

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

# bir bilim adamının serüveni *“Celâl Şengör Kitabı”*

Söyleşi: Sefa Kaplan







Genel Yayın: 2024

SEFA KAPLAN 1956'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Samsun, Konya, Urfa ve Ankara'da tamamladı. Gazi Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. Fakülteyi son sınıfta, Elazığ'da başlayıp İstanbul'da sürdürdüğü öğretmenliği ise 1984'te bırakıp gazeteciliğe ilk adımını attı. Aralarında *Nokta* ve *Aktüel*'in de yer aldığı çeşitli yayın organlarında çalıştı. 1995 ile 2000 yılları arasında Londra'da yaşadı. Yağmur Gökhan, İleriş Özhan ve İren Özlem'in babası. Halen *Hürriyet* gazetesinde görev yapıyor. İlk şiirleri 1978'de *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlandı.

#### KİTAPLARI:

ŞİİR: *Sürgün Sevdaları* (1984), *İnsan Bir Yalnızlıktır* (1990, Behçet Necatigil Şiir Ödülü), *Seferberlik Şiirleri* (1994), *Disconnectus Erectus 2+1* (1995), *Londra Şiirleri* (2001), *Mecûsi Şiirleri* (2003)  
DÜZYAZI: *Tarih Tereddütten İbarettir* (1990), *Yahya Kemal Beyatlı* (Seçmeler, 1994), *Kemal Derviş, Bir Kurtarıcı Öyküsü* (2002), *İyi Okuma, Sürdürülebilir Bir Eleştiri Teorisi Üzerine Pratik Metinler* (2002), *Derviş'in Siyaseti, Siyasetin Derviş'i* (2003), *Öyküler Seni Söyler* (2003), *1915'te Ne Oldu?* (2005), *Batılı Gezginlerin Gözüyle İstanbul* (2005), *99 Sayfada İstanbul Depremi* (Prof. Celâl Şengör ile birlikte, 2006)



**NEHİR**  
**SÖYLEŞİ**  
**—42—**

**BİR BİLİM ADAMININ SERÜVENİ**

CELÂL ŞENGÖR KİTABI

SÖYLEŞİ  
SEFA KAPLAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010  
Sertifika No: 11213

DİZİ EDITÖRÜ  
LEVENT CİNEMRE

GÖRSEL YÖNETMEN  
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ/DİZİN  
ŞÖHRET BALTAŞ

GRAFİK TASARIM UYGULAMA  
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: EKİM 2010

ISBN 978-605-360-004-6

BASKI  
YAYLACIK MATBAACILIK  
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203  
TOPKAPI İSTANBUL  
(0212) 612 58 60  
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.  
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında  
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla  
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI  
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYO LU 34430 İSTANBUL  
Tel. (0212) 252 39 91  
Fax. (0212) 252 39 95  
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rante.org>  
[www.iskulttur.com.tr](http://www.iskulttur.com.tr)

*Nehir Söyleşi*

*bir bilim adamının  
serüveni*

CELÂL ŞENGÖR KİTABI

*Söyleşi* Sefa Kaplan

TÜRKİYE  BANKASI

Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>



## İçindekiler

### Sunuş · IX

#### BİRİNCİ BÖLÜM

Atatürk Sayesinde Bir Gecede Zengin Olduk · 1

#### İKİNCİ BÖLÜM

Bana Jeolojiyi Jules Verne Sevdirdi · 35

#### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Houston Kaliteli Olmadığı İçin Albany'ye Gittim · 71

#### DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Amerika'da Kalmayı Asla Düşünmedim · 107

#### BEŞİNCİ BÖLÜM

12 Eylül'ü Yürekten Destekleyen Bir Aydın · 151

#### ALTINCI BÖLÜM

Yarımburgaz Mağarası'nda Kayıp Bir Jeolog · 183

#### YEDİNCİ BÖLÜM

Uluslararası Şöhretin Şımartmadığı Bir Bilim Adamı · 207

#### SEKİZİNCİ BÖLÜM

Çin'de Tuhaf Bir Balayı · 233

#### DOKUZUNCU BÖLÜM

Deng Xiao Ping'in Tek Gözünün Önündeki Türk Jeolog · 285

#### ONUNCU BÖLÜM

Kıbrıs Dolaylarından Bir Türkü · 317

#### ON BİRİNCİ BÖLÜM

12 Eylül'de İTÜ'den Bir Tek Öğretim Üyesi  
Bile Atılmadı · 353

ON İKİNCİ BÖLÜM  
“Çanakkale Şehitleri” Okuduğum En Muhteşem Şiirdir · 407

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM  
Bilimin Olmadığı Yerde Akademi Olur mu? TÜBA’nın  
Kuruluş Öyküsü · 419

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM  
Türkiye’yi Ciddiye Almıyorum · 459

ON BEŞİNCİ BÖLÜM  
Collège de France’da Bir Hoca · 489

ON ALTINCI BÖLÜM  
Ben Kendimi Dünyanın Hiçbir Yerinde  
Yalnız Hissetmedim · 511

ALBÜM · 547

DİZİN · 583

CURRICULUM VITAE · 593

LIST OF PUBLICATIONS · 605

*Bu kitabı,  
Bir ömür boyu Celâl Şengör'e, dört yıl  
boyunca da Sefa Kaplan'a katlandığı  
için Oya Şengör'e adıyoruz.*

Celâl-Sefa

“Gökyüzünü tefekkür ediyorum!”

Assos’ta gece, şafak vaktini kucaklamak için acele ediyor sanki. Daha şimdiden gecenin önemli bir kısmı hayli geride kalmış vaziyette.

Muhteşem mimarisiyle kıyının en güzel binasının havuz başında bir yandan içkimi yudumluyor, bir yandan da Midilli’nin yanıp sönen ışıklarına bakıyorum.

Ortası kartal nakışlı havuzun içinde sırtüstü küçük kulaçlar atan Celâl Şengör ise bol yıldızlı gökyüzüne dikmiş gözbebeklerini.

Denizden gelen dalgaların sesine cırcırböceklerinin ötüşleri, ona da Celâl Hoca’nın küçük kulaçlarının havuzun suyunda bıraktığı küçük ürpertiler karışıyor.

“Hocam artık çıksanız” talebimi reddederken kullanıyor bu cümleyi ünlü jeolog:

“Gökyüzünü tefekkür ediyorum!”

Aradan geçen dört yıl düşünüldüğünde, belki hakikaten ‘nehir’ anlamını kazanan bu ‘nehir söyleşi’ kitabının finali değilse bile, muhtemelen en önemli bölümü, böylesine anlamlı ve böylesine derin bir cümleyle yeni bir yörünge arıyor kendisine.

“Gökyüzünü tefekkür ediyorum!”

Midilli üzerinde yanıp sönen ışıklar göz kırpmaya devam ediyor.

Akşamın erken saatlerinde ışıldayan dolunay, giderek yarısı bulutların arasına gizlenen bir yarımaya dönüşürken, gökyüzündeki yıldızlarla, derinliği aşikâr bir ünsiyet kuran Celâl Şengör’e bakıyorum miyop gözbebeklerimle.

Celâl Hoca, gecenin o saatinde, Adam Smith’ten Karl Popper’a doğru kanatlanan yeni bir ufuk daha açıyor önüme.

Ben de içime kilitlediğim görünmez sıradağları dizginlerinden kopartıp “gökyüzü tefekkürü”nden payıma düşeni almak için bir sigara daha yakıyorum.

Celâl Hoca, imanın da, inkârın da neredeyse anlamını yitirdiği bir tartışmanın gerisinden, ifade yerindeyse eğer, muhababını yeni bir imana davet edercesine gülümsüyor ve aynı cümleyi fısıldıyor sahildeki dalgaların sesine uydurarak sesini: “Gökyüzünü tefekkür ediyorum!”

Sigaradan bir nefes daha çekip bol yıldızlı Assos göklerine çeviriyorum gözbebeklerimi; çocukluğum geliyor aklıma, yıldızlarına bakarak ömürler eskittiğim Londra’nın Sydenham geceleri geliyor.

İsmet Özel, ‘Eşref-i mahlukat nedir, bildim’ demişti vaktiyle.

Celâl Hoca’nın, insanı sarıp sarmalayan derinliğine iştirak etmeye mütemayil bir ses tonuyla tekrarlıyorum kendi kendime:

‘Gökyüzünü tefekkür etmek ne demek bildim!’

\*

Bildim mi hakikaten?

Hayır!

Ahmet Salcan, Celâl Şengör’ün telefon numarasını verip de, ‘nehir söyleşi’ bahsini gündeme getirdiğinde, doğrusu bu ya, Hoca, papyonundan ve televizyonlarda yaptığı kimi konuşmalardan ibaretti benim için.

İlk kez Anadoluhisarı’ndaki yokuşu tırmanırken de, yaptığım küçük araştırma, Celâl Hoca ile değil anlaşmak, oturup konuşmanın bile mümkün olamayacağını serivermişti gözlerimin önüne.

Edindiğim bilgi kadar, edindiğim izlenim de pekiştirmişti bu önyargıyı.

Yeşilçam filmlerinin zihnimize nakışladığı cümleyle ifade etmek gerekirse, “ayrı dünyaların insanlarıydık!”

O olağanüstü kütüphanenin kapısından girip alt kata indiğimde karşıma çıkan Prof. Dr. Celâl Şengör, bu önyargıyı desteklemekle kalmayacak, son derece net yeni satırbaşları da açacaktı.



Hemen ortaya çıkmıştı: Celâl Şengör'ün yeryüzüne baktığı ufukla, benim yeryüzüne baktığım ufuk arasında en küçük bir ortaklık yoktu.

Hemen ortaya çıkan bir başka şey daha vardı ama:

Celâl Hoca ile her şeyi tartışıp konuşmak mümkündü.

Hiçbir düşünceye kapalı değildi zihni.

Hiçbir düşünceyi, elinin tersiyle bir kenara itmiyordu durup dururken.

Hiçbir tartışmadan esirgemediği heyecanı ise her şeyi o kadar canlı kılıyordu ki, kasetler doluyor ve biz sanki hiçbir şey olmamış gibi hayata ortasından müdahil oluyorduk her seferinde.

Üniversite, aile ve Hava Kuvvetleri bir kenara bırakılacak olursa, neredeyse “kapalı” bir hayat yaşayan Celâl Şengör, zihninin bütün pencereleriyle yeryüzüne açık bir insandı.

Zaten bir “yeryüzü” profesörüydü.

“Gökyüzü” kadar “yeryüzü”nü tefekkür etmede de son derece ustaydı.

Yine Assos'ta, yüzünü avuçlarının parantezine alarak, bahçeden salona tırmanıp mutfığa doğru “uzun” yolculuğunu sürdüren bir tırtılı izleyişi vardı ki, bilim insanı ile bilge insanın nerede birleşip nerede ayrıştığını ayırt etmeniz mümkün değildi.

Ya da tam tersi, bilimle bilgeliğin buluştuğu o derin ırmak tam da orasıydı işte...

\*

Dört yıl süren bu serüven boyunca Celâl Hoca ile kâh atışarak, kâh tartışarak hayli uzun bir zaman geçirdik.

Celâl Hoca'nın bilimle, bilim tarihiyle, felsefeyle ilişkisine tanık oldukça, üniversitede kalmadığım için hayıflandım.

Celâl Hoca'nın, “Türkiye’de üniversite yoktur” tespitinin gölgesine sığınıp teselli ettim kendimi bir süre sonra.

Edebiyat kadar fizikte, kimyada, jeolojide, astronomide, tıpta derinleşemediğim için üzüldüm.

Sanki edebiyatın sonu varmış gibi, “Ama bu işin sonu yok ki...” diyerek küçük avuntular icat ettim, çantamda kasetler

ve zihnimde birbiriyle çatışan düşüncelerle Anadoluhisarı'ndan ayrılırken.

Ancak, asıl teselli, söz konusu dört yılın bir tür üniversite eğitimine dönüşmüş olmasıydı benim için.

Dört yılımı, “Celâl Şengör Üniversitesi”nin aydınlık koridorlarında, Dubrovnik'teki yahut Toledo'daki “eski kent”in ihtişamını aratmayacak avlularında, sokak aralarında geçirmiştim.

Ne yazık ki, mezun olabilecek kadar iyi bir öğrenci değildim.

Mezun olmaya hevesli miydim, o da ayrı mesele!

Çünkü, Celâl Şengör gibi bir hoca, kolay kolay nasip olmuyordu herkese...

\*

Dört yılın sonunda, hemen herkesin umudu kestiği bir anda kitabı bitirebildik.

“Bitirebildik” lâfın gelişi elbette.

Yoksa Celâl Hoca ile konuşulabilecek şeylerin bitmesi diye bir şey söz konusu bile değil.

Bu dört yıl boyunca başta Oya Hanım ve Asım olmak üzere, “Celâl Şengör Cumhuriyeti”nin bütün fertleri, çıkardığımız onca gürültüye katlandı.

Bu kitap, o kadar gürültünün boş yere çıkartılmadığının küçük bir kanıtı olarak değerlendirilebilir...

Sefa Kaplan  
Kozyatağı, 11 Ocak 2010

BİRİNCİ BÖLÜM

**Atatürk Sayesinde Bir Gecede Zengin Olduk**



*Neyse, zafer kazanılıyor, Şeker Fabrikaları kurulurken, Şeker Fabrikaları Umum Müdürü Kâzım Taşkent, bir gün Atatürk'le konuşuyor. Atatürk, Taşkent'e, "Almanya'dan bu fabrikaların makinalarını nakledecek bir şirket lâzım bize. Bunun için de güvenilir bir adam bulmamız gerek. Çünkü bu adama kredi verip zengin edeceğiz. Dolayısıyla, bizim adamımız olması şart" diyor. Kâzım Taşkent'in aklına dedem geliyor.*



*1950'li yılların ortası... Rahmetli Mehmet (Sipahioğlu) dedemle birlikte.*



— A.M. *Celâl Şengör nasıl bir dünyanın içine doğdu?*

— İstanbul'da zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. Ailenin her iki kanadı da yani hem annem, hem de babam Rumeli göçmeni. Annemin ailesi Yunanistan göçmeni. Annemin annesi yani anneannem Prevezeli, orada zeytin bahçeleri olan bir tüccarın, Ali Rıza Bey'in kızı. Annemin babası Mehmet Bey de Yanyalı. Mehmet Bey'in ailesi de, yanılmıyorsam, ticaretle iştigal ediyor Yanya'da. Ama ne iş yaptığını bilmiyorum. Annemin ailesinde halkın ismini gayet iyi bildiği ünlü isimler var. Mesela, Çanak-kale'de Atatürk'ün komutanı olan Esat Paşa anneannemin kuzeni. Vehip Paşa onun kardeşi. Kâzım Taşkent yine kuzeni anneannemin.

— *Ya baba tarafınız?*

— Babamın ailesi Yugoslav göçmeni. Babamın annesi Saniye Hanım Pirlepeli, şimdiki Prilep, Makedonya'nın ortasında güzel granit tepeleri arasında bir şehir. Ben atalarımın memleketleri arasında bir tek Pirlepe'ye gidebildim. Dolayısıyla babaannem Makedonyalılığı nedeniyle Atatürk'ün memleketlisi oluyor. Zaten sarı saçlarıyla mavi gözleriyle benzerdi biraz Atatürk'e babaannem. Babamın babası Celâlettin Bey Kosovalı, Prizrenli ve sanırım Arnavut kökenli bir ailenin çocuğu. Babamın annesi de büyük ihtimalle Arnavut kanı olan fakat Sırplarla da karışmış bir aileye mensuptu. Tipik bir Slavdı aslında babaannem, ince tenli, sarı saçlı, masmavi gözlü, uzun boylu çok güzel bir kadındı. Bugün babama bakarsanız babam da tipik bir Slavdır.

— *Siz hiç Slav'a benzemiyorsunuz ama...*

— Ben şeklen tamamen annemin tarafına dahilim. Onlar daha böyle tombul, esmer, daha Helenik tipler. Ben onlara çekmişim.

— *Şecerenizi çıkarttınız mı?*

— Var aslında. Babamın ailesinde Mehmet Ali Ağabey yapmış, dedemin ailesinde de dedemin ablasının torunları yapmışlardı..Fakat ikisini bir araya bir türlü getiremedik. O kadar mühim mi, onu da bilemiyorum ama benim tahminim şu ki, babamın ailesinin dönme olma ihtimali çok yüksek. Çünkü bizim büyük atamız Yeniçeri Ocağı'nda duvar ustasıymış. Biliyorsunuz, yeniçeri olmak için gayrimüslimlerin çocukları devşirilirdi, hele o zamanlar. Annemin babası da dönme olabilir, ama ihtimal Yahudi dönmesi, çünkü hem Yanyalı, yani İstanbul ve Selanik'ten sonra en önemli Yahudi nüfusunun bulunduğu yer imparatorluk içerisinde, hem de aile içerisinde Musevi âdetlerine benzeyen, birbirleriyle evlenmek gibi âdetler var. Ancak her iki tarafta da bu yönde hiçbir kayıt yok. Bunun için işin aslını bilmiyoruz. Bildiğimiz, bunların hepsi Rumeli göçmeni ve Müslüman olarak doğmuşlar. Annemin babası, ailenin atalarının Çorum'dan, babamın babası da Konya'dan geldiklerini söylerdi, ama bunların gerçekten herhangi bir ilişkisi olduğunu sanmıyorum. Yakıştırma gibi geliyor. Kökünü Anadolu'ya bağlama arzusu gibi.

— *Ne zaman geliyorlar Türkiye'ye?*

— Her iki taraf da değişik zamanlarda Türkiye'ye kaçmak zorunda kalmış. Annemin babası olan dedem, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce buraya gelmiş. Bütün malını mülkünü orada bırakıp kaçmış. Hatta, ayakkabılarından birinin altının delik olduğunu anlatırdı bize. Gelir gelmez de askere alınmış ve bir tesadüf sonucu Hava Kuvvetleri'ne dahil olmuş ve bugünkü Yeşilköy'de, Ayastefanos Tayyare İstasyonu'nda, hava askeri olarak Birinci Dünya Savaşı'nı bitirmiş. Savaşta bizimkiler yenilip İstanbul işgal edilince, bunlar ailece büyük bir sefaletin içine düşüyorlar. 1921 senesinde Fatma ablasından

iki altın, onun kocası Seyfi enişteden de altın kösteğini ödünç alıyor ve bir şirket kuruyor.

— *Baba tarafı nerede o sırada?*

— Babamın babası da, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Kurtuluş Savaşı'ndan hemen önce Uşak'a gelip yerleşiyor. Ama Uşak kısa sürede Yunan işgaline uğrayınca, “Burada da bizi buldular” diyerek İstanbul'a geliyorlar ve Kapalıçarşı'da halıcılığa başlıyorlar.

— *Öyle bir geçmişleri var mı, yoksa İstanbul'da mı öğreniyorlar halıcılığı?*

— Prizren'de bakırcı olduklarını biliyorum. Bizim aile soyadımız aslında “Vagancızâde”dir ve “Bakırcıoğlu” demektir. Babamın dedesinin adı Cemal Vagancı'ymış. Soyadı alınırken, nüfus memuru, dedemin kıt Türkçesini anlayamamış, dedem de sinirlenmiş ve “Ne istiyorsan ver” demiş. Bunun üzerine nüfus memuru “Şengör” soyadını uygun görüyor ve biz de uydurma bir soyadı sahibi oluyoruz. Ama Cemal Vagancı, yani dedemin babası buraya gelmiş. Babam dedesini hatırlıyor.

— *Kapalıçarşı'da halıcılık işine başlıyorlar.*

— Evet ve bugün Şemsettin amcam hâlâ Kapalıçarşı'da halıcılık yapar. Daha sonra Elmadağ'da bir dükkân kir alıyorlar ve arkasından bütün binayı satın alıyorlar. Fikret amcam hâlâ oradadır. Babam da Kapalıçarşı'dan yetişme halıcıdır. Halıdan çok iyi anlar, çok iyi tavla ve kağıt oynar.

— *Ya siz?*

— Ne halıdan anlarım, ne kağıt oynamayı bilirim, ne de tavladan anlarım. Ama benim oğlum Asım, Şemo (Şemsettin Şengör) amcanıdan öğrendiği için çok güzel tavla oynar. Ancak bildiğim kadarıyla henüz babamı yenemedi.

— *Dedenizin kurduğu şirket ne üzerineydi?*

— Annemin babası Mehmet Sipahioğlu'yu kastediyorsun herhalde. Nakliye; ama ne nakledeceksin, İstanbul işgal altında. Bu arada, dedem bakıyor ki, Rumelili Çanakkale kahramanı Mustafa Kemal Paşa vatanın elde kalanını kurtarmak amacıyla bir şeyler yapıyor. Dedem onun peşinden gitmeye karar veriyor. Dolayısıyla annemin babası olan dedem silah kaçakçılığına başlıyor. Ailem müthiş vatanperver bireylerden oluşur. Vatanperver derken, aynı zamanda Türk milliyetçiliğini kastediyorum. Bu insanlar Atatürk'ün şahsında Türk milletinin bütün özelliklerini, bütün istikbâlini özetlenmiş olarak gören adamlardı. Atatürk her şeyden önce geliyordu.

— *İstanbul'dan Ankara'ya mı silah sevk ediyordunuz?*

— Ankara'ya değil, İnebolu'ya, oradan da Ankara'ya gönderiliyor. Bu arada dedem bir hayli tanınan birisi oluyor. Neyse, zafer kazanılıyor, Şeker Fabrikaları kurulurken, Şeker Fabrikaları Umum Müdürü Kâzım Taşkent, bir gün Atatürk'le konuşuyor. Atatürk, Taşkent'e, "Almanya'dan bu fabrikaların makinalarını nakledecek bir şirket lâzım bize. Bunun için de güvenilir bir adam bulmamız gerek. Çünkü bu adama kredi verip zengin edeceğiz. Dolayısıyla, bizim adamımız olması şart" diyor. Kâzım Taşkent'in aklına dedem geliyor.

— *Sonra?*

— Dedem o akşam eve geliyor ve anneanneme, "Kudrucuğum kurtulduk" diyor (anneannemin adı Kudret'ti, dedem ona bazan Kudru'm derdi). Ben bunu gayet iyi hatırlıyorum, çünkü anneannem anlatmıştı bana. Bu arada anneannem rahmetli Semih dayıma hamile. Dedem Antalya Ambarı'nı kuruyor. "Antalya" isminin verilmesinin sebebi de, ilk müşterinin Antalyalı olması. Çok çalışkan bir adamdı dedem. Atatürk'ün ona verdiği krediyi binlere katladı sonunda. Çok çok zengin bir adam oldu. Öyle ki, daha 1935 senesinde anneannem kendi harçlığından biriktirdiği parayla Yeşilköy'de koca bir köşk alıyor. Dedem şirketin parasıyla iki köşk daha alıyor Yeşilköy'de, birisini Cumhuriyet Halk Partisi binası, diğerini



ve Halkevi yapıyor. Bir müddet sonra da, olduğu gibi bütün Yeşilyurt'u satın alıyor. Sonra kooperatif kuruluyor burada. Kooperatif filan işin içine girdiği zaman anneannem duruma ıçırıyor ve "Sen çoluk çocuğun rızkını bu işlere harcıyorsun" diye kızıyor dedeme. Dedem de, "Bana bak, Atatürk bize o parayı popumuzun üstüne oturalım diye vermedi. Sanayi kurulun, okul kuralım, millete hizmet edelim diye verdi" demiş.

.. *Ne kadar para vermiş Atatürk dedenizin şirketine?*

.. Hiç bilmiyorum ama bir gecede zengin olduklarına göre hatırı sayılır, çok ciddi bir para olmalı.

— *Dedeniz gibi bir gecede zengin olan başka isimler duydu-  
nuz mu?*

— Vardır muhtemelen ama ben bilmiyorum.

— *Dedeniz Atatürk'e teşekkür etme imkânı bulabiliyor mu?*

— Bu imkânı bulmakla kalmıyor, Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılıyor ve Yeşilköy Parti Reisi oluyor. Yeşilköy'ü modernleştiren insanlar bunlar. Dedem daha sonra İstanbul Belediye Meclisi'ne katılıyor. İnönü ve Mevhibe Hanım ailenin dostları arasında, eve gelip gidiyorlar. Bizim bütün aile Halk Partiliydi, hâlâ da öyle.

— *Annenizle babanız nasıl tanışıyorlar?*

— Şükriye (Mısırlı) Hanım diye bir aile dostu var Yeşilköy'de, annemle babamı o tanıştırıyor. Annemin evlenme yaşının geldiğini düşünüyor olmalılar. "Celâlettin Bey'in oğlu var, halıcı Celâlettin Bey'in oğlu Asım Bey, Yüksek Ticaret mezunu" diyor. Annem Güler Hanım da Robert Kolej'e gitmiş ama şımarıklıktan okumayıp bırakmış okulu. Annem Rumca, İngilizce, Almanca bilir, ama mektepte okumamış. Sonra çok dövündü, "Keşke okuyaydım" diye ama iş işten geçmişti. "Sen iyi okudun" diye hevesini benden alıyor. Çok hızlı düşünen, çok zeki bir kadındır ama bir başka taraftan baktığınızda da, çevresinin mahkûmu olan bir insandır.

— *Görücü usulüyle mi evleniyorlar?*

— Tamamen görücü usulüyle. Tanıştırılıyorlar, annem babamı pek beğeniyor. Babam az konuşan bir adam olduğu için o zamanki hislerini bugün dahi ağzından almak mümkün değil. Herhalde beğeniyor ki annemi, hemen, yani 1954 senesinde evleniyorlar. 1955 senesinde de ben doğuyorum. Bu kadar acele ettiklerine bakılırsa, demek ki bir hayli hoşlarına gittiler birbirlerinin.

— *Nerede geliyorsunuz dünyaya?*

— Ben Pakize Hanım Kliniği'nde doğmuşum. 24 Mart 1955 Perşembe günü, akşam 19:20'de dünyaya geldiğimi annemden biliyorum. Beni doğurtan da dedemin ahabası, Ord. Prof. Dr. Ali Esat Birol'muş. Kemal Dramur vardı, bir de çok yakın aile dostumuz olan bir başka doktor da oradaymış. Ben doğunca, onu eve gönderiyorlar, "Erkek oldu, ne isim koyacağız bu çocuğa" diye. Rahmetli Kemal Ağabey'in geri gelmesi biraz uzun sürünce, Ali Esat, "Nerede kaldı bu herif, Ali diyorum ve kendi adımı veriyorum" diyor. O sırada Kemal Ağabey geliyor, "Dedelerinin adları verilecekmiş" diyor. Onun için benim adım Ali Mehmet Celâl Şengör'dür ve hepsi de nüfusta kayıtlıdır.

— *Aile nerede oturuyor o zamanlar?*

— Biz yazları Yeşilköy'de, Saadetli Sokak No. 1'deki geniş bahçeli köşkte, kışları ise Laleli'de Koska'nın hemen arkasındaki, ailemize ait Antalya Apartmanı'nda otururduk. Antalya Apartmanı'nı dedem 1933'te yaptırmış ve şirketinin adını vermiş. Dedem romatizmaları nedeniyle deniz kıyısı sevmezdi çünkü, rutubetli olur diye. Mesela Boğaz'da ev almayı hiç düşünmemiş. Bunun için biz birkaç nesil sonra Boğaz'da ev sahibi olabildik. Dedem rutubetten çok korkardı. Yeşilköy'de bile sahilde değil, demiryolunun kıyısında ev almış. Evden askeri havaalanı gözüktü. Belki de anneannem kocasının eski birliğinin anılarını taze tutmak için beğendi orasını, çünkü dedemin havacılık sevgisi hiç sönmedi; Türk Hava Kuvvetle-

n'ne olan bağılılığı da. Çok güzel bir köşktü, devasa çam ağaçları, iki koca bahçe... Çok severdim orayı ben.

*İlginç tipler vardı herhalde ailenizde?*

Olmaz mı? Mesela Semih dayım. Önce Robert Kolej'e verilmiş, oradan kovulmuş, British High School'a verilmiş, oradan kovulmuş, Feyz-i Âti'yi bitirmiş. Fakat çok zeki bir adandı. Bizim bugünkü aile servetimizin temelinde o vardır. Şirketlerin hepsini kurup, Fruko-Pepsi'yi Türkiye'ye getiren odur. Dedem Amerika'ya göndermiş onu. "Okuyorum" diye telgraf çekiyormuş dedeme ama üniversiteye kayıt bile yaptırmamış. Dedem de çok kızmış ve geri çağırmış. Ondan sonra gelen Melih dayım ise çok çalışkan, iyi okuyan birisi. Ama onu direkt Feyz-i Âti'ye vermişler, Robert'e filan vermemişler. Halbuki verseler çok güzel okuyacak. Ama Melih dayım, Semih dayımın haylazlığının kurbanı olmuş. O da Amerika'ya gitmiş ve Nebraska'da ve UCLA'da çok parlak bir öğrenci olarak okulu bitirmiş.

— *Peki Melih dayınız İngilizce biliyor muymuş?*

— Hayır efendim. Üstelik, o zamanlar hazırlık sınıfı filan olmadığı için tek kelime İngilizce bilmeden girmiş ilk derse. "O kadar zorlandım ki," derdi, "geceleri uyumamak için soğuk duş alır, tekrar çalışmaya devam ederdim." O şartlarda çok iyi İngilizce öğrenmiş. Bu arada annem ve dayım çok iyi piyanolar çalarlar. Küçük dayım daha sonra Hamburg'a gidiyor ve Hamburg Üniversitesi'nde "Diplom Kaufmann" oluyor (master muadili denebilir). Zaten çocukluktan Almancaları vardı. Doktora yapmasına ise dedem, oralarda kalır korkusuyla izin vermiyor. Yoksa 'Meluş Dayday' doktorasına başlamış bile.

— *Amcalarınız var bir de...*

— Baba tarafında iki amcam da pek muhteşem adamlardır. Şemo önce kimya okumaya kalkmış, ama babaannem, laboratuvarında bir kaza olur da oğluna bir şey olur korkusuyla

onu ikna edip Yüksek Ticaret'e çevirtmiş yönünü. Bana sorsan çok da yazık etmiş, zira Şemo amcamda kanımca çok iyi bir doğabilimci kafası var. Arndt gibi çok kaliteli hocaları da varmış. Zaten babam ve kardeşlerinin benden daha zeki oldukları kanısındayım. Pala lakaplı Fikret amcam ise liseden sonra bir müddet Robert Kolej yüksek kısmına devam edip bırakmış. İşlerinde çok başarılı, insan sarrafı adamlardır her ikisi de. Mesela ben evlenirken, herkesten önce eşimin de eniştesi olan Fikret amcama danışmıştım.

— *Annenizin ve Melih dayınızın Almanca bildiklerini söyle-diniz, nereden öğreniyorlar? Bakıcıları mı Alman'dı?*

— Evet, annemin ailesindeki bakıcılar Alman'mış. Aslında iki tane dadıları varmış, biri Rum, diğeri Alman. Dolayısıyla an-nem ve dayılarım hem Rumca, hem de Almanca bilirler. Ger-çi Rumca, yani Nea Ellenika, anne ve babalarının, teyze ve dayılarının, halalarının evde konuştukları dildi, dolayısıyla onu Türkçe ile birlikte öğrenmişler.

— *Neden Avrupa'ya değil de Amerika'ya gönderiliyor dayı-larınız? O dönemde Avrupa daha revaçta değil mi?*

— Bilmiyorum. Avrupa daha revaçta olmalı ama belki harp sonrasında Avrupa harap diye Amerika tercih ediliyordu.

— *Tekrar size dönelim isterseniz. Dünyaya gelir gelmez uzun bir isme sahip oldunuz...*

— Zaten topaç gibi dünyaya gelmişim. Çok erken konuştu-ğum rivayet olunur. Ondan beri de sustuğum söylenemez.

— *Başka kardeşiniz var mı?*

— Var. Benden dört yaş küçük İkbâl Merâl var (Merâl adını kullanırız). O da hâlâ Yeşilköy'de oturur. Merâl'in adını ben seçmişim. İkbâl de anneannemizin annesi, Ali Rıza Bey'in eşi İkbâl Hanım'ın adından. Gerçi İkbâl hanım ailede hep "ma-na" (Rumca anne) olarak bilinirdi.

*Çocukluğunuza ait ilk hatırladığınız şeyler neler?*

Semih dayımın kirada oturduğu bir ev vardı. Yazları Yeşilköy'e gelirdik. Semih dayım da her yaz sahilde değişik bir ev kiralamayı tercih ederdi. Şimdi bahsettiğim bir Beyaz Rus'un eviydi. Bir gün nasıl olmuşsa kendi başıma aşağı, deniz kenarına inmişim, kaygan bir kaya vardı, onun üstünde bir süre durduğumu hatırlıyorum ve arkasından da denizin içini hatırlıyorum. Kendi kendime denizden çıkmışım, eve gitmişim ve sonra ağlamaya başlamışım. İlk hatıram bu.

*Sizin dadınız var mıydı?*

Elisabeth. Ben Almanca öğreneyim diye getirtiliydi. Öğrendim de. Elisabeth beraberinde Grimm Kardeşler'in plaklarını ve bir sürü kitap getirmişti. Ya 4 ya 5 yaşındaydım. Plakları dinler, o kitapları okurduk. Dedemin Laleli'deki kışlık apartmanındaki yemek odasında kadife perdeyle ayrılmış bir kısım vardı. Orayı sahne olarak kullanır, ev halkına tiyatro yapardık.

— *Alman disiplini vardı herhalde Elisabeth'te?*

— Hem de nasıl. Her şeyin zamanı ve yeri belliydi. Ama Elisabeth'in bizde kalışı bir seneden daha uzun sürmedi. Dedem, hem fazla disipline gelemeyişi, hem de torunundan fazla uzak kaldığı için sonunda Elisabeth'i kovdu.

— *Almanca'nızın temeli, Elisabeth'in bir yılda öğrettiklerine mi dayanıyor?*

— Evet, çok iyi öğretmişti. Hatta bir seferinde Elisabeth ile bir kitapçıya gittiğimizde omuzumdaki nazarlığı gören bir diğer müşteri fasih Almancam nedeniyle yanılarak bir Alman çocukta bunu görmenin kendisini hayrete düşürdüğünü söyleyince, ben derhal Türkçe olarak, "Ben Türk'üm" demişim. Bir de ben Amerika'da üniversiteye gitmeden önce annemin teklifi üzerine bir sene Almanya'ya gittim. Orada da takviye ettim.

— *Başka çarpıcı neler hatırlıyorsunuz o zamanlardan?*

— Bir de çocukluğumdan 27 Mayıs'ı çok iyi hatırlıyorum. 27 Mayıs'tan birkaç gün önce veya sonraydı. Köşkün bahçesinde dedemle beraber oturuyoruz. Kapıda bir cip durdu. İki tane asker indi. Dedem, “Hayırdır inşallah” diyerek yerinden kalktı. Askerler esas duruşa geçti, bir tanesinin elinde mezura sallanıyordu. “Ölçü almaya geldik” dediler. Benim ölçüm alındı. Meğer bunlar rahmetli Hava Pilot Tümgeneral İhsan Aras Paşa tarafından gönderilen terzilermiş. Sonra bir başka gün, askerler bu kez ellerinde bir paketle geldiler. Paket açıldı ve içinden bana göre dikilmiş bir üniforma çıktı. Havacı üsteğmen üniforması. Ama ölçüyü yanlış almışlar ki küçük geldi. Ben giyeceğim diye tutturdum ama dedem, “Olmaz öyle şey, kafadaki kep limon kabuğu gibi duruyor” deyip geri gönderdi.

— *İyi de nereden çıktı bu asker üniforması?*

— Dedemin bir yakın komşusu ve uzaktan akrabası var. Neyyire Hanım. Neyyire Hanım'ın kızı Kâmuran Hanım, Hava Teğmeni İhsan Aras ile evleniyor. Bir gün İhsan Ağabey tümgeneral rütbesiyle bizim evde otururken, “Şu çocuğu 223. filonun maskotu yapalım” demiş. İçindeki Hava Kuvvetleri aşkı hiç eksilmemiş olan rahmetli Mehmet dedem de hemen kabul etmiş. Neyse, benim üniforma ikinci defa geldi. Getirenler de, rahmetli İhsan Ağabey, yanında Salih adında soyadını şimdi hatırlayamadığım bir Hava Tuğgeneral (Hava Kuvvetleri 16. komutanı Sn. Hv. Org. Halil Sözer'in tahmini-ne göre, Salih Evren). Onun yanında da 223. filo komutanı Hava Pilot Binbaşı Nuri Koyuncuoğlu. Koyuncu Albayım (1977'de albaylıktan emekli oldu), annemden babamdan sonra benim hayatımdaki en önemli kişidir. Bana üniformayı giydirdiler. Ben o heyecanı hayatımda bir daha yaşamadım. Ben giyindikten sonra rahmetli İhsan Ağabey cebinden beyaz bir kutu çıkardı, bugün gibi gözümün önünde, açtı kutuyu, içinde küçük bir gümüş pilot brövesi vardı; bugün Hava Kuvvetleri'nde gömleğe takılan türden. Taktı bana bröveyi ve

"Sen artık pilotsun ve Koyuncu Binbaşı'nın askerisin" dedi. Bana selam vermesini, esas duruşu, rahatı, yana ve geri dönme-yi öğretti. Ben o gece üniformamla yatmak istediğimi gayet iyi hatırlıyorum.

### *Yüttünüz mü pekâlâ?*

Hayır, izin vermediler. Ertesi sabah beni yine giydirdiler ve filonun cipi geldi. Filo hemen yüz metre karşımızdaydı zaten. Dedem öne bindi. İhsan Ağabey, Salih Paşa ve ben arkaya bindik. Filoya geldiğimizde, Koyuncu Binbaşı'nın bizi beklediğini gördük. Nizamiyenin dışında durduk. İhsan Ağabey bana, "Bak, sen şimdi bu nizamiyeden içeri gireceksin. Şuralaki asker sana selam duracak, selamını alıp 'rahat' diyecek-  
sin, demezsen sabaha kadar öyle kalır" dedi. Gerçekten de nöbetçi Mehmetçik çakı gibi bir selam verdi, ben de selamı alıp geçtim ama 'rahat' demeyi unuttum. Koyuncu Binbaşı'nın müthiş bir sesi vardı. Arkamdan, "Ulan piç kurusu, biz sana ne dedik?" diye gürledi. Ben o günden sonra yaz boyunca hemen her gün üniformayla filoya gittim.

### *Neler yapıyordunuz filoda?*

Neler yapmıyordum ki... Bir gün Koyuncu Binbaşı'nın odasında, masanın kenarında üçe katlanmış bir bayrak gördüm. Benim boyum da ancak masaya yetiyor. "Üsteğmen, gel bakalım buraya, koy elini şu bayrağın üstüne" dedi Koyuncu Binbaşı. Arkasından da, "Şimdi sana bir şey soracağım, sen vatan için ölür müsün?" dedi. "Ölürüm binbaşım" dedim. "Hava Kuvvetleri için ölür müsün?" dedi. "Ölürüm binbaşım" dedim. "Ben emredersem ölür müsün?" dedi, "Ölürüm binbaşım" dedim. Arkasından Hava Harp Okulu'nda öğrencilere ettirilen yemini ettirdi bana, o söylüyordu, ben tekrarlıyordum. Yemin bitince, "Bak Celâl," diye devam etti, "sen artık gerçek bir hava zabiti oldun. Bundan sonra, her yaptığın Hava Kuvvetleri'nin yaptığı demektir. Artık, hiç yaramazlık yapmayacaksın, hiç yalan söylemeyeceksin, her zaman yurttaşlarına yardım edecek, büyüklerine

saygı, küçüklerine sevgi göstereceksin. Vatanını, milletini, canından çok seveceksin. Annenin, babanın, öğretmenlerinin, kumandanlarının sözünden çıkmayacaksın. Sağlığına iyi bakacaksın, spor yapacaksın. Her şeyinle örnek bir insan olacaksın. Seni her tanıyan, senin gibi zabıtları olduğu için Hava Kuvvetleri'yle iftihar edecek, anlaşıldı mı?" dedi. Ben de, ne anladıysam artık, "Emredersiniz komutanım" dedim. Koyuncu Binbaşı, o gün veya birkaç gün sonra anneanneme demiş ki, "Ben Celâl'i bayrak törenine çıkartacağım, buna tabanca alın." Bana iki tane oyuncak tabanca aldılar. Koyuncuoğlu Binbaşı da bir beyaz kemer ve kılıf yaptırmıştı. Ben cumartesi günleri öğlen vakti mesai bitiminde bayrak törenlerine çıkmaya başladım. Hava Kuvvetleri'yle bu küçük yaşta kurduğum ilişki, benim bütün hayatımı derinden etkiledi.

— *İlkokula nereden başladınız?*  
— Şişli Terakki'ye verdiler beni.

— *Uzak değil miydi evinize?*  
— Uzak olmaz mı? Her sabah dedemin şoförü merhum Cemal Efendi getirir götürürdü beni okula. Bir gün annem öğle uykusuna yatmış, ben de *Kâşifler Âlemi* diye bir kitap okuyorum odamda, Faik Sabri Duran'ın o güzel çocuk kitaplarından biri. Kitabı okurken Kuzey Kutbu'na gitmeye karar verdim. Karar verir vermez de evde ne kadar battaniye varsa topladım bir araya. Aklımca Kuzey Kutbu'na gitmek için hazırlık yapıyordum. Annem, "Ne yapıyorsun" diyene kadar da bir hayli battaniye toplamıştım üstelik. Kendimi bildim bileli benim bir odam, küçük çapta da bir kütüphanem vardı. İlkokulu bitirdiğim yıl hatırı sayılır bir kütüphaneye dönüşmüştü bu.

— *Kimler kitap alırdı size?*  
— Şişli Terakki'ye giderken, Kâzım Taşkent yılbaşılarında kitaplar gönderirdi. Rahmetli Kâzım Ağabey, Yapı ve Kredi



Bankası'nın sahibiydi ve Doğan Kardeş Kitaplığı'nı kurmuştu. Denebilir ki Türkiye'ye özel bankacılık Kâzım Ağabey sayesinde bizim aile ile girmiştir. Ondan bize sandık sandık kitap gelirdi. Tabii bir de annemin babamın aldığı kitaplar vardı.

*Doğan Kardeş'in arkasındaki hikâyeyi biliyorsunuz herhalde.*

Biliyorum, bizim evde çok anlatılırdı. Hatta bizimkiler Kâzım Ağabey'i suçlardı.

*Niye?*

Çocuğun, yani Doğan'ın tabutu gelecek İsviçre'den, bunlar tabutu karşılamaya istasyona gidiyorlar. Kâzım Ağabey, eşi Ayşe Abla'ya diyor ki, "Ağlarsan boşarım seni." Şimdiki cenazelerdeki feryat figanı gördüğüm zaman hep o aklıma gelir. Kâzım Ağabey, acıların belki en büyüğü olan evlat acısını tadarken bile Şarklılıktan Batılılığa geçişin şartlarını yerine getirmeye dikkat ediyordu.

*Siz doğduğunuzda evde kütüphane var mıydı?*

Dayımın kütüphanesi vardı. Dedemin dairesinin en arkasında bir oda ve o odadaki güzel, modern kütüphanede "Meluş Dayday"ın kitapları vardı. Ama benim okuyabileceğim bir şey yoktu. Çünkü çoğu İngilizce ve Almanca'ydı. Benim kütüphanem ayrıydı.

— *Şişli Terakki nasıl bir okuldu?*

— Son derece kötü bir okuldu. Okula ilk gittiğim gün çok ağladığımı gayet iyi hatırlıyorum. Karanlık bir yer, fevkalade sevimsiz öğretmenler. Ama benim şansıma, birinci sınıf öğretmenim Şahika Hanım çok iyi bir öğretmen çıktı. Muhteşem bir kadındı. Şans eseri Aksaray'da oturuyordu. Sabah ve akşam onunla beraber gelip gidiyorduk okula. Dedesi dedemin, babası da babamın ahabası olan Mim Kemal Öke sınıf arkadaşımdı. Fakat Şişli Terakki çok kötü bir okuldu.

— *Ne bakımından?*

— Eğitimi çok kötüydü. Şahika Hanım iyi bir öğretmendi. Ondan sonra bana ders veren öğretmenlerden bir tek Nefise Hanım'dan hatırdı kalacak bir şey öğrendim. Bu ikisinin dışındaki öğretmenler inanılmaz kalitesizdi. Bunu ben asıl Şişli Terakki'den kovulup annemin de okuduğu Beyazıt İlkokulu'na gidince anladım.

— *Niye kovuldunuz Şişli Terakki'den?*

— Beşinci sınıf hocama hakaretten.

— *Değişiyor muydu hocalar?*

— Şişli Terakki'de öyle tuhaf bir âdet vardı, her sene değişirdi. Beşinci sınıftaki hocam tam bir felaketti ve en sonunda kapıştık. Müdire annemi babamı çağırıp, “Bu çocuğu alın, böyle olmayacak” demiş. Bu arada mart ayındayız...

— *Okul neredeyse bitecek yani...*

— Öyle ama mecburen beni alıp Beyazıt İlkokulu'na götürdüler. Hocam Sadiye Hanım'dı, okulda üniforma yok, sıra yok. Ne var? Sınıfta kütüphane var, deney yapabilecek aletler var. Biz masaların etrafında oturur ve bir sürü işi tatbiki olarak yapardık. Tartışma grupları olurdu ve pek çok konuyu tartışırdık. Ben hâlâ, burnumuzun dibindeki bu güzelim okul dururken beni Şişli Terakki'ye neden gönderdiklerini anlamış değilim.

— *Sormadınız mı?*

— Sormaz olur muyum? Ama bir türlü tatmin edici bir cevap alamadım. Benim tahminim, “Zenginlerin çocukları Şişli Terakki'ye gider” gibi zırva bir anlayıştan kaynaklanıyordu bu iş. Oysa ben Jules Verne'in bütün romanlarını Beyazıt İlkokulu'nda okudum. Öyle şahane bir okuldu. Her şey bir yana, öğretmenler gülen insanlardı. Karşı sınıfımızda Bilge Hanım diye bir öğretmen vardı. Herhalde benim hayatımda ilk âşık olduğum kadın oydu. Ben orta üçe kadar muntazaman gidip

Bilge Hanım'ı ziyaret ettiğimi hatırlıyorum. Çok güzel bir kadındı. Hâlâ güzel kadın denilince benim aklıma o gelir. Ben bilim adamı olmaya da Beyazıt İlkokulu'nda karar verdim zaten.

— *Nasıl verdiniz bu kararı?*

— Sınıfımızın bir kütüphanesi vardı (her sınıfta kütüphane vardı). Ben Jules Verne'in *Arzın Merkezine Seyahat* isimli kitabını okumuştum daha önce. Okulda bir daha okudum. Arkasından da Jules Verne'in bütün koleksiyonunu okudum. Kendi kendime, "Bu müthiş bir hayat, ben de böyle yaşayayım" dedim. Jeologluk içimde daha önce de vardı ama. *Fen ve Tabiat Ansiklopedisi* diye bir ansiklopedim vardı benim. Orada "paleontoloji" maddesini okuduğumu gayet iyi hatırlıyorum. Bana bir de oyuncak mikroskop alınmıştı. Akşamı arasında kurutulmuş kurbağa bile vardı. Bütün bunlar doğal olarak etkiledi beni. Bilmiyorum ailem bunu bilinçli mi yaptı, ama beni çok iyi yetiştirdiler. Bilinçli yapmadılarsa bu kadar düşüş olabilir. Çok da bilinçli olabileceklerini zannetmiyorum. Çünkü kendileri dünyanın o kadar farkında değillerdi. Ama Mehmet dedemin çevresi müthişti.

— *Kimler vardı o çevrede?*

— Öncelikle Baha Bey, Mustafa Bahattin Gürfırat. Baha Bey benim hayatımda tıpkı Koyuncu Albay gibi, çok önemli bir adam. Baha Bey, 1903 doğumluydu ve Salacaklı'ydı, babası da ayakkabıcıydı. Baha Bey lise mezunu ama daha okumak istiyor, babası ise dükkânda çalışmasından yana. Baha Bey dükkânda çalışırken günün birinde bir hanımefendi geliyor, neredeyse bütün ayakkabıları denedikten sonra birinde karar kılıyor ve fiyatını soruyor. Baha Bey söyleyince de, "Bak çocuğum bunun aynısını Karaköy'de daha ucuza satıyorlar" diye şikâyet etmiş. Bunun üzerine Baha Bey saatini cebinden çıkartıp, "Bak hanım" demiş, "Karaköy vapuru beş dakika sonra kalkıyor. Git ve oradan al." O gün Baha Bey hem dükkândan, hem de evden kaçıyor. 20 yaşında bile değil. Önce

öğretmenlik yapıyor. Öğretmenlik yaparken 16 yaşındaki öğrencisine âşık oluyor. Öğrencisinin adı Saniye’ydi. Onunla evleniyor. Böylece bizim Saniye Teyze’miz, yani anneannemin daha sonra belki de hayatındaki en yakın arkadaşı olan Sanoş’u da dahil oluyor hikâyeye. Evlendikten sonra Baha Bey devlet hizmetine giriyor ve Kemah’a Nahiye Müdürü olarak tayin ediliyor. Önce Erzincan Kemah, Edremit, Çeşme derken 1935’te, yanılmıyorsa tayini Yeşilköy’e çıkıyor.

— *Nahiye Müdürü olarak...*

— Evet. Tayini çıkar çıkmaz, CHP’den birtakım adamlar dedeme diyorlar ki, “Oraya Baha Bey diye birisi geliyor, aman göz kulak ol.” Baha Bey geliyor ve dedemin en yakın arkadaşlarından birisi oluyor. Saniye Teyze anneannemin arkadaşı oluyor, çocukları Yılmaz, Melike ve Akşit ise annemle ve dayımlarla birlikte, adeta kardeş gibi büyüyorlar. Melike’yi muhtemelen duymuşsunuzdur. Sonra milletvekili oldu, ANAP milletvekili rahmetli Melike Hasefe (sonra politikaya bulaştığına bin pişman oldu). Her üç kardeş de çok iyi yetişmiş, vatanperver insanlardı. Maalesef, bugün yalnız en büyükleri Yılmaz Ağabey hayatta kaldı. Ben de onunla Baha Bey Amca’nın hasretini gidermeye çalışıyorum ama Yeşilköy’de oturduğu için pek seyrek görebiliyorum onu.

— *Neydi sizi en çok etkileyen özelliği Baha Bey’in?*

— Baha Bey benim Türkiye’de tanıdığım, eleştirel düşünebilen nadir adamlardan birisiydi ve çok geniş bir kültüre sahipti.

— *Nereden edinmiş bu kültürü?*

— Bir kere çok okuyan bir adamdı. Ben sadece tarihçi olarak bilirdim. Meğerse hem Abdülhamid dönemi, hem de İstanbul sosyal hayatı uzmanıymış. Sahaf arkadaşım Nedret İşli de, sahaflar çarşısında Müteferrika uzmanı olarak bilindiğini anlatmıştı bana.

— *Sizin üzerinizde nasıl etkili oldu? Eleştirel düşünebilme yeteneğiyle mi?*

— Baha Bey bize geldiği zaman benim odama girer, iki-üç saat benimle oturup konuşurdu. Tarih anlatırdı, askerlik anlatırdı, siyaset anlatırdı. Eğer Yeşilköy’de isek, beraber bahçede tur atardık. Ben Baha Bey’den her şeyin sorgulanabileceğini öğrendim, din dahil. Baha Bey’in bir başka özelliği daha vardı. Her yılbaşı bana bir paket küçük defter hediye ederdi. Bunlara bazen inci gibi güzel el yazısıyla yazı yazar, bazen de çok güzel resimler yapardı. Çizdiği Yavuz Zırhlısı resmi hâlâ aklımdadır. Müthiş bir şeydi. Ben ilkokul dördüncü-beşinci sınıfa giderken de eski yazıyı öğretti bana.

— *Aileniz tepki göstermedi mi eski yazı öğrenmenize?*

— Hayır, göstermedi. Enteresandır, ben bizim ailedeki liberalizmi başka hiçbir yerde görmedim. Müthiş bir müsamaha vardı ve niye vardı, onu da bilmiyorum. Mesela ortaokulda ben çok sıkı bir Nazi’ydim. Her tarafa Hitler’in resimlerini asmıştım. Ortaokuldayken sırf bu konuda 149 cilt kitap okumuştum. Bizimkiler tehlikeyi fark edince bu kitapları yakdılar ve beni de kandırdılar, ama baskı yapmadılar. Mesela kitaplarımın yakıldığını yıllar sonra öğrendim. Bana yazlığa taşınırken kayboldu demişlerdi. Beni biraz da korkuttular.

— *Ne diye?*

— “Milli İstihbarat Teşkilâtı senin peşine düştü” diye. Valla-hi şimdi düşünüyorum da, ortaokuldayken Karl Marx’ın *Kapital*’ini okumak akıl kârı olmasa gerek.

— *Nereden buluyordunuz Kapital’i, satışı serbest miydi?*

— Tabii, satın alıyordum. *Kavgam*’ın birçok farklı baskısı vardı, Hüseyin Cahit Yalçın tercümesi dahil olmak üzere.

— *Siz hayli küçüktünüz ama Demokrat Parti ile ilgili neler hatırlıyorsunuz? CHP’li bir ailede DP’den söz ediliyor muydu?*

— Benim ailem DP'ye karşı çok negatifti. Çok net hatırladığım bir şey var: Adnan Menderes asıldığı zaman rahmetli dedem, “Hiçbir insanın ölümüne sevinilemez, çok üzüldüm, ama müstahaktı” dedi.

— *Acımasız bir yargı değil mi bu?*

— Dediğim gibi, dedem için Atatürk Cumhuriyeti en kıymetli şeydi. İki dedem de, “Biz vatan kaybettik, bunun ne demek olduğunu biliyoruz” diyorlardı. Her ikisi de Menderes ve şürekâsını Atatürk'e ihanet etmiş kişiler olarak görüyorlardı ki ben bugün her iki dedemin o yargılarına tamamen katılıyorum.

— *İlkokuldan sonra nereye gittiniz?*

— İlkokulu bitirdikten sonra beni Alman Lisesi, Avusturya Lisesi gibi özel okullardan birisine vermek istediler. Hiçbirisinin sınavını kazanamadım. Bu durumu görünce bizimkileri bir düşünce aldı. Ama bu arada, dedemin en büyük ablasının kızı Nimet Abla'nın çocukları Işık Lisesi'nde okumuşlardı. Bunlar okurken lisenin müdürü Sacit Öncel Bey ile de bir ah-baplık tesis edilmişti. Sacit Bey, biyoloji hocasıydı ve masondu. Işık Lisesi de imtihanla alıyor ama Türk mektebi olduğu için torpil mümkün. Ve beni torpille oraya kaydettirdiler.

— *Yine Nişantaşı'ndasınız..*

— Evet, Işık Lisesi'ne gittim. Okuduğum en iyi okuldu ve üstelik yatılıydım. Bu çok iyi oldu. Çünkü benim aile ile bağlarımı kopardı. Kendi başıma bir adam olduğum intibasını edindim bir kere.

— *Kimler vardı hocalarınız arasında?*

— Benim hayatıma yön veren iki önemli insan vardı Işık Lisesi'nde: Birisi matematik öğretmeni Yusuf Ziya Efe'ydi. Yusuf Ziya Bey daha sonra Işık Lisesi'nden ayrılıp Amerika'ya gitti ve New Jersey'deki bir üniversitede profesör oldu. Ziya Ağabey derdik kendisine, Ziya Ağabey'den ben adam gibi

matematik öğrendim ve onun sayesinde, “Bilim iyi bir şeymiş” fikrim perçinlendi. Bir de Nuriye Güneyi Hanım diye bir tabiat bilgisi öğretmenini vardı. Odessalı’ydı. Lenin Ukrayna’yı ele geçirince İstanbul’a gelmişler, Nuriye Hanım İstanbul Üniversitesi Zooloji Enstitüsü’ne girmiş. Orada Curt Kosswig, Botanik Enstitüsü’nde Heilbronn var. İstanbul Üniversitesi o zaman, Atatürk’ün Almanya’dan ithal ettiği yabancı hocalar nedeniyle Avrupa’nın en iyi üniversitelerinden biri. Hatta o zaman denirmiş ki, en iyi Alman üniversitesi, İstanbul Üniversitesi’dir. Sacit Bey’in mason olduğunu söylemiştim ya, o da biyoloji öğretmeniydi. Sacit Bey masonik ilişkilerini kullanarak nefis bir biyoloji laboratuvarı kurduymuştu okula. Şahane bir laboratuvarı, yok yoktu o laboratuvarı. Bizi o laboratuvarı ders yapmaya sadece Nuriye Hanım götürürdü. İnanılmaz da bir resim yeteneği vardı (halbuki kendisi bana yıllar sonra resim yeteneğinin hiç olmadığını söylemiştir!). Tahtaya bitkileri çizdi, öyle canlı olurdu ki, gidip koparacağı gelirdi insanın. Çok da sert bir kadındı, dalga geçtiğini gördüğüne tebeşiri bir atardı, tam alnının ortasına gelirdi! Ben Nuriye Hanım’ın bir kez olsun ıskaladığını hatırlamıyorum.

— *Sizin aranızda bir samimiyet var mıydı?*

— Bir gün, ben daha orta birde iken, lise üçten bazı öğrencilerin jeoloji ödevini yaptım. Liseler o zaman henüz gerçek eğitim kurumları oldukları için jeoloji dersi vardı, Nuriye Hanım bu derse giriyordu ve ben de jeolojiyle ilgileniyordum. Öğrencilerden, dünyanın geçmiş zamanlarını gösteren bir ödev istemiş. Onlar da, meraklı olduğumu bildikleri için bana gelip, “Yapar mısın?” dediler. Kabul ettim ama aptal gibi hepsine aynı ödevi yaptım verdim.

— *Okulda böyle bir şöhretiniz mi vardı?*

— Eh, biraz vardı. Neyse, ben ödevleri yapıp verdim. Bir müddet sonra Nuriye Hanım’ın beni görmek istediğini söylediler. Nuriye Hanım aynı ödevleri görüp de biraz sıkıştınca,

“Celâl yaptı” diye itiraf etmişler tabii. Ben gittim öğretmenler odasına, Nuriye Hanım bana önce, kopyanın ne kadar kötü bir şey olduğunu, almakla vermek arasında ahlaken bir fark olmadığını falan anlattı. Bu fasıl bittikten sonra beni sorguya çekmeye başladı. Baban jeolog mu, ailede jeolog var mı, gibi sualler. Ben “yok” dedikçe şaşırıyordu. Sonunda, “Pekâlâ, o halde nereden biliyorsun bunları?” diye sordu. Ben de, meraklı olduğumu söyledim. Nuriye Hanım beni alıp biyoloji laboratuvarına götürdü. O zamana kadar hiç görmemiştim, içeri girince çarpıldım, muhteşemdi çünkü.

— *Hayatınızda girdiğiniz ilk laboratuvar bu muydu?*

— Evet, ilk laboratuvar buydu. Nuriye Hanım beni bir dola-bın önüne götürdü, dolaptan bir sürü taş çıkardı ve “Bunları tasnif et, takıldığın yerde bana sor” dedi. Arkasından da, laboratuvarın anahtarını bana verdi ve “Sende kalsın” dedi. Ben her akşam ya kütüphaneye ya laboratuvara gidiyordum. Bütün bunlar olurken bir taraftan da hayli sağlam bir Nazi grubumuz vardı okulda. Arada toplanıyor, birbirimize unvanlar dağıtıyorduk. Mesela Hitler’in doğum gününde yaptığımız toplantıyı hiç unutmuyorum. Gamalı haçlar, pazubentler, bayağı teşkilatlıydık. O zamanlar, *Londra Yanıyor* diye bir film gelmişti sinemalara. O filmde V-2 roketlerini gördüm. Almanlar Londra’yı V-2’lerle bombalıyorlardı. Filmde bunu görünce, Yeşilköy’deki evde roket üretmeye karar verdim. Daha önce Laleli’de bir roket denemesi esnasında, yandaki apartmanın camından içeriye bir roket girmiş ve o evin sahibi de annemin öğretmenini çıkmıştı.

— *Çocukken roket mi yaptınız?*

— Bayramlarda satılan roketler var ya, onları alıp geliştireyordum. Kibritlerin ucundaki kükürdü temizleyip tüplere doldurarak ateşliyorduk mesela. Planör denemeleri yaptık.

— *Herhalde bazı tehlikeler de atlatmış olmalısınız bu denemeler esnasında?*



— Ciddi bir tehlike atlatmadık. Yalnız bir kere hidrojen elde ettim ben. Bu da bazı sorunlara sebep oldu ve laboratuvarımızı kapatmak zorunda kaldık. Çünkü daha ortaokuldayken evde bir fizik laboratuvarım vardı benim. Sirkeci’de bir hayli ciddi deney aletleri satan dükkânlar vardı. Oralardan pek çok alet almıştım. Einstein’ın *İzafiyet Teorisi* kitabını almıştım o yaşlarda. Hâlâ durur bende mesela.

— *Bir taraftan fizik deneyleri, bir yandan Hitler hayranlığı...*

— Bu iki merak birbiriyle fazla tenakuza düşmeden sürüp gidiyordu. Mesela Hitler’in üstün ırk düşüncesi ile Darwin arasında paralellik görüyordum. Bunun ne kadar yanlış olduğunu lise yıllarımın sonlarına doğru ama en çok üniversitede öğrendim. 1968-1972 yazlarını büyük ölçüde Yeşilköy Hava Harp Okulu Eğitim İrtibat ve Manş Kıta Komutanlığı’nda geçirdim. Gidip o zaman komutan olan Yarbay Ferda Öneş’i buldum, “Ben burada maskotluk yapmıştım. Tekrar gelebilir miyim?” dedim. O da “Elbette, ama sana ayrı muamele yapılmaz artık, koca adam olmuşsun. Buradaki disiplin aynen uyacaksın, verilen emirleri tatbik edeceksin” dedi ve ben oraya gidip gelmeye başladım. Bana ufak tefek görevler veriyorlardı ve ben de onları yerine getiriyordum.

— *Ne gibi görevlerdi bunlar?*

— Mesela, klerans (clearance) alınacak. Bir Amerikan tayyaresi geldi diyelim, uçuş planının onaylatılması lâzım. Bunun için de kuleyle konuşmak gerek. Bizim astsubaylar o zaman dil bilmiyorlar. Kim yapacak bu işi? Celâl yapacak tabii. Ben orada uçak motoru indirip bindirmeyi, telsizciliği, paraşüt katlamayı, devriye gezmeyi falan öğrendim.

— *Uçtunuz mu?*

— Uçmaz mıyım? Hür Kanatlar’a katılıp uçtum tabii. Lisedeyken ciddi ciddi havacı olmaya heveslendim ben. Bir kere, o 5 yaşındaki maskotluk öyle bir etki yapmış ki üzerimde, anlatmam mümkün değil. Ne zaman gözümün önüne o gün-

lere ilişkin detaylar gelse, kendimi daha iyi hissediyorum. Bugün bile evde canım sıkkın olduğu zaman Oya bana, “Sen bir Harp Okulu’na git, için açılır” der. Hava Kuvvetleri’ne ait bir yere gittiğim zaman, bütün dertlerimi Nizamiye’de bırakıp bambaşka bir adam oluyorum.

— *Son derece ilginç bir durum bu...*

— Daha ilginç de var. Bana deseniz ki, “Aşk nedir?” Benim size vereceğim cevap karşısında gülmekten yerlere yatarsanız...

— *Pekâlâ, soralım o zaman, aşk nedir Celâl Şengör için?*

— Aşk, benim Hava Kuvvetleri için hissettiğimdir. Neden diyeceksiniz? Oya ile evlendiğimiz zaman kendisine de söylemiştim: “Sen benim eşimsin, senin için her şeyi yaparım. Yalnız şunu asla unutma. Senden kıymetli bir tek şey var, o da Hava Kuvvetleri. Hava Kuvvetleri bir şey istedi mi, seni fedaya hazırım. Sadece seni değil, kendimi de fedaya hazırım.”

— *Oya Hanım ne cevap verdi buna?*

— “Senin Hava Kuvvetleri’yle manyakça bir ilişkin var” dedi. Ve ben bunu bir gün Oya’nın yanında, 23. Hava Kuvvetleri Komutanımız Celasin Paşa’ya söyledim. Komutan gülmekten yerlere yattı. Ama bu gerçek. Şu anda Hava Kuvvetleri’nin benden isteyeceği ve benim de, “Bunu yapamam” diyebileceğim hiçbir şey yok.

— *Mesela?*

— Mesela, bana deseler ki, “Hava Kuvvetleri’nin ihtiyacı var, senin kütüphaneyi hemen satacağız.” Bir dakika tereddüt etmem. Bu kütüphaneyi toplamak için ömrümü verdim ama bir dakika tereddüt etmem. Ama bu tamamen irrasyonel bir şey. Eee, dedim ya, aşk bu. Aşk da irrasyoneeldir zaten. Kaldı ki, hayatım boyunca Hava Kuvvetleri’nin bana büyük yararları da olmuştur.

— *Ne gibi yararları bunlar?*

— En önemlisi şu oldu: Ben küçücük bir çocuk olduğum halde Hava Kuvvetleri beni ciddiye alıyordu. Bu da kişiliğimin gelişmesi üzerinde son derece olumlu tesirler yaptı. Az şey mi bu? Ayrıca, ne olursa olsun güvenebileceğim bir kurum olduğumu biliyorum. Ben hayatımda ilk kez 5 yaşında, üzerimde Hava Kuvvetleri'nin üniformasıyla uçtum. Bunlar unutulmaz etkiler yapıyor insanda.

— *Bir tür aidiyet duygusu oluşturdu galiba sizde bu?*

— Kesinlikle öyle. Bunu üstelik öyle güzel hissettiriyorlar ki... Ben onların çocuğuyum. Mesela sigara alışkanlığı olmadı bende hiçbir zaman. Bu tamamen Hava Kuvvetleri'nin etkisi yüzündendir. İçki içmedim. Çünkü ben hayatımda ilk defa Hava Kuvvetleri'nde zilzurna sarhoş oldum.

— *Ne zaman ve nerede?*

— 1970 veya 71 olmalı. Çünkü ya 15 yaşımdayım ya 16. Eskişehir Orduevi'nde oturuyoruz. Genç pilotlar “Celâl, tayyareci dediğin içer” dediler ve birayla başladık. Cin, arkadan votka, gerisini hatırlamıyorum zaten. Sabah gözlerimi bir açtım, o zamanın Birinci Taktik Hava Kuvveti Komutanı Kor-general Niyazi Gül bana bakıyor. “Ne oldu Celâl?” dedi. “Sarhoş oldum galiba komutanım” dedim. O utanç ömür boyu yetti bana.

— *İçki içmediniz mi o günden sonra?*

— İçmem, en fazla bir bardak şarap. Ama bir de daha sonra Robert Kolej'de kazayla felaket sarhoş olmuşum. Bu ikisi yetti bana.

— *Hava Kuvvetleri ile ilişkileriniz neredeyse aynı boyutta devam ediyor, öyle değil mi?*

— Mesela yurtdışındayken, “Türkiye’de en çok nereyi özledin?” diye sorsalardı, hiç tereddütsüz “Hava Kuvvetleri’ni” cevabını verirdim. Çünkü benim Celâl Şengör olarak şekil-

lenmemde Hava Kuvvetleri'nin çok önemli katkısı olmuştur. Şimdi yıllar sonra bakıyorum da, en yakın dostlarımın hepsi Hava Kuvvetleri'nde.

— *Hava Kuvvetleri derken kurumdan mı söz ediyorsunuz, yoksa başka bir şeyden mi?*

— Bir aileyi özlemekten söz ediyorum. Hava Kuvvetleri benim ailem gibidir. Bir akşam oturuyorduk, telefon çaldı. Açar açmaz sesi tanıdım: Hava Pilot Tümgeneral Uğurluoğlu, Hava Harp Okulu Komutanı. Fırladım yerimden, ayağa kalktım. “Emredin komutanım” dedim. Hal hatır sordu. Benimle aynı yaştadır Uğurluoğlu Generalim. “Cuma akşamı yemeğe gelir misin? Senin yaz programın dolu, benim de öyle, şimdilerde yapmazsak bütün yaz yapamayacağız” dedi. “Komutanım emredin, derhal” dedim. Oya da yanımdaydı, onun da onayını aldım.

— *Harp Okulu'nda mı?*

— Harp Okulu'nda... Mesela geçen bayram, nasıl mahcup oldum. Bayramın ilk günü oturuyoruz evde. Hatta Oya'yla, “İlk günü olmaz ama ikinci günü bir telefon edip Babaoğlu Generalimin elini öpmeye gidelim, bayram âdetidir” diye konuşuyoruz. Telefon çaldı, Babaoğlu Generalim'in emir subayı, “Hocam bayramda neredesiniz?” diye soruyor. “Evdeyiz” dedim. “Komutanım ve Dilek Hanım size gelecekler” dedi. “Şeref verirler, buyursunlar” dedim. Sonra da Oya'ya, “Bizden evvel davrandılar, eyvah!” dedim. Nasıl derin bir mahcupiyet duygusu hissettim anlatamam.

— *Komutanlardan telefon gelince ayağa kalkıp hazırola geçiyorsunuz...*

— Tabii, bu benim Türk Silahlı Kuvvetleri'ne olan saygımın bir göstergesidir. Hatta Şevket Dingiloğlu Paşa da dalga geçiyor bazen. Açıyor telefonu, benim ayakta beklediğimi bildiği için de bir süre sonra, “Rahat” diye komut veriyor. Konuşma uzayınca da, “Otur artık, yeter ayakta beklediğin” diyor.

— *Yeniden ortaokulun sonuna dönelim mi?*

— Ortaokul bitti, beni yeniden imtihanlara soktular. Ben Robert Kolej ve Fen Lisesi imtihanlarına girdim ve arkasından ikisini de kazandığım haberi geldi. İyi ama hangisine gitmek lazım? Ben Semih dayıma sordum. Semih dayım, “Matematik, fizik her zaman öğrenilir ama lisan küçükken öğrenilir. İngilizce bilmiyorsan bu dünyada adam değilsin. Onun için Robert’i tercih et” dedi. Ben de Robert’i tercih ettim. Robert’e gideceğim, imtihanı kazandığım belli olmuş ama daha Işık Lisesi de bitmemiş. Bir gün yemekhaneden çıkarken Nuriye Hanım’la karşılaştım. “Robert’i kazanmışsın, aferin, tebrik ederim, ama daha sonra ne yapacaksın?” diye sordu. “Bilmiyorum hocam, hele bir okul bitsin, ondan sonra düşüneceğim. Hava subayı veya olmazsa matematikçi ya da fizikçi olurum” dedim. Nuriye Hanım, “Bak senin ailen zengin, seni işletmeci filan yapmaya kalkarlar. Sakın kabul etme, sen jeolog ol, sende bu yetenek var” dedi.

— *Aynen böyle mi söyledi?*

— Aynen böyle söyledi ve jeolog olmamı istedi. Nuriye Hanım, “Türkiye’de iyi matematikçi çıkmıştır, iyi mühendis çıkmıştır. Fakat müşahadeli ilimlerle ilgilenen bir tane adam çıkmamıştır” diye devam etti. “Sende bunu yapacak yetenek var, sen jeolog olmazsan çok yazık olur” dedi.

— *Pekâlâ, sizin aklınızdan jeolog olmak geçiyor muydu?*

— Hayır efendim, o güne kadar jeolojinin bir meslek olabileceğini bile düşünmemiştim. Jeoloji benim için çok zevkli bir hobiydi.

— *Robert Kolej’in imtihanına girmenizde kimler etkili oldu?*

— Ailede Robert Kolej efsanesi biliniyordu, Işık Lisesi’nden daha kaliteli olduğu sanılıyordu. Ayrıca annemin ve dayımın da Robert maceraları var.

— *Kaç yılında girdiniz Robert'e?*

— 1969'da. İlk sene hazırlık sınıfıydı. Jonathan Seely diye çok iyi bir öğretmen geldi bize. Şahane bir adamdı. O adamın sınıfına düşmek büyük bir şanstı. O çok güzel İngilizce öğretti bize.

— *Kimler vardı sizin sınıfınızda?*

— Mim Kemal Öke ile yeniden bir araya geldik Robert Kolej'de ve hep aynı sınıfta okuduk. Cem Boyner bizden bir sene küçüktü. Hatta sabahları okula bizim arabada beraber giderdik. Az kaldı unutuluyordum, ben yatılı gitim Robert Kolej'e. Kovulana kadar da yatılıyım. Ama Robert Kolej'in yatakhaneleri, kalite olarak Işık Lisesi'nin yatakhanelerinden çok düşüktü. Mukayese bile edilemezdi.

— *Pekâlâ, buluş dönemine Işık Lisesi döneminde mi girdiniz?*

— Herhalde öyle olmalı ama onu hiç fark etmedim ben. Zaten bir kız arkadaşım oldu çok kısa bir süre için, o kadar. Ben daha ciddi işleri olan bir adamdım.

— *Robert'e dönersek, Robert o sırada yukarıda mıydı aşağıda mı?*

— Bebek'teydi, yani yukarıda. Biz hazırlıktayız ve o sırada çok sıkı bir solculuk dalgası var. Bizim sınıfta da hızlı Maocular vardı.

— *Sizin Hitler hayranlığınız devam ediyor muydu o sıralarda?*

— Benim sempatim her zaman antidemokratik sistemlerden yanaydı.

— *MHP'li oldunuz mu hiç?*

— Katiyen, şiddetle karşıyım MHP'ye. Çünkü içinde din var. İçine dini alan herhangi bir şey otomatik olarak düşmanımdır. Komünistler ne kadar antipatik geliyorsa bana, MHP de o kadar antipatik geliyordu.

— *Dinle ilgili olarak zihninizde belli önkabuller mi vardı?*

— Benim için dinle komünizm aynı şeydi.

— *Baha Bey'den dolayı mı böyle düşünüyordunuz?*

— Hiç kuşkusuz Baha Bey'in önemli bir etkisi vardı ama ben kendim bu kanaate varmıştım zaten. Buna mukabil, mesela rahmetli dedemin ağabeylerinin mevlitleri yapılırdı, dualar edilirdi. Baha Bey Amca da onlarla birlikte dua ederdi. Daha doğrusu ediyor muydu, etmiyor muydu, bilmiyorum ama ayak uyduruyormuş gibi gözüküyordu. Baha Beyamca, ritüelleri yerine getirirdi en azından. Ben onu da yapmıyorum. Hani, "İnanana saygım vardır" diye bir laf vardır ya, mesela Çin'de, Emei Şan'da adam gelmiş uçurumun başından kendini aşağı bırakıyor. Neymiş, Nirvana'ya ulaşacakmış. Şimdi bu adama nasıl saygı duyayım? Ha, bu arada bizim öğrencilerden biri, jeolojik oluşumlar göz önüne alırsa Emei Şan'ın Tanrı'ya kavuşmak için gayet uygun bir yer olduğu görüşünde, o başka.

— *Ateist olarak mı tanımlıyorsunuz kendinizi?*

Elbette. İşte bu nedenlerle MHP çok antipatik geliyordu bana. Komünistler nasıl dangalak takımı gibi geliyorsa MHP'yi de hiç farklı görmüyordum. Hatta lisedeyken Cem Boyner *Demokrasinin İçyüzü* diye bir kitap yazıp bana ithaf etmişti.

— *O da mı sizin gibi düşünüyordu?*

— Evet. Bunlar benim çevremdeki insanlardı. Mim Kemal'in Cambridge'deki bir lisans tezi "Hitler'in Dünya Görüşü" üzerineydi ve o da bana ithaf edilmişti. Bunun çok büyük bir avantajı oldu benim için. Bir kere o gün revaçta olan her türlü siyasi akıma kritik gözle bakabiliyordum ben. Zira sempati duyduğum siyasi görüşün temsilcileri neredeyse hiç yoktu. Dolayısıyla herkese eleştirel olarak bakmam gerekiyordu. Ancak liseyi bitirene kadar Hitler sempatisi de bitti. Onun da büyük bir zirvalık olduğunu gördüm çünkü. Halbuki o zamanlar ırkçılık biyolojiye dayandığı için çok bilimsel geliyordu bana.

— *Nihal Atsız filan okuyor muydunuz o dönemde?*

— Hayır, onların topunu okuyup reddetmiş vaziyetteydim. Okudum, ilkel geldi, bıraktım.

— *O zaman ırkçılık derken ne tür bir ırkçılıktan söz ediyorsunuz?*

— Hitler'den söz ediyorum. Ama ben Hitler derken Darwin'i de okudum. Böyle bir faydası oldu bana. O zaman akli başında bir fikir gibi gelmişti ırkçılık bana ve öyle gelmesinin sebebi de şuydu: Genetik bilmiyordum. Gerçi lise birde Mendel genetiğini okumuştuk ama Mendel genetiği benim tezlerimi destekliyor gibi geliyordu bana. Zira Hugo de Vries'in mutasyon teorisini anlamamıştım. Evrimin tamamen tesadüfi gerçekleşmesinin tam anlamını kavrayamamıştım. Basit bir deterministtim. Ama doğa bilimleriyle bu yakınlık ve sosyal bilimler hakkında çevremdeki yaşlılarımın çoğundan çok daha geniş olan okuma yelpazem bana ta o günden sosyal bilimlerin ciddiye alınmaması gerektiğini öğretti.

— *Dünyanın mühim bir bölümünü karşınıza aldınız birdenbire...*

— Olabilir. Bu görüşümü kökünden değiştirecek bir nedene de henüz rastlamadım. Sosyal bilimlerin ciddiye alınmaması düşüncesi, esasen üzerinde ciddiyetle durulması gereken şeyin doğa bilimleri olduğunu da gösterdi bana.

— *Robert'te bu görüşlerinizi çevrenize anlatıyor muydunuz?*

— Tabii, ne demek... Hatta, Robert'in yıllığında benim için yazılanlar bunun göstergesidir:

“... Ezelden beri ilm-i erziyatın sultan-ı ali şanı  
Umduğumuz odur ki kıymet-ül cevher ol canâ.  
Meşayıktır Timura Hitleri de caba  
Cengizin ordusu ile girdin Sosyolojiye canâ.  
Doktor ile Viktorun dili temiz kalbi pak  
Laura Pope'a fazla sulanma, uçar diploma canâ.”



— *Bu Laura Pope kim?*

— Bu benim hayatımda gördüğüm en güzel bacakların sahibi olan kızdı. İdarede çalışan Kent Pope diye bir adam vardı. Laura da onun kızıydı. Ben böyle bacak görmedim hayatımda. Vaktim olsaydı o kızı tavlamağa isterdim. Ne vücut vardı bu Laura’da, aman be kardeşim ya. Peşinden kaç kere bakakaldığımı bilirim.

— *Laura kadar ırk meselesini de bir hayli ciddiye almışsınız anlaşılan...*

— Ben hayatımda her şeyi ciddiye aldım.

— *Solcu olarak kimler vardı sizin döneminizde?*

— İsim vermeyeyim ama sonra solun daha marazi kısımlarını temizlediler okuldan. O çocukların çoğu bursluydu zaten. Burslarını kesince bu çocuklar ortadan kayboldular. Geriye entel solcular kaldı ama onların da benim kadar bilgisi yoktu.

*Kim vardı bunların arasında?*

Bunları da tanıtmak bence doğru değil burada. Bazıları sonra fikir değiştirdi. O zamanın pek çok hızlı solcusu şimdi Amerika’da yaşıyor mesela. Ben yine kendimi anlatayım. O yıllarda bir taraftan jeolojiyle de uğraşıyordum. Nasyonal Sosyalizm’i uygulayabilmek için yaptığından emin olmak lazım. Fakat bilim emin olamıyor. Emin olamadığın bir şey için de insanların ölümüne gitmesini isteyemezsin. Zaten bir süre sonra bütün bu ırkçılık meselesinin biyolojinin yanlış anlaşılmasından ortaya çıktığını fark ettim. Adam gibi biyoloji okuduktan sonra Hitler’in söylediklerinin zırva olduğunu anladım.

*Nasıl?*

İnsanları öldürerek bir soruna çözüm bulmak mümkün değil. Kaldı ki o Yahudiler içerisinde bir sürü akıllı adam, hatta Einstein gibi büyük dâhiler vardı. Ayrıca, Hitler’in “üstün ırk” diye saydığı özelliklere pek çok Yahudi uyuyor. Eins-

tein Yahudi işte. Einstein'ı kovalamak kadar aptalca bir şey olabilir mi? Eğer Yahudiler “aşağı ırk” ise ben pek çok millete bakınca “aşağı ırk”ın bütün özelliklerini görüyorum. Bunlar tabii zamanla yerine oturmuş düşünceler. Şimdi düşündüklerimle o zaman düşündüklerim arasında büyük farklar var.

— *Robert'te bu işler dışında memleket meseleleriyle ilgileniyor muydunuz?*

— İlgileniyordum ama bilim hep daha ağır basıyordu.

— *Robert'in nasıl bir yeri var hayatınızda?*

— İngilizce öğretmesi bakımından pozitif. Orada karşılaştığımız üç hoca son derece etkili olmuştur benim hayatımda. Bunlardan biri coğrafya hocamız Dz. Öğr. Albay Tarık İnözü'dür. Aslında bana hiç coğrafya dersine gelmedi. Bizim sınıfın coğrafya hocası Vecihe Yalkın'dı. İyi bir coğrafya öğretmeni idi. Bir kere Vecihe Hanım'ın dersinde, konu Pasifik çevresindeki volkanlara geldi. Ben oradaki 132 tane volkanı saydım. Hoca hayretler içinde kaldı. Sonra bir gün Vecihe Hanım, bize jeoloji ile ilgili ders notları dağıttı. Bir baktım, bunların yüzde 99'u yanlış, hem de feci yanlış. Hocaya söyledim, “Sonra bakarız” dedi. Dışarı çıktım yağmur yağıyor. Önce Beşiktaş'a, oradan da eve gideceğim.

— *Nerede oturuyordunuz o yıllarda?*

— Nişantaşı'nda. Bir baktım Tarık Bey, yeşil bir Mercedes'i vardı, camı açıp “Nereye gidiyorsun?” diye sordu. Beşiktaş'a gideceğimi duyunca, “Gel ben seni götürüyüm” dedi. Otomobilde konuşmaya başladık. Ben de Vecihe Hanım'ın dağıttığı ders notlarındaki vahim yanlışlardan söz ettim. Tarık Bey, “Onları ben yazdım” demesin mi? Üstelik adamın arabasındayım, ne diyebilirim ki? Hayatımın en zor bir-iki saniyesini geçirdim orada. Tarık Bey nihayet, “Beğenmiyorsan sen yaz getir” dedi. Sen misin onu diyen, o gece çalışıp yepyeni bir metin hazırladım ve ertesi gün Tarık Bey'e verdim.

*Ne yaptı Tarık Bey?*

Ne yapsın, çok şaşırdı. Bir sonraki hafta Vecihe Hanım, "Geçen hafta dağıttığım notlar yanılttı" deyip benim yazdıklarımı dağıttı sınıfa. O zaman ben kendi kendime, "Bu Tarık Bey çok önemli bir adam" dedim. Adamın reaksiyonu inanılmaz ölçüde pedagojikti. Kızabilirdi, bağırabilirdi, "Sen de kim oluyorsun" diyebilirdi. Hayır, bunların hiçbirisini yapmadı ve ciddiye aldı benim söylediklerimi. Hocanın bu tutumu müthiş etkiledi beni. Bunun için Tarık Bey'e ömür boyu şükran duydum. Kendisinin asker olması da askerler ve ordumuz hakkındaki olumlu düşüncelerime katkı yaptı. Bu arada benim sarhoş olup Robert'ten atılma hikâyesine sıra geldi.

*Nasıl oldu o iş?*

Okulda bir piyes oynanacak, bunun için sahne yapılıyor. Ben de o sahnenin yapımında görev alanlardan birisiyim. Jim Baba vardı, meşhur Jim Johnson, sarhoşun biriydi. O gün de konyak almışlar. Biraz biraz derken ben kafayı bulmuşum. Yemekhaneyi birbirine katmışım, beni revire göndermişler, revirde hemşirelere veryansın etmişim. Ertesi gün okul müdürü çağırdı beni ve "Robert Kolej dün akşam yangın tehlikesi atlattı. Birisi senin ağzına ateşle yaklaşmış" dedi. Neyse, durumu disiplin kurulunda görüşmüşler. Benim başıma ilk defa böyle bir şey geldiği için üç gün okuldan uzaklaştırma cezası vermişler. Zira bu olaydan yalnızca bir hafta evvel, yeni disiplin yönetmeliği yayımlanmış, okulda içki içmenin cezası beş gün tardedilmek olarak ilan edilmişti. Hiç unutmuyorum, bir çarşamba günüydü, eve telefon edip gelip beni almalarını söyledim. Annem felaket bozuldu bu işe. Üç gün evde oturdum. Ben okula dönünce okul müdürü Mr. Chalfant annemi arayıp, artık yatılı okuyamayacağımı söylemiş. Beni nehari yaptılar. Öyle olunca da her gün okula Mim Kemal Öke ve Cem Boyner'le birlikte gitmeye başladık. Zaten biz Boyner'lerin apartmanında kiracıydık.

— *Işık Lisesi ile Robert'i kıyaslarsanız ne söyleyebilirsiniz?*

— Robert Kolej iyi geçti ama bana sorarsanız Işık Lisesi daha iyiydi. Orada daha çok şey öğrendim. Işık Lisesi'nin kütüphanesinden çıkmayan ben Robert Kolej'in kütüphanesine belki bir defa gitmişimdir. Işık Lisesi'ndeki kütüphanenin daha ulvi bir havası vardı. İçinde sanki bana hitap eden daha çok eser vardı. Mesela tüm Jules Verne'leri orada, Ferid Namık Hansoy'un tercümelerinden okudum. (Hatta yıllar sonra Ferid Namık Bey'in oğlunu tanıma şansını elde ettiğimde, babasına olan şükran borcumun ne kadar büyük olduğunu anlatmıştım kendisine). Tüm eserler güzel, özenle yapılmış siyah ciltler içindeydi. Her öğrenci üniformalı olduğu için, kütüphanede tam bir ciddiyet hâkimdi. Kravatsız, gömleksiz okuyucu yoktu yani. Bu da havaya bir ciddiyet katıyordu. Dedğim gibi Robert Kolej'in kütüphanesine dört yıl içinde bir-iki defadan fazla gittiğimi hatırlamıyorum.

— *Neden?*

— Çünkü Işık'taki o ulvi ve ciddi hava yoktu.

— *Belki artık delikanlı olduğunuz için öyleydi. İşte kızlar fiilan...*

— Ama benim kızlarla da ilgim yoktu. Robert'te benim sadece lise ikide kısacık bir süre bir kız arkadaşım oldu, o kadar.

— *Onun dışında hiç olmadı mı?*

— Evlenene kadar sadece birkaç kız arkadaşım oldu.

## Bana Jeolojiyi Jules Verne Sevdirdi

*Ben jeolojiyi küçük yaştan, yani Jules Verne'in Arzın Merkezine Seyahat kitabını okuduğum günden itibaren sevmeye başladım. Öğretmenim tavsiye etmişti. Hemen arkasından, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah 'ı okudum.*

*( ) n u da okuduktan sonra kendi kendime, "Adam olmak ılmek, Jules Verne'in tarif ettiği kahramanlar gibi olmak demektir" diye düşündüm. Mesela, kitaptaki kaptan inanılmaz kültürlü bir insandı, dört dörtlük bir insan... Ben ilkokul çocuğu olarak bunu okuduğum zaman büyüledim!*

*Dedim ki, ben böyle bir adam olmak istiyorum.*



*Annem hep derdi ki "Fazla azdığın zaman hemen eline bir kitap tutuştururdık."*



— *Neden jeoloji de başka bir bilim dalı değil?*

— Dedğim gibi, ben jeolojiyi küçük yaşta, yani Jules Verne'in *Arzın Merkezine Seyahat* kitabını okuduğum günden itibaren sevmeye başladım. Gerçi annemin bana daha önce aldığı aldığı popüler bilim kitaplarının da bunda etkisi oldu. Hele üzerinde Henry Fairfield Osborn'a ait olduğunu yıllar sonra öğrendiğim bir brontozor resmi olan bir kitap vardı ki, henüz mektebe bile gitmediğim bir yaşta bana alınan bu kitap beni çok etkilemişti.

— *Bu kadar düşkün olduğunuz halde neden asker olmadınız?*

— Gözlük takmaya başlayınca hava askeri olamayacağımı anladım. Bunun üzerine de jeolojiye daha fazla ağırlık vermeye başladım. Lise üçte Tarık Bey, o zaman Robert Kolej'in "Audio-Visual" bölümü şefi Aydın Ungan'ı kastederek, "Bu Aydın Ungan enteresan şeyler yapıyor, gel seninle ona gidelim" dedi. Amerika'da okumuş, fevkalade uygar ve işine âşık, akıllı, iyi kalpli bir adam olan Aydın Ungan, senkronize diya gösterileri yaptırıyordu. Mesela, Anadolu'ya bir gezi düzenlenmiş, orada diyalor çekilmiş, birisi de bunu anlatıyor. Aydın Ungan anlatılanları belli bir düzen içinde teybe aktararak diyalorı teyple birlikte gösteriyordu. Tarık Hoca, "Biz bunları jeoloji için de kullanabiliriz" dedi. Ben de orada dört diya gösterisi hazırladım Aydın Ağabey'in yardımıyla. Tarık Bey, benim hazırladığım bu diya programlarını öğretmenliği boyunca kullandı. Ben lise üçteyken bir de levha tektoniği ile tanıştım.

— *O nasıl oldu?*

— Tarık Hoca bir gün elinde bir *National Geographic* dergisi ile çıkageldi. “Şurada enteresan bir makale var, bunu bana tercüme edebilir misin?” dedi. Makale Ocak 1973 sayısının (cilt 143, sayı 1) kapak konusu olan “This Changing Earth” başlıklı makaleydi. Ben makaleyi bir okudum, kıtaların kaymasını anlatıyordu. Benim o zamana kadar kıtalar hakkında fiksist bir yaklaşımım vardı. Yani kıtaların dünyanın yüzünde dolaştıklarına inanmıyordum. Makaleyi okuyunca bu inancımın doğru olmadığını fark ettim. Eduard Suess’in teorisi yanlışlanmıştı. “Suess gibi bir adam bile doğruyu bulamıyorsa bu jeoloji ne biçim bir bilimdir” diye düşünerek jeolog olmaktan vazgeçtim. Tabii, bu karar ciddi bir bunalıma yol açtı birdenbire. Çünkü hayat bütün anlamını yitirivermişti. Ne hava subayı olabiliyorum, ne jeolog. Çok kötü bir dönem geçirdim. Tarık Bey’e de söyledim bunu. Tarık Bey bana, bilimin tam da bu anlama geldiğini, bilimde nihai doğru bir teorenin bulunmasının imkânsız olduğunu, çünkü böyle bir şey için sonsuz sayıda gözlem gerektiğini, bunun da mümkün olmadığını anlattı. Bilimde kuramların rolünün gözlemleri yönlendiren ara araçlar olduğunu anladım. Suess’ün yaptıkları boşa gitmemişti. Modern kuramlar onun omuzları üzerinde yükseliyordu. Sonra bir gün bir baktık, Konak Sineması’na *Krakatoa* diye bir film geldi. Hatta Maximilian Schell, Diane Baker, Brian Keith, Rossano Brazzi gibi pek meşhur aktörler oynuyordu. Sumatra ile Java arasındaki boğazda bulunan meşhur volkanın 1883’teki büyük indifanı ve bu indifa sonucu oluşan tsunaminin çevreyi tahribini anlatıyordu. Filmi izleyince orada anlatılan volkanik olayların güzelliği beni büyüledi ve ben yeniden çark ettim ve jeolojiye devam dedim. Film bunalımı bitirmişti.

— *Bu papyon merakı da Robert Kolej yıllarından kalma mı?*

— Ben papyonu hep severdim, çünkü dedem de takardı.

— *İyi ama sizinle ne kadar özleştii böyle... Memlekette “papyon” deyince akla gelen üç kişiden biri de sizsiniz...*



— Eskiden sürekli takmıyordum. Sürekli papyon takmaya evlendikten sonra başladım.

— *Onun sebebi neydi?*

— Oya, sürekli olarak kravatımın yemek listesi haline geldiğinden şikâyet ediyordu. Ben de kravattan vazgeçtim ve sürekli papyon takmaya başladım. Yani aslında tamamen beceriksizlikten kaynaklanıyor.

— *Robert biterken aklınızda herhangi bir üniversite var mıydı?*

— Vallahi ben üniversite sınavlarına girmedim bile. Çünkü Türkiye’de üniversite olmadığını o yaşta kavramıştım. Bu arada, Nisan 1973’te Sırrı Erinç’le, Mayıs 1973’te de İhsan Ketin’le tanıştım.

— *Nerede oldu bu tanışmalar?*

— Sırrı Erinç’le nerede tanıştım? Tarık Bey’in İsmet Konuk diye bir bacanağı vardı, Robert’te coğrafya hocasıydı. İsmet Konuk bana bir gün, Columbia Üniversitesi’nin ‘30’lu yıllarının meşhur jeomorfoloji hocası Armin Kohl Lobeck’in *Jeomorfoloji* kitabını verdi. İbrahim Hakkı Akyol pek severmiş bu güzel şekil ve fotoğraflarla dolu kitabı. Hakikaten de pek enfes bir kitaptı.

— *İbrahim Hakkı Akyol kim?*

— İbrahim Hakkı Akyol (1888-1950) Silistre doğumlu bir akademisyenimiz. Sırrı Erinç’in doktora hocası ve Türkiye’de modern coğrafyanın kurucusu olarak bilinen bir zat. Dediğim gibi rahmetli Akyol’un beğendiği Lobeck’in eseri gerçekten de çok güzel bir kitaptı. Hemen kendime de bir tane ısmarladım. Kitabı getirttim. Bir gün İsmet Bey’in kitabını iade ederken bana, “Sen bana Sırrı’nın gençliğini hatırlatıyorsun. Seni Sırrı ile tanıştırmamı ister misin?” dedi. “Çok memnun olurum” dedim. Üniversiteye gittik, Sırrı Bey’le tanıştık, jeoloji okuyacağımı öğrenince memnun oldu ve bütün eserleri-

ni, üşenmeden tek tek çıkartıp verdi bana. Bir tanesini imzalamasını istedim, onu da yaptı. Arkasından, “Aileler çocuklarının jeoloji okumasını istemez, vazgeçirmek için pek çok metoda başvurlar. Bunu unutma ve doktoranı almadan katıyen geri gelme” dedi. Ben de, “Hayır efendim, ben mutlaka jeoloji okuyacağım, hiçbir oyuna gelmem” dedim. Sonra asistanı Kemal Göçmen’e –ki o da muhteşem bir adamdı, ne yazık ki kendisini Amerika’ya kaptırdık– götürdü beni, “Bu delikanlıyı al kütüphaneye götür, sonra bizim çocuklarla tanıştırsın” dedi. Kemal Ağabey’in beni götürdüğü kütüphane muhteşem bir kütüphaneydi, neredeyse yok yoktu içinde. Sonra öğrendim ki, 1915’te Türkiye’ye gelen meşhur Alman coğrafyacı Erich Obst (1886-1981) tarafından kurulmuş. Bugün o kütüphane yağma edildi, kitapların büyük bir kısmı da çalındı.

— *Edebiyat Fakültesi’nin kütüphanesinden mi söz ediyorsunuz?*

— Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü’nün kütüphanesinden söz ediyorum. Bugün o kütüphaneden geriye bir hayalet kaldı. Kimse de sorumlu tutulmadı. İlkel bir toplumun yansıması tabii. Türkiye kim, Erich Obst’un yarattığı bir kütüphaneyi anlayıp korumak kim? Bu köylü takımı mı koruyacak? Hele Sırrı Bey de emekli olunca tam bir karanlık çöktü Türkiye’de coğrafyanın üzerine. Pek çok kitabı ilk kez orada görmüştüm ben.

— *Sırrı Bey’le tanıştıktan sonra ne yaptınız?*

— Muntazam olarak Sırrı Bey’in kafasına ekşimeye başladım. Ve koskoca Sırrı Erinc, bacak kadar çocukla uğraşmaktan bir gün olsun yüksünmedi. Her sorduğum soruya cevap verdi, kaynaklara ulaşmam için yol gösterdi. Rahmetli hayatımda tanımak bahtiyarlığına ulaştığım tek gerçek coğrafyacıydı. Bütün dünyada...

— *Ya İhsan Ketin’le nasıl tanıştınız?*

— O tuhaftır biraz. Bir gün evde oturuyoruz, annemin arkadaşları Müjgan Teyze gelmişti. “Sen bu işlere meraklısın, bizim komşumuz olan bir jeolog var, tanışmak ister misin?” dedi. “Kimmiş?” diye sordum. O da, “Kendi halinde, efendi bir adam, adı da İhsan Ketin” diye karşılık verdi. Beni alıp 10 Mayıs 1973’te İhsan Ketin’e götürdü. Tarihi gayet iyi hatırlıyorum. Çünkü merhum hoca bu tarihi yazarak bir kitabını (rahmetli Nezihi Canitez ile yazdığı *Yapısal Jeoloji* kitabı) imzalayıp vermişti bana.

— *İhsan Bey o sırada İstanbul Teknik Üniversitesi’nde profesör, öyle değil mi?*

— Sadece profesör değil, ifade yerindeyse Türkiye’de jeolojinin “Allah’ı” İhsan Ketin. Kim ne kadar farkındaydı, bilmiyorum ama müthiş bir adamdı. Müjgan Teyze bizi tanıştırdı, biz oturduk sohbet ediyoruz İhsan Bey’le. Bir ara İhsan Bey, “Bu delikanlıyla konuşurken bir meslektaşla konuşuyormuşum gibi hissediyorum kendimi” dedi eşi Bedia Teyze’ye. Sohbet bitti, biz kalkıp gideceğiz, hocanın elini öptüm. İhsan Hoca, “Bak” dedi, “Ben seni asistan olarak alacağım, senin için boş bir kadro tutacağım.” Ben de, “Nasıl olur hocam, ben üniversiteye gideceğim, dört sene üniversite, iki sene master, üç sene doktora, en azından dokuz yıl sonrası için konuşuyorsunuz” dedim. “Biliyorum, ben dokuz yıl sonrası için sana kadro tutacağım” dedi. “Teşekkür ederim, ben de dokuz yıl sonra yanınıza geleceğim” diye cevap verdim.

*Size nereye gitmenizi tavsiye etti İhsan Ketin?*

Amerika’ya gitmemi tavsiye etti.

*Ama siz Amerikalılar’ı sevmiyorsunuz.*

Hiçbir zaman sevmedim, ama İhsan Bey de, “Bütün faaliyet orada, aman git” dedi bana.

*Ve siz Amerika’ya gitmeye karar verdiniz.*

— Verdim ama bir de annem var. O da Almanya'ya gitmemi istedi. "Almanya'ya git ve adam gibi Almanca öğren" dedi. Bu fikir bana makul geldi. Ancak bundan önce ben Robert Kolej'in yurtdışındaki okul işlerine bakan, Amerika'ya gidecek öğrencilere rehberlik eden Mr Eugene Higgins'in yanına gittim. "Ben jeoloji okuyacağım, hangi okulları tavsiye edersiniz?" dedim. O güne kadar Robert Kolej tarihinde "Jeoloji okumak istiyorum" diyen çıkmamış. Adam kocaman bir katalog çekti önüne ve teker teker üniversiteler hakkında bilgi vermeye başladı. Ben bir liste hazırladım ve geldim babama. İkinci hata: Babam ne anlar jeolojiden?..

— *Nasıl bir tepki gösterdi babanız?*

— Ben üniversitelerin isimlerini okudum kendisine, durup dururken, "Bak bu Houston enteresan" dedi. "Çünkü," diye ekledi arkasından, "hem dünyanın petrol endüstrisinin merkezi hem de uzay merkezi de orada. Kötü bir yer olamaz herhalde."

— *Sonra ne oldu?*

— Ben Houston Üniversitesi'ne müracaat ettim ve kabul edildim. Ama şans işte, meğerse en iyi seçimi yapmışım. İşte tam bu sırada annem, "Sen önce Almanya'ya git" dedi. Ben tekrar Mr. Higgins'e gittim, durumu anlattım. Houston'dan beni kabul ettiklerini söyledim. O da, "Hiç mühim değil, ben bir mektup yazarım, senin gelişini bir sene ertelerler" dedi. Dil öğrenmek için Almanya'ya gideceğimi duyunca Houston hemen kabul etmiş ve bir sene dondurmuş benim kaydımı.

— *Siz Amerika yerine Almanya yollarına düştünüz yani...*

— Hem de hemen. Baha Beyamca'nın oğlu Akşit Gürfırat Almanya'da Münih'te yaşıyor o zaman, ona "Celâl geliyor" diye telefon edildi. Beni Grafing'deki Goethe Enstitüsü'ne kaydettirdiler. Münih yakınlarında küçük bir köy. Orada yaşlı bir Alman ailenin, Pieringer'lerin yanına yerleştirdiler beni.

— *Almanca'nız nasıldı oraya gittiğinizde?*

— Ben ilk dönemde Almanca'yı hızla toparladım. İkinci kura geçtik. İkinci kurda Bay Otto Ertl diye çok önemli bir adam geldi. Çok iyi bir öğretmendi. Ben de bu arada ufak ufak etrafı keşfe başlamıştım.

— *Bu ilk yurtdışı seyahatiniz miydi?*

— Hayır, anlatmayı unuttum. İlk kez lise ikideyken yurtdışına çıktım ben. Babam beni aldı, önce Münih'e, sonra Londra'ya götürdü. Münih'te Akşit Ağabey'in ofisine gittik, merhabadan sonra ben soluğu Louisenstrasse'de aldım.

— *Özelliği ne bu caddenin?*

— Burada Münih'teki Ludwig Maximilian Üniversitesi'nin Paleontoloji Müzesi vardır; aynı zamanda bunlar Bavyera eyalet koleksiyonlarını oluştururlar. Oraya gittim ki, kitaplar da okuduklarımin hepsi karşımda duruyor. Oradan Londra'ya gidince de British Museum (Natural History) büyüledi beni. Dinozorların önünde çekilmiş resimlerim var, o zamanlardan kalma. Ama sanırım hafızam yanılttı beni, önce Londra'ya, arkasından Münih'e gitmiştik. Dünya kadar kitap aldım her iki kentten de. Dolayısıyla, liseyi bitirdikten sonra Münih'e geldiğimde kendimi iki ay tamamen Almancaya verdim. İki ay sonra Dr. Ertl'e, "Ben yine derslere geleceğim ama haftada bir gün de Deutsches Museum'a gideceğim" dedim. Müzede, Dr. Öpik diye tarihçi bir adam vardı, onunla ahabap oldum. Bu arada İhsan Ketin Hoca, benim aradığım kitapların normal kitapçılarda değil, eski kitap satan sahaflarda olabileceğini söylemişti. Ben o bölgedeki bütün eski kitapçıları kısa sürede dolaştım ve pek çok kitap satın aldım.

— *Üstelik sadece 18 yaşındasınız...*

— Evet, 18 yaşındaydım ve bütün müzeleri dolaştım. Tek tek, ne var ne yok, hepsine baktım. Bu arada Goethe Enstitüsü, çevreye geziler düzenliyordu. O geziler de çok etkiledi beni.

— Ne tür gezilerdi bunlar?

— Bir tür kültür gezisi. Mesela, otobüsle bir hafta sonu Herren-Chimsee'ye, bir hafta sonu Linderhof'a gidiliyordu.

— Özelliği neydi bu gidilen yerlerin?

— Bunlar Bavyera'nın kültürel zenginliklerini gösteren yerlerdi. Mesela hiç unutmuyorum, Benediktbeuern Manastırına gittik. Meşhur *Dört Mevsim* (*Vier Jahreszeiten*) odasında oturuyoruz. Dediler ki, "*Carmina Burana* metinleri burada bulunmuştur." *Carmina Burana*, biliyorsun, ortaçağdan kalma muhteşem ancak vulger şarkılardır. Carl Orff 1935'te yapmıştır besteyi ama metinler ortaçağ metinleridir. "İşte o metinler bu odada bulundu" dediler. Orada öyle oturunca, bu tabii insanın üzerinde müthiş bir tesir yapıyor, kulaklarında *Carmina Burana*'nın notaları çınlamaya başlıyor.

— 18 yaşında klasik müzik bilginiz ne durumdaydı?

— Benim klasik müzik bilgimin kaynakları çeşitlidir. Öncelikle evden geliyor; çünkü annem piyano çalardı, Melih dayım piyano çalardı. Hatta ben küçükken, annem beni giydirir, oturtur, geçer piyanoya, mesela Liszt'i veya Chopin'i çalardı. Hoşuma giderdi. Kulak dolgunluğum vardı. Sonra ben ortaokuldaydım galiba, İstanbul Reklam'ın sahibi Süheyl Bilbaşar bizim aile dostumuzdu. Süheyl Ağabey'in en önemli âdeti, çok kaliteli kültürel hediyeler vermesiydi. Bir yılbaşında bizim aileye bir takım klasik müzik plağı hediye etti. Ama şahane bir koleksiyon. Ben onları dinleye dinleye klasik müzik terbiyemi artırdım. Bu arada, ben ortaokuldayken, savaş filmlerine çok meraklıydım, sürekli takip ederdim. Küçükken Almanca öğrendiğim için Almanlar'a da büyük sempatim vardı, hâlâ da vardır. Harp filmlerinde bakıyordum, sürekli Almanlar yeniliyordu. Ben buna çok kızıyordum, "Almanlar'ın yendiği bir film niye yapılmıyor" diye kendi kendime soruyordum. Belki de o zamanlar gelişen Hitler sempatimde bu filmlerin rolü vardır.

— *Sonra sebebini öğrendiniz mi?*

— Ortaokuldayken büyük bir hızla İkinci Dünya Savaşı tarihini okumaya başladım. Baştan sona, daha önce bahsettiğim gibi 149 cilt kitap okudum. Onu hatırlıyorum, çünkü o kitapların hepsini yaktı sonunda annem, daha önce anlattığım gibi. Orada hem Almanlar'ın neden yenildiğini öğrendim, hem de Wagner'e tutuldum ben. Wagner'in müziğini dinliyordum ve kendi kendime de savaş oyunları oynuyordum Mesela Batı Cephesi'ni yapıyordum. Batı Cephesi'ne tankları ve askerleri koyup tank hareketi yaparken bir taraftan da Wagner dinliyordum.

— *Wagner'i kitaplardan keşfettiniz değil mi?*

— İkinci Dünya Savaşı'nı ve Hitler'i okuyup Wagner'i öğrenmemek mümkün mü? Tabii mümkün değil. Bir taraftan müziği dinliyorsun, bir taraftan tank hücumunu okuyorsun. Birbirleriyle de çok güzel uyuyorlardı hakikaten. O şekilde, Wagner ile başladık.

— *Süheyl Ağabeyinizin verdiği koleksiyon da var...*

— Koleksiyonda ötekiler de vardı ama ben en çok Wagner dinliyordum. Tabii, ötekileri de dinledim.

— *Ötekiler?*

— Diğer bestekârlar. Mozart, Liszt... Harp tutkusu bir süre sonra geçti ama klasik müzik, faydalı bir tortu olarak geride kalmış oldu. Sonra Mozart'ı bol bol dinledim. Tabii, bu arada Jules Verne okuyup bilim filan derken, bende müthiş bir 19. yüzyıl hayranlığı başladı. Bilimin egemen olduğu bir yüzyıl bu, ev hanımlarının bile evde Darwin'i konuştukları, Darwin'in, Lyell'in kitaplarının popüler eserler olarak okunduğu bir yüzyıl. 20. yüzyılın çirkin binalarının tersine, insanların güzel, enfes binalar yaptığı bir yüzyıldı bu...

— *Sözünü ettiğiniz yüzyılın başka özellikleri de vardı. Kimse'nin ayağı çamurdan kurtulamıyordu mesela...*

— Onu ben bilmiyordum. Benim gördüğüm...

— *İdealize ediyordunuz...*

— Tabii. Benim gördüğüm, kitaplarda gördüğümdü. Okuduğum kitaplar da Lyell'in ve benzeri bilim adamlarının hayatı. Ve büyük bir hayranlık duydum ben. Müthiş bir gelişme vardı, insanoğlunun gelişmeye inandığı bir ortamdı ve bu ortamı da bana Jules Verne hazırlamıştı. Bir başka ifadeyle, Jules Verne beni hem bilimle, hem de bilimin güzelliği ile tanıştırdı, ilerleme ve gelişmenin gerçek olduğuna inandırdı.

— *Jules Verne ile nasıl tanıştınız?*

— Jules Verne ile ben ilkokulda tanışmıştım. *Arzın Merkezine Seyahat*'i okumuş ve büyülenmişim.

— *Tesadüfen mi geçti elinize kitap?*

— Öğretmenim tavsiye etti. Hemen arkasından, *Denizler Altında Yirmibin Fersah*'ı okudum. Onu da okuduktan sonra kendi kendime, "Adam olmak demek, Jules Verne'in tarif ettiği kahramanlar gibi olmak demektir" diye düşündüm. Mesela, *Denizler Altında Yirmibin Fersah*'ta tasvir edilen Kaptan Nemo (Nemo Latince'de "hiç kimse" demektir) inanılmaz kültürlü bir insandı, dört dörtlük bir insandı ancak geçmişinde yediği bazı darbeler yüzünden insanlardan kaçan bir kişiydi. Bu kişi Londra, Paris ve New York'ta mühendislik tahsil etmiş, zamanın tüm doğa bilimlerine vakıf, en az İngilizce, Almanca, Fransızca ve Latinceyi (bir de o romanda açıklanmayan, fakat bir diğer Jules Verne romanında, *Esrarengiz Ada*'da Hindi olduğunu öğrendiğimiz kendi anadilini) bilen bir insan. Şimdi düşün, ben ilkokul çocuğu olarak bunu okuduğum zaman büyülendim! *Arzın Merkezine Seyahat*'teki Profesör Lidenbrock da böyle bir tipti. Müthiş bir genel kültür sahibi, kendi yanında dünyada saygın, poliglot bir adam. Dedim ki, ben böyle bir adam olmak istiyorum.

— *Doğrudan bilim adamlığı tarafı cezbetti sizi, macera veya bilimkurgu tarafı değil...*



— Tamamen öyle, ama bunu çok destekleyen de Baha Bey'di. Baha Bey Amca tam bir entelektüeldi, çok okuyan, çok bilen ve çok düşünen bir kişiydi. Şimdi bakıyorum da Türkiye için bir lükstü o. Ben o zaman, "Dünyada yaşadığına değmesini istiyorsan bilimle uğraşmalısın" diye düşün­düm. Dünyaya müthiş bir merakım vardı. Her şeyi öğren­mek istiyordum; tarihi, coğrafyayı, her şeyi öğrenmek isti­yordum.

Bunun bir nedeni de annemin rahmetli dayısının kızı Ney­yire'nin beni sık sık Jules Vernevari filmlere götürmesiydi. Neyyire Abla (aile içinde "Nayo") benden 7 yaş büyüktü. Beni mesela *Seksen Günde Devriâlem*'e götürmüştü, Kaptan Cousteau'nun *Karanlık Dünya* adlı belgesel filmine götür­müştü. Hiç unutmuyorum, Taksim'de Dünya Sineması'nday­dı ve yanımda arkadaşı Reyhan da vardı. *Kaptan Grant'ın Çocukları*'na da onunla gittim, *Denizde İsyan*'a, Sir Arthur Conan Doyle'un romanından uyarlanan *Gaip Dünya*'ya ve daha nicelerine. Tüm bu filmler bende tabiatın kucağındaki güzel, uzak, gizemli ve ulaşılması güç yerleri görme arzusu uyandırdıydı. Sonunda denizin bin küsur metre derinliğine batiskaf­la dalmak da dahil, filmlerde gördüğüm hemen her yere gitmek bana nasip oldu (*Gaip Dünya*'da gösterilen Gü­ney Amerika'daki meşhur Roraima Platosu hariç). Bu açıdan Nayo'ya büyük bir şükran borcum vardır. Okuduklarımın görsel olarak da zenginleşmesini ve benim doğabilimci olma hevesimin artmasını sağlamıştır.

— *Peki ya müzik?*

— Müzik de bu gelişmenin bir parçası oldu sonunda. Klasik müziğe ben çok heves ettim. Ama 19. yüzyılda kaldım ben. Hiçbir şekilde 20. yüzyıla gelmek istemiyordum, hani Çay­kovski, Rahmaninov, gibi bestekârlar dışında, 20. yüzyılın bana hoş görünmemesinin sebebi, ayaktakımının iktidarıydı. Baktım ki, 20. yüzyılda dünyayı ayaktakımı idare etmeye başladı, işte o zaman Hitler'in de bu ayaktakımının bir par­çası olduğu kafama dank etti.

— *Ne zaman fark ettiniz bunu?*

— Lise sonlara doğru, özellikle, önce kendi memleketimde fark ettim. Mesela, Anadolu'nun egemen hale gelmesiyle Türkiye'nin çökmeye başladığını gördüm. Sonra baktım, bütün dünyada böyle bu. Demokrasilerin, popüler demokrasilerin yaygınlaşması böyle bir netice doğuruyor. Bunu görünce şöyle bir intiba edindim ben: Dedim ki, benim tipimde bir adamın kamuda görevi olamaz. Çünkü kamuda görev yapmak için o kamuyu oluşturan insanları sevmek lazım. Halbuki benim özel bir insan sevgim yok.

— *Neyi kastediyorsunuz?*

— Yani ben insanları diğer hayvanlardan ayrı bir şey olarak görmüyorum. İnsan haklarıyla, insanların korunmasıyla fokların korunması arasında hiçbir fark görmüyorum ben. Tek fark insanların yarattığı ve potansiyel olarak yaratabileceği eserlerdir. Ben yalnızca onların hayranıyım. İçinde yaşadığım âlem hakkında bana bilgi vermeyen veya bir sanat eseri yaratmayan insanın bence foktan farkı yok. Dolayısıyla, ben bu kafayla kamuda çalışmam, dedim. Bu itibarla, ben öyle bir iş yapmalıyım ki, insanlığa tesiri dolaylı olsun, yani insanlar isterlerse kullansınlar, istemezlerse kullanmasınlar. Çünkü direkt insanlarla ilgili bir iş yapmaya kalkarsam, onlara beklediklerini veremem. İnsanları yöneten, insanlarla uğraşan kişilerin kafasında insanlığın özel bir yeri olması lazım. Bende yok öyle bir şey.

— *Goethe Enstitüsü ne oldu bu arada?*

— Almanya'da Münih'teki (daha doğrusu Grafing'deki) Goethe Enstitüsü'nde nisan sonuna kadar kaldım. Hakikaten çok faydalı oldu. Bir taraftan klasik müzik, bir taraftan onun kültürü.

— *Klasik müzik dışında bir şey dinlemiyor musunuz?*

— Benim bugün dinlediğim tek müzik, Batı klasik müziğidir. Arada bir, ama pek nadiren, Osmanlı klasik müziğini de se-

verek dinlerim: Mustafa İtri Efendi'yi, Dede Efendi'yi, Sultan III. Selim'i...Arada bir Rumeli türküleri de dinlerim. Bilhassa ülkemi özlediğim veya Atatürk'ü düşündüğüm zaman. Ama çok nadirdir bu. Dinlenmek için her zaman Batı klasik müziğini tercih ederim. Rumeli türküleri beni meysus eder genellikle. Kaybettiğimiz vatanımı hatırlatırlar. Buna rağmen bazen dinlerim. Dedim ya, Atatürk aklıma gelince. O büyük insanın bizlere verdiklerini kaybetmemizi, ailemin vatani Rumeli'yi kaybetmesine benzetirim. Klasik müziğe dönersek, Almanya klasik müzik aşkımı çok güçlendirdi. Orada çok mutlu oldum ben. Hatta mağaracılık bile yaptım.

— *Öyle bir tecrübeniz var mıydı?*

— Olmaz olur mu? Robert'in son sınıfında mağaracılık yaptım ben. Nüzhet Dalfes'in kurduğu bir kulüp vardı: Boğaziçi Üniversitesi Mağaracılık Kulübü. Onun kuruluşunda yer aldım, Nüzhet ile beraber. Epey bir mağaracılık yaptık. Hatta Mağaracılık Kulübü'nün bir numaralı yayını, benim yazdığım bir şeydir: *Outlines of The Turkish Karst (Türk Karstının Ana Hatları*: Boğaziçi Univ. Speleol. Society Publications, No.1, İstanbul, 25 ss) Çünkü, İstanbul'da bir speleoloji (mağaracılık) kongresi yapılacaktı. Sonradan bilmediğim bir nedenle iptal edilen o kongreye hazırlık olmak üzere, mağaraların içinde olduğu "kireçtaşı" topografyasının özelliklerini anlatan bir makale yazılmasını istemişti Nüzhet. İşte bu ilk yayın odur.

— *Almanya'da nasıl mağaracılık yaptınız?*

— Almanya'ya gittiğim zaman, burada da mağaracılar vardır herhalde, dedim. Sonra bir şekilde, Münih Mağara Bilimi Kulübü'nün (Verein für Höhlenkunde in München, e. V.) ismini duydum ve gidip üye oldum. Orada Bay Karl Thein ile tanıştım. Bu, o zaman 70 küsur yaşında bir adamdı. Amatör mağaracıydı ve bir sürü yere gitmişti. Elektrik mühendisiydi. Bay Thein sayesinde, kültürel gezilere gitmediğim tüm hafta sonlarını Alpler'de geçirmeye başladım ben. Bir otobüsle Alp-

ler'in eteğine kadar gider, sonra saatlerce yürürdük. Bu sayede Bavyera Alpleri'nin pek çok yerini gördüm ben.

— *Hem de yürüyerek gördünüz...*

— Yürüyerek tabii, yürüyerek... Zaten jeoloji başka türlü yapılmaz. Bu benim çok hoşuma gitti. Mağaraları gördüm, kömür yataklarını gördüm, bu arada bir sürü de kitap topladım tabii. Aldığım kitaplardan biri, Alexander Von Humboldt'un *Cosmos*'uydu. 8 Mart 1974 Cuma günü almışım. O, aldığım ilk önemli kitaptı benim. Öyle ki, ilk cümlesini ezbere biliyorum hâlâ. Ama okuduğumu anlamıyordum. Güya Almanca biliyorum! Aman ne üzuldüm, sormayın... Elde lügat, "Humboldt Almancası" çalıştım. Oturdum ve eşek gibi okudum. Sonra Deutsches Museum'un kütüphanesinde tarihçi Dr. Öpik ile tanıştım. Müze kütüphanesinde Alexander von Humboldt'un, çoğu kimyacı Mitscherlich'e yazılmış 125 mektubunun bulunduğunu keşfettim. Büyük bir dikkatle 125 mektubun fotokopisini yaptırdım, hem de düşün, o zamanki ıslak fotokopilerle. Her mektubun kartotekteki kartının da ayrıca fotokopisini çektim. Bunların her birini aynen Deutsches Museum kütüphanesinde gördüğüm gibi ayrı ayrı dosyalayarak buraya getirdim. Çünkü, dedim çocuk aklımla, hani Almanya bir daha bombalanırsa, İstanbul daha emin bir yer, orada bir şey olmaz. Nasıl bilebilirdim ki bir gün bu dünyanın incisi cehaletin eline teslim edilecektir!..

— *Mektupların Almancasını anlıyor muydunuz?*

— Efendim, nerede! Almancasını anlamamak bir yana, harfleri sökemiyorum el yazısından. Çünkü bir gariplik vardı. Bu hadisenin üzerinden birkaç gün geçmeden hocam Bay Ertl geldi bana ve "Celâl, bir Fräulein'a İngilizce dersi verir misin?" dedi. Bunu duyunca tabii hiç düşünmeden "Evet" dedim.

— *Neden?*

— Bir güzel kız çıkar da bakınız filan diye... Fakat bu arada hatırlatayım, Jules Verne'in romanlarında, iki tanesi hariç, hiç kadın yoktur. Dolayısıyla, benim aklıma da bir kız arkadaş filan hiç gelmemişti.

— *Jules Verne'de kadın olmamasını nasıl yorumluyorsunuz?*

— Zamanın gereği olarak yorumluyorum. Çünkü Jules Verne'in kahramanları tipinde kadın, 19. yüzyılda çok azdı hakikaten. Adamın seçtiği konularda olmasının lüzumu da yok. Mesela, 19. yüzyılda arzın merkezine kadın gönderilmez veya bir denizaltının içine kadın konulmaz. Dolayısıyla, benim de işte lise ikideyken çok kısacık süreli bir kız arkadaşım oldu.

— *Kız arkadaşınızla cinsel anlamda bir şeyler yaşadınız mı?*

— Hayır hayır, çok kısa sürdü zaten.

— *Romantik bir şeydi yani...*

— Gayet romantikti ve hemen bitti. Çünkü bana göre olmadığını anladım ve sıkıldım. Bizim hocadan teklif gelince, güzel bir Alman kızı buluruz umuduyla kabul ettim. Bana bir adres verildi. Ben adrese gittim. Kapıyı, Fräulein Zinke açtı. Ben de işte o zaman, Fräulein Zinke'nin 70'ine merdiven dayamış ve hiç evlenmemiş bir hanım olduğunu öğrendim. Bir hayal kırıklığı oldu gerçi ama çok da tatlı bir kadındı.

*Anlaşıldığı kadarıyla, ders vermekten vazgeçmediniz...*

— Hayır efendim. "Gel içeri" dedi. İçeriye girdim, köşedeyalak bir yaşlı adam oturuyordu. Fräulein Zinke takdim etti: "Babam, Doktor Zinke." Doktor Zinke, 90 yaşında bir avukat, hukuk doktoru. Fräulein Zinke, "Babam çok yaşlandı. Buğün yarın ölecek. Babam öldükten sonra ben de dünyayı görmek istiyorum. İşte onun için de biraz İngilizce bilmek lazım. Bana yardım eder misin?" dedi, "Çok büyük memnuniyetle yardım ederim" dedim.

— *Yatalak adamla hiç konuşmadınız mı?*

— Konuşmaz olur muyum? Pasta filan hazırlamıştı kadıncağız. Onları yerken, Doktor Zinke bana, “Sen ne yapıyorsun delikanlı?” diye sordu. Ben de, “Almancamı geliştiriyorum Herr Doktor Zinke, bunun için de Alman Müzesi’ne gidiyorum. Orada Humboldt’un 125 tane mektubunu buldum. Ama okuyamadım. Fevkalade kötü bir el yazısı var” deyince, adam şöyle bir gülümsedi ve “Dediğin doğru. Humboldt’un el yazısı kötüdür. Ama benim tahminimce senin okuyamamanın nedeni, el yazısının kötülüğü değil” dedi.

— *Neymiş peki?*

— Ben de onu sordum zaten.

— *Ne cevap verdi?*

— “Çünkü Humboldt’un kullandığı harfler değişik bir alfabe. Senin bildiğin alfabe değil” dedi. Ben de, “Nasıl?” diye sordum. O da bana, “Humboldt ‘current’ yazmıştır” dedi.

— *Ne demek o?*

— Gotik harflerinin el yazısı.

— *Siz gotik Almanca okuyamıyor muydunuz?*

— Okuyabiliyorum, ama sadece basılı şeklini. Doktor Zinke, “Basılı şeklini okuyabilirsin, ancak el yazısı, yani current-schrift, tamamen değişik” dedi. Sonra da kızından kağıt ve kalem istedi. Kendi adını yazdı, kızının adını yazdı, benim adımlı yazdı. Bambaşka bir alfabe. Arkasından da bana, “Bunu öğrenmen lazım senin” dedi.

— *Nereden öğrenecektmişsiniz?*

— Ben de, “Nasıl öğrenirim, nereden öğrenirim?” diye sordum. “Şimdi bak; bir dahaki sefer geleceğin zaman, üç satırlı kaligrafi defterlerinden bir tane al gel, ben sana alfabeyi yazayım. Sonra Humboldt’un mektuplarını da getir, beraber okumaya çalışalım” dedi.

— *Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz...*

— Tamamen öyle. Ben teşekkürler ederken, kızı bana, “Peki, İngilizce dersi için ne ücret talep edeceksiniz?” dedi. Ben de, “Fräulein Zinke, ben sizden ücret talep etmeyi düşünmüyorum. Yalnız bir anlaşma yapalım. Ben size verdiğim her saat İngilizce için Herr Doktor Zinke izin verirse, karşılık olarak kendisiyle bir saat sohbet edeyim. Başka bir şey istemiyorum” dedim.

— *İlginç bir pazarlık...*

— Öyle deyince Dr. Zinke çok memnun oldu. Çünkü adam 90 yaşında, yatalak, kızı dışında hiç kimseyle konuşmıyor. Bu, benim hayatımda yaptığım herhalde en değerli alışverişlerden biri oldu. Çünkü ben kadıncağıza ne kadar İngilizce öğretebildim bilmiyorum ama Doktor Zinke’den çok şey öğrendim. Tam bir deryaydı adam. Hangi konuda konuşmak istiyorsun, Mozart, Alman tarihi, Kral Ludwig’in sarayları, Bavyera tarihi, Bavyera hanedanı ile Avusturya hanedanı ilişkileri, Humboldt’un gezileri... Doktor Zinke hepsini biliyordu. Kendi kendime, “Ben böyle bir adam olmak istiyorum” dedim. Müthiş etkilemişti Doktor Zinke beni. Ben onun sayesinde gotik el yazısını öğrendim.

— *Ne kadar sürdü bu?*

— Nisan ayının sonuna kadar sürdü. Münih’teki Goethe Enstitüsü’nde orta kısım yoktu. Ben, Berlin’e gitmek istediğimi söyledim. Ayarlandı her şey. Babamlara da haber verdim, “Peki” dedi o da. Biz Münih’teki eşyaları topladık, kitapları filan Türkiye’ye gönderdik. Sonra ben atladım tayyareye, gittim Berlin’e. Tempelhof Havaalanı’na indim ilk defa, meşhur Tempelhof’a. Sonra Goethe Enstitüsü’nü buldum ve kendimi takdim ettim, “Ben Celâl Şengör, Mittelstufe (Orta kademe) için geliyorum” dedim. Ama bu arada unuttuğum bir detayı daha anlatayım. Ben Almanya’da iken İsmet İnönü vefat etti. Hem de tam Noel günü...

— *Bu size ne gibi bir etki yaptı?*

— Babam beni o gün tayyare ile derhal İstanbul'a getirtti ve hemen Ankara'ya gittik. Saatlerce bekleyerek katafalkın önünde yürüdük. Ertesi gün de cenazesini seyrettik. İsmet Paşa'ya son saygımızı gösterdik. Ertesi gün tekrar Almanya'ya döndüm. Babam sadece İsmet Paşa'nın cenazesine iştirak etmem, onu görmem için beni getirtmiş.

— *Bu babanızın aile geleneği gereği İsmet Paşa'ya olan saygısının bir sonucu muydu?*

— Muhakkak. İstanbul'a dönünce babam kendisinin Atatürk'ün katafalkının önünde yürüdüğünü, İsmet Paşa'nınkinin önünde de yürümeyi istediğini, benim de bu tecrübeyi yaşamam gerektiğini düşündüğünü söyledi.

— *Katılıyor musunuz?*

— Tamamen. Benim rahmetli İsmet Paşa hakkındaki görüşlerim, dedelerim ve babalarım, amcalarım veya dayılarımınki kadar olumlu değildir. Ben İsmet Paşa'nın vasat yetenekli, çok cesur olmayan, ancak çok vatanperver ve sadık bir insan olduğu kanısındayım. Cesaret eksikliği, kişisel değildir. İsmet Paşa kendini ateşe atmaktan hiçbir zaman çekinmemiştir. Ancak memleketi adına iş yaparken çekingendi, risk almayı sevmezdi. Atatürk'ün ataklığı, cüreti onda yoktu ki bu da herhalde Atatürk'ün dehasına sahip olmamasından kaynaklanan bir ihtiyat tedbiriydi. Belki de haklıydı. Ama bir Hasan Âli Yücel'i istifaya teşvik etmesi, Doğu ve Güneydoğu Türkiye'deki feodal sistemi ehlileştirmeyi göze alamamış olması veya Köy Enstitüleri'ni koruyamaması, benim affedebileceğim günahlar değildir.

— *Sonra Berlin'e gittiniz. Peki oradakiler ne dediler?*

— Burada o sınıf yok, dediler. Beni, Münih'teki Goethe Enstitüsü'nden gönderdiklerini ve bunun için geldiğimi söyledim ben de.



— *Sonra?..*

— Kadıncağız haritayı açıp bir başka yer gösterdi. Ama ben Berlin’de kalmak istediğimi söyledim. Orada uzun saçlı bir adam duruyordu, bana dönüp, “Siz, niçin Mittelstufe’ye gitmek istiyorsunuz?” diye sordu. Ben de, “Çünkü Almanca öğrenmek istiyorum” dedim. O da bana, “Sen zaten Almanca konuşuyorsun, daha ne öğreneceksin? Mittelstufe senin durumunun onda birinde olan herifler için icat edilmiş bir sınıf” dedi.

— *Ne yaptınız bunun üzerine?*

— Şaşırdım tabii. “Peki, ne yapayım?” diye sordum. Adam da bana, “Sen niye Almanca öğreneceğin diye tutturdun?” dedi. “Ben jeolog olacağım, teknik kitapları okuyabilmek için Almancayı iyi bilmem lazım “ dedim. O da bana hiç tereddüt etmeden, “O zaman üniversiteye git” dedi.

— *Öyle elini kolunu sallayarak geleni alıyorlar mı üniversiteye?*

— Bana misafir öğrenci olarak üniversiteye gitmemi tavsiye etti. “Mutlaka Almanca kursuna devam etmek istiyorsan da, buradaki daha yüksek bir sınıf olan Oberstufe’ye gel” dedi.

— *Nedir bu?*

— Goethe Enstitüsü’nün en üst sınıfı. Ben Oberstufe’ye kaydoldum. Beni kaydeden kadın, adama dönüp, “Herr Mumme, sizin sınıf tamam şimdi” dedi. Meğer adam beni kendi sınıfına ayarlamış.

— *Bu arada üniversiteye kaydoldunuz mu?*

— Adamcağızın verdiği fikir çok hoşuma gitti benim. Hemen İhsan Ketin Hoca’yı aradım, durumu anlattım. İhsan Ketin Hoca’nın ahbabları varmış Freie Universität’in Jeoloji Enstitüsü’nde. Gittim, Profesör Volker Jakobshagen’i buldum. Prof. Jakobshagen bana bir program hazırladı ve almam gereken dersleri söyledi. Bu derslerden birini 80’lik Max Richter veriyordu o zaman.

— *Bildiğimiz Richter mi?*

— Hayır hayır, başka bir Richter, Max Richter. İhsan Bey öğrenci iken, Richter, Hans Cloos'un asistanıymış. Dolayısıyla, İhsan Bey'i öğrenciliğinden beri tanıyan bir adamdı ve ben gidip kendimi takdim edince, "Ah, bizim Ali ne yapıyor?" dedi.

— *Ali dediği kim?*

— Kim olacak, İhsan Ketin Hoca. Meğer onlar İhsan Bey'e Ali derlermiş. Çünkü, İhsan Bey'in Almanya'ya geldiği tarihte, soyadı yok Türkiye'de. O da üniversiteye babasının adını soyadı gibi kullanıp, İhsan Ali olarak kaydolmuş. Bundan dolayı, herkes Ali diye biliyor İhsan Bey'i. Richter gayet iyi hatırlıyor İhsan Hoca'yı. Daha sonraki profesyonel hayatını da izlemiş filan, çok memnundu. Dolayısıyla, benim sınıfa gelişime de memnun oldu.

— *Neler öğrendiniz Richter'den?*

— Richter'den "Almanya'nın jeolojisi"ni dinledim. Jakobshagen'den "Genel Jeolojiye Giriş ve Tarihsel Jeoloji" dinledim. Bana bir de "Genel Paleontoloji"yi tavsiye etmişlerdi. "Genel Paleontoloji"yi, Freie Universität'in en meşhur jeoloğu veriyordu: Walter Georg Kühne. Kühne, bir komünistmiş meğer. Ben oradayken hiç böyle bir şeyden haberim olmadı. Sonradan duydum. *Diyalektik Materyalizm ve Paleontoloji* diye bir kitap yazmış üstelik Prof. Kühne. Benim hiç onlardan haberim olmadı, çünkü bir komünist tipi vardı o zaman bizim kafamızda ve ona da Prof. Kühne hiç mi hiç uymuyordu.

— *Sizin kafanızdaki neydi ve Prof. Kühne'nin tipi nasıldı?*

— Biz paspal, ne giyinmesini, ne konuşmasını bilen, genellikle günlük tıraşını bile olmayan, ayaktakımından adamların komünist olmasına alışmışız. Halbuki bu adam birinci sınıf aristokrat görünüşüne ve davranışına sahipti. Altın kösteği vardı yakasından sallanan. Ben kösteği yakadan sallandırmayı ondan öğrenmişimdir mesela. Çok hoş giyinirdi ve daima tertemizdi. Mis gibi kokardı yanına gittiğiniz zaman. Konu-

suna çok hâkim, dünya çapında şöhrret sahibi bir adamdı, Jura memelilerini keşfetmişti.

— *Komünist olduğunu kimden duydunuz?*

— Çok sonra merhum Bernhard Krebs gibi, kendileri de şöhrret olmuş öğrencilerinden ve diğer meslektaşlarından duydum.

— *Siz, ciddi ciddi üniversite dersleri alıyorsunuz...*

— Üniversite derslerine giriyorum, bir de imtihan oluyorum. Prof. Kühne çok severdi beni. Neyse, haziran ayı geldi, ben ayrılıyorum artık. Prof. Kühne'ye, Allahısmarladık demeye gittim. "Ben gidiyorum, önce Türkiye'ye, oradan da jeoloji okumak için Amerika'ya gideceğim" dedim. O da bana, jeolojide ne yapmak istediğimi sordu. "Tektonik meraklısıyım. Genel jeoloji okuyacağım. Tektonik öğrenip Türkiye'ye döneceğim" dedim. "Çok iyi yapıyorsunuz. Hele yurtdışında okumanız çok akıllıca bir şey. Kimse, kendi memleketinde peygamber olamaz. Bakın, ben British Museum'da çalışmamış olaydım, Almanya'da bu şöhrreti yakalayamazdım. Değişik kültürleri tanımak kadar faydalı bir şey yok. Siz akıllıca bir şey yapıyorsunuz" dedi. Ben teşekkür ettim. "Son olarak size şunu söyleyeyim, günün birinde omurgalı paleontolojisi okumak isterseniz, bu enstitünün kapıları size açıktır" dedi. Şaşırmıştım. Bunu Prof. Kühne'den duymak, fevkalade bir şeydi...

— *Neden?*

— Çünkü Prof. Kühne, aksiliği, mükemmeliyetçiliği ile meşhur bir insan, onun için söylediği büyük bir iltifat. Bana olan bu eğiliminin nedenini de o gün anlattı. Ben ayrılmadan iki üç hafta önce, Prof. Kühne haber vermeden pat diye bir imtihan yapmıştı. İmtihan tek sorudan oluşuyordu. Soru Polonya'daki muhtelif çakıl ocaklarında bulunan piritleşmiş *Orthoceras* fosillerinin çokluğu hakkında verilmiş bilgilerin yorumuyla ilgiliydi. O ana kadar anlattıklarıyla pek ilgisiz gibi

görünen bu soru herkesi şaşırtmıştı. Ben bu sorunun fosillerin taşınmaları ve korunmaları ile ilgili olduğunu anladım, zira Paleozoik yaşlı fosillerin Kuaterner depoları içinde bulunmasından bahsediyoruz. Piritleşmiş *Orthoceras*'ların dağılımı baktım ki yoğunluklarının bir fonksiyonu olarak gözüküyor. Bunu irdeleyen bir cevap verdim. Meğer doğru cevap buymuş ve sınıfta bunu doğru olarak cevaplayan da bir tek ben varmışım. Kühne, benim cevap kağıdımı çekmecesinde saklamış. Bana özel iltifatının sebebini sorunca çıkarıp gösterdi. O gün kapıya kadar da geçirdi beni. Hiç unutmuyorum onu. Hayatımda Prof. Kühne'nin çok özel bir yeri oldu ondan sonra. Bana kendi yayınlarını verdi hatta. Onlardan küçük bir koleksiyon oluştu böylece.

— *Sonra İstanbul'a döndünüz..*

— O yaz İstanbul'a döndüm. Ağustos ayında da Amerika'ya gittim.

— *İstanbul'a döndüğünüzde İhsan Hoca ile görüştünüz mü?*

— Tabii. İhsan Hoca ile tanıştıktan sonra hemen hemen teması hiç kaybetmedik. Hem İhsan Bey'le, hem de Sırrı Bey'le.

— *Almanya'da ne yaptığınızı sordular mı size?*

— Elbette sordular. Ama zaten karşılıklı olarak sürekli mektuplaştık. Ben o mektuplarda her şeyi anlatmıştım, İhsan Bey'in bana yazdığı bütün mektuplar vardır bende.

— *Amerika'ya gitme konusunda İhsan Ketin Hoca'nın fikrini almıştınız değil mi?*

— Elbette aldım, İhsan Hoca da Amerika'dan yanaydı ama üniversite konusunda herhangi bir tavsiyesi olmadı. Aslında Amerika tam bir komedyadır; yukarıda anlattığım gibi, iki tane jeolojiden anlamayan insanın tavsiyesiyle kendime yer seçtim ve çok yerinde bir seçim olduğu ortaya çıktı. Sırf şans eseri (gerçi babamın muhakemesi Mr. Higgins'inkinden daha iyiydi). Niye Amerika'ya gittim ve gittiğim yer nasıl seçildi?

Amerika'nın tercih edilmesi doğrudu ama neden? Çünkü ben lisede okuduğum yıllarda jeolojide büyük bir devrim oldu. Devrim Amerika'da oldu. Amerikalılar yapmadılar ama Amerika'da olduğu için Amerikalılar'ın çok büyük katkısı vardı.

— *Neydi o devrim?*

— Levha Tektoniği. Levha Tektoniği'ni John Tuzo Wilson diye bir Kanadalı, Cambridge'de icat etti. Ama bunun altyapısı için gerekli gözlemlerin hemen hepsini Amerikalılar yapmışlardı. Zaten o zaman jeoloji konusunda ABD'de muazzam bir hareketlilik vardı. Benim okumayı istediğim konu da buydu. Doğal olarak, "Ben Amerika'ya gideceğim" dedim.

— *Bunu nereden haber aldınız siz?*

— Ben bunu nereden haber aldım? Hatırlarsan, benim lisedeki coğrafya öğretmenim Deniz Öğretmen Albay Tarık İnözü'den söz etmiştim. Çok kıymetli bir adamdı. Benim jeolog olmamda da çok önemli bir rolü oldu. Bir gün Tarık Bey'in, 1973'te *National Geographic*'in bir sayısı ile geldiğinden bahsetmiştim. Demek ki ben lise için ortasındayım. O sayıda Samuel Mathews diye birisinin yazdığı, "This Changing Earth" diye bir makale vardı. Bu makalenin maksadı, o zaman yeni yeni popüler olan Levha Tektoniği'ni okuyucularına tanıtmaktı. Tarık Bey, elinde bu makale ile geldi ve "Celâl, senden rica ediyorum şunu Türkçeye çevir, ben de okuyayım" dedi. Ben şöyle bir baktım, "Hocam, ne yapacaksınız bunu? Kıtaların kayması gibi bir ıvır zıvırdan bahsediyor" dedim. Tarık Bey, "Canım, sen bir tercüme et! Ben okuyayım gene de" dedi.

*Tercüme ettiniz mi?*

— Ettim. Hatta, tercümesi de duruyor burada. Bir kopyasını da Tarık Bey'e verdim. Fakat tercüme ederken birdenbire fark ettim ki, dünya çok değişmiş. Benim jeoloji konusunda doğru sandığım her şey çöpe gitmiş.

— *Ne kadar süre içerisinde oluyor bu?*

— Kimse inanmayacak biliyorum ama bir ay içinde filan oluyor. Bunu okuyunca dediğim gibi büyük bir depresyona düştüm ben. Dedim ki, “Eduard Suess gibi bir adamın jeolojide yaptığı şey doğru değilse, bundan sonra nasıl jeoloji yapılabilir?”

— *Şaka maka değil, ciddi ciddi depresyondasınız...*

— Tabii tabii. Dedim ki, “Ben jeolojiyi bırakayım ve başka bir şey yapayım.” İyi ama ne yapacağım? O güne kadar hayatımda yapabileceğim başka hiçbir şey düşünmemişim. Ha, hava subayı olmayı düşünüyordum küçükken, ama gözlük takınca olamayacağım anlaşılmıştı zaten. Bu depresyon esnasında birdenbire derslerim kötüleşti. Büyük bir sıkıntıya düştüm. Annem ve babam da fark ettiler. Hayattan zevk almayan bir adam olup çıktım.

— *Bütün bunların sebebi, jeolojideki yenilikler, öyle mi?*

— Evet. Jeolojideki bu büyük devrimin benim bütün bildiklerimin çöpe gitmesine yol açtığı gibi bir hisse kapılmıştım. Bu da müthiş bir moral çöküntüsü yarattı bende. Ama sonra hem *Krakatoa* filminin, hem de Tarık Hoca’nın yardımıyla toparladım. Sonra da Amerika’da üniversite aramaya başladım.

— *Niye?*

— Çünkü Türkler’in hepsi ya mühendislik okumak istiyorlar ya işletme. Öyle jeoloji filan diyen bir kişi bile yok. Benim Robert Kolej’de üniversiteler hakkında bilgisine başvurduğum öğrenci işleri başkanı kılavuz hocamız Mr. Higgins şoke olmuştu: “Niçin jeoloji?” diye sordu.

— *Haksız da sayılmaz hani...*

— Ben sebeplerini anlattım ama Mr. Higgins çaresiz, “Valla-hi California’da San Andreas Fayı var. Üniversiteler de iyidir, herhalde jeolojisi de iyidir, California üniversitelerine yaz” dedi. Hadi biz yazdık, Stanford, Berkeley, bilmem ne... Son-

ra, “Güneyde de epey petrol var. Herhalde oradaki üniversiteler de iyidir” dedi. Haydi onları da yazdık.

— *Peki üniversiteler kabul ettiler mi?*

— Hepsi kabul etti. Şimdi sıra geldi evdekilere. Çünkü anne-me değilse de babama sormam gerek.

— *İkna etmeniz mi gerekli?*

— Hayır, babam ikna edildi zaten. Babama soracağım şey, hangisini tercih etmem gerektiği. Ben daha çocuğum ve bir üniversite seçeceğim, yani hayatımın önemli adımlarından birini atacağım. Hangi üniversiteye gitmem gerektiği konusunda hiç kimsenin fikri yoktu. Akıl yok ki bende, git İhsan Bey’e sor değil mi? Hayır efendim, ben önce Mr. Higgins’e gittim, sonra babama. Benim babam, ömür boyu ticaret ve sanayi ile uğraşmış, matematik meraklısı bir adam. Yani benden ancak bu kadar uzak bir adam olabilir. Babam şöyle bir baktı listeye, “Houston enteresan gözüküyor. Çünkü hem petrolde ABD’nin başşehri, hem de NASA orada. İstikbal de oraya gidiyor, oraya git” dedi. Bu kadar akıllıca tavsiye olabilir mi? O kadar faydalı oldu ki bana, aklın hayalin durur! Houston, berbat bir üniversite. Fakat o berbat üniversitenin, berbat olması müthiş işime yaradı benim.

— *Bir dakika! Daha gitmediniz ama...*

· Babamla biz kararı verdik, Houston’a müracaat ettik.

— *İhsan Hoca’ya filan danışmadınız mı?*

· Hayır, biz kararımızı verdik. İhsan Hoca’ya da, “Houston’a gidiyorum” diye ben tebliğ ettim. O da, “Hayırlı olsun” dedi.

· *Normal karşıladı, öyle mi?*

Evet öyle. İhsan Hoca, “Oğlum, MIT var, Columbia var, keşke onlardan birini tercih etseydin” demedi. Yani tipik bir Türk aydını gibi davrandı.

— *Ama siz tabii bir sene sonra gideceksiniz...*

— Evet, çünkü aile, Almancamın güçlendirilmesi için karar aldı. Tekrar Mr. Higgins'e gittik. Herifler beni kabul etmiş, "Geliyoruz" demişiz. Mr. Higgins mektup yazdı Houston'a. Dedi ki, "Celâl, bir sene Almanya'ya gidecek, lisan öğrenecek, kaydını bir sene dondurun."

— *Amerikalılar şaşırmıştır herhalde...*

— Hayır efendim, çok memnun oldular. Düşünsene, üç dil bilen bir adam gelecek. Türkçe, İngilizce, Almanca. Alışılmamış bir şey bu Amerikalılar için. Birinci sınıfa böyle bir adamın gelecek olması onlar için de bir şans. Hemen "Peki" dediler.

— *Almanya'dan döndünüz ve birkaç gün sonra da Amerika yollarına düştünüz.*

— Evet, Pan Amerikan'a atladım ben. Unutamadığım bir yolculuktu. Sonra ver elini Houston. Üstelik, tek başımayım.

— *Uçak doğrudan Houston'a gitmiyordu herhalde?*

— Hayır, önce New York, sonra Houston.

— *Yanınıza para filan aldınız mı? O zaman döviz zor bulunuyordu...*

— Döviz sıkıntısı var ama bizim aile için yok. Babam, ben giderken cebime tam on bin dolar koydu, net para.

— *Çok değil mi bu para?*

— Bilmem, benim hiçbir fikrim yoktu. Babam verdi, ben de aldım.

— *Başka ne aldınız yanınıza?*

— Yayınlarımı ve kitaplarımı aldım. Çok güzel, çok şık giyindim ve Houston'a geldim. Beni bir aile karşıladı havaalanında. Kendilerini takdim ettiler ve "Biz üniversitenin 'hoş geldin' programındayız" dediler.



— *New York'ta kalmadınız mı?*

— Hayır, direkt Houston'a geçtim. New York'a gidişim de ayrı bir komedi benim. Çok korkuyoruz o zaman New York'tan, sokakta adamlar öldürölüyor falan filan, gitmem gerektiğinde, “Ben gitmem New York'a” dedim.

— *Onu daha sonra konuşuruz. Havaalanında sizi karşılayan aile neyin nesiydi?*

— Tuhaf bir aileydi. Sürekli tebessüm eden bir adam, hafif şişmanca bir kadın, biraz aptal yüzlü bir çocuk karşıladı beni. Türkiye'den bir üniversite öğrencisi geliyor ve bir aile karşılıyor. Beni evlerine götürdüler. Bir oda gösterildi bana, “Bir yer bulana kadar burada kal. Biz, üniversitenin öğrenci karşılama programının üyeleri” dediler.

*Şaşırmadınız mı?*

Hayır, aksine çok memnun oldum. Ben tam odama yerleşiyordum, kadın geldi, “Türk ordusu Kıbrıs'ta ikinci harekâtı yaptı” dedi, “Bizim ordu yapabilir. Biz zaten temmuz ayında gırdıydık Kıbrıs'a. Herhalde yeniden icap etti” dedim. “Peki yınıdı ne olacak bu?” diye sordu kadın, ben de, “Ne bileyim ben” dedim. Hakikaten de bilmiyordum.

*İlk harekât başladığında Almanya'da mıydınız, Türkiye'de mi?*

Almanya'dan yeni dönmüştüm. Enteresan olan şeydu: Kıbrıs harekâtı başladığı zaman, yani 20 Temmuz 1974 sabahı, Asistan Doktor İhsan Seymen, Boğaziçi Üniversitesi Fizik öğrencisi Nüzhet Dalfes ve Almanya'dan yeni dönmüş Celal Şengör Uludağ'daydılar ve şoför İlhan Ulusoy'la beraber başkalaşım ve sokulum kayaçlarını inceliyorlardı.

*Ne işiniz var Uludağ'da?*

Ne işimiz olacak, jeoloji yapıyoruz. Kirazlıyayla'ya yeni gırdıydık, indik, bazı granitler gördük. Tam yürürken bizim arabadan marş sesleri yükselmeye başladı. Şoför İlhan Ağa-

bey radyoyu açmış, marşları duyunca, “İhtilal oldu!” diye bağırmaya başladı. Koşarak arabanın etrafında toplandık. Bir haber yok! Biraz sonra Ecevit’in sesi, “Türk ordusu, Kıbrıs’a çıkarma ve indirme harekâtına başlamıştır” dedi.

— *Ne oldu ilk tepkiniz?*

— Şimdi, İhsan Seymen solcu olarak bilinir. Sosyalist, antimilitarist bir adamdı. Öyle tanıyoruz İhsan Ağabey’i, bu adam birdenbire “Ben tüfeğimi alır giderim” demeye başladı. “Allah Allah ya, dur bakalım” filan dedik. Sonra öğrendik ki, Kıbrıs’taki darbe neticesinde bizim ordu girmiş. Tabii, ben askerlikten de anladığım için pek fazla telaşlanmadım. “Yirmi dört saatlik işi var bunların, Yunanistan saldırsa ne olur? Yirmi dört saatte de onları götürürüz, olur biter” diye hesap kitap yaptım ben.

— *Dolayısıyla, Amerikalı ev sahibenizin verdiği haber sizi pek fazla şaşırtmadı...*

— Hayır, ikinci harekât haberini aldığımda, “Mühim değil!” dedim ben. “Ama sizin memleketiniz harpte” diye endişesini dile getirdi kadıncağız. “Benim memleketim harpteysse kazanır, karşıdaki düşünsün” dedim. Benim bu tavrımdan çok etkilendiler. Sonra akşam yemeği saati geldi. Amerika’daki ilk akşam yemeğim...

— *Bu arada cebinizde hâlâ on bin dolar duruyor değil mi?*

— Tabii, bir yere bırakacak halim yok ya! Neyse, biz oturduk masaya. Adamcağız ellerini kavuşturdu, kadın ellerini kavuşturdu, çocuk ellerini kavuşturdu, başlarını önlerine eğdiler. Adam bana, “Sen Hıristiyan mısın?” diye sordu. “Hayır” dedim. “O zaman sen de kendi dininde dua edebilirsin. Biz yemekten evvel dua ediyoruz” dedi.

— *Ne cevap verdiniz?*

— Ne cevap vereceğim, “Benim dinim yok, ben dinsizim” dedim.

— *Şaşırmışlardır herhalde...*

— Adam telaşla, “Nasıl?” diye sordu. Ben de, “Ben atesitim, yani hiçbir şeye inanmayan bir adamım” dedim. O âna kadar bana son derece müşfik, tatlı davranan aile birdenbire değişti. Ertesi gün beni kapının önüne koydular, hemen ertesi gün!

— *Ateistsiniz diye, öyle mi?*

— Anladığım kadarıyla bu aile, misyoner bir aileydi. Bunların maksadı bana Hristiyanlığın nimetlerini anlatmak ve neticede Hristiyan yapmaktı. Ben de dedim ki, “Ben herhalde sizden iyi bilirim Hristiyanlığı.” Bu tavırdan duyduğum rahatsızlığı üniversiteye de ilettim zaten.

— *Ateizm bizim memlekette çok basit bir şey olarak algılanır genellikle. Halbuki atesit olmak için en azından tektanrılı dinlerin esaslarını bilmek gerekir herhalde.*

— Efendim, ben epey biliyordum bu işi. Nereden biliyordun dersen, Baha Bey’den biliyordum. Bizim aile dışarıdan bakıldığında dindar görünmeyen bir aile. Dindarlığın veya dine bağlılığın göstergeleri neydi ailede, diye sorarsan, ailenin bazı fertleri, ramazanda oruç tutardı. Oruç, benim de çok hoşuma giderdi, ben de sahura kalkmak isterdim. Bayram sabahlarında dedem, ailenin erkeklerini toplar, bayram namazına götürürdü. Bir de dedemin ağabeyi Ziya Bey, 1948’de vefat etmişti, onun her ölüm yıldönümünde mevlit okunurdu.

— *İslami ritüellere bağlı bir aile yani...*

— Evet, dışarıdan bakılınca öyle görünürdü. Üstelik, bu mevlitleri de Kâni Karaca organize ederdi. Kuran okunur, mevlit okunur, benim de bayağı hoşuma giderdi. Çünkü çok güzel okuyorlardı. Hakikaten nefisti. Hele o Kâni Karaca, bir de kör adamcağız. O geldiği zaman benim çok hoşuma giderdi. Yalnız bir keresinde beyaz sakallı bir arkadaşı geldi Kâni Karaca’nın, nasıl olduysa bu adamla biz teolojik bir tartışmaya girdik.

— *Kaç yaşındasınız o zaman?*

— Ben o zaman ya ilkokuldayım ya ortaokuldayım. Ancak bu tartışmayı fazla sürdüremedik, çünkü beni hemen dışarı çıkardılar. Adamın yanından uzaklaştırdılar yani. Ama kimse de bana “Aaaa, sus günah!” demedi. Daha sonra Baha Bey Amca, uzun uzun dinler tarihini anlattıydı bana.

— *Bu nedenle Amerika’daki aileye de tepki gösterdiniz...*

— Evet, bir şey benim aklıma yatmadığı zaman, karşıdaki ne derse desin, ben buna saygı duyamıyorum. Çünkü, akli başında insanlar isek, ortak bir yere varabilmemiz lazım. Aksi takdirde rasyonel yaşam imkânsız hale geliyor. Sen ve ben aynı dünyayı gördüğümüz kanaatinde değilsek birlikte yaşayamayız. Birlikte yaşayabiliyorsak, akılcı bir fikir alışverişi yapabildiğimiz içindir.

— *Dolayısıyla, Amerikalı ailenin misyonerliği sizi rahatsız etti...*

— Müthiş sinirlendirdi. Üniversiteye gelen adama yapılacak en büyük kötülüktür bu. Düşün, ben birinci sönestrde iftihara geçtim ve bunun üzerine bir cemiyete davet edildim. Öğrenciler tarafından kurulmuş bir şeref cemiyeti. Mektuba baktım, “Üniversite din merkezinde bir araya geleceğiz” diyor. Ben hemen bir mektup yazdım, “Ben bu notları kendim için aldım. Din merkezinde yapacağınız toplantı, benim üniversitedeki amaçlarıma ters düştüğü için cemiyetinize katılamayacağım. Teşekkür ederim” dedim. Ama hocalarımla arasında bir tane dindar adam yoktu. Dolayısıyla ben mutlu bir öğrencilik yaşadım.

— *Şöyle bir şey söylenir öteden beri: Özellikle jeoloji ile, astronomi veya tıpla ilgilenen bilim adamları, kainata ve insana bakıp bütün bunların tesadüf olamayacağını ifade ediyorlar...*

— Tam tersine, bunun tesadüften başka bir şey olamayacağı ortaya çıktı. Biliyorsun, Newton zamanından beri bu “akıllı tasarım” fikirleri vardır ortada. Bilim geliştikçe, bunun böyle

olamayacağı, hele jeolojide gayet açık bir biçimde çıkıyor ortaya. Her şey tamamen tesadüften ibaret.

— *Bu kadar tesadüf, insan aklına hakaret gibi gelmiyor mu size?*

— Hayır, tam tersine, insan aklına iltifattır bu kadar tesadüfün olması. Einstein, “Evrenin en anlaşılamaz tarafı, anlaşılabilir olmasıdır” diyor. Biz bunu bilim sayesinde anlayabiliyoruz.

— *Çok basit bir soru sormak istiyorum: Şimdi, insan yaşıyor. Ama insanın bilinci ile bedeninin yaşlanması neden paralel bir seyir takip etmiyor? Beden yaşıyor ama bilinç diri kalıyor...*

— Gayet basit: Bedenin çökmesi, beyinden tamamen bağımsız gelişen bir hadise. Beyin, kendi başına bir organ. Bedenimiz çöktükçe böbreklerimiz neden iflas etmiyor, diye de sorabilirsin. Takır takır çalışıyorlar. Sırtın kambur oluyor ama tuvalete gidebiliyorsun. Kimi zaman da, gencecik bir adam bunayıveriyor, çünkü beyin gidiyor. Tamamen tesadüften ibaret. Genetikte küçücük bir hata böyle sonuçlara yol açabiliyor. Bazıları, insanlığın çok önemli olduğunu zannediyor.

— *Değil mi?*

— Hayır efendim, hiç öyle bir şey yok. Biz, plajda gördüğün kum tanesinden farklı değiliz. Ben bunun farkında olduğum için diyorum ki, insanlar benim için o kadar önemli değil. Zaten yok olacaklar yakında. Ben bunu söylediğim zaman Oya da bana soruyor: “Peki, niye o zaman debeleniyorsun insanlara bir şey vereceğim diye?”

— *Cevap?*

— Merak ettiğim için. Müthiş bir merakım var benim. Kainatı merak ediyorum, neden burada olduğumuzu merak ediyorum, ne yaptığımızı merak ediyorum. Kainatın bu muhteşem karmakarışık yapısı beni ilgilendiriyor. Öğrenmek istiyorum.

rum bunu, çünkü hana öğretecek kimse yok. Ancak ben kendim öğrenebilirim.

— *Bunu öğrenmenin ne faydası olacak ki?*

— Hiçbir faydası yok. Sadece merakımı tatmin ediyorum. Pascal, “Kâinat, insan beyninde kendini tefekkür eder” diyor. Değil mi? Ben, kâinatım. Kâinatı büyük bir tapınak olarak düşünün, ben buranın büyük rahiplerinden biriyim.

— *Bütün bu söylediklerinizden sonra, neden dini kavramlarla açıklamak ihtiyacını hissediyorsunuz?*

— Çünkü, normal insanların anlayabileceği bir dille en kolay o şekilde izah edilebilir. Bunun başka türlü izahı mümkün değil, bilmiyoruz çünkü.

— *Başka türlü bir çocukluk yaşasaydınız farklı olur muydunuz?*

— Benim bütün çocukluğum yalnız geçti. Arkadaşım yoktu, bir-iki tane vardı ama sokaklarda oynadığım yakın bir arkadaşım yoktu. Benim oyuncaklarım kitaplardı. Sonra büyük bir şans eseri benim çocukluğum yazın Yeşilköy’de, kışın Laleli’de, kimi yazların bir kısmı da Bursa’da ve Kumburgaz’da geçirdi. Arkadaşım filan yoktu belki ama bu anlamda çok zengin bir çocukluktu benimkisi.

— *Yalnızlık, kötü geçmiş bir çocukluk olarak da değerlendirilebilir mi?*

— Tam tersine, annem-babam kusursuz bir eğitim verdiler bana. Ben oğluma bunu verebiliyor muyum, bilmiyorum. Tabii ben isterdim biraz daha müzikten anlayayım, fakat akli olarak benim hazırlanmam o kadar ilginçti ki, mesela yazın Kumburgaz’a dayımın yanına giderdim bazen. Dayımın eşi Güngör Sipahioğlu’nun da, dayımın tabiriyle “tahtaları aralık”tı, yani bizim aileye uymayan bir tipti ve tahtaları aralık olduğu için de çok iyi anlaşıyorduk. Onun yanına gittim mi serbesttim. Kumburgaz’da 30 dönümlük arazi, yu-

karda kocaman bir ev, aşıya iniyorsun, orada plaj evi, plaj evinin önünde bir sandal. Yengem diyordu ki, “Git, istediğini yap! Tek şart, gözümün önünden kaybolma!” Zaten ev o kadar yukarıda ki, benim onun gözünün önünden kaybolmam için Marmara Adası’na gitmem lazım.

*- Bu özgürlük işinize yarıyor muydu bari?*

- Yaramaz mı?.. Jeoloji konusunda çok önemli adımlar attım orada ben. Bakıyordum kum taşları var, sonra kum taşlarını oyan midyeler var, bunların gece ışıladıklarını keşfettim. O kadar da hoşuma gitti ki, pırıl pırıl ışık veriyorlardı. Bulduklarım ile yengem de ilgileniyordu. Ailede başka kimse ilgilenmiyordu pek o kadar. Yengem ilgileniyordu, çünkü o da babasının madeninde gencecik kızken bulunuyor, hatta kamyon bile kullanıyormuş. Bizim ailede bir kızın böyle bir şey yapması düşünülemezdi bile. Dayım, “Bunun aklı da senin kadar olduğu için iyi geçiniyorsunuz” diyordu. Zaman bunun Güngör yengem lehine söylenmiş bir söz olduğunu ispat etti. Kumburgaz’daki evde bir de yattığı yerde bir kütüphane vardı, orada dayımın kitapları duruyordu. Akşam Adam Smith’i okuyordum, düşünebiliyor musun? Çünkü dayım, iş idaresi okumuştur. Marx vardı, Adam Smith vardı. Akşamları çekip onları okuyordum ben.





## Houston Kaliteli Olmadığı İçin Albany'ye Gittim

*Maddocks bana bir imtihandan C verdi. Ben nota değil, imtihanın içeriğine kızmıştım. Sırf ezber! Yetti artık, dedim.*

*Devey'yi gece on birde aradım. Aralık ayıydı yanılmıyorsam. "Ben Avrupa'ya dönüyorum, sıkı beni burası. Teksas sıkı, üniversitede pek bir şey yok.*

*Dolayısıyla ben burada köreliyorum. Ben burada hocalara ders veriyorum, olmaz böyle şey" dedim. Dewey, "Aman ha, sakın böyle bir şey yapma! Avrupa'ya gidersen buraya bir daha gelmezsin" dedi. "Derhal buraya gel, burada zaten hepimiz İngiliz'iz!" İşte bu şekilde benim Albany'ye transferim meselesi ortaya çıktı. Houston'daki bölüme, ayrılacağımı söyledim. Kimisi üzüldü, kimisi sevindi.*



*Houston'daki yapısal jeoloji hocam Prof. Cari Norman ile 1975'te Almanya'nın Karlsruhe şehrinde, Geologische Vereinigung'un yıllık toplantısında.*



— *Houston'a gittiniz...*

— Houston'a gittim. Beşinci sömestr Rosalie Maddocks'tan paleontoloji dersi aldım. Fizik gibi bazı dersler de alıyordum. Fakat Houston'daki eğitimin kalitesizliği giderek beni rahatsız etmeye başladı. Maddocks'la, paleontoloji dersinde anlaşamadık. Fakat o sömestr bu kadıncağızın bir de lisansüstü dersi vardı, yeteri kadar öğrenci bulunamadığı için açılmadı ders. Ona da dolayısıyla fiziksel jeoloji dersi verme mecburiyeti konuldu ama Rosalie pek bir şey bilmiyordu bu konuda ve dersi vermek için çok sıkıntı çektiğini kendisi de söylüyordu. Sömestr sonunda beni davet etti, “Son dersi sen verir misin? Çocukları heyecanlandırmak lazım, ben bunu yapamadım ama sen yaparsın” dedi. Ben bu dersi verdim. Profesör Maddocks da en ön sırada oturup o dersi teybe aldı ve daha sonra bana dersi çok beğendini söyledi. Hiç unutmuyorum, odasında bana, “Sen artık bir otorite oldun” demişti. O sıra üçüncü sınıf öğrencisiyim... Bu da Maddocks'un büyüklüğüydü.

— *Pekâlâ bu sizi tatmin etti mi ?*

— Hayır, zira almakta olduğum eğitimin kalitesiyle ilgili değildi bu. Bana ders veren hocaların çoğunun ilgisi ve bilgisi çok dardı. Ben jeolojinin bu kadar dar bir çerçeveden verimli bir şekilde yapılamayacağı kanısındaydım. Zaten zaman da bana hak verdi. Bana ders verenlerin hiçbirisi jeolojiye damgalarını vuran insanlar olamadılar. Yalnızca Maddocks güncel ostrakodlar üzerinde dünya çapında bir otoriteydi. Ama konusu çok dar olduğu için güncel ostrakodlar dışında hiçbir şey yapmadı. Ben ayrıldıktan sonra Hank Chafetz mağara depoları üzerinde birkaç önemli makale üretti. İşte hepsi o. Fakat eğitimin genel kalitesi benim canımı sıkmış olduğu için ben şöyle bir plan yaptım kafamda: Amerika'da eğitim iyi de-

ğil, ben Avrupa'ya döneyim, Zürih'e gideyim, dedim. ETH'ye o zaman sık sık gidip geliyordum zaten...

— *ETH?*

— Eidgenössische Technische Hochschule. Zürih'te, benim doğumumdan tam yüz yıl önce kurulmuş olan Federal Teknik Üniversite. Bu arada danışman hocam Max Carman bana bir iyilik yaptı. Ben bir yılbaşı tatili için İstanbul'a dönerken, Zürih'te Ken Hsü ile tanışmamı sağladı. Ken Hsü, Carman'ın University of California at Los Angeles'ten (UCLA) arkadaşı.

— *Kim bu Ken Hsü?*

— Ken Hsü, John Dewey ve Kevin Burke ile beraber çağımızın en büyük üç jeologundan biri. Çinli. Yangzi doğumlu. Babası Mao'nun adamlarından. Babası akıllı bir adam olduğu için üniversiteyi bitirir bitirmez oğlunu Amerika'ya göndermiş. Nankin'de okumuş, Huang Jiqing'in (T. K. Huang) öğrencisi olmuş. Amerika'ya geldikten sonra Ohio'da Edmund Spieker'in yanında master tezini vermiş, ondan sonra gelmiş UCLA'da da doktorasını yapmış. Amerika'da yirmi sene kadar yaşamış, bir İsviçreli'yle evlenmiş. Karısı trafik kazasında ölmüş ve ölürken de, "Benim çocuklarımı Amerika'da değil, İsviçre'de büyüt, benim iyi bir arkadaşım var, onunla da evlen, o çocuklara bakar" demiş.

— *Yapmış mı bütün denilenleri Ken Hsü?*

— Evet, yapmış. Tesadüf, o tarihlerde ETH modern jeolojiye geçmek için adam arıyor, deneysel ve daha kantitatif jeoloji yapmak için. Ken'i bulmuşlar ve yeni kurulan Deneysel Jeoloji kürsüsünü kendisine teklif etmişler. Ken de, kabul etmiş ve ETH'ye gitmiş. Ken Hsü çok meşhur bir jeologdur. Akdeniz'in Mesiniyen krizi esnasında, yani bundan yaklaşık 7 ila 5 milyon yıl önce, tamamen kuruduğunu falan bulan adam Ken. Max'in sayesinde bu adamla da tanışmıştım ben. Bunları bildiğim için, "Ben ETH'ye gideyim" dedim. Planım şu: Li-

sansımı orada bitireceğim, doktora için de Dewey'nin yanına Amerika'ya döneceğim. Onlar da İngiliz nasıl olsa, onların yanında doktoramı tamamlayacağım. Bu minvalde düşünürken, benim canımı sıkan bir şey oldu paleontoloji dersinde.

— *Ne oldu?*

— Maddocks bana bir imtihandan C verdi. Ben nota değil, imtihanın içeriğine kızmıştım. Sırf ezber! Yetti artık, dedim. Dewey'i gece on birde aradım. Aralık ayıydı yanılmıyorsam. "Ben Avrupa'ya dönüyorum, sıktı beni burası. Teksas sıktı, üniversitede pek bir şey yok. Dolayısıyla ben burada köreliyorum. Ben burada hocalara ders veriyorum, olmaz böyle şey" dedim.

— *Dewey ne dedi size ?*

-- Ne diyecek, "Aman ha, sakın böyle bir şey yapma. Avrupa'ya gidersen buraya bir daha gelmezsin" dedi. "Derhal buraya gel, burada zaten hepimiz İngiliz'iz!" İşte bu şekilde benim Albany'ye transferim meselesi ortaya çıktı. Houston'daki bölüme, ayrılacağımı söyledim, kimisi üzüldü, kimisi sevindi.

- *Yatay geçiş mi?*

Yatay geçiş yapıyorum. Zaten arazi dersini daha önce Dewey'nin tavsiyesiyle Albany'den almışım, notumu transfer etmeye de gerek kalmadı. Meşhur Milton Dobrin, beraber ilk living Sempozyumu'na gittiğim meşhur jeofizikçi, benimle beraber gece saat bire ikiye kadar çalışan tek adamdı bölümde (ve Houston'daki bölümün gerçekten tek şöhretli öğretim üyesiydi). Bir akşam yanıma geldi ve "Duydum gidiyormuşsun, iyi düşün, sen geldikten sonra ayrı bir hava geldi bu departmana, sen ayrılma" dedi. Bunun üzerine, "Bakın Profesör Dobrin, size bir soru soracağım. Şimdi siz kendinizi benim yerime koyun, siz ne yapardınız, bana bunu bütün samimiyetinizle söyleyin" dedim. Gayet sakın bir biçimde, "Ben de giderdim" dedi. "Ben de öyle yapacağım" diye noktalandım konuşmayı. Bu sönestrde önemli bir şey daha oldu.

— *Ne oldu?*

— ABD'nin en önemli jeologlarından olan Rice Üniversitesi jeoloji profesörü Prof. Clark Burchfiel, Avustralya'ya bir yıllık akademik izinle gitmişti. Houston'daki ahababım, Ian Evans'ın hanımının doktora hocası olan Clark Burchfiel bana Avustralya'dan küçük bir aerogram gönderdi ve "Ben MIT'ye gidiyorum, Rice'ı terk ediyorum. MIT'den beni profesör olarak istediler, Alp jeolojisi dersini önümüzdeki sömestre Rice'ta son defa vereceğim, o dersi sen al" dedi. Ben de hemen büyük bir memnuniyetle kabul ettim. Hayatımda gördüğüm en güzel derslerden biriydi. Benim âdetimdi, her akşam notlarımı temize çekerdim, dümdüz de değil, zenginleştirerek temize çekerdim. Yani o konuyla ilgili literatürü ilave ederdim.

— *Vakit bulabiliyordunuz yani....*

— Tabii tabii... Başka bir şey yapmıyordum ki... Benim hayatımda hiçbir şey yoktu başka. Hiçbir yere gitmiyorum, kız arkadaşım falan yok... Bir ben, bir de jeoloji! Dolayısıyla bol bol vakit oluyordu. Prof. Burchfiel'in dersini aldım. Ben o dersi alırken benim Avrupa'daki Ren grabeni hakkında ilk makalem yayınlandı. Orada Elizabeth Miller diye bir kız vardı, benim çok sevdiğim bir arkadaşım oldu sonra; Stanford'da profesör şimdi. O doktora öğrencisiydi, ben de üçüncü sınıf öğrencisiydim. Scott Cameron vardı bir de, o da doktora öğrencisiydi, çok yakışıklı genç bir adam.

— *Houston'da....*

— Houston'da... Bunlar benim makalemi okumuşlar. Elizabeth bana kendisi kafa tutmaya cesaret edemediği için Scott'u fişteklemiş. Scott bana geldi, "Senin makalede böyle bir şey var ama mesela Uinta Dağları'nda bu dediğinin tam tersi oluyor" dedi. Ben de, "Yanlış anlamışsın. Uinta'da tam tersi oluyor diye bana gösterdiğin örnek, Ed Beutner'in bir makalesinde o dağların oluşumuyla ilgili olarak anlattıkları. Beutner, ABD Kordiyerası'nın batı kenarında eskiden bulu-

nan kıta kenarı çıkıntıları boyunca dalma-batmanın ve meydana gelen sıkışma-gerilmelerin, kıta kenarındaki çıkıntıları içeren ve kıta kenarına dik uzanan çizgiler boyunca sıkışma yarattığını söylüyor. Benim dediğim bu değil.”

— *Doğru mu bu iddia ?*

— Bu iddia doğrudur, çünkü burada bütün cephe boyunca dalma-batma var, yani gerilmeler tüm bir cephe boyunca kıtaya iletiliyor. Halbuki benim dediğim, çarpışma esnasında oluyor, nokta temasıyla meydana geliyor ilk defa. O nokta teması tam ters bir etki yapıyor ve çarpışma noktasını da içeren ve eski kıta kenarına dik uzanan bir çizgi üzerinde çekme gerilmeleri yaratıyor. Neyse, ben bunu anlattım, örnekler verdim, Baykal Gölü’nü falan anlatırken, Ian Evans’ın da yanında oturuyor, Evans da hoca, ama University of Houston’da, Rice’da değil. O da Burchfiel’in derslerine dinleyici olarak katılıyor. Çok kaliteliydi dersler. Uzun lafın kısası Evans, Scott’a dönüp “Sen yanlış düğmeye bastın” dedi. Sonuçta ben Houston’daki kitaplarımı İstanbul’a gönderdim o sömestr sonunda ve Albany’ye bir mektup yazdım.

— *Okul yönetimine....*

— Albany’deki kayıt bürosuna. Paul idi adamcağızın adı da hatta. Dewey, “Bu kişiye hitaben bir mektup yaz, ben gelmek istiyorum de, bu kadar, gerisini biz halledeceğiz” dedi. Ben de, “Üçüncü sınıf öğrencisiyim, birinci sömestri bitirdim, bundan sonra sizinle devam etmek istiyorum” diye bir mektup yazdım. Ben bu mektubu gönderdim, tayyareye bindim, Zürih’te birkaç gün kaldım ve İstanbul’a geldim. Annem, “Masanın üzerinde Albany’den bir mektup var. Seni bekliyor” dedi.

— *Nasıl oluyor da mektup sizden önce geliyor Amerika’dan?*

— Mesele de o zaten. Açtım, kayıt bürosundan bana hitaben bir mektup... Mektubumun alındığını, incelendiğini ve benim kabul edildiğimi yazıyordu. Tuhaf bir durumdu bu. Çünkü,

bu kadar kısa bir zamanda mektubumu almış olmaları, inceleyip cevap vermiş olmaları mümkün değildi. Anladığım kadarıyla Dewey benim geleceğimi duyar duymaz hemen bu mektubu yazdırıp göndermiş. Ben tabii memnun oldum böyle bir hadise olunca. Sonra da Albany'ye gittim.

— *Yani İstanbul'dan Houston'a değil, doğrudan Albany'ye döndünüz...*

— Albany'ye döndüm. Ben daha okula gitmeden, lisansüstü ve doktora öğrencileri benim geleceğimi öğrenmişler. Benim bağırp çağırın, patavatsız bir adam olduğumu da duymuşlar. Bu arada, Kevin Burke ve John Dewey benim bir ofisimin olacağını da ima etmişler. Bunlar Kevin Burke'e gitmişler ve “Bu Türk geliyor, ona burada ofis veremezsiniz. Çünkü bu ofis lisansüstü öğrencilerine aittir. Bu adam daha üçüncü sınıf öğrencisi, kötü bir örnek teşkil eder, sonra başkalarına da vermek zorunda kalırsınız, bizim huzurumuz kaçır” falan demişler.

— *Şöhretiniz yaygın bu kadar yani...*

— Evet. Kevin Burke de, “Çok haklısınız” diyor ve Dewey'ye bu konuyu açıyor. Dewey, “Tamam ben odamın yarısını veririm” diyor. Dewey'nin odası en büyük odaydı bölümde, bir sınıftan bozmaydı. Dewey'nin kütüphanesi, odasında dururdu. Çok zengin bir kütüphanesi vardı. Dolayısıyla ben o kütüphaneye direkt ulaşma şansına sahip bir adam oldum birdenbire. Dewey bana odanın anahtarını da verdi. “Al anahtarını, sen burada oturacaksın” dedi. Bir de küçük masa ayırmıştı bana. Bütün aleti edevatı, slaytları her şeyi o odada. Hatta lisansüstü ve doktora öğrencileri buna o kadar kızdılar ki, Dewey'nin adının altına benim adımlı da yazdılar. Ben o odada kaldığım sürece benim adım Dewey'nin altında yazılıydı. Daha sonra, benim oda sahibi olmamı istemeyen arkadaşların sık sık Dewey'nin kütüphanesine ihtiyaçları oldu. Dewey de bana, “Benden izin almadan hiç kimse bu odaya giremez” dedi. Saat beş altı gibi evine gidiyor, ben orada kalı-



yorum tabii. Çocuklar da şuna veya buna bir bakalım diye geliyorlardı. Ben de izin vermiyordum. Fakat bu, öğrencilerle ilişkilerimin çok da sıcak gelişmemesine neden oldu. O senenin sonunda Gary White mezun oldu Houston'dan. Ben, Dewey'ye, "Bu çocuk istisnai yetenekli bir adam" dedim ve tavsiyem üzerine Gary'yi burslu olarak aldılar. Gary de gelince bayağı iyi oldu, kendine küçük bir ev tuttu falan. Bu arada ben üçüncü sınıfta yapısal jeoloji dersi aldım Bill Kidd'den. Gary de çok memnundu, çünkü gerçekten gördüğü öğretimin kalitesi birdenbire sıçramıştı. Bu arada biz Dewey'yle ve Burke'le "Ren grabeni" hakkındaki ikinci bir makaleyi de yayımlamıştık. O yazın sonuna doğru Londra Jeoloji Cemiyeti tarafından Londra'da bir toplantı yapıldı. Ben daha o zamanlar onun üyesiydim.

— *Peki, mezun olmadan cemiyete üye olunabiliyor mu?*

— Tabii. Toplantıya ben de gittim. Lizard bölgesinde, Cornwall'a yakın bir ofiyolit topluluğu var, Lizard kompleksi diye. Bu çok sorunlu bir ofiyolit. Böyle garip bir şey...

— *Ne topluluğu dediniz?*

— Ofiyolit; okyanus tabanı. Ama Lizard'daki gerçekten ofiyolit mi, yoksa basit bir sokulum mu nedir, bilinmiyordu, kısacası sorunlu bir yer. Ve bizim çok ilgimizi çekiyordu o zaman Lizard. Ofiyolitler üzerine birçok çalışma yapılıyordu Albany'de o tarihlerde. "O toplantıya gidecek adamlar buraya gidip bir baksınlar" denildi. O toplantıya gidecek adamlar arasında Jeff Fox, Bill Kidd, Steve DeLong isimli petrograf ve ben varım. Steve DeLong bu arada okyanusal kırık zonları hakkında fikirler üretmişti Dewey'yle beraber. Gidip bunlar takdim edilecek Londra'da ve toplantıya iştirak edilecek. Yanılmıyorsam Dewey de geldi o toplantıya. Yalnız Dewey hariç biz diğerleri ("gençler") toplantıya gitmeden Lizard'a gidip geleceğiz. Albany'dekiler haber veriyorlar, bir araba kiralanacak, o arabayla araziye gideceğiz ve geri döneceğiz. Buluşup arabayı görmeye gittik, bir de baktık ki Jaguar!

— *Jaguar mı, arazi için mi?*

— Ama ne Jaguar! Muhteşem bir araba. Fiyatını bir söylediler, Jeff Fox, “Mümkün değil, yanlış anlama oldu” dedi. Gayet basit, ufak tefek, ucuz bir araba istiyoruz, araziye gidilecek, deyince, ben dedim ki, “Bununla gidelim, ben ödüyorum.” Jeff, “Ciddi misin?” diye sordu, “Jaguar’la araziye mi gidiyoruz?” “Evet” dedim. Ödedim parayı orada. Aman bir memnun oldular, sorma! Jaguar’a yerleştik ve Lizard’a gittik. Cornwall’ın köy yolları daracık! Bazan iki arabanın yan yana geçemeyeceği kadar dar. Pek çok köylüye bizim Jaguar bir göz ziyafeti oldu o yollarda. Gezi esnasında da Lizard hakkında belli bir fikir edindik. Normal ofiyolite benzemiyor, dedik. Daha ziyade, bir açılma esnasında alttan gelen mafik magmanın oluşturduğu bir sokulum. Oradan çıktık. Bill’in annesi ve babası Salisbury’de oturuyorlardı. Bill de, “Hadi bizde kalın bir akşam, ben annemi babamı göreyim, sizleri de tanışınlar” dedi. Salisbury’ye giderken hayatımda ilk defa Stonehenge’i gördüm. Müthiş bir şey, hakikaten çok etkileniyor insan. Tabii ben onun aslında astronomik bir takvim olduğunu okumuştum, çok hoşuma gitmişti Stonehenge. Oradan Bill’lerin evine gittik.

— *Nasıl bir aileydi?*

— Bill’in babası tipik bir İngiliz. Kaliteli bir mühendis. Annesi canlı bir kadın. Babası son derece sakin, kendi kendine konuşan bir adam. Oturduk sofraya. Jeff Fox iki metre bir adam. Bill’in babasının yanına oturdu. Bill’in babası Jeff Fox’a hitaben bir şeyler söylüyor, Jeff Fox duymuyor, eğiliyor, o eğildikçe İngiliz geri çekiliyor. Bir müddet sonra garip bir geometri oluştu, Bill’in babası iyice geriye doğru yattı, Jeff’in o koca vücudu masanın üzerinden ona doğru uzanmış, aynıyle durum bu. Neyse, ondan sonra Londra Jeoloji Cemiyeti’ndeki toplantıya gittik. Düzenleyenlerden biri de Brian Windley. Brian Windley ile orada konuşurken Kuzey Anadolu Fayı gündeme geldi. Kuzey Anadolu Fayı hakkında makale yok. Dewey benden Kuzey Anadolu Fayı hak-

kında makale yazmamı istedi ve Windley'e bunun toplantı yayınına alınmasını söyledi (meslekte büyük şöhret ve otorite sahibi bir hocaya sahip olmanın faydaları). Memnuniyetle kabul ettim.

— *Kuzey Anadolu Fayı'nı çalışmış mıydınız siz?*

— Hayır, özel bir çalışmam yoktu ama bütün literatürü okumuşum, biliyorum. Neyse ben derledim topladım, yeni bir sentez yaptım ve o yayımlandı.

— *Ne diyordunuz orada?*

— Kuzey Anadolu Fayı'nın Arabistan çarpışması neticesinde meydana geldiği bilinen bir şey. Fakat benim dikkat çektiğim şey şuydu: Kuzey Anadolu ile Doğu Anadolu fayının buluştukları yerde garip havzalar oluşuyor, Karlıova havzası mesela. Bu hiç kimsenin dikkatini çekmemiş. Bir de Kuzey ve Doğu Anadolu Fayları ile sınırlanan Anadolu bloku kendi içinde deforme oluyor. Bu deformasyon, kökleri Kuzey Anadolu Fayı'na bağlı faylar tarafından yönetiliyor. Bunları vurguladım ve çok güzel bir sentez oldu. Bu makale 1979'da yayımlandı ve benim ilk ödülümü almama neden olan yayımlardan biri oldu.

— *Ne ödülü?*

— President's Award aldım ben 1984'te ve bu makale benim adıma ciddi olarak duyurdu. Ren grabeni ile ilgili bir makalem de ben daha Houston'dayken, üç yıl önce çıkmıştı. Daha sonra Dewey ve Kevin Burke'le birlikte yazdığım "çarpışma tektoniğinde grabenlerin oluşumu"yla ilgili makale de yayımlandı. Arkasından da bunu yazdım. Bu arada dördüncü sınıfa geçtim. Dördüncü sınıfta pek kayda değer bir hadise olmadı.

— *Nerede kalıyordunuz siz?*

— Albany'de. Ben Albany'ye geldim. Biliyorsun Albany New York'un başşehri. Okulun yerleşkesi hükümet binalarının oluşturduğu yerleşkeyle yan yana. Bunların arkasında küçük

bir stüdyo daire buldum kendime, oraya yerleştim. Okula yürüyerek gidip gelebiliyordum. Fakat o kadar soğuktu ki, yolun yarısında sakallarım ve bıyığım çatırdamaya başlıyordu. Okula geldiğim zaman her tarafım bembeyaz kesilmiş oluyordu. Bir müddet onun erimesini bekliyordum. Hazır yemek alıp yiyordum. Çok hoş değildi yani ilk sömestrdeki ev yaşamım, ama pek de umurumda değildi; çünkü eve yalnızca uyumak için gidiyordum. Fakat ondan sonra Albany'nin kalbindeki State Street'te bir başka stüdyo tuttum. Daha güzeldi ama içinde hiçbir şey yoktu. Bir yatak, bir koltuk ve bir radyodan ibaretti bütün malvarlığı. Radyo çok önemli, çünkü Albany'de yirmi dört saat yayın yapan bir klasik müzik istasyonu vardı KLEF diye. Ben radyoda o kanalı açtım ve Albany'den ayrıldığım zaman kapattım.

— *Sürekli açık mıydı radyo?*

— Sürekli açıldı. O apartmanın bir kapıcısı vardı, onu buldum ve adamcağıza, “Benim çamaşır derdim var” dedim. “Bizim hanım yapar” dedi. “Bir derdim daha var, yatağımı da yapması lazım” dedim. “Ben yatak yapamam ama akşam eve geldiğimde güzel yapılmış yatak isterim” dedim. “Haftada yirmi dolar verirsen hem çamaşırını yıkar, hem de gelir her gün yatağını yapar” dedi. Anlaştık. Yirmi dolar ödedim. Hakikaten o apartmandan ayrılana kadar bu kadıncağız benim yatağımı yapıyor, çamaşırları yıkıyordu.

— *Pekâlâ hâlâ yatağınızı yapamıyor musunuz?*

— Hayır. Hiçbir zaman yapmadım. Askerde yaptım bir tek. Annem, “Hayatında bir defa pantolonunu katlayıp kaldırdın” derdi bana.

— *Ne zaman yapmışsınız onu?*

— 5 yaşındayken Hava Kuvvetleri üniformasını giydiğimde yapmışım. Gece yatarken üniformamı özenle katlayıp annemle babamın yatağının üzerine koyuyormuşum. Annem, ondan sonra bir daha görmedik öyle bir şey, diyor.

— *Ve mezuniyet geliyor...*

— Albany’de mezun oldum. Ama mezuniyet notuma dikkat edilmemiş ne hikmetse. Aslında “summa cum laude” (tüm şerefler) ile mezun olmuşum. Ben doktorayı aldığımda fark ettiler bunu.

— *Ne demek o?*

— Benim ortalamam 4 üzerinden 3,95’miş. Zaten ben Albany’ye gittikten bir sömestr sonra beni imtihan etmemeye başladılar.

— *Niye?*

— Bunun sebebi şuydu: Ben Dewey’ye falan gidip, “Mümkün olduğu kadar erken kaçmak istiyorum Avrupa’ya. Bu imtihan haftasında Albany’de kalmak istemiyorum. Beni erken imtihan yapar mısınız?” demeye başladım. Onlar da, “Sen git, boş ver” diyorlardı. Ben de gidiyordum. Dönüp geldiğimde de notların verilmiş olduğunu görüyordum.

— *Böylece mezun oldunuz birincilikle....*

— Evet ama mezun olduğum zaman fark etmedim birincilikle mezun olduğumu. Yalnız mezun olur olmaz beni hemen doktora programına aldılar. O maksatla Albany’ye gitmiştim zaten. Albany’nin âdeti kendi öğrencilerini almamaktı, ama ben yarısından sonra gelmiş olduğum için yabancı üniversiteden gelmiş farzettiler ve doktora programına aldılar. Doktora programına alınmakla kalmayıp, bir de “presidential fellow” oldum ben.

— *Ne anlama geliyor “presidential fellow”?*

— Bütün New York üniversitelerinin sisteminde böyle dokuz öğrenci vardı. Başkanlığa ait yüksek eğitim bursu alan öğrenci anlamına geliyor. O zaman kaç kampüsü vardı bilmiyorum. Herhalde kırk küsurdu, şimdi altmış dört olduğuna göre. Bu kadar kampüsün içinde dokuz “presidential fellow” vardı. Bunlar 500 dolar aylık alıyorlardı. O zaman normal

bir araştırma veya öğretim asistanının maaşı 320-380 dolar arasıydı ve haftanın belli saatleri laboratuvarları hazırlıyorlardı. Fakat “presidential fellow”ların hiçbir görevi yoktu. Kafadan 500 dolar aylık, üstelik bedava okuyorsun.

— *Ve sizi aldılar...*

— Aldılar. Ondan sonra Dewey bana, “Celâl, sen lisansı bitirdiğin için benim odamda kalmana gerek yok, sana büro vereceğiz” dedi. Pekâlâ ama bu büro nerede olacaktı? Dewey’nin odasının hemen yanında büyük bir ıslak kimya analiz laboratuvarı vardı. Profesör Miyaşiro’nun metresi Fumiko Şido’nundu. Fakat Fumiko emekli olmuştu ve teknoloji geliştigi için artık kimse tüp içinde ıslak analiz yapmıyordu. Direkt katı halde yapılıyordu analiz. Öğrenci de artmıştı bölümde. Dewey, “Bu laboratuvarı öğrenci bürosu haline getirelim” dedi. O laboratuvar ikiye bölündü ve yarısı bana verildi, diğer yarısı ise sekiz lisansüstü ve doktora öğrencisine verildi.

— *Bu ne adaletsizlik!*

— Evet, korkunç bir adaletsizlik. Üstelik Amerikalılar’a böyle adaletsizlikler çok dokunuyordu.

— *Ve bir Türk için yapılıyor...*

— O mühim değil. Bir Türk için yapılması mühim değil, fakat bir öğrenci için yapılması mühim. Onlar da öğrenci, ben de öğrenciyim. Fakat ben son sınıftayken bazı gelişmeler olmuştu, önce onu anlatmam lazım.

— *Ne gibi gelişmeler?*

— Ben 1978 senesinde mezun oldum ve bu ofis bana verildi. Ama, bu ofisin bana verildiği sömestr başında meydana çıktı ve öğrenciler arasında huzursuzluk bir sene kadar sürdü.

— *Netice?*

— Ve en sonunda gidip şikâyet ettiler beni.

— *Kime?*

— Kevin Burke'e. Bu arada Dewey'yle benim ikinci sınıftayken yazdığımız makale yeni yayımlanmıştı. İki buçuk sene sürmüştü yayımlanması. Çünkü Amerika Jeoloji Derneği bülteni format değiştiriyordu. Dolayısıyla, Dewey ile 1977'de ortak yazdığımız "Ege" makalesi 1979'da yayımlandı. Bu sene içinde benim birkaç makalem daha yayımlanmıştı. Bunlardan bir tanesini anlatmak için biraz geri dönmek lazım. 1977 senesinde, ben Albany'ye yeni gittiğimde Ege'de bir Ege Bölgesi Sempozyumu yapıldı. Ben o sempozyuma Amerika'dan gelip katıldım ve ilk konuşmacı olarak açılış konuşmasını yaptım. Dewey'yle beraber bir ortak tebliğ verdik. Bu toplantı aslında benim meslek hayatımda çok önemli bir rol oynadı.

— *Ne gibi bir rol?*

— O toplantının İzmir'de Yunanlılar'la ortak olarak yapılması planlanmıştı. Tarih konusunda bizimkiler Yunanlılar'la anlaşmazlığa düştü. Sonra Yunanlılar ayrı bir Ege toplantısı yaptılar, biz ayrı... Bunlar birbirlerine girmişlerdi ama tabii o beni ilgilendirmiyordu. Sonra bizim toplantının arazi gezileri yapıldı. Bu arazi gezilerinden biri Toroslar'daydı ve Fransızlar yönetiyordu. Orada doktora yapan Orsay grubundan, yani 13. Paris Üniversitesi Orsay grubundan, Jan Houghton Brunn'un öğrencileri Olivier Monod, Jean Marcoux, André Poisson buraya geldi. Bunlar bizi kendi doktora alanlarında gezdirecekler. Benim katıldığım gezinin kılavuzluğunu önce Jean Marcoux, sonra Poisson ve nihayet Olivier Monod yapmıştı. Ben burada gördüğümüz Likya ve Hadim naplarını da, Türkiye'nin şu anda yaşayan belki de en iyi jeologu olan Necdet Özgül'le daha sonra görmek imkânı buldum.

— *İlk kez mi Türkiye içinde jeolojik bir geziye katılıyordunuz?*

— Evet, hayatımda ilk defa Türkiye jeolojisi hakkında ciddi bir gezinin içinde bulunmuş oldum. Jean Marcoux çok etki-

ledi beni. Arazi de şahaneydi. Marcoux adeta koşarak gidiyor ama koşarak gittiği halde adam eline aldığı her taşın içindeki fosili söylüyor, jeolojik kontakları gösteriyor. Orada MTA jeologlarından bir grup bunlara devamlı itiraz ediyordu. Benim canım sıkıldı tabii. Çünkü söyledikleri zırvadan başka bir şey değildi. Fransızlar'ın söyledikleri ise akli başında şeylerdi.

— *Siz de doğal olarak iki tarafı kıyaslıyorsunuz birbirleriyle ...*

— Maalesef öyle oluyor. Hiç unutmuyorum; bir dönemece geldik, orada bizimkiler, “İşte bunların hepsi olistostromdur. Nap değil, gravite akıntısıdır” diyorlar. Bunu o mostra karşısında demek için hiç jeoloji okumamış olmak lazım. Bu kadar basitti. Olivier Monod bir fosil bulup getirdi ve bu gruptan bir kişiye verdi. O da bakmadan, terbiyesizce fosili yere attı. Onun üzerine ben dayanamadım, bu adama herkesin içinde çok ağır laflar ettim. “Aklını başına al, kendine gel. Eğer böyle davranacaksan da defol git!” dedim. Fransızlar, benim kim olduğumu merak ettiler. O zaman ben üçüncü sınıf öğrencisiyim ve Albany'ye yeni geçmişim. Yanımızda da dünyanın meşhur jeologlarından biri var; Albert Walther Bally, Shell şirketinin baş jeologu. Albert Bally İstanbul'a geldiğinde, ben arabayla onu İstanbul'dan aldım, Antalya'ya götürdüm. Hatta yolda enteresan bir hadise oldu. Uşak'ta benzin alacağız. Albert Bally, Shell kredi kartını çıkardı. Ona, “Bu kart dünyanın her yerinde geçer” demişler. Gece saat bir. Çalışan adamcağız doldurdu benzini, kredi kartını takdim ettik. Hayatında ilk defa görüyor böyle bir şeyi.

— *1978'de tabii...*

— Evet ama bir de bu Shell'in özel kredi kartı. Adam baktı baktı, “Valla efendim, ben böyle bir şeyden haberdar değilim, şimdi ayıp da oldu” dedi. “Üzülme, bu öyle bir şey değil, biz hemen parasını öderiz” dedim. Bunun üzerine Albert Bally arabadan dışarı çıktı. Adamcağıza takdim ettim, “Beyefendi, Shell'in şef jeologu” dedim. Alberto da çıkartıp kartını



uzattı. Bizim pompacı, “Bir dakika” deyip içeri koştu ve beş-on dakika sonra eşi ve çocuklarıyla geri geldi. Güzelce giyinmişlerdi. Adam uyandırmış bunları. Teker teker Bally’nin elini sıktılar, “Hoş geldiniz, çay içer misiniz?” dediler...

— *Bir de beğenmezsiniz bu milleti...*

— Bütün bunlar tabii ilkeliliğin göstergeleri. Normal Avrupalı gece yarısı karısını, Shell’in şef jeoloğu geldi diye kaldırmaz. Neyse, biz Alberto ve eşi rahmetli Nelly’yle Antalya’ya vardık, otele gittik. Arkasından da bu geziye katıldık. Bu gezi benim gözümü iki bakımdan açtı. Birincisi, Toroslar’ın yapısını öğrendim. Ve baktım ki, Himalayalar’a çok benziyor. İnanılmaz bir şeydi bu. İkincisi, oradaki Fransızlar, bu gezi için çok güzel ve faydalı bir gezi klavuzu yapmışlardı. Bunun ardından ben Fransızlar’la ahabaplığı ilerlettim ve onlara kendimi takdim ettim. Uzun zaman inanıp inanmamakta zorluk çektiler. “Ben üçüncü sınıf öğrencisiyim ama Dewey’nin öğrencisiyim” deyince bütün kapılar açıldı. Bunların hepsinden bana çalışmalarını göndermelerini rica ettim. Hepsi de gönderdi. Fakat bu çalışmaların hepsi Fransızca ve ben Fransızca bilmiyorum.

*Burada İngilizce mi anlaşıyordunuz?*

Evet. Ondan sonra nasıl oldu, şimdi hatırlamıyorum. Necdet Özgül, MTA jeoloğu ve Türkiye’nin yetiştirdiği birkaç büyük jeologdan biri olan Necdet Özgül, Orsay grubundan merhum Luc-Emmanuel Ricou ve ben gruptan ayrıldık; MTA’nın bir cipiyle bütün Hadim bölgesini gezdik, oradan da Alanya’ya indik. Necdet Ağabey ile çok iyi anlaştık. Bana birçok şeyden büyük bir şefkat gösterdi. Hâlâ da gösterir.

*Orada mı tanıştınız?*

Evet, orada tanıştık. Hatta bir odada da beraber kaldık bir gece. Ondan sonra ömür boyu çok iyi bir dostluğumuz oldu. Bana, “Türkiye’nin tamamen kendi imkânlarıyla yetişmiş olduğu çok kaliteli üç jeolog sayar mısınız?” deseler, biri

rahmetli Ozan Sungurlu, biri Necdet Özgöl, diğeri de Fuat Şaroğlu'dur. Yurtdışında eğitim görmüş olanların dışında bu üç büyük adam vardı Türkiye'de, bir önceki nesilde de yalnızca Sırrı Erinç. Ben onların seviyesinde değildim o zaman; arazi jeoloğu olarak da onların düzeyine hiçbir zaman ulaşabileceğimi sanmıyorum.

— *Hocam gençlerden kaliteli adamlar var dediniz. Şikâyet ediyordunuz, üniversitede hiçbir halt yok, Hülya Avşar dinlemeye koşuyorlar diye...*

— Bugün ODTÜ'de birkaç üstün kaliteli arkadaş var. Sivas'ta çok kaliteli birkaç arkadaş var, İTÜ'de ve Ankara Üniversitesi'nde çok iyi birer grup var. Yani jeoloji bayağı iyi Türkiye'de. Hatta Ankara Üniversitesi rektörünü tebrik ettim ve "Hocam onlara iyi bakmaya devam edin" dedim. O da bana, "Bakıyorum, merak etmeyin" dedi...

— *Eh işte, burada bir çelişki yok mu?*

— Oraya şimdi geleceğiz. Bu hocalar, öğrenci bir şey öğrenmek istemediği için bir halta yaramıyor. Neyse geziye devam edelim: Şimdi biz Alanya'ya geldik. Hatta Alanya'da akşam denize bile girdik. Rahmetli Melih Tokay, ben, Necdet Ağabey falan. Bu gezide ben ilk defa Türkiye'nin jeolojisini adam gibi öğrendim. En azından Türkiye'nin batı bölgesinin jeolojisini Fransızlar sayesinde adam gibi öğrendim, müthişti. Anladım ki, Fransızlar büyük ölçüde çözmüş işi. Çok hoşuma gitti.

— *Bunun ne faydası oldu size?*

— En azından 1979'da Kuzey Anadolu Fayı makalemi yazarken işime yaradı bu. İlk defa, Türkiye'nin nasıl oluştuğu hakkında bir fikir sahibi oldum. İhsan Ketin Hoca'nın yaptığı tektonik bir sınıflama vardı ve 1966'da yayımlanmıştı. Modern levha tektoniği çerçevesinde kafamda ben ona bir anlam kazandırmaya başladım. Ertesi sene CIESM Komisyonu'nun toplantısı oldu. Antalya'da toplandı bu komisyon.

Ken Hsü dedi ki, “Hadi beraberce Türkiye’yi kuzeyden güneye bir katedelim.” İhsan Hoca’nın öğrencilerinden Atilla Aydın da doktorasını yeni bitirmiş ve Stanford’dan gelmişti. Atilla’ya, “Sen de gelir misin?” dedim. Kabul etti. Biz üç kişi İstanbul’dan bizim arabaya bindik, Ken Hsü bizde kaldı hatıta, Antalya’ya gittik. Fakat yolda giderken sürekli jeolojik incelemeler yaptık.

— *Ama sorunlar da peşinizi bırakmadı herhalde...*

— Gayet iyi hatırladığım şu: Toplantı bitti, Olivier Monod’yu ve Atilla’yı aldım, Toroslar’dan döneceğiz. Aaa, bir de ne görelim, burada adını vermeyeceğim bir Türk jeoloji profesörü, “Bunlar casustur” diye bizim peşimize polis takmış. Polis geldi, “Ne arıyorsunuz” diye sorguluyor bizi.

— *Ne bileyim, cephanelik deseydiniz mesela...*

— Evet, o kadar saçma bir durumdu... Olivier yabancı, çok canım sıkıldı tabii, elinde pasaportu filan var adamın. Ben yurtdışında okuyan bir öğrenciyim. Hiçbir resmi bağlantım yok, iyi ki Atilla asistan Teknik Üniversite’de. Atilla’nın bütün cinleri tepesine çıktı tabii, böyle bir hadise olunca. Çok canımız sıkıldı. Neyse polisler gitti sonunda, adamlara anlatmış durum.

— *Sonra hiç karşılaşıp sormadınız mı kendisine?*

— Zaten dengesiz bir adamdı. Mesela Ruslar bana bunun vasıtasıyla harita göndermişti, vermedi bana. Sonra ben telefon ettim harita için, bana hakaret etti telefonda. Böyle birisiydi işte...

— *Pekâlâ, siz yazları gelince İhsan Ketin Hoca’ya falan uğramıyor musunuz?*

— Uğramaz mıyım? Her geldiğimde mutlaka uğruyordum. O rutine girmişti artık. Zaten ben İhsan ve Sırrı beylerle sürekli mektuplaşıyordum. Mektupları görmek istersen onlar da duruyor.

— *Neler yaptığınızı mı anlatıyordunuz?*

— Hem de muntazam olarak...

— *İhsan Bey hiç ABD'ye gelmedi mi?*

— İyi ki hatırlattın, unutmuştum. Ben Houston'dayken İhsan Bey geldi yanıma, 1975 senesiydi. Stanford'da ve MIT'de ders verecek. Önce Stanford'a gitti, orada onun eski bir dostu vardı. Ben Page isimli meşhur bir jeolog. Tip olarak İhsan Bey'e benzeyen birisiydi ama onun daha uzun boylusuydu. Aynı yaşta ve onun bütün özelliklerini paylaşan çok iyi bir jeolog, fevkalade centilmen bir adam. Rahmetli İhsan Hoca, bu Kaliforniya gezisinin ürünü olarak da San Andreas Fayı ile Kuzey Anadolu Fayı'nı karşılaştıran çok güzel bir makale yazmıştı. Ben İhsan Bey'in Amerika'ya geleceğini duyunca, "Hocam siz Stanford'dan MIT'ye Houston üzerinden geçin" dedim. İhsan Bey geldi ve bizim departmanda bir konuşma yaparak, Türkiye'nin tektonik evrimini anlattı. Bizim kampüsteki bir otelcilik okulunun deneme oteli vardı, orada kaldı. Çok da güzel bir oteldi.

— *Yalnız mı gelmişti İhsan Ketin?*

— Hayır, eşi Bedia Teyze de gelmişti. Hiç unutmuyorum Max ile beraber İhsan Bey'i alışverişe götürmüştük. İhsan Bey'in, yürüyen merdivenden inerken ayağı tökezlemişti. Geriye doğru gitti, arkasında Max vardı, iki kolundan yakalamıştı İhsan Bey'i. Ödüm patlamıştı bir şey olacak diye. İhsan Bey bütün hocalarımla benim hakkımda tek tek konuştu. Ne yapıyorum, ne ediyorum, diye sordu. Bunları sorup öğrendikten sonra memnuniyetini bildirmişti bana.

— *Sırrı Erinç geldi mi hiç?*

— Sırrı Bey 1980'de Albany'ye gelmişti. Onun da hikâyesi müthişti. Onun gelişi İhsan Bey'den daha heyecanlı olmuştu. 1978'de, ikinci Antalya gezisi oldu Ken Hsü ile. Sonra ben Albany'ye döndüğümde o sene lisansımı bitirdim. Dewey, Gary White'ın Bitlis'te çalıştığını söyledi. İki öğrenci daha

buldu, Andy Bobyarchik, Bruce Idleman. Bunlara da Doğu Anadolu'dan birer yer seçildi. Mark Hampton diye bir çocukcağız da vardı. Jeff Fox'la Karayipler'de çalışacaktı, vazgeçti. Bana geldi bir akşam. Benden de yaşı büyük. Çok uzun boylu, Harlem'de falan çalışmış, müthiş bir adam. Bir hocasına kızmış lisans öğrenimini yaparken, gitmiş laboratuvara, örneklerin hepsinin üzerine sıçmış! Böyle bir herifti. Dewey bunun için "iptidai bir adam" diyordu. Mark bana, "Prof. Şengör teklif edeceğiniz bir konu var mı?" dedi şakayla karışık. Pötürge masifinde bir sorun vardı.

*Pötürge mi? Çocuğu Pötürge'ye göndermediniz herhalde...*

Gönderdim. Dediğim gibi orada sorun vardı. Pötürge'deki ofiyolitlerle masifin ilişkilerini, Doğu Anadolu Fayı ilişkisini tulan anlattım, arkasından da, "Ben Dewey'ye söyleyeyim, seni oraya verelim" dedim. Ama bölge tehlikeli. O zaman PKK yok ama zaman 12 Eylül öncesi; kendine devrimci diyen eline silahı alıp yemediği herzeyi bırakmıyor. Dewey çağırdı Mark'ı yanına ve tehlikeleri anlattı. Mark, "Fark etmez, ben varım" dedi. Dewey sonra bana, "Bu herif Harlem'de yaşamış. Dolayısıyla oradaki devrimciler, Kürtler falan enfiye pelir buna" dedi. Öyle de oldu hakikaten. Mark da geldi ve böylece Türkiye'de çalışan dört öğrenci oldu. Bu arada July Dyer da geldi. Onun master konusu Kula bazaltları. Biz beş-Altı öğrenci olduk. Ama Türkiye jeolojisini bilen yok. Adam gibi literatür de yok. Dewey bana, "Bu çocuklara ders vermek lazım. Adam yok, sen verir misin?" dedi.

*Sizin işiniz ders vermek zaten...*

Ben de o sene üniversiteyi yeni bitirmişim, yani 1978-79, doktora başladığım sene. "Veririm" dedim. Ancak resmen vermem mümkün değildi. Bill Kidd'in üzerinden "Türkiye Jeolojisi" diye bir ders açıldı. Ben konulara göre hemen hazırlardım. Toroslar'la ilgili olarak Fransızlar'ın toparladığı güzel bir literatür vardı. Orta Anadolu masifleri için Stefan

Dürr ve İhsan Bey'in makaleleri, Güneydoğu için Türkiye Petrolleri'nin yaptıkları vardı. Buna mukabil Kuzey Anadolu dağlarını oluşturan Pontid tektonik birliği için derli toplu hiçbir şey yoktu. İyi de, bu çocuklara okumak için malzeme vermek lazım. "Bari Pontidler'i ben yazayım" dedim ve yazdım.

— *Fransızca bilmiyorum demiştiniz...*

— Fransızca bilmiyorum. Ricou'yla Alanya'ya giderken, ben Ricou'dan şikâyetçi oldum. "Bu kadar güzel makaleler yazmışsınız, İngilizce yazın, biz de okuyalım" dedim. "Ben Fransızca yazarım, okumak istiyorsan Fransızca öğren" dedi. Sen misin bunu diyen? Ben o arada hemen Fransızca öğrendim.

— *Nasıl?*

— Kendi kendime... Prof. Benedict vardı Albaniy'de. Bir Avusturyalı. Onun hanımı Fransızca öğretmeniydi, biraz ondan ders aldım. Ama kendi kendime okuyarak öğrendim. Bana verilen bütün makaleleri okudum.

— *Ne kadar sürede öğrendiniz?*

— Bir, bir buçuk sene sürdü. Ama bana verilen tezler koca bir literatürdü, hepsini okudum. İşte zaten bu "Paleo-Tetis" makalesini yazmaya başladığımda da Fransızca okuyabiliyordum. Afganistan'da falan bulduğum şeyler hep Fransızca literatürden topladığım şeylerdi. Neyse ben bunu gönderdim *Nature*'a. Böylece benim bir yılda yayımlanmış 13 makalem birikti. Yayımlandıkları yerler de baba yerler. Bu arada Tibet hakkında bir çalışma yaptım, o da yayımlandı. Bunların hepsi 1979'da oluyor.

— *Üniversiteyi yeni bitirmişsiniz, lisansüstü yapacaksınız ve dünyanın en ünlü dergilerinde yayımlanmış 13 makaleniz var...*

— Dünyanın en iyi dergilerinde. Mesela Amerika Jeofizik Birliği her yıl, o sene içerisinde Amerikan jeoloji dünyasında neler olduğunu özetleyen makaleler yayımlardı. "Levha Tek-

toniği” makalesini Kevin Burke ve ben yayımladık. Gene aynı sene Prof. Beloussov’a Amerikan bilim camiası tarafından bir cevap verilecekti. O cevabın birinci yazarı da bendim.

— *Halbuki bazı bilim adamları, ömürleri boyunca bu kadar makale yazmıyorlar...*

— Bilim adamları demeyelim de onlara, Türkiye’deki akademik görevliler diyelim. Neyse, 1977’de Albany’ye geldim. Kevin Burke dedi ki, Penrose toplantısı yapılacak. Amerika Jeoloji Derneği, “Penrose toplantıları” diye bir toplantı cinsiyet icat etmişti. Burada dar konular etrafında, az sayıda insanla informal tartışmalar yapılırdı.

— *Niye “Penrose”?*

— Çünkü Alexander Fullerton Penrose büyük bir servet bırakmış Amerikan Jeoloji Derneği’ne. Madencilikten çok para kazanmış adam. Hayat hikâyesi derneğin memuarlarından birinde yayımlanmış. İşte Kevin Burke, Tibet hakkında bir Penrose toplantısı yapılacak, dedi. Çünkü 1973 senesinde John Dewey ve Kevin Burke, Tibet hakkında bir makale yayımladılar. Bu makalenin kökeni 1969’a kadar gidiyordu. Çünkü uzunca bir süre kimse yayımlamamıştı. Yanılmıyorsa önce davet üzerine *American Journal of Science*’a göndermişler, *American Journal of Science* makale davetli olduğu halde, bu zırvadır deyip reddetmiş.

— *Herhalde fena halde bozulmuşlardır...*

— Beş dergi bu saçma diyor ve reddediyor. En sonunda Peter Wyllie, Chicago’daki meşhur İngiliz petrolog, Kevin Burke bunu bir yerde anlatırken dinlemiş ve niye yayımlamadığını sormuş. Kevin Burke de beş derginin makaleyi reddettiğini anlatmış. Peter Wyllie o zaman *Journal of Geology*’nin başeditörü. “Bana gönderin, ben yayımlayayım” demiş. Bunlar gönderiyor ve yayımlanıyor. Bunun üzerine Kevin Burke ve John Dewey, “Bizim yaptığımız çok az veriye bağlı bir model ve bu modeli kontrol etmek lazım. Dolayısıyla Ti-

bet'in jeolojisini bilmek zorundayız. Fakat Tibet'e ulaşmak zor. Çünkü Çin kapalı. Dolayısıyla Tibet'e kimse gidemiyor" diyorlar. Ama Tibet'te çalışmış birkaç adam var hayatta. Biri Erik Norin, 80 yaşına yakın o zaman. Diğer Augusto Gansser, 1910 doğumlu, demek 1977'de 67 yaşında. Ardito Desio ise 77 yaşında.

— *Bunların hepsi Amerika'da mı?*

— Hayır. Avrupa'da. Erik Norin İsveçli, Gansser İsviçreli, Ardito da İtalyan. Orasından burasından Tibet'e dokunmuş adamlar. Kimin aklına gelirdi ki Tibet'i görmüş olanların bir araya getirilebileceği... İşte o gün Tibet üzerinde çalışmakta olan, uzaktan algılamayla da olsa ilgilenen herkesi bir araya toplayalım, denildi. Bakalım, ne biliyoruz Tibet hakkında? Vermont'un Woodstocck kasabasında nefis bir yer bulundu bu toplantı için. Kayak merkezi, şahane bir yer. Bu arada bil-hassa Fransızlar Tibet'le ilgileniyorlardı. Çünkü 1975 yılında Peter Molnar ve Paul Tapponnier MIT'deyken Asya'da çok büyük yanal atılımlı fayların olduğunu fark ediyor ve buna mekanik bir yorum getiriyorlar. Bu mekanik yorum da kontrol edilmeli. Buna göre, Tibet'te hiç deformasyon olmaması lazım. Halbuki Kevin Burke ve John Dewey'nin modeline göre, Tibet'in akerdeon gibi daralmış olması gerekiyor. Birbiriyle çelişen iki görüş var. Bütün bunların kontrol edilebilmesi için Tibet'i görmüş adamların ve uzaydan uydu algılamasıyla yapılan gözlemler üzerinde çalışanların gelip anlatması lazım. Tibet hakkında daha nasıl bilgi toplanabilir, bunun konuşulması lazım. Böyle bir toplantı düzenlendi. 35 kişilik bir toplantıydı. Yolda giderken de az kalsın ölüyordum.

— *Galiba asıl bu Türk jeolojisinin sonu olurdu...*

— Yoldayız, Kevin Burke arabayı kullanıyor. Bölümün arabası götürüldü, çünkü posterler var. Bu arada ben, Kevin Burke ve John Dewey'ye, "Bu Alp-Himalaya sistemi üzerinde, Tibet'ten daha küçük olmasına rağmen benzer bir plato var" demiştim. Kevin Burke de bana, hazırlanıp Doğu Ana-



dolu Platosu'nu takdim etmemi söyledi. Tibet'le mukayese edecektim. Hemen oturdum. Kartonların üzerine Doğu Anadolu haritası çizdim. Volkanikleri koydum, deformasyonu koydum. Güzel bir tebliğ hazırladım. 1977 senesi. Ben hâlâ lisans öğrencisiyim, yani üçüncü sınıftayım. Bunların hepsini arabaya yükledik. Dar bir yolda gidiyoruz. Önümüzdeki araba durmuş meğer. Kevin Burke geveze, ben geveze. Kevin Burke fark etmedi arabanın durduğunu. Biz de minibüsle tam gaz gidiyoruz. Son anda ben fark ettim, “Kevin bu adam duruyor” diye bağırdım. Bizim durmamıza imkân yok. Müt-hiş bir şans eseri yolun yanında toprak bir alan vardı, Kevin oraya daldı, çıktı. Yoksa gitmiştik. 70-80 km. hızla kafadan vuracaktık. Hayatımda ilk defa Kevin'in korkudan çenesinin titrediğini gördüm. Her neyse Woodstock'a geldik. Tapponnier'yle tanıştım. Erik Norin'le tanıştım. Eric Norin efsane bir isim Tibet'te. Sven Hedin'in adamlarından biriydi. Üç tane kitabı var Tibet hakkında. Augusto Gansser'i zaten tanıyordum. Bir sürü adamla tanıştım orada ki sanırım en önemlisi Dan M'Kenzie'ydi. Katıldığım ilk önemli özel toplantılardan birisiydi bu.”

— *Hiç kimse bu çocuk ne arıyor burada demiyor muydu?*

- Hiç kimse böyle bir şey demiyor ve üstelik ben tebliğ veriyorum. Bir gün tartışmalar gecenin on birine kadar uzadı. Herkes yorulmuş, ne zaman yatacağız diye düşünmeye başlamış. Birdenbire odanın arkasından, “Aksaray Aksaray, kalkıyor bir-iki” diye bir ses duydum. Ulan ne oluyoruz! “Yeni yoldan Bakırköy” diye sürüyor bağırış. Bir de baktım ki, bağırın Tapponnier! Ben gittim bunun yanına, “Kardeşim, söylenesi ayıptır, sen bizim minibüsçü lisanını nereden biliyorsun” dedim. O da, “Benim dayım Galatasaray'da hocaydı. Biz yazın hep onun yanına giderdik. Yeşilköy'e falan da minibüsle gidiyorduk. Oralarda duydum” dedi. Hayretler içerisinde kaldım. Ertesi akşam sofrada oturuyoruz, Eric Norin'le konuşuyorum, birden uzaktan bir ses “Suyu uzatsana” demez mi? Yine Tapponnier.

— *O kadar öğrenmiş yani Türkçeyi...*

— Öğrenmiş, unutmuş tabii sonra ama bazı şeyleri çok iyi hatırlıyordu. Türkiye'yi çok seven bir adamdı. Sonra bir gün benim Fransa'da aldığım Lutaud ödülünde öğrendim ki ba-yağı ünlü olmuş bir Japon benim rakibimmiş. Yani adını söylemeyeyim, orada çok meşhur bir adamcağızdı, ikimiz kalmı-şız en son. Bu durumda Tapponnier fırlamış, buna olmaz, Celâl'e vereceğiz diye. Tapponnier'yle orada tanıştığıma memnun olmuştum fakat görüşlerimiz ters. Ömür boyu da kavga ettik Tapponnier'yle jeoloji konusunda ama dostça. Fakat o Tibet toplantısının neticesinde çok şey öğrendim. Özellikle Bill Kidd ile ben. Bill Kidd zaten oradaki İsveçli Gansser'in ve Norin'in çalışmalarından istifade ederek, bütün literatürü tarayarak Fransızlar'ın, İngilizler'in, Tibet'e kim gitmişse hepsinin çalışmalarını tarayarak bir jeoloji haritası oluşturmuş Tibet hakkında. Onu orada takdim etti. Biz Al-bany'ye dönerken Bill Kidd'le, "Anadolu ile Tibet'i mukaya-se eden bir makale yayımlayalım" dedik.

— *Yazdınız mı ?*

— Ben kendi kısmımı, oturdum, büyük bir hızla yazdım. Ama Bill Kidd'den bir türlü bir şey çıkmıyor. En sonunda Kevin Burke ve John Dewey bunun üzerine yüklendiler ve elin-den bir paragraf yazı, yanılmıyorsam bir tane de şekil alabil-diler. Ve bu "Şengör ve Kidd" olarak 1979'da yayımlandı. Hâlâ çok atıf yapılan bir makaledir. Böylece benim 13 makale çıkmış oldu. Bizim öğrenciler bölüm başkanımız Kevin Burke'e gidip odamın büyüklüğünden şikâyetçi olup "Celâl bir senedir presidential fellow, sarayvari bir kaşanede oturuyor, biz ise küçük küçük, kutu misali bürolarda oturuyoruz. Bu neden böyle?" diye sorunca Kevin bunlara şöyle bir bakıyor ve "Çok haklısınız" diyor. Hemen arkasından da, benim yayın listemi çıkarıp masanın üzerine koyuyor. "Bakın, Celâl bu sene 13 makale yayımlamış. Yayımladığı yerler şurası, şurası, şurası... Benzer performansı gösteren herkese benzer ofisler verilecek" diyor. Böylece tartışma noktalanmış oluyor.

— *Tartışma bitiyor ama şikâyetler bitmiyor herhalde...*

— Ne bitmesi, tam tersine artıyor. Fakat bana o aralar dış bileyen adamlardan pek çoğu sonra benim çok iyi dostum oldu. Mesela, sonradan Jeffy Fox'un karısı olacak olan Janet Stroup. Janet, o sırada öğrenciydi ve çok güzel bir kızdı. Bir taraftan da hafif feministti ve asla kendini ezdirmiyordu. Özellikle hak hukuk konusunda çok titiz bir abla. Ben de...

— *Dalga mı geçiyordunuz Janet'in feministliğiyle?*

— Dalga geçiyoruz, bilmem ne yapıyoruz falan... Janet çok kızıyormuş bana. Fakat beni yakından tanıyınca çok iyi dost olduk. Bu arada acıklı bir şey oldu. Departmanımızdaki kız öğrencilerden biri Gary'yle findirgemeye başladı. Yine 1979'da, Julie diye çok tatlı bir kız geldi bölüme. Mikroskobu çok iyi olan bir kızcağız.

*Ben bacaklarından söz edeceksiniz diye bekliyorum...*

Hayır bacakları o kadar güzel değildi ama çok tatlı bir kızdı. Tatlı bir kızdı ve erkek avcısıydı. Kelimenin tam anlamıyla erkek avcısıydı. Hatta evliydi geldiğinde. Julie'nin bizi Gary'yle de bir düşünüş kalkına işi oldu. İkisi de arkadaşım, ikisini de seviyorum. Gary'ye, "Ben bunun kocasını tanıdım, salağın tekiydi. Boşver kocasını, sen bunu al" dedim. Tartışmalar başladı ama Julie de Gary'ye çok mütemayıl. Hatta akşamları gelip bana dert yantıyor, ne yapması gerektiğini soruyordu. Bu hadiseler olup biterken, bizim departmandaki İtalyan kökenli bir kız vardı. O da Gary'ye el attı. Kaldı ki, onun güzelliği Julie seviyesinde değildi. Sonra bu kız bana geldi ve kendisine staj yapacak bir yer bulmamı istedi.

*Niye sizden istiyor?*

Niyesi var mı, ben jeolojiyi en fazla ciddiye alan insanım. Ben hemen, "Bu kıızı Peter'ın yanına asistan olarak göndereyim" diye Prof. Burchfiel'i aradım. Peter Guth da fevkalade cıvıllı bir adam. Çok da sevdiğim bir çocuk. Neyse, biz bu kıızı Peter'ın yanına gönderdik. Kız gitti ama orada da boş dur-

muyor ve bizim bölümde bir başka hanımkıza mektup yazıp doğum kontrol hapı istiyor. Tabii Peter böyle bir adam değil. Sonra öğrendik ki, bu kız orada da başkasının asistanıyla işi pişirmiş ve Peter'ı bırakmış. Peter da haklı olarak kızmış, asistan olarak gelen insan bırakır gider mi? Üstelik bu kıızı ben tavsiye etmişim. Fena halde sinirlendim. Sonra Gary burada, kız oradan doğum kontrol hapı istiyor.

— *İyi ama orada doğum kontrol hapı yok muymuş?*

— Ne bileyim kardeşim! Benim şarklı kafam bir yere kadar böyle şeylere dayanabiliyor, bir yerden sonra kontaklar atıyor tabii ki. Ben Gary'ye, "Bu kıızı bırak, bundan ne köy olur ne kasaba" dedim. Gary, neler olup bittiğini görüyor ama kız Gary'yi bırakmıyor. Dönüp geri geldi. Ben bu gelince büyük bir hata yaptım. Bir gün hiç unutmuyorum, üçümüz beraber yemekhaneye gidiyoruz. Ben kızın yüzüne bile bakmıyorum. Gary, "Bir yere gidelim" dedi. Ben de hiç düşünmeden, "Bu orospuyla olmaz" dedim. Sen misin diyen, kız Gary'yi benden kopardı.

— *Ne yaparak kopardı?*

— Peşinden sürükleyerek. Gary bu kızla evlendi ve tezini bitirmeden Albany'yi terketti.

— *Kız yüzünden....*

— Evet. Üstelik hâlâ bu kızla evli. Anladığım kadarıyla evlendikten sonra iyi çıkmış. Kendilerini otuz yıl sonra bir kere gördüm. Fakat ben bu kız yüzünden hayattaki en yakın arkadaşımı kaybettim. Jeoloji dünyası da büyük bir yeteneği kaybetti. Gary o kadar yetenekliydi ki, benim veya Dewey'nin halledemediğimiz önemli sorunları bir çırpıda çözerdi. Bunun için o kız yüzünden bölümü terk etmesi hepimizi kahretmişti.

— *Jeolojiyi de mi bıraktı?*

— Evet, her şeyi bıraktı gitti. O çok büyük bir ders oldu bana. Onun için şimdi hiç kimsenin özel hayatına, bilhassa aşk

hayatına katiyen karışmam, karışmadım. Kız kardeşim bile dahildir buna.

— *Pekâlâ sonra ne oldu?*

— Bir gün Kevin Burke benim *Nature*'da "Tetis" makalesi yayımlandıktan sonra fakülte kuruluna gidiyor. Fakülte kurulunda bir biyolog oturmuş, böbürlene böbürlene, "*Nature*'ın *News and Views* (Haberler ve Yorumlar) kısmında bir bölüm üyemizin bir yazısı çıkmış" diyor. Birisinin makalesi hakkında bir fikir beyan ediyorsun ya, önemli bir şey tabii. Kevin Burke de benim makalemin o sayıda olduğunu biliyor. "Bakabilir miyim?" diyor, açıyor, "Aa, tesadüfe bakın, bizim lisans öğrencilerinden biri birinci makaleyi yazmış" diyor. Geldi bana bunu anlattı, "O biyolog da havasını aldı" dedi. Bizim Albany'de bir âdetimiz vardı. Dewey'nin odasında bir yuvarlak masa vardı, her öğlen onun etrafında yemek yerdik.

— *Kimler katılıyordu bu öğle yemeklerine?*

— Bu öğle yemeğinin müdavimleri Dewey, Bill Kidd, Kevin Burke, Steve De Long, ben, Jeff Fox, bazen Win Means. Bu gruba Kevin Burke elinde salatasıyla gelirdi, bu masanın etrafında toplanılırdı. Herkes bir dergi getirirdi. Kimisi *Nature*'ı, kimisi *Science*'ı, kimisi bilmem neyi getirirdi. O dergideki makaleler hakkında hoş sohbetler yapılırdı. Bu sohbetler hem bilimseldi, hem folklorikti. Yani bilimin folkloru da vardı içinde. Mesela bir yazar, diyelim bir İngiliz yazar; John Dewey ve Kevin Burke adamın meslek hayatını anlatır, komik hikâyeler eklerlerdi buna.

*Neler öğrendiniz bu sohbetlerden ?*

Bu sohbetlerde ben jeoloji dünyasının bütün sosyal temelini öğrendim. Çok büyük zannettiğin insanların nerelerden geçerek bulundukları yere geldiklerine, çok önemsiz zannettiğin insanların ne önemli işler yapmış olduklarına dair çok ilginç bir perspektif kazandım. Bu arada, sıradan adam ile büyük adam arasındaki farkı da öğrendim. Jeolojiyi iyi bi-



len adam ile sıradan jeoloji yapan adamın farkını öğrendim. Mesela Kevin Burke ve John Dewey İngiliz, Bill Kidd de İngiliz. Amerikalılar, beceribildikleri kadar bu İngilizler'e hafif hafif taş atmayı çok seviyorlardı. Laf aramızda, bir türlü de beceremiyorlardı ama. Çünkü John Dewey ve Kevin Burke gerçekten çok büyük adamlardı. Diyebilirim ki tüm yaşamımda tanımak bahtiyarlığına eriştiğim en büyük iki insandır.

— *Sohbetler esnasında da fark ediliyor muydu bu ?*

— Hem de nasıl! Bir gün Steve De Long, “Biz burada vakit kaybediyoruz, her gün iki saat boş boş burada geçiyor” demeye kalktı. Kevin Burke ona dönüp, “Halt etmişsin sen! Biz burada bilim yapıyoruz” dedi.

— *Bilim mi? Sohbet bilim yapmak mı oluyor?*

— Steve de aynen senin söylediğini söyledi. Steve de, “Böyle bilim mi yapılır, makale yazmak gerekir” dedi. Kevin Burke “Pekâlâ” dedi, “yarın elimde boş bir sayfa ve bir de kalemle geleceğim. Sen buraya geldiğin zaman herhangi bir konuda bir teklif yap, ben bu yemek esnasında bir taraftan yemeğimi yiyerek, makale yazacağım”. “İki saatte makale mi yazılır?” dedi Steve. Kevin Burke “İddia ediyorum ki yapılır. Hem de yarın yazacağım makale senin teklif ettiğin bir konuda olacak. Ben hazırlıklı gelemeyeceğim” dedi.

— *Sonra?*

— Anlaşma yapıldı ve yemeğine iddiaya girildi. Ertesi gün öğlenleyin Kevin Burke, bir elinde plastik salata kutusu, öteki elinde boş kağıt ve bir kurşunkalemle geldi. Adi kurşun kalemleler kullanırdı. Adi kurşunkalemmini de çıkardı. Steve geldi, hepimiz masanın etrafına oturduk. Ve düşün, ben katılan tek öğrenciyim bu gruba. Her öğlen oradayım. Steve “Arkeen” dedi. Arkeen, dünya tarihinin 4 milyar ile 2,5 milyar yıl arasındaki dönemi. Elimizde kayıtlı olan en eski dönem. Kevin Burke tereddüt etmeden başladı yazmaya: “Arkeen jeotermal gradyanları bugünkünden daha mı dikti?” Ben hemen anla-

dım ne yazmak üzere olduğunu, çünkü Kevin’le daha önce bu konuda kaç kere konuşmuştum. “Kevin” dedim, “kıtasal jeotermal gradyanlar demek istiyorsun herhalde?” “Ah, evet, çok haklısın” dedi ve hemen yeni attığı başlığını düzeltti. Bu yazdığı şöyle bir sorunla ilgiliydi: Arkeen’de ısı akımı bugünkünden altı kat daha yüksekti.

— *Arkeen mi?*

— Evet, o zamanlardan kalan anormal kayalar var, ultrabazik komateyitler gibi, yani içerisinde kısmi ergimenin çok olduğu ve bu nedenle magnezyum yüzdesinin çok yüksek olduğu kayalar. Bu kayalar 2,5 milyar yıl öncesinden sonra hiç gözükmüyor, yok, soğumuş dünya. Şimdi Arkeen’de dünyanın ürettiği altı misli fazla ısıyı dünya nereden kaybediyordu? () zamandan kalma kıtaların içine bakıyorsun, kıtaların içi bugünkü kıtalara benziyor. Dolayısıyla bu ısı kaybı okyanuslarda oluyor, deniliyor. Okyanuslarda ısıyı kaybetmenin yolu da hızlı levha üretip bunu soğutmak. Levha hareketleri daha hızlı, levha sınırları da daha uzun olacak. En azından yayılma merkezlerinin daha uzun olması lazım. Tabii yayılma merkezleri daha uzun olursa levhalar daha küçük olacak, levhalar daha küçük oldu mu dalma batma bölgeleri daha uzun olacak falan filan... Böyle bir fikir veriyor insana tektonik rejimin nasıl olması gerektiği konusunda.

*Siz konuşurken makaleyi de yazıyor mu Kevin Burke?*

Evet. Makalesini yazarken önce birkaç cümleyle problemi takdim etti. Ondan sonra Kanada kalkanında minimum ergime granitlerinin olmamasından ötürü kıtanın alt kesiminin erimedığını gösterdi. Kıtanın alt kısmı erise, Tiber’teki gibi yüksek potasyum içeren granitlerin olması lazım. Böyle bir şey gözükmüyor. Bütün Kanada kalkanına bakıyorsun, trondjemitler, granodiyoritler falan var, fakat hakiki granitler yok. Bu gözlemden şu çıkarımı yaptı Kevin: Demek ki kıtanın alt kısmı granit ergime seviyesine kadar ısınmamış. Ondan sonra deniz seviyesi ile kıta borda yüksekliği arasındaki



ilişkiyi kullanarak Arkeen zamanında kıta kabuğu ortalama kalınlığının bugünkünün aynı olduğunu ileri sürdü, ki bu çalışma zaten Don Wise diye bir adam tarafından yapılmıştı. O zamanki kıta kabuğu kalınlığının günümüzdekinin aşağı yukarı aynı olduğu biliniyordu.

— *Bir taraftan da salatasını yiyor değil mi?*

— Evet, bir taraftan da salatasını yiyor. Dolayısıyla bugünkü kıta kabuğu kalınlığıyla aynıysa, bunun alt kısımları da erimiyorsa, demek ki jeotermal gradyan bugünküne benziyordu. Ancak dünyanın ısı üretimi bugünkünün altı katı olduğuna göre, jeotermal gradyanın Arkeen zamanında okyanuslarda çok daha büyük olması lazım sonucu çıkıyor. Bu sonuçla makale bitti, yemek de bitti.

— *Siz bu arada Kevin Burke’ü seyrediyorsunuz...*

— Biz de seyrediyoruz. Hatta fikirler beyan ediliyor bir yandan, şunu da koy, bilmem ne falan... John Dewey pek karışmıyordu. Ötekiler, yani garibim Amerikalılar gözleri kocaman olmuş seyrediyorlar Kevin’i. Kevin yer isimleri vererek yazıyor, üstelik hiçbir yere bakmadan. Bu arada Bill Kidd’in de artık doçent olması lazım. Bill Kidd üstün yetenekli bir jeolog olmakla beraber, mükemmeliyetçiliği nedeniyle hiçbir şey üretemeyen bir zat olduğu için John Dewey kızmış. Kendi öğrencisi. Bu adamı doçent yapmam, demiş John. Aslında Bill, bölümdeki Amerikalılar’ın hepsinden daha kaliteli bir jeolog, hepimiz de biliyoruz bunu. Kevin bu adamın doçent olması lazım, diyor; John, hayır, bir şey yazmıyor, ben de bunu doçent yapmam, diyor. Kevin bitirdi makaleyi, biz de karşısında oturuyoruz. Salatasını yiyor. Kaldırdı kağıdı, “Bill, buna beş uygun referans bul, seni de yazar yapayım” dedi ve Bill’e verdi. Hakikaten biraz sonra Bill yazının altına beş uygun referans eklemiş olarak geldi. Kevin onun adını da yazar olarak yazdı. Ve biz yemekten kalktık. Makale *Nature*’a postalandı. İki hafta sonra kabul cevabı geldi ve bir yemek molasında yazılan makale dünyanın en önemli bilim dergisinde

yayımlandı. Yayımlanmakla kalmadı, Arkeen konusunda en çok atıf alan makalelerden biri oldu.

— *Yemekte yazılan makale...*

— Evet. Bunun üzerine Steve hepimize yemek ısmarladı. Pek güzeldi. Ondan sonra Kevin Burke bu makale yazma işinin makale sayısı ile değil, içeriği ile ilgili olduğunu vurguladı, salt sayıların ciddiye alınmaması gerektiğini söyledi. Kevin diyordu ki, “Makale yazmak aslında bir haberleşme işi, yani bir şey bulursan, kafanda bir şey varsa onu dünyaya duyurmak istersin ve bir bilim adamının kafasında her zaman dünyaya duyurmak istediği bir şey vardır. Kafan boşsa, bu işi yapmıyorsun demektir. Dolayısıyla şu kadar makalem var, bu kadar makalem var, bunlar üniversitelerin istediği bir şey, birbirleriyle yarış halinde oldukları için, para almaları gerektiği için. Bizim gençliğimizde böyle değildi. Biz bir şey bulduğumuz zaman makale yazardık, şimdiki gençler öyle değil, mecburlar çünkü.” Arkasından da, hepimize bir şey anlattı. Kevin Nijerya’da, İbadan’da departman başkanıyken sene sonunda bölümde verim toplantısı yapılıyor. Kevin, herkese kaç makale yayımladığını soruyor. Çünkü üniversiteye rapor verecek. İngiltere’den yeni gelmiş genç bir öğretim üyesine de soruyor aynı soruyu. O da, “Benim makalem yok” diyor. Kevin şaşıyor ve böyle bir şeyin nasıl olabileceğini soruyor. Çocuk da, “Bu sene bir şey yazamadım” diye cevap veriyor. Kevin’in tepesi atıyor tabii, “Ne demek yazamadım yahu?” diye kızıyor. Çocuk, “Vakit olmadı” deyince de, “Öyle şey olur mu, makale için vakte gerek yok” dedikten sonra çocuğa dönüyor ve “Bak, biz şimdi toplantıya devam ediyoruz, çık dışarı, binanın önünde yere serpilmiş çakıltaşları var, bir avuç topla gel. Gelirken bir de milimetrik kağıdı transparana çekti getir” diyor.

— *Çakıltaşları mı?*

— Evet, çakıltaşları. Çocuk biraz sonra elinde bir avuç çakıl ve transparana çekilmiş milimetrik kağıtla içeriye giriyor. Ke-

vin toplantıyı bitiriyor. Millet gidince de çocuğa dönüp, “Bana bir tepegöz getir ve şuraya otur” diyor. Çocuk getiriyor tepegözü. Kevin milimetrik kağıdı tepegözün üzerine koyuyor, çakılı çevirmeye başlıyor. Sedimentolojide çakılın küreselliği diye bir ölçü vardır. Ne kadar aşınmış olduğunu gösterir. Küresellik birse üç eksen birbirine eşit demektir. Değilse çeşitli rakamlar çıkar. Bunlar da mühendislerin gagalı ölçüleri ile ölçülür fakat zaman alır. Kevin Burke milimetrik kağıdın üzerine koyuyor çakılları, çeviriyor. Tabii, tepegözün üstüne milimetrik kağıtla beraber gölge düşüyor, minimuma gelince, çocuktan milimetrik kağıt üzerinde görülen boyutu yazmasını istiyor. Bütün çakılları büyük bir hızla, gagayla ölçülebileceğinden çok daha kısa bir zamanda ölçüyorlar. Kevin oturuyor “Küreselliğin ölçümünde hızlı bir yöntem” diye yarım sayfalık bir yazı yazıyor ve bunu çocuğun adıyla, *Journal of Sedimentary Petrology*’ye gönderiyor.

— *Kabul edilip yayımlanıyor mu?*

— Elbette yayımlanıyor. Kevin çocuğa dönüp, “İşte, bu sene bir makalen oldu” diyor. Bu sebeple, “Vaktim yok, yazamadım” gibi şeyleri ne John Dewey ne Kevin Burke hiçbir zaman anlayamamışlardır. Onun için çok acımasızlardı. Akademik kalite konusunda da çok acımasızlardı.

— *Akademik kalite konusunda acımasızlık derken neyi kastediyorsunuz?*

— Jeff Fox’un bir öğrencisi vardı Frieda diye, çok tatlı bir kızcağızdı. Bu kızcağız doktora başlamıştı. Karayipler’de Cayman çukurluğundaki kayaçların petrolojisini yapıyordu. Bu çalışmalar yapılırken, John Dewey ve Kevin Burke birkaç kere Jeff Fox’u ikaz edip, “Bu kız iyi gitmiyor, yalnızca tasvir yaparak doktor olabilirim zannediyor. Halbuki bilim tasvir yapmak değil, neyin ne olduğunu anlamaktır. Hangi sorunu çözecek bu kız?” demişler. Jeff de bizimkilere, “Biraz daha ilerlesin, o kendine problem bulur” diyerek ha babam geriye atmış bunu.

— *Mümkün mü böyle bir şey?*

— Bu tür jeologlar var Amerika’da, tasvirle falan belli bir projenin bir parçası olarak doktor oluyorlar. John Dewey ve Kevin Burke buna itiraz ediyorlar ve “Doktora, tek başına yapılan ciddi bir araştırmadır, bir bilim adamının yaptığı ilk araştırmadır” diyorlar. Neyse, bu kız tez savunmasına kadar geldi. John Dewey ve Kevin Burke, tez savunmasında bu kızı bıraktılar ve vermediler doktorayı. Bu da skandal oldu üniversitede. Evet, şaka değil, skandal oldu. Çünkü Amerikalılar, tez savunma aşamasına gelmiş bir öğrenciye neden doktora verilmediğini anlayamadılar. Ama bunun şöyle bir faydası oldu: Ciddi bilim yapmadan John Dewey ve Kevin Burke’den geçmenin mümkün olmadığı bizim bölümdekilerin kafasına dank etti. Anlaşıldı ki, ne Amerikan geleneği, ne üniversitenin baskısı seni doktor yapabilir. Sen kendi sorularını bulabilen bir araştırmacı olduğunu Kevin Burke ve John Dewey’ye ispat edemezsen hava alırsın. Kızcağızın ağlaya ağlaya koridordan nasıl gittiği bugün gibi gözümün önünde...

— *Bu arada siz de lisansüstü öğretime başladınız. Yıl 1979...*

— Lisanüstü öğretime başladım ama önce bir doktora alanı seçilmesi lazım bana. Doktora alanı seçilmesi meselesini rahmetli İhsan Hoca’yla birkaç kere konuşmuştuk. İhsan Bey, “Sakin Amerika’da bir yer alma, oranın fosil içeriği, faşiyes kuşakları falan Türkiye’dekilere benzemez. Mümkünse Avrupa’da bir yer al ki jeolojisi biraz Türkiye’ye benzesin. Çünkü sen ömür boyu Türkiye’de çalışacaksın” demişti.



## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

# Amerika'da Kalmayı Asla Düşünmedim

*Bana, "Türkiye bir jeoloji cenneti. Türkiye'de millet niye çalışmıyor? İmkânları olmadığı için. Senin böyle bir sorunun yok. Ayrıca, ailen güçlü bir aile, herhangi bir kuruluş da dokunamaz sana. Dolayısıyla, mutlaka Türkiye'ye git" dedüler. Bütün Avrupalılar bana bunu söylediler ve söyledikleri de doğru çıktı. Türkiye'nin jeologlara ihtiyacı var, Türkiye'nin jeolojisinin bilinmesi lazım ama bilinmiyor. Birisinin bunu dünyaya duyurması gerekli. İkincisi, ben parası pulu olan bir adamım, dolayısıyla para kazanmak gibi bir derdim yok. Hiç tereddüt etmeden döndüm Türkiye'ye.*



*Balay: Yeni eşime hizmet ederken:*



— *Amerika'daki eğitimi gördükten sonra orada kalmak gibi bir şey aklınıza gelmedi mi?*

— Hayır, asla. Zaten bu konuda bizim iki İngiliz sürekli ikaz ediyorlardı beni, “Amerika’da kalma!” diyorlardı.

— *Kendileri de orada ama...*

— Kendileri orada ama Dewey ben bitirmeden ayrıldı, İngiltere’ye döndü.

— *Gerekçeleri ne?*

— Gerekçeleri şu: Birincisi, Türkiye’nin jeologlara ihtiyacı var, Türkiye’nin jeolojisinin bilinmesi lazım ama bilinmiyor. Birisinin bunu dünyaya duyurması gerekli. İkincisi, ben parası pulu olan bir adamım, dolayısıyla para kazanmak gibi bir derdim yok. Böyle bakıldığı zaman, Türkiye’nin kötü bilim şartları benim için o kadar da önemli değil. Bana, “Türkiye bir jeoloji cenneti. Türkiye’de millet niye çalışmıyor? İmkânları olmadığı için. Senin böyle bir sorunun yok. Ayrıca, ailen güçlü bir aile, herhangi bir kuruluş da dokunamaz sana. Dolayısıyla, mutlaka Türkiye’ye git” dediler. Bütün Avrupalılar bana bunu söylediler ve söyledikleri de doğru çıktı.

— *Bütün bunlardan sonra tez konusu olarak nerede çalışmaya karar verdiniz?*

— Ben John Dewey’ye gidip İhsan Bey’in söylediklerini anlattım. John, bu görüşlere yüzde yüz katıldığını ifade etti. Arkasından da, “Nerede yapmak istersin?” diye sordu. Zerre tereddüt etmeden, “Alpler” diye cevap verdim.

— *Çikolata var tabii...*



— Sadece ikolata değil, her Şey var. Ayrıca, Suess'ten, Albert Heim'den Argand'a bütün büyük tektonikilerin yetiştiği yerdir Alpler. Ben "Alpler" deyince John Dewey, "Pekâlâ, Prof. Trümpy'ye gidelim" dedi.

— *Prof. Trümpy kim?*

— Merhum Prof. Rudolf Trümpy, o zaman Alpler'in en büyük adamı. O tarihlerde ETH'de profesör ve bizim John Dewey'nin de iyi ahababı. John Dewey beni aldı ve birlikte Zürih'e gittik. Prof. Trümpy'yi ziyaret ettik. Şimdi manzara Şu: İki büyük adam karşı karşıya, ben de bir taburenin üzerinde oturuyorum. Prof. Trümpy, masasının altındaki dolabı açtı, iki tane kadeh ve bir Őiře konyak çıkardı. John Dewey'ye, "Konyak içer misin?" dedi. John Dewey, "Ruedi, sen daha yeni böbrek ameliyatı oldun" diye itiraz etti. Prof. Trümpy de gülerek, "Doktor çok sıvı almamı tavsiye etti" dedi ve doldurdu kadehleri. Burada bir kez daha Avrupalı ile Amerikalı hocalar arasındaki müthiş farkı gördüm. Amerikalı adam hayatta böyle bir Şey yapmaz. Kazara yaparsa da, odadaki herkese, yani bana da içip imeyeceğimi sorardı. Prof. Trümpy ise sormadı bile. Çünkü ben ğrenciyim! Neyse, ikisi konuştular. John Dewey beni anlattı biraz. Prof. Trümpy dönüp bana baktı ve anladığım kadarıyla gözü tuttu. John Dewey'ye, "Albula Geçidi var, oraya uzun zamandır birisini koymak istiyorum ama buna yetkim yok, çünkü orası komisyonun arazisi" dedi.

— *Ne demek bu, ne komisyonu bu?*

— Jeoloji Komisyonu. Avrupa'da her kuruluşun kendi çalıştığı bir yer var ve birbirlerinin alanına tecavüz edemiyorlar. Amerika gibi değil yani, Amerika'da her Şey serbestti. Avrupa farklı. İşvire Jeoloji Komisyonu Hans Haierli'ye vermiş orayı. Hans Haierli çalışmış orada. Prof. Trümpy, "Onun arkasına bir isim daha koymak, hakaret gibi olur. Ama sorunlar zlmedi, birisinin gidip çözmesi de lazım" dedi. Arkasından da John Dewey'ye, "Ne dersin?" dedi. John Dewey de

bana dönüp aynı soruyu sordu. Ne diyeyim, “Neresi olursa olsun, memnuniyetle kabul ederim” dedim. Prof. Trümpy o zaman bana, “Biz önümüzdeki hafta öğrencilerle o bölgeye bir gezi yapacağız, sen de bizimle gelip bir gör bakalım” dedi. Kabul ettim. Ha unutmadan, Prof. Trümpy’nin o zaman bir sekreteri vardı. Hayatımda gördüğüm en tatlı kızlardan biriydi.

— *İsmi hatırlıyor musunuz?*

— Claudia Colombini. Claudia İngilizce, Almanca, Fransızca ve İtalyanca biliyordu ama feminist olmak gibi tuhaf bir tarafı da vardı. Aman yarabbim, Claudia’yla tartışmak dünyanın en büyük zevklerinden biriydi ama dayak yemeden nasıl kurtuldum o tartışmalardan, hâlâ bilmiyorum. Çünkü her tartışmanın sonunda bağıra çağıra saldırıyordu bana. Prof. Trümpy’ye çok kızdığı zaman iskemlenin üzerine ayağını koyup öyle konuşuyordu ve tahmin edebileceğin gibi muhteşem bacakları vardı. Hatta bir keresinde ben Hotel Central’de oturuyorum, -o zamanlar daha modernize edilmemişti, tipik bir Orta Avrupa oteliydi- öğleden sonra mis gibi Campari’mi yudumluyorum. Otobüs durağı da hemen önümde, birden gözüm bir çift güzel bacağa takıldı. Daha yakından bakayım diye yerimden kalkıp karşıya geçtim. Bir de ne göreyim, bizim Claudia! Omzuna dokundum, geriye dönen dönmez de, “Bir öpücük versene” dedim. Onu da alıp otele götürdüm ve birlikte birer içki içtik.

*Claudia’yı sadece güzel bacakları için hatırlamadınız herhalde...*

İ hayır, işte o görüşmeden sonra Prof. Trümpy dışarıya çıktı ve Claudia’ya, “Bu çocuk bizimle araziye gelecek, ismini kaydet” dedi. Claudia beni kaydetti ve “Şu tarihte, şu saatte ETT’nin arka kapısında olacaksın” dedi. John Dewey beni bırakıp gitti, ben de Ken Hsü’ye gittim. Ken o zaman bölümün başkanı ve iki oda ötede oturuyor. Ken’e durumu izah ettim, doktoramı İsviçre’de yapacağımı söyledim ve kütüpha-

neden nasıl istifade edebileceğimi sordum. Ken, “Ben sana aşağıda öğrencilerin arasında bir yer veririm” dedi. Hakikaten öyle yaptı, bir masa filan verdi. Ben orada öğrencilerle aramdaki ilişkiye dikkat ettim. Amerika’daki ilişkiyle Avrupa’daki ilişki arasında gece ile gündüz kadar fark vardı sanki.

— *Tam olarak neydi gördüğünüz fark?*

— Amerika’da müthiş bir rekabet olduğu için öğrenci bireysel çalışıyor ve paylaşmayı sevmiyor. Avrupa’da ise bu yoktu. Avrupa’da çok daha tatlı bir yoldaşlık vardı. Bu çocuklarla birlikte bira veya kahve içmeye giderdik mesela. Son derece samimi bir atmosfer olurdu. Bir de kültürlü çocuklardı, değişik şeyler konuşabiliyorduk. Kısa sürede ben onlara ısındım, onlar da bana ısındı.

— *İyi ama dünyanın en kaliteli üniversiteleri sıralamasında Amerikan üniversiteleri sürekli ilk sıraları paylaşıyor. En son Cumhuriyet Bilim Teknik’te yayımlandı sıralama...*

— O sıralamaların geçerli olmadığı kanaatindeyim ben...

— *Ne bakımdan geçerli olmadığı kanaatindesiniz?*

— Kullanılan kriterlerin zırva olduğunu düşünüyorum. Çünkü ben kendi çalıştığım alanda gözlerimle gördüm. Amerika’daki bütün yaratıcı adamlar Avrupa’da yetişmişti. Amerika’nın kendi içinden çıkmış, Avrupa çapında bir yaratıcı olarak ben bir tek Gerry Wasserburg’u tanıdım. O da bir Yahudiydi. New Jersey’de yaşayan, ailesi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’ndan hicret etmiş bir Yahudi.

— *Avrupa üniversitelerinin daha kaliteli olduğu konusunda ısrarlısınız...*

— Üniversite yaşamı olarak Avrupa daha kaliteliydi bana soracak olursanız. Kütüphanecilik açısından, kütüphanelerin kalitesi açısından baktığınızda da Avrupa üniversiteleri her zaman daha iyiydi. Mesela benim EHT Kütüphanesi’nde bulamadığım hiçbir şey yoktu.

— Amerika'ya neden bu kadar karşı olduğunuzu anlamak zor. Daha ne yapsın adamlar, kendi odalarını bile paylaştılar sizinle...

— İyi ama bunu yapanlar İngiliz'di. Amerikalılar'a kalsa beni çoktan kovacaklardı o odadan. Doğrusu bu ya, Amerikalılar'la pek geçinemedim ben.

— Hâlâ öyle mi?

— Hayır, ama Avrupa hâlâ çok daha yakın gelir bana. Yani ayağımın altına altın döşeseler gitmem Amerika'ya. Amerika bana hep yabancı bir kültür olarak kaldı. Ziyaret etmekten, oradaki dostlarımdan büyük keyif alıyorum, ama Avrupa'ya dönebilmek kaydıyla. Ben Avrupalıyım. Kültürüm, zevklerim, alışkanlıklarım, hepsi Avrupalı. Mesela aynı nedenle ben Anadolu'da da yaşayabileceğimi sanmıyorum, Hava Kuvvetleri'nin üsleri olan yerler dışında yani.

— Neyse, kaldığımız yere dönelim. Claudia isminizi kaydetti ve artık araziye çıkıyorsunuz...

— Hiç unutmuyorum, karlı bir gündü. Hep birlikte benim doktora arazime gidildi. Öyle bir yerdi ki, bana iki tarafı da duvar gibi geldi! Bir taraftan da kar yağıyor ve sen dümdüz tepeye çıkıyorsun. Albula Geçidi'ne geldik. Durdurduk otobüsü, çay içilecek. Biz Hospiz'e doluştuk.

— Hospiz neresi?

Geçidin en tepesinde bir kulübe. Alt katta iki odası, üst katta da üç tane yatak odası var. Prof. Trümpy nereden anladıysa, çay servisi yapan, 50 yaşlarındaki kadıncağıza Fransızca hitap etti. Kadın da şak diye Fransızca cevap verdi. Trümpy, orasının kime ait olduğunu sordu. Kadıncağız da böylece ve kendilerinin her sene oraya gelip karı-koca çalıştıklarını anlattı. Biraz sonra da kocası geldi zaten. Hayatımda tanıdığım en tatlı adamlardan birisiydi. Uzun boylu, zayıf. Bıyıklı Bern'li, eşi Valais'li. Bir başka ifadeyle, kadın Fransız İsviçre'sinden, kocası Alman İsviçresi'nden. Prof. Trümpy,

kadının kocasıyla da İsviçre Almancası konuşmaya başladı. Durumu anlattı, beni gösterdi ve “Bu delikanlıyı buraya koyacağız. Siz onun ihtiyaçlarına bakar mısınız” dedi. Karı-koca Schwab’lar, benimle ilgilenmeyi kabul ettiler. Prof. Trümpy bir ara, “Çık da yukarıda kalacağın odayı gör istersen” dedi. Yukarıya bir gittim, aman yarabbiim, oyuna tahtalar, kuştüyü yataklar, eski tipik Alp mobilyaları...

— *Manzarası nasıldı?*

— Müthiş bir manzara tabii. Sabah bir kalkıyorsun, Alpler ayağının altında. Engadin’e kadar gözüküyor. Cennet olsa olsa böyle bir yer olurdu herhalde. Ben orada doktora için bir yer beğendim kendime ama bu arada John Dewey beni İtalya’ya bir başka iş için gönderdi.

— *Neden gönderdi İtalya’ya?*

— John Dewey beni aradı. Onu Apeninler’de bir geziye davet etmişler. “Benim işim var, gidemeyeceğim, sen benim yerime gitmek ister misin?” dedi. Gezi öyle bir gezi ki, John Dewey’nin kendi hocası dahil, jeoloji dünyasının pek çok önemli ismi orada. Düşünün ki, Toscana’ya gidilecek ve Toscana jeolojinin icat edildiği yer. John Dewey de, “Roma’ya gideceksin, oradan Pisa’ya uçacaksın...” diye anlatıyor. “Vallahi ben bayıla bayıla giderim” dedim. Ayrıca John Dewey’nin yerine oraya gitmek büyük bir şerefti zaten.

— *Mezun olduğunuz senenin yaz aylarında oluyor bütün bunlar....*

— Evet. Pisa’da Walter Alvarez karşıladı beni. Walter, babasıyla beraber, dinozorların göktaşı çarptığı zaman yok olduğu tezini ortaya atan insan. Tabii o zaman daha bu hikâye yoktu ortalıkta. İşte ben ona kendimi takdim ettim. Burnu büyük bir adamcağızdı.

— *Allah aşkına, sizi çocuk olarak görüp de, “Nereden çıktı bu velet” diyen yok mu?*

— Hayır, hayır ben öğrenciyim zaten ve bir sürü öğrenci var orada. Neyse, Walter ve İtalyan ev sahibimiz Profesör Gilia ile beraber bir arabaya bindik. Arabayı Prof. Gilia kullanıyor. Ben arkada oturuyorum. Ben Roma'daki Aeroporto di Leonardo da Vinci'den Pisa'daki Aeroporto di Galileo Galilei'ye uçtum. Piza'da buluştuk ve araziye gidiyoruz artık. Yanımızdan da koca koca kamyonlar geçiyor. Bizimki ise küçücük bir araba. Her taraf yemyeşil ama yollar daracık. Yanımızdan vınnn diye bir kamyon geçti, ben “pezevenk” dedim alçak bir sesle. Duydu tabii millet ama mühim değil, Türkçe bir laf söylüyorsun. Birkaç saat sonra falan bir kamyon bizi sıkıştırdı, Prof. Gilia kenara kaçmak zorunda kaldı. Kamyon geçtikten sonra da, bu kez Prof. Gilia “pezevenk” diye bağırdı kamyoncunun arkasından. “Sizde de ne kulak var Prof. Gilia, nasıl bu kadar çabuk kaptınız?” dedim. “Yok yok” dedi Prof. Gilia, “ben bir müddet Mısır'da yaşamış olduğumdan ne anlama geldiğini biliyorum.” Kıpırmızı oldum ve içimden, “İyi ki başka bir kelime kullanmadım” dedim. Ama çok güzel bir gezi oldu. Ben orada John Dewey'nin hocalarından meşhur John Ramsay'i tanıma bahtiyarlığına eriştim.

### *Kaç gün kaldınız?*

Bir haftadan fazla kaldık. O gezide John Ramsay'in bulunması bana bir sürü şey öğretti. Sonra Tim Barrett diye bir çocuk gelmişti oraya. Ofiyolitler üzerinde çalışıyordu. Onun sayesinde ofiyolitler üzerindeki sedimantasyon hakkında fikir sahibi oldum, Apeninler'deki ofiyolitlerin kırık zonları boyunca bindirdiğini falan öğrendim. Tabii arazi tecrübem çok arttı. Fakat en önemlisi Johannes Hunziker'i tanıdım. Bern'den Emilie Jäger'in o zaman öğrencisi, izotopik yöntemlerle yaş tayinleri yapan bir adam. Bir gün onunla oturuyoruz, “Sen Muharrem Zatir'i tanır mısın?” dedi. Anladım ki, Muharrem Satır'dan bahsediyor. Şahsen tanıımıyordum ama adını çok duymuştum. Avrupa'da başarı kazanmış önemli Türkler'den biri Muharrem Bey. Bunu söyledim. “Çok sağ-

lam bir adamdır” dedi. Sonra şarap geldi. Tam benim bardağıma koyacaktı ki, “Ama sen Müslüman’sın” dedi. Ben öyle olmadığımı söyleyince de doldurdu şarabı. Arkasından da, “Bak, ben Muharrem’den bir şey öğrendim, Müslümanlar da şarap içebilir” diyerek parmağını daldırdı şaraba ve çıkardı, “içebilirsin ama ilk damla şeytana aittir” dedi. Bir başka gün arazide yine şarap içip öğle yemeği yiyoruz. Kötü, yağmurlu bir hava, herkesin elinde şemsiyeler. Ben şarabımı içerken Johannes geldi ve şemsiyesini tuttu üstüme, “Allah görmüyor, sen devam et” diyerek güldü.

— *Jeologların birbirini tanıma, kaynaşma veya çekişme yeri de arazi gezileri anlaşılan...*

— Tamamen öyle. Bu geziler sayesinde çok adam tanıdım ben. Gezilere beni ya Dewey gönderiyor ya da kendisi geldiği zaman diğerlerine takdim ediyordu. O da, Kevin Burke de, kendilerinin katıldığı bütün gezilerde ve toplantılarda beni köpek enciği gibi yanlarında taşıdılar. Böylece çok geniş bir camiaya tanıştırılmış oldum ben ve tahmin edilebileceği gibi, bunun ileride inanılmaz faydasını gördüm. Az kalsın unutuyordum, 1977’de İzmir’deki toplantıda Yücel Yılmaz’la da tanıştım. Bu da çok önemlidir.

— *Neydi Yücel Yılmaz’ın özelliği?*

— Yücel Yılmaz İngiltere’de okumuştı. Daha sonra ortaya çıktı ki, Kevin Burke’le hocaları da aynıymış. İzmir’deki toplantıda Yücel bana doçentlik çalışmasından yola çıkarak ürettiği basılmamış bir makale vermişti. Makaleyi okuyunca Yücel’in çok iyi bir jeolog olduğunu fark ettim, akıllı bir adamdı. Sonra biz ahlhap olduk, Yücel, evine filan davet etti beni. Ben de, 1979 tarihli makalemin bir nüshasını *Nature*’da yayımlanmadan önce Yücel’e gönderdim. Üzerine de, “Pontidler içerisinde eli öpülecek bir Jura öncesi deformasyon var mı?” diye yazdım. Çünkü Yücel’in doktora tezi Gümüşhane, yani Doğu Karadeniz’di. Yücel’den kırk sayfa cevap geldi.

— *Kırk sayfa mı?*

— Evet, tam kırk sayfa. Selam faslından sonra, “Şimdi önüne 1:500.000’lik Türkiye jeoloji haritasının Trabzon paftasını aç ve mektubu okumaya öyle devam et” diyordu. Yücel benim sorduğum sorunun cevabını veriyordu vermesine ama nasıl yorumlayacağının farkında değildi. Buna mukabil her tarafı biliyordu. Bunun üzerine ben Yücel’in mektubunda yazanlara baktım, verileri yerleştirdim. Arkasından da İstanbul’a geldim. Yücel’le oturduk, konuştuk. “Elimizde çok veri var, bunu yayımlayabiliriz. Yalnız Orta Pontidler’den yok. Orta Pontidler de çok önemli” dedik. Daha sonra birlikte İhsan Hoca’ya gittik. Durumu İhsan Hoca’ya anlattık. “Elimizde Orta Pontidler’le ilgili veri yok. Olsa bağlayacağız, bitireceğiz işi” diye dert yandık.

— *İhsan Hoca ne yapıyor bu arada?*

— İhsan Hoca yavaş yavaş yerinden kalktı. Onun kocaman ince çekmeceli bir dolabı vardı, gitti o dolabı açtı, çekmece-lerden birini çekti. Sararmış rulo halinde aydıngere çizilmiş iç içe iki harita çıkardı. Açtı haritaları. “Sizin aradığınız bu mu?” dedi. Bir baktık, İhsan Hoca Küre Bölgesi’ni haritalamış, ofiyolitler falan ortada duruyor, üzerine de açıl diskordansı çizmiş, konglomeraları koymuş. Olursa bu kadar olur! Bizim bulduğumuz bütün verilerden daha kaliteli. “Hocam şahane ama bunu niye yayımlamadınız?” diye sordum. “Ne olduğunu anlamıyordum da ondan” dedi İhsan Hoca, “Şimdi bir anlam ifade ediyor, alın kullanın.” “Ancak bir şartla olur hocam, siz de makale yazarı olarak bize katılın” dedim. İhsan Bey, “Yaz, gönder bana makaleyi” dedi. Hocanın haritalarını büyük bir keyifle aldık ve ben Amerika’ya gider gitmez yazdım makaleyi. Manzara şöyle: Birinci yazar benim, ikinci yazar Yücel, üçüncü yazar ise İhsan Bey. Birinci yazar henüz doktorasını almamış bir öğrenci, ikinci yazar doçent, üçüncü yazar ise koca İhsan Ketin. Bu sıralamayı görünce Yücel’in gözleri yerinden fırlamış. Ben de, “Emek bizim, hipotez bizim, bir harita ise İhsan Bey’in. Evet, çok önemli bir harita



ama biz haritasız da yazardık bu makaleyi” dedim. Ama hepimiz biliyoruz ki, İhsan Bey’in isminin olması, dünyanın gözünde makalenin inanılrlılığını artıran en önemli unsur. Yoksa beni veya Yücel’i kim tanır? Neyse, makaleyi yazıp İhsan Hoca’ya gönderdim ben. İhsan Hoca’dan, “Çok güzel, dergiye gönderin” diye cevap geldi. Bunun arkasından biz Yücel’le makaleyi gönderdik...

— *Nereye gönderdiniz?*

— Amerikan Jeoloji Derneği bültenine gönderdik. Hatta göndermeden önce 1979’da Amerikan Jeoloji Cemiyeti San Diego’da toplanıyordu, oraya da iki tebliğ sunduk. Ben bir kısmını anlatacağım, Yücel de Türkiye kısmını anlatacak. Yücel’e biletini gönderdim. Bu arada, 1980’de Paris’te Uluslararası Jeologlar Kongresi toplanıyor; 100. Yıl Kongresi. Son derece önemli bir şey. İlk kongre Paris’te yapılmış, 100. Yıl Kongresi de Paris’te yapılacak. Jacques Debelmas beni Türkiye’yi anlatmam için Paris’e davet etti. Ben de Yücel’e birlikte anlatmayı teklif ettim. Neyse, önce San Diego’daki toplantıya gideceğiz. Yücel her şeyi yüklenmiş olarak New York’a geldi. Yücel İstanbul’dan tayyareye biniyor, sürekli uçarak New York’a geliyor. Tabii son derece yorgun. Gece saat beş-altı sularıydı indiğinde, hiç unutmam.

— *Paris toplantısı ile San Diego toplantısı birbirine karışıyor sanki...*

— Hayır hayır. İkisi farklı. Önce San Diego’dakine gidiyoruz. Ben Albany’den Yücel’i almaya New York JFK’ye gittim. Albany ile New York’un arası dört saat. Arabada da arkadaşım David Gallo ve kız arkadaşı Donna var. Yücel kravat falan kaymış bir vaziyette geldi. Bir taraftan da aç. Ben, “Yolda yemek yeriz” dedim. Yücel oturdu arabanın arkasına ama kafa bir o tarafa, bir bu tarafa gidiyor uykusuzluk ve yorgunluktan. Bu arada, yemek için McDonald’s arıyoruz. Yücel bir ara dayanamadı, “Allah aşkına ne bulursanız yiyin de, bir an evvel gidelim, yatalım” dedi.

— *Vaz mı geçtiniz yemekten?*

— Vazgeçer miyim hiç? Biz bir McDonald's bulduk ve karnımızı doyurduk, ama Yücel o kadar yorgundu ki bize iştirak etmedi, arabada kestirdi. Üniversite, Yücel için üniversitenin yurdunda bir oda ayırtmıştı. Ben de, “Bari Yücel’le kalayım, evime gitmeyeyim” dedim. Zavallı Yücel hiçbir şeye bakmadan hop yatağa girdi. Neyse, ertesi gün kalktık, departmana gittik. Ben Yücel’i takdim ettim millete. Kevin Burke’le biraz konuştular, baktılar ki ikisi de aynı adamın öğrencisi. Bu arada Yücel yanında ince kesitler getirmiş, Miyaşiro’ya gösterecek. Miyaşiro metamorfik petrolojinin en önemli ismi. Kevin bunu duyunca, “Bana bak, Miyaşiro ters bir adamdır. Mese-la Steve DeLong’la konuşmuyor, çünkü onun mikroskop marifetini beğenmemiş. Bunun için adam yerine koyup konuşmuyor. Seni odadan kovalarsa hiç alınma. Çünkü burada bir sürü adama yaptı” diye uyardı Yücel’i. Yücel de, “Pekâlâ, anladım” dedi.

— *Miyaşiro tersledi mi gerçekten de Yücel Bey’i?*

— Ne terslemesi!.. Yücel’in yaptıklarını inceleyince, dünyanın en iyi üç mikroskopçusundan biri olduğunu söyledi herkese.

— *Artık San Diego yolundasınız herhalde...*

— Hayır, daha once New York’a gittik. New York Akademisi bir konferans vermeye davet etmişti beni. Zaten her ay bir konuşmacı davet ediyorlardı. Beni de Eski Tetis’i anlatayım diye davet ettiler. Yücel’e, “Hadi gidelim” dedim. “Tamam” dedi, Yücel ve ben gittik. New York’taki akademide ben konferansımı verdim. Sonra beraber yemeğe gittik. Hatta orada hoş bir şey oldu. Yücel’in yanına Musevi bir çocuk oturdu, konuşurlarken bu çocukcağız Yücel’e, “Ben buradaki konferanslara geliyorum, yemekler çok güzel oluyor” demiş. Yücel sonra benim yanıma geldi ve bana, “Bu tipik bir lazine avcısı, bedava yemeğe geliyor” dedi. Hoş oldu. Bill Ryan geldi, Walter Pitman geldi. Ondan sonra birlikte hava-

alanına gittik. San Diego'ya uçacağız. JFK'e gittik. Uçağa bineceğiz, ben biletleri verirken kıza, "Ne tip tayyare gidiyor?" dedim. Kız baktı, "DC-10" dedi. O zaman bu DC-10'lar sürekli düşüyor, bir yapısal sıkıntı keşfetmişlerdi DC-10'larda. Dedim ki kıza, "Bak, bu tayyare düşerse, ben ve Yücel Yılmaz bu tayyarede olacağız, bu Türkiye jeolojisinin sonu demektir." Sonra da, "Dolayısıyla," dedim, "biz bu tayyareye binmeyiz."

— *Yücel Bey yanınızda mı o sırada?*

— Hayır, döndüm, bir baktım, Yücel yanımda yok. Kıza sordum, "747'lerin gittiği bir yer var mı?" diye. "O zaman şöyle yapın" dedi kız, "Los Angeles'e uçun, oradan San Diego'ya gidin." "Tamam" dedim. Ben Yücel'i arıyorum, bir baktım, Yücel ta öteki uçta. "Sen nereye kayboldun?" dedim. "Yahu" dedi. "O kadar mahcup oldum ki, sen öyle bir laf edince kıza, kaçtım!"

— *Türkiye'de jeolojinin sonu olacak diyorsunuz, az iddialı bir söz değil bu.*

— Evet! Yücel diyor ki, "Kız garip garip bakıyor, ne diyor bu adam diye." Neyse, biz nihayet Los Angeles'e geldik. Tayyare değiştirdik. San Diego'ya gittik. Yücel dehşetli uykusuzluk çekiyor tabii, tahmin edersin, bu gece uçuşları falan filan. Gittik oraya, ha bu arada Yücel çocuğuna oyuncak aldı, kaybetti yorgunluktan. Los Angeles Havaalanı'nda bıraktığını zannediyor. Neyse geldik San Diego'ya. Aaaaa, bir baktım parti var. MIT'nin partisi.

— *Bir de partiye katılsaydınız...*

— MIT ile Caltech geleneksel olarak ortak parti yapar. Yücel "Ben yatacağım" dedi. "Hayır, nereye yatıyorsun? Bu partiyi görmeden olur mu? Oraya gidelim, seni bir sürü adamla tanıştıracam" dedim. Hakikaten gittik. Tanya Atwater'dan Gary Ernst'e kadar bir sürü önemli jeolog vardı, hepsiyle tanıştırdım Yücel'i. Yücel sonra bana, "Bir sürü

adamla tanıştım ama bir isimler, bir de yüzler var aklımda, hangisi hangisine ait, onu artık bilemiyorum” dedi. Sabah Yücel kalktı, duşunu aldı, arkasından da, “Duşun altına girdim ama uyanamıyorum ki bir türlü” diye söylenmeye başladı. Ondan sonra konferansa gittik. Tebliğlerimizi vereceğiz. Sabahın sekizi. Oturum başkanı Profesör B. Clark Burchfiel yakın tanıdığım, Houston’dayken öğrencisi de olduğum bir kişi. Kalktı, uzun uzun bizim vereceğimiz tebliğlerin önemini anlattı. O anlatırken Yücel kulağıma eğildi, “Bana bak, bu adama kaç para verdin bütün bunları söylesin diye, doğru söyle” diye latife etti. Arka arkaya iki tane makale vereceğiz. Ben bütün Paleo-Tetis’i, yani “Eski Tetis”i anlatacağım. Yücel de Paleo-Tetis’in Türkiye’deki kesimini anlatacak. Solumuzda da Greg Davis oturuyordu. O da Amerika’nın en meşhur jeologlarından. Kalktım, ben anlattım, arkadan Yücel anlattı. Greg Davis, Yücel konuşurken kulağıma eğildi, “Bu toplantıda yeni bir şey öğrendiğim nadir tebliğlerden biri” dedi.

— *Sizinki mi, Yücel’inki mi?*

— Yücel’inki. Arka arkaya tebliğ verdik fakat Yücel konuşurken söyledi. Ben de yanında oturuyorum. Neyse, ertesi akşam yattık biz Yücel’le. Daha doğrusu, o akşam şöyle bir hadise oldu. Ben Yücel’e çıkıp şöyle bir volta atmayı teklif ettim. Ama o dehşetli uykusuz. “Ben yatacağım,” dedi. “Ya yemek?” diye sordum. Yücel, “Yemek zamanı gel, beni uyandır” dedi, ama uyandırmaya kalktığımda bir türlü uyanamadı, ben de gidip tek başıma yedim. Yemekte eski arkadaşım Gary White’ı gördüm. Houston’dan geliyor. Kalacak otel bulamamış. Bizim odaya çağırdım. Gary de çok yorgun görüldüğü için ona “Sen yatağa yat, Yücel’in yanına” dedim. Yücel, Gary’yi tanımıyor tabii. Gary, üstünü çıkardı. Ben de yatağın hemen ayak ucuna yattım. Sabah oluyor, Yücel uyanıyor, bir bakıyor yanında tanımadığı bir adam! Daha sonra “Sen ortalıkta görünmüyordun” dediymi bana, yatağın tam ayak ucunda yattığım için.

— *Bir tür skandal yani...*

— Gary kalkıyor, “Good morning Dr. Yılmaz” diyor. Yücel, “Kim lan bu?” diye telaşlanıyor birden. “Deli gibi arıyorum seni, sen odada yoksun” diyor bana...

— *Jet-lag yetmedi, Yücel Bey’in başına bir de bu geldi yani...*

— “Hâlâ yorgunluk var üzerimde, rüyada mıyım, gerçekte miyim bir türlü toparlayamadım, sonra şükür, sen kalktın, göründün” diye anlattı sonra Yücel. Neyse, sonra kahvaltı ettik. Meğer bu arada Gary bana anlatmış olduğum eski olaydan ötürü hâlâ dargınmış. Yücel’e de, “Ben bununla konuşmuyorum” dedi. Geldi bizde yatı, ama küs.

— *Pekâlâ ya sonra?*

— Ondan sonra biz tekrar Albany’ye döndük, bizim bölümde çalıştık. Ben daha önce 1980 Uluslararası Jeologlar Kongresi için davet almıştım dediğim gibi. Grenoble’dan meşhur Alp jeologu Jacques Debelmas davet etmişti ve Türkiye’nin jeolojisini özetlememi istemişti. Ben de Türkiye jeolojisindeki tecrübesi benden çok daha fazla olan Yücel’in bu işe iştirakini rica ettim. Albany’de bu işi nasıl yapalım, nasıl edelim diye epey detaylı konuştuk. Sonra da Türkiye’ye döndü Yücel. Ben de arkasından yılbaşı tatili için Türkiye’ye döndüm, Yücellere gittim, o zaman Laleli’de oturuyor. Yücel’in hanımı, “Celâl bu adama ne oldu? Amerika’dan döndüğünden beri her akşam erken yatıyor, sabah geç kalkıyor, buna rağmen sürekli uykusuzluktan şikâyetçi” dedi.

— *Adamcağızı o kadar uykusuz bırakırsanız olacağı buydu işte...*

— Yücel diyor ki, “Senin yanında oturan hapı yuttu, çünkü ben ilk defa uykunun depolanabileceğini öğrendim.” San Diego’da verdiğimiz tebliğler ve onlardan türeyen, ben, Yücel ve rahmetli İhsan Ketin Hoca’nın birlikte yayımladığımız makaleyle ilk defa Paleo-Tetis’in nerede olduğu, nasıl uzandığı, Türkiye’de nerelerde bulunduğu ortaya çıktı ve bu Türkiye

jeolojisinin yazılmasında iki önemli anahtardan birini oluşturdu.

— *Diğeri hangisiydi?*

— O anahtarlardan ilki, Orsay'daki Paris Üniversitesi (XI) ekibinin Toroslar'ı kapsayan çalışmasıydı. Jan Houghton Brunn yönetiminde yapılmış doktoralardan oluşan Fransız grubunun çalışması son derece önemliydi. Özellikle merhum Luc-Emmanuel Ricou, merhum Jean Marcou, André Poisson, Olivier Monod (1964 Nobel ödülü sahibi biyolog Jacques Monod'nun oğlu) ve Ion Argyriadis. Argyriadis Fransız vatandaşı olmuş bir Yunanlıydı. Ama Ricou, Marcou ve Argyriadis'in yazdığı 1975 tarihli bir makale vardı ve "Toroslar'ın Kireçtaşı Ekseni" başlığını taşıyordu. 1977'de düzenlenen Ege Bölgeleri Jeolojisi Kolokyumunun arazi gezilerinden birisi Batı Toroslar'a düzenlenmişti ve bu gezinin liderlerinden biri Jean Marcou'ydu. Geziye katılmış olan merhum Ricou, o zaman bana o makaleyi vermişti. O makale benim gözümü açan ilk önemli yayınlardan biriydi. O makaleyi okuyarak Türkiye'nin tektoniğinin ana hatlarının nasıl olması gerektiğini birden anladım. İkincisi benim 1979'daki Paleo-Tetis keşfim ve bunun Yücel ile İhsan Bey'in katkılarıyla Türkiye'de geliştirilmesiydi. Çünkü Paleo-Tetis keşfedilene kadar Tetis sistemi içindeki, yani Alp-Himalaya sistemi içinde bugün artık yalnızca kalıntılarını gördüğümüz okyanusların açılma tarihlerinin hiçbirisi 250 milyon yıldan önceye gitmiyordu. Türkiye'de o zaman bilinen en eski okyanus kalıntılarının yaşı ise sadece iki yüz milyon yıldır... Şimdiki araştırmalarla bile bu, taş çatlasın 250 milyon yıla çıktı. Halbuki kıtaları 250 milyon yıl önceki durumlarına getirdiğin zaman Türkiye'nin bulunduğu yerde koca bir okyanus görünüyor.

— *Yani eskiden okyanus mu varmış burada?*

— 250, 260, 290 milyon yıl önce... Pekâlâ, varlığını diğer kıtaların konumlarından çıkardığımız o koca okyanus, herkesin aradığı Tetis nerede? Onun da kapanmış olması lazım.

Kapandıysa da bunun izlerinin bulunması lazım. Bu okyanusun izlerinin nerede olduğunu herkes merak ediyordu. Onlar bulunduktan sonra da, tabii bu okyanusun kapanmasının daha sonraki olaylar üzerindeki etkisinin araştırılması icap ediyordu. İşte bu şekilde ilk defa Türkiye'nin jeolojisinin mantıklı bir izahı ortaya çıktı. Paleo-Tetis kapanırken, bugün Pasifik Okyanusu kapanırken nasıl Japon Denizi açılıyorsa, Filipinler Denizi açılıyorsa, ona benzer şekilde bir kenar denizi olarak Neo-Tetis, yani Yeni Tetis açılıyor. Yeni Tetis'in açılması, Türkiye'de bu okyanusun kollarıyla birbirinden ayrılan kıtasal parçacıkları birbirinden uzaklaştırıyor. Ondan sonra Paleo-Tetis kapanıyor. Arkasından, güneydeki büyük kıta Gandvana parçalanıyor ve aşağı yukarı 200 milyon yıldan bu yana süren bu parçalanma da Yeni Tetis'i kapatıyor. Bu suretle bugün bildiğimiz Türkiye bir araya toplanıyor. O günlerde Uluslararası Jeologlar 100. Yıl Kongresi Paris'te toplanacaktı. Yıl 1980. Ben de Jacques Debelmas tarafından Türkiye'yi anlatmak için davet edilmiştim. Yücel Yılmaz'ın yardımını rica ettim. Orada daha sonraki meşhur Şengör ve Yılmaz makalesine temel olan tebliğimizi verdik.

— *Kongrenin 100. yılı, Fransız İhtilali'nin de yıldönümüne denk geliyordu, öyle mi?*

— Öyle denk düşmüştü veya belki de denk düşürülmüştü. Kongrenin iki haftasının tam ortasına “Quatorz Juillet” düştü! Yani o meşum 14 Temmuz. Fransız İhtilali'nin kutlandığı bayram. Ben Fransa'dayken eğer bu bayrama tesadüf ediyorsam, hep siyah elbiselerimi giyerim. Çünkü Fransız İhtilali'nin insanlığın başına gelen en büyük belalardan biri olduğu kanaatindeyim.

— *Neden böyle düşünüyorsunuz?*

— Büyük, çok büyük belalardan birisidir. İnsanlığı geri götüren olaylardan birisidir Fransız İhtilali. Aristokrasinin elimine edilmesi, ayaktakımının yönetime geçmesi, bilimin öldürülmeğe çalışılması... Lavoisier mahkum edilirken, oradan hırtın

biri bağırması halk mahkemesinde, “Cumhuriyetin bilginlere ihtiyacı yoktur” diye. Yani bugünkü milli eğitim anlayışımız Fransız İhtilali’nin çocuğudur. Kimse bu sözün iltifat olduğunu zannetmesin. Rus İhtilali ve Hitler’in Nasyonel Sosyalizmi de Fransız İhtilali ‘nin doğal çocuklarıdır. Bunların hepsi aşırı hizipçi fikirlerdir. Bunların hepsini Fransız İhtilali yaratmıştır. Fransız İhtilali ilk defa, düşünmekten aciz ayaktakımının yönetime geçmesini meşru kılmıştır.

— *İyi ama bizim Osmanlı, fena halde etkileniyor Fransız İhtilali’nden...*

— Etkileniyor da ne yapıyor? Hiçbir şey üretmiyor. Palavra. Fransız İhtilali’ne hayranlık duyuluyor, padişahlıktan kurtulalım diye. Kimsenin aklına eldeki sistemi adam edecek orijinal bir çözüm gelmiyor.

— *Namık Kemal’in çabaları var biliyorsunuz...*

— Ama o kadar önemsiz çabalar ki, ne yaptığını dahi bilmiyoruz. Namık Kemal’in en önemli tesiri Atatürk’ü heyecanlandırmak. Başka kime tesir etmiş bu adamcağız, ne yapmış?

— *Genç Osmanlılar diye bir cemiyet kurmuşlar, orada Osmanlı’yı Batılı, modern hale getirmek için çalışıyorlar kendi çaplarında...*

Genç Osmanlılar, Osmanlı İmparatorluğu’nun sonunu getirdiler. Milliyetçiliği aşıladılar. Milleti birbirine düşürdüler.

*Genç Osmanlılar, adı üzerinde Osmanlıcı. Milliyetçi olan için Türkler...*

Tabii ama bunların hepsi birbirinin türevi ve birbirinin devamı. Kendimize has bir çözüm bulamadık.

*Ama tarih kitaplarında Fransız İhtilali’ne özel bir yer verilmiş ve hiç sizin düşündüğünüz perspektiften bakılmaz...*

Tabii tabii... 20. yüzyılda tarih kitaplarını kim yazdı?



— *Tarihçiler herhalde....*

— Ama hangi tarihçiler yazdı? Fransız İhtilali'nde başa geçenlerin çocukları yazdı. Yani Fransız İhtilali'ne kadar Avrupa'da bayağı akli başında bir yönetim vardı.

— *Yani siz aristokrasinin yönetiminin son derece önemli olduğunu düşünüyorsunuz....*

— Aristokrasinin olmadığı yerde ne bilim olur, ne sanat olur, ne de düzenli yönetim olur. Hiçbir şey olmaz. Birikim olmaz, çünkü birikim için yine aristokrasinin olması lazımdır.

— *Birikim derken sermaye birikimini mi kastediyorsunuz?*

— Hayır, her türlü birikim. Kültür birikimi, sermaye birikimi... Nesiller boyu elinde imkânları olan aileler ancak bir şeyler biriktirebilir.

— *İyi ama aristokratların bir kısmı da sanatı ve bilimi kösteklemiyor mu? Mesenler var ve onların istediği türde beste yapmak zorundasınız mesela. Mozart'a birtakım adamlar beste siparişi veriyorlar, o da para için yapıyor. Yani kendi özgür iradesiyle yaptığı besteler değil bunlar...*

— Doğru. Peki, var mı 20. yüzyılda bir Mozart? Şimdi herkes hür iradesiyle yapıyor. İşin iyice cıcığı çıktı. Mozart kendi iradesiyle üretmiyordu dediğin zaman tarihin en büyük bestecisinden bahsediyorsun. Verdiği eserlere bak! Müthiş! Mozart bir aristokrati beğenmediği zaman ötekinin yanına gidiyor. Tek bir üniter yapı yok. Dolayısıyla diktatörlük olamıyor. Aristokrasi diktatörlüğü imkânsız hale getirir.

— *Ama her aristokrat da bir tür diktatör değil mi?*

— Diktatör ama küçük bir diktatör. Onu beğenmezsen başkasına gidiyorsun. Aristokrasinin büyük avantajı bu. Kralı beğenmiyorsun, onun yanından kaçıp sığınabileceğin bir başka yer var. Osmanlı'nın adam olmamasının sebebi, irsi aristokrasinin olmamasıdır. Padişaha ters düşersen, imparatorluğu terk etmen gerekir. Halbuki Avrupa'da kralla ters düşünce bilmem

ne düküne gidiyorsun, dükle ters düşünce bilmem ne lorduna gidiyorsun, lordla ters düşünce bilmem ne piskoposuna gidiyorsun. Salzburg’da piskopos-prens vardı, Mozart’ın emrinde yetiştği adam. Ama bunlar küçük küçük yerler, küçük küçük güç, zenginlik ve birikim merkezleri. Mesela 1857’de ileride tüm zamanların en büyük jeologu olacak olan Eduard Suess Viyana Üniversitesi’nde doçentliğe müracaat ediyor. Milli Eğitim Bakanı bir aristokrat: Kont Leo von Thun-Hohenstein. Ailesinde yarım binyıllık ve on bin kitaplık bir kütüphane olan bir insan. Müracaatı üniversiteye gönderiyor. Üniversite inceliyor ve bakıyor, Suess’ün ne üniversite diploması, ne de doktorası var. Reddederek iade ediyorlar. Bakan bakıyor Suess’ün o zamana kadar yaptıklarına, yayınlarına ve kendisini çağırıyor: “Kanuna göre seni doçent yapmam mümkün değil. Çünkü senin üniversite diploman ve doktoran yok. Bunlar gerekli. Fakat kanuna baktım, seni profesör yapmama da hiçbir engel yok. Ben seni profesör atıyorum” diyor.

— *Nasıl kanunmuş bu böyle?*

— Değil mi? Şimdi kanunu yapanlar otomatik olarak şöyle düşünmüş: Doçent olmadan nasıl olsa profesör olamazsın, dolayısıyla böyle bir şart koymamışlar.

— *Sistemdeki boşluk...*

— Evet. Bakan da bakıyor, “Ben seni profesör atıyorum” diyor. Bir bakanın bunu diyebilmesi için kendine çok güvenmesi gerekir değil mi? Ya ahlaksız olması lazım, bizdekiler gibi, kendi adamını ataması lazım; yahut kendine çok güvenen, bilgili, kültürlü bir adam olması lazım üniversite profesörler kuruluna karşı bir karar alabilmesi için.

— *Biraz da ailesinin gücüne güveniyor belki de...*

— Kont Leo von Thun-Hohenstein çok eski ve asil bir aileden geliyor. Dediğim gibi, evinde on bin ciltlik aileden kalan ve kendisinin de katkı yaptığı bir kütüphanesi olan, geniş kültürlü, açık fikirli, dünyayı bilen bir adam. 14. yüzyıldan

beri birikmiş bir kütüphaneden söz ediyoruz. Bu adam böyle bir evde büyümüş. Suess'ün yaptıklarına bakıyor ve diyor ki, "Bu adamda iş var." Ve Suess gelmiş geçmiş en büyük jeolog oluyor. Bakan öldüğü zaman Suess rektörmüş. Üniversite senatosu karar alıyor, bütün senato cüppeleriyle bakanın cenazesine katılıyor. Suess hatıralarında, "Ben tabutun arkasında yürürken, boynumdaki rektörlük sembolü olan zincir, bakanın zamanında işini ne kadar doğru yaptığını gösteriyordu" diyor. Beethoven'ı kollayanları düşünün. Mozart'ın başına gelenler, onun başına gelmiyor. Çünkü Beethoven Viyana'da aristokratları "Ben Viyana'yı terk edeceğim" diye tehdit ediyor. "Aman gitme" diyorlar ve aylık bağlıyorlar adama. Demokratik adını verdiğimiz, aslında egaliteryen toplumlarda bunu yapmak mümkün değil. Herkes eşittir.

— *Egaliteryen derken neyi kastediyorsunuz?*

— Herkes eşit... Ama herkes eşit olamaz ki! Bu zırva bir şey. Herkese eşit muamele de yapılamaz, o da zırva bir şey. Değil mi? Akıllısı var, aptalı var, okumuşu var, okumamışu var, görgülüsü var, görgüsüzü var...

— *Bir asgari müşterekte bunları eşit kılmak gerekmez mi?*

— Bir tek asgari müşterek var: Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapmayacaksın. Adama işkence etme, falan filan o kadar. Bu farklara göre toplumun bunları değerlendirmesi lazım ki, maksimum faydayı elde edebilelim.

— *Sosyal Darwincilik olmuyor mu bu?*

— Olsun, Sosyal Darwincilik kötü mü, kime ne zararı var?

— *Pek de olumlu bir şey gibi görünmüyor...*

— Tabii görünmüyor ama neden görünmüyor? Çünkü ayak takımına ters geliyor, ekseriyete ters geliyor.

— *Hocam ne yapalım bu ayaktakımını, keselim mi, asalım mı?*

— Hayır, bilakis efendim. Onlara, içerisinde daha iyi yetişebilecekleri bir ortam sağlayalım. Şimdi ayaktakımının durumu iyi mi Türkiye’de? Ayaktakımı yönetiyor Türkiye’yi ve Türkiye bunun için feci durumda. Ne eğitim kaldı, ne başka bir şey. Hepimiz şikâyetçiyiz...

— *Ülkeyi elitlerin yönetmesini arzu ederdiniz herhalde...*

— Hiç şüphesiz daha iyi olurdu. Atatürk’ün yönetimini düşünün. O zaman da ayaktakımı vardı. Ama ayaktakımı yönetimden yararlanıyordu. O ayaktakımına uzanan, ona yardım eden eller vardı. Şimdi böyle bir el yok. Herkes kendi kışını kurtarmaya bakıyor. İşte bu 20. yüzyılın yaptığı en büyük kötülüktür ve bu kötülüğün bütün kökleri Fransız İhtilali’nde ve Amerikan İhtilali’ndedir. The American Revolution, yani Amerika Birleşik Devletleri’ni yaratan Bağımsızlık Savaşı, Amerikan kolonilerinin başkaldırmasıdır. Orada kurulan idare, bak bugün ne hale geldi... Amerika’da hiçbir zaman aristokrat takımı olmadı. Ama Amerikan halkının cehalet seviyesine hak bakalım. Bush’u kim yarattı zannediyorsun? Irak’ta ölen yüz binlerin sorumlusu kimdir diye düşünüyorsun?

— *Siz bütün ihtilallere karşısınız anlaşılan...*

— Fransız İhtilali geldi, sonra Rus İhtilali, sonra da Çin İhtilali. Rus İhtilali’nde öldürülenleri bir kenara bırak, sırf kırk milyon adamı Stalin denen zırcahil köylü öldürttü. Mao, Huan’dan gelen cahil bir köylü. Öğretmenliğine bakma; Mao Fransa’da adam gibi okumuş Zhou Enlai ve Deng Xiao Ping gibilerin yanında hep derin bir aşağılık duygusu hissetmiş, için için onlara kinlenmiştir; kinini sonra Kültür Devrimi denen o iğrenç akıl katliamında kustu. Çin İhtilali’nde ölenleri, Büyük Yürüyüş’te ölenleri bir tarafa bırak, 1960’ta, ondan önceki o “Great Leap Forward” denen çılgınlıkta sırf açlıktan 20 milyon kişi öldü. Böyle saçma sapan, gayri bilimsel, olma yetişen yerde buğday yetiştirmek arzusu üzerine yirmi milyon insan öldü. Kültür İhtilali denen o toplumsal histeride binlerce gerçek entelektüel, bilim adamı hakaretlerle öldürül-

dü; sırf akıllı, bilgili oldukları için. Ayaktakımına bıraktığın zaman otomatikman bilimsellikten sapıyorsun, böyle korkunç şeyler oluyor, hatta İdi Amin'ler, Talibanlar türüyor.

— *İyi ama bugün Amerika, dünyayı yönetiyor...*

— Tabii tabii, ayaktakımı yönetiyor. Başkan Bush ellerinizden öper. Lokantada komi olamayacak bir adam, dünyanın en büyük gücünün başında idi sekiz sene boyunca. Amerikan Jeoloji Servisi'ne emir veriliyor: Üretilen her bilimsel makale, her bilimsel bildiri veya beyanat politik kontrolden geçirilecektir, diye. Bu nerede oluyor? ABD'de. Sözümona özgürlüğün beşiğinde. Buyrun cenaze namazına veya rahmetli İsmet Paşa'nın dediği gibi, haydi canım sen de!

— *Demek ki, ayaktakımı da bu kadar başarılı olabiliyor...*

— Başarıyla neyi kastettiğine bağlı. Eğer yönetime etkiyse, elbet başarılı. Ama altı milyon insanı fırınladıysa, kırk milyonu zindanlarda ve Gulag'da öldürttüyse, yirmi milyonu açlığa mahkum ettiyse... değil mi? Bu tür katliam ancak cehaletle mümkündür. Ayaktakımı her zaman başarılı olur yönetimde. Ekseriyete kuyruk sallayan her köpeğin seveni çok olur.

— *Pekâlâ Amerika'nın sanayi ve bilimdeki başarısını nasıl yorumluyorsunuz?*

— Amerika'nın sanayi ve bilimdeki başarısı zahiridir. Neden? 1945'te Avrupa çöktü. Avrupa neden çöktü? Fransız İhtilali'nin attığı tohumlar 20. yüzyılda Avrupa'da meyve verdi ve Avrupa'yı çökertti. Avrupa'daki bütün akıllı adamlar, Avrupa'daki yüzyılların meyveleri Amerika'ya gitti. Ve Amerika'da ilk defa bilim müthiş bir patlama yaptı. Bu daha harp içerisinde olmuştu zaten. Üstün kaliteli bilim insanların yarısı Naziler'den kaçmıştı. Örneğin Amerika'da atom bombası yapan ekibin başında kim var? Hans Bethe, Alman. Bombanın yapılmasına karar veren adamlar kimler? Leo Szilard, Macar. Amerikan Cumhurbaşkanı Roosevelt'e, "Bu bomba gereklidir" diye mektup yazan kim? Albert Einstein, Alman.

Oppenheimer, güya Amerikan grubunun başı. Nerede okumuş, Göttingen’de...

— *Dolayısıyla, Amerika, Avrupa birikiminin rantını yiyor di-yorsunuz...*

— Tabii ve bu birikim artık bitiyor. Amerikan Jeoloji Derneği’nin 2006’daki yıllık toplantısında konuşan dernek başkanı, 1995’ten bu yana ABD’nin bilim üretiminde yüzde 10 gerileme olduğunu hatırlattı dinleyenlerine. Ben hiç unutmuyorum: Daha uzay mekiğı Challenger havada patladığı zaman, babama demiştim ki, “Almanlar gittikten sonra Amerikan Uzay Programı’nın başı beladan kurtulmuyor.”

— *Neden?*

— Amerikalılar, harpten sonra Theodor von Kármán gibi dâhi bir bilim adamının yönetiminde bir proje geliştirerek, roket ve havacılık sanayiinde çalışan tüm Almanları toplamışlardı, işçiler dahil! Amerikan Uzay Programı nasıl başladı? Operation Paperclip’le. Bunu kim yönetiyordu? Theodor von Kármán. Kimdir bu adam? Gelmiş geçmiş en büyük uçak mühendislerindendir. Macar’dır. Tümgeneral rütbesi veriliyor, gidiyor Avrupa’ya. Avrupa işgal edilmiş, emrinde bir grup adam var. İşçisine kadar Peenemünde ve Nordhausen fabrikalarında çalışan bütün Almanları toplamış. Bugün Amerikalılar’ın yaptıkları tayyarelere bakıyorsun, neredeyse hepsinin blueprint’i veya öncüleri Alman. *Die Geheimprojekte der Luftwaffe* (Alman Hava Kuvvetleri Gizli Projeleri) diye uç ciltlik bir kitap var. Al bunu, bugünkü Amerikan ve Rus hava arsenali ile mukayese et. İnanılmaz! Kaldı ki Ruslar aerodinamikte Amerikalılar’dan çok ileriler.

*Yeniden 14 Temmuz’a gelirse, ne yaptınız 14 Temmuz’da? Giydiniz siyah kıyafetleri...*

Şimdi biz gittik, Uluslararası Jeologlar Kongresi Paris’te toplanacak. Dediğim gibi, büyük Alp jeologu Jacques Debellias davet etti beni. “Tetis oturumu yapılacak, Türkiye’yi an-

latır mısın?” dedi. “Pekâlâ” dedim. Ben hemen bir tebliğ özeti yazıp gönderdim. Bir de metin istiyorlardı ama metni yetiştiremedik. Bunun üzerine Yücel’e dedim ki, “Oraya vereceğim metni gel beraber yazalım, bir dergiye gönderelim.” Ondan sonra Yücel’le mektuplaşmak suretiyle, zaten daha önce de epey konuşmuştuk, bir makale oluşturduk.

— *Neredesiniz ki?*

— Ben Albany’deyim hâlâ, Yücel İstanbul’da. Uluslararası Jeologlar Kongresi’ne katıldık beraberce. Hatta hiç unutmuyorum, Yücel’le aynı odada yatıyoruz, Yücel’i aldım. *Don Giovanni*’ye götürdüm. Muhteşem... O zaman yeni çıkmıştı. Yani dört defa, belki Mozart için gördüm, dört defa da orada bir çocuk vardı, onun için gördüm. Isabelle Adjani’nin kardeşi oynuyordu. Bir “valet muet” rolü icat etmiş yönetmen Joseph Losey. Ama ne güzel çocuğu. Sırf o çocuğu görmek için bir dört defa daha gittim o opera filmine...

— *Kızların bacaklarından vazgeçtiniz, artık çocuklarla ilgileniyorsunuz?*

— Ben güzele âşıklardanım, cinsiyet ayrımı yapmıyorum. Güzelin mutlaka seks çağrıştırmaması, hayatta başka tutkusu olmayan zavallı insanlara mahsus bir histir. Güzel, insan şeklinde olur, mimaride olur, edebiyatta olur, bir bilimsel varsayımın zerafetinde olur. Hepsine hayranlık duyulur. Hepsi insanda yaşamı güzelleştiren hoş hisler uyandırır.

— *Bunu böyle yazarsak biseksüel diyecekler...*

— Hayır hayır, asla! Bunun seksle hiçbir alakası yok. Bernard Shaw ne diyor, Pygmalion’da: “Sıradan insanlara güzellik, tutku, hayranlık dediğiniz zaman bunlar seksin değişik çeşitleri olarak akıllara geliyor.” “Halbuki” diyor, “İyi yetişmiş bir insan, zevkli bir evde, kültürlü bir annenin elinde büyümüş bir insan bütün bunlara değişik kulplar takar.” Netice itibariyle, bu çocuk çok güzeldi hakikaten, Joseph Losey de onu çok güzel giydirmiş, bir sanat eseri adeta.. O kadar ho-

şuma gitti ki, birlikte sinemaya Paris'te, Uluslararası Jeolojlar Kongresi esnasında gittiğimiz Yücel'e söyledim bunu, "Bu oğlan müthiş" dedim. Yücel döndü, bana baktı "Bak" dedi, "Bunu diğer Türkler'in yanında zinhar söyleme, çünkü biz seninle aynı odayı paylaşıyoruz." Kongre'yi izleyen yılda Yücel'le oturduk makaleyi yazdık. Ben Albany'de yazdım makaleyi, Yücel bana malzemeyi göndermişti, bu malzemelerin hepsi duruyor bende.

*Nasıl bu kadar düzenli olabiliyorsunuz hocam?*

Düzenle alakası var mı bilmiyorum, saklıyorum ama. Hepsi duruyor. Bunları da belge olarak kullanabiliriz isterse-miz. Bana hep soruyorlardı, "Yücel'in katkısı nedir buna?" diye..."Yüzde elli, yüzde elli" diyordum. Kesin. Yücel olma-saydı yapılamazdı. Yücel ömrünü Türkiye jeolojisini adımla-makla geçirmişti. O zaman doçentti Yücel, dedi ki, "Ben İngiltere'de doktoramı yaptım, geldim". Petrograf olarak yetiş-miş, fakat doktorasını genel bir jeoloji doktorası şeklinde, çok iyi yapmış. Her şeyden bahsetmiş doktorada ama petrog-rafl olarak yetişmiş, çok iyi bir şey bu. Dünyanın en iyi üç op-tik petrografından biriymiş Yücel, bunu bana hocam meşhur Profesör Akiho Miyaşiro söylemişti. Doktorasını bitirip gel-di, İstanbul Üniversitesi'ne intisap etti ve Enver Altınlı'nın kursüsünde görev aldı.

*Enver Altınlı kim?*

Enver Altınlı çok çalışkan fakat yetenekleri çok sınırlı bir adamcağızdı. Rahmetli İhsan Bey, onun için "Enver biraz ye-nenekli olsaydı, herhalde büyük bir jeolog olurdu" derdi. Bütün hayatı jeoloji olan bir adamdı, fakat tabiat hakkaniyetli değil. Bu adamın bu kadar çalışması karşılığında aklıma za-valı Antonio Salieri geliyor. Ben, diyor, bütün hayatımı ver-dim bu işe, Mozart denen bu bacaksız çıktı, Tanrı bütün ka-buliyeti ona vermiş. Ve isyan ediyor Tanrı'ya!

*Enver Altınlı ile ne ilgisi var Salieri'nin?*



— Bu bahsettiğimi zat da Salieri gibi bir adamdı, zavallı Enver Altınlı. Tabiat ona büyük bir jeoloji tutkusu vermişti ama yeteneği tamamen esirgemiş. Her ne hal ise, Yücel onun kürsüsüne gidiyor. Yücel bana demişti ki, “Biz İstanbul Üniversitesi’nde okurken ve Türkiye’de ondan sonraki meslek yaşamımda, bize hep şöyle söyleniyordu” İyi harita yapın, veri toplayın, hakikat tecelli edecektir.” Yücel de, “Ben 1972’de döndüm, on senemi sürekli harita yapıp veri toplayarak geçirdim ve hiçbir şey çıkmadı ortaya” dedi bana. “Deliler gibi çalıştık. Türkiye’nin her yanında harita yaptık ve belli ki tıklandık. Hiçbir şey anlayamıyorduk. Sen gelince ilk defa ortalık aydınlandı. Senden önce şunu öğrendik: Türkiye’nin jeolojisini anlamak istersen öncelikle, doğusuna bak, batısına bak, kuzeyine, güneyine bak, Türkiye nasıl bir ortamda duruyor? Nasıl bir jeolojik çevre içerisinde? Bu jeolojik çevrenin gelişmesi nedir? Türkiye’nin jeolojisinin ana hatları nelerdir? Önce bir genel olarak bunları ortaya çıkaralım, ondan sonra mahalli gözlemleri yerlerine oturtalım.”

— *Nasıl olacak bu?*

— Ana hatlarını ortaya çıkarmak için kullanacağın yöntem şudur: Eldeki verileri -bunlar ne kadar az olursa olsun- açıklamak için bir hipotez ortaya atacaksın. Verileri nereden ve nasıl derleyeceksin? Türkiye’nin çevresindeki, daha iyi çalışılmış yerlerden istifade edeceksin. Türkiye’de iyi bilinen birkaç yeri alacaksın, bunları bir sentez içinde açıklayabilmek için bir hipotez ortaya atacaksın. Ondan sonra Türkiye’de toplanmış bütün verileri bu hipotezin içine yerleştirmeye çalışacaksın. Ama bu hipotezin kesin doğru olduğunu varsayarsan, hapı yutarsın. Bu hipotezi, yerleştirdiğin verilerle sürekli test edeceksin. Bu test süresince o hipotez değişir yavaş yavaş. En sonunda tatmin olursun, “şu anda bütün verileri tatmin eden şöyle bir model ortaya koyuyorum ben” dersin, Ve şimdi bu modeli yayınlıyoruz”. Ama bu model yine de nihai bir model olamaz. Çünkü Türkiye’nin ne kadarını biliyoruz, dünyanın

ne kadarını biliyoruz? Bundan sonra yapılan çalışmalar bu modelin ortaya attığı sorulara yanıt verecek ve bu modeli test edeceklerdir.

— *Sizin makale bunun için mi büyük ilgi gördü?*

— Evet. İlk defa bizim makale Türkiye’de çalışanlara bir temel sağladı. Test edilecek bir hipotez, daha doğrusu bir hipotezler kümesi ortaya koydu. Bizim makaleden önce bunu yapmış bir makale daha vardı. 1966’da yayınlanmış. İhsan Bey’in “Tectonic Units of Anatolia” (Anadolu’nun Tektonik Birlikleri) diye bir makalesi. İhsan Bey Anadolu’nun tektonik birliklerini o zamanki görüşe (ve bilhassa Stille’nin açışal diskordansların, dağ oluşum olaylarının işaretleri olduğu görüşüne) göre birbirlerinden ayırmış. Fakat o zamanki görüşe tam sadık kalmamış ve akıllı bir adam olduğu için, kendi yoluna gitmiş. Mesela demiş ki, bu Orta Anadolu’daki ve Doğu’daki masifler çok genç. Halbuki o zamanlar herkes tam tersini düşünüyordu. Oysa gerçekte İhsan Bey haklıydı. Biz de Türkiye’nin jeolojisini yaparken, İhsan Bey’in ayırdığı birlikleri temel aldık ve bu çok işe yaradı. İhsan Bey’in işini çok iyi yaptığı bir kez daha ortaya çıktı.

— *Sizin yaptığınız çalışma ne kadar etkili oldu?*

— Bu makale 1981 yılında *Tectonophysics* dergisinde yayınlandı. Sene 2007 ve bugün hâlâ kim ciddi bir şey yapmaya kalkarsa mutlaka bizim makaleden başlıyor. Fakat bu makalenin düzeltilmesi gereken yerleri olduğu da zamanla ortaya çıktı. Mesela Kırşehir masifi ile Menderes masifini, biz de İhsan Bey’e uyararak, tek bir birlik içinde düşünmüştük. Bunun yanlış olduğu bir sene sonra ortaya çıktı. Ve biz 1980’de İhsan Bey, Yücel ve benim Amerika Jeoloji Cemiyeti dergisinde yayımladığımız, yine o meşhur “Paleo-Tetis” makalesine bir tartışma yazan iki Fransız’a, Claude Fourquin ve Henri Bergougnan’a cevap verirken, o cevabın içinde bunu da düzelttik. Kırşehir ile Menderes’in ayrı ayrı birlikler olduğunu söyledik.

— *Dünya ne zaman duydu bunu?*

— Ondan sonra 1982’de Edinburgh’da bir toplantı yapıldı, bu toplantıya ben, Yücel ve Türkiye’nin çok büyük jeologlarından rahmetli Ozan Sungurlu (1990’da 50 yaşında trafik kazasında öldü, korkunç bir kayıptır Türkiye jeolojisi için; diyebilirim ki Türkiye’nin yerbilimsel potansiyelinin yarısı Ozan Sungurlu ile ölmüştür) üçümüz bir tebliğ verdik. Fakat aynı toplantıda Naci Görür, İhsan Seymen, Fazlı Yılmaz Oktay ve ben ayrıca bir tebliğ daha verdik. Tuz Gölü havzasını anlattık. Tuz Gölü havzası Kırşehir/Menderes ayrımı için kritik bir yer. Çünkü Menderes ile Kırşehir’i birbirinden ayıran okyanus kolu bunun altından geçiyor. O bile fark edilmemiş uzun zaman. Fakat Naci Görür, Türkiye Petrolleri’yle birlikte, burasıyla ilgili bir proje yapmış zamanında ve bu proje içerisinde Haymana havzasını ve Tuz Gölü havzasını incelemiş. Sonuçta bu iki havzanın birbirine pek benzemediği ortaya çıkmış.

— *Bunu Edinburg’da tebliğ olarak mı verdiniz?*

— Biz Edinburg’a davet edilince, Naci, “Şu elimizdeki verileri bir elden geçirelim” dedi. Elden geçirdik ve ortaya çıktı ki, birbirinden tamamen uzak ama birbirine benzeyen iki tane ortam var. Bir Haymana havzası var, bir de gerçek Tuz Gölü havzası. Bunların arasından bir kenet kuşağı, yani bir kıta-kıta çarpışma hattı geçiyor. O makalede 1984’te ilk defa Menderes ve Kırşehir masiflerinin birbirinden ayrı olduğunu ispat ettik. Ve böylece Şengör ve Yılmaz’a bugüne kadar en ciddi ilk düzeltme Orta Anadolu’dan geldi. O da dediğim gibi kısmen Naci’nin marifetidir. Kısmen de Kırşehir’i iyi çalışmış olan İhsan Seymen’in, ki bugüne kadar Kırşehir’in ciddi yapısal jeolojisini İhsan Ağabey’den daha iyi yapan olmamıştır.

— *Pekâlâ ne oldu Paris’te?*

— Paris’te ben tebliğ verdim. Türkiye’nin jeolojisini anlattım kısaca. Orada ayrıca bir başka sempozyuma daha davet edilmiştim. Orada da Suess’ten sonra 1950’ye kadar 20. yüzyıl-

daki tektonik ekollerin Suess'ün düşüncesiyle olan ilişkilerini anlattım. Bunun neden böyle olduğunu anlatmak için biraz geriye 1977 senesine dönmem lazım. 1977'de ben ilk kez Albany'ye gittim. Daha sonraki doktora hocam Profesör John Dewey bir seminer ver, dedi. "Pekâlâ, tektonik biliminde düşüncenin evrimini anlatayım" dedim. "Zaten Amerikalılar bilmiyorlar bu işi, çok güzel olur, anlat hakikaten" dedi.

— *Ve siz anlattınız...*

— Kalktım, ta Yunanlılar'dan, Romalılar'dan başlayarak '60'lı yıllara, yani levha tektoniği teorisinin ortaya çıktığı yıllara kadar tektonik bilimindeki gelişmeleri anlattım. Bayağı ilgi çekti. Seminer odasından çıktım, baktım bölümümüz hocalarından büyük Japon jeoloğu Profesör Akiho Miyaşiro arkamdan geliyor. Miyaşiro çok sessiz bir adamdı. "Bir dakika, sana bir şey soracağım" dedi ve bu konuşmayı yayımlayıp yayımlamayacağımı sordu. "Bu herkesin bildiği bir hikâye" dedim, "yayımlanmaya değer mi, bilmiyorum". "Yok, öyle değil, sana öyle geliyor. Hele bu Amerikalılar hiç bilmezler bu anlattıklarını, yayımlamanı tavsiye ediyorum" dedi. Pekâlâ, dedim geçtim. Ama benim yine de aklıma yatmadı. Çünkü Türkiye'de benim okuduğum kitaplar, 1899'da yayımlanmış Karl Alfred von Zittel'in meşhur jeoloji tarihçesi (ki bu kitabın İngilizce bir tercümesi de 1901 yılında yayımlanmıştır) gibi kitaplar ve daha niceleri... Yahu, dedim, bu Amerikalılar bunları okumuyorlar mı?

— *Amerikan üniversitelerinde okuyorsunuz, Amerikan yemeklerini yiyorsunuz ve Amerikalılar'ı aşağılıyorsunuz...*

— Hayır, katiyen aşağılamıyorum. Amerikan mekteplerine ve genelde Amerikalılar'ın bana, İngiliz ve Japon hocalarıma sağladıkları imkânları şükranla anmak zorundayım. Aksi büyük bir nankörlük olur. Üstelik çok da Amerikalı arkadaşım var. Nihayet kısmen Amerika'da yetişmiş birisiyle evlendim ve bugüne kadar bundan bir an bile şikâyetçi olacak bir sebep görmedim.

— *Pekâlâ, o zaman nedir bu Amerikan aleyhtarlığı?*

— Ben Amerika’da şahit olduğum cehalet seviyesini bir türlü anlayamıyordum. Mesela ben o seminerde anlattıklarımı, biraz mürekkep yalamış her jeolog bilir, diyordum. Miyaşıro, “Hayır, bilmez” diyordu. Dewey aynı şeyi söyleyip duruyordu. Dewey kendini beğenmiş bir İngiliz olduğu için, boşver John Dewey’un dediklerini, diyordum. Ama işin kötüsü John Dewey her seferinde haklı çıkıyordu. Miyaşıro bana 1977’nin sonunda geldi ve “Senden bir ricam var, ben Aki’yle beraber bir kitap yazacağım” dedi. Orojenez, yani dağ oluşumu hakkında. Bu kitabın ilk bölümü olarak o seminerde anlattıklarımı yazmamı rica etti.

— *Aki kim?*

— Amerika’da yaşayan çok meşhur bir Japon sismoloğuydu Keiiti Aki. Yanılmıyorsam, MIT’deydi o zaman. Miyaşıro, “Yazdığını ben Japonca’ya çevireceğim ve kitap Japonya’da yayımlanacak” dedi. “Şeref duyarım” diye karşılık verdim, “ama burada, yani Albany’de yazamam, çünkü ben buradaki kütüphane şartlarını biliyorum, müsait değil, benim İstanbul’a gitmem lazım, kendi kütüphanemi kullanayım” dedim.

— *O yıllarda kendi kütüphaneniz, üniversitenin kütüphanesinden daha mı iyiydi?*

— Tektonik tarihçesi konusunda kuşkusuz daha iyiydi, bu konuyla ilgili daha çok kitabım vardı. “Pekâlâ ama hemen gönder bana” dedi ve ben de İstanbul’a geldim, oturdum, yazdım. “The Classical Theories of Orogenesis”, yani “Dağ Oluşumunun Klasik Teorileri”. Yazdım ve Miyaşıro’ya postladım.

— *Yayımlandı mı pekâlâ?*

— 1979 senesinde bu kitap Japonya’da yayımlandı. Miyaşıro iki nüsha hediye etti bana o kitaptan, İvanami Şoten Yayınevi’nden çıktı. Yayınevinin sahibi de Prof. Miyaşıro’nun ço-

cukluk arkadaşıymış. Bizim yayımladığımız kitap bir yerbilimleri serisinin bir cildiymiş meğer. Bizim kitabın önsözünde Miyaşiro beni Japon okuyucusuna takdim eden birkaç paragraf yazmıştı. Tabii o zaman benim adımı sanımı bilen yok. Daha sadece iki ciddi makale yayımlamış bir lisans öğrencisiyim. Miyaşiro hakkımda yazdıklarını İngilizceye tercüme etmiş el yazısıyla, onu da bana verdi ve ben katladım, kitabın arasına koydum. Ondan sonra açtım Japoncasına bakıyorum, benim hakkında yazılanları izlemeye çalışıyorum. Kendi adımı görüyorum, Houston’u görüyorum, Albany’yi görüyorum ama İstanbul’u görmüyorum. İstanbul’da doğdum, İstanbul’da okudum falan. Gittim, söyledim Profesör Miyaşiro’ya: Dedim ki, “Efendim, “burada Albany var, Houston var, ama İstanbul yok, neden?” “Olmaz olur mu?” dedi Miyaşiro ve gösterdi. Meğer İstanbul’un Japoncası varmış. Albany ve Houston’un ise yok. “İstanbul eski, herkesin bildiği bir şehir, dolayısıyla Japon sileberinde İstanbul yazabiliyorsun ama Houston yazamıyorsun, Albany yazamıyorsun, onun için Latin harfleriyle yazdım” dedi. Çok hoşuma gitti, hiç unutmuyorum.

*Şu Paris bahsini bitiremedik bir türlü...*

Bu arada 1979 senesinde başka bir olay olmuştu. Onun da Paris’te aksülamelini yaşadım. Onu da anlatayım, zira bilim sosyolojisi açısından çok önemli. Merhum Profesör Vladimir Vladimiroviç Beloussov, benim 2003 yılında ABD’de yayımladığım büyük dalga boylu jeolojik yapılar hakkındaki düşüncelerin evrimiyle ilgili fikirlerin tarihçesini anlatan kitabımı ithaf ettiğim kişidir. Prof. Beloussov ‘70’li yıllarda bu teori yanlıştır, diyerek levha tektoniğine karşı gelip duruyordu. Pek zırva şeyler söylüyordu ama söyledikleri arasında birkaç tane iyi şey de vardı. Mesela düşey hareketlerin öneminin yeterince dikkate alınmadığını vurguluyordu ki bu o zamanlar doğrudu.

*Size itiraz etmek o kadar kolay olmasa gerek...*

— Dedikleri genelde doğru değildi zaten ve bu yüzden de itirazlarını Batı dergilerinde yayımlayamaz olmuştu. Fred Spilhouse o zaman Amerikan Jeofizikçiler Birliği'nin dergilerinden *EOS*'u çıkarıyor, yani *EOS*'un editörü. Bir gün, 1978'in yılbaşında, Beloussov hem Spilhouse'a bir yılbaşı tebriği yoluyor hem de bir makale göndererek ben şöyle bir şey yazdım, hiçbir yerde yayımlayamıyorum, acaba bunu *EOS*'ta yayımlayabilir misiniz, diye soruyor. Tabii Beloussov önemli bir adam. Gönderdiği yazıyı elinin tersiyle iade etmek mümkün değil. Spilhouse bunu İngiliz hocalarımdan, büyük tektonikçi Kevin Burke'e gönderiyor. Kevin bunu okuyup Spilhouse'a "bu yayımlanabilecek bir şey değil" diyor. Fakat Spilhouse "bunu yayımlamak zorundayız" diye cevap veriyor, "Beloussov önemli bir adam, onu üzmeylem, yayımlamanın bir yolunu bulalım".

— *Netice?*

— Kevin Burke de başka bir teklif olarak Beloussov'un makalesini yayımlanmasını kabul ediyor ama paragraf paragraf kendisinin niçin hatalı olduğunu izah eden bir şerh yazalım ve makalesinin içine yerleştirelim diyor. Spilhouse'un bu teklifi kabul etmesi üzerine Kevin Burke Beloussov'un makalesine bakıyor ve görüyor ki, makalenin içerisinde, bilhassa Avrupa'da jeolojik fikirlerin gelişmesiyle ilgili bir sürü felsefi iddia var. Bunun üzerine Burke beni çağırıp "cevabın ilk müsveddesini sen yaz" diyor, "zira sen bu fikirlerin tarihçesini hepimizden iyi biliyorsun".

— *Kabul ettiniz mi?*

— Ettim tabii ve oturdum yazdım. Sonra Kevin'e götürdüm. Biraz orasını burasını düzeltti, biraz da yumuşattı, fakat temel olarak benim yazdığımı kaldı, dolayısıyla benim adımla başa koydu, "Şengör ve Burke" olarak çıktı Beloussov'a oldukça sert yazılmış olan bu şerh. Hatta daha sonra bu karşılıklı atışma (zira Beloussov'a bize cevap verme hakkı da tanınmıştı) John Stewart isimli bir sosyologun kitaların kayma-

sı teorisi hakkında yapılan bilimsel tartışmaların sosyolojik temellerini incelediği bir kitapta da ele alınıp, sözümona bizlerin motifleri açısından incelendi (Stewart, J. A., 1990, *Drifting Continents and Colliding Paradigms-Perspectives on the Geoscience Revolution*: Indiana University Press, Bloomington, xii+[i]+285 pp.). Sosyolog Stewart'ın "analizini" okuyunca adamcağızın bizlerin motifleri hakkında söylediklerinin tamamen yanlış olduğunu gördüm. Zaten bu olaydan önce de pek ciddiye alamadığım sosyolojiye itimadım, bu olay üzerine hemen hemen sıfıra yaklaştı. Hatta daha sonra Belousov'a ithaf ettiğim kitabımın önsözünde de söylediğim gibi, ne yazık ki Prof. Belousov vefat etti, dolayısıyla Kevin Burke, ben ve Belousov biraraya gelip o sosyolojik etüt ne kadar doğrudur, hakkımızda yazılanları nasıl tartıp "analizlerini" yapabiliriz, oturup tartışmadık. Onu okuduğum zaman bu bilim sosyolojisi hakkında yazılanların falan ne kadar zırva olduğunu görüyorum. Adam benden bahsediyor, bende hiç olmayan motifleri bana atfediyor. Oysa ben hatırlıyorum onu niye yazdığımı, sayın sosyologun dedikleriyle ilgisi yok!

— *Sosyal bilimlerin bilim olmadığına dair bir teoriniz var galiba, öyle mi?*

— Yani, adam gibi bilim değiller, ancak mesela tarih bilimdir. Büyük İngiliz tarihçi John Bury ne diyor? Tarih bilimdir; ne bir eksik, ne bir fazla. Ben de buna katılıyorum. Ama sosyoloji falan bilim olabilmış değiller. Sebebi, inceledikleri nesneyi objektif olarak ele alamamalarıdır. Her bir araştırmacı, bizzat kendisi insan olduğu için iyi niyet ve benzeri motifler giriyor işin içine, insanın yaşamını daha iyi, daha hoş, daha az acılı yapmak gibi motifler. Halbuki bilim bu gibi motiflerle hareket etmez. Bilim gerçeği arar, o gerçek ne olursa, ne kadar acı olursa olsun. Marx'ın "Filozoflar bugüne kadar dünyayı anlamakla uğraştılar; halbuki önemli olan onu değiştirmektir" sözü bu yüzden tamamen yanlış ve tehlikelidir bilim açısından. Bilim bu gibi işlerle uğraşmaz. Sosyal bilimlerde hiçbir



araştırmacı insana, örneğin bir jeologun bir taşla baktığı gibi nesnel bakamıyor. Çünkü kendisi de insan.

— *İnsana da taşla bakılır gibi bakılabilir mi?*

— Bakılması lazım, aksi halde bilim yapılamaz. Nesnel olacaksın. Yani bu insanı mutlu etme çabası sosyal bilimcilerde genellikle bulunduğu için, sosyal bilimlerin içine din gibi hiçbir sağlam dayanağı olmadığını bildiğimiz sosyal süreçler de giriyor. Bu sırf semavi dinlerle sınırlı değil. Marksizm en hoş dinlerden biri, cenneti var, peygamberi var, azizleri var, kutsal kitapları var, şehitleri var, muhtelif mezhepleri, hatta değişik liturjileri var ve daha bilmem nesi var, bir sürü zırvalık var içerisinde. Fakat bilimin böyle inançların içinde olması mümkün değil. Bunu incelerken de son derece nesnel olunmalı. Marx'ın insanlara iyilik etmek istemiş olması zırvalamış olmasına engel değildir.

— *Prof. Beloussov'a Paris bahsinden gelmiştiniz...*

— Profesör Beloussov'la ilk defa orada karşılaştım, kongre esnasında.1980'deki kongrede baktım, karşıdan geliyor Prof. Beloussov. Benim de göğsümdeki kartta yazıyor kim olduğum. Gittim, kendimi takdim ettim. Tabii adım Ali Mehmet Celâl Şengör, bunun Türkçe bilmeyen ve Türk kültürüne yabancı birisi tarafından birdenbire anlaşılması kolay değil. Üstelik okuma gözlükleri de yoktu gözünde Profesör Beloussov'un. Gülümsedi, elimi sıktı, hemen gözlüklerini taktı, bir baktı, benim kim olduğumu gördü. O anda yüzünü, canının sıkıldığını saklayamayan bir ifade kapladı. Sonra kendisini toparladı ve o ifade derhal kayboldu. Oturduk yan yana. Birkaç dakika konuştuk. Sonra bir toplantım var, gitmem lazım, dedi. Pekâlâ, dedim, ayrıldık, sonra kendisini yıllarca görmedim.

— *Sizin çok genç olduğunuzu görünce şaşırmadı mı?*

— Bilmiyorum, o konuda bir şey söylemedi. Yalnız ben kendimi takdim ederken, ağzı kulaklarında olan Profesör Belos-

suov, gözlüklerini takıp da, yukarıda dediğim gibi benim kim olduğumu anlar anlamaz suratındaki gülümseme bir an için kayboldu.

— *Takdim ederken isminizi söylediniz ama anlamadı sizin kim olduğunuzu, öyle mi?*

— Evet, anlamadı. Ali Mehmet Celâl Şengör, diyorsun ama o makale dolayısıyla isminin sadece yazılış şeklini biliyor. Ben Türkiye’ye döndükten yıllar sonra Beloussov, Türkiye’ye geldi, AKM’de yapılan uluslararası bir jeofizik kongresi nedeniyle. Ben gittim buldum kendisini. Zaman Sovyetler’de Perestroika’dan hemen sonra; beş kuruş paraları yok Ruslar’ın. Dedim ki, “Eğer kabul ederseniz ben emrinize bir araba, bir de Rusça bilen bir şoför tahsis edebilirim İstanbul’da kaldığınız sürece”. “Çok memnun olurum” dedi.

— *Kim Rusça bilen şoför?*

— Cevdet.

— *Biliyor mu Rusça?*

— Tabii, Cevdet beş dil biliyor.

— *Nerede öğrenmiş?*

— Bulgaristan’da. Cevdet 21 yaşında gelmiş buraya..

— *Beş dili de nasıl öğrenmiş?*

— Türkçe ve Bulgarca evde, Rusça okulda, Sırpça ve Makedonca’yı da ilgisi nedeniyle yaptığımız gezilerde. Zaten bu Slav dilleri birbirlerine çok yakın diller. Üstelik Cevdet bir miktar İngilizce de biliyor. Yani bildiği rivayet ediliyor bütün dostlar tarafından. Meşhur jeofizikçi Dan McKenzie diyor ki, siz olmadığınız zaman Cevdet bayağı güzel konuşuyor İngilizceyi. Cevdet’i verebilirim, dedim Beloussov’a, çok memnun oldu. “Yalnız” dedi, “benim yanımda iki genç hanım var.” Genç bilim insanları onun grubundalar belli ki. “Araba emrinizde, kimi isterseniz onu alın, ama sizden bir istirahat-

mım var, biz eşimle beraber sizi akşam yemeğine davet etmek istiyoruz” dedim. Çok memnun oldu. Bir akşam yemeği için Prof. Beloussov’la anlaştık. Cevdet onu aldı, dolaştılar, alışveriş falan gitmişler, Cevdet biraz da İstanbul’u tanıtmış.

— *Kaç yılında oluyor bu?*

— 1990 senesinde; dedim ya Perestroika’nın hemen ardından. Sonra Beloussov eve geldi. Çok sıcak bir yazdı, unutmuyorum. Toplantıda gördüğümde Beloussov’un üzerinde kısa kollu, göğsü bağı açık bir gömlek vardı. Akşam bir geldi, grand-tuvalet takım elbise giymiş, dantelli bir mendil vardı cebinde. Bu adam bir aristokrat çocuğu. Beş, altı dil biliyor. Dadılarla falan büyümüş ihtilalden önce. Oya kapıyı açtı. Beloussov Oya’nın elini öpme teşebbüsünde bulundu, tabii Oya şaşırdı, ne yapıyor diye.

— *Sizin tepkiniz ne oldu?*

— Ben de Prof. Beloussov’a, latife ederek “Bu Amerika’da büyümüş bir barbar, kusura bakmayın” dedim. Fakat Beloussov eşim hakkında böyle bir latife yapmama çok kızdı, bu centilmenliğe sığmaz, dedi. Dedim ya, adam aristokrat bir ailenin çocuğu, görgüsü benimkinden çok üstün. Neyse, ondan sonra beraber yemek yedik, yukarı çıktık. Çok güzel sohbet ettik. Oya da, ben de sanat tarihinden, Rus tarihinden, o zamanki Avrupa politikalarından, Gorbaçov’un politikalarından, jeoloji tarihinden konuştuk. Müthiş bir adamdı. Muazzam kültürlü bir adamdı.

— *Kütüphanenizi göstermediniz mi?*

— Göstermez olur muyum? Steno’nun kitabını gördü. Baktı kitaba ve “Biliyor musun Celâl, ben bu kitap hakkında bir yazı yazmıştım, ancak orijinalini ilk defa görüyorum” dedi. Ondan sonra akşam kendisini yolcu ederken, “Kütüphaneyi beğendiniz mi?” diye sordum. “Ah, peri masalı gibi” dedi. Beloussov ne yazık ki kısa bir süre sonra vefat etti. Beloussov vefat ettikten sonra eşi Natalia Beloussova Hanımefendi ve-

fatını bildiren bir mektupla beraber Belussov'un resmini gönderdi bana. Ben de yazdığım bu kitabı ona ithaf etmeye karar verdim. Kitap düşey hareketler (büyük dalga boylu hareketler) hakkındaydı, Beloussov da bütün hayatını bu tür hareketlerin incelenmesine adanmış bir adamdı. O levha tektoniği teorisinin ilk başta bu tip hareketleri biraz gözden irak tuttuğunu iddia ediyordu; haklıydı da. Ne kadar haklı olduğu daha sonraki yıllarda ortaya çıktı. Ben bu kitabı ona ithaf edeceğimi eşine de yazdım, üzerine de sizin verdiğiniz resmi koyacağım, dedim.

— *Ne zaman çıktı bu kitap?*

— 2003'te çıktı. Önsözünde burada sana anlattığım hikâyeyi özetledim ve kitabın bir nüshasını da Natalia Belousova Hanımefendi'ye gönderdim. Pek mutlu oldu.

— *Hocam 14 Temmuz'da ne yaptınız, giydiniz mi siyahlarınızı?*

— Siyahlarımı giymekle kalmadım, *Le Monde*'un meşhur bilim muhabiri Yvonne Rebeyrol'un evinde *Figaro'nun Düğünü*'nü de seyrettim televizyonda. Bu şöyle oldu: Profesör Dewey'le yürüyoruz, yanımızda Chuck Drake de var. Amerika'nın ileri gelen jeofizikçilerinden ve hatırı sayılır bilim politikacılarından aynı zamanda. Bayağı önemli ve dehşetli yakışıklı bir adamdı. Yvonne Rebeyrol da çok güzel bir kadındı. Yaşlıydı, ama çok güzeldi. Biz yürürken bu kadın yanımıza geldi, Chuck Drake'le sarılıp öpüştüler, kadın Drake'e "Haydi bana yemeğe gel, sana bir kaz ciğeri yapayım" dedi. Chuck da, "Gelirdim ama arkadaşlarımla beraberiz" deyince Rebeyrol "onlar da gelsinler" dedi. Pekâlâ, dedik, hep beraber gittik.

*Kaz ciğeri yemeye gidiyorsunuz...*

Ben de kaz ciğeri hayatta yemem. Neyse gittik, kadıncağız Fransız usulü güzel bir yemek yaptı. Bu arada televizyon açıktı, Fransız İhtilali'nin yıldönümünde geleneksel olarak

Beaumarchais'nin oyunları ve özellikle *Figaro'nun Düğünü* gösterilir. Çünkü, devrimci düşünceleri vardı Beaumarchais'nin. O akşam da televizyonda o vardı. Ben baktım ki bunlar konuşuyorlar kendi aralarında, kalktım sofradan, bağdaş kurarak yere oturdum ve operayı seyrettim. Hiç unutmuyorum, o yıl 14 Temmuz'da bunu yaptım. Kongre esnasında bir sürü bilim insanı tanıdım, bir sürü toplantıya katıldım.

— *Alpler'de...*

— Evet. Alpler'de çalışmaya devam ediyoruz, bu arada kalabalık bir öğrenci grubu olan Prof. Trümpy geziler yapıyor Alpler içerisinde. Öğrencilerin içinde hem Diplom (Magister'e denk) yapanlar hem de doktora yapanlar var. Onları topluyor Prof. Trümpy, birisinin arazisine gidiyoruz, o araziye geziyoruz, ondan sonra başka bir öğrencinin arazisine gidiyoruz, orayı geziyoruz, böylece herkes geniş bir alanı öğrenmiş oluyor. Bazen İsviçre dışı geziler de yapılıyor, bazıları Avusturyalılar'la ortak gezi. Ben bu gezilere her seferinde katıldım, bu sayede çok şey öğrendim Alpler hakkında. Çok komik hadiseler de oldu, Trümpy'yi kızdırdığım günler de oldu.

— *Ne yaptınız?*

— Bir akşam Tiefenkastel'de oturuyoruz. Trümpy Helvetik naplarının yerçekimi etkisiyle yerleşmiş olduklarını anlatıyordu, ben de hemen arkasında oturuyorum. O sözünü bitirir bitirmez, “Yerçekimi etkisiyle yerleşmiş bir tane nap bilmiyorum” deyiverdim. Sen misin diyen! Kıpırdım oldu. Bangır bangır bağıyor bana, git Tunus'takilere bak, Cezayir'dekilere bak, falan filan... O kadar kızdı ki, ben hiç cevap vermemeyi tercih ettim. Ertesi gün kahvaltıda baktım yanıma geliyor, “Kusura bakma, dün akşam çok öfkelen dim” dedi. “Farkındayım” dedim. Ondan sonra bir gün, arazi gezisinin akabinde bir kafenin önünde oturuyoruz, yorgunluk çıkartıyoruz. O gün doğu İsviçre'de, Calanda'daydık. Prof. Trümpy'nin yanında bir zamanlar MTA jeologu olarak Türkiye'de de çalışmış olan meşhur bir Avusturyalı jeolog da

vardı; merhum Dr. Rudolf Oberhauser. Avusturya Jeoloji Servisi jeologlarından ve bizim gezinin de eş lideriydi o gün. Ben Eduard Suess'ün *Alplerin Kökeni* adlı kitabından bir paragrafı ezbere okudum.

— *Deyim yerindeyse kaşınıyorsunuz...*

— Trümpy bana şöyle bir baktı, döndü yanında oturan Rudolf Oberhauser'e, "Görüyor musunuz Bay Oberhauser" dedi, "tipik bir oryantal âlim." Hiç unutmuyorum, bir keresinde yine Vorarlberg'deyiz, manganezli çamur taşları var, onları göreceğiz. Otobüs durdu, iniyoruz, mostralar da ileride. Göreceğimiz kayaçlar yani. Ben daha onlara bakmadan bunlar herhalde normal faylanmanın yarattığı, kapalı, içinde kötü sirkülasyon olan havzalarda çökelmiş şeylerdir, yaşları şudur talan derken, Trümpy birden döndü, "Herr Kabinettgelehrte (oda âlimi), ağzınızı açmadan önce taşlara bir baksanız, dedi.

— *Neyi kastediyor "oda âlimi" derken?*

— Sırf odada çalışan, tabiatla ilişkisi olmayan âlimi kastediyor. Çok tatlı bir adamdı. Benim hayatımın büyük şanslarından biridir kısmen de olsa Trümpy'nin elinin altında yetiştirilmiş olmak. Bir keresinde gene Avusturya'da, Sântis napıların muadillerini inceliyorduk. İsviçre'de bu naplar Eosen yaşındaki çökel kayaçlarının üzerine bindirirler. Oysa Avusturya'da Eosen yaşlı, içinde balık fosilleri olan Fisch-schiefer gidip bu napların muadillerinin üstünü örtüyor. İsviçre'de anormal bir durum. Aradan da Ren Nehri geçiyor. Ren Nehri'nin içinde aktığı vadi, Alpler'de çok enteresan bir yapı süreksizliği sınırındır. Şimdi biz biliyoruz ki böyle bir anormal durum var, ama izahı yok. Rudolf Oberhauser de ayakta duruyor, çok sessiz, çok beyefendi bir adamdı. Trümpy önce mostralara baktı, sonra Dr. Oberhauser'e dönerek, "Herr Oberhauser" dedi, "bu durumu siz ve ben anlayamazsak kim anlayabilir ki?" Çıt yok. Rudolf Oberhauser bu pek kendini beğenmiş söze hiç cevap vermedi. Onun üzerine Prof. Trümpy dedi ki, "Azizim Herr Oberhauser, siz

bu tevazunuzdan bana biraz verseniz, ben de bu kendimi beğenmişliğimden size biraz verebilsem, her birimiz tam birer adam olacağız.”

— *Prof. Trümpy ile ilişkiniz devam etti mi?*

— Ben 1982’de doktoramı bitirdim ama Trümpy’le teması hiç kaybetmedim. Benim gözümde bir baba durumundadır Profesör Trümpy. Benim bir kitabımın tenkidini yayımladı, yani kitap tanıtımı yaptı. Hemen bir mektup yazmıştı bana. “Celâl sana hakaret edip, başıma bir şey gelmeden paçayı kurtarabileceğimden emin olmak büyük bir şereftir. Bunu yazabilen nadir insanlardan biri olduğum için mutluyum” diyordu. Ama tenkidinin sonunda benden “dünyanın en bilgili jeologlarından biri” diye bahsediyordu.

— *Türkiye’ye geldi mi hiç?*

— Geldi. Rahmetli eşi Marianne Hanım ile beraber bizde misafir kaldı. Hatta bizim öğrencilerle beraber araziye çıktık. Orada yine bana çok sataştı, bizim öğrenciler bayıldılar tabii, benim onlara yaptığım muameleyi birisinin de bana yaptığını, üstelik onların yanında yaptığını görünce zevkten mest oldular. Dediğim gibi, Trümpy’le ahbablığımızı hiç kesmedik. Daha geçenlerde öğrendim ki, vasiyetinde benim kütüphanemde olmadığını bildiği çok nadir bir kitap olan büyük İsviçreli jeolog Bernhard Studer’in *Batı Alplerin Jelojisi* adlı, 1834 tarihli meşhur kitabını bana bırakmış. Arkadaşım olan oğlu Daniel Trümpy, bunu Zürih’te oğlum Asım kanalıyla bana ulaştırdı. Bu unutulması asla mümkün olmayan bir olaydır hayatımda.

— *Bir ara Claudia’dan bahsetmiştiniz. Prof. Trümpy’nin sekreteri Claudia’dan. Dört dil bilen, çok güzel bir kızdı galiba...*

— Claudia, fevkalade mahir, dört dil bilen bir sekreterdi: Claudia Colombini. Bir yandan da dehşetli güzel bir kızdı ve bizim bütün gezi işlerimizi ayarlıyordu. Hatta benim postamı la bile Claudia uğraşıyordu. Ben arazideyken posta ona geli

yor, Claudia önemli şeyleri bilhassa not ediyordu. Mesela bir toplantı için tebliğ özeti yazılması lazım, ben telefonda dikte ettirirdim Claudia'ya, hatasız çıkardı bütün yazılar. Hatta bunları dikte ettirdikten sonra bunların ne yapılması gerektiğini anlatmaya kalkıştım Claudia'ya bir keresinde, “Zekâma hakaret ediyorsun” dedi, hemen sustum. Müthişti, her şeyi becerirdi Claudia. Cremona'lı çok tatlı bir fotoğrafçıyla evliydi. Ne yazık ki sonra Claudia bir mimara âşık oldu ve ayrıldılar. Bu ayrılık hadisesinden önce Claudia'ya, “Kalk İstanbul'a gel, mutlaka burayı gör, benim misafirim ol” diyordum. Hatta kocasına da takılıyordum, “Sen İtalyan'sın, Batı Roma'yı biliyorsun, Doğu Roma'yı da görmek lazım, kalkın gelin” diyordum. Benim bu ısrarıma dayanamayıp 1980 sezonunun eylül ayında geldiler bizi ziyarete.





## BEŞİNCİ BÖLÜM

### 12 Eylül'ü Yürekten Destekleyen Bir Aydın

*Ben Claudia'yı ve eşi Gianrı'yi aldım, "Haydi Boğaz'a gidelim" dedim. Boğaz'a bir geldik, herkes sokakta, piknik yapıyor, oyunlar oynanıyor. Claudia baktı baktı ve "Yahu, bu memlekette bu sabah darbe olmadı mı, bu ne hal?" diye sormaktan kendini alamadı. Sonra halktan birkaç kişiyle konuştum ben. Herkes halinden son derece memnundu. Bunları Claudia'ya tercüme ettim ama Claudia'nın kafası bir türlü bu memnuniyete basmadı. "Bu iş nasıl oluyor?" diye kendi kendine sorup durdu.*



*1986 TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü zamanın başbakanı Turgut Özal'dan alırken.*



... *Siz İstanbul'dasınız o sırada...*

Hayır, ben yazın arazideyim ama Claudia ile anlaşmıştık. İstanbul'da buluşacaktık, arkasından ben Albany'ye, Claudia da İsviçre'ye dönecekti. Neyse geldi, bize çok yakın olan ve Hava Kuvvetleri'nin efsanevi isimlerinden emekli Hv. Plt. Kur. Albay Canip Orhun'a ait olan Yeşilköy Motel'e yerleştirdik onları. Şile'ye gittik, İstanbul'u gezdik. 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gecenin sabahında saat dörtte, baktım annem dürtüyor beni. "Ne var, ne oldu?" diye sordum. Annem de, "Celâl kalk, ihtilal oldu" dedi. Kalktık tabii, radyonun başına geçtik. Bir baktım babam yok ortada, "Babam nerede, babama söylemedin mi?" diye sordum anneme. "Söyledim, söylemez olur muyum, baban, 'İhtilâli kim yaptı, albaylar mı, generaller mi?' diye sordu. Genarellerin yaptığını öğrenince de, 'O zaman bir şey yok, yat uyu' dedi ve kendisi de uyumaya devam etti" dedi annem. Hemen arkasından da televizyonu açtık. Televizyon o zaman siyah beyaz. Belki unuttular olmuştur, o günlerde günde yirmi kişi öldürülüyordu arif İstanbul'da. Televizyona bir baktım, beşi de karşımızda. Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya'yı zaten tanıyoruz. "Eh" dedim, "Tahsin Şahinkaya General ailesindeyse, ötekiler de muhakkak iyidir."

*Claudia nerede bu arada?*

Onlar otelde. Neyse, saat sekiz oldu, Claudia'ya haber vermek lazım. Sokağa çıkma yasağı var. Claudia da Yeşilköy Motel'de kalıyor. Motel de, dediğim gibi, Canip Albay'ın moteli. Havacı. Hemen Claudia'yı aradım. "Claudia, askeri darbe oldu, sokağa çıkma yasağı var, öğlene kadar otur Gıranı'yle. Öğlen ben sizi alacağım, dolaşmaya gideceğiz" dedim. Tabii çok telaşlandı. Ben de, "Telaşlanacak bir şey yok,

çok iyi bir şey oldu” diye anlattım. Şimdi İsviçreli’nin kafası almıyor tabii. Ne demek çok iyi bir şey oldu? Adam bir de, “Sen canını sıkma, otur yerinde” diyor. Akıl alır şey mi?

— *Üstelik Celâl Şengör bunu söyleyen...*

— Evet, Celâl Şengör. Hakikaten, öğlen oldu, ben Claudia’yı ve eşi Gianni’yi aldım, “Haydi Boğaz’a gidelim” dedim. Boğaz’a bir geldik, herkes sokakta, piknikler yapılıyor, oyunlar oynanıyor. Claudia baktı baktı ve “Yahu, bu memlekette bu sabah darbe olmadı mı, bu ne hal?” diye sormaktan kendini alamadı. Sonra halktan birkaç kişiyle konuştum ben. Herkes halinden çok memnundu. Bunları Claudia’ya tercüme ettim ama Claudia’nın kafası bir türlü bu memnuniyete basmadı. “Bu iş nasıl oluyor?” diye kendi kendine sorup durdu.

— *12 Eylül’de İstanbul’daydınız yani...*

— İstanbul’daydım ama birkaç gün sonra ayrıldım ve Amerika’ya gittim. Amerika’da beni karşılayan Prof. Dewey, “Tebrik ederiz” dedi. Dewey de benim gibi düşünüyordu. Çünkü Türkiye’de bulunmuştu ve “Böyle bir rezillikle memleket yönetilemez. Darbe oldu, akli başında adamlar geldi Türkiye’nin başına” diyordu.

— *Akli başında olup olmadığı çok tartışılır ama...*

— Hayır hayır. Ben hiçbir zaman tartışmadım. Bugün dahi tartışmıyorum. 12 Eylül darbesi son derece lüzumluymuştu.

— *Bu kanaati paylaşan çok insan var gerçi memlekette ama gelenlerin akli başında olduğuna dair kuşklar da aynı ölçüde yüksek...*

— Gelenler son derece akli başında adamlardı. Çünkü gelenleri tanıyorum, Şahinkaya Generalim hariç, diğerleriyle birkaç kere konuşmuşluğum olduğu için tanıyorum. Ama Şahinkaya Generalimi daha yakından tanıyorum. Bugüne bakarak değerlendirme yapmak yanlış olur. 12 Eylül’ün yaptığı birçok şey rayından çıktı ve bunun sorumluları da siviller.

Bunu birebir yaşadığım için çok iyi biliyorum. Dolayısıyla, 12 Eylül'den sonra olan pek çok kötü şeyi, bugün askerlere yıkıyoruz biz. Bu doğru değil.

— *Tahsin Şahinkaya diyorsunuz ama Tahsin Şahinkaya'yla ilgili olarak Time'da çıkan yazı çok konuşuldu o günlerde. Dünyanın en zengin genarellerinden birisi olduğu iddia edildi....*

— Yalan! Kesin yalan! On sene evvel miydi, neydi, Tahsin Şahinkaya'nın kayınvalidesi hastalandı. GATA'ya yatırıldı. Özel bir tedavi için belli bir para gerekti ve Şahinkaya o parayı bulamadı. Tahsin Şahinkaya'nın aleyhine söylenenlerin topu yalan.

— *Niye savunma yapmadı bu konuda o zaman?*

— Askerler hiçbir konuda açıklama yapmıyorlar.

— *Olur mu hiç hocam, pek çok lüzumsuz konuda günaşırı açıklama yapıyorlar...*

— Hayır, lüzumsuz konular değil, lüzumlu gördükleri konularda yapıyorlar. Benim dediğim şu: Kendilerini savunmak veya kendilerini korumak için açıklama yapmıyorlar. Memleketle ilgili bir şey olduğu zaman yapıyorlar. Mesela Sayın Org. Çevik Bir hakkında bir sürü saçma sapan laf edildi. Çevik Bir hiçbir zaman ağzını açmadı. Bence aslında konuşmaları lazım, konuşmamaları hata. Kendilerine de söyledim. Şahinkaya Generalimin o zaman çıkıp anlatması lazımdı. Değil mi? Ne yapıldı, ne edildi anlatmalıydı bunları. Mesela Şahinkaya Generalim devletin bir sürü parasını harcadı. Muazzam para harcadı. "Bu kadar para nereye gidiyor?" diye dedikodular çıktı hakkında. Fakat o paranın kuruşu kuruşuna nereye gittiğinin hesabı var. Şahinkaya Paşa, o parayla Türkiye'ye en modern kuvvet karargâhını kazandırdı. Ondan sonra Anadolu'daki bütün hava meydanlarımızı modernize ettirdi. Hepsi elden geçti meydanların. Hava Kuvvetleri çağ atladı. Bunların hiçbirisi halk tarafından bilinmiyor. O da ağzını

açıp tek kelime söylemiyor. Yaşlandı da. Yani birisinin Şahinkaya'yı yakalayıp, "Komutanım 12 Eylül'den sonra ne yaptınız?" diye sorması lazım.

— *Ben hemen yapayım bunu...*

— Kabul eder mi bilmiyorum. Eşi hasta bugünlerde, yakında onları yemeğe davet edeceğiz, Babaoğlu General ile beraber. Konuyu açarız. Komutan anlatmak isterse harika olur. Bütün Türkiye, bu dedikoduların nereden ve nasıl çıktığını, o paraların nereye gittiğini öğrenir. Şahinkaya Generalimin tertemiz olmasının da ötesinde, ülkemize çok ciddi hizmetler yapmış büyük bir komutan olduğu konusunda en küçük bir tereddüdüm yok.

— *Siz 12 Eylül'den birkaç gün sonra tekrar Amerika'ya döndünüz...*

— Evet, Amerika'ya döndüm. 1980'de yapılanlar arasında Türkiye Jeoloji Kurumu yıllık kurultayı falan da vardı. Amerika'daki hayatım ise belli bir monotonlukta devam ediyordu. Bu arada bir kız arkadaş edinme teşebbüsüm oldu. Ha, bu arada unuttum, İsviçre'deyken çok kaliteli bir kız arkadaşım oldu.

— *Kimdi, güzel miydi?*

— Her tarafı çok güzeldi. İsviçre Graubünden'li, Vicosoprano'lu. Hikâyesini anlatayım sana. Çok enteresan çünkü. Şimdi, benim kaldığım Albula Hospitz'de dört tane oda var, küçücük bir yer. Albula Geçidi'nin tam tepesinde. Benim doktoramın ilk üç yılında, Schwab adlı bir çift işletiyordu Hospiz'i. Bayan Schwab Valais'li, Bay Schwab ise Bern'li, daha önce anlattığım gibi. Bu çifte yardım etmesi için de her yıl iki liseli kız işe alınıyordu. Bu öğrencileri yetiştiriyorlar, öğrenciler de garsonluk yapıyorlar. İlk sene gittiğimde iki kızcağız vardı. Hatta Amerikalı bir arkadaşım, Paul, kızlardan birine tutuldu. Ben, "Burası Amerika değil, tutucu memlekettir, dikkat et" demiştim. Neyse, geldi, geçti. İkinci sene tekrar gittik.

*Doktorada her sene aynı yere mi gidiliyor?*

Evet. İkinci sene ben araziye giderken, Houston'dan hocam Prof. Ian Evans, "Ben de İsviçre'de olacağım" dedi. "Gel, beraber araziye gidelim" dedim, kabul etti, geldi. Arabadan sırt çantalarımızı, benim o sene arazide kullanacağım eşyaları aldık, odalara çıkıyoruz. Ben çıktım, arkamdan da Evans geliyor. Birden müthiş bir gümbürtü koptu. Evans merdivenin başından kayarak aşağı düştü. Ben eşyaları yere bırakıp yardıma koştum, neyse ki hiçbir şey olmamış. Merdivenler tahtaydı zaten. Orada baktım, Evans'ı seyreden şahane bir kız var. Gözleri iri iri açılmış Evans'a bakıyor, fakat dehşet güzel bir kız. İnanılmaz güzel bir kız. Tabii, ben de şaşırdım, "Nereden çıktı bu kız" diye.

*Fotoğrafı var mı?*

Maja'nın fotoğrafı yok galiba...

*İsmi ne dediniz?*

Maja. Neyse, Evans'a hemen yardım ettim, kaldırdım. "Yahu" dedi Evans, "kim bu, ona bakayım derken düştün." Ben de yeni görmüştüm, "Burada çalışan kızlardan biri herhalde" dedim. Hemen Herr Schwab'ı bulduk. "Ah, bunlar Maja ve Rita" deyip bize takdim etti. Rita uzun boylu, sarışın, gayet soğuk bir kız. Öteki Maja. Siyah saçlı, pembeyaz tenli, yemyeşil gözler, upuzun kirpikler, inanılmaz bir şey ama. Daha sonra Herr Schwab bu iki kızını karakterize ederken, "Rita, gerçek bir Cermen tanrıçası. Soğuk ve uzak. Öteki ise tipik Akdenizli, kanı kaymıyor" dedi. Sonra biz yerleştik otele, Ondan sonra araziye çıktık. Arazi keşfi sırasında yaşadığımız önemli bir olayı anlatabilir mi?

*Nedir o?*

Çıktık araziye, benim arazide Albula Geçidi'nden çıkıyoruz, Gualdauna diye bir tepe var, onun yanındaki boyundan atlıyorsun, arkadaki Pischta adlı dar vadiye geliyorsun. Kesch



Tepesi yükseliyor orada. Kesch'in dibinde de bir Alp Kulübü kulübesi var. Bazen oraya gidiyorum ben. Hadi oraya kadar yürüyelim, dedim Evans'a. Amacım, genel jeolojiyi göstermek, kesit göstermek. Biz yürürken, bir baktım Pischa'nın Kesch Tepesi'ne doğru yükselen bir düzlüğünde irice bir taşın üzerinde, uzunca saçlı, sakallı, 50 yaşlarında bir adam oturuyor.. Yanında da bir hanım var. Biz yürürken, onlara doğru yaklaştık. Adam yerinden kalktı, bize doğru geldi, elini uzattı, "Daniel Bernoulli" dedi, arkasından da, "sen herhalde Şengör'sün" dedi.

— *Kim bu Daniel Bernoulli?*

— Daniel Bernoulli Alpler'in en meşhur jeologlarından biri. İçinden pek çok büyük matematikçi çıkarmış İspanyol Yahudisi asıllı, İsviçreli, Basel'li bir ailenin üyesi. Basel'in üç büyük ailesi olan Merian'lar, Burckhardt'lar ve Bernoulli'lerden birine mensup.

— *Sizi nereden tanıyor?*

— İsviçre küçük yer, kim nerede çalışıyor, herkes biliyor. Belki de Trümpy, "Böyle bir öğrenci geldi, John Dewey getirdi, onu da Albula'ya koyduk" demiştir. Daniel Bernoulli de oraya gelmiş, oradaki türbiditlerle ilgileniyordu o zaman. Tatile çıkmışlar hanımıyla. Bana da birkaç soru sordular. Ne yazık ki daha sonra hanımı öldü adamcağızın. Tabii Daniel Bernoulli'yle oturduk, konuştuk. Çalışmaların nasıl gittiğini sordu. Ben de onu bulmuşken, "Prof. Bernoulli, benim bir derdim var, belki yardımcı olabilirsiniz. Ben bu türbiditleri bir türlü ayıramıyorum. Sınır nereden geçecek bunun içerisinde, birlikleri nasıl ayıracağım, bir türlü yapamıyorum" dedim. "Burada yapamazsın, vadinin karşısına geç, oradan bak, al eline fotoğraf makinesini, fotoğraf çek, o fotoğrafın üzerinde hemen ayırırısın. Uzaktan görünce hemen belli olur birlikler" diye cevaplandırdı sorumu.

— *Siz neden çözememiştiniz bu sorunu?*

Ben çalışırken bu tabakaların burnunun dibine gitmiş olduğum için ayıramamıştım. Hepsi geçişli çünkü, hepsi de turluldu. Bernoulli gittikten sonra ben Albula Geçidi'nin karşısına geçtim, adamın dediği ne kadar doğruymuş! Tabak gibi çıkıyor birlikler ortaya. Neyse, Prof. Bernoulli'yle oturup sohbet ettik, sonra birlikte yemek yedik. Ondan sonra ben Hospiz'e döndüm. Prof. Evans'la oturduk, konuştuk. Bay Bulwah, Rita ve Maja için "iyi kızlar" diyordu. Ama ben o an bu kızlara mümkün olduğu kadar mesafeli durmaya çalışıyordum.

*Niye?*

Küçük ev, İsviçre küçük bir yer, ben orada doktora yapıyorum, çok uygun olmazdı. Bir keresinde Evans'la konuşuyoruz, ben Val Bregaglia'yı yanlış telaffuz ettim, okunduğu gibi. Maja da oturduğu yerden pat diye lafa karışıp düzeltti.

*Siz mesafeli durmaya çalışsanız da Maja'nın böyle bir niyeti yok anlaşılan...*

Bölge tabii Graubünden'in güneyi. Kızın geldiği yer. Neyse bu yaz geçti, geldik 16 Ağustos'a. 1979 senesi. 16 Ağustos Prof. Trümpy'nin doğum günü. Telefon etmiş, 16 Ağustos'ta bende olacak. Zaten her sene iki kere gelip beni kontrol ediyordu, ne yapıyorum, diye. Bu arada Albany'de bizim Avusturyalı bir hocamız vardı, Viyanalı, merhum Peter Karl Benedict. Bu adamcağız Yahudi'ydi. Tipik bir Yahudi. Kulaklar, burun murun. Hitler Avusturya'yı işgal edince bunlar ailece kaçmışlar, Amerika'ya gelmişler. Fakat onun babası Birinci Dünya Savaşı'nda asker olan Yahudiler'den- çok nadir asker Yahudi var tabii Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda- ve Monte Cimeone Çarpışmaları'nda büyük yararlılık göstermiş,

*Bizde de var biliyorsunuz, Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale cephesinde pek çok Yahudi, Rum ve Ermeni askerimiz şehit oluyor...*

— Öyle mi? Bunun babası subay, çok yararlılık göstermiş, dolayısıyla soyadına von Monte Cimeone ilave edilerek asil yapılmış bir adam. Bu kadar mühim bir adam. Hakikaten, küçüklük resimlerini gösterdi Benedict, gölün kenarında, babası üniformalı, annesi yanında falan, bu da mayoyla göle girerken. Amerika'ya yerleşiyorlar. Bu adamcağız Almanca bildiği için İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikan ordusuna giriyor. Avrupa'ya gönderiyorlar. Avrupa'da çarpışıyor. Fakat bu adamın bir başka özelliği de, tipik bir Viyanalı olması yani müzik hastası. Ve bunun birliği Garmisch-Partenkirchen'e geliyor. Garmisch-Partenkirchen'de Richard Strauss oturuyor. Benedict komutanından izin alıyor ve gidip Richard Strauss'un evini buluyor. Kendini takdim ediyor. Üstad, sizinle tanışmaya geldim, diyor. Onu tanıyor bu arada. Ondan sonra Amerika'ya dönüyor. Savaştan sonra annesi, babası Amerika'da oturamamışlar ve tekrar Viyana'ya dönmüşler.

— *Pekâlâ, kendisi ne yapıyor?*

— Kendisi Amerika'da kalmayı tercih etmiş. Fakat Benedict'in orada kalmasının asıl sebeplerinden biri, Amerika'nın askere gidenlere harpten sonra okuyup tahsillerini tamamlamaları için GI- Bill denen bir burs vermesi,. Benedict, o GI-Bill'lerden birini alıyor, jeoloji tahsil ediyor, doktorasını yapmak için de Zürih'e gidiyor. Trümpy'nin, Albert Bally'nin ve birçok meşhur adamın sınıf arkadaşı oluyor. Prof. Rudolf Staub gibi meşhur bir adamın yanında doktora yapıyor. Fakat doktorasını kendi memleketinde, Avusturya'da Granat-spitzgruppe'de yapıyor. Tauern penceresi içinde. Bu arada Lisa della Casa'yla çok iyi ahbap oluyor. Benedict'in yatıp kalkmadığı meşhur soprano kalmamıştı neredeyse. Çok enteresan bir adamdı Peter Benedict. Avusturya'dan sonra tekrar Amerika'ya dönüyor. Çok kısa bir süre Andlar'da bir bakır şirketinde çalışıyor. Arkasından da, o zamanlar çok küçük bir okul olan Albany'ye giriyor ve kalıyor. Ondan sonra da ne araştırma ne başka bir şey! Hiç. Bütün hayatını kadına, müziğe, şaraba adıyor.

— *Kadın, şarap ve müzik, hiç de fena fikir değil sanki...*

— Müthiş, şahane adamdı. Bizim bölümdeki bütün kızlar bayılırlardı buna. Güzel bir adam da değildi. Yani yakışıklı katiyen diyemezsin. Ama adam nasıl tatlı bir adam! Sana anlatmam mümkün değil. Sigara içerdi, hatta akciğer kanserinden öldü zavallı. Elinde sigarası sabahleyin gelirdi benim odama, “Guten morgen Celâl” derdi, otururdu, biraz Almanca sohbet ederdik. Onun da çok hoşuna gidiyordu; kendisi Almanca konuşacak ve biri onu dinleyecek. Bir keresinde beni evine davet etti, çok güzel “pied de cochon” yapmış. Domuz paça. Servis yaparken birden durdu ve, “Şu dünyanın işine bak, Celâl, bir Yahudi bir Müslüman’a domuz ikram ediyor” dedi. Ama şahaneydi yani. Hatırlıyorum, sabah dörde kadar oturduk, Richard Strauss’un *Der Rosenkavalier*’in çeşitli versiyonlarını dinledik. Hatta Peter Benedict bana bunları anlattı. Çok sevdiğim bir adamdı, bayılırdım.

— *Alpler’de nasıl buluştunuz pekâlâ?*

— Benedict, her sene Alpler’e tırmanıyordu. 70 küsur yaşındaydı ama Alpler’e tırmanıyordu. Dedim ki, ben oradayım, biliyorsunuz doktora yapıyorum, mutlaka gelin, size doktora arazisini göstereyim. Anlaştık. Onun geleceği tarih tesadüfen Trümpy’nin 16 Ağustos’taki doğum gününe rast geliyordu. 16 Ağustos’ta gelecek, 15 Ağustos’ta mı, 14 mü ne, geldi, kal dedim, Prof. Trümpy’nin doğum günü var, ona bir sürpriz yapacağız, dedim. Herr Schwab güzel bir yemek yapacak akşamleyin, küçük bir parti vereceğiz. Aman ne iyi olur, dedi. Ben araziden dönüyordum. Küçük turuncu bir Volkswagen vardı kapının önünde. İçeri girdim, baktım, Benedict! Araba kiralamış, gelmiş. İçeri girdiğimde Maja’yla oturuyordu. Benim yanıma geldi. Bu arada Maja gitti. İşte nasılsın, iyi misin falan... Ya nereden buldun bu kızı, dedi, inanılmaz bir şey. “Ne diyorsunuz Prof. Benedict?” dedim. “Ben jeolojide uzmanlık satmam ama kadınlar konusunda uzmanım, bu kız benim hayatımda gördüğüm en güzel kızlardan biri” dedi. İyi, hayırlı olsun, dedim. Hakikaten çok güzel bir kız, diyecek bir şey yok.

— *Sizin henüz Maja ile aranızda bir şey yok...*

— Hayır katiyen yok. Sonra üstümüzü değiştik, oturduk, sohbet ettik. Ian Evans'la yaptığımız gibi Gualdauna'ya gideriz, orada yemek yeriz, oradan Engadin'e gideriz, akşam da bir çay içer döneriz, dedim. Ertesi gün hazırlandık, yürüyüşe başladık, tam Gualdauna'ya geldik. Engadin ayağımızın altında. On dakika sonra Pisch'a dayız. Tam karşımızda Piz Alv, biraz güneydoğuda, daha ileride Bernina grubu, ötesi Veltlin (Valtellina). Manzara müthiş. Tesadüf, hava da pek enfesti. Benedict, dur bir sigara içeyim, çok güzel bir yer burası, dedi. Yaktı sigarasını, ben de yanında oturuyorum. "Celâl" dedi, "sen bir aptalsın!" Damdan düşer gibi, aynen böyle! Üstelik Benedict'le o kadar senli benli değildim. Nihayetinde o Avrupalı bir hocaydı.

— *Niye aptal oluyorsunuz ki?*

— "Sen bir idiyotsun, aptalsın" dedi. "Nerden aklınıza geldi, bu lafı söylemek" diye sordum. "Dün akşam Maja'yla konuştum," dedi. "Gördüm, konuşuyordunuz," dedim. "Maja'ya bir şarap ısmarladım," dedi. "Sizin antrenmanınız çok bu konuda, inanırım," dedim. "Maja senden şikâyetçi." "Benden mi? Olamaz, Maja'yla en küçük bir ilişkimiz olmadı." "Zaten o da ondan şikâyetçi" dedi, "Maja'ya hizmetçi muamelesi yapıyormuşsun." "Böyle bir şey aklımdan bile geçmedi" dedim, "Ama bu kız orada çalışıyor, ben de onu getir, bunu götür diyorum tabii, bunun dışında da bir ilişkimiz olmamasına bilhassa gayret ediyorum." Neden, diye sordu Benedict. Ben de, "Bu kızlar Herr Schwab'a emanet edilmiş vaziyetler. Lise öğrencileri ve öğretmen okuluna gidiyorlar. Bunlarla herhangi bir ilişki yakışık almaz diye düşünüyorum, sonra Herr Schwab var ortada, bu adamcağız ne der..." dedim.

— *Prof. Benedict, Maja'yı aklınıza yerleştiriyor yani...*

— Galiba öyle. "Ah Celâl, ben aynı kanaatte değilim, bu kalitede bir kızı bir daha bulamazsın. Bak, ben dünyanın en güzel kadınlarıyla yattım kalktım, bu kadar güzelini hiç görme-

dim. Üstelik çok da iyi bir kız, hemen git özür dile” dedi. Pekâlâ, dedim, ne diyeyim... Ondan sonra biraz daha lafladık, Trümpy geldi, hep beraber araziye çıktık. Akşam Herr Schwab nefis bir yemek yapmıştı. Trümpy’nin doğum gününü kutladık. Sonra tabii ikisi ayrıldılar, biz kaldık Maja’yla baş başa. Neyse ben bir akşam baktım, bu yalnız, “Seninle konuşabilir miyiz? Herr Benedict böyle böyle dedi, çok üzüldüm, benim seni aşağılamak gibi en küçük bir niyetim yok. Yalnız ben gayri medeni bir ülkeden, kadın erkek ilişkilerinin çok rahat olmadığı bir kültürden geliyorum” diyerek başladım söze. Sonra Amerika’yı anlattım, onun da bir başka ekstrem olduğunu söyledim. Arkasından, “Burası da tutucu bir toplum. İsviçre’de bir köydeyiz nihayetinde. Ben buraları biraz tanırım. Sonra sen ve Rita, Bay ve Bayan Schwab’a emanet edilmişsiniz. Ben de burada doktora öğrencisiyim, yan yana odalarda yatıp kalkıyoruz, onun için böyle davrandım, senden çok özür diliyorum, böyle bir niyetim yoktu” dedim.

— *Maja nasıl karşıladı bu sözlerinizi?*

— Maja da, “Ben çok üzüldüm, sanki bize tepeden bakıyormuşsunuz gibi geldi” dedi. Ondan sonra Maja’yla ahbap olduk. Hatta bana bir keresinde posta gelmişti, *Thera and the Aegean World* adlı bir kitabın EOS dergisinde tanıtımını yapmam isteniyordu. Kitabın tanıtımını hemen yazıp göndermem lazımdı. Maja da bir yere gidiyordu, akşam geç gelecek. Maja’ya dedim ki, mutlaka kitabı postaneden al, saat kaç olursa olsun bana getir. Gece iki gibi, baktım kapı vuruluyor. Kitabı getirmiş. Ondan sonra o sene oradan ayrılırken Herr Schwab’a, kızlara bir şey vermem gerekir mi, diye sordum. 100’er Frank bahşiş bırak, dedi. Pekâlâ, dedim, parayı Herr Schwab’a verdim ve siz benim adıma verirsiniz, dedim. Birbirimize teşekkür ettik ayrılırken karşılıklı adreslerimizi aldık. Ben Zürih’e gittim. Sonra bir kitapçada *Tenten* gördüm. Yanılmıyorsa *Tenten Tibet’te*’ydi. Bu arada Tibet’le ilgileniyorum. Maja’ya anlatmıştım herhalde, ne olduysa, aldım bir tane *Tenten* gönderdim ona.

— *Bu kadarla mı kaldı Maja?*

— Olur mu? Ben dönüp geldim Albany'ye. Gelir gelmez Peter Benedict bir sabah bana geldi ve "Celâl, ne yaptın Maja'yla?" diye sordu. Böyle böyle, dedim, bahşış verdim, bir de *Tenten* hediye ettim. "Şimdi Maja'ya bir kart yaz" dedi, "geldim, teşekkür ederim, bilmem ne..." Pekâlâ. Aldım üniversitenin kitapçısından bir kartpostal, Maja'ya bir mesaj döşendim. Sonra tekrar teması kestik. Tabii, jeoloji var, ciddi işler yapıyoruz, çalışıyoruz. Sonbahar sömestresi sonunda, kışın tekrar Zürih'e gideceğim, oradan da İstanbul'a döneceğim. Peter Benedict'le vedalaşırken, ben hep sorardım, Avrupa'dan bir şey istiyor musunuz, diye. Prof. Benedict, "Maja'yı ara, onu yemeğe götür" demesin mi? "Herr Benedict" dedim, "kız Vicosoprano'da." "Celâl, dediğin yer çok çok dört saatlik yol, gelir kız, ama gelmese de sen git" dedi. Pekâlâ, dedim. Ve Maja'ya bir mektup yazdım. Maja şu tarihler arasında ben Zürih'te olacağım, seni görmek, bir yemeğe götürmek isterim, mümkünse buluşalım. Pat, cevap geldi. Hiç unutmuorum, Hotel Central, henüz eski halinde, eski mobilyalar var; şimdi maalesef çok ultramodern bir hale soktular. O zaman öyle değildi tabii. Hauptbahnhof'un (Zürih ana tren istasyonu) karşısında. Tramvayların falan bir araya geldiği, tren istasyonunun karşısındaki meydanda. Ben hep o otele kalıyordum. Antonio adında, resepsiyonda duran çok tatlı, çok gırgır bir zat vardı. Antonio'ya bir kızı beklediğimi, onu yemeğe götüreceğimi söyledim. Hem de Kronenhalle'de yemeğe götürüyorum. Kronenhalle'yi hiç duydun mu?

— *Hayır.*

— Zürih'in en meşhur lokantası. Albert Einstein'a veda yemeğinin yapıldığı yer. Oraya götüreceğim kızı. Dehşetli de pahalı bir yer. Antonio'ya şöyle şöyle bir kız gelecek, ben şurda oturuyorum, gözden kaçarsa sen bana haber ver, ama nasıl olsa ön taraftan gelir, dedim. Ben dalmışım, kitabımı okuyorum. Bir şangırtı koptu, bir döndüm, Antonio'nun önünde onlarca, yüzlerce anahtar darmadağın olmuş vaziyette. Bir de

baktım Maja bana doğru geliyor. “Maja hoş geldin” dedim, sarıldık, öpüştük. Baktım Antonio anahtarları topluyor. Ben anahtarımı verip ayrılacağım. Gittim Antonio’nun yanına, Antonio baktı, “Celâl” dedi, “müthiş bir kız bu...”

— *Onun için mi anahtarları düşürmüş?*

— Anahtarlar elindeymiş. Bir dönmüş, bunu görmüş. Maja arka kapıdan girmiş, oradan girer girmez resepsiyona geliyor. Antonio bir dönmüş, karşısında Maja’yı bulmuş, elinde tuttuğu anahtarları düşürmüş. Sonra Maya’yla Kronenhalle’ye gideceğiz. Maja bir öğretmen kızı. Hayatında öyle bir yere gitmemiş tabii. Şaşırdı bayağı. Gittik Kronenhalle’ye. Maja da bir içim su yani. Yanımda bir yürüyor, herkes dönüp bakıyor. Maja’yla nereye gittiysem hep böyle oldu.

— *Yüzü mü çok güzeldi?*

— Her tarafı... Yüzü, vücudu, inanılmaz güzel bir kızdı. Gittik, oturduk. Hemen arkamızdaki masada da bir Alman parlamenterler grubu var. Neyse biz yemekleri ısmarladık, yemek yiyoruz Maja’yla. Birden servis kapısı açıldı, bir kadın girdi içeriye. İki kolunda iki koltuk değneği, kadın altınla kaplıydı neredeyse. Kúpeler, kolyeler falan. 80 küsur yaşında olması lazım. Zor yürüyor. Bizim masaya geldi, hoş geldiniz, iyi akşamlar, çok mutlu olduk burada olmanızdan, memnun musunuz servisten, dedi. Teşekkür ettim ama dam üstünde saksagan, kimin nesi bu? Ondan sonra kadıncağız arka masaya geçti. Parlamenterlerin hepsi ayağa kalktı, sırayla kadının elini öptüler. Onlarla sohbet etti, sonra tek tek diğer masaları gezdi; orada da büyük bir hürmetle karşılandı. Ben Maja’ya, “Biz bir halt ettik ama ne olduğunu bilmiyorum. Hangi masaya gittiyse, masada oturanlar ayağa kalktılar, biz hariç” dedim. Biz, iki görgüsüz! Erkekler kadının elini öpüyor falan. Sonra biz yemeği bitirdik. Hesabı ödedik. Aşağıda paltolarımız var, alırken, kapıda duran, şef garson olduğu belli bir adama kadının kim olduğunu sordum. “Lokantanın sahibesi ve Albert Einstein 1913’te buradan ayrılırken ona çi-



çek veren kız” dedi. Maja’ya “şimdi anladım ne halt ettiğimizi” dedim. Maja çok etkilendi, Einstein’a çiçek veren kızla tanıştık diye.

— *Bu arada siz Maja’yla yemekte ne yaptınız?*

— Sohbet ettik oradan buradan. Okuldan sonra ne yapacaksınız, falan. Maja öğretmenlik okuyordu. Ben Maja’ya hep, öğretmen olmakla yetinme, mutlaka üniversite tahsili yap, diyordum. Maja’nın babası da öğretmendi. Sonra babası ve annesiyle tanıştım, ziyarete gelmişlerdi. Babası çok tatlı bir adamdı. Annesi de çok güzel bir kadındı. Şahane bir kadındı hakikaten. Onlara da Maja’nın mutlaka üniversite tahsili yapması gerektiğini söyledim. Yani öğretmen olması iyi de, bu kız 21. yüzyılda anne olacak. Anne olacak birisinin üniversite mezunu olması şart, dedim. Adamcağız zavallı, aman bir iş bulsun da, dedi önce, ama arkasından da bana hak verdi. Çok aydın bir adamdı babası. Bir sonraki yaz gelmedi Maja.

— *Bir daha görüşmediniz mi?*

— Hayır canım. Ben her İsviçre’ye gittiğimde Maja’yı buluyordum. Ondan sonraki yıllarda, ben arazide çalışırken Maja’yla sözleşiyorduk. Maja mutlaka bana yemeğe geliyordu birkaç kez. Arabasıyla geliyordu. Ondan sonra beğen beğenebildiğin kadar lokanta. Sils Maria’ya gittik bir kere. Orada enfes bir otel var, Waldhaus, kocaman, eski fakat pek güzel bir otel. Oraya gittik. Onun stube’sinde bir yemek yedik. Yemekten sonra ne yiyelim, haydi, dedim, armutla peynir yiyelim. Şef geldi, eliyle dokunmadan, gözümüzün önünde soydu armudu, hayatımda ilk defa gördüm böyle bir şeyi. Hiç dokunmadı. Çatal bıçak yardımıyla armudu incecik soydu. Şak, şak, şak dilimlere ayırdı, peynirleri yanına koydu, beraber yedik, Maja’nın da çok hoşuna gittiydi.

— *Âşık oldunuz mu siz Maja’ya?*

— Ben hayatımda Oya dışında hiç kimseye âşık oldum mu, bilmiyorum ama çok iyi arkadaşlık ettik Maja’yla.

— *Bir şey olmadı ama aranızda öyle mi?*

— Yani ne olmasını istiyorsun ki?

— *Yattınız mı, öpüştünüz mü, koklaştınız mı anlamında soruyorum.*

— Ufak tefek şeyler oldu ama arkadaş olarak kaldık biz. Çok yakın iki arkadaş olarak kaldık. Hatta sonra Maja nişanlandı ve ben Maja'ya bir nişan hediyesi gönderdim, Maja'nın hediye yüzünden başı derde girmiş gümrükçüde. Gümrükçü bir türlü inanmamış böyle bir hediye olacağına.

— *Ne gönderdiniz ki?*

— Gümüş bir tepsi gönderdim ve altına da Maja'nın ve nişanlısının adını yazdırdım. Sonra neyse, Maja öğretmen okulunu bitirdi, kendi sınıfından iş bulan iki kişiden biri o oldu. Maja'nın iş bulduğu okul, evine on dakika mesafeydi. Yani böyle bir şans olamaz. Maja bana mektup yazdı, işe başladım, diye. Ben geliyorum, seni ziyaret edeceğim, dedim. Maja'ya hediye götüreceğim. Gittim amcama. Amcam Şemsettin Şengör, Kapalıçarşı'da ikinci nesil halıcı. Amcacığım, dedim, Maja'ya hediye götüreceğim, ne götüreyim? Amcama daha önce de Maja'dan bahsetmiştim. Bir baktım, gitti, bir Kafkas heybesi aldı, antika. Yanındaki çocuklardan birine, bana bir halı makası getirin, dedi. Halı makasını aldı, heybenin bir tarafını kesti. Kestiği yerleri birleştirdi ve atkılı bir omuz çantası yaptı heybeden. Ama şahane bir şeydi. Al bunu götür Maja'ya, dedi. Bunun heybe olduğunu, nasıl kullanıldığını, antika olduğunu anlat, dedi. Çok iyi fikir, dedim. Ben de gittim, hemen altımızdaki, Züoz adındaki küçük köydeki çiçekçiye. Ben bir arkadaşımı ziyarete gideceğim, yeni öğretmen oldu, bana bir çiçek yapacaksınız, dedim. Ancak minimum 250 franklık olacak. Tabii, adamcağız döndü bir baktı dükkânına, 250 franklık ne bulabilirim, diye; hani dükkândaki çiçeklerin hepsini verse o kadar edecek. En sonunda adam enfes bir porselene kuru çiçeklerle gerçekten sanat eseri denebilecek güzellikte

kalıcı bir aranjman yaptı ve işte bu 250 frank olur, dedi. Zaten paranın çoğu porselene gitmişti. Teşekkür ettim. 250 İsviçre Frangı az para değil o zaman. Aldım çiçeği, heybeyi de aldım, taksiye atladım, Maja'ya sürpriz yapacağım. Okulunu da biliyorum. Gittim, bir baktım derste, kapısında bekledim. Beni görünce şaşırdı, sarılıp öpüştük, sınıfına bir çiçek, sana da bir hediye getirdim, dedim. Çok memnun oldu. Sonra birlikte derse girdik çocuklarla bir saat vakit geçirdik. Onlara ne yaptığımı, ne ettiğimi, Alpler'i nasıl incelediğimizi, bu dağların nasıl oluştuğunu, depremlerin nasıl olduğunu, Türkiye ile İsviçre arasındaki jeolojik farkları anlattım. Tabii, bunlar ilkokul çocukları ama çok hoş oldu. İş bittikten sonra Maja'yla yemek yedik. Dediğim gibi, Maja'yla her sene buluştuk.

— *Türkiye'ye geldi mi hiç?*

— Hiç gelmedi. İşe başladığı sene geçti, bir sene daha geçti, benim üçüncü senem, doktoramın son senesi. Maja, S-Chanf'a gidelim, yemek yiyelim, dedi. S-Chanf da benim doktoradan epey uzak bir yer, Engadin'in alt taraflarında bir köy. Avusturya sınırına yakın. Maja gelip aldı beni, yolda giderken "Celâl, öğretmenlikten istifa ettim" dedi. "Ciddi misin?" diye sordum. "Evet, Paris'e gideceğim" dedi. "Aferin sana" dedim. Linguistik okuyacakmış. "Helal olsun" dedim. "Babam çok kızdı" dedi. "Tahmin ediyorum" dedim. Çünkü babası öğretmen, Maja da herkesin hayal ettiği öğretmenlik gibi bir iş bulmuş ama iki sene sonra istifa edip ayrılıyor. "Sen akıllı kızsın" dedim, "bu hayat burada geçmez." "Ben de seninle aynı fikirdeyim" dedi. Ondan sonra bir yavuklu buldu kendine. Çocukla nişanlandı, biz de o sırada Oya'yla evlenmek üzereydik. Onun nişan haberini alınca ben yine gittim amcama, Maya'ya bir hediye... Koca bir gümüş tepsi buldum, altına isimlerini yazdırdım, gönderdim. Maja'dan telefon geldi, gümrükçüye anlatamadık bu hediyeyi, iyi ki yazı vardı altında, dedi. Adam böyle hediye olmaz demiş, koskoca gümüş tepsi tabii.

— *Şimdi görüşüyor musunuz, hiç değilse arada sırada?*

— Yok. Ha, bu arada Maja bana, *Der Name der Rose / Gölün Adı*'nı hediye etti. Onu daha iyi anlayabilmem için Roma portallerinin mimari anlamını anlatan bir başka kitap daha vardı yanında. Benim onu anlayamayacağımı tahmin ederek bir de o kitabı verdi bana. Böyle müthiş bir kızdı işte. Maja'yla ilişkinin belli bir yere gitmemesinin sebebi, birincisi kültürlerarası birlikteliğin zor olduğuna inanmam, ikincisi de onun İsviçre'den ayrılmam, demesi. Ben dağları bırakamam, diyordu. Peter Benedict bana bir keresinde, "Sen dünyanın en şanslı adamlarından birisin, adres defterinde Vicosoprano adresli biri var" demişti. Nasıl güzel bir yer... Alpler'in güne-ye bakan yamacında, derin, kocaman bir vadi. Nefis. Ben evlerine gittim Majalar'ın. Annesi sokakta oturuyordu, atmış sandalyeyi dışarıya. Ama ne manzara be kardeşim... İhtiyarlamaz insan orada. Arabaya atladın mı St. Moritz yarım saat mesafede. İşte ben doktoramı böyle güzel bir yerde yaptım.

— *Pekâlâ, doktora bitti mi artık?*

— Dur, daha bitmedi. Doktoramı yaparken bana ETH'de bir ofis verdiler. Arazilere oradaki öğrencilerle beraber gidiyoruz, epey içli dışlı olduk. Orada bir şey benim çok dikkatimi çekti: Amerikalılar'dan farklı olarak, oradaki öğrencilerle konuşmak çok kolaydı. Hiç kompleksleri yoktu. Sen mi fazla biliyorsun, ben mi fazla biliyorum oyunu yoktu yani. Konuşmalarımız, tartışmalarımız gayet doğaldı. Birbirimize dertlerimizi, sorunlarımızı anlatıyorduk, sorunlar da jeolojik, bilimsel sorunlar. Hepsi müthiş bilgili çocuklardı. Beraber bira içmeye gidiyorduk, yemeğe gidiyorduk.

— *Bunlar doktora öğrencisi mi?*

— Doktora ve diplom öğrencileri. Daha çok doktora öğrencileri var ama. Ben oradaki bilim camiasını Amerika'dan çok daha sağlıklı buldum. İkincisi, çok iyi bir kütüphanecimiz vardı. Adı Esther Chappuis, yaşlı, evde kalmış bir hanım. Kütüphaneyi çok iyi tanıyan, neyin nerede olduğunu gayet iyi

bilen bir hanımdı. Jeoloji bölümünün kendi kütüphanesi vardı. Çok tarihi ve zengin bir kütüphane. Ben orada çalışıyordum bütün gün. Bir keresinde bir makale yazacaktım. Uluslararası Jeologlar Kongresi'ne bir takdim yapmıştım Suess ile ilgili. Miyaşiro'nun bana yazdırdığı jeoloji tarihi var ya, ben o süreçte jeolojinin tarihçesi hakkında da bazı şeylerin yazılması gerektiğine kanaat getirdim. Bu kongreye de davet edilince de, Suess'ün 1950 öncesi ekollerle ilişkisi hakkında bir makale yazayım dedim. Tabii ben çalışmayı seven bir adam olduğum için hafta sonu kapanmak istiyorum kütüphaneye. Kadıncağыз ise haklı olarak evine gidiyor.

— *Hafta sonları açık mıydı kütüphane?*

— Değildi tabii. Fräulein Chappuis, “Ben hafta sonu burada çalışmak istiyorum” dedim. “Öyle mi, al anahtarları” dedi. Kütüphane var ya, bir hazine. O kütüphanede ayrı baskılar kayda geçmemiş. İki tanesini yürütsem kimsenin ruhu duymaz. Al, dedi ve anahtarları verdi bana. Ben o kütüphanede çalışarak bitirdim makaleyi. Pazartesi de teslim ettim. Müthiş mutlu etti bu beni. O kadar hoşuma gitti ki, insana duyulan bu güven. Orada herkesin derdi jeoloji yapmaktı. Sonra hocaların bana gösterdiği yakınlık çok hoştu. Hepsinden çok büyük yakınlık ve dostluk gördüm ki bunların hepsi bilimde çok büyük isimlerdi.

— *Amerika’da da fena bakmadılar size anlattığınız kadarıyla...*

— Doğru, Albany’de de iyi baktılar bana ama Albany’deki Avrupalılar baktılar aslında. Bir istisna Jeff Fox ve hanımı Janet idi. Onlar da iki Amerikalı olarak çok iyi baktılar. Çok iyi dostluk ettik onlarla. Fakat tabii onlarla dostluğumuzun arkasında hayranlık vardı. Jeff ve karısı bana hayrandılar. Avrupalılar’da böyle bir his edinmedim. Avrupalılar’la eşittim, hatta onlar benim büyüğümdü, onlardan bir şeyler öğreniyordum. Fakat Jeff ile olan ilişkimde ben onlara bir şeyler öğretmek durumundaydım. Hep fark ettim bunu. Gerçekte

öyle olmasa bile, Amerikalı'nın Avrupalı karşısında hep bir ezikliği var. Hatta dikkatimi çekti, bir gün John Dewey'le alışverişe gittik. Bu büyük alışveriş merkezlerinde özel yerler vardır, "Imported From Europe" diye yazar, yani "Avrupa'dan ithal edilmiştir". John Dewey, "Avrupa adı gördü mü bir şey zannedip hemen etkileniyor bunlar" diyordu. Bunu Amerika'dayken her zaman hissettim. Zürih'teyken herkes eşitti kardeşim. Amerika'da gördüğüm aşağılık kompleksi yoktu. Bunların kimi köylü çocuğu, İsviçre'nin bilmem neresinden gelmiş, Avusturya'nın, İtalya'nın köyünden gelmiş ama hiç öyle ayrımcılık ya da kompleks yoktu. Hepsi çeşitli konularda bilgi sahibi ve müthiş kültürlü heriflerdi, bizim öğrenciler de kültürlü adamlardı.

— *Amerika'da bilim camiasında bile böyle bir durum olması biraz tuhaf değil mi? Bunun sebebi aşağılık kompleksi mi sizce?*

— Tersine, bilim camiasında bunun böyle olması çok normal. Çünkü Amerika dağ adamı yetiştiriyor. Orada kendi konusunda doktora yapıyor, araştırma yapıyor, ömür boyu o konuda çalışıyor.

— *Chomsky diye biri var, hemen her konuda çalışıyor...*

— Chomsky'yi tanımıyorum, adını biliyorum, dil kuramını biliyorum. Tutkulu adamlar var tabii Amerika'da. Çok geniş kültürlü Amerikalılar da tanıdım. Diyorum ya, Gerry Wasserburg bunlardan biridir. Bir diğeri Clark Burchfiel. Ancak istisnalar kaideyi bozamaz. Genel olarak baktığın zaman Avrupa çok sıcak, çok başka. Amerika'da böyle bir sıcaklığı hiçbir zaman hissedemezsin.

— *İyi ama birinin kaç bin yıllık tarihi var, diğeri ise daha 200 yıllık bir ülke...*

— Herhalde. Avrupa'da köylere gittiğin zaman her şey farklıdır. Mesela Alpler benim çok hoşuma gider, tahta oymacılık, heykeller filan. Benim doktora yaptığım yerde, akşam bir bakardık ilan asılır, Bergün'deki kilisede, bilmem ne triosu,

Bach çalacak, Mozart seslendirilecek. Düşün, Allah'ın dağında, Uludağ'ın tepesi gibi bir yer. Ama tabii grand-tuvalet giyinirdik, arabaya atlardık, hoop aşağıya. Küçük bir kilise. Bir bakıyorsun millet de grand-tuvalet giymiş, geliyor. Orada oda konseri veriliyor, akşam saat on bir olunca biz tekrar yukarı çıkıyoruz, yatıyoruz. Sabah kalkınca arazi kıyafetini giyip dağa çıkıyoruz. Çok tatlı bir ortamdı ve bu ortamı hep özledim ben. Bazen düşünüyorum, kalsa mıydım acaba İsviçre'de, diye. Fakat ona da gönlüm elvermiyor, Türkiye de inanılmaz bir yer. Bir İstanbul insana o kadar çok şey veren bir şehir ki, o kadar çeşitli kaynaklardan bilgi ve görgü edinebildiğin bir şehir ki, İstanbul'u bırakıp gitmeye de gönlüm elvermiyordu.

— *“İstanbul insana çeşitli kaynaklardan bilgi ve görgü veren bir şehir” derken neyi kastediyorsunuz?*

— Bizans, Osmanlı, tabiat güzellikleri...

— *Pekâlâ, niye içine gelenleri şehirlileştiremiyor?*

— Şehirlileşmek bir iki nesilde olacak bir şey değil. İstanbul'u, cahil bir mafya grubunun eline düşmüş, aristokrat bir hanımefendi olarak düşün. O cahil mafya grubu bu aristokrat hanımefendiye ne kadar iyi bakabilir ki?

— *Sürekli ırzına geçiyorlar, en iyi bildikleri iş bu çünkü...*

— Evet, aynen. Dolayısıyla adam olmuyor. Ama bir Sultanahmet'te dolaşırken, insan Nika İsyanı'nı düşünüyor. Bir Teodora'yı düşünüyor. Biraz ileriye gidince Konstantin Kolonu'nu görüyorsun, aklına Büyük Konstantin geliyor, Çemberlitaş... Biraz ileriye gidiyorsun, dünyanın en büyük kapalıçarşısı. Bir ucu Asya'da bu geleneğin, bir ucu Yugoslavya'da. Kapalıçarşı'daki adamlara bakıyorsun, yürürken kulağına İspanyolca çalınıyor, ama Sefardim, yani beş yüz yıl önceki İspanyolca konuşuluyor. Yahudiler Sefardim (Ladino veya Yahudi İspanyolcası. Sefardi veya sefardim, İbranicede Akdeniz ülkelerinde yaşayan Yahudiler'e verilen ad) konuşuyorlar.

— *İstanbul'da insanı besleyen bir şey var diyorsunuz...*

— Böyle bir şey, dünyanın başka neresinde olabilir, diyorum. Kapalıçarşı'dan çıkıyorsun, gidiyorsun Beyazıt Meydanı'na. Koskoca Harbiye Nezareti, şimdi üniversite olmuş. İki adım ötesinde Sahaflar Çarşısı; bugün gerçi perişan olmuş ama o çarşının içinden geçerken insanın aklına İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Ali Emiri Efendi ve daha niceleri geliyor. Oradan üniversitenin içine giriyorsun, üniversitenin bir Tıp Tarihi Kütüphanesi var. Aman yarabbim, içinde neler var.. Orta-okuldayken rahmetli Baha Bey Amca götürmüştü beni bir kere oraya. Aman neler görmüştüm orada. Oradan iki adım ileri gidiyorsun, Süleymaniye Kütüphanesi var. İslam âleminin en zengin elyazması koleksiyonu. İnanılmaz bir şey. Muhteşem. Karşıdan camiye bakıyorsun. Sinan'ın en büyük eserlerinden biri, iki adım ötede duruyor. Biraz yürüyorsun, Şehzadebaşı Camii, o da Sinan'ın başka bir şaheseri. Kanuni'ye diye başlamış zavallı, Kanuni fikrini değiştirdince de şaşırmış. Daha sonra Kanuni, şimdi bana bir cami yap diye emredince de, yer yok, demiş Sinan. Kanuni de, yer yarat o halde, diye cevap vermiş. Pekâlâ, demiş Sinan ve Süleymaniye ortaya çıkmış.

— *Ve bunun farkında değiliz galiba...*

— Değiliz tabii. Hatta ben hep şöyle demişimdir. 1990'da Avrupa Akademisi'ne seçildiğim zaman Xavier le Pichon beni tebrik etmişti. Kendi teklif etmişti, seçildim, tebrik etti. Çok memnun oldum seçildiğime elbette. Ancak bu tür ödüllerde, akademiye seçilmede, kendi marifetinin yanında çevre de çok önemli. Yani tanıdığın adamlar çok mühim. Belli bir çevren yoksa, çok istisnai bir şey yapmadıysan, bu akademilere seçilmen mümkün değil. Birinin teklif etmesi lazım. Birinin aklına gelmen lâzım. Bir sürü adamın adamı var, bir sürü adamın aklına başka insanlar geliyor. Böyle bir yarışın içinde sen seçilirken, seni ne kadar çok adam tanıyorsa, hakkında iyi düşünüyorsa, o kadar etkili oluyor tabii. Dolayısıyla dostluk faktörü, ödülde, madalyada çok önemli.



- *Uluslararası bilim ödülllerinde de böyle oluyor demek ki...*
- Ben hayatımda çok ödül alıp, çok akademiye seçildiğim için gayet iyi biliyorum bu sistemi. Xavier'ye o zaman dedim ki, "Benim seçilmek istediğim bir akademi var. Ama oraya birilerinin yardımıyla seçilmek mümkün değil". "Böyle bir akademi dünyada yok, sana söyleyeyim" dedi Xavier. "Bu," dedim, "İstanbul'un Semavi Akademisi'dir. Buraya ancak öldükten sonra seçilebilir insan. Şart da gayet basit. Öldükten sonra İstanbullu âlimler seni hatırlayacaklar. Yani bugün bir Maximos Planudes'i düşün, bir Nikephoros Gregoros'ı düşün, bir Katip Çelebi'yi düşün. Böyle bir adam olduğun zaman yüzyıllar boyu hatırlanırsın. Ben buraya seçilmek istiyorum." Xavier dedi ki, hakikaten orada kimse yardım edemez.
- *Pekâlâ bu sizin düşünce dünyanıza aykırı bir talep değil mi?*
- Ne gibi ?
- *Semavi dinlerle ilgili bir kavram...*
- Bunun dinle alakası yok! Bu adamlar ölü. Bu adamların isimleri ve eserleri yaşıyor. İsimleri de eserleri dolayısıyla yaşıyor. Hatta bir keresinde kime yazdığımı hatırlamıyorum, belki de Maja'ya yazdığım mektuplardan birinde, şöyle bir şey dedim: "İstanbul'da sisli ve yağmurlu bir gece, eski İstanbul sokaklarında dolaşırken, birbirleriyle sohbet halinde gezinen kapüşonlu, uzun cüppeli hayaletler görürsün. İşte bu hayaletler İstanbul'un Semavi Akademisi'nin üyeleridir. Ben bunların arasına karışmak istiyorum." Dolayısıyla İstanbul böyle bir yer.

- *Bunun için mi İsviçre'ye veya Amerika'ya yerleşmediniz?*
- Amerika aklımdan geçmedi zaten. Ama bu Semavi Akademisi yüzünden, hiçbir zaman içimden İstanbul'dan ayrılmak da gelmedi. İsviçre çok hoşuma gitmişti. Almanya'da geçirdiğim bir sene de çok güzeldi, bayıldım. Çok önemli şeyler öğ-

rendim, kültürlü bir insan olmanın, tabiatla uğraşmanın, tabiatı anlamaya çalışmanın, tabiatı anlamaya çalışan insan kültürünü de anlamaya çalışmanın zevkine ben Avrupa’da vardım, Amerika’da değil. Amerika’da bir sürü şeyi teknik anlamda öğreniyorduk. Tabii, Amerika’da bana bu kültürü veren ve bunu destekleyen İngilizler ve Avusturyalılar’dır. Ben o İngilizler’le oturup konuştuğum zaman sırf jeoloji öğrenmiyordum, mesleğin bütün folklorunu öğreniyordum. Bir sürü anekdot öğreniyordum. Mesela Afrika’da, Hindistan’da, Karayipler’de yapılan çalışmaları. Hep İngilizler çalışmış burarlarda. John Dewey ve Kevin Burke, bu iki hocam da İngiliz. Kendi öğrenciliklerinden beri burada çalışan bir sürü adamı şahsen tanıyorlardı. Üstelik kendilerinden önceki nesildeki adamları da yakalamışlar. Geological Society of London toplantılarına giderlermiş. Orada Sir Edward Bailey gibi, Arthur Holmes gibi adamların son dönemlerini görmüşler.

— *Pekâlâ çocuk yaştaki birisini kendilerine eşit olarak görüp muhatap almayı ve küçümsememeyi falan da oradan mı öğrenmişler?*

— Bilemiyorum.

— *Ama siz bunu çok somut olarak gördünüz. Sıradan bir insan olarak gidiyorsunuz, nasıl ciddiye alınsın ki?*

— Acaba Kevin Burke’in ve John Dewey’un çocukluğunda bu böyle miydi, diye hiç sormadım. Bu adamların kendi zekâlarının bir ürünüdür büyük ihtimalle. Şöyle diyeyim : Ben öğrenciyken, İngiltere’de kiminle tanıştıysam, İsviçre’de, Fransa’da, Avusturya’da, İtalya’da kiminle tanıştıysam hep aynı muameleyi gördüm.

— *Belki de sizden kaynaklanıyordur bu...*

— Bilemiyorum ama herkesten çok sıcak ve yakın bir dostluk gördüm.

— *Siz kendi öğrencilerinize benzer bir şey yaptınız mı?*

— Çalışıyorum ama benim, bana benzeyen üç öğrencim oldu şimdiye kadar. Ali Polat, ki şimdi Kanada’da Windsor’da profesör. İkincisi Sinan Akçiz, California’da çalışıyor şimdi. Üçüncüsü de şimdi Güney Afrika’da olan Saniye Atayman (gerçi şimdi boşanıp kızlık soyadı olan Güven’e döndü). Onlarla çok yakın, çok sıcak, arkadaşlık düzeyinde bir ilişki kurabildim. Hatta Saniye evde kızımız gibi oldu. Diğer öğrencilerle de benzer ilişkiler geliştirmeye çalışıyorum ama çok hazırlıksızlar, hiçbir şey bilmiyorlar. Şimdiki iki doktora öğrencimden biri olan Eşref Aylan da ümit vaat ediyor. Mustafa Tokar de çok meraklı ama onunla henüz yakın, bire bir çalışmadım. Yakında başlayacağız.

— *Sonuçta bir eğitim sistemi içerisinden geliyorlar...*

— Ama ben de aynı eğitim sistemi içinden geldim...

— *Ama siz, mesela İhsan Ketin’den söz ediyorsunuz...*

— Ben 1982’de buraya asistan olarak geldim. Sırrı Bey’in öldüğü zamana kadar 20 sene yapar. Benim öğrencilerimin hiçbiri kendilerine defalarca söylediğim halde Sırrı Erinç’ten veya İhsan Ketin’den benim istifade ettiğim gibi etmedi. Ama Ali etti, onu hatırlıyorum. Ali çok yakındı İhsan Bey’e...

— *Zaten yüz kişiden ya da bin kişiden iki kişi çıkar herhalde...*

— Öyle bir durum var herhalde. Ama mesela ben, İsviçre’de gördüğüm havayı da görmedim bizde. Orada öğrenciler birbirine çok yakındı, hoş bir atmosfer vardı. İşte beraber içmeye gidiyorlardı. Bilmem ne yapıyorlardı falan filan. Arazi gezilerinde Prof. Trümpy’yle aramızda her zaman belli bir mesafe vardı. Bizlere soyadlarımızla hitap ederdi ama akşam bizlerle bira içmeye gelirdi.

— *Orayı ilkel rekabet koşullarının olduğu bir yerle kıyaslamıyor musunuz?*

— Evet ama dediğim gibi işin sosyal tarafı beni hiçbir zaman ilgilendirmedir. Yani ben tamamıyla insan aklının tabiatla olan temasından hoşlandım. Tabiatı anlama gayreti benim her zaman hoşuma gitti ve bu tabiatı anlama gayretini anlamaya ve tabiatın kendisini anlamaya yönelik çalıştım hep.

— *İstanbul’la ilgili çok önemli bir şey söylediniz. Hem tarihi hem de coğrafi olarak, Avrupa’da olmayan, Amerika’da olmayan şey İstanbul’da var, dediniz. İstanbul bilimsel araştırma anlamında değilse bile, tarihi ve turistik açıdan bir cazibe merkezi olmaya başladı yeniden. Böyle giderse, bir bilim merkezine de dönüşebilir mi sizce?*

— Kesinlikle. İstanbul ne kadar zamanda bilim merkezi olur bilemiyorum ama her zaman bir cazibe merkezi olacaktır. İstanbul’un içinden her zaman çok kıymetli adamlar yetişecektir. Kaçınılmaz. Yani şehrin ruhu bunu dikte ediyor. Halka rağmen bunu dikte ediyor.

— *Halka rağmen...*

— Halka rağmen. Ben Amerika’da, Avrupa’da eğitim görürken, İhsan Bey, “İstanbul yok oralarda, unutma” derdi. Bu arada 1980 senesinde hayatımda ilk kez bana bir iş teklifi yapıldı. İkinci defa pardon. İlk teklifi, 1976 senesinde galiba, Bill Kanes yaptı. Bill dedi ki, “Akdeniz hakkında bir kitap hazırlanıyor. Bir sömestr üniversiteden istersen ayrıl, sana Güney Fransa’da bir ev, birkaç sekreter verelim, otur bunu yap.” Bill Kanes’nin şöhreti adam çalıştırmak. Operatör. Jeoloji profesörü ama bu adamın en büyük marifeti bu. Üçüncü Dünya Ülkelerinde hapsolmuş Amerikan paralarını keşfediyor, o ülkelerin borçlarını, o ülkedeki Amerikalılar’ı çalıştırıp bilim yaptırarak ödemelerine yardımcı oluyor. Böyle bir şöhreti var bu adamın.

— *Bilimsel üçkağıtçılık değil mi bu?*

— Üçkağıtçı şöhreti var diyelim. Bana böyle bir teklif yaptı durup dururken. Bir Geological Society of America yıllık top-

lantısında. Aklım kesmedi benim bu işi. Ben bir düşüneyim, dedim. Prof. Burchfiel'a gittim, sakın ha, dedi. Dewey'e gittim, o da aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine, ben yokum bu işte, dedim. Fakat 1980 senesinde ciddi bir teklif yapıldı. Chicago Üniversitesi'nde bir seminer vermeye davet ettiler beni. Davet eden Alfred Ziegler.

— *Alfred Ziegler kim?*

— Kim biliyor musun? Ellesworth Huntington'un bilmem kaçınıcı nesilden yeğeni. Robert Kolej müdürlüğü yapmış bir coğrafyacı Huntington. Asya'nın iklim değişimleri, bunun göçler üzerindeki etkisi, Türkmenistan'da yapılan jeolojik kazılar gibi çok önemli çalışmaları var. Çok yönlü bir adam. Beni davet ettiler, bir konuşma yap, dediler.

— *Konuşma mı?*

— Evet. Ben konuşma diye gittim. Amerika'nın en önemli üniversitelerinden birinde konuşmamı yaptım. Peter Wyllie, İngiliz bölüm başkanı, beni odasına çağırdı. "Hoca olarak buraya gelir misin, buranın çeşitli avantajları var" dedi.

— *1980'de yapıyor bu teklifi...*

— Daha doktoram bitmemiş. Sen doktoranı bitir, buraya gel, dedi. "Ben İngiliz'im, St. Andrews'da okudum, bitirdim, doktoramı yaptım, buraya geldim, sonra tekrar İngiltere'ye döndüm, yapamadım, tekrar buraya geldim, Amerika'nın çeşitli imkânları vardır, bürokrasi yoktur, rahat çalışırsın" diye anlattı. Peter Wyllie de çok meşhur bir adam. Deneysel petrolojinin babalarından biri dünyada. "Peter" dedim, "senden böyle bir teklifin gelmesi çok büyük şeref benim için. Üstelik bütün bu avantajları da görüyorum ama Chicago yanlış kıtada, Atlantik'in öteki tarafında olsaydınız hiç düşünmeden kabul ederdim"

— *25 yaşındasınız...*

— Evet. Ben Peter'a, "Burada bana saydığın avantajlar arasında en önemlisi özgürlük. Avrupa'da olmayan, en azından se-

nin olmadığını iddia ettiğin özgürlük. Bu özgürlüğü burada sağlayan para. Ve benim param var. Dolayısıyla Amerika'da bana verebileceğin en büyük avantaj bende zaten var. Geriye ne kalıyor, onu tartışalım" dedim. Sonra da onu beklemeden ben cevap verdim: "Geriye pek bir şey kalmıyor, çünkü ben sizlere istediğim an ulaşırım ama bir de Amerika'da olmayıp da Avrupa'da olan şeyleri düşünün. Ne mi? Bir sokakta yürüyeceksin, şehir içinde bir kahve içmeye gideceksin, Amerika'da kaldırım yok. Oysa Viyana'ya gittiğim zaman içim açılıyor..."

— *Nasıl kaldırım yok? New York'ta, Washington'da her yer kaldırım dolu...*

— New York'ta, Washington'da var ama iç bölgelerdeki şehirlerde yok. Adam gibi bir kafe yok, bilmem ne yok. Boston'da açtıklarını söylemişlerdi. Aman yarabbi, bir sürü özentî yer...

— *Peter Wyllie sizin bu sözlerinize nasıl bir tepki gösterdi?*

— "Pekâlâ, hemen hayır deme, git Joe ile konuş" dedi. Rahmetli Joe Smith İngiliz. Cambridge'den fizikçi. Dünyanın sayılı mineraloglarından biri. Gittim Joe'ya. Müthiş meşhur biri. Ayaklarını uzatmış, "Bana bak, biz seni buraya istiyoruz" dedi. "Peter söyledi, ötekileri boş ver, ikinizin beni istemesi büyük şeref" dedim. Onun üzerine Joe bana Chicago Senfoni Orkestrası'nın ne kadar iyi olduğunu anlattı. Konserlere ben de gidiyorum, beraber gideriz konserlere, dedi. Bakır baskı gravür koleksiyonu yaptığını, burada bu tip imkânların olduğunu söyledi. Sonra Cambridge laboratuvarlarındaki tecrübelerini anlattı. Amerika'ya gelince ne büyük avantajları olduğunu falan... Ama hep aynı yerde dönüp dolaşıyoruz. Nihayetinde para bol, özgürlük bol, istediğini yap. Konu buna geliyor hep. Ben de, bunlar zaten var bende, siz yeni bir şey söyleyin bana, diyorum. En sonunda onlara teşekkür ettim. Bu teklif egoma muazzam bir katkıda bulundu ama burası yanlış yer, ben öteki tarafta yaşamak istiyorum, Amerika'da yaşamak istemiyorum, dedim. Kabul ettiler.

— *Siz de mi bir terslik var? Amerika'ya giden hemen herkes Amerika hayranı olur çıkar biliyorsunuz ve orada kalmak için büyük çaba sarfeder. Siz Türkiye'ye dönme bilincini nasıl korudunuz? İhsan Hoca'nın tesiri mi?*

— Çok faktör var, İhsan Hoca var, Sırrı Hoca var, ailem var, burada rahatım. Araba kullanmayı bilmiyorum, burada şoförüm var. Bir de Hava Kuvvetleri var...

— *Amerika'da da şoför bulabilirdiniz herhalde...*

— Orada şoför bulurum ama burası gibi olmaz. Sonra buraya alışmışım, benim kültürel evrimim burada gerçekleşmiş. Topkapı Sarayı var, Ayasofya var. Meşhur deprem mühendisimiz Mustafa Erdik'in lafını söylemiş miydim, bilmiyorum, çok önemli bir laf. "Mustafa, sen bu kadar iyisin, niye Türkiye'de oturuyorsun? Bak, Türkiye'nin bir sürü iyi adamı Amerika'da" demişler. Mustafa da, "Haklısınız ama iyiler değil, en iyiler geri dönüyor" demiş.

— *Burada bir bilinç de var galiba...*

— Tabii tabii... Bir kere İstanbullu olmak, İstanbul aşkı. Sonra ben İstanbul'da jeolog olmaya niyetlendim. Jules Verne'i İstanbul'da okudum, Türkçe okudum ilk defa. Ve bir sürü şeyin temeli burada atıldı. Sonra jeolojiye İstanbul'da başladım. Hamit Bey, Nuriye Hanım, Tarık Bey, İhsan Ketin, Sırrı Erinç, bir sürü insan burada.

— *Robert Kolej'deki milliyetçiliğinizin bunda etkisi oldu mu hiç?*

— Hayır. Bu tamamen kültürel bir şey. Yani açık söyleyeyim, ne askerliğimin, ne de Robert'teki milliyetçiliğimin bunda bir etkisi oldu. Hava Kuvvetleri'ni özlemem bir aileyi özlemek gibiydi. Başka türlü hiç aklıma bile gelmedi. Kültürel olarak Boğaz'ı görebilmek, Sultanahmet'te yürüyebilmek, Topkapı Sarayı'na gidebilmek, Babiâli'de kitapçıları gezebilmek son derece önemli benim için. Söz gelişi, Amerika'da İngilizce kitap okuyorsun, başka bir kitap aradığın zaman zorlanıyor-

sun. Burada her şey var. Burası eklektik çünkü. Fransa'da yetişen adam var, Avusturya'da yetişen adam var, İsviçre'de yetişen adam var, Almanya'da yetişen adam var, İsveç'te, Hollanda'da, İtalya'da yetişen adam var. Herkes kendi borusunu öttürmeye çalışıyor. Burada muazzam bir gulaş var.

— *Gulaş?*

— Gulaş vardır ya, Macar yemeği, bizim Yeniçeriler'den gelen "kul aş"ı'nı alıp "gulaş" yapmış adamlar. Türlü yemeği gibi düşün. Güvecin içinde her şey var. Amerika'ya gidince ya yalnız tavuk yersin ya da et yersin. Burada her şey var. Ve bu, büyük keyif veriyor bana. Bir başka örnek vereyim, geçen gün Van'a gittim. Müthişti. Van'a gittiğin zaman Ermeni kültürü var, Kürt kültürü var, Türkmen kültürü var. Ondan sonra Hermann Abich'in çalıştığı yer, Felix Oswald'ın çalıştığı yer, Lynch'in gelip dolaştığı yer. Orada Nemrut'un patlamalarından bahsediyoruz. Vartan Efendi, *Haissmavoruk* adlı eserinde bunu tasvir etmiş. Şimdi Vartan kim, Ermeni bir tarihçi. İstanbul'da benim çok hatıralarım var. Dedem var, dedemin arkadaşları var, yetiştiğim çevre var, tanıdıklar var.

— *Yabancı bir kültür mü sizi rahatsız eden?*

— Ben liseyi bitirince buradan direkt Almanya'ya gittim. Oradaki insanlarla operaya gittik, bilmem nereye gittik, çok hoşuma gitti. Hiç yabancılık çekmedim. Amerika'ya gittiğimde, çok yabancı bir kültürün içine girdiğimi hemen anladım. Hemen çarpıyor insana. Ve biraz içinde oturduğun zaman hissediyorsun ki, içinde yetiştiğin kültürün çok altında bir seviyeye inmiş vaziyettesin. O ilk intiba çok önemli, o zaman diyorsun ki, bu köyden uzaklaşayım ben. Şurada işimi bitireyim ve hemen medeniyete döneyim. Bu intiba beni hiçbir zaman terk etmedi. Ve enterasandır, ben 1981 senesinde terk ettim Amerika'yı, ondan sonra 2000-2001'i yine Amerika'da geçirdim. Hatta bu bir yıl süresince hiç Türkiye'ye dönmeme kararı verdim. Bir yıl boyunca, sürekli Amerika'da kalayım, hiç dönmeyeyim, diye düşündüm. Hiçbir şey değişmedi. Amerika'nın en iyi üniversitesindeydim üstelik.



— *Hangisindeydiniz?*

— Caltech'teydim. En yüksek maaşı alıyorum, emrimde bir ev, araba bilmem ne. İstedğim önümde, istemediğim arkamda, sekreterim falan... Ne zaman bitecek de döneceğim, diye düşünüyordum ben. Yani o his beni hiç terk etmedi Amerika'da. Amerika'ya gitmek, oradaki arkadaşlarla bir araya gelmek, ne oluyor ne bitiyor öğrenmek hoşuma gidiyor ama sadece birkaç gün. Birkaç günü geçince sıkıntı başlıyor.

## ALTINCI BÖLÜM

# Yarımburgaz Mağarası'nda Kayıp Bir Jeolog

*Bir akşam Yarımburgaz Mağarası'na gideyim dedim. Ağustos iyiydi. Gittim, Şaban'ı da aldım. Hayatımda ilk ve son defa bir speleolojik ihtiyatsızlık yaparak, yanımda sadece bir el feneri ile mağaraya girdim. Güya mağaracıyım. Şaban'la girdik içeriye. Anlatıyorum Şaban'a. Nasıl huzurlu bir ortam... Dar bir tünele girdik ve olabilecek en kötü şey oldu, hık dedi gitti lamba. Döndüm Şaban'a, kibriti versene dedim.*

*"Celâl Bey ben sigara içmem " demesin mi?"*



*1973 Yarımburgaz Mağarası'nın hemen altındaki kaynağın ağzında mağara gezisinden sonra dinlenirken.*



— *Chicago'yu reddettiniz...*

— Chicago'yu reddettim, geri geldim. Ondan sonraki sene doktoramın son senesiydi. Benim doktoramda bir sorun çıktı karşıma: Gualduna denen tepede büyük bir kireçtaşı istifi var, onun altında da bir konglomera istifi var. Şimdi bu konglomera istifi üstündeki kireçtaşıyla direkt geçişli mi, yoksa arada bir kesinti var mı, buna bakmak lazım. Tesadüfen Jeff ve Janet beni ziyarete geldiler. Jeff Fox dağcı, düz duvara tırmanan biri. İki metre de boyu var zaten. Jeff'e anlattım bu durumu. Hiç dert değil, ben seni sallandırırım oraya, dedi. Sallandırırım deyince, haydi, dedim, bunu da yapalım. Görmem lazım kontağı çünkü. Ondan sonra Jeff malzemeleri aldı, geldi. Bir geldi malzemeler; çiviler, ipler, makaralar!.. Biz Gualdauna Tepesi'ne çıktık. O tepeye çıkıp yemek yemek çok hoşuma gidiyordu, bütün Engadin ayağının altında. Gualdauna'nın bir sırtı var, yumuşak çıkışlı, bir de önü var, dümdüz iniyor aşağıya. En güzel mostralar da, tabii o dümdüz inen yerde. Jeff, haydi, dedi. Aşağıya bakıyorum.

— *Ne kadardı yükseklik?*

— Herhalde 30-40 metre vardı... Bir kaya düşün. Jeff yukarıya çivileri yerleştirdi. Beni aşağıya sallandırdılar. Zıp zıp zıp izle... Ben izcilik falan yaptığım için biraz alışkın sayılırım. Abbas Sakarya bizim beden eğitimi hocamızdı, rahmetli, onun sayesinde tırmanmayı falan da öğrenmiştik. Ben zıp zıp indim aşağıya. Kayalara baktım, şekillerini çizdim. Ondan sonra Jeff beni yukarı çekti.

— *Yani kırk metreden aşağı sallandınız ve ipin ucunda şekil çizdiniz bir de...*

— Tabii bu kadar şişman değildim o zaman. Ama ben, bu iş zevk için yapanın alnını karışlarım, dedim. Ondan sonra Jeff ile Janet'e, "Hadi St. Moritz'e gidip bir yemek yiyelim" dedim. Jeff zaten araba kiralamıştı. Gittik, yolda yürüyoruz. Bir baktım karşıdan biri geliyor, karısıyla beraber, yaşlı. Albert Bally, Shell'in şef jeologu. Benim yıllardır canciğer dostum. Benim hayatımdaki en önemli figürlerden biri. Albert Bally beni gördü, "Sen burada arazide çalışarak doktora yapmıyorsun, ne işin var St. Moritz'te?" dedi. Janet başladı gülmeye. Neyse Jeff zaten tanıyor Bally'yi. Onu Bally'nin hanımı Nelly Bally ile de tanıştırdım. Hanımı ben Houston'dayken çok iyilikler yapmıştı bana. Canım sıkıldığı zamanlarda beni evlerine davet ediyorlardı, *Spätzli* falan yiyordum evlerine gidip. Nelly ile sarıldık, öpüştük. Bir lokantaya gittik. Lokantada yemek süresince Bally benim canıma okudu. Ama ne okuma! Janet'in bir hoşuna gitti bu. Janet, "Senin elâleme yaptığını sana yapan adamlar çıktı mı, ne kadar hoş oluyor" deyip gülüyordu. Bize bir yemek ısmarladı Bally zorla. Neyse... ben bu kireçtaşlarını falan gördüm, şimdi bunun yorumu lâzım. Karbonat sedimentasyonu iyi bilen bir adam lâzım. Bir sonraki yıl için ben babama telefon ettim, "Sen Naci'ye söyle, gelsin" dedim.

— *Naci, Naci Görür mü? Nereden tanıyorsunuz?*

— İhsan Bey'den. "Bütün masraflarını biz ödeyelim" dedim. Naci nasıl gelsin başka türlü? Babam, "Tamam, hiç dert değil" dedi. Ben hocayı aradım. Durumu anlattım. "Aman ne iyi olur, Naci Alpler'i de görmüş olur bu bahaneyle" dedi İhsan Bey.

— *Naci Bey o sırada asistan mı?*

— Asistan, okula yeni girmiş asistan. İhsan Hoca'ya, "Naci'yi buraya istiyorum, hem ona burayı gösteririm, hem de Zürih'i falan gezdiririm" dedim. Neyse, babam Naci'nin biletini almış, bin frank da harçlık vermiş. Naci de hazırlanmış, İhsan Hoca'nın elini öpüp benim yanıma gelecek. İhsan Ho-

ca'nın yanına gidiyor, Hoca bir bakıyor Naci'nin çantasına, asker postalları var. "Ne bunlar?" demiş İhsan Bey. "Araziye gidiyorum hocam" demiş Naci. Naci bunu anlatsa, yerlere yatarsın gülmekten: "İhsan Bey kalktı yerinden, geldi benim çantamdan çekti postalları, aldı baktı, gidip çöp tenekesine attı" diye anlatıyor Naci. "Ne yapıyorsunuz hocam?" demiş. İhsan Hoca demiş ki, "Oğlum İsviçre'ye gidiyorsun, kendine adam gibi bir çift arazi ayakkabısı al oradan." Naci de ne desin, "Pekâlâ" demiş.

— *Naci Hoca İsviçre'ye ayakkabısız geldi yani...*

— Naci geldi. Gittim Zürih Havaalanı'ndan aldım Naci'yi. "Kardeşim ilk iş, bana bir ayakkabı alacağız, İhsan Hoca çöpe attı benim postalları" dedi. "Akıllı adam, iyi yapmış, haydi gidip alalım" dedim. Gittik, Bahnhofstrasse'deki meşhur Bally'ye. Naci bir baktı vitrine, 45 franktan 225 franka kadar envai çeşit arazi ayakkabısı var, dağcı ayakkabısı falan. Girdik içeri, bir kız karşıladı bizi. "Ne istiyorsunuz," dedi. Naci Almanca bilmiyor, İngilizce izah ediyor kıza. İşte ben arazide giyeceğim falan dedi. Kız gitti, bir ayakkabı getirdi, hiç unutmuyorum 125 franklık bir ayakkabı. Kız Naci'nin önünde diz çöktü, donuna kadar her tarafı gözüküyor. Naci bir taraftan kıza bakıyor, bir taraftan ayakkabalara. Çok güzel bir kızdı.

— *Türkiye'nin iki iyi jeoloğu ayakkabı mı alıyor, kıızı mı inceliyor belli değil valla...*

— Kız ayakkabıları giydirdi, oldu bunun ayağına. Bir iki adım attı, sonra bana bunlar çok pahalı, dedi. Naci, dedim, sana ne? Cebinden çıkınıyor para. Al bunu, kaliteli ayakkabı bu. Kızı aldı gitti vitrine. Kıza orada 45 Franklık ayakkabı gösteriyor. Kız diyor ki, "Siz bana dağda yürüyeceğim, Alpler'de yürüyeceğim, dediniz. Bu ayakkabılar olmaz, bunlar yürüyüş ayakkabısı." Naci de, "Haydi bir deneyelim" diyor. Kız alıyor ayakkabıyı geliyor. Naci ayakkabıyı deniyor, yumuşacık ayakkabı, yürüyüş ayakkabısı. Olmadı. Kız üç dört defa indi kalktı

Naci'nin önünde. Naci'ye, kızın bacakları çok hoşuna gitti galiba, dedim. Naci, bunlar çok pahalı, diyor, Naci de nekestir sağolsun. Kimin parası olduğu mühim değil, para harcayamaz. "Naci" dedim, "oldu mu ayağına?" "Çok rahat" dedi. Kıza dedim ki, "Aldık, tamam." Aldık biz ayakkabıyı, parasını ödedik. Araziye gittik, aman Naci pek beğendi ayakkabıları. Bayıldı bayıldı. Hospitz'e geldik. Naci'ye dedim ki, "Birkaç akşam Hospitz'te kalalım, birkaç akşam da S-Cha Hütte'de kalalım." Bir de Gregor Eberli'ye gidilecek. Gregor benim arazimde çalışıyor, ama sadece Allgäuschiefer denilen türbiditlerin sedimentasyonunu çalışıyor. Dehşet tatlı bir oğlan Gregor, küpeli (ama geleneksel küpeli). O da katılacak bize. İlk gün çıktık Naci'yle, yürüyoruz. Dehşetli dik bir yamaç ve daracık bir patika var. Üstü uçurum, altı uçurum. Yürürken arkadan bir çığlık koptu. İçimden, "Şimdi arkamı döneceğim ve Naci'yi göremeyeceğim" dedim. Arkamı döndüm. Naci olduğu yerde kalmış, ayaklarına bakıyor, "Ne oldu Naci?" dedim. "Ayakkabımı taşa vurdum" dedi. "Yahu, ne olur ayakkabını vurmuşsan? Arazide her dakika olur bu" dedim. Naci küplere bindi: "Ulan, Mercedes gibi ayakkabı bu, öyle her yere vurulmaz" diye bana çıktı. "Ya bırak Allah aşkına kardeşim, bir şey olmaz ayakkabıya" dedim. Naci çok uzun yıllar kullandı o ayakkabıyı. Hatta bir keresinde, İstanbul'un doğusunda bir araziye çıktık. Arabadan uzaklaştık, bizim rahmetli Yurdakul diye bir şoför vardı. Naci bir şey unutmuş çantasında. Dur gidip alayım, dedi, arabanın kapısını açtı, çantasından bir şey alırken, traktör geliyordu ileriden, Yurdakul, "Bir dakika Naci Bey, arabayı çekeyim, traktör geçsin" dedi. Naci duymadı. Dur ya ne oluyor derken Yurdakul çekti arabayı.

— *Naci Bey otomobilin içinde mi?*

— Hayır yanında duruyordu, oradan içerideki çantayı karıştırıyor. Naci arabayı çeken Yurdakul'a, "Yahu dikkat etsene, ayağımın üzerine çıktın" dedi. Yurdakul farkında değil, özür diledi ve yürümeye devam etti. Naci, "Nereye gidiyorsun, çeksene şu arabayı ayağımın üstünden" dedi.

— *Otomobil ayağının üzerinde duruyor demeyeceksiniz herhalde...*

— Biz farkında değiliz, hakikaten Naci'nin ayağının üzerinde duruyor araba. Bu durumda bile Naci'nin ayağına hiçbir şey olmadı. İşte öyle bir ayakkabıydı o.

— *Ayakkabı sayesinde bir şey olmadı ayağına, öyle mi?*

— Hiçbir şey olmadı. Fakat ayağının üzerinde duruyordu tekerlek, hepimiz de gördük. Yerlere yattık. Naci ayrılamıyor arabanın yanından. Naci'ye, "Sen İhsan Hoca'ya dua et, böyle bir ayakkabıyı sen hayatta almazdın" dedim. Naci geldi. Arazide İsviçre ordusuyla da karşılaştı. Onlar da manevra yapıyorlardı, bu Naci'nin İsviçreli'ler'e militarist demesine yol açtı. Neyse, bitirdik doktorayı, yani problemi çözdük, doktoranın küçük bir parçasıydı o aslında.

— *Siz nereye gideceksiniz oradan...*

— Amerika'ya gideceğim. Ama Naci bana "Sen de İstanbul'a geliyorsun" dedi. "Olur mu öyle şey, ben Amerika'ya gideceğimi, doktoramı bitireceğim" dedim. "Yok" dedi Naci, "Hoca Dewey'yi aradı, konuştu, senin Amerika'ya gitmene gerek yokmuş. Doktora tezini İstanbul'da yazacaksın, sonra gidip savunacaksın ve geri geleceksin. Biz seni kadroya aldık. Sen altı aydır maaş alıyorsun Teknik Üniversite'den" dedi.

*Nasıl olmuş bu?*

Ben de senin kadar şaşırdım. "Sen ciddi mi diyorsun, ama ben müracaat filan etmedim" dedim. "O hiç mühim değil, İhsan Bey senin adına etti" dedi. Kadrom hazır, ben asistan atanmışım. Haberim yok bu olanlardan. Naci'nin, herkesin haberi var, benim yok. İhsan Bey de Dewey'yi aramış, "Bunun Albany'ye dönmesi şart mı?" demiş. Dewey de, "Hayır, yazsın tezini Türkiye'de, gelsin müdafaasını yapsın dönsün, çünkü dersler falan bitti, ha burada oturmuş, ha orada oturmuş, fark etmez" demiş. İhsan Bey de Naci'ye, "Onu getir buraya" demiş...



— *Sizin haberiniz yok ama İstanbul Teknik Üniversitesi'ne asistan olmuşsunuz bile...*

— Aynen öyle olmuş. Naci bana, “Sen artık kadrolu asistan-sın, aklına esen yere gidemezsin, Teknik Üniversite izin vermez, altı ay izin verdi sana buraya gelesin diye” dedi. Gülüş-tük falan. Biletimi de değiştirmişler, Amerika biletiydi, o da İstanbul oldu. Neyse, ben geldim İstanbul’a. Gittik İhsan Ho-ca’nın elini öptük.

— *Sene kaç?*

— 1981 Eylül. “Seni atadık” dedi İhsan Bey, “Sen artık kad-rolu asistanımızsın.” “Sağolun hocam, teşekkür ederim, yal-nız her şeyi konuştuk, paradan bahsetmedik, ne kadar maaş alacağım?” diye sordum. Ayakta duruyordu, geldi elimi tut-tu, “Trinkgeld, trinkgeld” dedi.

— *Ne demek o?*

— Bahşış. Almanca bahşış demek. Ondan sonra, “Bana bak, herhalde ciddi sormadın” dedi. “Yok hocam, şaka ediyor-dum” dedim. “Pekâlâ” dedi İhsan Bey, “sana ciddi bir maaş veremeyeceğimize göre, sen bir şey istiyor musun bizden?” diye sordu. “Vallahi hocam, ben bu üniversitede çalışacak-sam, mevcut en büyük odayı isterim” dedim. Sebebi de şu; ben haritalarla çalışıyorum, haritaları yaymak lazım. Kürsü-nün en büyük odası İhsan Bey’in odası. Yalnız yukarıda kür-sünün laboratuvarları vardı ve çalışmıyordu. İhsan Bey, “Git, gör onları” dedi. Bir gittim İhsan Bey’in odasının iki misli. “Tamam, ben burayı istiyorum” dedim. İhsan Bey, “Yazın çok sıcak olur ama” dedi. “Hiç dert değil hocam, bir klima cihazı takarız” dedim. Ismarladık, mobilyalar geldi, klima ci-hazları takıldı, büyük bir masa yapıldı, güzel bir karatahta falan.

— *Rektörün odasından daha lüks oldu yani...*

— Yok yok, o kadar da değil. Ben yerleştim oraya. Yerleşir yerleşmez faaliyete başladım. Derhal *The Cimmeride Oroge-*

*nic System and the Tectonics of Eurasia*'yı yazdım ve Amerika Jeoloji Cemiyeti'ne gönderdim. Doktoramla ilgilenmiyordum ama. Dört beş ay geçti, İhsan Hoca çağırdı beni, "Doktora nasıl gidiyor?" dedi. "Daha başlamadım hocam" dedim. "Oğlum şu doktorayı yaz" dedi İhsan Hoca. "Zamanı gelince yazarız" dedim. Bundan sonra İhsan Hoca sık sık benim doktorayı sormaya başladı. En son 1982'de Dewey'yle telefonlaştık. Dewey, "Ben ayrıldım" demez mi?.. Dewey terk etmiş Amerika'yı ve İngiltere'de Durham'a gitmiş. Yani dönmüş herif memleketine. Amerikalılar'a tahammül edememiş, aynı benim gibi. Neyse, Kevin Burke oradaydı. "Bill Kidd seni üstüne alır doktorayı bitirmen için" dedi. Ama yazılı hiçbir şey yok daha.

— *Doktorayı bitirmeden nasıl asistanlık yapıyorsunuz?*

— Doktora, asistan olmak için şart değildi. Neyse, doktorayı bitirmemişiz, hiçbir şey yazılı değil. O sene Veszprem'de bir toplantı vardı. Ben o toplantıya gittim. Pannonia Havzası hakkındaydı, Ege ile Pannonia'yı mukayese edeceğim. Gittik, Clark Burchfiel orada, Trümpy orada. Trümpy de bana, "Bir an evvel yaz şu doktorayı" diyor. Neyse, ben bir kısmını yazdım. Veszprem'de Trümpy'ye okutuyorum, bir taraftan da stratigrafi kısmını yazıyorum. Bir sürü taşım var, hiç bakmamışım daha onlara. Yücel Yılmaz'ı yakaladım ve "Şu taşlara bir baksana" dedim. Daha önce belirttiğim gibi, dünyanın en iyi mikroskopçularından biridir Yücel. Oturdu, bütün taşları bir haftada bitirdi. Onları da yazdım. Naci karbonatlara baktı, Yücel öteki taşlara baktı, ben toparladım. Yani yazılacak hale geldi doktora.

*Hayırlısıyla bitecek inşallah...*

İlazirandayız ve ben ağustos ayında doktor olmayı ümit ediyorum. Tez mez yok ortada, hiçbir şey yok. Rahmetli Yurdakul'la biz arabayla Veszprem'e gitmiştik. Hatta orada komuk bir hadise oldu. Bir şatoda yapılıyor toplantı, akademikinin mekânlarından biri. Çok güzel bir şato. Akşam yemek yi-

yoruz, Yurdakul dil bilmediği için bir köşeye gidiyor, tek başına oturuyor.

— *Ailenin şoförü mü?*

— Evet, ailemin. Annemle babamın. Cevdet'i bulan adam. Cevdet'i o sene getirdi bana. Yurdakul oturuyor bir köşede. Nasıl yaptıysa, hâlâ sırrını çözemedim, o şatonun kapıcısıyla ahabap olmuş. Gidiyorlar, bir damacana şarap alıyorlar, biz toplantı yaparken akşama kadar oturup içiyorlar. Hâlâ çözemedim nasıl anlaştıklarını. Ama pek ahabap oldular. Bizim arabaya bir bakıyorum, ikisi oturmuşlar, kucaklarında bir Jeriken, bizim araba gidiyor bir yerlere. Şimdi tabii Yurdakul'u bu adamla görenler var. Bir akşam geliyor, tek başına bir köşede oturuyor. Profesör Trümpy, Exxon şirketinden Ed Purdy, İsviçreli Walther Ziegler, bunların üçü oturuyorlar. Diyolar ki, bu adam kim? Çeşitli varsayımlardan sonra KGB ajanı olduğuna karar veriyorlar. Çünkü hiç kimseyle konuşmuyor, köşede oturuyor. Bir keresinde yer kalmamış, bu üçü Yurdakul'un masasına oturmak zorunda kalmışlar. Trümpy, "Gute Nacht" demiş, Yurdakul, "Gute Nacht" diye cevap vermiş. Ondan sonra konuşma, cevap yok Yurdakul'dan. İngilizce denemişler, yine bir "good evening"e cevap var, gerisi yok. Allah Allah, kim bu herif, demişler. En sonunda iyice kanaat getirmişler ki bu KGB'nin adamıdır ve toplantıyı izlemektedir. Yemekten sonra yürüyüşe çıkarlarken, Yurdakul da onlarla beraber çıkıyor. Yurdakul bizim arabaya doğru gidince, Trümpy, "Tüh ulan, bu bizim Celâl'in şoförü" demiş.

— *Şoförünüz de sizin kadar ünlü jeoloji camiasında...*

— Evet. Bir gün bize dediler ki, "Şimdi size Balaton Gölü çevresinde bir gezi yaptıracamız, sonra da şarap tatmaya gideceğiz." "Tamam gidelim" dedim. Yurdakul'a da, "Sen de gel, otobüsle gidiyoruz, istediğin kadar içersin, nasıl olsa araba kullanmayacaksın. Hayatında bir kere de başkası dolaştırsın seni" dedim. "Pekâlâ" dedi. Geldi. Hatta ben Balaton Gölü'ne girdim. Yurdakul da baktı baktı ve "Ya patron, İstanbul

bul'da canım denize girmezsin, bu çamurlu suya giriyorsun” dedi.

— *Doktora ne oldu bu arada?*

— Anlatacağım. Biz arabayla Zürih’e gittik. Oradan ben Amerika’ya gideceğim, Yurdakul geri dönecek.

— *Doktora için mi gidiyorsunuz bu kez?*

— Doktorayı teslim etmek için gidiyorum. Gittim Amerika’ya, Gültekin Savcı vardı, Güneydoğu Anadolu’da Mark Hampton’ın asistanlığını yapmış, Türk öğrencilerden biri. Mark çok beğenmişti Gültekin’i. Akıllı bir çocuk. Biz tavsiye ettik Dewey’ye, o da Gültekin’i aldı oraya. Gültekin kaldı Amerika’da. Hâlâ Amerika’da, Colorado’da yaşıyor, çoluk çocuk sahibi oldu falan. Gültekin’e, “Şimdi ben doktoramı yazacağım, bana yardım et” dedim. Şekillerin falan çizilmesinde Gültekin iyidir. Çalışmaya başladık, doktoramı iki haftada yazmam lazım.

— *Pekâlâ, bu arada elinizde yazılmış ham bir metin filan var mı?*

— Hayır. Hiçbir şey yok ortada daha, tek satır yok. Tamam, dedi Gültekin, ne istiyorsan ben çizeyim, sana yardımcı olayım. Mark Hampton, ben de yardım edeyim, dedi. Ben oturdum doktorayı iki haftada yazdım. Bu arada *Star Wars* filmine gittim. *Star Trek* filmine gittim akşamları. Gecede iki üç saat uyuyordum. Kendime yurttan bir oda ayırtmıştım. Çünkü iki hafta kalacağım nasılsa. Gecede iki üç saat uyuyarak teslim ettim doktorayı. Dört parmak kalınlığında bir doktora. Ondan sonra jüri toplandı.

— *Kimler vardı sizin doktora jürinizde?*

— Prof. Win Means, Bill Kidd, Jeff Fox, Steve DeLong. Israr ettim ben, Kevin Burke de gelsin, dedim. Çünkü biliyorum ki, o zaman bölüm başkanı olmuş olan Win Means, doktorayı teslim süresi gibi bir sürü bürokratik konuda tatsızlık çıkaracak. Biz onunla sürekli dalga geçmiştik bu altı sene içerisinde.

de. Adamcağız çok dar bir konuda çalışan, kendini çok âlim zanneden, çok sıkı bilim yaptığını zanneden bir adam. Bizimkiler de gırgır geçiyorlardı. Ben de dalga geçiyordum. Şimdi, dedim, herif yakaladı fırsatı. Departman başkanı aynı zamanda. Kevin Burke'e telefon ettim. Kevin Burke Houston'da, Lunar and Planetary Institute'deydi. "Kevin gel, sıkıntı olabilir" dedim. "Gelemem" dedi. "Mutlaka gel, bir günlüğüne" dedim. "Tayyare parasını nereden bulayım?" dedi. "Hiç mühim değil, ben sana bilet gönderiyorum" dedim. "Pekâlâ" dedi, "gönder bileti, geliyorum." Gönderdim bileti. İki öğrenci imtihana gireceğiz. Ben, bir de Mark Swanson; nihayet Kevin Burke geldi.

— *İmtihan mı, tezi mi savunacaksınız?*

— Tezi savunacağız. Kevin Burke geldi, fakat bu arada Win Means'i gördüm. Ben koridordayım arkadaşlarla, Win Means geldi, "Seni imtihan etmeyeceğiz" dedi. Ben hiç ses çıkarmadım, "Pekâlâ" dedim. Çünkü ben bütün kuralları çiğnemiş durumdayım. Mezun olmak için sömestr başında kaydolmak lazım, mezuniyete kaydolmak lazım. Ben bu sömestrin sonunda mezun oluyorum. Diyeceksin ki, hazırlık yapsınlar. İşte diplomanı falan hazırlasınlar. Ben hiçbirini yapmamışım. Tezin müdafaa edilebilmesi için en az iki hafta önceden komisyona teslim edilmesi lazım, ben bir gece önce teslim etmişim. Buna benzer bir sürü şey eksik. Win de kurallara çok bağlı bir adam, fırsat da bu fırsat, seni imtihan etmeyeceğiz, diyor. Sonra Jeff Fox, Steve De Long, Bill Kidd ve Kevin Burke bir odaya girdiler.

— *Bill Kidd, Jeff Fox sizin hocalarınız...*

— Evet. Girdiler odaya. Normalde odaya girilir, beş dakika sonra çıkılıp tez savunması yapacak öğrenci davet edilir. Bir saat geçti, içeriden çıt yok. Bekliyoruz heyecanla. Mark'ı çağıracaklar. Birden içeriden kıpkırmızı bir yüzle Win Means çıktı, doğru bana geldi, "On beş dakika sonra seni imtihana alıyoruz" dedi. Ben yine bozmadım, "Pekâlâ" dedim.

— *Amerikan üniversite sistemini altüst ettiniz yani...*

— Galiba öyle oldu. Beni aldılar, imtihan çok iyi geçti. Sorular sordular. Ne yaptım, ne ettim, hepsini anlattım. Hatta Win Means bana, “Neptüniyen dayk diyorsun, nedir bu?” dedi. Ben de anlattım. Sonra Kevin Burke bana, “Kendi bilmiyordur da onun için sormuştur sana” dedi. Ben, “Bu mümkün değil” dedim. “İnan, bilmiyordur” diye ısrar etti Kevin. Neyse biz çıktık imtihandan.

— *İçeride ne olmuş, onu öğrenebildiniz mi?*

— Ha! Sormuyorum tabii, sorulur mu öyle şey... Ondan sonra biz Bill Kidd ile yalnız kaldık. Swanson da imtihan oldu, o da geçti. Bill’e, içeride ne olmuştu, dedim. Hafif süvari alayının hücumu gibi bir şeyler oldu dedi. Yerlere yattım gülmekten. Sekreterin yanına çıktık, telefon çaldı, Eric Rosencrantz, Newfoundland’a beraber gittiğim çocuklardan biri. O tabii çoktan doktorasını almış Teksas’ta. Telefon ediyor, Celâl’e ne oldu, diye. Sekreterimiz Diane de diyor ki, imtihanı geçti, doktorasını aldı. Eric tebrik ediyor seni, dedi. Çok teşekkür ettim. Peter Benedict kendi evinde benim için parti yaptı. Hakikaten herkesi evine davet etti. Çok güzel bir parti oldu. Ertesi gün Bill Kidd geldi, bir sorun var, dedi.

*Eh, sorunsuz olsa şaşılırdı. Neymiş pekâlâ sorun?*

Ben de onu sordum zaten. Bill Kidd, “Biz seni doktora programına kabul etmeyi unutmuşuz” dedi.

*Yani yapılanların hiçbir anlamı yok...*

Bu üç sene evvel yapılmış olması gereken bir şey. Bill, “Herkes o kadar tabii görmüş ki senin doktorluğunu, bunu unutmuşuz. Sen doktora kabul imtihanı olmamışsın” dedi. “Ne yapacağız şimdi?” dedim. “Hiç sorma, ben Dewey’yle konuştum, Dewey senin için sorular bırakmış idareye, soruları alacağız, sen otur bir köşeye, dört saat vakit sana, ol imtihanını, tarihi eski attırıp dosyaya koyalım” dedi.

— *Amerikan üniversite sistemi içinde belki de hiç görülmedik bir üçkağıt yapıyorsunuz...*

— Öyle sayılabilir herhalde. Ne diyeyim, “Pekâlâ” dedim. Verdiler bana. Ben hemen imtihanımı oldum. Win Means, Jeff ve Bill okudular ve dosyaya ilave ettiler. Neyse atlattık onu da. Ondan sonra Diane’e dedim ki, “Ben mezun oluyorum.” O da, “Senin mezuniyetini ocak ayında yapalım” dedi. “Hayır, şimdi” diye karşı çıktım. “Ya Celâl, senin mezuniyet kaydın yok, şimdi kaydol, nasıl olsa iş bitti” dedi. “Hayır olmaz, ben işimi kaybederim, mümkün değil, doktoramı elime alıp dönmem lazım” dedim. “Steve’i arayalım” dedi. Steve DeLong, aynı zamanda rektör yardımcısı o zaman. Steve arandı. Pekâlâ, bir yolunu bulalım, demiş Steve. Neyse yol bulundu. En sonunda bana, “Diplomanı al aşağıdan” dediler. Diplomamı aldım, Steve’e uğradım, teşekkür etmek için. Diplomamı gösterdim. Steve baktı diplomama, “Geçen gün bir şey dikkatimi çekti, notlarına bakıyordum, senin *Summa cum laude* ile mezun olman lazım” dedi.

— *Nedir o?*

— En yüksek şerefle. Çünkü 3,95 miymiş neymiş benim ortalamam. Ama geçti tabii, dedi. Yok öyle şey, dedim, notlarımı tutuyorsa isterim. Ama basmışlar diplomayı, dedi. Anlamam, mahkemeye veririm sizi, dedim. Steve, ne ihtiyacın var, dedi. Hayır, onu isterim, dedim. Steve matbaaya telefon açtı, matbaacı çağırıyor, yeni bastık diplomayı, niye zamanında söylemiyorsunuz, diye. Git aşağıya, götür diplomayı, değiştirecekler, dedi. Tabii diplomanın değiştirilmesi için rektörden onay lazım. Rektör beklendi, bulundu, imzaladı falan. En sonunda Steve dedi ki, “You are the biggest pain in the ass!” Ben de Steve’e “Bu söylediğini yazılı olarak verirsen ve altına üniversitenin mührünü koyarsan, ömür boyu odamda asılı tutacağım” dedim. Steve kalktı, çağırdı sekreterini, yaz bunu, dedi. Kız öyle bakıyor Steve’e, ne diyor bu, diye. Kız yazdı, üniversitenin altın yaldızlı mührü basıldı ve Steve imzaladı, al bunu, dedi. Fakültedeki odamın çıkış istikametine koydum. Her çikan görüyor.

— *Okuldan en üst düzeyde mezun oldunuz...*

— Evet, sanırım tek örnektim.

— *Gelin artık İstanbul'a...*

— Ondan sonra atladık, İstanbul'a geldik. Çok teessürle ayrıldım Albany'den, "Çok özleyeceğim burayı, çok güzel altı senem geçti burada" dedim. Gerçi ben ayrıldığımda departman kalmamıştı. John Dewey ayrılmıştı, Miyaşiro emekli olmuştu, Benedict emekli olmak üzereydi. Jeff Fox gitmişti veya gitmek üzereydi, Kevin Burke ayrılmak üzereydi. Zaten 2007'de alınan bir kararla o bölümü kapattılar. Artık benim mezun olduğum bölüm yok.

— *Albany'de niye altı sene kaldınız siz?*

— İki sene lisans, dört sene de magister ve doktora.

— *Doktora dört sene mi sürdü?*

— Bir de magister yaptım. Dolayısıyla bir magister, bir doktora dört sene. İkisini dört senede hallettim ben. Ve dediğim gibi departman kalmamıştı, fakat biz o departmandan 1973-1980 arası mezun olan çocuklar ne zaman biraraya gelsek hep o günleri yâd ediyoruz. Ve şu sağlam, sarsılmaz kanaate de sahibiz ki, biz hâlâ dünyanın en iyi jeologlar grubu içindeyiz.

— *Buluşuyor musunuz zaman zaman?*

— Arada bir. Kısa bir süre önce *Tectonics* diye çok önemli bir dergi kurulmuştu. Dewey de baş editörüydü, "Doktoranı al, seni buraya yardımcı editör yapacağım, dedi. Pekâlâ, dedim. Neyse okuldan ayrılmama gelelim. Bölümdekilere veda ettiğim sırada Diane, "Sana mektup var Dewey'den" dedi. Bir açtım mektubu, söz verdiği gibi editörlüğe davet ediyor beni. Ve hemen o derginin yardımcı editörü oldum ben. Burada veya Amerika'da milletin kışını yırttığı bir mevki o. Belli bir süre içinde pek çok insan böyle bir yere gelebilir. Ama ben doktorayı alır almaz kafadan yardımcı editör oldum. Ge-



ne tekrar edeyim: etkili ve büyük bir hocanın öğrencisi olmak çok faydalı bir şey. Üniversite değil, hoca mühim.

— *İstanbul'a döndüğünüzde aynı zamanda Tectonics dergisinde yardımcı editördünüz öyle mi?*

— Evet. Neyse biz geldik İstanbul'a. Büyük bir rahatlık hissettim ben. İhsan Hoca'ya da götürüp verdim diplomaları ve doktorayı. İhsan Hoca, "Şimdi rahatsın, ne yaparsan yap" dedi. Başımдан geçenleri anlattım. İhsan Hoca, "Oğlum, dünyanın her tarafında böyle ufak adamlar vardır. Hayatın boyunca karşına çıkacak bu insanlar senin" dedi. "Doğru söylüyorsunuz hocam, Kevin Burke de aynı şeyi söyledi" dedim. Hatta doktora imtihanından sonraki akşam, Kevin Burke'ün bir komşusu vardı, İngilizce profesörü. Nefis bir evi vardı, içinde de saunası. Bizi saunaya davet etti. Kevin Burke, ben ve hanımı saunaya girip çıktık, dışarıda oturuyoruz. Ben olanları anlattım. Kevin, "Ciddiye alma, ufak adamlar bunlar" dedi. Karısı Angela Kevin'e, "Az bile yaptı adam, siz altı senedir adama neler yaptınız" diye dalga geçti bizimle. Tabii söylediklerinde gerçek payı da vardı. Sonra gülererek, "Gayet iyi anlıyorum adamın hıncını, yazık ki beceremedi" dedi. İstanbul'a geldim. Şaban diye bir şoförümüz var, yeni işe almıştık, Cevdet'ten bir önceki. Tatlı bir oğlandı.

— *Artık İstanbul'dasınız ama siz şimdi uslu durmazsınız da...*

— Bir akşam Yarımburgaz Mağarası'na gideyim bir dedim. Ağustos ayıydı. Hiç gittin mi sen Yarımburgaz Mağarası'na?

— *Gittim, kazılar yapılırken gitmiştim.*

— Ben dibine kadar gitmiş, haritasını yapmıştım. 680 metre gidiyor içeriye. Oraya bir gideyim, dedim. O zaman kazı başlamamıştı daha. Gittim Şaban'ı da aldım. Hayatımda ilk ve son defa bir speleolojik ihtiyatsızlık yaparak, yanımda sadece bir el feneri ile mağaraya girdim. Güya mağaracıyım. Mağara tecrübesi olan bir adamım. Mağaracılık Kulübü kurucularımdanım.

— *Buna rağmen yanınızda el fenerinden başka bir şey yok.*

— İhtiyatsızlık da bu zaten. Şaban'la girdik içeriye. Anlatıyorum Şaban'a. Nasıl huzurlu bir ortam. Dar bir tünele girdik ve olabilecek en kötü şey oldu, tak dedi gitti lamba.

— *Düştü mü?*

— Söndü. Büyük bir ihtimalle ampul gitti. Döndüm Şaban'a, kibriti versene dedim. Celâl Bey ben sigara içmem, demesin mi? Şaban ciddi misin, yanında kibrit, çakmak yok mu, dedim. Hiçbir şey yok efendim, dedi. Şaban'la birbirimizi görmüyoruz. Şimdi nasıl çıkacağız buradan, dedim.

— *O kadar fazla gitmiş miydiniz?*

— Tabii, on dakika yürümüştük, sonra 12 saatte dışarı çıktık.

— *Kaç saatte çıkabildiniz?*

— 12.

— *Korkmadınız mı?*

— Onu anlatacağım sana. Şaban yanımda, çocuğun mesuliyeti benim sırtımda. Bak Şaban ben bu mağarayı iyi bilirim, dedim.

*Nereden iyi biliyorsunuz?*

Çok girip çıktım çünkü lisedeyken. Ha babam girer çıkarırdık. Ben bu mağarayı iyi bilirim, bakalım, çıkmaya çalışacağız şimdi, dedim.

*Tüneller vardı değil mi?*

Var tabii. Upuzun. Fener söndükten sonra geriye doğru bir tane adım koşmuştuk. Ama sonra kendimizi bir salonda bulduk. Sonradan anladık ki, fener sönünce biz geri dönüp koştuğumuzu zannetmiştik; aslında fazla dönmüşüz mağaranın içine doğru koşmuşuz. Şimdi bir yere geldik, tünel yok etrafımızda, bir salondayız, dedim.

— *El yordamıyla mı?*

— El yordamıyla tamamen. Hiçbir şey gözükmüyor. El ele tutuştuk ki, birbirimizi kaybetmeyelim. Benim elimde bir de Stille'nin *Karpatlar* kitabı var. Niye yanıma aldım, onu da bilmiyorum. Acaba bunun bir kısmını tutuşturabilir miyiz elektrik kontağıyla diye düşündüm ama bir yandan da kitabıma zarar gelmesin istiyorum. Fakat bunu beceremedik. En sonunda el yordamıyla yürüyüp tünel aramaya karar verdik. Bir ara oturduk.

— *Böcek möcek yok mu?*

— Vardır ama ne olacak böcek varsa?

— *Yılan, akrep?*

— İstanbul'da az olur böyle şeyler. Bu iklimde ürkecek bir şey yok. Akrep olmaz da kırkayak olur. Lambayı bıraktım bir ara. Lambayı bıraktıktan sonra dört saat yürüdük. Salonun içinde dönüyoruz herhalde, bilmiyoruz nereye gittiğimizi. Bu inanılır bir şey değil. Dört saat sonra oturduk. Elimi bir attım, daha önce atmış olduğum lamba! Şaban, olduğumuz yerde dönüyoruz, bundan kurtulmamız lazım, dedim. Şimdi kuzey yarımküredeyiz. Demek ki, sağa doğru dönüyoruz dedim.

— *Şaban da mı korkmuyor?*

— Korkmaz olur mu? Başladı dua etmeye. Şaban'a, "Kes bunları, seni Allah değil, ancak ben kurtarırım. Çünkü ben bu mağarayı iyi biliyorum. Bir daha da duymayayım dua ettiğini," dedim.

— *Bırakın da dua etsin bari adam...*

— İyi ama dua etmesi moralinin bozuk olduğuna işaret ediyor. Buna izin vermemek lazım. Aksi takdirde, tüm kurtulma azmini kaybeder. Sonra ben Şaban'a, "Şimdi bak, bu salonda kendimize bir yön çizebilmemiz lazım. İçinde bulunduğumuz salon bu mağaranın daha ilk kısmında bir yere geliyor. Yara-

salar buradan geçip gidiyorlar. Dolayısıyla kanat çırpışlarını dinle, hangi yöne gidiyorlar, dedim. Oradan bir tünel bulacağız. Bu salondan çıkan iki tünel var. Biri ağıza gidiyor, biri mağaranın derinliklerine. Doğru istikamete gidiyorsak 20-30 metre sonra sağ tarafta bir kolon olması lazım, zaten geri giden tünel büyük. Halbuki çıkışa giden tünel küçük ve kesidi T şeklinde. Onu hissedersin, orayı bulmamız lazım, dedim. Tamam, dedi.

— *Şaban uslu uslu sizi dinliyor artık...*

— Yapacak bir şeyi yok. Ama beni değil, yarasaları dinliyor. Biz yarasaları dinledik, şu istikamete yürüyelim, dedik. Bir deneme yaptık, yanlış yere girdiğimizi fark ettik, geri çıktık. En sonunda o T şeklindeki tüneli bulduk. Şaban'a, "Bak bu tünel dışarı çıkıyor, buradan gideceğiz. Sağ tarafta bir kolon çıkacak karşımıza, onu kucaklayıp bakacağız" dedim. Hakkaten bir müddet sonra kolon geldi, kucakladık. Tamam, doğru gidiyoruz, dedim. 20-30 metre daha yürüdük. Tünel bitti, çıkmıyor. Her taraf duvar. Şaban, Celâl Bey burası çıkmıyor, dedi. Olamaz, burası çıkıyor, kesin, oraya gitmeden önce biraz dinlenelim, dedim.

— *Oturup dinlendiniz mi?*

— Şaban ben üşümeye başladım, dedi. Benim üzerimde de bir tişört var. Gel kucağıma otur, dedim. Tişörtü kafasına geçirdim, ellerimi de sardım etrafına. Şimdi biraz kendine gel, korkma, dedim. Şaban, Güler Hanım (yani annem) bizi merak ediyordu, dedi. Sen unut onları, hiçbiri umurumda değil. Şimdi buradan çıkmaya çalışıyoruz biz ve çıkacağız ama biraz yakıt alır, dedim. Neyse, biraz kendine geldi. Gittik, burası çıkmıyor, diyor Şaban. Şaban mümkün değil, dedim. Celâl Bey tavanı takip ediyoruz, aşağı geliyor, eğilelim ama biz eğilmeden geldik buraya, dedi. O zaman dedim ki, şimdi hatırlıyorum, biz eğilip koştuk.

— *Ters tarafa gitmişsiniz yani...*

— Tam ters tarafa gitmişiz. Biz eğildik, bunun altından geçtik. Farkında değiliz. Baktım, hakikaten düzeldi. Hah, şimdi çıkıyoruz, dedim. Şimdi sağ tarafta yeraltı deresinin zamanında oluşturmuş olduğu bir menderes kesigi olması lazım. Yokla bir duvarı, dedim. Bir yokladık, hakikaten menderes kesigi orada. Şimdi önümüze bir yığıntı gelecek, onun üzerine tırmanacağız, dedim. Biraz sonra bir yığıntı geldi ve üzerine tırmandık, aşağı doğru gittik, tekrar çıktık, bir çizgi halinde gökyüzü göründü.

— *Saatten filan haberiniz var mı pekâlâ?*

— Saat sabaha karşı dört. Biz öğleden sonra dörtte gitmişiz, saat sabaha karşı dört. Şaban gökyüzünü gördü, Allah'ım çok şükür, dedi. Bunu duyunca Şaban'ı tekrar mağaranın içine çekip, "Bana bak, birisine şükredeceksen bana et, ben çıkardım seni buradan. Ben mağarayı bilmeseydim, nah çıkarırdın sen buradan" dedim. Neyse, bir şey demedi Şaban. Biz dışarıya çıktık, arabamız orada duruyor, arabaya bindik, eve geldik.

— *Evde durum nasıldı?*

— Eve bir geldik, herkes evde, Naci dahil. Neredesin ulan aptal herif, hayvan herif diye bağırıyor... Ya böyle işte, ben severim mağaraya gitmeyi, dedim.

— *Söylemiş miydiniz nereye gittiğinizi?*

— Meğer ben giderken Yurdakul'a, Yarımburgaz'a doğru gidiyoruz, demişim. Söylediğimi unutmuşum. Dolayısıyla ben eve gelmeyince merak başlamış, en sonunda Yurdakul'dan benim mağaraya gittiğimi öğrenmişler. Mağarayı kim bilir? Naci. Babam Naci'yi arıyor, sabah saat birde. Diyor ki, Naci, Celâl gelmedi, giderken de mağaraya gidiyorum, demiş. Naci hemen geliyor eve. Zavallı Naci, İsviçre'den aldığı arazi ayakkabılarını giyiyor ve geliyor.

— *Niye Yarımburgaz'a gelmemişler?*

— Ah, yanlış söyledim, babam saat üç gibi arıyor. Bunlar geliyor ama biz ayrılmış oluyoruz. Mağaraya geliyorlar ama arabayı görmüyorlar. Ama ne hikmetse onlar bizden önce eve gelmişler. Şaban'ın evine telefon mu ettik, uğradık mı hatırlamıyorum. Ama eve geldiğimizde herkes evdeydi. Hayatımın en büyük dangalaklığını yaptım, bir yedek ışık almadan mağaraya girdim ama çıktık, dedim. On dakikalık yol 12 saat sürdü ama çıktık sonunda dedim. Annem Şaban'ı çağırdı, oğlum izinlisin, git yarın dinlen, kendine gel, dedi. Şaban kısa bir süre sonra işten ayrıldı.

— *Akıllı adammış...*

— Ondan sonra Cevdet geldi. Yurdakul Cevdet'i getirdi. Böyle böyle patron, ben yeni işe alınmış bir arkadaş gördüm, o tam senlik, dedi. Bulgaristan'dan gelmiş, dil biliyor falan, işine yarar, dedi. Cevdet benim yanımda işe başladı. Ondan on sene sonra Yurdakul vefat etti.

— *Kaç yıldır çalışıyor Cevdet burada?*

— 1982'de geldi yanıma.

— *Artık asistansınız ve rutin bir hayat başladı herhalde İstanbul'da? Pişman oldunuz mu döndüğünüze?*

— Hayır, hiçbir zaman pişman olmadım. En azından AKP iktidara gelene kadar. Yani şöyle diyeyim, ben İstanbul'da çok şey yapılabileceği kanaatindeyim. O zamanki şartlar muhafaza edilebilseydi belki de yapılabilirdi. Fakat öğrenci profili kötüleşti. Öğretim üyelerinin durumu daha da zorlaştı. Bir de hükümetlerin tutarsızlığı var. Mesela TÜBİTAK'ı hiçbir zaman adam gibi kullanamadık. Ben ilk geldiğimde TÜBİTAK'ın başında İTÜ Rektörü Kemal Kafalı vardı. Kemal Bey bilgili ve iyi bir yöneticiydi, bilim kavramı vardı. Onun zamanında bazı güzel işler yapılabilirdi. Örneğin bir Türkiye Jeolojik Traversi projesi geliştirilmeye başlanmıştı. Tam belli bir yere geliyorduk ki, Kemal Bey'i uzaklaştırdılar. MHP'li bir adamı getirdiler. İpler koptu. Bilimle alakası olmayan,

kendi kadrolaşmasıyla ilgili bir adam. Ondan sonra o gitti, dinciler geldi. Erbakan geldi. Felaket. Hiçbir şey yapmak mümkün değil.

— *Birtakım özel kuruluşlar yok mu?*

— Olmaz mı?.. Diyorum ya, Türkiye’de sistemde sorun yok, yani kanunlarda sorun yok. Kanunlar medeni ülke kanunlarına benziyor. Ama bunu uygulayanlar uygar olmadıkları için o kanun işe yaramıyor. Fakat şu anda TÜBİTAK’ın içinde olanlar tamamen gayrikanuni. O zaman yapılanlar gayrikanuni değildi, ancak kanunlar suiistimal edilerek kurum fena yönetiliyordu. Şimdikilerse doğrudan kanuna aykırı. Pek çok mahkeme kararı var bugünkü TÜBİTAK yönetiminin gayrikanuni olduğunu tescil eden.

— *Buna uymak zorunda değiller mi?*

— Uymuyor, ne yapacaksın? Mahkemeyi takmıyor. YÖK mesela, üniversitelere, “Lütfen TÜBİTAK’tan proje almayın. Çünkü aldığınız para gayrikanuni, bir bakıma mafyadan para almaya benziyor” diyor. Ama üniversiteler dinlemiyor. Paramız yok, ne yapalım, diyorlar. Ama mesela TÜBİTAK başkan vekili bir toplantı yapmıştı, YÖK rektörlere gitmeyeceksiniz, dedi. Hiçbir rektör gitmedi toplantıya. Doğru olan da bu. Şimdi böyle bir ülke olabilir mi? Biz büyük bir proje teklifi vermiştik, AKP hükümeti gelmeden önce. Orta Asya’da güzel bir çalışma yapılacaktı, o çalışmanın uzantıları vardı, Moğolistan’da falan. Proje onaylandı, AKP bu darbeyi yapınca ben hemen projeyi geri çektim. Bir mektup yazdım ve “TÜBİTAK yönetimine itimadım kalmadığı için projemi geri çekiyorum” dedim. Bir doktora öğrencimin projesi vardı, onu da TÜBİTAK’tan almıştım, onu da geri çektim, bir kısmını üniversiteye verdim, bir kısmını da UNESCO’ya. Çünkü gayrikanuni bir kuruluşla çalışmam. Başında yeteneksiz, akılsız, ehliyetsiz bir insan olabilir, kanuniyse elinden geleni yapar. Ama bu resmen gayrikanuni. Mafya bilimsel proje dağıtıyorum dese gidip alacak mısın? Alamazsın. Aynı şey. Hiçbir farkı yok.

— *Neyse, 1982'ye gelelim, rutin başladı diyordunuz.*

— Ben o zaman daha ziyade bu Paleo-Tetis üzerine çalışıyordum. Türkiye'deki Paleo-Tetis'in evrimi, Türkiye tektoniğinin evrimidir. Daha ziyade Türkiye ve Çin odaklı çalışıyoruz. Yazları Çin'e gidiyorum, Tibet'te araştırma gezileri yapıyor, onlara katılıyorum. Türkiye'de, Tibet'te ve Çin'in geri kalan kısımlarında Tetis'in evrimiyle uğraşıyorum. Fakat ağırlık Asya'da. Ve Türkiye, İran, Afganistan, Tibet, Çin alanlarının jeolojik sentezini yapıyorum. 1984'te benim bu konuda ilk kitabım yayımlandı. Geological Society of America bastı, bayağı güzel ve çok atıf alan bir kitap oldu.

— *Adı neydi kitabın?*

— *The Cimmeride Orogenic System and the Tectonics of Eurasia.* Kitabı yayımladım. Bu arada Türkiye'nin de levha tektoniği evrimiyle ve Kuzey Anadolu Fayı'yla uğraşıyoruz, geziler yapıyoruz.

— *Amaç ne?*

— Ben aktif tektonikle o kadar ilgilenmiyordum. O zaman çözülmesi gereken sorun şuydu: Paleo-Tetis denen nesnenin, yani eski Tetis okyanusunun tam geometrisi nedir Asya'da? Nerelere gidiyor? Mesela Tibet kaç parçadan oluşuyor? Çin kaç parçadan oluşuyor? Bunların halledilmesi lazımdı ve o zaman birbiriyle çelişen pek çok fikir vardı bu konularda.

— *Siz ne yaptınız?*

— Çin'in çeşitli yerlerine bizzat gitmem ve Çinliler'le ortak çalışmam icap ediyordu. Çin jeolojik literatürünü eleştirel bir gözle okumak lazımdı. Ben bu işlerle meşguldüm büyük ölçüde. Bir taraftan da jeolojinin tarihçesiyle ilgileniyordum. Argand hakkında, bilmem ne hakkında yazılar yazıyordum. Bunlar olurken yayınlar ve onlara verilen atıflar çoğalmaya başladı. O da alışılmamış bir şeydi Türkiye jeolojisinde. Ben Türkiye jeolojisinde en yüksek atıfa (sitüasyon) sahip adam oldum hep. Hâlâ da öyle. Hem de çok büyük farkla.





## YEDİNCİ BÖLÜM

# Uluslararası Şöhretin Şımartmadığı Bir Bilim Adamı

*Şımarma tehlikesi olabilirdi, bir de memlekete hizmet hevesiyle sırf Türkiye'de yayın yapalım diye debelenebilirdik. Mesela İhsan Bey, Doğan Kuban, Erdoğan Şuhubi falan bunlar hep bu tuzağa düşmüşlerdir. Gengiz Bey, "Üzerinizden kontrolün kalkmaması lazım. Siz uluslararası bilim camiasının parçası olmalısınız. Bunun yolu da hakemli dergilerde yayın yaptıktan, hakemli dergilerde hakemlik yaptıktan geçiyor, Türkiye'de profesör olmak o kadar kolay ki, herkes oluyor, hiçbir değeri yok " dedi.*



*2000'de ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne kabul imzamt atarken.*



— *Üniversitede durum nasıldı?*

— Genel olarak rahattım. O zaman dekan olan, kendisini bir büyüğüm, ağabeyim olarak çok sevdiğim Prof. Dr. Erdoğan Yüzer, bir gün bana, Cengiz Dökmeci Hoca seninle tanışmak istiyor, dedi. O da kim, dedim. Erdoğan Ağabey, sen Cengiz Bey'i duymadın mı, diye hayretle sordu. Duymadım, dedim. İTÜ'nün en meşhur hocalarından, meşhur bilim adamlarımızdan biri, dedi. Öyle deyince, "Erdoğan Şuhubi tip bir adam mı" dedim. Müthiş bir adamdır, diye cevap verdi Erdoğan Ağabey. İyi dedim, bir gün gider tanışırız. Tamam, aklında olsun, dedi. Birkaç gün sonra Dekanlık'ta Erdoğan Ağabey'in odasındayız. Bak Celâl, Cengiz Bey'i arayalım, seni telefonda takdim edeyim, sonra siz anlaşın, dedi. Tamam ağabey, dedim. Erdoğan Ağabey'in de garip bir telefonu vardı, karşıda konuşanın sesini odanın öteki tarafından duyuyordun. Açtı Erdoğan Ağabey telefonu, büyük bir hürmetle hitap ediyor Cengiz Bey'e. "Hocam, saygılar sunuyorum ben Maden Fakültesi Dekanı Erdoğan Yüzer" falan. Bu arada bir parantez açayım. Teknik Üniversite'nin çok yerleşmiş gelenekleri vardır.

— *Ne gibi?*

— Mesela sivrilmiş, meşhur bilim adamı olan hocalara büyük hürmet gösterir. Rütbesi, yaşı ne olursa olsun. Her türlü kolaylık sağlanır onlara.

— *Uluslararası üne sahip olanlara mı?*

— Uluslararası etkisi olan mensuplarına müthiş hürmet gösterir. Ve dediğim gibi, rütbe farklılığı tamamen kaybolur.

— *Rütbe derken, doçent, doktor, asistan mı?*

— Evet. Dekandı, rektördü, unvanı fark etmez. Önemli bir adamsan bilimsel olarak, sözün geçer. Erdoğan Ağabey de baktım, karşısındaki profesör ama kendisi de Maden Fakültesi Dekanı ve profesör, ve müthiş hürmetkâr telefonda.

— *Sizi takdim edecek sadece...*

— Evet. “Hocam, Celâl Şengör’le tanışmak istiyordunuz, şu an Celâl karşımda, izin verirsiniz, ben biraz size Celâl’i anlatayım” dedi. Karşıdaki ses cevaben, “Erdoğan sen kim oluyorsun da Celâl’i bana anlatıyorsun? Yani sen MIT’den (Massachusetts Institute of Technology) veya Leningrad Üniversitesi’nden olsan anlarım da...” dedi. Ben duyuyorum bunları, Erdoğan Ağabey’in karşısındayım ve asistanım. Onun üzerine Erdoğan Ağabey, hocam ben kendisini vereyim o zaman, dedi. Kapattı eliyle telefonun ahizesini, Celâlcığım, Cengiz Hoca kendine has bir adamdır, dedi.

— *Siz ne yaptınız pekâlâ?*

— Ben telefonu aldım, “Hocam, saygılar sunarım, ellerinizden öperim” dedim. “Ben sizi ziyaret etmek istiyorum” dedi. “Hocam estağfurullah, öyle şey olur mu, ben size geleyim, siz neredesiniz?” dedim. “Ben kampüsteyim, Ayazağa’dayım, ama bilim diye bir şey varsa benim size gelmem lazım” dedi. Estağfurullah hocam, öyle şey olur mu, falan... “Ben sizi buradakiler vasıtasıyla tanımadım, sizin adınızı MIT’de duydum. Sonra kütüphaneye gittim, kontrol ettim, dolayısıyla benim size gelmem lazım” dedi. Tekrar, hocam estağfurullah dedim.

— *Amaç sadece tanışmak mı, yoksa ahbablık etmek mi?*

— Cengiz Dökmeci Hoca, bir süre sonra açıkladı zaten; “Benim sizi tanımak istememdeki neden şu; ben İTÜ Bülteni’nin editörüüyüm, sizi yayın kuruluna almak istiyorum” dedi. “Hocam İTÜ Bülteni jeoloji basmıyor. Güya İTÜ’deki bütün konular temsil ediliyor ama gelenek olarak daha ziyade mü-

hendislik yazıları çıkıyor, biz başka yerde yayın yapıyoruz. Dolayısıyla bana ihtiyacınız yok” dedim. “Efendim, sadece isminizi istiyorum, zaten size iş vermek niyetinde değilim, isminiz burada olsun yeter” dedi. “Hocam çok şeref duyarım, tabii nasıl uygun görürseniz, memnuniyetle. O zaman ben bir geleyim, lütfen siz gelmeyin” dedim. Yine ısrar edince, arabanız var mı, dedim. Hayır, dedi. O zaman bakın benim arabam var, şoförüm var, bırakın ben geleyim, dedim.

— *Bunun üzerine kabul etmiştir herhalde...*

— “Pekâlâ o zaman, sizi yarın saat 14:00’te bekliyorum” dedi. Erdoğan Ağabey’e, kim bu, diye sordum. Erdoğan Ağabey, “Bu İTÜ’nün en büyük adamlarından biri, garip bir adamdır ama müthiş bir bilim adamıdır” dedi. “Belli oluyor, yalnız ne istiyor bu adam benden?” dedim. “Git konuş” dedi.

— *Ertesi gün gittiniz...*

— Ertesi gün biz Cevdet’le atladık arabaya. Kampüse gittik. Uçak Fakültesi’nin dekanı o zaman Cengiz Bey. Ben gittim, sekreter de Cengiz Bey’in hemşerisi, o kızı o getirmiş oraya, Ayşe diye çok akıllı bir kız. Giderken baktım, dekanlığın bir ana girişi var, bir de sekreter girişi var. Dekanlığa doğrudan açılan kapının üzerinde, “Öğrenciler her zaman girebilir, öğretim üyeleri sekreterden randevu almak zorundadırlar” diye bir ilan var.

— *Son derece önemli bir gösterge bu. Herkes öğrenciye kapısını kapatırken, Cengiz Bey, sonuna kadar açıyor...*

— Evet, bence de öyle. İçeriye gittim, Ayşe beni takdim etti. Cengiz Bey hemen buyur etti. “Ben sizin adınızı MIT’den bir hanımdan öğrendim” dedi. Sonra ortaya çıktı ki, söz ettiği kişi İffet Hanım. Atatürk’ün arkadaşlarından Rauf Orbay’ın torunuymuş meğer. O da herhalde Cengiz Bey’e, böyle bir Türk’ün adı var dergilerde, bakın, demiş. Cengiz Bey de so-  
nuşturmuş, kimin nesidir bu adam diye. Öğrenmiş ki İTÜ’de-

yim. Tamam, benim bu adamı tanımam lazım, demiş. Ondan sonra oturduk konuştuk Cengiz Bey’le. Ben senin adını buraya istiyorum, dedi. Hocam emredersiniz, memnuniyetle ama faydası olmaz, dedim. Hiç önemli değil, tahmin edemeyeceğiniz kadar faydası olur, dedi. Pekâlâ, çok teşekkür ederim hocam, dedim.

— *Çok modadır ya, size nasihat filan da verdi mi?*

— Verdi ama söyledikleri sıradan değil, son derece önemliydi benim açımdan. “Bakın, sizden bir şey rica edeceğim. Genç birisiniz, birkaç arkadaşınız. Siz bugüne kadar yaptıklarınızla Türkiye’de hemen büyük adam kategorisine girebilirsiniz, ondan sonra da bir iş yapamazsınız. Bakın Türkiye’de büyük adam çoktur ama altını eşelediğiniz zaman kimse kalmaz. Ben meşhur Mustafa İnan’ın öğrencisiydim. Ne kadar büyük hocamız, meşhur hocamız değil mi? Ama bir araştırma faaliyetine bakın ne çıkıyor? Hiç. Ancak size şunu söyleyeyim, Mustafa İnan benim hayatımda tanıdığım en yetenekli, en zeki insanlardan biriydi. Fakat bir dönem ne iş yapmış, bir bakın” dedi.

— *Mustafa İnan’ı niye eleştiriyordu ki?*

— Onun öğrencisi ve Mustafa İnan İTÜ için bir efsane. Ama hakikaten ben sonra bir baktım, toplam 16 makale, iki üç tane de yurtdışı yayın yapmış. Yani neredeyse ciddi bir araştırma ürünü olarak hiçbir şey yapmamış Mustafa İnan.

— *Bunun sebebini izah etti mi Cengiz Bey size?*

— Etmez mi? Cengiz Bey bana dedi ki, “Bakın, İnan Adanalı bir postacının oğlu, İstanbul’a gelmiş, sosyetenin içine girmiş, Jale Hanım’la evlenmiş, Aziz Ogan’ın kızıdır, köşkte büyümüş bir kız. Hoca her zaman el üstünde tutuldu, her tarafta pohpohlandı, ne kadar zeki adam, Yahya Kemal’in şiirlerini tersinden okuyor, müthiş bir hafıza diye.”

— *Bunlarda itiraz edilecek ne var ki?*

— Cengiz Bey, “Ama bunlar adamı mekanikçi yapmıyor” dedi. Sonra da, “Sizden ricam 2000 yılına kadar hiçbir idari görev kabul etmeyin ve Türkiye’deki bilim kriterlerini ciddiye almayın” diye ilave etti. “Hocam zaten ben İhsan Bey’e de söylemiştim, ben idari görev kabul etmem diye. Şartlardan birisi de buydu, büyük oda istemiştim. İstediğim dersi verebilme hürriyeti, seyahat hürriyeti istemiştim. Bir de idari görev kabul etmeyeceğimi söyledim, kabul etmişti” dedim. “Aman çok mühim, sakın ha, çünkü bizde rektör olmak, dekan olmak önemli zannediliyor ama bilim o değil, esas önemli olan sizin ne yazıp ne çizdiğinizdir” dedi.

— *Çok önemli bir şey söylüyor Cengiz Hoca size orada.*

— Bu adamın benim hayatım üzerindeki etkisi çok büyük oldu.

— *27 yaşındasınız, tanınıyorsunuz ve Uçak Mühendisliği Fakültesi Dekanı Prof. Cengiz Dökmeci sizi özel olarak çağırıp, “Şöhretin büyüüne kapılmayın Türkiye’de, bilim yapın” diyor.*

— Hele Türkiye’de... Bilim yapmaya devam edeceksin, her sene adam gibi yayın yapacaksın, bu yayınlarını yabancı dergilerde yapacaksın. Cengiz Bey bana, “Ben Türkiye’de yayın yapacak kadar hiçbir konuya hakim değilim” dedi.

· *Ne demek bu?*

· Yani Türkiye’de yayın yaptın mı seni kontrol edecek adam yok. Bunun için de adam gibi hakemden geçmiyor.

· *Zaten hakemli dergi de pek yok...*

Var, ama adı hakemli dergi. Halbuki, yurtdışında ciddi hakemden geçiyor, bir falso yaparsan enseleniyorsun. Oysa, Türkiye’de falso yaparsan seni enseleyecek adam yok. Cengiz Bey bunun için, “Ben hiçbir konuya, Türkiye’de yayın yapacak kadar hakim değilim” dedi. Bu müthiş bir laf. Zaten bu adımı ben zaman zaman anlatacağım sana, sonra da Cengiz Bey’le tanışmanı isteyeceğim. Dedim ya, Cengiz Bey benim



hayatımda çok çok önemli bir rol oynamıştır. Yalnız benim değil, arkadaşlarımda da. İTÜ'nün yayın ağırlıklı, araştırma ağırlıklı bir yola dönmesinde Cengiz Bey'in direkt rolü olmuştur. Tek tek herkese bunu söylemiştir. Sonra Cengiz Bey yaşlılarıyla arası çok iyi olan bir adam değildir İTÜ'de. Buna mukabil öğrencilerle arası çok iyidir. Öğrenciler bayılır Cengiz Bey'e. Adam dekanlık, "Hoca randevuyla gelir yanıma ama öğrenci istediği zaman gelebilir" derdi.

— *Bugün geriye dönüp baktığımızda, bu tür uyarılar olmasaydı, mesela şımarma tehlikesi çok yakındı, diyor musunuz?*  
— Şımarma tehlikesi olabilirdi, bir de memlekete hizmet hevesiyle sırf Türkiye'de yayın yapalım diye debelenebilirdik. Mesela İhsan Bey, Doğan Kuban, Erdoğan Şuhubi falan, hep bu tuzağa düşmüşlerdir. Yani aman, Türkiye'de bir şeyler yapalım, Türkiye'ye bir şeyler katalım diye çırpınmışlardır. Tabii kontrol olmadığı için, Türkiye giderek kaliteden uzaklaşmıştır. Cengiz Bey, üzerinizden kontrolün kalkmaması lazım; siz uluslararası bilim camiasının parçası olmalısınız; bunun yolu da hakemli dergilerde yayın yapmaktan, hakemli dergilerde hakemlik yapmaktan geçiyor, diye ısrar ettiydi. Hakemli dergilerde editörlük, yayın kurulu üyeliği yapacaksınız; uluslararası topluluklardan, cemiyetlerden ödüller alacaksınız; sadece bunlar adamı adam yapar. Türkiye'de profesör olmak o kadar kolay ki, herkes oluyor, hiçbir değeri yok, dedi. Ondan sonra Cengiz Bey'le çok sık görüştüm ben. Cengiz Bey beni, Naci'yi, yani bizim grubu izlemeye başladı.

— *Kim vardı başka sizin grupta?*

— Naci ve Remzi vardı. Sonra Aral geldi, arkasından Yücel geldi. Cengiz Bey hepimizi yakın takibe aldı. Muntazam yayın yapıyor muyuz, nerelerde yapıyoruz, neler oluyor? Gelip ikide bir söylüyor, senin *citation index*'teki yerin şu kadar, seninki şu kadar, diye. Üşenmiyor, bakıp buluyordu bunları. Ondan sonra Cengiz Hoca bana Bilim Ödülü almayı düşünmüş, yanılmıyorsam.

— *Nereden?*

— TÜBİTAK'tan. Ben asistanım. Görülmemiş bir şey asistanın Bilim Ödülü alması. Teşvik Ödülü falan olur da, Bilim Ödülü olmaz, çünkü o en büyük ödülü TÜBİTAK'ın. Cengiz Bey galiba Erdoğan Ağabey'e gitmiş, tabii orasını ben bilmiyorum, Erdoğan Ağabey de, "Hocam biraz erken değil mi? Hele bir Teşvik Ödülü alalım, birkaç sene sonra da Bilim Ödülü alırız" demiş.

— *Pekâlâ sizin kıymetinizin farkındalar mı?*

— Tabii, onda en ufak tereddüt yok. Bu arada, Cengiz Bey aynı niyetle İhsan Bey'i arıyor. Bu arada Cengiz Bey'in kendi Bilim Ödülü var, dolayısıyla aday gösterme yetkisi var. Erdoğan Ağabey tereddüt edince, Cengiz Bey, Erdoğan Ağabey'i arıyor. "Bak Erdoğan, ya fakülte ve üniversite Celâl'i aday gösterir ya da ben direkt gösteririm" diyor. Cengiz Bey böyle söyleyince, "Nasılca gösterilecek, bari biz gösterelim" diyerek, beni Bilim Ödülü'ne, Aral'ı (Okay) Teşvik Ödülü'ne aday gösterdiler.

— *Aral Okay kim?*

— Aral Okay da İngiltere'den gelip bizim gruba katılmıştı. Cambridge'de doktorasını bitirmiş, çok kıymetli bir adam. İstanbul Üniversitesi jeoloji profesörlerinden Ahmet Can Okay'ın oğlu. Aral benden iki yaş büyük. Bizi aday gösteriyor üniversite. Bilim Ödülü tarihinde görülmemiş bir şey, bir asistanın aday gösterilmesi. TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun başındaki kişi de İTÜ'nün rektörü, Kemal Kafalı Hocamız, kurum azası da Cengiz Bey. İhsan Ketin de raporumu yazıyor.

— *Pekâlâ, siz İstanbul'da yeni bir çalışma yaptınız mı?*

— Tabii, 1985'e kadar bir sürü çalışmam yayımlandı benim. Bu anlattıklarım 1985 senesinde oluyor. Bu arada Cengiz Bey de 1985'te Bilim Ödülü aldı. Yani benden bir sene evvel. Çok gecikmiş bir ödül bana sorarsan. Cengiz Bey'in arkasında bir Cengiz Bey olmadığı için gecikmiş bir ödül.

— “Cengiz Bey’in arkasında bir Cengiz Bey yoktu” dediniz. Oysa, sizin arkanızda bir Cengiz Bey vardı. İyi ama Cengiz Bey’in arkasında bir Cengiz Bey olması gerekiyor muydu? Asıl sorun bu değil mi?

— Gerekiyordu. Bilim camiasında bu tip adamlar önemli. Sadece Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde çok önemli. Mesela daha önce sık sık vurguladığım gibi, Albany’de Kevin Burke veya John Dewey olmasaydı, ne benim alacağım eğitim adam gibi eğitim olurdu, ne de yeteri kadar kollarırdık. Patronaj çok önemli aslında. 1985’te Cengiz Bey’e, “Hocam bir yemeğe gidelim” dedim. Cengiz Bey’in eşi Vedia Hanım da çok kıymetli bir bilim insanı. O da bizim Mimarlık Fakültesi’nden. “Hadi sizi bir akşam yemeğe götüreyim, kutlayalım Bilim Ödülü’nü” dedim. Tamam, dediler. Beyti’ye gittik. Bu arada Cengiz Bey’in kafasından beni evlendirme düşünceleri geçiyormuş.

— Sizin haberiniz var mı?

— Hayır, daha sonra oldu.

— Evlendirecek sizi yani.

— Evet. Bana durup durup bir hanımdan bahsediyor Cengiz Bey. Bütün gün kafasında böyle şeyler düşünüyormuş. Biz yemeğe gittik, baktım amcam gelmiş, amcamın bacanağı, Oya’nın babası, Oya, kardeşleri.

— Oya Hanım’ın babası sizin akrabanız mı?

— Amcamın bacanağı. Baktım hepsi gelmişler. Ben hemen kalktım, selam verdim. Cengiz Bey de geldi. Ben tanıştırdım, “Prof. Cengiz Dökmeci, Prof. Vedia Dökmeci. Cengiz Bey TÜBİTAK Bilim Ödülü’nü aldı, biz onu kutluyoruz” dedim. Neyse sarılıp öpüştük Oya’yla, Hakkı Ağabey’le, Oya’nın annesiyle. Ben Oya’nın annesini ve babasını çok severdim küçüklüğümünden beri. Çok akıllı başında insanlardı. Bir baktım Oya bayağı bir şekle girmiş.

— *Küçüklükten tanırıyorsunuz.*

— Küçüklükten tanıyorum tabii. Lisedeki halini de biliyorum. Ama senelerdir görmemiştim, beş-altı senedir görmüyordum.

— *Bacaklarını mı gördünüz?*

— Evet. Kısacık bir etek giymişti. Bacaklarını gördüm ve orada kafamda bir şey çıktı, “Ulan bu iyi bir kız benim için” dedim. Ama böyle bir esinti halinde gelip geçti bu fikir zihnimden. Sonra oturduk yemeğimizi yedik. O akşam ben Oya’yı aradım. Ne yapıyorsun, ne ediyorsun kız, diye hal-hatır sordum. Üniversiteyi bitirdim, bir bankaya girip çalışacağım falan dedi. Ben bu fikri pek sevmedim, Sen Amerika’da okumuş, büyümüş insansın, banka işini bir kenara bırak da master yap, dedim. O da öylesine pekâlâ falan dedi.

— *Bu arada siz evlilik hayalleri mi kuruyorsunuz? Hani karşıydınız evliliğe?*

— Tam bunları konuşurken benim aklıma yeniden Oya’yla evlenmek fikri geldi, ben bu kızı alayım, dedim. Neden? Bir kere güzel kız. Benim kafamdaki tipe uyan bir kız. İkincisi, ben bu kızın yedi sülalesini tanıyorum. Hiç falso veren tarafı yok ailenin. Anasının amcası Recep Zühtü, Atatürk’ün takımından. Safkan Rumelili. Benim gibi. Sonra bu kızın İngilizcesi benden iyi. İngilizcesi benden iyi olan çok az insan var dünyada. Amerika’da büyümüş, dünyayı biliyor, Amerika’nın en iyi üniversitelerinden birinde okumuş.

— *Nerede okumuş?*

— William and Mary’de okumuş. Thomas Jefferson’un mezun olduğu okul.

— *Ne okumuş Oya Hanım?*

— İşletme maalesef. Şimdi ben bunları üst üste koydum, hayatım boyunca bu kız kadar beni anlayacak bir kız çıkmaz, dedim.

— *Ama bu meseleyi henüz hiç kimseyle konuşmadınız...*

— Hayır, kendim düşünüyorum. Bir kere Oya'nın annesini yakından tanıyorum ve içimden diyorum ki, "Oya yarı yarıya anasına benzese yeter. Yarısı bile yeter Sevgin Abla'nın." Oya'nın annesi müthiş bir kadın. Bir kere ben Sevgin Abla'nın 16 yaşındaki halini hatırlıyorum. Dehşetli güzel bir kızıdı.

— *Nasıl hatırlıyorsunuz hocam 16 yaşındaki halini? Siz kaç yaşındaydınız ki?*

— 3 yaşındaydım o zaman. Gelir giderlerdi, hayal meyal hatırlıyorum tabii ki. Ondan sonrasını da hatırlıyorum elbette. Evlendiğini hatırlıyorum. Oya'nın doğduğunu hatırlıyorum, Oya'nın kardeşlerini falan. Oya'nın annesini hiç asık suratlı görmedim ben hayatım boyunca. Hep gülümseyen bir yüzü vardır. Sonra müthiş güzeldir, her yönüyle. İkincisi, çalışkan kadındır Sevgin Abla. Ben hiç oturduğunu görmedim. Oya'nın annesine benzemeyen tarafı ise şu: Oya sessizdir, annesi öyle değildir, konuşmayı sever. Orada babasına, yani Hakkı Ağabey'e benziyor Oya. Hakkı Ağabey de benim tarihte en sevdiğim adamlardan biriydi, o zamanlarda bile. Tabii bizim aileyle şiddetli bir kontrast oluşturduğu için ayrıca seviyordum. Mesela bizim ailede herkes bağıra bağıra konuşur, bol bol küfreder falan, Hakkı Ağabey ise son derece kibardır, hiç küfrettiğini duymadım. Mesela biz evlendikten sonra bir aile toplantısı olmuştu. Babam ve amcam karşılıklı oturmuşlar, Hakkı Ağabey'i de aralarına almışlar, hayvan, eşek laflarıyla birilerinden (büyük bir olasılıkla zamanın hükümetinden) bahsediyorlar. Hakkı Ağabey'den çık çıkmıyor. Oya'ya, "Bak" dedim, "tipik bir sohbet, fark hemen belli oluyor." Bütün bunlar aklıma geldi ve bu kız benim karım olur, diye düşündüm.

— *Peki ama siz evlenmeyi düşünüyor muydunuz?*

— Hayır, Oya'yı görünce birden aklıma geldi. Ben hiç evlenmeyi düşünmüyordum. O arada Anadoluhisarı'ndaki bu ev

satın alınmıştı. Bu evin alınma hikâyesini anlatırım bir ara. Dedim ki, ben bu evlenme meselesini amcama danışayım. Yemedim içmedim, Fikret amcama gittim. “Amca sana özel bir şey danışacağım” dedim. Baktı bana amcam, “Biliyor musun, dün akşam kafamda bir ampul yandı” dedi. Hiç unutmuyorum amcamın bu lafını. Böyle sembollerle konuşuyoruz. Dedim ki, “Niye olmasın?” “Ben de onu düşündüm” dedi amcam. Daha hiçbir şeyden bahsetmiyoruz ama. Neden bahsettiğimiz belli bile değilmiş gibi görünüyor ama ikimiz de birbirimizin ne dediğini gayet iyi anlıyoruz. “Gel aşağıya” dedi amcam. Gittik, halıların üzerine oturduk.

— *Kapalıçarşı’da mı?*

— Hayır, Taksim’deki dükkânda. Üç kardeşin oturma şekilleri aynı, kafa dik, gövde yatay. Oturdu amcam ve aşağı yukarı iki saat tarttı kafasında. Negatif ve pozitif yönlerini. Olur mu? Olursa neden olur, olmazsa neden olmaz... En sonunda, “Olur bu iş, benim aklıma yattı” dedi. “O zaman yengeme söyle, o da Oya’ya söylesin” dedim.

*Annenize babanıza bir şey söylemiyorsunuz ama...*

Hayır. Yalnız, “Yengem Oya’ya söylemeden, bir de Yasemin’e sor” dedim.

— *Yasemin de kim?*

Amcamın kızı. Amerika’da oturuyor. Yasemin Oya’dan dört yaş büyük. Benim de çok sevdiğim, aklıma güvendiğim bir kuzinimdir. Bir de Yasemin’e soralım, dedim. Sonra ben yengemle konuştum. Yengem, “Olur da Oya senin hızına yetişebilir mi, ondan emin değilim. Ama bir söyleyelim bakalım” dedi. Ondan sonra Yasemin’i arayalım, dedim. Amcamın oğlu Mehmet, rahmetli yengem, ben oturuyoruz. Amcam Yasemin’i aradı. Yasemin kızım nasılsın, iyi misin, bız iyiyiz. Bir müddet laklak etti telefonda. Konuya hiç dolumadı bile. Ondan sonra, “Yasemin biliyor musun, seni niye arıyorum bu akşam? Oya’ya bir kısmet var galiba,

Oya ne yapıyor var mı biri?” dedi. Uzun uzun gevezelik edeceğine söylesene be adam kısmetin kim olduğunu! Geveledi geveledi lafı ağzında yarım saat. Sonunda kısmet Celâl, dedi. Zavallı Yasemin, çok iyi olur, gayet iyi olur, demiş. Sonra yengemle konuştuk, Oya’yı çağdırmaya ve bizi buluşturmaya karar verdi.

— *Annenize babanıza da haber verseniz bari...*

— Hayır, anneme babama niye haber vereyim daha? Tamam, dedi yengem, ben de babama söylerim, dedim.

— *Bunlar hangi yıl oluyor?*

— 1985’te oluyor. Ertesi gün, hiç unutmam, üniversiteye geldim. Yücel’le oturuyoruz. Yahu, dün akşam amcam aldı telefonu, bir saat laklak etti kızla, dedim. Yücel baktı, “Ulan salaklar siz hepiniz safsınız” dedi, “amcan Kapalıçarşılı, uyanık, Yasemin’in ağzını yoklamış, Oya’nın takıntısı var mı diye, sizin aklınıza gelmiyor böyle şeyler, amcanın aklına hepsi gelmiştir”. Ondan sonra düşündüm ve Yücel’e hak verdim. Neyse, ben babama gittim, böyle böyle, ne dersin, dedim. Koltukta oturuyordu, valla daha iyisi olmaz, sen nasıl biliyorsan öyle yap, dedi. Sen anneme çıtlattı, dedim. Tamam, dedi babam.

— *Oya Hanım’la ne zaman konuştunuz?*

— Oya’yla yengem konuştu. Ondan sonra yengem, “Hadi sizin ikinizi yemeğe götürelim” dedi.

— *Oya Hanım kaç yaşındaydı?*

— 23 yaşında. 1963 doğumlu. Biz beraber yemeğe gittik. Amcamın işyerine yakın diye Divan’a gittik, güzel bir yemek yedik. Ondan sonra yengem ve amcam ayrıldılar. Oya’ya, “Gel seni Boğaz’a, eve götüreyim, evi gör” dedim. Buraya geldik.

— *Bu evi nasıl aldığınızı anlatacaktınız...*

— Bir gün Yeşilköy’de oturuyorum. Babama, “Bana hep Boğaz’da bir ev alırsın sana diyorsun fakat hiç hareket yok” dedim. Pekâlâ, Ümran’ı ara, dedi. Bir meşhur narkoz profesörü vardı, merhum Faruk Or, bayağı meşhur bir adamdı, Çapa’nın ileri gelenlerinden, ciddi adamlardan biriydi. Onun hanımı, Ümran Teyze, Fecri Ebcioğlu’nun kız kardeşi ve Anadoluhisarlı. Aradım Ümran Teyze’yi. “Nasılsınız, iyi misiniz, böyle böyle bir ev almak istiyoruz, sen Boğaz’ı bilirsin, kulağın deliktir” dedim. “A, dur bir Sabiha’yı arayayım” dedi. Rahmetli Sabiha Teyze, Doğan Kuban’ın karısı. Sabiha Teyze’yi gayet iyi tanıyorum. Biraz sonra Sabiha Teyze aradı. Celâl merhaba, falan. Senelerdir görüşmüyorduk tabii. Ellerinizden öperim Hoca nasıl, siz nasılsınız, falan. “Celâl yanımızdaki ev satılıyor, hemen gelin alın, şahane bir yer” dedi. Tamam, dedim. Kapattım telefonu, yanlarındaki ev satılıyormuş, dedim babama. İyi, sen Doğan Bey’e haber ver, o çağırınsın ev sahiplerini, dedi. Doğan Hoca’yı aradık. Tamam ben haber veririm, siz de bize gelin, dedi. Biz gittik Doğan Hoca’nın evine. Doğan Hoca tanıştırdı. Bir balıkçı ailesinin eviymiş burası. Beş kardeşin. Tabii beş kardeşe bu kadar ev olmaz, beş aile olmuş bunlar., beş aile oturuyorlarmış burada düşün.

— *Ev böyle miymiş?*

— Hayır. Daha ufak tefek bir şey. Beş aile, bu böyle devam edemez, biz beş daire alalım, onun için de yüz milyon liraya satalım burayı. Yirmişer milyona birer daire alsak yeter, demişler. En büyük kardeşin adı Haluk’tu. O anlattı kendisinin ve kardeşlerinin düşüncelerini. Asım Bey, planımız bu, o yüzden yüz milyon hesap ettik, dedi. Babam, ben buraya bu kadar para vermem, dedi. Yahu, yapma etme, bedava, dedik. Doğan Hoca da, Asım Bey çok para değil burası için, dedi. Herkes öyledir böyledir falan dedi. Tamam siz bir düşünün dedi çocuklara. Neyse, babam allem etti kallem etti 80 milyona anlaştı, iyi mi? Ondan sonra tamam, dediler, tapuya gidilecek. Babam, Doğan Bey’in evine gelsinler, orada parayı vereyim, dedi.



— *Doğan Bey'in evi yapılmış halde miydi?*

— Evet, yapılmıştı ve onlar orada oturuyordu zaten. 1973'ten beri oturuyordu hem de. Biz Doğan Bey'in evine gittik. Babamın elinde bir bavul, sonra keşfettik ki, içi para dolu. Doğan Hoca'nın salonundayız. Haluk geldi, elde tapular, tapuya gidilecek. Babam bir açtı bavulu, seksen milyon lira. Doğan Bey, bu ne Asım Bey dedi. Parayı getirdim, dedi babam. Salonun ortasında seksen milyon duruyor, biz şaşır-dık. Babam hayatı boyunca kredi kartı kullanmış değil, na-kit, tak diye verdi parayı. Bavulla beraber. Biz burayı aldık. Sonra Doğan Bey beni çalışma odasına götürdü. Odası buraya bakıyor. “Bana bak, benim çalışma odam buraya bakıyor, ben kimseye yaptırtmam burayı” dedi. “Hocam, zaten siz dururken başka birisi yapabilir mi?” dedim.

— *İyi de burası SİT alanı değil mi?*

— Evet ama zaten biz de mevcut evi revizyondan geçireceğiz.

— *Evin dış cephesi duruyor mu olduğu gibi?*

— Tabii. Yani cüssesi duruyor. Beş aile oturuyordu içinde, düşün. Doğan Bey, ben bunu yapacağım, dedi. Bir mimar bu-lundu. Sabiha Teyze'nin akrabası, Kemal İpek. Geldi Kemal, iyi ki de geldi. Bu işleri çok iyi bilen, Boğaz'ı çok iyi bilen, bir de tabii akrabası olduğu için Doğan Bey'i çok iyi bilen bir adamdı. Aldı üstüne burayı, dört senede, yani 1988'de bu ev bitti. Ve çok güzel oldu. Doğan Bey şahane yaptı içeriyi. Düşün, beş kuruş almadan çalıştı, bedava. Doğan Bey sayesinde benim servetim en az iki kat arttı. Burayı aldık, düşünebiliyor musun buranın fiyatını şimdi, müthiş! Assos'ta, eski cumhur-başkanlığı mimari başdanışmanı Coşkun Karadeniz'e bir ev yaptırdı Doğan Bey, iki sene içerisinde üçe katladı fiyatını. İnanılmaz bir şey yani. Ama tabii Doğan Bey'in hem burnu iyi koku alıyor, hem maldan anlıyor gördüğü zaman. Sonra beraber çalıştığımız mimarlar; Coşkun Karadeniz, Kemal İpek, kütüphaneyi yapan Göktuğ Bey, bunların hepsi Doğan Bey'in öğrencileri. Tabii Doğan Bey bütün öğrencilerini gayet iyi tanıyor. Kim, neyi en iyi yapar, biliyor. Seçiyor, getiriyor.

— Oya Hanım'ı alıp getirdiğinizde inşaat devam ediyordu yani.

— Hayır, yeni alınmıştı ev. İnşaat daha başlamamıştı bile. Şöyle bir gezdirdim Oya'yı. Oya bayıldı tabii. Manzara müt-hiş. Oya zaten Bebek doğumlu, karşıda hemen, Boğaz kızı. O da zaten kafaya takmış, Türkiye'ye dönmek istiyormuş. 8 ya-şından beri Amerika'da ama ne hikmetse buraya gelmek isti-yormuş.

— Lokantada kararlaştırdınız mı, evleneceğiz, hadi evi göre-lim falan diye.

— Hayır hayır, evlilikten hiç bahsetmedik. Ama yengem, Ce-lâl seninle evlenmek istiyor, diye söylemiş. Oya da ilk duydu-ğunda kahkaha atmış. Hayatta aklıma gelmezdi senin kocam olacağın, diyor. Çünkü doğduğundan beri tanıyor beni. Bera-her epey dolaştık. Hemen hemen her akşam ben Oya'yı ye-meğe götürdüm, oturup konuştuk. Boğaz'da Körfez'de, sor-dum Oya'ya, ne dersin evlenmeye, dedim, peki dedi Oya. Fa-kat unutmuş dediğini. Ondan sonra bir gün Topkapı Sara-yı'nda yürüyoruz. Bir şey dedim ben, “Ama sen bana daha evlenme teklifi etmedin” dedi. “Sen sarhoş musun ya?” de-dim. “Nerede söyledin?” dedi. “Körfez'de” dedim, “Sen her-halde kafayı çok çekmiştin, hatırlamıyorsun”. “Öyle bir şey hatırlamıyorum” dedi. “Söyledim ama pekâlâ, bir daha söy-leyeyim, benimle evlenir misin?” dedim. “Maybe” dedi. “Bu kadarı yeter” dedim.

*Pekâlâ ama siz hep evlilik hayatı gibi şeylerin bilimsel fa-aliyetlerinize engel olacağını söyleyip duruyordunuz. Burada bir çelişki yok mu?*

Hayır, yok. Ben Oya'yı ve ailesini tanıdığımı için hiçbir et-kisi olmaz, dedim. Oya'yı alırsam, rahatım garanti, dedim. Aynen de öyle oldu, yani tam tahmin ettiğim gibi çıktı. Gör-gülü, tahsilli, akli başında, kendisiyle meselesi olmayan, aş-ağılık kompleksi olmayan birisini alırsan bu hiçbir zaman so-runu olmaz. Olmadı da. En ufak bir sorun olmadı.

— *Hocanın sizi evlendirmeyi düşündüğü hanım meselesi ne oldu?*

— Başlamadan bitti. Şimdi biz Oya’yla evlenmeye karar verdik. İlk Cengiz Bey’e söyleyelim dedik. Ben Cengiz Bey’i aradım, böyle böyle dedim. Beraber gidip bir içki içelim, dedi Cengiz Bey, “Ben Vedia’yı alayım, sen de Oya’yı getir, Taşkışla’da buluşalım.” Oya tabii Cengiz Bey’i tanımıyor. Ona “Çok özel bir adam, onu tanıman lazım, bir kere bu adamın filtresinden geçmelisin, benim karım olacaksan, Cengiz Bey’in OK vermesi lazım” dedim. Sheraton, şimdiki Ceylan Otel. Tepeye çıktık, Sultan Pub vardı. Gayet güzel bir manzara. Cengiz Bey’i Vedia Hanım’la beraber Taşkışla’dan aldık. Tanıştırdım hocayla Oya’yı. Ondan sonra yukarı çıktık. Cengiz Bey, “Çok memnun oldum, siz Amerika’da büyüdünüz, değil mi?” dedi. “Evet” dedi Oya. “Türkiye’ye gelmek istiyormusunuz?” diye sordu. Oya “Evet” deyince, “Vallahi takdir etmek lazım sizi,” dedi. Cengiz Bey’in konuşması böyle, Oya Cengiz Bey’i tanımıyor. “Türkiye’deki hayat Amerika’daki hayata benzemez. Çok heyecanlıdır Türkiye’de hayat, hoştur, Amerika gibi değildir. Mesela Türkiye’de kalkarsınız, sabah musluğu açarsınız, su akar, nasıl mutlu olursunuz, bu mutluluğu Amerika’da yaşayamazsınız” diye devam etti Cengiz Bey. Oya da seyrediyor, herhalde içinden de, “Bu adam ne diyor” diye geçiriyor. Cengiz Bey ise hiç oralı değil, “Sonra elektrik düşmesine basarsınız, ışıklar yanar, mutlu olursunuz. Bu Amerikalı’nın bilmediği bir mutluluktur” diye devam ediyor...

— *Oya Hanım’ı vazgeçirmeye çalışıyor yani...*

— Tamamen öyle. Tekrar, “Siz eminsiniz dönmek istediğinizden, değil mi?” dedi Cengiz Bey. Oya da, “Evet, ben 8 yaşma kadar Bebek’te büyüdüm, Boğaz’ı çok özlüyorum, sonra ailece döndük, liseye Robert Kolej’e geldim” dedi.

— *Robert Kolej’den mi mezun Oya Hanım?*

— Evet. Türkçesi düzelsin, zenginleşsin diye İstanbul’a getirmişler Oya’yı. Oya, derslere girdim, Türkçe anlamada zorla-

niyorum, bir sürü şeyi anlamıyorum, çok zoruma gitti, diye anlatırdı. Neyse, 1980 senesinde mezun olmuş işte. O gün Cengiz Bey uzun uzun konuştu Oya'yla. Sonra baktım, o günkü gazeteden bir haber kesmiş, cebinden çıkardı. Sağlık kontrolü yapılmış ve suçuğun içinden neler çıkmış, aklın durur. “Bakın, mesela böyle şeyler Amerika’da yoktur, bütün bunlara dikkat etmeniz lazım Türkiye’de. O da hayata çeşni katar. Mesela Amerika’da canı sıkılır insanın, burada canınızın sıkılmasına vaktinizin olacağını sanmıyorum” diye bu haberi gösteriyor Cengiz Bey. Epey konuştular. Ben Oya'yla ilişkimizi anlattım, aile ilişkilerini falan. Cengiz Bey çok memnun oldu.

— *Sonra?*

— Neyse, ondan sonra Oya'yı yolcu ettik biz Amerika'ya. Cengiz Bey hemen beni aradı, benim bir adayım vardı, ben hemen üstüne bir çizgi çektim onun, çok memnun oldum, dedi. Hocam beğendiniz mi, dedim. Vallahi çok iyi, ilk intiba çok pozitif, dedi. Oya da Cengiz Bey'i çok sevmiş meğer, ben hayatımda böyle tatlı adam görmedim, diyor. Cengiz Bey bize çok geldi, misafir oldu falan. Neyse, Oya gitti Amerika'ya, bir nişan yapalım, dedik. 9 Kasım'da biz Amerika'da nişan yaptık. Ben bir ara, Washington'da yapmak istediğim işler açısından en uygun gün olarak 10 Kasım'ı düşündüyüm, ama babam derhal veto etti. 10 Kasım günü, insan yaşamındaki mutlu bir olayı ileride kutlayamaz, dedi. Bu, ailedeki Atatürk refleksini göstermesi açısından çok ilginç bir örnektir. Zaten ben teklif etsem, Recep Zühtü' nün yeğeni Sevgin Ablanın ve Hakkı Ağabey'in de babaminkine benzer bir reaksiyon gösterecekleri muhakkaktı.

— *Oya'nın ailesi de sıkı Atatürkçü yani.*

— Hem de nasıl. Zaten başka türlü olsa iki aile bu kadar uzun yıllar, üç nesildir, anlaşılamazdı. Oya'nın annesi, bizim aileden farklı olarak Cumhuriyet'in “aristokrat” takımından. Atatürk'e çok yakın bir aile. Mutat zevattan. Sevgin Ablada

Atatürk'ün hiç yayımlanmamış fotoğrafları vardır, Recep Zühtü Bey'in çektikleri veya birlikte çekti oldukleri.

— *Neden Amerika'da yaptınız nişanı?*

— Çünkü Oya ve ailesi Amerika'daydı. Washington D.C.'de. Onlar McLean'de oturuyorlardı. Bu Washington'da Alexandria diye bir yer vardır. Nişanı orada yaptık. Oya'nın halası, halasının kızı, annesi, babası gelmişti. Zaten benim annem babam özel bir otelde kaldılar, apartman dairesi gibi bir yerde. Ben Oya'larda kaldım, yer yoktu çünkü. Tabii, herkes birbirini tanıdığı için hiçbir formalite olmadı. Bayağı bir gırgır oldu nişanda. Epeydir birbirini görmeyenler vardı, görmüş oldular. Mesela Hakkı Ağabey'in ablasını, babam senelerdir görmemişti. Gayet hoş bir nişan oldu. Ondan sonra martta Oya'yı buraya gönderdiler, haziranın 30'unda evlendik.

— *Kısa sürede evlendiniz...*

— Tabii, bir sene bile değil, Eylül'de karar verdik, Haziranın 30'unda evlendik.

— *Evlendiğinizde nerede oturdunuz?*

— Oyalar'ın bir dairesi var Bebek'te. O zaman annesi babası Amerika'da oturdukları için boştu. Biz Bebek'teki eve taşındık. Orada, yanılmıyorsam bir sene oturduk. Ondan sonra annesi babası geldi, biz daireyi boşalttık. Bizim Topağacı'nda bir dairemiz vardı, oraya taşındık. Bütün bunlar olurken inşaat sürüyordu. 1988'de ben Japonya'ya davet edilmişim. Ben Japonya'dayken Oya taşındı buraya. Hamileydi. Hiçbir taşınmada yoktum. Kızıyor Oya, her şeyi bana yüklüyorsun diye.

— *Bu arada siz TÜBİTAK'ta Bilim Ödülü'ne aday gösterildiniz...*

— Onu diyeceğim. İhsan Ketin Hoca'nın emekli olmasından sonraydı. Bir taraftan evlenme prosedürü sürüyor, bir taraftan da İhsan Hoca'nın emekliliği münasebetiyle bir Ketin

Sempozyumu yapıyor. Herkese yapılan cinsten. Ancak, herkese yapılandan katmer katmer daha iyi olmuştu. Nihayetinde Türkiye’de yapılan bir şeydi. Fakat, bu İhsan Bey’e yetmez, dedik. Onun için NATO’dan para bulundu. Clark Burchfiel yardım etti. Clark Burchfiel ile benim düzenleyicisi olduğum bir “NATO Uluslararası İhsan Ketin Sempozyumu” yapıldı İstanbul’da. Konusu, “Tetis Bölgeleri Tektoniği”ydi. O zamana kadar yapılmamış bir şey yaptık ve Tetis’in kaybolması sonucunda oluşmuş olan Alp-Himalaya kuşağını on ikiye böldük. Yani İspanya’dan tut, Filipinler’e kadar. Her parça için o bölümün en iyi uzmanını çağırdık. Kabul edenlere, siz yarım saat konuşacaksınız, dedik. Sonra onların altında 15 dakikalık yorum ve/veya katkı yapacak başka isimler davet ettik ve davetsiz kimseyi kabul etmedik. Bütün dünyada mütliş bir ilgi oldu. Şahane bir kongre cereyan etti. Güzel de bir arazi gezisi yapıldı.

*Sene kaç?*

1985. Türkiye’de o zamana kadar yapılan belki de en büyük uluslararası toplantı oldu bu. Baba adamlar geldi bir kere. Ricamız üzerine Rektör Kemal Kafalı geldi ve açılışı yaptı. Eski Maden Fakültesi binasında yapıldı toplantı. Türkiye’den beş kişi katıldı. ODTÜ’den Demir Altınır, ben, Naci, Aral ve Yücel vardı. Toplam beş kişi katıldık. Bu o zaman, “Türkler’i dışarıda tuttunuz” diye çok tenkit konusu oldu. Ama ilk defa o zaman Türkiye’nin kafasına dank etti ki, bu ıhlıhap işi değildir, belli bir kaliteyi tutturamıyorsan çağırma zlar seni.

*Bunu yazan oldu mu?*

Zannetmiyorum. Çok dedikodu yapıldı, tipik Türkiye... Abdülhak Hamid, bizim millet söylemez, söylenir demiş ya, tamamen öyle. Bunun dedikodusu oldu, darılanlar oldu, biz miye davet edilmedik, diyenler oldu. Sebebi gayet basitti, oraya davet edilmenin kuralları vardı, bu kurallara uygun olan herkes davetliydi. Sen kurallara uygun bir performansla sahip

değilsin, bu, ben seni sevmiyorum demek değildir. Bu bambaşka bir şey. Bu çok üst düzeyde bir toplantı, dedik. Çünkü çok üst düzeyde bir adam için yapılıyor bu toplantı. İhsan Ketin için yapılıyor, dolayısıyla İhsan Ketin tipinde olanların gelmesi lazım ve onlar geldiler zaten. Muazzam oldu yani. Güzel bir kitabı çıktı onun sonra.

— *Ama bu arada pek çok insanı da küstürdünüz...*

— Kızdılar, epey içerlediler ama küsmedi kimse. Gücendiklerini söylediler. Biz de onlara söyledik. Bu işi kurallarına göre oynamanız lazım, dedik. O toplantı bir sürü ışığı yaktı. Millet anladı ki artık Türkiye için de belli standartlar var.

— *Anladılar da ne oldu yani? Bu standartları tutturmak için çalışanlar mı oldu ondan sonra?*

— Şimdi oraya geleceğim. Türkiye jeolojisi çok önemli mesafe katetti. Hakikaten çok önemli. Bizim üzerinde ısrar ettiğimiz standartlar, yurtdışında okuyan çocukların arka arkaya Türkiye'ye dönmelerinde etkili oldu. Bugün ODTÜ'de bir Er-din Bozkurt var, çok kaliteli bir arkadaş. Müthiş çalışkan. Aynı çalışkanlıkta olmasa bile ürettiği zaman kötü üretmeyen Nilgün Güleç var, Cambridge'den geldi.

— *ODTÜ'de mi o da?*

— ODTÜ'de. Ben onun gitmesine aracı olmuştum. Sivas'ta Orhan Tatar var. Ankara Üniversitesi'nden Gürol Seyitoğlu var. Bütün bu adamlar bugüne kadar Türkiye'de jeolojinin - İTÜ dışında- (ODTÜ'den Demir Altınar, TPAO'dan Ozan Sungurlu, MTA'dan Necdet Özgül ve Fuat Şaroğlu hariç) hiç görmediği düzeyde bilim yapıyorlar. Ve çok kaliteli gidiyor işler.

— *Güzel bir haber bu.*

— Güzel tabii. Şöyle diyeyim sana ben, İhsan Ketin'in kurmuş olduğu çekirdek aslında çok önemli bir etki yaptı Türkiye'de. Türkiye'ye kalite nasıl olur, standartlar nelerdir, göster-

dik. Tabii İhsan Ketin bu temelleri attı ama dediğim gibi Cengiz Bey olmasaydı sağlıklı bir şekilde devam edebilir miydi, bilmiyorum. Çünkü Cengiz Bey çok destek oldu. Ben asistan-ken Bilim Ödülü aldıysam Cengiz Bey sayesinde olmuştur. O ısrar ettiği için almıştım. Cengiz Bey tehdit etti fakülteyi, biz de Bilim Ödülü'nü aldık.

— *Düğünle aynı döneme denk geldi herhalde?*

— Biraz öyle oldu. Hiç unutmuyorum, biz Oya'yla 30 Haziran 1986'da evlendik. 24 temmuz 1986'da TÜBİTAK Ödülleri açıklandı. Ben daha doçent değildim, o kış doçent oldum. Asistandım daha, yardımcı doçent hiç olmadım ben. Asistanlıktan direkt doçent oldum. Bizim düğünümüz de çok güzel oldu. Hıdiv Kasrı'nda yapıldı. Başta rektör ve Dekan Erdoğan Yüzer olmak üzere, İTÜ'nün bütün takımı oradaydı.

— *Kimdi rektör o zaman?*

— Prof. Kemal Kafalı. O ve ekibi düğündeydi. Tabii Sırrı Erinc Hoca da oradaydı. İhsan Bey gelmedi. Gelmedi, çünkü o bu tip şeylere katılmıyordu. Oğlu öldükten sonra hiç gide-  
miyormuş böyle yerlere.

— *Oğlu neden öldü?*

— 1967'de, ODTÜ'yü bitirdiği sene bir apandisit krizi sonucunda vefat etmiş. Önce 1945'te ilk çocuğunu kaybetmiş İhsan Bey. Üçüncü çocuğu da Amerika'ya yerleşti. Adam çocuksuz kaldı yani burada. Ama bize çocuğu gibi muamele ediyordu. Onun da çok tesiri vardı tabii.

*Hıdiv Kasrı'nda düğün yapıyordunuz...*

Çok şahane bir düğün oldu ama hakikaten herkes geldi. Dayım ve Güngör yengem orada (annem ve babamla dargın oldukları halde ikisi de benim düğünüme geldiler, bu jestlerini unutmam mümkün değildir), İTÜ ekibinin tamamı orada. Cengiz Bey hep ortalıkta. Ben herkese, Cengiz Bey sayesinde evleniyorum, diyordum. Hakikaten o akşam onu yemeğe gö-



türmeseydim bu işler olmayacaktı. Sonra o çok destekledi. Çok önemli, yap bu işi, dedi. Oya'yı çok sevdi, Oya da onu çok sevdi. Dolayısıyla bir sürü şey arka arkaya geldi.

— *TÜBİTAK Bilim Ödülü'nün size verildiğini nerede haber aldınız?*

— İhsan Bey'in odasında radyo dinliyoruz. Radyodan duya-cağız. Ben, Aral, Naci, yanılmıyorsam Yücel de vardı. Oturu-yoruz. İlan edildi ki, bilim ödülllerinden biri bana verildi, teş-vik ödülllerinden biri Aral'a verildi. Aman ne kadar memnun olduk, sorma. İlk defa bir asistana kafadan Bilim Ödülü veri-liyor. Ama bakıyorsun o seneki kitapçığa, benim atıflarım ödül alanların hepsinden fazla.

— *Maddi değeri var mı bunun?*

— Olmaz mı? 750 bin lira.

— *İyi para o zaman...*

— Tabii müthiş. Babam onu Polis Şehitleri'ne bağışlattı. Git-tik valiliğe, Sayın Valimiz Nevzat Ayaz Bey'e çeki olduğu gibi verdik.

— *750 bin lira, yani?*

— Şöyle diyeyim sana, üç maaştı o zaman. Benim maaşım 250 bin lira olduğu zaman Şemo amcam benimle dalga geçi-yordu; artık evlenebilirsin, maaşın arttı, bir aile geçindirebile-cek kadar oldu, diye. 30 bin lirayla başladım işe. Ödül ise 750 bin liraydı. Babam hemen ertesi gün götürüp Vali Nev-zat Ayaz Beyefendi'ye teslim etti çeki. Polis Şehitleri'ne dedi babam. Ödülün haberini aldım, sonra Oya'yla Çin'e gittik, beş hafta.

— *Çalışmaya mı?*

— Çalışmaya. Araziye. Oya'nın balayı, sıkı bir Çin gezisi ol-du. Jeff Fox, karını sert bir denemeden geçireceksin, seni bo-şadı boşadı, boşamadı ömür boyu idare eder, diyordu. Biz

balayımızda Marmaris'e gitmiştik. Cevdet düğüne gelemedi bu arada. Hapisteydi. Herhalde Türkiye'ye geldiğine bin pişman olmuştur. Cevdet Bulgaristan'da şoför okulu mezunu. Ehliyeti var...

— *Jivkov döneminde gelenlerden mi Cevdet?*

— Evet, Jivkov'un kovduklarından. 1978'de geliyorlar. Türkiye'ye geliyor, ben şoförüm, diyor. Türk ehliyeti alman lazım diyorlar. Bursa'ya geliyorlar. Dolayısıyla hiçbir şey bilmiyorlar, Türkçeleri de yarım. Bir polis bunlara, "Ben size yardımcı olayım, bana belli bir para verin, ben size bunların hemen Türk karşılıklarını alayım" diyor. Bunlar da, pekâlâ sen polissin, devletin polisisin, diyorlar. Devletin polisi bunlara sahte ehliyet veriyor. Ve Cevdet yakalanıyor. Senin ehliyetin sahte, diyorlar. Cevdet de nasıl olur, bunu bana polis verdi, diyor. Tabii Bulgaristan'da böyle bir şey yok. Bunun için Cevdet'in kafası almıyor, bu nasıl olabilir, diye. Adam sahte ehliyet dolayısıyla hapse gireceksin, diyor. Ve Cevdet'i hapse mahkum ediyorlar. Altı ay mı ne! Bizim yanımızda çalışıyor Cevdet. Geldi, benim hapse girmem lazım, dedi. Meğerse böyle bir durumda şirket Cevdet'i işten çıkarmak zorundaymış. İşte de tutamıyorsun. Dolayısıyla maaş falan hepsi gidiyor. Yahu adam yeni evlenmiş, benden bir sene önce evlenmişti Cevdet. Ne yapacağız bu durumda? Şirkete gittim ben. Bizim Yılmaz Ağabey vardı, Baha Bey Amca'nın büyük oğlu, genel koordinatördü. Mecburuz, kanun böyle, dedi. Oya'ya söyledim.

*Şirkete bağlı olarak mı çalışıyordun?*

Tabii, şirkete bağlıydı o zaman. Durum böyle, dedim. Böyle bir saçmalık olur mu, dedik. O zaman 50 bin liraydı Cevdet'in maaşı. Hiç unutmuyorum. Cevdet'e, sen aldırma, şu hapse, mühim değil, dedik. Hanımına da, her ay senin maaşın ne kadarsa öderiz, dedik. Şirketten almana lüzum yok. Biz kendimiz öderiz o parayı. Dolayısıyla sen çalışıyormuşsun gibi maaş çalışır. Tabii Cevdet düğüne gelemedi, ağa-

beyi geldi. Ağabeyi de şoför. Cevdet'in, ağabeyimi göndereyim size, dedi. Pekâlâ, dedik. Çok beyefendi bir adamdır ağabeyi de. Biz balayına Cevdet'in ağabeyi Necmettin Bey'le gittik. Biz balayından geldik, Cevdet'e kitap gönderiyoruz, okusun diye. Benim kütüphanedeki bazı kitapların üzerinde koğuşt bilmem ne diye damgalar vardır bu nedenle. Neydi o hapishanenin adı?

— *Paşakapısı...*

— Evet, Paşakapısı. Neyse sonunda çıktı Cevdet hapisten, işinin başına geldi. Biz bu arada Çin'e gitmiştik Oya'yla. Malesef düğün arabasını kullanamadı Cevdet...

## SEKİZİNCİ BÖLÜM

### Çin'de Tuhaf Bir Balayı

*Şanghay çok hoşumuza gitti. Orada iyi insanlarla tanıştık. Nihayet ayrılma vakti geldi. Baktım Oya'nın gözleri parlıyor, tayyareye bindik, Hong Kong'da otele kendimizi attık. Hiç unutamıyorum. Oya girer girmez hemen duş yapacağım, ılrđı. İlk defa temiz bir yerde duş yaptık. Ben de, Oya da bir güzel yıkandık. İndik aşağıya, tam lokantaya gidiyoruz. Herifin biri elinde peynir götürüyor. Oya'nın o peynirin peşinden gidişini hiç unutmuyorum. Çünkü Çin'de peynir yok. Köpek koklar ya, Oya'nın kafası da öyle. Peynirin peşinden gidiyor.*



*1986 yazında Oya ile Pekin'de "Yasak Şehir" gezisinde.*



— Çin’de ne yaptınız?

— Çin’de profesör Kenneth Jinghwa Hsü bir gezi düzenledi. Ben Çin’le ilgileniyordum. O zaman Tibet’e gidip geliyorduk. Ken Hsü, Çin’in güney eyaletlerini görelim, dedi. Çünkü doğruya doğru bu Paleo-Tetis nasıl dallanıp budaklanıyor? Hangi bölgelerine giriyor, Çin kaç parçadan oluşuyor? Bu soruların hepsi açıkta o zaman. Bunlara cevap verilmesi lazım. Çin haritaları hiç güvenilir değil. Çin’de yapılan jeoloji çok kalitesiz. Dolayısıyla kendimiz gidip görelim, dedik. Prof. Hsü ıııııladı. Bir de bir Amerikalı vardı, John Rodgers diye çok meşhur bir Amerikalı. Hayatı boyunca önemli hiçbir şey yapmadan bir sürü ödöl almış bir adamdı.

*Nasıl yani?*

Ben de anlayamadım. Ken de anlayamıyordu zaten. Bu herif ne yaptı da bunları aldı, diyordu. O da katılmak istemiş, Ken ne hikmetse onu da davet etmiş, sonra bin pişman oldu. Bir de Helmi Weissert var ETH’dan, Zürih’ten, benim eski arkadaşım. Dünya okyanuslarında zaman zaman oluşan anoksik olaylara daha sonra Helmi’nin adı verildi ve literatürde “Weissert olayları” diye geçti. Zürih Havalanı’nda buluşalım, beraber Pekin’e uçalım, dedik. Eşyalarımızı falan topladık. Oya çok heveslendi, Çin’e gidiyoruz beraber diye. Zürih Havalanı’nda buluştuk. Oya’yla Helmi’yi, Ken’i tanıştırdım. Pek hayret ettiler benim evlenmeme. Bu arada Ketin Sempozyumunu yapılırken Saşa Belov gelmişti İstanbul’a. Kafkasya’da çalışmış meşhur bir Rus jeoloğu. Daha sonra Moskova’daki Vernadski Müzesi’ne müdür olduydu. Saşa’yla beraber biz arabayla bir yere gideceğiz. Oya bir arkadaşındaydı. Bir şey mi söyleyecektim, bir şey mi alacaktım Oya’dan, hatırlamı-

yorum, Oya'ya uğrayalım, oradan gidelim, dedim. Saşa, ben evleniyorum, dedim. Saşa birden döndü, "That is a big surprise" dedi. Sonra Oya'yla çok seviştiler. Ondan sonra Çin'e geldik, o zamanların pek meşhur Friendship Oteli'ne geldik, Oya etrafa bakındı, felaket...

— *Pekin'desiniz...*

— Pekin'deyiz ve Pekin henüz Batı'ya tam açılmış değil. Yıl 1986. Otel falan yok adam gibi. Çin'deki bir otelde kalıyoruz. Mobilyalar eski, klima yok. Sıcak felaket, nemli. Oya Amerika'ya alışmış. Birdenbire bir baktı Çin müthiş farklı. Ondan sonra midesi döndü Oya'nın. Neyse, Pekin'de çeşitli yerleri gördük. Sonra araziye gidiyoruz, dedik, Pekin'den havalandık, güneye Hanzhou'ya uçuyoruz. Oturmuşuz tayyarede. Ken ya önde ya arkada oturuyor. Ben oturuyorum, yanımda Oya oturuyor, yanında da Sun Şu var. Sun Şu, daha sonra Çin Bilim Vakfı Başkanı oldu. Aşağı yukarı bakan seviyesinde. Çok önemli bir adamdır, akademi üyesi falan. Tatlı, mütevazı, efendi bir insandır. Uçarken Oya döndü Şu'ya, bizim bilet işleriyle ilgilenebilir misiniz, ne olur ne olmaz, sonra bir aksaklık çıkmasın, gezinin sonunda sizden ayrılacağız, Şanghay'a gideceğiz, dedi. Sun Şu da, sen hiç merak etme ben ilgilenirim biletlerle, dedi.

— *Torpil istiyor yani...*

— Yok canım, biletleriyle ilgilenecek adam olsun istiyor. Tayyareden indik Ken yanıma geldi, ya Oya'ya söyle, bu adam bakan seviyesinde, bizim biletle ilgilenin denir mi, dedi. Ama Sun Şu fevkalade samimi, içten bir adam. Sun Şu, ne demek yahu memnuniyetle yaparım, dedi. Pek iyi anlaşmışlardı Oya'yla. Ondan sonra biz beş haftalık bir gezi yaptık arazide.

— *Oya Hanım için çok zor olmuştur herhalde...*

— Zavallı Oya çok sıkıntı çekti. Adam gibi kalacak bir yer bile yok. Mesela Dabie Şan bölgesinde bir yere gitmiştik. Oya tuvalete gidecek. Tuvalet nerede burada, dedi. Gösterdik

şurada erkek-kadın yazıyor. O işaretleri öğrenmen lazım. Oya gitmiş tualete, her tarafı açık. Oya, “Ben pantolonumu çıkardım, çömeldim, bir baktım köyün bütün çocukları geldi etrafıma, beni seyrediyor” diyor. Buna benzer pek çok sıkıntı oldu. Uzun araba seyahatleri vardı ve yollar çok kötüydü. Oya’nın sağ dizinde bir sıkıntı olmuştu, o ağrımaya başladı. Oturuyorsun tabii yarım gün cipin içerisinde, süspansiyonlar bir felaket. Yemek dediğin iğrenç, inanılmaz şeyler. Ben hayatımda alışamadım Çin yemeğine. Hiç unutmuyorum, yine Hanzhou’daydık. Galiba oturuyoruz, et geldi, şu etin tadına bakayım, dedim. Ağzıma attım, tadı bir garip. Yağlara bakıyorum sarı renk, bu ne etidir, dedim. Kaplumbağa, dediler. Allah kahretsin, derelerdeki kaplumbağaları yiyeceğiz. Sonra bir altın madenine gittik. Şimdi Çinliler yemek yiyorlar, ağızlarında soyuyorlar her şeyi, nasıl beceriyorlarsa. Karidesi alıyor herif, ağzında soyuyor ona hiç dokunmadan. Sonra tükürüyor. Yemek yedikçe yanında tükürükten oluşan bir yığın oluyor. Yemeğin ortasında, Oya ve ben fena oluyoruz, bir ara Oya dışarı çıkacağım, dedi. Neyse dışarı çıktı zavallı. Ondan sonra biz Şanghay’a gittik Oya’yla beraber.

— *Şanghay’a herhalde tatil için gittiniz artık...*

— Hayır hayır... Şanghay’da bir enstitüye davetliydik, ben orada bir konuşma yaptım. Şanghay hoşumuza gitti ama. Çok Avrupalı bir şehir. Pekin’e hiç benzemiyor. Pekin, Çin şehriydi, Moğolların planladığı Çin şehri. Şanghay öyle değildi. Şanghay’da Bund’da yürüdük filan. Hatta bir park vardı; “Köpekler ve Çinliler giremez” yazısı hâlâ duruyordu kapısında. Çıkartmamış Çinliler. İngilizler dikmişler oraya, Çinliler de inadına çıkartmamışlar. Şimdi her İngiliz onu görünce yerin dibine batıyor. Ama Şanghay çok hoşumuza gitti. Orada iyi insanlarla tanıştık. Nihayet ayrılma vakti geldi. Baktım Oya’nın gözleri parlıyor, tayyareye bindik, Hong Kong’da modern Meridien Oteli’ne kendimizi attık. Hiç unutamiyorum. Oya girer girmez hemen duş yapacağım, dedi. İlk defa temiz bir yerde duş yaptık. Ben de, Oya da bir güzel yıkan-



dık. İndik aşağıya, tam lokantaya gidiyoruz. Herifin biri elinde peynir götürüyor. Oya'nın o peynirin peşinden gidişini hiç unutmuyorum. Çünkü Çin'de peynir yok. Köpek koklar ya, Oya'nın kafası da öyle. Peynirin peşinden gidiyor.

— *Çin'de hiç mi peynir yok?*

— Hiç yok...Yani süt ürünleri yok. Yemiyorlar ve iğrenç adediyorlar.

— *O kadar da Türk var oysa...*

— Türkler uzakta ve Türkler zaten yiyorlar. Çinliler katiyen yemiyorlar. Sir Francis Younghusband'ın *Heart of A Continent* diye bir kitabı vardır, orada, "Bu Çinliler bir garip adamlardır; fareleri, kaplumbağaları, yılanları, kedileri yerler fakat süt ürünlerini iğrenç addederler" diye yazar. Yanımızda büyük coğrafyacı Baron Ferdinand von Richthofen'in *Çin Notları* vardı. Onu okuyordum. Hiçbir şey değişmemiş. Yüz sene önce, hatta yüz on sene önce yazmış adam kitabı. Biz gittiğimizde henüz her şey aynıydı. Fakat tabii çok hoş oldu, orada bir sürü güzel şey de gördük, jeolojide önemli yenilikler keşfettik. Mesela Güney Çin'in iki parça olduğunu bulduk. Çok itiraz edildi ona ama bugün oturdu gibime geliyor. Bayağı güzel bir gezi oldu. Fakat Oya bir daha gitmem, dedi. Bir daha kandıramadım! Hiç kandıramadım. Ya niye eğlenmeli, iyi insanlar falan, dedim ama yemedi. Daha sonra Oya'yla beraber Uzakdoğu'ya gittik, Singapur'a gittik, Japonya'ya gittik. Japonya için de bir daha gitmem diyor. Japonya'yı da sevmedi.

— *Çok kalabalık, herhalde ondan...*

— Yalnız kalabalık değil, mesela yemekleri tutmuyor bizi. Zevkle yiyemiyorsun. Pis. Japonlar çok temiz zannediliyor ama öyle değil. Tokyo'nun arka sokakları pislik kokuyor. Dolayısıyla, Oya gitmem bir daha, dedi. Pekâlâ, dedik. Ama bu Çin ilişkisi ondan sonra hep devam etti. Hemen her yaz, 1994'e kadar muntazam Çin'e gittim. Hakikaten bir sürü ye-

nî şey öğrendim. Bu arada 1982-83 senesiydi galiba, bekâr-ken Malezya'ya gittim. Houston'da bir danışmanlık işi çıktı, petrolcülerle konuşmak üzere, Houston'a uçtum. Ian Metcalfe adlı Yorkshire'li bir jeolog dostum vardı Malezya'da. Bir Milli Üniversite var Malezyalılar'ın olduğu, bir de İngilizler'in kurduğu University of Malaya var Kuala Lumpur'da. O zaman bir sürü İngiliz vardı içinde. Mesela Charles Hutchison vardı, Prof. Chakraboti diye bir Hintli vardı, bir de genç bir İngiliz jeofizikçi. Böyle çok iyi bir ekibi vardı o üniversitenin. Ben Metcalfe'i daha çok yayınlarından tanıyorum. Telefon ettim, Hawai'deyim, gelmek istiyorum, gelebilir miyim, dedim.

*Bu kadar kolay mı? "Gelebilir miyim" diye telefon ediyorsunuz ve gidiyorsunuz?*

Çünkü meslektaşız. Seni karşılayacağım, gel, bir kesit yapalım, dedi. Pekâlâ, dedim. Hawaii'ye gittim, Hawaii'yi gezdim. Büyük adaya gittim, volkanı gördüm, Mauna Loa'yı gördüm, Mauna Kea'ya gittim, gördüm. Kilauea Krateri'ni gördüm. Sahilleri dolaştım. Siyah kumları gördüm. Volkanolojik gezi yaptım. Ondan sonra kalktım, hayatımın en uzun uçuşunu yaparak Hong Kong'a geldim. Tam 13 saat sürdü. Singapur Havayolları'nın koskoca bir Boeing 747'siyle Hawaii'den bir havalandık, müthiş bir türbülans. O koca tayyare oradan oraya atılıyor. Business Class'ta iki kişiyiz, ben ve bu Amerikalı. Herif zil zurna sarhoş. Kızlar yerlerinden kalkamıyorlar, herif oturduğu yerde sallanıyor. Sonradan öğrendim ki, bu zavallı Florida'da bir şirketin adamıymış. Bunu Hong Kong'un ötesinde bir yere toplantıya çağırılmışlar. Herif kaç saattir uçuyor, daha da uçacak. Tabii ki tek başına kafayı çeker çeker zilzurna olmuş. Tim Barrett'ti pilotun adı, hiç unutmuyorum.

*Sız içki içmiyorsunuz...*

İçmem, çünkü sevmem. İçmemek değil de, sevmem. Havada oradan oraya savruluyor tayyare. Açtı intercomu pilot.

Baylar, bayanlar dedi hafifçe bir türbülans içinden geçiyoruz, bunun üstüne tırmanmaya çalışıyoruz, fakat şimdilik pek mümkün görünmüyor ama çıkar çıkmaz kahve servisi başlayacak, dedi. Kapattı. Hakikaten biraz sonra durdu. Kızlar geldi. Bu adamcağız kızlara sataşılıyor falan. Tanıyorlardı ya da alışkınlar. Güzel yemek servisi yaptılar. Neyse Hong Kong'a geldim. Hong Kong'dan Singapur'a uçacağım.

— *Hiç mola filan vermeden mi?*

— Singapur'a bir geldim, baktım ki 45 dakika sonra kalkıyor Kuala Lumpur'a tayyare. Bagaj yetişir mi? Hemen gittim danışmaya, efendim, ben geldim, 45 dakika sonra gidiyorum Kuala Lumpur'a. Ben Hong Kong üzerinden Hawaii'den geliyorum, dedim. Hiç merak etmeyin, bagajınız yetişir, dedi. Ciddi mi diyorsunuz, dedim. Koskoca havalanı. Kuala Lumpur'a geldim. Metcalfe karşıladı, bagaja gittik, hakikaten tıngır mıngır bizim bavul çıktı. Hayret ettim.

— *Ne yaptınız Kuala Lumpur'da?*

— Önce güzel bir motele yerleştik. Daha sonraki günlerde Malaya yarımadasını Kuala Lumpur paralelinde doğu-batı kesen bir enine kesit yaptık. Ve o zaman ilk defa fark ettim ki, Malezya'nın orta kısmı yığılma karmaşıklarından oluşuyor. Yani dalma batma zonlarının önündeki küreme alanlarından oluşuyor. Ian'a gösterdim. Kendisi bunu yayımladı hemen.

— *İlk defa siz fark ediyorsunuz ama bir başkası yayınlıyor...*

— İlk defa ben fark ettim. Hatta ben bunu yazdım, bir kopya da ona bıraktım. Birkaç ay sonra baktım *Warta Warta Geologi* diye bir küçük haber bülteni vardı. Malezya Jeoloji Cemiyeti'nin. Bu isim "jeolojik notlar" demekmiş. Çünkü Malezya dilinde kelimeyi çoğul yapmak istediğin zaman iki defa söylüyorsun. Metcalfe tarafından yayımlandı. Orada bayağı güzel şeyler gördüm. Ve o zamana kadar Çin'de yaptığımız çalışmalarla çok güzel bağlandı onlar. Ben tahmin ediyordum

orada öyle bir şey olacağını ama tabii daha detaylı görme imkânım oldu. Bir de ne kadar yayın bulabildiysem hepsini bavula doldurdum. Ben bunu her gittiğim yerde yapıyorum. Yani bunu yeteri kadar vurgulayamadım. Düşün mesela, bir Profesör Daniel Bernoulli, bu adam Alp jeolojisinin ve modern sedimantolojinin dev isimlerinden biri. Ben bunu tanıdığım zaman neler olduğunu sana anlattım.

— *Sizin müthiş merakınız olmasa nereden tanıyacaksınız?*

— Ama düşün, ben daha yeni başlamış bir öğrenciyim o zaman. Herhalde Trümpy buna Celâl diye bir Türk orada çalışıyor, demiş. Herif, herhalde sen o olmalısın, dedi. Yanımda Galli Evans vardı, ona, “Tanıştırayım, Daniel Bernoulli” deyince hürmetten büzüldü bizim Evans. Hayatım boyu dost oldum bu adamlarla. Bu da müthiş işime yaradı benim. Beraber Çin’de araziye gittik Bernoulli ile. Alpler’de görüyorsun adamı. Alpler adamın hayatı boyunca çalıştığı yer. Ondan sonra adam birdenbire hiç görmediği jeolojiye nasıl yaklaşır? Herifin peşinde yürüyoruz, ne yapıyor bu adam diye.

*Böyle mi öğreniliyor jeoloji?*

Bu tip tecrübeler çok faydalı olmuştur. Ken Hsü’yle bütün Çin’i dolaştık. Yani hep bir şeyler öğreniyordum. Adamın bakışı, yorumu, fikrini değiştirişi, literatürünü hatırlayışı, neleri okumuş, kafasının arkasında neler var, hangi süzgeçle bakıyor karşısındaki taş? Yanındakilere nasıl muamele ediyor bu adam? Mesela biz doğu Tibet’e gittik, ben ve Bernoulli ilk defa gidiyoruz. Ben yeni profesör olmuştum. Bernoulli zaten profesördü. Benim yanımda da bir öğrenci, birinci sınıf öğrencisi Sinan Akçiz. Şimdi Amerika’da. Onu da aldım götürdüm Tibet’e. Bakıyorsun Bernoulli gibi büyük bir adam Sinan’a nasıl davranıyor? Ve orada çok şey öğreniyorsun. Bakıyorsun Bernoulli tabiri caizse Sinan’ın elinden tutuyor. Mesela bir mostra önüne geliyoruz, aramızda tartışıyoruz, biz aramızda tartışırken birden lafı kesiyor, Sinan gel buraya, bak şu yoldur, diyor. Bakıyorsun bir konuda anlaşıyoruz biz ara-

mızda. Bu tartışma sürerken, Sinan gel buraya, bak aynı şeyi bakıyoruz ve anlaşıyoruz, diyor.

— *O ülke senin bu ülke benim dolaşırken Türkiye’yi, daha doğrusu İstanbul’u özlemiyor muydunuz?*

— Türkiye’de en çok nereyi özlerdim? O aralar hiç aklıma gelmiyordu, şimdi düşünüyorum nereyi özlerdim, diye. Hava Kuvvetleri’ni özlerdim herhalde. Çünkü, yakın sosyal ilişkiyim de, en yakın dostlarım da Hava Kuvvetleri’nde.

— *Kuala Lumpur’daydınız hocam....*

— Kuala Lumpur’a geldik. *Bulletin of the Geological Society of Malaysia* dergisi çıkıyordu. Biz burada bulamıyorduk. Gittim oraya, bütün sayılarını satın alacağım, dedim. Bu arada üniversitenin yayımladığı şeyler vardı. Ne varsa hepsini satın alıyorum, dedim. Her zaman fazla bagaj parasını cepten ödüyordum, genellikle de yalvararak yakarak ödemeden idare ediyordum. İşte biz profesörüz, garibanız, yapmayın, etmeyin filan.... Hele *business class* bilet oldu mu idare ediyorlar. Diyorum ki, bu biletleri biz almıyoruz, bizi buralara gönderen müesseseler alıyor, paramız filan yok. Mesela bir kere Boris Natalin’le Çin’e gittik, yanılmıyorsam yirmi küsur karton kitapla döndük. Silme kitap dolu hepsi.

— *Pekâlâ onların hepsini okuyor musunuz, yoksa kütüphane için mi alıyorsunuz?*

— Bulundurmak mecburiyetindesin. Mesela Çin’in bir tarafını çalışıyorsun, oranın literatürünün elinde olması lazım. Veya birisi bir şey gösteriyor Çin hakkında. Diyor ki, şu yayın, şu sayfaya bakınız. Elinde yoksa kontrol edemiyorsun adamın yaptığını. Zaten Türkiye’nin en büyük zafiyeti, -ki bu uluslararası bilim yapamamasının da bir sebebidir- uluslararası kütüphanelerinin olmamasıdır.

— *ODTÜ’nün, Boğaziçi’nin kütüphaneleri bu nitelikleri taşıyor mu?*

— Hayır hiçbirisinin yok. Mesela ODTÜ'nün kütüphanesinde bir dergi arıyorsun, belli bir tarihten sonrası var, ama daha eski sayılar yok. Onun için İTÜ'de merhum Rektör İlhan Kayan hocamız zamanında, o zamanki rektör yardımcısı, kıymetli bilim insanı Prof. Dr. Duran Leblebici'nin desteği ile, ben önemli dergilerin toplu alımlarını başlattım. *Nature*'i bulduk, 1859'dan bugüne, birinci sayıdan bugüne, hemen aldık. *Journal of Geology*'yi 1895'ten bugüne hemen aldık. *American Journal of Science*'i 1817'den bugüne aldık. İlhan ve Duran beylerin bu büyük hizmetleri asla unutulmaz.

— *Bulunabiliyor mu o sayıları?*

— Tabii. Sahaflarda koleksiyon olarak. Şimdi *Geological Society of London* dergileri bizde komple mevcut. Bu tür bir sürü dergiyi ben buldukça alıyorum ve aldırmaya gayret ediyorum. Şimdi mesela Hollandalılar'ın meşhur sömürge jeoloji dergisi *Jaaboek voor Mijnwesen*'i almak üzereyiz. Rektöre sordum, tamam alın, dedi. Şimdi Ayhan'la kavga ediyorum, kütüphane müdürümüzle. Çok akli başında bir kütüphane müdürümüz var. O diyor ki, benim elimdeki bütçe belli, önümüzdeki sene alalım. Ben de, "Hoca hemen alın dedi" diyorum. "Yahu Celâl, hoca farkında değil, bütçeyi ben idare ediyorum burada" diyor. Neyse onu da alacağız...

— *Uluslararası bir kütüphane oluşuyor yani...*

— Tabii. Mesela, *Geologische Rundschau*'nun ilk iki sayısı hariç komple var. *Ecolage Geologicae Helvetiae*'nin hepsi, mesela İsviçre Jeoloji Haritası Servisi'nin harita katkıları vardır, onun ikinci kısmı tam takım mevcut.

— *Bunların hepsi sizin sayenizde mi alınıyor?*

— Bunların hepsi benim zamanımda alınıyor.

— *Sayenizde...*

— Benim zamanımda... Yani ben işaret ettim. Kimisinin parasını verip ben aldım. Mesela İsviçre'ninkini ben aldım.

— *Armağan mı ediyorsunuz?*

— Üniversitede tutuyorum. Ben hiçbir şey armağan etmedim üniversiteye. Bir sürüsü de kayboldu üniversitede ne yazık ki. Şimdi onları tekrar toplamaya çalışıyoruz. Ama şimdiden itibaren yavaş yavaş bunlar merkez kütüphaneye kaydırılıyor. Orada hiçbir şey kaybolmuyor. Çünkü adam gibi güzel bir sistem kurulmuş vaziyette.

— *Nerede?*

— Mustafa İnan Kütüphanesi. Maslak'ta, tam ortasında kampüsün. Mustafa İnan öğrencilerine bilim kaygısı vermiş, bilim yapmanın önemli olduğunu anlatmış. İkincisi ilk semineri yaptırmış, ilk doktorayı yaptırmış. Dolayısıyla bazı görüşlerle çok iyi hocalık etmiş. Cengiz Bey, Mustafa İnan için, müthişti, diyor. Ders verdiği zaman, karşısına eşeği koysan anlardı Mustafa Bey'in anlattığını, o kadar güzel ve anlaşılır anlatırdı, diyor.

— *Buna rağmen kendisini ihmal etmiş galiba...*

— Yalnız kendisini ihmal etmekle kalmamış. Cengiz Bey'in söylediği çok önemli bir şey daha vardır: Mustafa İnan bir konuyu anlatırdı, şahane, hap gibi. Ama bize bu konuda fazla bir şey öğrenmek istiyorsanız, şu referanslara bakın diye bir şeyi asla söylemedi. Burası lise değil ki, hoca bunu hiç anlamamıştı, diyor. Hoca Yüksek Mühendis Mektepli geldi, öyle de gitti. Hiçbir zaman üniversiteli olamadı, onun için araştırma da yapmadı, diyor. Zürih'teki araştırmalarını bile sürdürmedi.

— *Niye?*

— Kazım Çeçen bir şey anlatmıştı Mustafa İnan hakkında. Bunlar, daha kaliteli bilim yapılabilmesi için İTÜ'de bazı şeylerin değişmesi lazım, standartların yükseltilmesi lazım, demişler. Mustafa İnan da o sırada rektör. Değişmesini istediğiniz ne varsa yazın, altını imzalayacağım ama göreceksiniz ki hiçbir şey olmayacak, demiş. Tabii bu sözler genç adamların

şevkini kırıyor. Bu tip davranışları olmuş Mustafa İnan'ın. Cengiz Bey diyor ki, adamın yeteneği ve zekâsı konusunda hiçbir şüphe yok. Muhteşemdi, hepimizden çok daha zeki bir adamdı. Ben onun yanında doktoramı yaptım, Amerika'ya gittim, bir daha doktora yaptım. Çünkü gerçek doktor olmak istiyordum diyor. Mustafa İnan'ın yanında doktor olduktan sonra bir de Amerika'da doktor olduğu için arkadaşları Cengiz Bey'i asla affetmemişler.

— *Cengiz (Dökmeci) Bey'in değerlendirmeleri son derece önemli tabii ki...*

— Türk üniversite sistemini, Teknik Üniversite'yi, beni anlamak istiyorsan Cengiz Bey'le konuşman şart. Cengiz Bey abidevi bir adamdır. Biz geldiğimiz zaman onu yapacağız, bunu yapacağız, diyorduk. Cengiz Bey, “Bakın kardeşim, pek çok şeyi yapamayacaksınız ama bu teşebbüs etmeyin demek değildir. Şunu unutmayın, halkın kültürü belli bir düzeye gelmeden bazı şeyleri kabul ettiremezsiniz. Onun için o kültürü yükseltmeye bakmak lazım. Siz bir taraftan çalışın, ama yaptıklarınızın halk kültürü üzerindeki etkileri hep aklınızın bir tarafında dursun” dedi. Mesela Tınaz Titiz bakandı, Cengiz Bey TÜBİTAK Bilim Kurulu'nda. TÜBİTAK diyor ki, biz bağımsız olacağız falan filan. Özal kafaya takmış, başka birisini getirecek oraya. Cengiz Bey hâlâ, şu adamlarla birlikte çalışalım, diyordu. Herif kafaya takmış, nasılsa yapacak, mümkünse biraz bizim etkimiz olsun, diyordu.

— *Netice ne oldu?*

— Cengiz Bey'in istediği olmadı tabii ki. Özal'ın dediği oldu. TÜBİTAK çok kötü bir dönemden geçti. Ama sonra Özal düzeltti gene. Kemal Gürüz'ü, çökmüş TÜBİTAK'ı düzeltsin diye gene Özal getirtti. Erdoğan Şuhubi, Cengiz Bey için çok güzel bir laf etmişti: “Cengiz kendisinden çok düşük kaliteli insanlarla işbirliği yapmaya çalışıyor. Onun için feragat ediyor kendisinden. İniyor, iniyor. Ama Cengiz'in inebileceği minimum seviye vardır. İşler o seviyenin altına inmeye başladı



mı Cengiz geri zıplıyor. O zaman elinde olmadan herkesin gözünde kötü adam oluyor. Cengiz'i iyi anlamak lazım...”

— *Pekâlâ hakikaten siz miydiniz en genç Bilim Ödülü alan insan? Oktay Sinanoğlu olduğu söylenir de...*

— Ben TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü aldığım zaman, Cengiz (Dökmeci) Bey bana, “Sen Bilim Ödülü'nü alan en genç insansın. Daha önce Hilmi Demiray doçentken almıştı fakat sen yaş ve rütbe olarak en genç adamsın” dedi. Bunun üzerine, Cengiz Bey'e, “İyi ama Oktay Sinanoğlu da 30 yaşında aldı” diye itiraz etmişler. Ben TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü aldıktan iki sene sonra Kültür Bakanlığı Bilgi Çağı Ödülü'nü de aldım. Bunda da Cengiz Bey'in parmağı vardı. Bu vesile ile bir kokteyl yapıldı. O kokteylde Cengiz Bey de var. Baktım, ileride Oktay Sinanoğlu ile kız kardeşi Esin Afşar ayakta duruyor. Cengiz Bey hemen tuttu elimi ve beni oraya götürdü. Ben daha önce Oktay Sinanoğlu ile tanışmamıştım. Neyse tanıştırdı ve sonra Esin Afşar'a dönerek, “Doğum günü ne zaman Oktay'ın?” diye sordu. Esin Afşar da, “Şubat” dedi. Bunun üzerine Cengiz Bey bana döndü, “Gördün mü, bir ayla sen daha gençsin” dedi. Çünkü ben Mart doğumluyum.

— *Böylece en genç yaşta Bilim Ödülü alma unvanının size ait olduğu da tescillendi...*

— Evet, en genç yaşta Bilim Ödülü'nü alan benim. Ancak bütün bu ödüllere iki şekilde bakmak lazım: Bir, insanın yaptığı iş; iki, çevresi. Ödüller söz konusu olduğunda çevre çok mühim. Çünkü bu ödülleri hak eden bir sürü insan var. Dünyada da böyle bu, Türkiye'de de böyle. Kullanılan kriterlere baktığın zaman hepsinin alması lazım. Niye almıyorlar veya alamıyorlar? Sebebi gayet basit: Çevreleri o kadar güçlü değil. Açıkça, ödüller tam manasıyla bir çevre meselesidir. Öyle ki şöyle bir laf bile vardır: Amerikan Bilimler Akademisi'ne jeolog olarak seçilmek istiyorsan, Yale'e gideceksin ve yapısal jeoloji koridoruna sapacaksın, denirdi bir ara...

— *Torpilden mi söz ediyorsunuz?*

— Hayır, arkadaşlık ilişkilerinden söz ediyorum. Çünkü, özellikle jeolojide yaptığınız işin kalitesi fizikçinin veya kimyacının yaptığı işin kalitesine benzemiyor. Fizikçinin veya kimyacının deneyini tekrar edebilirsiniz. Ama bir jeoloğun yaptığı işi tekrar etmek zor. Yani arazide yürümek lazım, bakmak lazım falan. Bilim dünyasında, “Jeoloğun kalitesini tayin eden dedikodudur” diye güzel bir laf vardır. Başarının ölçüsü, meslektaşlarınızın sizin hakkınızda ne düşündüğüdür. Çünkü onlar yaptığınız işleri daha yakından tanıyor, daha yakından biliyorlar. Sözüünü ettiğim çevre de bu şekilde oluşuyor. Fakat bunun da ötesinde, fizik, kimya, matematik gibi bilimlerin hepsi için geçerli olan o genel bilim camiasının bir parçası olursunuz.

— *Bu çok önemli...*

— Çok... Eğer bilim camiasının bir parçası değilseniz, sizin yaptığınız bilimin kalitesi çok sıradışı olmadıkça, bu ödüllerde söz sahibi olan herkesin sizi tanıması son derece zor. Ben kendim de ödül verdim insanlara. Mesela Alman Jeoloji Birliği’nin yönetim kurulunda bulundum. Oraya birilerinin ismi geliyor. Bakıyorsunuz, insan kendi tanıdığına ister istemez daha çok ağırlık veriyor. Daha iyi biliyorsunuz çünkü adamın yaptığı işleri. Dolayısıyla ne kadar çok tanıdığınız varsa, dünyada sizi savunacak insanların sayısı da o kadar fazla oluyor. Bunun tersi de geçerli olabiliyor kimi zaman. Tabii bu da şöhretinize bağlı.

— *Yani öfkeler, kıskançlıklar da girebiliyor devreye öyle mi?*

— Başka türlü mü mümkün mü? Hepsisi işin içine giriyor...

— *Pekâlâ Türkiye’deki bilim camiasıyla Batı bilim camiasını kıyasladığınız zaman ne söyleyebilirsiniz?*

— Neyi kıyaslıyorsun, bu mümkün değil. Bizde bilim camiası yok ki...

— *İyi ama mesela Cengiz Dökmeci var, Erdoğan Şuhubi var...*

— Bir camiadan değil, tek tek bireylerden söz edilebilir elbette. Bir Cengiz Dökmeci, bir Erdoğan Şuhubi böyle isimler. Bu açıdan baktığınızda dünya standartlarında çok ciddi bilim insanları var ama bunlar bir camia oluşturmuyorlar. Batı'daki gibi, müesseseleriyle falan uzun zamandan beri dönen bir çark yok. Mesela, TÜBİTAK Bilim Ödülü... Ciddiye almanız ne olur, almanız ne olur?.. Benim için o ödülün değeri, bunun bana verilmesinde ısrar eden iki kişiden ibarettir: İhsan Ketin ile Cengiz Dökmeci. Bir de, bunu bana veren o zamanki TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun başında rahmetli Kemal Kafalı vardı. Ben Kemal Kafalı'ya da çok saygı duyarım. Rektör olarak, üniversitenin standartlarının yükselmesi için çok çalıştı. Çok saygı duyduğum insanlar bana bu ödülü verdiği için benim açımdan bir kıymet ifade ediyor. Neden diyeceksiniz; çünkü, mesela Erbakan hükümeti geldi ve sadece sekiz atıfı olan birine Bilim Ödülü verdi. Böyle şey olur mu? Üstelik, Cengiz Bey'e fikrini sormuşlar. Cengiz Bey bize yazdığı raporu gösterdi. Öyle bir raporun sonucunda nasıl Bilim Ödülü verilebilir ki?

— *Pekâlâ bilim gibi nesnel olması gereken bir konuda bu tür ayak oyunlarından vazgeçilmemesi...*

— Çok yanlış. Ama bu da şunu gösteriyor ki, Türkiye'de bilim yok. Türkiye'de yerleşmiş böyle bir kurum yok. Türkiye'de yerleşmiş bilim olsa, mesela Türkiye Bilimler Akademisi bugünkü konumunda olmaz. Türkiye Bilimler Akademisi, kanunla hükümetlere danışmanlık yapmak için var. Hangi hükümet bugüne kadar herhangi bir konuda Türkiye Bilimler Akademisi'ne başvurdu ki? Hiçbirisi. Böyle bir gelenek yok bu ülkede. Hatta tersi daha geçerli, herhangi bir hükümetin kafası kızarsa bütçesini keser Türkiye Bilimler Akademisi'nin. TÜBİTAK AKP zamanında kanun değişene kadar resmen kanun dışı faaliyet yürüttü Tayyip Bey sayesinde ve onun emriyle. Bir hükümet, bir başbakan, bir araştırma ku

rumunu kanun dışına düşürür mü? Tayyip Bey bunun hesabını verecek mi günün birinde? Hiç sanmam. Dolayısıyla 'Türkiye'de alınan ödüller, verilen cezalar hiçbir şey ifade etmiyor. İşte sizinle birlikte bu sabah bir örneğini yaşadık. Gazeteci, "Celâl Şengör emlak şirketi kurdu" diye yazıyor. Bu haberi yapan kişinin aklına, bunu tahkik etmek ve doğrusunu yapmak gelmiyor. Böyle bir kaygı yok. Bilimde de yok. Bir bakıyorsunuz, adam bilmem kimin makalesini yürütüyor. Böyle bir bilim olabilir mi? Bilimle ne alakası var bunun? Bir insan fikirleri, yaptıkları duyulsun, bir yanlışlık varsa meslektaşları kendisini ikaz etsin diye makale yazar. Yani her bilimsel yayın, bir haber bültenidir. Bu haber bülteninin maksadı da bilim camiasını yapılan işten haberdar etmektir. Burada lüsuızlık yapılır mı?

*Burada yapılırsa zaten başka nerede yapılmaz ki?*

Benim aklım almıyor bu işi. Ben bunu yapanlara insan diye bakamıyorum, bunlar zavallı yaratıklar. Bir adam bir makaleyi çaldıysa ne diyeceksiniz? Şöyle bir örnek bile gördük: Adam makaleyi olduğu gibi almış, yazarın adını tipeksle silip kendisinininkini yazmış...

*Zahmet edip tekrar yazmıyor bile...*

Hayır ve bunu doçentlik dosyasına koyuyor. Bu bile gördü bu ülkede. Hem de Yücel Yılmaz yakaladı yaparı.

*Görüldü de ne oldu? Muhtemelen şimdi profesördür o sözü ettiğiniz kişi...*

Tabii öyle. Dolayısıyla, onları insan değil de zavallı yaratıklar seviyesinde görürseniz pek fazla üzülmeyiniz veya kişisel olarak sıkılmazsınız. Ama ben yine de bunun için rektöre gıdıp, bu üniversitenin hiçbir esprisi kalmadı, lütfen izin verin ayrılalım, diyorum. Üniversite değil burası. Öğrenci ciddiye almıyor, hocası ciddiye almıyor, halk ciddiye almıyor, yönetimin ciddiye almıyor. Biz neden bahsediyoruz?

— *Biraz daha eskilere dönelim. Siz odanızı tefriş etmişsiniz hatırlıyorsanız. Galiba orası üniversitenin en iyi odası oldu...*

— Bir defa en büyük odasıydı. İhsan Bey'in odasından daha büyüktü, çünkü çok büyük bir masa koymuştuk içine. Üzerinde harita falan yayabileceğimiz çok büyük bir masa. Dolayısıyla ben faaliyete geçtim.

— *Bir doktora öğrencisine öyle bir oda verilmesi rahatsız etmedi mi kimseyi?*

— Doktora öğrencisiydim. Hatta doktoramı o masanın üzerinde yazdım ben. Ondan sonra Amerika'ya gidip savundum. Şöyle diyeyim: Bana Teknik Üniversite'de tanınan ayrıcalıkların, Teknik Üniversite'deki arkadaşlarımı ya da hocalarımı rahatsız ettiğine dair hiçbir işaret almadım ben. Meslek hayatım boyunca böyle bir intiba edinmedim.

— *Türkiye'nin koşullarını göz önüne aldığınız zaman çok ilginç...*

— Çok enteresan tabii. Ama şimdi ben daha da açayım bunu. Mesela Teknik Üniversite içinde bir Cengiz Dökmeci'ye, İhsan Ketin'e, bir Erdoğan Şubuhi'ye, bir Mithat İdemen'e, bir Kazım Çeçen'e, bir Ratip Berker'e ve benzerlerine gösterilen saygıyı da ben gördüm. Hatta ben bunu Walter Pitman'ın yanında Rektör İlhan Kayan'a da söyledim. Rektör, profesörlerinin en az yüzde sekseninin hiçbir halta yaramadığını biliyor. Geriye kalıyor yüzde yirmi. Bunlar profesör denebilecek adamlar. Şimdi bu yüzde yirminin içinde de bir yüzde beş var. Bunlar dünya çapında "top quality" adamlar. Kemal Gürüz bunlara, "İTÜ'nün virtüözleri" diyordu.

— *Diğer üniversitelerde böyle insanlar yok mu?*

— Böyle bir kalabalık Türkiye'nin diğer üniversitelerinde yok. İTÜ bu adamlara çok hürmet ediyor, ama nasıl hürmet etmek, müthiş! Ne isterlerse oluyor. Bu adamların hiçbir idari görevi olması şart değil. Bizzat ben şahit oldum asistanken, "Şu adamı alalım kürsüye" deyince o adam alınıyordu mese-

la. İnanılmaz bir şeydi bu. Erdoğan Yüzer'in dekanlığı sırasında İhsan Bey'in grubu iyice güçlendi. Ben şöyle bir şeye şahit oldum: Bir gün İhsan Hoca'nın bir iş nedeniyle dekana gitmesi icap etti. Erdoğan Ağabey'e telefon etti oturduğu yerden, "Erdoğan, seni görmeye gelmek istiyorum" dedi. İhsan Hoca telefonu yerine koyana kadar Erdoğan Ağabey kapıdan içeri girdi. "Hocam beni emrettiniz" dedi. Hiç unutmuyorum o sahneyi.

— *Unutulacak bir sahne değil ki! Fakat siz İTÜ'de bile bilim şöyledir böyledir diyorsunuz. Buna rağmen böyle sağlam bir gelenek de mevcut...*

.. İTÜ'nün garip gelenekleri var. Onlardan birisi değişmemek. İTÜ değişmiyor. Mesela ders programlarını sıkıysa değiştirin İTÜ'de. Değiştiremezsiniz. Belli gelenekleri var İTÜ'nün. Kim dekan olacak, dekanlık nasıl yapılacak, bunların hepsinin yazılı olmayan kuralları vardır.

*Kim yerleştirmiş bunları?*

Çok eski. Türkiye'nin gerçekten çok eski tek okulu. İstanbul Üniversitesi kurulduğunda İTÜ neredeyse 100 yıllık. Çeşme'de bizim donanma yakıldıktan sonra, 1773'te kuruluyor. O felaketten kurtulan Amiral Cezayirli Gazi Hasan Paşa, Sultan III. Mustafa'ya, "Padişahım, bu rezillik böyle devam edemez. Bu cehaletle bu devlet yürütülemez" diyor.

*Çeşme felaketinden sonra mı geliyor Teknik Üniversite kurulumu?*

Evet.. Donanmanın saldırıya uğrayacağını Fransız elçisi habber veriyor bizimkilere. Ama Osmanlı vüzerası, "Akdeniz'e gelemezler, kapalı deniz burası, nasıl gelecekler" diyor. Ve Ruslar geldikten sonra Osmanlı Hükümeti Venedik bayraktarına nota çekip, "Siz kanal kazdınız, Avrupa'dan öyle geldi bu kalirler, siz bize düşmanlık ediyorsunuz" diyor. Cehalet bu seviyeye varınca, Cezayirli, "Bu böyle devam edemez, bir mühtep kurulması lazım" diye padişahın huzuruna çıkıyor.

Ama bir şartı var: Bu mektebin hocaları Müslüman olmayacak. Çünkü Müslümanlar arasında, o mektepte ders verebilecek kalitede adam yok. Sultan Mustafa da cevaben demiş ki, “Bak, herkes gavur olabilir, baş hoca hariç. Baş hocayı da gavur yaparsak, seni de keserler, beni de!” Bunu söyleyen de padişah, yani halife. Tesadüf, Seyyid Hasan Efendi diye bir adam bulunuyor. Birkaç dil bilen çok enteresan bir adammış. Onu baş hoca yapıyorlar. Yani ilk rektörümüz.

— *Mühendishane-yi Bahri-i Hümayun’un kuruluşundan söz ediyorsunuz...*

— Evet, 1773’te kuruluyor. Düşünün ki, matbaamız o zaman çalışmadığı için ders notlarımız Fransız Elçiliği’nde basılıyor. Sonra mesela, 1808 İhtilali’nde bizim hocalar arasında yobazlara karşı savaşıırken şehit düşenler var.

— *1808 İhtilali hangisi?*

— Kabakçı İsyanı. III. Selim’in tahttan indirilmesi için çıkarılan ayaklanma var ya, işte o. 1826’da Yeniçeri Ocağı’nın ortadan kaldırılması hareketine katılan subaylar, yani padişahın yanında yer alan yenilikçiler de bizim mezunlarımız. Böyle güzel bir gelenek var. Teknik Üniversite, yani Mühendishane-i Bahri Hümayun, 1795’te Mühendishane-i Berri Hümayun’un da ilave edilmesiyle Mühendishane-i Hümayun oluyor. İki fakülteli bir yer oluyor yani. Bunun başına önemli adamlar getiriliyor ki, bunların en önemlisi benim dedemin hemşerisi İshak Efendi’dir. Rektörlüğe getirilen İshak Efendi dönme bir Yahudi’dir. Sultan Mahmud diyor ki, “Ya Mühendishane adam gibi yönetilir, ya yüz kırk kırbaç yersin.” Ben her rektörümüze bunu hatırlatıyorum.

— *“Yoksa yüz kırk kırbaç yersiniz” diye mi hatırlatıyorsunuz?*

— Bu da var geleneğimizde, diyorum. Açıkça, ya adam gibi yönetirsiniz ya da yüz kırbaç var öteki tarafta, diyorum. Bizim üniversitemizin içinden zamanla Deniz Harp Okulu çıkı-

yor, arkadan Kara Harp Okulu çıkıyor, daha sonra Kara Kuvvetleri'nin Topçu Okulları çıkıyor. 1883'te Abdülhamid zamanında ilk defa Hendese-i Mülkiye Mektebi kuruluyor, ilk tam sivil mühendis mektebimiz. Okul başlangıçtan itibaren, en azından 1795 Kanunnamesi'nden beri sivil öğrenci kabul ediyor. Sivil hocası var, sivil rektörleri var. 1909 senesinde ordu kendi sınıf okullarını ayırınca, Mühendishane-i Hümayun tam anlamıyla sivilleşiyor. Başına da rektör olarak Refik Fenmen getiriliyor. Diyeceğim, bu okulun çok sağlam bir geleneği var. Şimdi bu gelenek içerisinde bir kere yabancı dilde yayın yapmak var, çünkü 1795 Kanunnamesi'ne göre, terfi edebilmek için yayın yapma mecburiyeti var. Yabancı dil öğrenme mecburiyeti var. Böyle bir sürü enteresan şey var. O kanunnameyi bulup okuyun lütfen. YÖK yasası yerine onu kullansalar daha faydalı olacaktı.

— *Pekâlâ bunu YÖK'e söylüyor musunuz?*

— Tabii tabii, her zaman söylüyorum ben.

— *Kim hazırlamış o kanunnameyi?*

III. Selim zamanında hazırlanmış. Kim hazırlamış bilmiyorum, üzerinde IV. Mustafa'nın tuğrası var.

*( ) dönemde böyle bir bilinç olması ilginç değil mi?*

Fevkalade ilginç. Mesela, tek tek, imtihanlar nasıl yapılacak, onu anlatıyor. Asistan nasıl alınacak, dersler nasıl yapılacak... Yani çok enteresan. Aslında haber yapılması gereken bir şey. 1795'te bir yüksekokul kanunu çıkıyor Türkiye'de. İşte bu müthiş bir gelenek yaratıyor. İkincisi, bu okul yarı askeri bir okul. Askeri okul olduğu için biz hep orduyla iç içe olmuşuz. Onun verdiği müthiş bir disiplin var. 1944'e kadar, hatta daha sonrasına kadar bizim öğrencilerimiz yatılı öğrenen. Aynı Harbiye gibi. İstanbul Üniversitesi'nin öğrencileri gibi değil. Bir tek derse girip gitmiyorlar. Hocalarla falan iç içe. Tabii bu müthiş bir disiplin, ekip ruhu ve kalite yaratıyor.



— İTÜ'nün bu kadar gözde olmasının gerisinde bu yatıyor demek ki...

— İTÜ, yıllar boyunca Türkiye'nin en kaliteli öğrencilerini almış. Bu tabii ona büyük bir özgüven veriyor. Anadolu'da, İstanbul'da her lise, İTÜ'ye giren öğrenci sayısına göre sınıflandırılıyor. Sonra Türkiye'nin imar tarihine bakıyorsun, Türkiye'yi imar eden adamların hepsi İTÜ'lü. Şevket Ağ'a'dan tut, Süleyman Demirel'e kadar. Bugün Süleyman Demirel'e İTÜ'lü dediğin zaman adam bir başka gülüyor. Kendisiyle bir arada olduğumda ben buna kaç defa şahit oldum...

— *Erbakan da sizin okuldan...*

— Erbakan da bizden, Turgut Özal da bizden. Yaptığı işi iyi yapan adamların hepsi bizden.

— *Bu isimler de yaptığı işi iyi yapanlar kategorisine giriyor mu?*

— Yaptığı işin yapılıp yapılmaması gerektiği konusunda aynı fikirde olmayabilirsiniz ama yaptığı işi iyi yapıyor adam. Mesela Erbakan İslamcılığı getirmek istedi ve öyle bir şekilde getirdi ki, hâlâ çıkamıyoruz işin içinden. Babamla bir gün konuşuyorduk, “Şu Turgut Özal'ın sırf kambiyoda yaptığını, buraya kadar gelen politikacılar rüyalarında bile göremezler” dedi bana. Yani dehşetli cesur bir adamdı. Dediğim gibi, yaptığı işin yapılıp yapılmaması gerektiği konusunda aynı fikirde olmayabilirsin ama bu adamlar bir işi yapmayı kafaya koydukları zaman herkesten iyi yapıyorlar. Bu kesin.

— *Bu gelenek dolayısıyla sizin de orada kocaman bir odanızın olması kimseyi rahatsız etmiyor...*

— Benim kocaman bir odam vardı, istediklerim yapıyordu. Bana hürmet büyüktü, istediğim dersi veriyordum, istemediğimi vermiyordum. Ali kıran baş kesen bir asistanım. Lisede Erdoğan Şuhubi'yle tanıştığımızda bana, üstüne basa basa, “Türkiye'ye döndüğünde sakın başka bir üniversiteye gitme.

Oralarda yaşatmazlar seni, mutlaka buraya gel” demişti. Yüzde yüz haklı çıktı. Bu bakımdan İTÜ’den şikâyet etmem mümkün değil. Ben İTÜ’yü dünyada tanıdığım iki üniversiteyle karşılaştırabilirim sadece: Cambridge ve Oxford. O kadar benziyorlar ki birbirlerine anlatamam sana.

— *Belki de o üniversiteler model alındığı için bu kadar başarılı oldu?*

— Hayır hayır, bunun modeli yok. Dünyanın en eski teknik üniversitelerinden birisi bizimkisi. Geleneği üniversite değil, teknik yüksekokul. Fen bilimleri bilen adam lazım. Bu ihtiyaca cevap verecek bir kurum olarak kuruluyor zaten. İçinde sosyal bilimler yok; sadece mimari içerisinde tabii sanat var ki o da yaratıcılık için çok önemli.

— *Batılılaşmanın da öncülüğünü yapıyor..*

— İTÜ, Batılılaşmanın çok önemli bir ayağı. Teknik Üniversite’nin kurulmasında Fransızlar’ın hizmeti çok büyük. Topçu yüzbaşılar ders vermiş falan. Hatta Fransız Büyükelçiliği’nde o zaman astronomi bilen bir adam varmış. Onu alıp astronomi hocası yapmışlar. Çünkü astronomi dersi verecek başka birisi yok. Bizde mesela logaritma cetvellerini, trigonometriyi falan biraz bilen adamlar çok kıymetli addediliyor. Türkiye’de Batı bilimine aşına olan kim varsa bir çatı altında toplanıyor ve bu çatı subay yetiştiriyor. Hem sivilleri yetiştiriyor, hem de orduya subay yetiştiriyor. Biraz mürekkep yalamış kim varsa, bizden çıkıyordu. Dolayısıyla, belli gelenekler ister istemez yerleşiyor üniversite içinde.

— *Mesela hocaya saygı...*

— Bu geleneklerden en önemlilerinden biri de büyük hocaya hürmet etmek. Büyük hocanın belirtisi de asla rütbesi değil. Çünkü Teknik Üniversite’de, mesela medrese silsilesinden geçmiyor hocaların hiçbirisi. Hepsini toplama. Toplamanın bir şartı var, bildiğini adam gibi bilmek ve bunun temel fen ve mühendislik bilimlerinden olması. Palavra yer yok. Bildiği-

ni adam gibi bileni alıyor. Bu gelenek Teknik Üniversite’de bugün dahi hâlâ var. Mesela Sinan Özeren’i düşün, yardımcı doçent bile değil. Sinan Özeren geldi, geldikten bir buçuk sene sonra Fransa’ya gitti hocalık yapmaya. Benim bildiğim bütün kanunlara aykırı. Kimse, “Ya bu adam yeni geldi, niye ders vermiyor, niye bizim çantamızı taşımıyor” demiyor. Hiç alakası yok. Sinan kendi başına bir adam. Şu anda Xavier ile çalışıyor ve Güney Fransa’da oturuyor. Çünkü neden; Sinan’a birisi müdahale etmeye kalksa ben müdahale edeceğim. Ama bana da mesela birisi müdahale etmeye kalktığında İhsan Bey müdahale ediyordu, Cengiz Bey müdahale ediyordu.

— *Ama zamanla İTÜ de yozlaşmadan payına düşeni aldı galiba...*

— Maalesef öyle oldu. Öğrenci kalitesi, ülkenin üniversiteye bakışı, üniversitelerin toplum içerisinde aldıkları yer, bilimsel bir toplumla bağdaşır şeyler değil artık. Dolayısıyla, üniversite kalmadı. İTÜ çok iyi bir yüksekokul dahi değil artık. Ama içerisinde çok kaliteli adamlar olduğu için belli konularda belli bir düzeyi koruyor. Türkiye’nin hiçbir üniversitesinin böyle bir geçmişi yok. Şimdi diyeceksin ki, İstanbul Üniversitesi de muazzam. İstanbul Üniversitesi, harp yıllarında dünyanın en ünlü üniversitelerinden biriydi ama yamaydı, tamamen yamaydı. Almanlar geldi, fırladı üniversite. Almanlar gitti battı, medrese olarak geri geldi. Bir an için üniversite olmuştu ama onu üniversite yapanlar gidince yine medrese oldu. Teknik Üniversite ise öyle değil, bir defa hocalar kendi malı. Bunun için de belli bir kaliteyi hep tutturuyor. Ama bunun da giderek aşındığı ortada. Hele AKP ile kaliteli bir üniversite oluşturabilmenin tüm ümitleri söndü.

— *Pekâlâ siz odanızı tefriş ettiniz ve hemen arkasından ders vermeye mi başladınız?*

— Tabii hemen. Hangi dersi vermek istiyorsun, diye sordular. Tektonik dersi vermek istiyorum, dedim. Tektonik dersi vermeye başladım. Hoşuma da gidiyordu ders vermek.

— Öğrenciler nasıldı o dönemde?

— Hemen hemen hep aynıydı. Bir değişiklik yok. Yani çok kötüleşti falan diye bir şey yok, hep aynıydı. Hep kalitesiz.

— Aynı derken, siz ölçüyü kendinizi baz alarak mı koyuyorsunuz?

— Başka bir ölçü bilmediğim için öyle oluyor elbette. Ama bu ölçünün içerisinde de benim çok iyi öğrencilerim oldu. Şahane öğrencilerim oldu. Ne yazık ki, hiçbirisi Türkiye’de değil onların bugün. Ama hakikaten çok birinci sınıf adamlar geldi elime. Dünyada şu anda herkesle rekabet edebilecek durumda adamlar var.

— Kimler mesela?

— Ali Polat mesela. Şu anda Kanada’da profesör. Ali Polat, Kebanlı, okuması yazması olmayan bir çobanın oğluydu. Bir sene Fırat Üniversitesi’ne gidip jeoloji okumuş. Bakmış hocalar iyi değil, bir daha sınava girmiş. Bize geldi. Böyle entere-san bir çocuktuk. Çok meraklıydı ama o merakının karşılığını aldı. Gece gündüz çalışıyordu. İngiltere’ye gönderdik biz onu, lisan öğrensin diye. Cambridge’de bir taraftan lisan öğrendi, bir taraftan jeoloji bölümüne gitti. Oradakilere de, Ali geliyor, diye haber verdik. Onlar da, buyursun, dediler. Arkasından Ali Houston’a gitti, benim eski hocam Kevin Burke’ün yanında, eski arkadaşım Jack Casey’nin öğrencisi oldu. Fevkalade başarıyla bitirdi tezini. Sonra kendi başına bir adam buldu, gitti Kanada’ya, bir İngiliz’in yanında doktorasını yaptı, bir sürü makale yayımladı. Hatta doktora arazisini yaptırdı bana. Ali’nin sayesinde Superior Gölü’nün kenarlarındaki yeşil taş kuşağını gördüm. Ve bu kim? Kebanlı çobanın oğlu. Dolayısıyla fakirdim, fukaraydım, param yoktu, bunların hepsi palavra. İhsan Ketin’in babası kendi okuduğu lise’nin hademesiydi. İhsan Ketin bugün Türk bilim tarihinin en parlak bir iki yıldızından birisidir. Ali Polat da o yolda.

*İyi ama bilimin parasız yapılamayacağını söylemiştiniz....*

— Evet ama yetenekliyseniz mutlaka birileri elinizden tutuyor. Yurtiçinde veya yurtdışında, kaybolmuyorsunuz. Karakterinizin de müsait olması lazım, yani çok çekingen, fare kılkı bir adam değilseniz mutlaka elinizden biri tutuyor. Başka türlü mümkün değil. Düşün ki, ortaokulda Nuriye Güneyi yakaladı beni. Nuriye Güneyi'nin verdiği bilgi, doğa bilimi heyecanı, söyledikleri, yaptıkları bunların hepsi insana müt-hiş bir güç veriyor. Bir de laboratuvarlar o tadı verdiği an, sınıfımdaki kırk kişiden çok ayrı bir yere koyuyor beni. Onların giremediği yerlere giriyorum.

— *İmtiyazlı duruma mı geliyorsunuz?*

— İmtiyazlı duruma geliyorum. Otomatikman onlardan daha fazla şey öğreniyorum. Ve kimse de, niye Celâl'in var, bizim yok, demiyor. Robert Kolej'e gittiğim zaman da öyleydi. Tarık İnözü hemen fark etmişti beni. Tarık Bey'le çıktığımız arazi gezilerinin notları duruyor hâlâ bende. Bir lise öğrencisinin tuttuğu arazi raporları bunlar. Bir coğrafya öğretmenin, Tarık Bey'in marifetine bakın siz. Tarık Bey hayatını bu işe vermiş bir adamdı. Hissediyordu bunu. Bir sürü öğretmenimiz vardı, geliyor gidiyor, sınıfa ders verip çıkıyor. Ama bir Tarık İnözü, bir Münir Aysu, bir Jim Lovett... Bu adamları hemen başka yere koyuyorsun. Bunlar bir kere öğrettikleri şeyin dünyanın en önemli şeyi olduğuna kanaat getirmişler.

— *Siz de öyle miydiniz acaba başladığınızda?*

— Ben hâlâ öyleyim. Ben hâlâ yaptığım işin dünyanın en önemli şeyi olduğu kanaatindeyim. Kesin.

— *Öğrenciler ne düşünüyor bu konu hakkında?*

— Vallahi onu öğrencilere sormak lazım. Ben öğrencilerimle her zaman çok samimi bir ilişki kurmaya çalışmışımdır. Onlara söylediğim en önemli şey şudur: Benim söylediğim hiçbir şeye inanmamaya maksimum güç ve gayret gösterin. Benim söylediğim her şeyi kafanızda yanlış olarak düşünün

ve benim söylediklerimi kendiniz bir mantık süzgecinden geçirin. Arkasından, bugüne kadar edindiğiniz bilgilerin süzgecinden geçirin ve benim söylediklerim acaba doğru mu, diye ölçüp biçin. Daha sonra, bunu literatür okuyarak test edin. Çünkü ben hep şu örneği veriyorum. Biz ormanda kaybolmuş bir grup insanız, hepimizin elinde bir çıra ve yol arıyoruz çıkmak için. Benim sizden farkım, benim elimdeki çıra sizinkinden biraz daha büyük ama bu benim doğru yolu bulacağımı garanti etmiyor. Her biriniz yolu bulabilirsiniz ve ben sizin peşinize takılır giderim. Bilim böyle bir şey. Hiç belli olmaz, sizin aranızdan biri tak diye bir şey bulur, benim size bugüne kadar söylediklerim hepsi çöpe gider. Paşa paşa otururuz karşılıklı ve ben sizden öğrenmeye başlarım. Ayrıca ben her zaman öğrencilerime ne kadar cahil olduklarını hatırlatırım.

— İlk başta kendinizin de...

— Aynı durumda olduğumuzu söylüyorum bir kere.

— Dolayısıyla, sizin de onlardan bir şey öğreneceğinizi söylüyorsunuz açık yüreklilikle.

— Ve ben daha ileri gidiyorum. Benimle magister tezi ya da doktora yapmak isteyen bir öğrencim yanıma geldiği zaman, “Bak kardeşim, bana öğretecek bir şeyin yoksa seni istemiyorum. Senden bir şey öğrenemeyeceksem, ben sana vaktimi veremem, yazık vaktime. Ben dünyaya bir şeyler öğrenmek, bir şeyler anlamak için geldim. Şu kainat beni çok ilgilendiriyor. Einstein’a, ‘Niye bilim yapıyorsun?’ demişler. ‘Allah’ın aklından ne geçiyordu, onu merak ediyorum’ demiş. Bendeniz de öyle. Şu kainatı anlamaya çalışıyorum. Dolayısıyla, onunla bununla uğraşmaya vaktim yok. Senin bana öğretecek bir şeyin varsa başımın üstünde yerin var, hemen gel, beraber oturup bir şeyler yapalım. Bu süreç içerisinde sen benden öğren, ben senden öğreneyim” diyorum. Bitirme öğrencisi için dahi geçerlidir bu. Benim yanımda bitirme yapan adamların hepsi bana bir şey öğretmiştir.

— *Ve siz buna rağmen öğrencilerin cahil olduklarını söylüyorsunuz...*

— Ama öyleler. Ben her seferinde, yakalayınca gözlerinin içine sokuyorum ve şöyle başlıyorum: “Bakin” diyorum, “sizler bir kere şunu unutmayın, uygar olmayan bir halkın çocuğusunuz.”

— *İtiraz eden kimse olmuyor mu?*

— Bazen oluyor da niye öyle olduğunu gösterdiğim vakit vazgeçiyor.

— *Hakikaten uygar bir toplum olmadığımıza inanıyor musunuz?*

— İnanmasam niye söyleyeyim? “Biz” diyorum, “çok alt seviyede bir kültürü temsil eden bir halkız. Bir uygar milletler var, bir de uygar olmayan milletler. Uygar olmayan milletler kendi içinde sıralanırlar. Afrika’daki yerlilerden başlar, bize kadar, Çinli’ye kadar, Hintli’ye kadar gider bu iş. Biz bu skala içerisindeyiz. Ama aynı ligde değiliz ötekilerle. Avrupa, Amerika ayrı bir ligde. Amerika’yı da Avrupa’dan sayarsanız, bir tek Avrupa ayrı bir ligde duruyor şu an. Onlar ayrı, biz ayrı. Hep böyle miydi? Hayır. Bizim içinde bulunduğumuz kültür âleminin geçmişte büyük başarıları var. Eskiden bazı konularda biz onlardan iyi olmuşuz.

— *Hangi konuda?*

— Askerlik konusunda mesela. Bizim keşiflerimiz var Türkler olarak. Askerlik tarihine katkılarımız var. Dünyadaki asker dâhileri alt alta sıralarsan görürsün ki, dünya tarihinde askeri açıdan bizim kadar dâhi çıkaran hiçbir millet yok. Bu da şunu gösteriyor: Biz geri zekâlı değiliz, fakat kültürümüz gereği, tabiat bilimleri ve sosyal bilimler bizim yaşantımızın hiçbir zaman bir parçası olmadı. Bunun verdiği büyük dezavantajlarımız var.

— *Hangi öğrencinin hangi kapasiteyle geldiğini hemen anlayabiliyor musunuz?*

— Genellikle anlaşılır. Birkaç ders içinde ortaya çıkar her şey. “Bakın” diyorum, “liseden hiçbir şey öğrenmeden gelmişsiniz. Ya sizin öğretmenleriniz size bir şey öğretmedi ya da siz öğrenmesini bilmiyordunuz veya ikisi birden geçerliydi. Benim tahminime göre, ikisi birden geçerliydi. Dolayısıyla feci bir durumla karşı karşıyayız.” Ben bunu onlara söylüyorum. Sonra mesela, Robert Kolej’li, Saint Joseph’li, Alman Liseli, Avusturya Liseli öğrenci var mı aralarında diye soruştururum. Varsa onlara, “Şöyle ön tarafa buyrun” derim. Ötekilere, “Bakın bunlar imtiyazlı, sizden daha iyiler, ben dersi bunlara göre vereceğim yetiştiniz yetiştiniz, yetişemezseniz bizi ilgilendirmez.”

— *Adaletsizlik yok mu burada?*

— Tabii, çok büyük adaletsizlik var ama ben adalete bakmıyorum, ders vermeye çalışıyorum. En iyi şekilde jeolojii öğretmeye çalışıyorum.

— *Kötü okullarda okumuş olmak onların kabahati mi?*

— Kimin kabahatli olduğu beni ilgilendirmiyor. Adam alt bir seviyede geliyor karşıma. Ben de diyorum ki, “Tamam kardeşim, bak, kazanıp gelmişsin, burada yerin var. Ama seviye de budur. Bu seviyeye çıktın çıktın, çıkamazsan da çıktın.”

— *Acımasız değil misiniz?*

Hem de nasıl. Ama öğrencilere sonrasını da hatırlatıyorum: “Bakın, jeoloji okunan tek yer burası değil. Sıradan jeolog olmak istiyorsanız gidin İstanbul Üniversitesi’ne. Ama burası Teknik Üniversite. Burası Türkiye’de jeolojinin en üst seviyede yapıldığı yer. Kürsünün başında bir zamanlar İhsan Ketin vardı. Bu adam Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük bilim adamı. Kürsünün başında böyle bir adam vardı. Ben de dünya çapında bir adamım. Aral Okay kürsümüzde, o da dünya çapında bir adam. Şimdi önce bize layık olacaksınız.” Buradaki öğrenci, benden daha iyi olduğu zaman eğitimi yapıyor demektir. Hocanı geçeceksin, hocan kadar olurum beş para etmez, olduğumuz yerde sayıyoruz demektir.



— *Celâl Şengör'ü geçen kaç öğrenci oldu ki?*

— Şimdilik yok. Ama benim bütün amacım o. Çünkü benim seviyemde kalırsa hapı yuttu. Olduğumuz yerde sayıyoruz demektir. Ben İhsan Bey'i geçtim. Hayattaki en büyük mutluluğuydu bu İhsan Bey'in. "Benim yaptığım ilim eskidi artık" derdi. Düşün ki, zamanında müthiş işler yapmış İhsan Bey ama onların hepsi geçildi. Geçenler kim? Kendi öğrencileri. Ölürken Naci'ye, "Kürsümü kendimden daha iyi bir grup gence bırakıp gidiyorum" diyor. Ölürken bile bunu söylüyor adam, düşünebiliyor musun?

— *Gönül rahatlığı içerisindeymiş demek ki. Siz neredeydiniz ki İhsan Hoca ölürken?*

— Evdeydik ve telefon gelince koşup gittik. Doğal olarak, hiçbirimizin aklına gelmiyor adamcağızın öleceği. Yalnız tabii sürekli zayıflıyordu. Son iki senede devamlı zayıflıyordu. "Yiyorum ama bir türlü şişmanlayamıyorum" diyordu. Şöyle garip bir hadise olmuştu ölmeden önce. Kemal Gürüz YÖK Başkanlığı'na atanmıştı. O sıra İhsan Hoca'ya telefon açıyor. Bir cuma günü, "İstanbul'a geliyorum, elinizi öpeceğim" diyor. İhsan Hoca da, "Kemal ben burada olmayabilirim ama hayırlı olsun" diyor. Kemal de, "Ne diyorsunuz hocam, Allah uzun ömür versin" diyor. Çarşamba günü için randevulaşıp kapatıyorlar telefonu. Hoca o gece öldü. İhsan Bey'le en son konuşan Kemal olmuştur.

— *Naci Bey'in nereden haberi olmuş?*

— İhsan Hoca'nın hanımı önce yakınlarında oturan Şakir Bey'in oğlu Baki'ye haber veriyor. Şakir Abdüsselamoğlu çok yakındı İhsan Bey'in. Profesördü bizde, İhsan Bey'den sonra kürsü başkanı olmuştu. Baki geliyor. Hocanın ölüp ölmediğine karar veremiyorlar. Saat iki buçuk gibi Bedia Teyze ve Baki bizi aradılar, o sırada Naci'yi de aramış. Ben, "Hemen geliyorum" dedim. Biz hep beraber İhsan Bey'in evinde buluştuk ve baktık ki ölmüş. Hiç unutmuyorum, hatıralarını yazıyordu. Yazıp bitirmiş. Yazdıklarını kontrol ediyordu. 173. sayfa açıktı.

— *Basıldı mı?*

— Hayır. Bir elden geçmesi gerekiyordu, TÜBİTAK yapacaktı, Zafer ilgileniyordu o zaman. Zafer ayrıldı, TÜBİTAK batı, falan filan derken notlar duruyor. İhsan Bey fazla kişisel bir şey yazmamıştı. Bunun için de ilgilendirmedii milleti, fazla bilimseldi. Sırf bilimsel olarak ne yaptığını anlatıyordu. Tipik İhsan Bey... Hiçbir derdini paylaşmazdı bizimle. Bakanlar da dertsiz bir adam zannederdi. Halbuki ne sıkıntıları vardı adamcağızın, iki çocuğunu kaybetmişti, hanımı sorunluydu. Ama İhsan Bey katiyen renk vermezdi. Hiç.

— *Sizin öğretmenliğinizi konuşuyorduk...*

— Ben çocuklara içinde bulundukları durumu anlatmaya çalışıyorum. Fakat hep şunu söylüyorum: Bu durumdan çıkmak çok kolay ama çok çalışmamız lazım. İkincisi, çalışmam gerekiyor diye çalışıyorsanız hemen bırakın bu işi, çünkü bu iş içinizden gelmeli, diyorum. Buna bir örnek vereyim. 2000-2001 senesinde Caltech'te misafir hocayken, Sara diye çok güzel bir kız vardı. Dehşetli güzel bir kızdı. Benim evim ofise yüz metreydi. Evden ofise, ofisten eve gidip geliyoruz. Alman bir kızcağız vardı, benim yakın ahabım oldu, alışverişe filan götürdü beni. Bir gün bana, "Celâl senin yürümen lazım. Egzersiz sıfır. Ofisten eve, evden ofise, ofisten yemek yemeye, yemekten ofise, sonra eve. Hepsinin arası yüzer metre. Bu böyle olmaz" dedi. Sonra bana, benim de seveceğimi düşündüğü, bizim Yıldız Parkı gibi dev bir bahçe olan Huntington Gardens'ı tavsiye etti.

— *Bütün öğrencilerinize benzer şeyler mi söylüyorsunuz?*

— Elbette benzer şeyler söylüyorum, hatta aynı şeyleri söylüyorum. Ben insanların jeolojiyi meslek olarak yapmalarına karşı değilim. Dokuz-beş çalışmak isteyenlerin de başımın üzerinde yeri var benim. Ama ben o zaman onların hiçbirine hoca olarak merhamet göstermem. Çünkü ben, benim öğrencim olmuş herkesin hayatındaki en büyük kaygının jeoloji olduğunu kabul ediyorum. Bana gelip de, "Babam hasta, an-

nem hasta, ben hastayım, çalışamadım” diyenlere de asla müsamaha gösteremiyorum.

— *Bu kadar kesin ve katımsız yani...*

— Bir tanıdığımızın kızı vardı, benimle doktora yapmak istiyordu. Başladık, ama kız bir gün geliyor, iki hafta yok. Bir sene den fazla buna tahammül ettim ama sonra kovdum kız, “Bu böyle yürümez, defol git” dedim. “Ama hocam ben hastaydım” diyor. Bana ne ya, sen hastaysan!.. Burası darülaceze mi? Hastaysan git başkasının yanına, başka iş yap. Ben her zaman bunu bekliyorum öğrencilerimden. Mesela, ben bu sel olan yerlerde ölen adamları bir türlü anlayamıyorum. Ya işte tabiat ikaz ediyor, burası dere yatağıdır, buraya ev yaparsan sel gelir götürür diyor. İlla dere yatağına ev yapmak zorundayısan da tedbirini al bari. Hayır, o yok, öteki de yok. Sen bunlardan hiçbirisini yapma, sel gelip çoluk çocuk herkesi öldürdüğünde de ah vah et! Hiç o ah vaha katılmıyorum ben. Öğrencilik de tam böyle bir şey işte.

— *Askerlik işi ne oldu pekâlâ?*

— Üniversitede, belirttiğim gibi, büyük bir serbesti tanındı bana. Gece gündüz ordayız. Bu arada Yeşilköy’de oturuyoruz. Annem babamla oturuyorum, evde de çok güzel bir çalışma odam var. Kütüphanem var. İstedğim kitapları alıyorum. Evimde bir ışıklı bir harita masam bile var. Ama ben Amerika’dan gelince başka bir sorun çıktı karşıma. Askerlik. Askerlik kolay, gider müracaat edersin. Yedek subay olarak gider gelirsin. Giyersin mavi üniformayı, Hava Kuvvetleri nereye göndermek istiyorsa gidersin. Hiç umurumda değil, gayet zevkli. Babama da söyledim. “Ben müracaat edeyim, havacılar da söyleyeyim, Genelkurmay’a da söylesinler, biz bu herifi istiyoruz desinler” dedim. Babam, “Bana bak, anlıyorum dediğini ama çok yanlış bir iş yaparsın. Şimdi sen Amerika’dan yeni geldin. Yapacağın bir sürü iş var. Yedek subay olmak demek, iki sene tatil demek. Kendine iki sene tatil veriyorsun. Bu iyi olmaz” dedi.

— *Bu kadar sağduyulu bir laf da zor bulunur...*

— Evet. Son derece akıllıca bir laftı. Bana, “Bilimsel çalışmalarını kesme. Sen şimdi Hava Kuvvetleri’ne gideceksin, hepsi tanıdık. Üstelik çok sevdiğin, eski anılarının olduğu bir ortam. Celâl buraya gel, o tayyare, bu tayyare dediler mi, eski anıların depreşir ve bir bakmışsın, tezkere bırakmışsın. Sonra albaylıktan emekli. Bu tehlikenin olabileceğine şimdi inanmayabilirsin, ama Hava Kuvvetleri’nin seni ne kadar çekebileceğini tahmin ediyorum. Jeoloji gider. İki sene ara verirsen sonunda hava alırsın” dedi.

— *Pekâlâ, önerisi neydi babanızın?*

— Ne olacak, Kara Kuvvetleri’nde dört ay kısa dönem askerlik. şimdi Silahlı Kuvvetler’e saygımız sonsuz ama kardeşim ben de ömür boyu mavi üniforma hasretiyle yaşamış bir adamım. Yeşil niformayı giyecek olmak, açık söyleyeyim, çok koydu bana. Ama neticede babamın dediğini yaptım, çünkü haklıydı. Her şey ayarlandı. Fakat büyük bir şans eseri ben Menemen’de 212. Piyade Er Eğitim Alayı’na düştüm. Menemen’deki bayımız de emekli bir hava albayı. Menemen duyulunca bizimkiler hemen bizim bayi Mustafa Albay’ı arıyorlar. Hava Kuvvetleri’yle temas falan derken, Mustafa Albay, Alay Komutanına gidip, “Celâl Hoca geliyor” diyor. Tabii 1983 Mart’ında kimse tanımıyor Celâl Hoca’yı.

— *Gittiniz mi komutanın yanına?*

— ‘Turan Erdem’di Alay Komutanı. Kıbrıs gazisi, enteresan bir adamağızdı. “Gelsin Celâl” dedi. İlk gün, rap rap rap, girdik içeri...

*Nasıldı atmosfer?*

İliç alışmadığım bir hava! Herkes birbiriyle “komutanım” diye konuşuyor. Halbuki biz Hava Kuvvetleri’nde “ağabey” derdik karşılıklı olarak. Çok ters geldi bana. Sonra mesela Hava Kuvvetleri’nde astsubay, subay falan bir arada oturur, lklak ederlerdi. Burada herkesin yeri ayrıydı. Sonra talimle-

re çıkıyorsun, bütün gün yat, kalk, sürün, yemek ye, tekrar çık, yat, kalk... Sonra bir bakıyorsun, bir küçücük kulübede iki-üç yüzbaşı oturuyor biz yat kalk yaparken. Bu da bir cins askerlik ama benim kafamdaki askerlikle uzaktan yakından alakası olmayan bir şey. Neyse ki, Bölük Komutanımız olan Hayri Yüzbaşı, arada bir bizi talimden muaf tutuyordu. Biz de gidip ağaçların altında oturuyorduk.

— *Asker arkadaşlarınız arasında tanıdık kimse var mıydı?*

— Hayır, önceden tanıdığım hiç kimse yoktu. Musa diye orada tanıdığım bir öğretmen arkadaşı hatırlıyorum; Murtaza'yı hatırlıyorum, Kahramanmaraş'ta gece kulübü sahibiydi. Başka da hiç kimseyi hatırlamıyorum. Ama mesela takım astsubayımız Şükrü'yü (Kara Kuvvetleri'nde Hava Kuvvetleri'ndekinin aksine ilk isimler kullanılır) gayet iyi hatırlıyorum, çünkü iyi bir askerdı, ne yazık ki ordudan erken ayrıldı.

— *Niye izin veriyordu yüzbaşı size, bilim adamısınız diye mi?*

— Ben onu ne sordum ne de öğrendim. Hiç beni ilgilendirmiyordu. Dört ay büyük bir sıkıntıyla geçti çünkü.

— *Görüldüğü kadarıyla ilk kez Türk halkıyla bu kadar birebir temasınız oldu...*

— Ama gene de olmadı. Bir öğretmenler grubu vardı benimle askere gelen, fevkalade düşük seviyeli buldum diyeyim sana. Mesela, ismini vermeyeyim, bir tabur komutanımız vardı, bir Türk subayına yakışmayacak kadar aşağı seviyede bir adamdı. Şöyle diyeyim: Hava Kuvvetleri'nde edindiğim intibain hiçbirisini bulamadım 212. Piyade Er Eğitim Alayı'nda. Genellemeyelim ama orada çok canım sıkıldı. Ve en sonunda, ayrılırken Alay Komutanı'na bunu da söyledim. Hatta bu yüzden kovuldum da odadan. Neyse, biz askerliği sıkıntıyla bitirdik. Hiçbir askerlik hatıram yok mesela. Hiç.

— *Bütün eğitimleri falan yaptınız ama...*

— Yaptık ama spesifik bir olay hatırlıyor musun, diyorsan, hayır, hiç. Kafayı rölantiye aldık.

— *Jeolojiden koptunuz mu?*

— Tamamen. Bir keresinde ağaç diktirmeye çalışıyorlardı. Toprağın cinsine baktım ve “Buranın kazılması zor, zor tutar burada ağaçlar” dedim. Onu söylediğimi hatırlıyorum ama söylediklerimi ciddiye alıp almadıklarını hatırlamıyorum. En sonunda benim iki üç gün erken ayrılmam icap etti. Benim gıyabımda Alay Komutanı’ndan izin alındı. Bana, “Alay Kumandanı’na git, bir teşekkür et, izin verdi sana” dediler. Gittim, “Teşekkür ederim, bana izin vermişsiniz” dedim. “Burayı beğendin mi?” diye sordu. “Komutanım güzel ama açık konuşabilir miyim?” dedim. “Tabii canım, söyle ne söyleyeceksen” dedi. “Komutanım ben Hava Kuvvetleri’nde altı yılımı geçirdim” dedim. “Onlarınkı de askerlik mi?” diye küçümsedi hemen komutan. “Komutanım onlarınki sizinkinden çok iyi. Bir kere daha çok iş yapıyorlar” dedim. “Ne demek istiyorsun sen?” dedi. “Burada sizin yaptığınız askerlik değil, siz birbirinize işkence ediyorsunuz” dedim, arkasından da, “buradan ne kadar savaşıacak bir güruh çıkar, emin değilim” diyecektim ki, “Çık dışarı!” diye kovdu beni. “Emredersiniz komutanım” deyip çıktım tabii ki.

*Netice itibariyle askerlik çıkmış oldu aradan. Pekâlâ koğuştaki falan yatmak zor olmadı mı veya yemeklere alışmak?*

Hayır, ben yatılı okula gitmiş adamım, hiçbir farkı yoktu. Hatta diyebilirim ki, askeri koğuşlar Robert Kolej’in koğuşlarından iyiydi. Silahlı Kuvvetler’in koğuşları daha temizdi, pırıl pırıldı her taraf. Onu da açık söyleyeyim. İşte biz imtiazlı bir gruptuk, dört aylıgız, okumuşuz, bize yapılan muamele değişik falan ama orada 18 ay askerlik yapan çocuklar da vardı. Onların kaldığı yerde kalıyorduk biz. Fevkalade temizdi. Şimdi düşünüyorum da o tür bir disiplini tutturmadan olmaz. Kara Kuvvetleri ile Hava Kuvvetleri’ni mukayese edecek haksızlık ediyorum aslında ben.

*Hangi açıdan?*

— Kara Kuvvetleri erle savaşıyor. Çok er var. Türkiye'nin kültür düzeyini düşünün. Bu kadar insanı sen 18 ay eğitiyorsun, öl emrini verdiğin zaman ölecek hale getiriyorsun. Belli bir silah kullanacak terbiyeyi veriyorsun. Okuryazar yapıyorsun. Şimdi ben geriye doğru düşünüyorum da o zaman bölük komutanlarım, takım komutanlarım, tabur komutanlarım ne iş yapıyorlardı diye, aslında bugün benim yaptığım işten çok daha zor işler yapıyordu bu adamlar. Takdir etmemek mümkün değil. Mesela biz, her gün resmigeçit yaptırıyor diye Turan Albay'a çok kızılırdık. Mesai bitiyordu, tören yürüyüşü. Her gün böyle. Şimdi düşünüyorum da, iyi ki yaptırıyordu adam. Çünkü biz lök gibi oturmaya alışmış bir grubuz. Düşün, öğretmenler falan ciddi bir eğitim görmüyoruz. Hatta biz terhis olduktan sonra yoklamamız da yoktu. Oradaki subaylar alay ediyorlardı bizimle, "Harp çıkarsa önce ev hanımlarını, sonra sizi alacaklar" diye. Böyle bir grup adama, metazori de olsa her gün belli bir eğitim yaptırılıyor. Belli bir grup eğitimi alıyor, grup halinde iş yapmayı öğreniyorduk. Başkalarının bu işi nasıl yaptığı konusunda sıkı bir fikir sahibi olduk sonunda. O zaman çok kızılırdım, küfredip duruyordum. Şimdi ise "Helal olsun Turan Erdem Albay'ıma, iyi ki yaptırmış" diyorum. Bugün askerlik yapsam herhalde gider, tuğgenerallikten emekli olduğumu öğrendiğim komutanımın elini öper, bir de, son dakikada canını sıktığım için özür dilerdim. Adresini bulabilsem şimdi hemen yaparım.

— *Terhis oldunuz...*

— Terhis olduk ve tekrar Teknik Üniversite'ye döndük. Bu arada ben Tibet'e gittiğimi anlatmadım sana. Albany'de öğrenciyken Tibet'e gitmişim ve bu çok önemliydi. Terhis olduktan sonra da tekrar Tibet'e gittim.

— *Albany'den Tibet'e hangi yıl gittiniz?*

— 1980'de. Ama hikâye 1979'da başladı. O sene duyuldu ki, Çin Halk Cumhuriyeti komünist ihtilalinden sonra ilk defa büyük bir uluslararası bilimsel toplantı düzenliyor. Toplantı

1980'de yapılacak. Bu toplantıya jeologlar, zoologlar, botanikçiler, coğrafyacılar, Tibet'le uğraşan kim varsa, yüksek irtifa doktorları...

— *Ne demek yüksek irtifa doktoru?*

— Tıbbiye'de bir branş, yüksek irtifa. Dağcılar ve pilotlar gibi yükseklerde çalışanlarla ilgilenen bir branş. Yükseklerde oksijen ve basınç azalınca vücutta garip şeyler oluyor ve bu doktorlar da onunla meşgul oluyorlar.

— *Bizde var mı böyle bir branş?*

— Var tabii, olmaz mı? Görürsün bazen Hava Kuvvetleri'ndeki doktorları. Bir de “kanatlı doktorlar” vardır. Ceplerinin üzerinde bröve taşırlar pilotlar gibi.

— *Siz davet mi edildiniz Tibet'e?*

— Bizim bölümde Tibet hakkında makale yazmış pek çok insan vardı. İşte John Dewey, Kevin Burke falan. Ancak sadece bölüm başkanımız Kevin Burke tüm bölümü temsilen davet edildi. Bunun üzerine, John Dewey, ben niye gitmiyorum, diye çok kızmıştı. Onun aklına müracaat etmek gelmemişti ama “Bizi niye davet etmiyor bu herifler” diye kızılıyordu. Neyse, Kevin Burke gidecek. Kevin Burke'ün vereceği tebliğde John Dewey, ben ve Bill Kidd ortak yazacağız. Dört imzalı bir makale ile Tibet'i anlatacağız.

— *Siz gidecekler arasında yoksunuz...*

• Ben çok gitmek istiyorum ama bu çok zor. Üstelik, böyle bir fırsatı kaçırmak da istemiyorum. Ben öğrenciyim o zaman. Kevin'e, “Seni kim davet etti?” dedim. Davetiyeyi gösterdi, altında Liu Dongsheng diye bir zatın imzası var. Aldım o adresi ben. Benim de o güne kadar Tibet hakkında iki tane yayımlım çıkmıştı. Yayınlarımı koydum bir zarfa. Bir de mektup yazdım ve kendimi tanıttıktan sonra, “Ben de bu toplantıya katılmak istiyorum, araziye görmek istiyorum” dedim.



— *Ne oldu pekâlâ?*

— Ne olacak, iki hafta sonra davetiye geldi. Dewey'ye gösterdim, çıldırdı, “Güle güle, iyi eğlenceler” dedi. Dewey ben-den dokuz sene sonra görebildi Tibet’i. Neyse, davetiye geldi. Ama daha önce misafir hoca olarak Paris’e gittim ben.

— *Kimin davetlisi olarak?*

— Benim Toroslar’da birlikte çalıştığım bir Fransız grup vardı ya... 11. Paris Üniversitesi Orsay grubundan Jan Houghton Brunn’un öğrencileri Olivier Monod, Jean Marcoux, Andre Poisson. Biz Toros Sempozyumu’nda Olivier Monod’la bir hayli samimi olmuştuk. Olivier, Prof. Brunn’a söylüyor. O da beni misafir hoca olarak Orsay’a davet ediyor. Bu da 1980’in nisan veya mayıs ayında oluyor.

— *Fransızcaınız ders verecek düzeyde miydi sizin?*

— Fransızcamı da en çok orada ilerlettim zaten. Ders vermek mecburiyetinde kalınca ister istemez ilerletiyorsun. Orada kafasını yara yara, çocukların ve Olivier’in yardımıyla akşamları çalışarak bayağı ilerledi Fransızcam. Üniversitenin şato denen bir evi vardı, onun tepesinde bana bir oda ayrıldı, “Orada kalacaksın, burada da ders vereceksin” dediler. Ben gittim oraya. Hocayım ve maaş alıyorum. Bir de doğa bilimleri konusunda spezialize olmuş ünlü bir sahaf vardı. Ben bir gün Olivier’le beraber gittim. Bana, “Celâl, elimde Fransız jeoloji haritasının izahnamesi var, çok nadir bulunur” dedi. “Haritalar yoksa almam” dedim. Bay Rousseau-Girard ısrar etti, ben de eksik eser almam, diye tutturdum. Neyse biz başka kitaplar alıp Olivier’nin evine geldik. Olivier adama telefon numarasını bırakmıştı, hani haritalar gelir de kitap tamamlanırsa bize haber versin diye. Biz eve geldik, telefon çaldı, “Hemen yarın gelin, haritalar geldi” dedi. İnanılmaz bir şey. Adam, “Siz çık-tınız, herifin biri geldi, sattı haritaları” dedi. Hem de takım. Hemen ertesi gün Olivier’yle gittik. Ben adama, “Takım tam mı?” diye soruyorum. O da bana, “Mösyö Şengör, bilmiyo-rum, hayatımda ilk defa geliyor bunlar benim elime” diyor.

— *Ne haritası bunlar?*

— Fransa'nın jeoloji haritası. 1839-1841 arası yapılmış 1:500.000'lik. Türkiye'nin 1:500.000'liği 1961-1963 arası yapıldı. İzahnameleri bitirilemedi. Bir fikir sahibi olası diye söylüyorum. O zamanki Fransız jeoloji haritasını yapan adamların her ikisi de, *Bilim Tarihi Sözlüğü*'nde birer madde. Türkiye jeoloji haritasını yapanlar arasında İhsan Ketin hariç, kimsenin adı bilinmez. Düşün ki, Paris'in en ünlü sahafının eline ilk kez düşüyor böyle bir şey. “Ne kadar bu?” dedim. “13 bin frank” dedi. Fransız Frangı. Benim maaşım da o zaman, 15 bin frank falan yanılmıyorsam.

— *Hocam nasıl 15 bin frank olur, siz öğrencisiniz daha...*

— Hayır profesörüm...

— *Hangi yıldan söz ediyorsunuz?*

— 1980'den. Amerika'da öğrenciyim ama beni Paris'e profesör olarak davet ettiler. Daha doktoram yoktu, profesör maaşı aldım. Dolayısıyla 15 bin frank maaş doğru. Her neyse, ben, “Tamam alıyorum” dedim. Alıp geldik. Bu arada Olivier'ye, “Şu kütüphaneleri bir kontrol etsene, var mı bu haritalar?” dedim. İki tane adam gibi kütüphane var zaten. Olivier ertesi gün, “Birinde bu haritalar yok, diğerinde de küçük özet harita eksik” dedi. Dolayısıyla senin elindekiler şu anda Paris'in en büyük okulundaki ve Fransız Jeoloji Cemiyeti'ndeki setlerden daha komple” dedi. Olivier bunu söylerken ben de elimdeki haritalara bakıyorum. Benim haritaların üzerinde bir damga var, eski sahibi bir damga vurmuş. İsmi okuyunca gördük ki benim satın aldığım takım, bu haritayı esas yapanların ölümünden sonra izahnameyi ikmal eden kişinin, Lefebvre de Fourcy'nin kendi seti. Bu da fiyatı en az dört beş bin frank artırır. Sahafı aradık, onun da haberi yoktu. Böylece Fransa'da hocalık yaparken bu set benim oldu.

— *Şu anda sadece sizde var bu, öyle mi?*

— Fransız Jeoloji Cemiyeti’ndeki de tamamlandı sayemde. Çünkü ben o özet haritayı daha sonra bir sahafta buldum, satın alıp hediye ettim. Ama onlar da beni şeref üyeliğine seçmişlerdi. Fransız Jeoloji Cemiyeti’ne çok şey borçluyum ben. Çok çalıştım orada, kütüphanesinden çok istifade ettim. Müthiş güzel bir havası vardır oranın. Oturduğun zaman, orada eskiden oturan jeoloji dünyasının devlerini düşünerek iskemleleri okşuyorsun, içinden, “Onların da eli buraya değdi” diyorsun.

— *Böyle romantik bir tarafınız var yani...*

— Nasıl olmaz kardeşim!.. Bu adamların omuzlarında duruyoruz biz. Newton ne demiş: “Daha ileriye görüyorsam devlerin omuzlarında durduğum içindir.” Biz de öyleyiz. Eğer birkaç şey anlayabildiysek, bizden evvel gelen adamların omuzlarında durduğumuz için anlayabiliyoruz. Bu da tabiatıyla müthiş bir his veriyor insana.

— *Bunu Tibet seyahatine hazırlık olarak anlattınız...*

— Evet. Ben işi bitirdim, dersimi verdim. Haritaları da aldık almasına da eve nasıl göndereceğiz? Ben eve gelmiyorum ki, doğrudan Tibet’e gideceğim. Bu arada, Olivier’nin bir öğrencisi, Türkiye’de çalışıyordu. Bana, “Tez arazime gidiyorum” dedi. “Kitapları veririm sana götürmen için ama eğer bir kaza yapıp ölürsen ve kitaplarıma da bir şey olursa gelir mezarına sıçarım” dedim. Bu çocuk dönüp Olivier’ye, “Bu kadar kıymetli kitapları Fransa’dan çıkarmak yasalara uygun mu?” diye sormuş. Olivier, “Sen merak etme kanuni bunların hepsi” demiş.

— *Kanuni mi gerçekten de? O ülkenin milli değeri sayılmaz mı bu kadar nadir bir şey...*

— Tabii kanuni. Avrupalıların bizim gibi dertleri yok. Neyse, ben bunları Olivier’nin öğrencisine verdim ve o da bunları Türkiye’ye götürüp bizimkilere teslim etti.

— *Ve artık Tibet'e gideceksiniz...*

— Evet, biz artık Tibet'e gideceğiz. Hazırlandık. Hatta ben Tibet'te vereceğim tebliği Fransa'da yazdım, şekillerini çizdim, gönderdim Çin'e. Bu arada Fransa'da çok eğlendim. O iki ay içerisinde, Olivier'nin evinde çok kaldım. Yine bir gün onunla oturuyoruz, Karl Popper'den bahsettik. Olivier, "Sen Popper'i nereden tanıyorsun?" dedi. "Ne demek, herkesin bildiği biri" dedim ben de. "Hayır, Fransa'da bile çok az kişi bilir" dedi. Meğer Popper, Olivier'nin babasının iyi dostuymuş.

— *Olivier'in babası kim?*

— Olivier'nın babası 1964 Nobel ödülü sahibi biyolog Jacques Monod. Ben onun oğluyla ahabım. Olivier yatağının altından bir kutu çıkardı. Siyah bir kutu. Babası ile Popper'in mektuplarıydı. Yatağın altında duruyordu. Fransa gibi bir yerde olmanın ne anlama geldiği o zaman birdenbire kafana dank ediyor. Uygar bir ülkede olmak böyle bir şey demek işte. Bir kültür atmosferinin içinde nefes alıp veriyorsun. Ama Türkiye fakirhane. Türkler ellerindeki nimeti de yok ederek fakirleşmişler iyice. Mesela İstanbul'un büyük kültüründen bahsettim sana. Sen de bana, "Bugün İstanbul'da yaşayan adamlara bakın" dedin. Evet, farkında bile değiller nerede yaşadıklarının. Birbirleriyle karışmayan iki sıvı gibi İstanbul ve onun içinde yaşayan nüfus.

— *Öyle mi acaba? Bir bakıyorsunuz, en azından bir iki kuşaktır İstanbul'da yaşayanlarda başka bir hava oluyor.*

— Sana öyle geliyor.

— *İki sıvı birbirine karışmadan nasıl durur ki?*

— Sorun da bu işte. Karışmıyor. Çünkü İstanbul'da yaşayan nüfus, İstanbul'un kültür hazineleriyle bir araya gelemiyor.

— *Hiçbir etkilenme olmuyor mu sizce?*

— Kaçınılmaz olarak oluyor tabii ama çok az. Bana bir tane Bizantolog olan meşhur bir Türk'ün ismini söyleyebilir mi-tin? Yok, öyle birisi yok.

— *Ama bu Türkiye Cumhuriyeti'nin Bizans geçmişini bir kenara bırakıp, Orta Asya'da geçmiş arama sevdasının bir sonucu değil mi? Ulus devlet kuruyorsunuz ve ulusal bir tarih peşindesiniz...*

— Sebepleri bırakalım, gözlemi yapalım. Var mı yok mu? Yok. Osmanlı bir tane Bizantolog yetiştirebildi mi? Hâlâ İstanbul'un fethi hakkındaki fantezilerimizden başka bir ilgimiz yok Bizans'la halk olarak.

— *Neden olmadığının bir önemi yok mu?*

— Hayır yok, mühim değil o. Biz İstanbul'un kültür birikimi ile İstanbul'da yaşayan insanlar bir araya gelebiliyor mu gelemiyor mu, onu tartışıyoruz. Nedenlerini unutalım önce. Bir kere bir tespit yapalım: Gelemiyorlar. Halbuki Fransa'da her evin her köşesine Fransız kültürü girmiş vaziyette. Bütün çağlarda girmiş. Roma'yı biliyor herif. Roma tarihini, Hristiyanlık tarihini, ihtilal tarihini, kendi bilim tarihini biliyor. Çocuğunu alıp Pantheon'a götürdüğü zaman, çocuk, büyük bilim adamlarını, büyük sosyal liderleri, büyük avukatları bir arada görüyor. Pantheon'dan çıkıyor, yokuştan aşağı yürüyor, altı-yedi tane meşhur kitapçı var. O kitapçılara bir giriyorsun, yok yok. Dünyanın her tarafı hakkında bilgi var. Ve o adamlar tarafından yazılmış olanlar var. O adamların çocukları, öğrencileri tarafından o adamlar hakkında yazılmış kitaplar var.

— *Biz 1928'de Dil Devrimi yaparak geçmişle olan bütün bağlarımızı son derece net bir şekilde koparmadık mı?*

— Kardeşim beni bu ilgilendirmiyor, 1928'deki adamın da, ondan önceki adamın da buradaki Bizans'tan haberi yok. Osmanlı'da meşhur bir Bizans tarihçisi var mı diye sorduk ya? O da yok.

— *Adamlar Bizans'ı ele geçirmiş, nasıl farkında olmaz ki?*

— Tamam ama o bunun farkında bile değil. Ele geçirmekle kalmamış, pek çok kurumunu kopya etmiş. Bunun bile farkında değil. Osmanlı Türk'ten çok Bizanslı'dır.

— İyi ama Fatih kendisini Doğu Roma İmparatoru olarak tanımlıyor...

— Bir kişi daha var mı bunu diyen? Ayrıca Fatih, kendisi için Doğu Roma İmparatoru falan demiyor.

— Papa'ya yazdığı mektupta var böyle bir ifade.

— Hayır. "Sultan-ı iklim-i Rum" diyor. Bu kadar. Yani, "Roma topraklarının sultanıyım" diyor. Kendini onun devamı olarak görmüyor. Rum lafı Selçuklu'da da var. Dert değil o. Ama Bizans'la ilgili olarak Fatih'in en ufak bir fikri yoktu. Kanuni gibi bir padişahın dünyadan haberi yoktu. Piri Reis gibi adam kalkıp kitap yazıyor, Allah için bir yönetici çıkıp da, "Ne kadar enteresan şeyler yazıyor bu adam, dünyanın öteki tarafındaki kıtalardan söz ediyor, acaba bir enstitü kurup ilgilensek mi?" demiyor. Kanuni, "Şuraya bir donanma göndersek, oradaki topraklardan biz de alsak" diye bir şey geçirmiyor aklından. Halbuki, İspanya ve Portekiz kıçını yırtıyor, İtalyanlar gidiyor, İngilizler casusluk yapıyor. Bizimkilerde en ufak bir tecessüs yok. Portekiz bizim önümüzü kesiyor Hint Okyanusu'nda, neredeyse bütün Asya'yı da ele geçiriyorlar. Osmanlı küçük Portekiz'le başa çıkamıyor. Her seferinde dayak yiyor. Her karşılaştıklarında mağlup oluyor.

— Ama daha ne tecessüs gösterecek adamlar? Orta Asya'dan kalkıp gelmişler, Doğu Roma'nın başkentini ele geçirmişler...

— Evet ama Doğu Roma'nın başkentini ele geçirmenin tarihini biliyor musun? Kaç kişiye karşı kaç kişi savaşıyor? O ne komik şeydir öyle!

— Ne bakımdan?

— Sekiz bin kişi ile seksen bin kişi savaşıyor ve iki ay sürüyor.

— Türk Silahlı Kuvvetleri'ne hakaret ediyorsunuz...

— Hayır. Atatürk de aynı fikirdeydi. *Zabit ve Kumandan ile Husulhal* kitabına bir bak. Osmanlı subaylarının, paşalarının

cehaletini nasıl anlatıyor. Benim oğlum Asım, “İstanbul’un fethi ciddiye alınacak bir zafer değildir” diye yazı yazdı, öğretmeni çok kızmış. Kara Harp Okulu Komutanı Reha Taşkesen Paşa ise Asım’a, “Tasadüfen incelemiştim, seninle aynı fikirdeyim” dedi. Cumhuriyet ordusuyla Osmanlı ordusunu karıştırmayalım birbirine. Cumhuriyet Ordusu Atatürk’ün yarattığı müthiş bir güçtür.

— *Ama TSK Cumhuriyet’le kurulmuş bir ordu değil ki. Her yıl bilmem kaçınıcı kuruluş yıldönümünü kutluyor...*

— Evet ama TSK kuruluşunu Mete’ye dayandırıyor. Mete’den bugüne gelirken arada iyisi de var, kötüsü de. Ayrıca sen bana itiraz etmeyi bir tarafa bırak, Bizans askeri sayısı 5 bin kişi ile 8 bin kişi arasında tahmin ediliyor. Lütfen bu 8 bin kişiyi dağıt bakalım o surlara.

— *İstediğiniz yere dağıtın, o surları nasıl delip geçeceksiniz?*

— Gel bak şimdi, elimizde Hammer’in 10. cildi var. 10. cildinde de tesadüf olarak Bizans surlarının haritası var. Bak şu uzunluğa, 5 bin kişiyi dağıt bakayım...

— *İyi de surlar değil mi asıl engel?*

— İstedیği kadar yüksek olsun surlar, dağ yüksek diye dağa çıkamayacak mısın? Sonra surlar iki adımlık yer. Ayrıca, top da var Fatih’in elinde...

— *Kaç tane top var?*

— Üç tane büyük şahi topu var ama onun dışında da bir sürü top var.

— *İşte bir delik açılıyor, oradan giriyorlar...*

— Kaç delik! O şahi topları bir tane attığı zaman duvarın yarısı iniyor aşağıya.

— *Ama geceleyin de tekrar yapıyorlar...*

— 8 bin kişi, o da maksimum sayı. Tamir mi yapacak, halkı mı doyuracak, yoksa savaşıacak mı?

— *Yani siz bu millet, bu kadar yeteneksiz diyorsunuz...*

— Millet değil, Fatih'in ordusundan bahsediyoruz. Hem de nasıl beceriksizler kardeşim! Kuşatma iki ay sürüyor. Düşün ki, topraklarla mücehhez 143 parçalık Osmanlı donanması var. Dört tane Ceneviz gemisini durduramıyor. Gemilerin birinde de, imparatorun halkı besleyebilmek için son paracıklarıyla Sicilya'dan satın aldığı buğday var. Bu dört gemiyi 143 gemi durduramıyor ve içeri giriyor adamlar. Fatih de öfkesinden atını sürüyor denize...

— *Neye bağlıyorsunuz bunu?*

— Cehalet, beceriksizlik. Say sayabildiğin kadar. 143 gemi dört gemiyi durduramıyorsa beceriksizlikten, iş bilmemekten başka neye bağlanabilir ki... Yok efendim rüzgâr onlardan yanaymış filan. Altı-üstü dört gemi için bu kadar bahane üretilir mi? Üstelik, Osmanlıların gemilerinin hepsi kürekli, süratli gemiler. Sandal gibi tabii. Kadırgayı biliyorsun. Neredeyse deniz seviyesiyle bir. Gelen geminin bordası ta nerede. Karşıdan gelen gemiyle aynı düzeyde olman lâzım ki harp edebilesin. Aksi takdirde, kale gibi tırmanman lâzım o gemiye, tırmanamıyorsun. Sonra gelen adam yelkeni senden iyi kullanıyor. Çünkü Osmanlı yelken kullanmayı bilmiyor. Ha babam kürek. Niye okyanusu aşamıyor Osmanlı? Yelken kullanmayı bilmediği için. Onun için İstanbul'u almışız falan, önemli başarılar değil bunlar...

*(Onun için mi bu kadar başarılı oldu bu ordu?)*

Nerede başarılı oldu? Gerçek bir Türk ve büyük bir asker olan Timur iki saatte dağıttı koskoca Osmanlı ordusunu. Timur dalga geçiyor adamlarla, harp meydanına bile inmiyor ve oturup Şahruh'la satranç oynuyor. Merak edip de başını çevirerek bakmamış bile ne oluyor orada diye. Karşısındaki de yere göğe koyamadığımız meşhur Niğbolu fatihi Bayezid filan. Ne bir strateji fikri var, ne başka bir şey. Timur ise Anadolu'nun coğrafyasını Bayezid'den daha iyi biliyor. Düşünebiliyor musun, Anadolu'nun etnik yapısını Bayezid'den iyi bili-



yor. Onu Bayezid'in aleyhine kullanıyor. Herif ta Semerkand'dan kalkıp geliyor. Aynı adam Moskova'da, Hindistan'da çarpışırken de aynı şeyleri yapıyor. Bizimkinin dünyadan haberi yok. Kendi veziri Çandarlı, "Padişahım, duyuyorum, bu herif bela. Biz bununla muharebe etmeyelim, gerilla harbi yapalım" diyor. Padişah ise "Erkekliğe sığmaz" diye aptalca bir nedenle geri çeviriyor bu öneriyi. Osmanlı'nın kafası bu kadar çalışıyor işte. Bizans 8000 kişiyle iki ay dayanıyor. İmparator XI. Konstantinos'un koca bir heykelini dikmek lazım bu şehre. Askerleriyle savaşırken kahramanca ölüyor adam. Ben, XI. Konstantinos hakkında niçin bir trajedi yazmadı diye hep hayret etmişimdir. Bundan daha güzel bir tema olamaz. İnsanlığın bildiği en önemli imparatorluğun sonu bu.

— *Biz de Roma'nın mirasçıları değil miyiz? Türk'üz diye mangalda kül bırakmayan yetmiş milyon içinde neredeyse çekik gözlü hiç kimse yok...*

— Kim ne derse desin, hepimiz Roma'lıyız. Beğensek de öyle, beğenmesek de öyle. Koskoca Roma İmparatorluğu son buluyor. Kimsenin de aklına bir trajedi yazmak gelmiyor. Bir devir kapanıyor insanlık tarihinde.

— *Hadi bizde tragedya geleneği yok. Batı'da niye yazılmıyor?*

— Hiç kimse yazmamış. Burası unutulmuş. İstanbul fethedildikten itibaren Avrupa'nın ilgisinin dışına çıkmış. Maalesef. Ne kadar acı bir şey... Dünyanın en önemli şehri bana sorarsan, bundan daha güzel bir şehir yok dünyada. Ben o kadar yer gördüm, buradan daha güzel bir yer yok.

— *Bu konuda tamamen aynı fikirdeyiz. Peki, İstanbul bu hale nasıl geldi?*

— Düşünebiliyor musun, dünyanın kültür düzeyi düşük halklarından birinin eline düştü bu kent. İstanbul'un yozlaşması 50'li yıllarda azmaya başladı. Bundan sonra Tayyip Erdoğan belediye başkanı oldu İstanbul'da. Bu büyük bir kül-

türel trajedidir. Bundan kuşku yok. Ama Tayyip Erdoğan'ın üç beş sene belediye başkanlığı yapmış olması mühim değil, halk İstanbul'un kültüründen etkilenmiyor, onun bir parçası olamıyor. Onun için sürekli tahrip ediyor İstanbul'u, tahrip ederken de zevk alıyor bundan. Ne şehirmiş ama yine de yiye yiye bitiremedik İstanbul'u...

*Halkımızı ve halkımızın seçtiği yöneticileri yeteri kadar aşağılamış bulunuyorsunuz...*

Hayır, biz kimseyi aşağılamıyoruz. Biz tespit yapıyoruz. Çünkü biz bu tespitleri yapmazsak, eğer o halk hakikaten aşağıdaysa kimse yukarı kaldıramaz.

*'Tibet'e Paris'ten gidiyorsunuz, değil mi?*

Paris'ten tayyare biletimi aldım. Uçuş şöyle: Paris-Anchorage-Tokyo-Pekin.

*Anchorage neresi?*

Alaska, kutba yakın!

*Uçak yukarıdan gidiyor yani...*

Mesafe öyle, çünkü tam bir yarım daire. Biz Paris'te havaalanına geldik, Olivier, "Grev var, bugün gidemeyebilirsin" dedi. Öyle bir şey yok, çünkü Tokyo'da buluşacağımız adamlar var. İngiltere'ye gitmiyorum ki, bugün olmadı yarın diyeyim. Hayatta ilk defa Pekin'e gidiyoruz.

*Bir başka ifadeyle Pekin kapılarını açıyor dünyaya...*

Kapılarını açıyor. En yüksek yerden davet geldiği halde zar zor vize almışız zaten. On defa baktılar, sordular. Grev latinı duydum ya, içimden nasıl küfrediyorum, nasıl bütün solcuları kesmek lazım diyorum, tahmin edemezsin. Neyse ki, büyük bir şans eseri biz greve yakalanmadık. Ben tayyareye oturdum, tayyare yerden kesildi, derin bir oh çektim. Ben zaten küçüklüğümden beri tayyare pistten kalktığı zaman, "Dertlerim pistte kalıyor" diye tanımlardım uçuş keyfini.

Aman ne kadar büyük bir keyif... Birinci sınıfta seyahat ediyorum zaten.

— *Sürekli birinci sınıfta seyahat ediyorsunuz...*

— Öğrenciyken uzun süre birinci sınıfta seyahat ettim. Sonra Business Class'ı icat ettiler, Business Class'la da gittim geldim. Ama öğrenciyken uzun yollara hep birinci sınıfta gittim geldim. Başka türlü çekilmez 12-13 saat. Ölür insan ya ekonomi sınıfında!

— *Biz oturuyoruz orada, henüz hayattayız gördüğünüz gibi...*

— Canım mecbur olursun o başka, mecbur değilsen enayilik ekonomi sınıfında seyahat etmek. Neyse, tam kutbun üzerine geldik. Buzların çözülmeye başladığı dönem, haziran dönemi. Buz kütleleri hareket halinde. Aynı dünya üzerindeki levhalar gibi. Aralarında transform faylar görüyorsun, yayılma merkezleri görüyorsun. Müthiş bir şey. Levha kinematığını çocuklara anlatabilmek için bankizin parçalanmasının fotoğraflarını çektim.

— *Uçağın penceresinden mi çektiniz?*

— Evet, nefis gözüküyor aşağısı. Tam kutbun üzerine geldik. Intercomda da müzik dinliyorum. Kutbun üzerindeyken *İmparator Konçertosu* Beethoven'in. Hemen aklıma bizim Barbara geldi. Barbara'nın en çok sevdiği konçertoydu. Ben dünyanın neresine gidersem gideyim Barbara'ya bir kart atarım. Sen Barbara'nın kim olduğunu bilmiyorsun, şu ana kadar hiç söylemedim. Barbara bizim hayatımızda çok önemli yeri olan bir insan. Benim annemin çok sevdiği bir teyzesi varmış, Cenana teyze. O, Hilmi enişte ile evleniyor. Hilmi enişte, Türkiye'nin tiftik kralı olarak şöhret yapmış bir adam.

— *Barbara ile ilgisi ne bunun?*

— Biraz sabredersen anlatacağım. Hilmi enişte ile Cenana Teyze, çocuk sahibi oluyorlar ama Cenana teyze doğumda

ölüyor. Bunun için doğan çocuğa Cenana adı veriliyor. Böylece Cenana Ağabey dünyaya geliyor. Hilmi enişte bir daha hiç evlenmiyor ve bizim aileden de hiç kopmuyor. Bayram seyrana biz ona gideriz, o bize gelir. Hilmi enişte aynı zamanda dedemin çok sevdiği bir dostuydu. Hilmi eniştenin ailesi de bizim ailenin parçası oldu.

— *Hâlâ Barbara yok görünüyor...*

— Yıllar sonra Cenana Ağabey İngiltere'ye tahsile gönderiliyor ve orada bir kız tavlıyor. Kızın adı Barbara. Bir süre sonra da evlenip Türkiye'ye geliyorlar. Barbara, hiç tartışmasız benim ailemin en akıllı ve en güler yüzlü insanı. Ben Barbara'yı bir gün asık yüzle görmedim. Barbara ile Cenana Ağabey'in Suzana isimli bir kızı vardı. İsviçre'de okuyordu, Almanya'ya tatile giderken 18 yaşında bir araba kazasında öldü. Bir-iki ay önce de Hilmi enişte ölmüştü. Hilmi enişte, Barbara'nın taparcasına sevdiği bir insandı.

— *İnanılmaz bir trajedi...*

— Tamamen öyle. Hilmi enişte öldü, bu Barbara'ya bir darbe oldu. Kayınpeder, canciğer dostu falan. Bir-iki ay sonra Suzana gitti. Suzana'nın gitmesi bütün ailemiz için büyük bir felaket oldu. Hatırlıyorum, annem günlerce ağladı falan. Bütün bunlar peş peşe gelince, Teknik Üniversite'den çıkışta akşamları onlara uğramaya karar verdim. Cenana Ağabey, Barbara ve ben içki içiyoruz, sohbet ediyoruz. Bir keresinde konuşurken bir atlas lazım oldu, baktım evlerinde atlas yok, hemen bunlara bir atlas satın aldım ben. Yine bir gün baktım sözlük yok, hemen gittim, bir Redhouse takımı satın alıp getirdim. Bana, "Senin bana hediye ettiğin kitaplar, hayatta en çok işime yarayan kitaplar oldu" diyor. Barbara üniversiteye gitmemiş ama o kadar zeki bir kadın ki, leblebiyi anlıyor. Sonra müthiş bir tecessüsü var. Bütün bunlardan sonra, dünyanın neresine gidersen gideyim, ne iş yaparsam yapayım, mutlaka bir beş dakika bulup Barbara'ya bir kart atmayı âdet haline getirdim ben. Rahmetli

Cenan Ağabey hayattayken, Barbara ile Cenani Ağabey'e ortak kart atardım. Suzan'ın ölümünden kısa bir süre sonra Cenani Ağabey de öldü kanserden. Barbara öyle düdük gibi kaldı tek başına.

— *İngiltere'ye de dönmedi mi?*

— Hayır. Barbara'nın Türkiye'de çok iyi insanlar, çok misafirperver insanlar, çok hoş insanlar olduğu konusunda garip fikirleri var. Dolayısıyla Türkiye'de oturmak çok hoşuna gidiyor. Ben anlayabilmiş değilim ama bu da onun görüşü. Ve biz ayda en az bir kere buluşur, Barbara, Oya, Asım ve ben, yemek yeriz. Mutlaka. Ya o buraya gelir, ya biz onu bir yere götürürüz, ya o bizi bir yere götürür.

— *Dolayısıyla uçakta müziği duyunca Barbara'ya hatırladınız....*

— Barbara'nın en sevdiği konçerto, Beethoven'ın piyano konçertosu, *İmparator Konçertosu*. Uçaktan kart atamazsın ki. Hostesi çağırdım, "Bana bir kâğıt kalem" dedim. Tam kutbun üzerinde, "Sevgili Barbara, şu an kutup üzerindeyim, sana mektup yazıyorum ve *İmparator Konçertosu*'nu dinliyorum," dedim. Tayyare Anchorage'e bir geldi, her taraf gri ve beyaz, başka hiçbir renk yok. Kapalı bir hava. Bulutlar ağaçların üzerini yalıyor. Biz zaten alçaldık alçaldık, hiçbir şey gözükmüyor. Bulutların arasından iniyoruz, birazdan bulutlar temizlendi, her taraf orman, beyaz ve gri. Anchorage'a indik. Ben hemen fırladım. Eskimolar hediyelik eşya satıyorlar. Ben de postane arıyorum. Sonra buldum. Hemen Barbara'nın zarfını kapattım. "Ama böyle olmaz" diyerek bir de kart aldım. Cenani Ağabey ile Barbara'ya, "Paris-Anchorage arası uçulmuştur" diye yazarak gönderdim.

— *Sonraki durak neresi?*

— Narita. Tokyo Havaalanı'nın adı Narita. Orada bazı meslektaşlarla buluştuk. Hayatımda ilk defa kısa bir 747 gör-

düm. Normal 747'lerin yarısı büyüklüğünde. Küçücük bir şey. Aynı 747 ama. İran'da varmış onlar, Çin almış o zaman. Tayyareye bindik, geldik Pekin'e.

— *Türkiye'den katılan kimse var mıydı?*

— Hayır. Davet edilmek için Tibet üzerine çalışmış olmak lazım. Türkiye'de benden başka Tibet üzerine çalışan yerbilimci yoktu.



## DOKUZUNCU BÖLÜM

# Deng Xiao Ping'in Tek Gözünün Önündeki Türk Jeolog

*Deng Xiao Ping, o sırada Mao'nun karısını yeni içeri atmıştı. Ben Fransızca olarak, "Ekselans, yaptıklarınızdan ne kadar mutluluk duydum anlatamam, sizi canı gönülden tebrik ederim " dedim ve elini sıktım. Gülümseyip geçti. Tabii anladı ne demek istediğimi ama hiç cevap vermedi. Sonra baktım, bu gülümseyerek bana doğru geliyor. Tek gözlü biliyorsun, bir gözü yok. Elinde bir kadehle bana doğru geliyor.*



*1980 Haziranında Pekin'de yapılan Qinghai-Xizang (Tibet) Uluslararası Sempozyumu'nda Deng Xiaoping'in yabancı konuklara verdiği resepsiyonun hatıra resmi. 350 kişi aynı fotoğrafa girince ben (sağ resimdeki ortada sakallı gözlüklü) Xiaoping den (sol resim en önde ortadaki üniformalı kısa boylu) çok uzak kaldım.*





— *Pekin'e indiniz...*

— İndik ama nasıl felaket bir koku. Yemek, sidik, ter karışımı bir koku. Bizi döküntü otobüslere doldurdular, dar bir yoldan gidiyoruz, etrafta kavak ağaçları, hiçbir yer gözüküyor, gece. Uzun bir süre gittik. Havaalanı Pekin'in epey dışında tabii. Sonra bizi devasa bir binaya götürdüler.

— *Otel mi?*

— Otel ama ne otel! Otel değilmiş meğer, akademinin yeriymiş, ama aynı otel gibi. Koca koca binalar. Bir bakıyorsun yerde yuvarlak yuvarlak kaplar var ve sürekli şöyle bir ses duyuluyor: Kheav pu! Meğer tükürmek içinmiş o kaplar.

— *Niye bu kadar çok tükürüyorlar ki?*

— Bilemiyorum, herhalde kendi milli kültürlerinin bir parçası. Bunu görünce, Kevin (Burke) bana, "Kore'ye indiğimde ilk duyduğum ses buydu" dedi. Neyse biz girdik, kaydolduk, bize çanta verildi. Odalara bir geldik, su yok, bir şey yok. "Aman musluklardan su içmeyin" dediler bize. Kahvaltıya iniyoruz, sadece yoğurt gibi bir şey dikkat çekiyor. Diğerlerinin ne olduğu bile belli değil. Hatta İsviçreli meşhur jeolog Augusto Gansser, onu alıyordu, üzerine şeker koyuyordu, karıştırıyordu ve onunla kahvaltı yapıyordu.

— *Tanıdığınız tek şey de yoğurt...*

— Evet, başka hiçbir şey yok. Olanları da tanıyamıyorum zaten. Hayvan mıdır, bitki midir, o bile belli değil. "Biz hapyuttuk" dedim içimden. Korkunç bir şey. Neyse ondan sonra toplantı açıldı.

— *Siz yoğurt mu yediniz ilk gün?*

— O gün hayır. Kimse yoğurt yiyemedi ilk gün. Prof. Gansser istedi de ondan sonra getirdiler yoğurtları. O gün pirinçli mirinçli bir şey yemeye çalıştık, yani aç kaldık. Açılış merasimine gittik. Müthişti. Akademide yapıldı. Kırmızı perdeler falan... Simültane tercüme ise tam bir felaket. Tabii Çin'in tecrübesi yok bu işlerde o zaman. İlk defa böyle uluslararası bir kongreye ev sahipliği yapıyor. Sonra bize belli bir program sunuldu. Programa göre bir gün Yazlık Saray'a gidilecek, bir gün Çin Seddi'ne, bir gün İmparator Mezarları görülecek, bir gün de Pekin Adamı'nın fosillerinin bulunduğu mağara... Bunların hepsi Pekin dışında. "Tamam" dedik.

— *Kaç kişi var toplantıya katılan?*

— 65 kişi yabancı, gerisi bir sürü Çinli. Fotoğrafı da var. Bu fotoğraf parlamentoda çekildi. Çünkü orada Deng Xiao Ping bizim şerefimize yemek verdi ve ben katılanların en genci olarak kendisiyle tanıştırıldım. Uluslararası delegasyonun en genciydim ben. Dolayısıyla beni oraya götürdüler. Karşılıklı şerefe kadeh kaldırdık. Ama bir seferde içeceksin.

— *Votka mı?*

— Hayır, pirinç rakısı, mautai.. Korkunç bir şey ama. Hayatta en tahammül edemediğim içkilerden bir tanesi. O zamana kadar da hiç içmemiştim. Koca bir kokteyl. Ben salonda dolışmaya başladım. Manzara da bir tuhaf. Deng Xiao Ping ortada oturuyor, bir yanında Profesör Ardito Desio, bir yanına da Prof. Augusto Gansser oturtulmuş, Arkalarında da tercümanlar var. İlginç olan şu: Her iki bilim adamı da gayet güzel Fransızca biliyorlar. Buna rağmen arkada iki tercüman bekliyor. Tabii, bunlar aralarında Fransızca mı konuştular, yoksa hep tercümanla mı konuştular, bilmiyorum. Ama yemek süresince o en yaşlı iki bilim adamı Deng Xiao Ping'in yanındaydılar.

— *Siz ne zaman tanıştınız Deng Xiao Ping'le?*

— Biz yemekten sonra tanıştık. Bir ara Deng Xiao Ping kalktı yerinden. O yerinden kalkınca, adı aslında Sun Yiyin olan ama Freddie denilen bir tercüman başı vardı, o da kalktı. Zaten o tercüman başı bütün gezi süresince bizimle oldu. Bir baktım Deng Xiao Ping bana doğru geliyor. Freddie bana seslenerek, “Celâl gel, Deng Xiao Ping seninle tanışmak istiyor” dedi. “Pekâlâ ama hayrola, bu da nereden çıktı?” diye sordum. “Çünkü sen uluslararası heyetin en genç ismisin” dedi. Meğerse, Deng Xiao Ping, “Bu ekibin en genç ismi kim?” diye sormuş. Onlar da, “Bir Türk var burada, en genç o” demişler.

— *Ve Deng Xiao Ping ile tanıştınız...*

— Baktım geliyor, ben ceketimin önünü filan ilikledim. Deng Xiao Ping, o sırada Mao’nun karısını yeni içeri atmıştı. Ben Fransızca olarak, “Ekselans, yaptıklarınızdan ne kadar mutluluk duydum anlatamam, sizi canı gönülden tebrik ederim” dedim ve elini sıktım. Gülümseyip geçti. Tabii anladı ne demek istediğimi ama hiç cevap vermedi. Sonra baktım bu gülümseyerek bana bakıyor. Tek gözlü biliyorsun, bir gözü yok. Elindeki kadehi kaldırdı.

— *Söylediklerinizden memnun kaldı anlaşılan...*

- Muhtemelen. Bunun elindeki kadehi görünce hemen benim de elime bir kadeh verdiler. Karşısında durdum, Çince “şerefe” ile “fondip” arası bir anlamı olan “gambe” dedi. Böyle deyince kadehtekinin hepsini bir dikişte içmek lazım. Kendisi hop diye içti. Bunun görünce ben de bir dikişte içtim. Sen misin onu bir dikişte içen! Patlayan bir volkanı yutmuş gibi oldum. Gayriihtiyari aşağı bakmışım, geçti mi içimden diye. Bu arada fark ettim ki, Deng Xiao Ping gülümsüyor. İçimden, “Bu namussuz bu oyunu başkalarına da yapmış” dedim...

— *Bir şey konuşmadınız mı?*

Yok canım, hiç konuşma yok. Üstelik yine tercüman kul-lu-lu-lu. Freddie aracılığıyla, “Demek Türkiye’densin, hoş gel-

din, Pekin'i nasıl buldun" gibi sorular soruyor. Ben de teşekkür ediyorum.

— *Sempozyum ne zaman başladı?*

— Deng Xiao Ping gittikten sonra başladı. Amerikalı meşhur ornitolog Sidney Dillon Ripley vardı. 1933'te mi ne gelmiş Çin'e ilk defa. Himalayalar'da eşiyile beraber çalışmış. Uzun boylu bir adamdı. O çıktı ve o günlerde Himalayalar'da yapılanları anlattı. Neyse arkasından Prof. Ardito Desio çıktı, jeolog. Prof. Desio da ilk defa 1930'lu yıllarda gitmiş Çin'e. Şimdi Ardito anlatıyor ama slaytlar kahverengi, iyi mi?

— *Ne anlama geliyor kahverengi slaytlar?*

— Ne anlama gelecek, çok eski filmler bunlar, o zamandan beri gidilmemiş demektir bu. Neyse, Prof. Ardito Desio –çok kısa boylu olduğu için- kürsünün arkasında kaybolmuş bir vaziyette anlattı bize buzulları. Boyu kısa olduğu için kürsünün arkasından görülmüyordu. Sadece elindeki sopa kımıldıyordu. Bir ara bir buz piramidi gösterdi. Bunun bir buzulun yüzeyindeki buz parçalarından biri olduğunu sandık ama boyutları tahmin edilemiyordu: on santim mi, bir metre mi? Sonunda Kevin Burke'ün gür sesi çınladı salonda: "Ardito, gösterdiğin nesnenin ölçeği ne?" "Ah, afedersiniz, unuttum söylemeyi" dedi Desio ve piramit üzerine siyahımsı bir noktaya işaret etti: "Bu Profesör Zanetti'dir!" Meğer on-onbeş santim boyutunda sandığımız şey koca bir dağmış. Bunu duyunca Kevin'den hayretini ifade eden bir nida yükseldi: "Jesus Christ!" Desio bitirince büyük Tibet uzmanı ve Çin'in en kaliteli jeologlarından olan Prof. Çang Chenfa kalktı. Enfes bir konuşmayla Himalayalar'ı anlattı. Genel olarak Tibet'in yapısını sundu bize. İleriki yıllarda Prof. Çang ile çok iyi dost olduk. Hatta kendisi Amerikan Jeoloji Derneği şeref üyesi seçildiği zaman ona destek mektubu yazanlardan biri de ben olmuştum. Sonra bizi aldılar, yanılmıyorsam ilk defa Yazlık Saray'a götürdüler. Aman yarabbin, gittik ama nasıl sıcak...

— *İmparatorun sarayı değil mi?*

— Tabii... Yazlık Saray. Biraz dışında Pekin'in. O sırada acıkmışım, bari bir şey yiyeyim diyorum ama tam anlamıyla cesaret işi. Satılan şeylere bakıyorum, ne olduğunu anlamak mümkün değil. Adamın biri orada dondurma satıyor. İçim gidiyor ama sarılık olma ihtimali var. Başka biri meyve suyu satıyor, hiçbir şeye dokunamıyorsun. Bu arada, susadığını söylediğin zaman çay geliyor. Su yok. Ne zaman su istesem kaynadı gitti. Soğuk suya bu kadar hasret kaldığım bir gezi hatırlamıyorum ben.

— *Bütün bir ay boyunca susuz mu kaldınız?*

— O kadar da değil. Sonunda Çin'den ayrılıp Nepal'e geçerken yol üzerinde mostra olan bir yerde bir pınar bulundu. Kardeşim, bütün otobüs boşaldı! Bütün Batılılar, soğuk su içebilmek için pınara hücum ettik. Düşünebiliyor musun, bir ay süresince soğuk su içemedim, normal veya ılık su bile yoktu. Sadece sıcak su. Odaya geliyorsun, odada iki tane enfes porselen kapaklı kupa, yanında koca bir termos, o termos devamlı değişiyor. Ha babam sıcak su! Ben de sabahleyin adam gibi su içebilmek için akşam yatarken açıyordum kapaklarını termosun, sabaha kadar soğusun diye. Ne kadar uğursuza tabii. Orada ne kadar sıkıntı çektim anlatamam. Müzik müziğe benzemiyor, müzik zevki alamıyorsun; yemek yemeğe benzemiyor, damak tadı alamıyorsun. İnsanlara baktığın zaman da aynı şey, tanıdığın hiçbir şeye benzemiyorlar. Deliştili bir yabancılık hissini ilk defa hayatımda orada hissettim. İtiraf edeyim ki, Çin'i ve Nepal'i gördükten sonra Amerika cennet gibi geldi bana. Düşün ki, sokakta araba yok, insanlar bisikletle dolaşıyor.

— *Pekâlâ bunların ayrıca cazip bir tarafı yok mu?*

— Tam tersine, itici bir tarafı var. Ayrıca herkesin kıyafeti de aynıydı. En azından o zaman öyleydi. Pislik dersin ucu bucağı yok, felaket. Düşünsene yemek yiyemiyorsun, hiçbir şey tanıdık gelmiyor.

— *Tavuk var...*

— Tavuk bir geliyor, her şey içinde duruyor. Ben, Kevin'e, "Temizlemiyorlar mı bu tavukları" diye şikâyet edecek oldum. Kevin de bana, "Bak, bir milyar adamı doyurmaya kalkarsan hiçbir şeyi atamazsın, şikâyetçi olma, ne bulursan ye" dedi. "Bu çok faydalı, sırf protein" diye soya fasulyesinden yapılma bir şey koydular önümüze, meşhur "toufu" rezaletti.

— *Ne yediniz pekâlâ?*

— Ölecek değiliz ya, onlardan azar azar yedik. Fakat el içi kadar. O bir ay zarfında on kilo gitti benden. Toplantılar ise aksine çok faydalı oldu. O zaman Çin'in, Tibet'in jeolojisi batıda pek az biliniyordu. Prof. Çang kalktı ve Tibet'in jeolojisini anlattı. Fevkalade akli başında laflar ediyordu. Mevzu hoşuma gitti. Hatta gittim, kendisiyle tanıştım daha sonra. Hâlâ ne zaman Çin'e gitsem mutlaka onu ziyaret ederim. Veya benim gideceğimi ona haber verirlerse kalkıp gelir Prof. Çang.

— *Neler anlattı ki bu kadar etkilendiniz?*

— Çok güzel bir konuşma yaptı. O konuşma sonrasında ben ilk defa Tibet'i anladım ve Paleo-Tetis'in nereden geçtiği iyice kafamda şekillendi. Sonra Çinliler bize literatür dağıttılar. Tibet'in yapısı hakkında, Çin'in yapısı hakkında makale verdiler. Bunlar hep özel olarak Academia Sinica'nın, yani Çin Bilimler Akademisi'nin bastırıldığı kitapçıklar halindeydi. Öğrendik ki, bütün bunları Prof. Çang ve ekibi hazırlamış. O zaman, Çinliler arasında da, tıpkı Ruslar'daki gibi çok çok kaliteli akademisyenler olduğunu fark ettim. Onların altında enstitülerde çalışan bir grup çok kaliteli adam daha vardı. Orada ben Tibet hakkında bilgi toplamaya başladım. Not tutarak epey bilgi sahibi oldum. Okuyamıyordum çünkü. Dağıttıkları küçük İngilizce özetler vardı, akşamları odada onları okuyordum. Aklıma gelen soruları da not alıp ertesi gün Prof. Çang'a soruyordum. Verdiği cevapları da yine not def-

terine yazıyordum. Benim bu ilgim Prof. Çang'ın da hoşuna gitmiş. Konuklar arasında en genci olduğumu biliyordu. Bir de Türk'üm. O da bir garip tabii. Gelenlerin hepsi Alman, Fransız, İngiliz, İtalyan. Bir de Türk var...

— *Eşantiyon gibi...*

— Valla öyle... Biz Çin'de Çang'la çok iyi ahbap olduk ve ben orada çok şey topladım. Sonra bizi Çin Seddi'ne götürdüler.

— *Nasıldı Çin seddi, izleniminiz neydi?*

— İzlenimim çok negatifti. Ama oraya giderken Ming Mezarları'nı gördük. Bak, işte onlar müthişti! Birkaç tane büyük imparator mezarı, ta yerin altına iniyorsun, koca koca kuleler falan var. Bunlar çok hoşuma gitti. Ama Çin tarihi hakkında bir şey bilmediğim için o zaman pek fazla bir anlam ifade etmemişti. Ming imparatorlarının bir kısmı Nankin'de, bir kısmı Pekin'deydi. Payitaht ne zaman nakledilmiş bilmiyoruz, Çinliler de anlatmayı bilmiyorlar.

— *Anlatmak neden zor olsun ki?*

Anlatmak dünyanın en zor işi. Hele doğru dürüst bilim tarihinden haberdar değilsen, bir şeyi anlatman mümkün değil. Çin'de dikkatimi çeken şeylerden birisi de buydu zaten. Koca ülkede her şeyin tarihi vardı ama bilim tarihi yoktu. Pekin'de bir astronomi kulesi vardı yalnızca. Astronomi kulesinin üzerinde de enstrümanlar duruyordu o zaman. Arabada giderken görüyorsun, çok meşhurdur o enstrümanlar. Çünkü astronomi ile astroloji çok mühim. Hele takvim yapmak inanılmaz ölçüde mühim. Sonradan öğrendim ki, her imparator talıta çıktığında, onun takvimi astronomlar tarafından düzenleniyormuş. Çünkü o takvim, hasat zamanı dolayısıyla imparatorun otoritesini temsil ediyormuş. Ben bunları bilmiyordum o zaman.

*Çin Seddi hakkında bir şey söylemediniz.*



— Biz geldik Çin Seddi'ne, çok sıcak ortalık. İçecek bir şey yok. Etrafıma bakıyorum, meyve suları falan satılıyor ama dokunamıyoruz. Ne büyük sıkıntıydı biliyor musun, sana anlatamam. Şöyle kana kana bir şey içmemek... İçecek bir şey istiyorsun, herif termosla geliyor, bildiğin kaynar su.

— *Çay da mı yok?*

— Çay var ama o da ayrı rezalet. Çünkü bizim bildiğimiz çay gibi süzmüyorlar çayı. Bütün yaprakları içinde, koca koca. Yeşil çay da bu. İğrenç bir şey. İçecekken yapraklar ağzına geliyor. Yani tam bir işkence. Neyse, Çin Seddi'ne geldik. Ben bunlara, “Bu Çin Seddi bize karşı yapılmış, benim atalarım öteki taraftaydılar” diye takılıyorum. Arkasından da, “Böyle set mi olur, bizimkiler atla bile geçmişler üzerinden. Biz zaten tarihte okuduk bunu, yaptığınız koca set hiçbir işe yaramamış. Ne Cengiz Han'ı durdurabilmiş, ne başkasını” diye devam ediyorum. Tabii Çinliler, “Müt-hiş” diyorlar, başka bir şey demiyorlar. Bir de uzunluğuyla övünüyorlar. Dolayısıyla, ben Çin Seddi'nden pek fazla etkilenmedim.

— *Bir de Pekin Adamı hikâyesi vardı...*

— Pekin Adamı'nın hikâyesini biliyordum. Bizi arabalara bindirdiler, gidiyoruz. Pekin'in dışına çıktık ama kokudan durulmuyor, her taraf insan dışkısı kokuyor. Neyse, mağaralara geldik, dağıldık, orayı burayı seyrediveriz. Bu arada benim çişim geldi. Bakıyorum, işeyecek yer yok. Turistik yer de değil zaten, bir mağara. Ben de çekildim mağaranın bir köşesine, bir güzel işedim!

— *Tarihi mağarada bunu da yaptınız yani...*

— Evet yaptım. Kevin, “Neredeydin?” diye sorunca da, “İnsanlığın kökenine işedim geldim” dedim. Pekin Adamı'ndan da tek hatıram o kaldı.

— *Herhalde artık Tibet'e gideceksiniz...*

— Evet, “Toplantı bitti, şimdi Tibet’e gidilecek” dediler. Bizi bir Boeing 707 jet tayyaresine bindirdiler. İçeri bir girdim, Zimbabwe Havayolları mı, Zambiya Havayolları mı ne, ona ait bir Boeing 707. Önünde nal gibi yazıyor. Belli ki oradan satın alınmış veya kiralamış. Tayyarenin her tarafı dökülüyor. Amerikan tayyaresi bu. Neyse bindik, oturduk, herif gazı verdi, havalandık. İki saatlik uçuştan sonra başladık Çengdu’ya doğru alçalmaya. Aşağı bir bakıyorum, nasıl kesif bir nem. Buluta gömülmüş bir vaziyette iniyoruz. Arada bir bulutlar açılıyor, kırmızı topraklar görülüyor. Bir de bütün damlar siyah. Aşağıda bir siyahlık hâkim. Evler falan, damlar, her taraf siyah.

— *Ama inebildiniz...*

— Havada kalacak değiliz ya, indik. Bizi bir otele aldılar, akademi mensubu adamlar geldiler. “Yarın Tibet’e gideceğiz” dediler. Senin anlayacağın, Lhasa’ya uçacağız. Bu arada sağlık muayenesinden geçtik. Ben bunlara bir rapor götürmüşüm ama bir daha kontrolden geçtik.

— *O niye?*

— Çünkü gideceğimiz yer beş kilometre yukarıda. Yani Lhasa şehri üç buçuk kilometre irtifada. Dolaşacağımız yerlerde de yer yer altı kilometreye varıyor yükseklik. Dolayısıyla, “Herkes sağlığına dikkat etsin” dediler. O gece yattık. Ertesi gün geldik. Baktık çift motorlu, pervaneli bir tayyare. Pervaneli tayyare olduğu için beş-altı saat sürecek yol. Fakat pervaneli tayyarenin büyük bir avantajı var. Jet kadar yukarı çıkamıyor, o da fevkalade gözlem imkânı veriyor yolculara. Havalandık ve olağanüstü bir manzara ile karşılaştık. Onu anlatmak mümkün değil, sadece görürsen anlayabilirsin ne demek istediğimi. Dünyanın en büyük dağ sıralarını ve bunları birbirinden ayıran dev nehir vadilerini katettik havadan. Uzakta Minya Gonkar’ı gördüm ve sonunda dağları aşıp yüksek platoya vardık. Pek hoş buzul morfolojisi ile ilgili şekilleri gördüm yol boyunca. Sonunda tayyare meydanının

bulunduğu Yarlung Zangbo vadisine inerken, bu dev nehrin sahilinde oluşmuş büyük kumullar gördük.

— *Nihayet Tibet'tesiniz...*

— Evet, nihayet. Uçaktan inince bizi cipler karşıladı. Eski kommünist cipleri. Rus ordusundan kopya yapılmış. Bir indik, ot yok etrafta. Bitki örtüsü falan bitti tabii. Heyecanla etrafa bakıyorum. Lhasa'ya gelmişiz. Sven Hedin'in ömür boyu ulaşmayı arzulayıp da ulaşamadığı yere biz tayyareyle geldik, ciple götürülüyoruz. Ne büyük keyif... Fakat benim kafam başladı zonklamaya. Migren var tabii. Biz otele geldik. Millet, "Gezelim Lhasa'yı" diyor. Otele gelene kadar bende adım atacak hal kalmadı. Çinliler de telaş ettiler. Çok şiddetli migren başladı. Ama nasıl, gözümü açamıyorum!..

— *Tam da zamanıydı yani...*

— Neyse, askeri bir yerde beni bir yatağa yatırdılar. Yatağa yattım ama kafam felaket. Ne ilaç tesir ediyor, ne bir şey. Çinliler, "Bir doktor çağıralım" dediler. "Kimi çağırırsanız çağırın, iğne mi yapar, morfin mi yapar" diye feryat ediyorum ben. Biraz sonra iki doktor geldi askeri üniformayla. Adam gayet güzel bir İngilizce ile "Neyin var?" diye sordu. Anlattım derdimi. Elini cebine attı, bir ilaç çıkardı, bir tablet verdi ve içmemi istedi. Ben içimden, "Sersem herif, sıradan başağrısı sandı, aspirin veriyor bana. Benim başıma gelenin farkında değil" diyorum. Neyse, biz ilacı yuttuk, yarım saat sonra ağrı yok, bitti.

— *O kadar aşığıladınız adamları üstelik...*

— O başka, bu başka. Başımın ağrısı geçince, "Kimdi bu doktor, bana verdiği ilaç neydi?" diye kıvranmaya başladım ben tabii. Askeri doktormuş, her ihtimale karşı bir tablet daha bırakmış. Ama tabletin üzerinde hiçbir şey yazmıyor. Ve ben bugüne kadar öğrenemedim o ilacın adını. Herkese soruyorum, "Ordunun işi" diyorlar, başka bir şey demiyorlar. Neyse, ben kendime geldikten sonra Kevin'le buluştuk. Ke-

vin'in de burnu kanamıştı. İrtifaya çıkınca yüksek tansiyon böyle şeyler yapıyor. Bir de Kevin Burke yaşlıydı. Yaşlıydı dediğim, babamla yaşıt, 1929 doğumlu. Kevin bana, "Burada yavaş yürüyeceğiz" dedi. İki adım atıyorsun, koşmuş gibi dilin dışarı çıkıyor. Felaket, inanılır gibi değil. Ben hayatımda böyle bir tecrübe yaşamadım. Yürüyemiyorsun, hemen yoruluyorsun. Üç buçuk kilometre yükseklik, şaka değil tabii. Sonra Lhasa'yı dolaştırdılar bize. Önce Potala'ya gittik. Potala müthiş bir yer. Mimarisine falan hayran oldum. Mesela duvarlar en üst katlarda dallardan yapılmış ve dallar duvarlık dizilmiş. Devasa. Altı tabii taş ama üstü dallardan yapıma. Dalai Lama'nın eskiden yaşadığı yerde müthiş bir kütüphane vardı. Sen hayatında hiç Tibet kitabı gördün mü? İki tahta düşün, uzun, aralarında yapraklar var.

— *Kütüphane dini nitelikli kitaplarla mı doluydu?*

— Tabii, hepsi dinî nitelikteydi. İçeriye girdik, "Burası kütüphane" dediler. Muazzam heykeller vardı. Bir tanesinde çiftleşme halinde bir kadın ve erkek. Kevin, bereket bilmemesi falan diye hepsini saydı bize. Ve ben orada bir kez daha hissettim ki, benim gördüğüm tahsil tahsil değil be kardeşim! Uydurma! Hiç haberimiz yok. Potala'yı Faik Sabri'nin kitaplarında okumuştum. Dalai Lama'nın yaşadığı yer olması dışında hiçbir fikrimiz yok. Tibet'in nasıl bir politik sistemi vardır, Dalai Lama nedir, Taşi Lama nedir, ilk defa öğreniyorum. Fakat İngiliz Kevin Burke biliyordu hepsini. Müthiş etkilendim.

*Kevin Burke de 29 doğumlu, babanızın yaşında...*

Ama babam da bilmiyor ki!

*Siz Kevin Burke'den daha genç yaşta hepsini öğrendiniz ama...*

İşte onlar sayesinde, benim kendi eğitim sistemim sayesinde değil. Ben bu adamların yanında yetiştim. Tibet'te Kevin Burke'den, Desio'dan, Gansser'den, Shackleton'dan,

Çang'dan neler öğrendim, bir bilsen. Müthiş herifler bunlar. Kütüphanede benim içimden oradan bir kitap yürütmek geçti. Ama hangisinin işime yarayacağını bilmediğim için vazgeçtim.

— *Sırf bu nedenle mi vazgeçtiniz?*

— Hayır, boyum da yetişmiyordu zaten. Devasa bir şeydi çünkü. Her tarafı gezdik, en yukarıda bizi terasa çıkardılar. Düşünebiliyor musun, dünyanın damındasın ve bunun da bir üstüne çıkıyorsun. Lhasa bir vadinin içinde. Etrafındaki dağlara bakıyorsun, o dağların tepesi 5000 metrede duruyor. Ve hepsi tıraşlanmış gibi plato. Platonun içine gömülmüş Lhasa Nehri'nin vadisi. Onun içine de Lhasa kurulmuş. “İleride tıbbiye okulu var” dediler. Tıbbiye deyince yanlış anlama, Tibet tıbbiyesi. 1959'da Tibet isyanında Çinliler topa tutmuş orayı. Harabe halinde kalmış, şimdi o da kalmadı ya! Sonra biz Potala'dan çıktık, tıbbiye okuluna gittik, sonra da Jokkang'a gideceğiz. Muazzam bir tapınak. Ben bu arada etrafıma bakıyorum, sürekli bir koku. Tibetliler çok fena kokuyorlar. Yıkanmıyorlarmış çünkü. Su yok, soğuk, yüksek, fakirlik, görgü ve bir sürü şey bir araya geliyor, yıkanmıyorlar. “Jokkang'a gidelim” dediler. Jokkang'ın önüne gelince bir ses duyuyorsun. Tahta yerde sürtünüyor, bir şey düşüyor sanki. Birden ayağımın yanından bir herif hızla geçti. Attı kendini yere. Dizlerinde tahtalarla kendini yere atıyor, sonra ellerinin üzerinde ayağa kalkıyor, arkasından bir daha kendini yere atıyor.

— *Ne bu, bir tür ibadet mi?*

— Bütün tapınağın çevresini gövdesiyle ölçüyor adam. Çok dindarsan Kailas'a gidiyorsun. Himalayalar'da Manasarovar Gölü'nün yakınlarında bir tepe var, oraya gidiyorsun, bütün tepenin çevresini gövdenle ölçüyorsun. Buna önceden şahit olanlar var ama benim gibi ilk defa görenler şaşırır tabii. Heriflerin üstü başı perişan, ama ne perişanlık, lime lime dökülüyorlar.

— *O tahtalar ne kadar korur ki insanı?*

— Amaç zaten koruması değil, o bir tür ibadet şekli. Çünkü etrafta normal adamlar da var. Neyse içeri girdik. Kesif bir tereyağı kokusu. Nasıl midem bulandı bilemezsin...

- *İçerisi nasıldı?*

- İçerisi dışarının tam tersi. Devasa heykeller var. O heykellerin üzerindeki zenginliği tahmin edemezsin. Altınlar, turkuvazlar, yakutlar...

— *Bütün Tibet’i doyurur diyorsunuz...*

- Hem de ne doyurmak ama! Bir bakıyorsun, rahipler, yani lamalar dolaşıyor ortalıkta. Adamın derisinin üzerindeki kir tabakası kalkmış, kıvrılıyor. Ben Kevin’e, “Fena oluyorum” dedim. Kevin yüzüme baktı, “Bembeyaz oldun, sen dışarı çık” dedi. Daha fazla tahammül edemedim ve çıktım dışarıya. İşte orada ateist olduğum için kendimle ne kadar iftihar ettiğimi sana anlatamam. Bu rezilliği insanlık nasıl kaldırıyor, benim bunu anlamam mümkün değil.

*Arazi nasıldı pekâlâ?*

Tibet köylüleri akıl almaz fakirler. Dünyadan bihaberler. Hani bizde vardır ya, meczuplar dolaşır, saçları yapışmış, suratı simsiyah, ellerinde çöplerle filan görürsün arada, hepsi o tıp işte. Hepsi aynı adamların. Düşünebiliyor musun, biz arazıdayken bazen yemek yemek için duruyorduk. Adam elli metre yakınına geliyor, kokudan duramıyorsun, felaket bir şey. Biz dolaşırken, Batılılar başladılar, “İşte bu Çinliler ne kadar kötü işler yapmış, Tibet kültürünü öldürmüş, yazık, muhafaza edilmeliydi” diye konuşmaya. Ben bunu duyunca patladım. “Siz neden bahsediyorsunuz ya, delirdiniz mi? Bizler önce okula giden çocuklar gördük. Güzel güzel üniformalarını giymişler, ellerinde çantaları, okula gidiyorlar. Bu, Çinliler sayesinde olmuş. Tibetliler’e kalsa, bu papazlar yüzlerce yıldır yaptıkları gibi yine kanını emecekler Tibet’in. Baksanıza etrafınıza, burası bir ortaçağ toplumu. Bir de Tibet

kültüründen söz ediyorsunuz, tüküreyim ben öyle kültürün içine. Yani bir yerde bir mafya kültürü olsa, kültür diye hürmet mi etmemiz gerekiyor?” diye bağırdım...

— *Tek tip mi kültür olsun yeryüzünde hocam?*

— Hayır ama gelişsin kardeşim. Gelişmiş kültürlerin çeşitleri olabiliyorsa olsun, ama nedir bu ya? Gelenek görenek insanın aleyhine ise bunların geliştirilmesi lazım. O zaman biz mağarada oturalım, ne işimiz var kentlerde? Çinliler geldikten sonra bu papazların bütün gücünü kırmışlar. Çocukları mektebe gönderiyorlar, Tibet halkını entegre ediyorlar. Efendim Tibet bağımsızlığını kaybetmiş. Kaybetmese ne olurdu ki? İyi ki kaybetmiş. Tibet’in bağımsız olduğu zamanları da hatırlıyoruz, kimse giremiyordu içeriye. Tibet hakkında bilgi toplanamıyordu. Eğer Çinliler olmasaydı biz de gidip göremeyecektik oraları. Fikir sahibi olamayacaktık. Dünyanın en yüksek platosu. Ayrıca Tibet bir çarpışma platosu. Bütün Hint Okyanusu’nun ve bölgelerinin, hatta tüm dünyanın iklim rejimini etkilemiş yükselmek suretiyle. Dolayısıyla, dünyanın atmosfer sirkülasyonunu değiştirmiş, dünya iklimini etkilemiş. Çinliler olmasaydı, bunların hiçbirini öğrenemeyecektik biz.

— *Çin’den önce nasıl olduğunu biliyor musunuz?*

— Bilmez olur muyuz? Ülkeye kaçak girenlerin veya seyyahların verdiği raporlar var. Zaten bugün Tibet’in halini görünce, eskiden ne olduğunu çok rahat anlıyorsun. Ben Avrupalılara, “Siz delirdiniz mi, yazık değil mi bu insanlara? Yani siz romantik eski kültür göreceksiniz diye bu insanlar burada sürünsün mü?” dedim. İyi ki Çinliler gelip o manastırların hepsini topa tutmuşlar.

— *Taliban Afganistan’da üç heykeli topa tuttu diye dünyada kıyamet koptu...*

— Dikkatinizi çekerim, Çin’in topa tuttuğu manastırın içindeki heykeller değil. Manastırı bir askeri kale olarak kullan-

mış Tibetliler. Çin orayı yıkabilmek için girmiş oraya. Arkasından da oradaki eserlerin hepsini korumaya almış. Bütün o Buda heykelleri kültür korumasındadır. Bütün dünyaya açık, isteyen gidip inceleyebiliyor. Taliban'ın yaptığıнын tam tersi. Tibet'in papazları Taliban'ın yaptığıнын yapıyorlar.

— *Tabii, bir de Çin emperyalizmi gibi ilginç bir konu var...*

— Evet, bütün gücümle destekliyorum Çin emperyalizmini. Nasıl mutlu oldum bilemezsin. Hararetle Çinliler'i tebrik ettim orada. "Keşke başka yerleri de alabilseydiniz" dedim. Asya'da hâlâ Çinliler'in almasında fayda gördüğüm yerler var.

— *Aklınızdaki yerlerin isimlerini zikretmeyin isterseniz...*

— Sen bilirsin ama aynı şeyi ben Ruslar'a da söyledim. "Siz Asya'nın yarısını kurtarmışsınız" dedim. Rus imparatorluğu sınırları içinde kalan yerler tam anlamıyla Avrupa. İrkutsk'a gidiyorsun, operalar filan, tramvaylar işliyor.

— *Ben de Kazakistan'a gittim, Almatı'da (eski adı Almaata) öyle bir havaalanı vardı ki, görseniz bu sözlerinizi geri alırdınız...*

— Ama Kazakistan'da nereye gittin, Almatı'ya mı? Orada pek çok müze var...

— *Müze var ama doğru dürüst havalanı yok...*

— Yok canım. Havaalanı hiç de fena değil. Bizim Yeşilköy Havaalanı da 1960 yılında öyleydi.

— *İyi ama biz 2003'te gittik...*

— Ama bir kere Rusya'nın ekonomik durumu malum. Rusya'nın oralara ne zaman ulaştığı malum. Almatı'nın eski adını biliyorsun, Verniy. Verniy'in kuruluş tarihi ne ki? Ama bugün kütüphanesiyle, akademisiyle, üniversitesiyle nefis bir yer. Bugün Almatı'nın imkânlarına sahip kaç şehir var Türkiye'de? Mesela Almatı'da Doğa Tarihi Müzesi var. Var mı



Türkiye’de bir tane Doğa Tarihi Müzesi? Yok. Almatı’da koca bir akademi var, adam gibi çalışan bir jeoloji servisi var. Senin ülkende yok. Ben Teknik Üniversite’ye geldiğim zaman kütüphanesi olmayan bir üniversiteydi. Düşünebiliyor musun, 230 yıllık bir üniversitenin adam gibi bir kütüphanesi olmaması ne demek? Kitaplık vardı ve adı da kitaplıktı zaten.

— *Anladım ama bu benim suçum değil herhalde...*

— Ben durumu anlatıyorum. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi zengindir güya. Rektöre gidip, “Kütüphanedeki dokuz bin kitap kayıp gözüküyor” diyorlar. Rektör de bütün bölümlere haber gönderip üzerlerine kayıtlı kitapları geri getirmelerini istiyor. Tam 27 bin kitap geri geliyor, ama o 27 bin kitabın içinde kayıp gözüken dokuz bin kitap yok. 27 bin kitap kaybolmuş, kütüphane bile farkında değil bunun.

— *Benzer bir şey Rusya’da da olamaz mı?*

— Hayır efendim, ne münasebet! Rusya’da böyle bir şey olması mümkün değil. İrkutsk’ta da olmaz böyle bir rezillik, Almatı’da da olmaz. Bugün Rusya’nın en eski üniversite şehri St. Petersburg’a gidiyorsun, Karpinski’nin çalıştığı odayı muhafaza etmiş adamlar, gayet güzel yerinde duruyor. Ne zaman çalışmış orada? 1870’lerde. 1870’lerde senin ataların ne yapıyorlardı? O tarihteki Osmanlı İmparatorluğu’nu gözünün önüne getir. Abdülhamid’den hemen önce. Abdülaziz’in saltanatı. Bir facia! Ne müze var, ne bir şey var. Tam bir ortaçağ imparatorluğu. Mukayese etmek mümkün değil. Dolayısıyla Ruslar Asya’nın kuzeyini kurtardılar, Çinliler de doğusunu ve ortasını. Şimdi de güneydoğusunu toparlıyorlar çok şükür. Yazık ki sadece oralarda bu adamlar. Şu Asya’nın tamamını bir paylaşabilselerdi çok daha hayırlı olacaktı bütün Asyalılar için. Çünkü ben Çin’i gözlerimle gördüm. 2006’ya kadar muntazam olarak Çin’e gidip geldim. Hatta 80’li yıllar ve 90’ların başında her yaz Çin’e gidiyordum. Çin’deki gelişmeyi adım adım gördüm. Bugün Çin müthiş bir yer. Gittiğimiz zaman bizi Jeoloji Enstitüsü’ne götürmüşlerdi. İnanır mı-

sın, koridorlarda fareler dolaşıyordu, pislikten geçilmiyordu. 1997 ya da 98’de gittiğimde ise o enstitü, Almanya’daki enstitülere benzemişti.

— *Pekâlâ o şikâyetçi olduğunuz kokular gitmiş miydi?*

— O eski kokuları hissetmedim son gittiğimde. Ama henüz eskiden gittiğim yerlere gitmedim. Bu sefer, üstelik oğlum Asım’la birlikte gittik. Fakat Asım’a benim tanıdığım Çin’i anlatmam mümkün değil. Çünkü Asım, “Ben Coca Cola istiyorum” diyor, köşe başında var. Asım’la bir yerden bir yere giderken trafik sıkıştı sık sık mesela. Halbuki ben gittiğimde trafik kavramı bile yoktu. Araba yoktu çünkü. Sabah kalkıp bakıyordum, upuzun bir cadde. Bisikletli insanlardan başka hiçbir şey yoktu üstünde.

— *Kaç yıldan söz ediyorsunuz?*

— 1980’den söz ediyoruz...

— *1980’de İstanbul’da da trafik diye bir kavram yoktu herhalde.*

— Aman efendim, olmaz olur mu? Ben çocukken Beyoğlu’nda trafik tıkanırdı. Pekin’de partinin, üniversitenin, akademinin dışında arabası olan yoktu. Birkaç tane araba dolaşıyordu koca şehirde. Ama herkesin bisikleti vardı. Çekçekler vardı. Hatta ben bir çekçeğe binmek istedim, Kevin Burke mani oldu ve “Bu insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir vasıta, binme” dedi. O gün bugündür de binemiyorum.

— *Onayladınız mı Kevin Burke’ü?*

— Evet. Düşündüm ve haklı buldum söylediğini. İnsan seni çekiyor. Ondan sonra da hiç binmedim.

— *Sizin böyle bir şey yapmanız ilginç tabii...*

— Niçin? Her insan potansiyel olarak benim gibi olabilir. Benim aşağı gördüğüm kültürlerdir, kişiler değil. Çünkü kişileri kurtarabilirsin ama kültürü değiştirmek zordur. Bu tür kül-

türlere saygım yok benim. Bir kültür, sadece kültürdür diye saygım yok. O kültür belli bir şey yaratmışsa, bir uygarlık yaratmışsa saygım büyük tabii ki. Ancak, bir insan grubu herhangi bir kültür yaratmış diye, mesela Tibet'te gördüklerime saygı duymam mümkün değil.

— *Buda heykelleri için de geçerli mi bu mesela?*

— Ama o kitapları okusan, tam bir felaket. Yok Buda gökten indi, yok Nirvana'ya ulaştın mı şunları hissedeceksin filan, saçma sapan şeyler bunlar. Tibet coğrafyasını göstereyim sana, o da ayrı bir felaket.

— *Jeolojik anlamda neler oldu Tibet'te? Lhasa'dan neralere gittiniz?*

— Tibet hakkında o zaman daha önce 1977'de Vermont eyaletinin Woodstock şehrinde yapılmış olan Penrose Konferansı nedeniyle anlattığım iki görüş çarpışıyordu. Kevin Burke, Bill Kidd, John Dewey ve ben ise üçüncü bir görüş atmıştık ortaya. Bunun için Fransız ekibiyle bir türlü anlaşamıyorduk. Platodaki deformasyonu görmek için Lhasa'nın kuzeyindeki jeotermal alanın olduğu Yangbajain'e kadar gittik. Orada da hakikaten çok genç deformasyon olduğunu gördük. Ama burası da çok fazla platonun içine girmiyor. Sonra Transhimalaya'ya geçtik, Transhimalaya zaten Himalaya gibi, Himalaya'nın kuzeyinde, Yarlung Nehri'nin ötesinde yüksekçe bir silsile. Sven Hedin buraları 20.yüzyıl başında keşfedince bu silsileye Transhimalaya adını vermiş. O zaman İngilizler tarafından yönetilen Hindistan Jeoloji Servisi çalışanları da itiraz etmişler: Bu trans (yani "ötesi") lafı bize göre; ama mesela Tibetliler'e göre cis (yani "berisi") demişler. Ama Hedin'in verdiği isim uzun yıllar kullanıldı. Şimdi Çinliler Gangdese adını kullanıyorlar ki bu da yanlış, zira aslında yalnızca Kailas (Gangdese, Sanskritçe olan Kailasa'nın Çinceleştirilmesinden türemiştir) Tepesi'ne dayanıyor. Ben hâlâ Transhimalaya adını kullanırım.

— *Tartışmalar ne oldu bu arada?*

— Biz buralarda dolaşıyoruz ama aramızdaki tartışma da aralıksız devam ediyor. Biz Yarlung Nehri’ni geçtik, Yamrok Yumtso’ya doğru gidiyoruz. Bu yusuvarlak bir göl, gölün kendisi daire şeklinde. Bu gölün kıyısından giderken, Himalaya’nın Hint tarafının Tetis okyanusuna bakan kıta kenarının çökellerini gördük. Oradan döndük Gyangze’ye gittik. Gyangze çok enteresan bir yer. “Panayır var” dediler, biz de hemen, “Aman gidelim” dedik.

— *Siz sevmezsiniz öyle şeyleri...*

— Ama meraklı bir adamım. Mahalli bir opera sergileniyor-du, Çin operası gibi. Çin operasına Pekin’de gittim, bütün gece migren ağrısından fenalık geliyordu. Korkunç bir şeydi, ben böyle feci bir şey görmedim hayatımda. Bu defa gittiğimiz ona benzer bir şey ama daha az sayıda insan panayır yerinde, ring benzeri bir sahnede oynuyor. Neredeyse bizim ortaoyunu gibi, fakat müzik eşliğinde icra ediliyor. Müzik dediğim de kuru gürültü. Çok enteresandı. Kültürel olarak enteresandı, hâlâ yapıyorlar mı bilmiyorum. Turistler için yapıyorlardır herhalde ama artık o otantik hava gitmiştir. Bizim gördüğümüz otantikti, kendileri için yapıyorlardı. Gyangze’den Xigatse’ye geldik. Xigatse Tibet’in çok önemli iki şehrinde biri. Diğer Lhasa.

— *Sizin gittiğiniz yıllarda Dalai Lama orada mıydı?*

— Yok kovulmuştu, Çok iyi de olmuştu. Onun yerine öteki tarafta ruhani şef Taşi Lama oturuyordu. Yanılmıyorsam oradan ben anneme rahiplerin yaptığı yastık kılıflarından almıştım. Sonra bizi aldılar, Xigatse’nin kuzeyinde Yarlung Nehri’ni yeniden gördük. Nehrin sayesinde çok güzel jeolojik yapılar açığa çıkmıştı, bunları inceleme fırsatını yakaladık. Xigatse’den çıktıktan sonra tekrar güneye döndük ve bu sefer de yüksek Himalayalar’ı gezdik.

— *Hep ciplerle mi gidiyorsunuz?*

— Tabii. Başka türlü gitmek mümkün değil zaten ve hep ordu barakalarında kalınıyor. Musluk yok, leğen getiriyorlar, ne kadar yıkanabilirsen artık o kadar yıkanıyorsun. Bir ay yıkanmamak mutluluğuna eriştim ben Çin’de. Zaten Tibet’te terlemiyorsun. Son derece kuru bir yer. Ne ter var ne bir şey. Bunun için yıkanmaya da ihtiyaç yok.

— *Tibetliler onun için mi yıkanmıyorlar?*

— Herhalde öyle bir kültürel şartlanma var. Sonra bir akşam, yanılmıyorsam biz Xigatse’deyken bir hadise oldu. Biraz daha başa alayım. Biz ilk defa Lhasa’nın güneyinde Indus-Yarlung kenet kuşağını göreceğiz. Kenet kuşağı dediğim, ofiyolitleri falan göreceğiz. Hatta benim kendi çizdiğim panoramalar var. Gittik, bir baktım, İngiltere’den Ian Gass ve Robert Shackleton gelmişti. Rahmetli Gass o zaman Open University profesörü, Robert Shackleton da emekli. BBC, gittiği yerlerde çekim yapsın diye Gass’e o zamanın koskoca bir kamerasını vermiş, çünkü BBC’nin girmesine izin vermiyorlar. Bir şey değil, Gass kalp hastası. Yürürken baktım, omuzunda kamerayla tepeye çıkarken zorlanıyor. Benim de sırt çantam var ama o kadar ağır değil. Kevin Burke’te ise hiçbir şey yok.

— *Yardım teklifi sizden gelecek herhalde...*

— Kevin elini kolunu sallayarak geliyor arkadan. Ben Kevin’e, “Ian iyi gözüküyor, sen benim sırt çantamı al, ben de ondan kamerayı alayım” dedim. “Çok iyi fikir” dedi Kevin. Sırt çantamı aldı, ben de Ian’e gittim, “Ver o kamerayı bana, istediğin yerleri söyle, beraber çekeriz” dedim. Ne kadar mutlu oldu, bir görseydin. Ne yazık ki, bu geziden birkaç sene sonra kalp krizinden vefat etti. Çok iyi bir adamdı. Kıbrıs’ta uzun yıllar çalışmış, Türk dostu birisiydi. Kıbrıs hadisesinde Türkler’in yüzde yüz haklı olduğunu söyleyen ender sayıdaki yabancılardan biriydi.

— *Daha önceden tanışıyorsunuz yani siz...*

— Evet, Ian’la ben daha önceden tanışıyorum. Tanışmamın sebebi de benim hocalarımla dostuydu Ian. Neyse, ben Ian’ın sırtından kamerayı aldım. Patrick Le Fort da vardı bizimle birlikte, Himalayalar’da yıllarca çalışmış bir Fransız jeolog. Epey dolandık oralarda. Akşamları ise ben, Kevin Burke, Ian, Robert, bir de British Museum’dan gelen bir botanikçi ile birlikte kalıyorduk. British Museum’un gönderdiği botanikçinin esas mesleği avukatlıktı ve amatör olarak botanik yapıyordu. Şöyle söyleyeyim de anla önemini, Himalaya-Tibet florasının bir numaralı uzmanıydı. Hobi olarak yapıyor ama dünya çapında flora uzmanı. Bunu bizim kültürümüzle karşılaştırma açısından not düş, diye söylüyorum.

— *Ne bakımdan?*

— Şu bakımdan: Buraya Robin Cocks gelmişti. Bizim Mehmet Sakinç’la İstanbul’u dolaşıyorduk. Mehmet, “İstanbul paleozoik fosillerini çalışan yok, fosiller adam gibi toplanmıyor” diye şikâyet ediyor. Robin de, normal bir Batılı gibi, “Niye olmuyor?” diye soruyor. Bizimki de, “Adam yok, yeteri kadar jeoloğumuz yok” diyor. Robin bakıyor bakıyor ve “Amatörleriniz ne yapıyor?” diye şaşkınlığını koyuyor ortaya. Şimdi bir bizim durumumuzu düşün, bir de British Museum’un Tibet’e gönderdiği adamın durumunu.

— *O kadar da fark olsun artık...*

— Fark o kadarla kalmıyor ki! Bir akşam bir başka barakada uyuyoruz. Ben varım, Kevin Burke var, meşhur Amerikalı paleontolog Earl Kauffman var, yine meşhur Amerikalı jeofizikçi Leon Knopoff var. Geceleyin bir gözümü açtım, Leon Knopoff “Earl, bana yardım edebilir misin, ben kalp krizi geçiriyorum” diyor. Ben sıçradım yerimden, baktım ki Kevin uçmuş, yardım aramaya gidiyor. Ekipte doktorlar vardı zaten, Çinliler de teşkilatlı gelmişlerdi. Biz gezerken oksijen yastıkları ve oksijen tüpleriyle sürekli arkamızda dolaşıyorlardı. “Leon kendini nasıl hissediyorsun?” dedim. “Ağrı, baskı, çarpıntı falan var” dedi. Ben de, “Aldırma, bana da böyle oluyordu”

diyerek konuşturuyorum adamı. Maksat telaşlanmasın ama hakikaten bilerek yapmıyorum. Sonra Alman doktorlar geldi, ilk yaptıkları iş, hemen Leon’u doğrultup oturtmak oldu. Orada öğrendim ki, kalp krizi geçirmekte olan bir adam için yapılacak ilk iş, yatıyorsa onu kaldırıp oturtmaktır. Oksijeni bağladılar. Bunları yaptıktan sonra tansiyonunu falan ölçtüler. Neyse atlattı. Atlattı ama Çinliler hemen ayırdılar kendisini geziden. Arkasından duyduk ki, Xigatse’den Lhasa’ya arabayla, oradan da Pekin’e uçakla göndermişler. Sonra da ülkesine. Vallahi hepimiz hayran kaldık Çinliler’e.

— *Bir karar verin artık, Çinliler uygar mı, değil mi?*

— Uygarlık çok daha etraflı bir konu. Mesela, bu kadar hızlı müdahale hepimizi hayran bıraktı. Asker doktorlar geldi birdenbire fakat Almanlar’ın yüksek irtifa doktorları müthişti. Kevin Burke gitti, hilafsız üç dakika sonra herkes giyinmiş olarak bizim odadaydı. Leon Knopoff iki tane profesörlüğü olan adamdı. Bir jeofizik bölümünde profesör, bir de müzik bölümünde profesör. Müzik bölümünde teori dersleri veriyordu ve şahane bir müzisyendi. Hatta biz canımız sıkıldığı zaman *Don Giovanni*’den falan aryalar söylerdik, öyle ki, toplantılarda Leon Knopoff ile karşılaştığımız zaman hâlâ karşılıklı arya söyleriz. Biz Leon’u geri gönderdik, Xigatse’den güneye döndük. Yüksek Himalaya’yı kesiyoruz bu sefer. Aman ne manzara!.. Biz en yüksek geçitlerden birine geldik. Peter Molnar, “Gidebileceğimiz en yüksek yer burası mı?” diye sordu. Çinliler, “Evet, bundan sonra hep aşağı gideceğiz” dediler. Artık Himalayalar’ı terk ediyoruz, daha doğrusu, Tibet’i terk ediyoruz. Himalayalar’ın doruk noktasını aştık ve birkaç kilometre içinde çölden tropik ormana geçtik. İnanılmaz bir şeydi. Birdenbire her taraf yemyeşil kesildi. Birkaç kilometre geride ot bile bitmezken, birkaç kilometre sonra hakikaten tropik bir bölge var. Bizim Karadeniz gibi, Zigana’yı geçersin, yemyeşil bir Karadeniz çıkar karşına, bir atlarsın, arkasına geçersin takır takır. Himalaya da öyle.

— *İniş, çıkıştan daha zor olsa gerek...*

— Hiç sorma, hemen sıkıntı başladı tabii. Çünkü, aşağıya doğru gidiyoruz. Nyalam'a gideceğiz. Orada Çin-Nepal sınırında "Dostluk" köprüsü var. Orada Çinliler bizi Nepalliler'e teslim edecek, biz de Katmandu'ya gideceğiz ve iş bitecek. Düşün, Himalayalar'dan aşağı iniyoruz ve Çinliler en üst viteste kullanıyorlar arabayı. Ayak devamlı frende. Tahmin edilebileceği gibi, yokuş da bir türlü bitmiyor. Daha da güzeli, bir taraftan yağmur yağıyor. Bir keresinde bizim minibüsün önüne bu odanın yarısı büyüklüğünde bir taş yuvarlandı. Biz dehşet içerisinde bizim minibüsün önünden koca bir kayanın geçtiğini gördük. Yani o kaya birkaç saniye bekleseydi, biz o kayayla birlikte gitmiştik. Ben araba kullanmayı bilmediğim halde dikkat kesildim. Bakıyorum, adamın ayağı sürekli frende. O balatalar bir yansa, vallahi Ganj Nehri'nden toparlar bizi.

— *Kimse itiraz etmiyor mu Çinliler'e?*

— Hayır, en büyük muhalif benim ve devamlı şikâyet ediyorum. Bir ara Kevin bana kızdı ve "Celâl, şikâyet edip durma" dedi. Sonra bir adım daha ileri gitti, "Değiştiremeyeceğin şeylerden şikâyetçi olma, etrafındaki insanların asabını bozmaktan başka bir işe yaramaz" dedi. Bunun üzerine Kevin'e, "Pekâlâ, o zaman sen gel buraya" dedim. Yer değiştirdik. Ben arkaya gittim, o öne oturdu. Beş dakika sonra Kevin Burke, "Şu herife söyleyin birinci vitesle gitsin" diye başladı bağırmaya. Çinliler de hiç takmıyor bizi. Kevin'e, "Ne oldu?" diye sordum. "Ben bu herifin ne yaptığının farkında değildim" dedi.

• — *Bu arada yağmur devam ediyor mu?*

— Hem de nasıl! İş sadece yağmurla kalsa iyi, bilmem ne köprüsünü sel götürmüş, diye haberler geliyor bir taraftan da. Bu durumda, Nepal sınırına ulaşmamız da tehlikeye giriyor tabii ki. Pekâlâ ne yapacağız? Otobüslerle Lhasa'ya geri döneceğiz, oradan tayyarelerle bizi Pekin'e götürecekler,



memleketlerimize dağılacğız. Hepimiz itiraz ediyoruz, Asya'nın yarısına kadar gelmişiz, buradan geriye dönölür mü hiç? Şimdi tekrar gözümün önüne geliyor: Bizim aklımızda ciplerle filan tekrar Himalayalar'ı çıkmak ve oradan Tibet Platosu'na geçmek gibi çılgınca fikirler var. Ama nasıl yağmur yağıyor, bir görsen... Ormanda ağaçlar birbirine girmiş, yürümek bile mümkün değil. Giderken bir bakıyorsun, tepenin yarısı gitmiş aşağıya. Neyse biz bir akşam, yine bir yerde kaldık. Heyecanla haber bekliyoruz. Nihayet, yolun açık olduğu haberi geldi. Aman nasıl sevindim, anlatamam! Ve filhakika Nyalam'a vasil olduk. Orada bir otelde kaldık, otel dediğim yine askeri bir yer. Toplantı yapıldı, arkasından herkes son intibalarını anlattı.

— *Bir ay mı sürdü gezi?*

— Bu gezi bir ay sürdü. Bunların sık sık yapılması, Çinliler'le sık sık bir araya gelmemiz lazım. Bunu sağlamak için de ne taklalar atıyoruz biz! “Çin Halk Cumhuriyeti'ne muhteşem şeyler yapmışsınız, haritalarınız ne kadar güzel” falan diyoruz. Yarısı doğru, yarısı yalan söylediklerimizin. Ama tabii mühim olan şey işbirliğinin devam etmesi. Hatta Fransızlar orada Çinliler'le bir anlaşma imzalamanın ön adımını attılar ve hemen ertesi sene çalışmaya başladılar. Tibet'in bütün jeofiziğini ilk defa Fransızlar yaptılar. Neyse, bu anlaşmalar konuşuldu, sonra, “Herkes memleketinden bir şarkı söyle-sin” diyerek veda eğlencesi yaptık. Herkes söyledi, sıra bana geldi, “Sen de memleketinden bir şarkı söyle” dediler. “Ben memleketimden şarkı bilmem ki! Benim başka bir teklifim var, biz Beethoven'in 9. *Senfonisi*'nin koral kısmındaki Schiller'in *An die Freude*'sini söyleyelim” dedim. Kabul ettiler. Ben hemen Almanlar'la bir araya geldim ve Almanca söylemeye başladık. Biz söylüyoruz ama baktık İngilizler İngilizce, Fransızlar Fransızca, Çinliler Çince söylüyor aynı şeyi. Aman ne kadar memnun oldum, anlatamam.

— *Niye?*

— Niye olacak, Beethoven’i orada bulunan bütün milletler kendi dilinde söylediler.

— *Türkler hariç...*

— Zaten bir Türk var, o da benim. Gerçi Schiller’in şiirinin Türkçesi de var ama ben onu ezbere bilmiyordum o zaman. Ama Almancasını çocuk yaşımdan beri biliyorum.

— *Bana da milliyetçilik yaptıracaksınız şimdi, siz de Türkçe söyleseydiniz bir anlamı olurdu...*

— Ama Türkçesini bilmiyorum ki! Onun için ben Almanlar’la bir arada söyledim. Türkçesini de, yıllar sonra ben eski harita genel komutanlarımızdan emekli Tümgeneral Cevat Ülkekel’den öğrendim. O ezbere Türkçesini söyledi bir kere.

— *Sizin seyahat bitti mi artık?*

— Dur, daha biter mi! Ertesi gün Nepal’e gideceğiz. Yalnız bir grubun tayarisi erken kalkıyordu, onlar Katmandu’da kalmadan gideceklerdi. Bunların arasında Robert Shackleton da vardı. Zaten ben gezi süresince Robert’ın asistanlığını yaptım. Ben hayatımda arazide Robert kadar ciddi, muntazam not tutan bir adam daha görmedim. Cipte gidiyoruz, cip hopluyor, zıplıyor, kafanı vuruyorsun, ne yol var ne bir şey, o defter elinde, gözü kilometrede, sürekli not tutuyor. Döndükten sonra da bir rapor yayımladı, geçtiğimiz yerlerin jeolojisiyle ilgili. O zaman fark ettim, İngilizler’in gittikleri yerlerdeki kısacık zamanda jeolojiyi nasıl derinlemesine öğrendiklerini. İnanılmaz bir şey!

— *Ama Shackleton ayrılıyor artık...*

— Ayrılırken de görevi bana verdi. Şimdi, Himalayalar’dan aşağıya inerken klivaj-tabaka ilişkilerine bakıyormuş. Tabii klivaj-tabaka ilişkileri derken, tabakanın ters mi, düz mü durduğuna bakıyor. Tabaka ters duruyorsa, bir kıvrımlanma olabilir. Bunları tespit etmek lazım ki, Himalayalar’ın jeolojisi çıksın ortaya. Robert, o akşam tuttuğu notları bana göster-

di. Arkasından da, “Ben yarın gidiyorum, bundan sonrası için notları sen tut” dedi. Ben de, “Katmandu’ya kadar tamam” dedim ve defteri aldım. Biz ertesi gün yolcu ediyoruz onları. Onlar gidecek, biz bir akşam daha kalıp ertesi gün gideceğiz. Otobüs de Nepal otobüsleri. Otobüs hareket etti, birden Robert’ın yarı gövdesi otobüsün camından dışarı çıktı. “Celâl klivaj-tabaka ilişkilerine bakmayı unutma; aşağıya bakışlı olmalı, aşağıya” diye bas bas bağıyor. Bir türlü o manzarayı unutamıyorum.

— *Sırada Nepal var...*

— Evet, artık Nepal’e geçeceğiz. Ertesi gün otobüslerimize yerleştik, Çinliler’le sarıldık, öpüştük. Aşağı doğru gidiyoruz. Karşıdan Nepal Jeoloji Cemiyeti’nin otobüsleri geldi. Bizi aldılar, bindik. Hal hatır faslından sonra, “Nepal’e hoş geldiniz, Nepal krallıkla yönetilir ve Nepal’de 300 bin cüzamlı var” demesin mi adam?

— *Turistik bilgi gibi mi anlatıyor bunları?*

— Tamamen öyle. Böylece biz merhabadan sonra cüzamlı sayısını da öğrenmiş olduk. Halbuki Çin’de böyle bir bilgi verilmiyor. Bunun için Çin’de cüzamlı var mı, yok mu, onu da bilmiyorum. Neyse, Katmandu’ya doğru giderken ben Robert’ın istediği şeyleri yapıyorum. Çevreyi inceliyorum, not tutuyorum. Tabii bir taraftan da yola bakıyoruz. Bir yere geldik ve kağıt yapan insanlar gördük. Pirinçten kağıt yapıyorlardı.

— *Ve sonrası Katmandu...*

— Geldik Katmandu’ya. Düşünebiliyor musun, o kadar arazide kaldıktan sonra ne mutluluk! Üstelik, turistik bir otel bulduk Krallık Sarayı’nın hemen yanında: Annapurna Motel. Kevin Burke’e, “Ben bir duş alayım” dedim. Banyoya girdim, yıkanıyorum. Gözlerime inanamadım, bir su çıkıyor, kahverengi. İki haftalık kir bu. Su kahverengi akıyor. Bir daha yıkanıyorum, yine kahverengi akıyor. Birkaç sudan sonra niha-

yet beyaz akmaya başladı, ben de rahatladım. Oh be! Şöyle bir giyindim, dışarı çıktım. Kevin'le beraber yürüdük. Dükânların hepsi dışarıda, her şey açıkta satılıyor. Akşam da bir yere yemeğe gittik. O kadar zaman arazide doğru dürüst bir şey yememiştik. Grand tuvalet giyinmiş bir garson geldi. Şöyle etli bir pilav yedim, üzerine de bir kola içtim, buz gibi. Aman ne hoş geldi, anlatamam.

— *Pekâlâ, ya ertesi gün?*

— Felaket ertesi gün çıktı ortaya. Ertesi gün bir kalktım, alttan üstten çıkarma vaziyetindeyim. Çin'de bir ay dolaştık, hiçbir şey olmadı. Nepal'de bir akşam yemeği yedim ve hapı yuttum. Ama ne ishal, geberiyorum! Bir yere çıkamadım. Annem meraklıdır böyle şeylere. Yanıma ishal hapı falan vermişti de ancak öyle durdurduk. Arkasından da, "Bari gidelim, biletlerimizi konfirme ettirelim" dedik. Katmandu'da havayollarının ofisini bulduk. Mahalli kıyafetler içinde bir hanım kız oturmuş, sanki bizi bekliyor. "Biz İstanbul'a gideceğiz" dedik. İstanbul'un ismini ilk defa duyuyormuş gibi baktı yüzümüze. "Buradan Delhi'ye uçacağız, oradan da İstanbul'a uçacağız" dedim. Delhi, Karaçi, arkasından da Şarca, Beyrut ve oradan da İstanbul. Kız, "Bendeki listede yoksunuz, zaten benim kompüterim de yok, onaylayamam. Siz sadece Birleşik Arap Emirlikleri'ne kadar görünüyorsunuz" dedi. "Orada kalamayız, edemeyiz. Böyle saçmalık olur mu?" dedik ama dinleyen kim! Kevin Burke, "Mesuliyet bize ait, sen bunu okeyle, biz hallederiz" dedi. Kızcağız ıkındı sıkındı ve sonunda kabul etti.

— *Katmandu'da fazla kalmadınız, öyle mi?*

— O vaziyette nasıl kalacaksın ki? Biz uçağa bindik. Yanıma bayağı güzel bir kız oturdu. İki de bir dönüp bakıyorum ben. Yanında da babası, Sikh mensubundan kelli felli bir zat oturuyor. Bir herife bakıyorsun, bir kıza bakıyorsun, "Ulan bu heriften bu kız nasıl çıkmış?" diyorsun. Neyse biz Boeing 737 jete bindik, pilot gazı verdi, kalktık. Bu arada

söylemeyi unuttum, Tibet'te o irtifada kalkabilmek için uzun koşturmak lazım tayyareyi. Normalinde 30 saniyede tayyare kesilir yerden. Tibet'te bir dakika sürüyor. Ben bir kere daha Tibet'ten Boeing 707'yle kalkmışım 1984'te. Lhasa Havaalanı'nın anormal uzun bir pisti var. Tayyare bütün pisti koşuyor, ancak kalkabiliyor. Nepal'de de tayyare epey koştu, ondan sonra kalktı. Kalkar kalkmaz bulutların içine girdik. Epey bir tırmandıktan sonra bulutların üzerine çıkınca kuzeye bir bakıyorsun, bir duvar var. Olduğu gibi bir duvar; Himalayalar. Hiç unutmuyorum onu, müthişti. Ben ilk defa Himalayalar'ı arkadan gördüm. O da çok gariptir, herkes önden görür, biz ilk kez arkadan gördük. Bir bakıyoruz, Himalayalar kapatıyor yolu. Bunun için tayyare yirmi dakika tırmandı, bulutlardan çıktık, buna rağmen karşıda bir duvar var. Neyse, biz paldır küldür geldik Delhi'ye. Otele indik.

— *Neler olacağını bilmiyorsunuz...*

— Hayır, bilmiyoruz, bizim biletimiz okeyli ama ne olacağı belli değil. Delhi'yi gezdik bir süre ve ertesi gün havaalanına gittik, oradan Karaçi'ye uçtuk oradan da Şarca'ya. Şarca'da uzattık biletimizi, Beyrut'a uçacağız. Adam aldı bileti, kompütürüne baktı ve “Bu uçakta siz yoksunuz” dedi. Biz bağırıp çağırmaya, durumu protesto etmeye başladık ama adam tınlamadı bile. Sadece lütfedip, “Yolculardan gelmeyen olursa yedek listeye alalım sizi” dedi.

— *İyi de siz niye listede yoksunuz ki? Bileti çok önceden almadınız mı zaten?*

— Aldık almasına ama galiba biz konfirme ettiremedik. Asya'da böyle garip şeyler var, 24 saat önceden konfirme edilmesi gerekiyor biletin. Adama, “Bizim gitmemiz lazım” diyoruz, adam da bize, “Yapacak bir şey yok” diyor. Düşün, bir aydır anamız ağlamış Çin'de! Adam, “Gemilerde çalışacak bir Hint işçi grubu var, onlar gelsin, eksik çıkarsa, sizi bindiririz” dedi. Ne diyelim, kabul ettik...

— *Nepal'deki uçaktaki kıza ne oldu?*

— Bakmakla yetindim, babasını gördükten sonra... Biraz sohbet ettik o kadar. Neyse, biz Şarca Havaalanı'nda Seyfi diye İranlı bir adamla tanıştık. O da bizim gibi okey bekliyor. Kevin Burke, Seyfi'ye, "Ne yapıyorsun?" diye sordu. Seyfi, "Ağabeyimle Humeyni'ye karşı bir ihtilal düzenliyoruz, onun için ben Londra'ya gidiyorum" dedi. Sonra İran'daki durumu anlattı bize. Tabii, biz Seyfi'ye çok başarılar diledik. Arkasından Hintli işçiler görüldü. Kevin Burke, bana dönüp, "Saysana" dedi. İnanılır gibi değil ama üç kişi eksik çıktı, iyi mi? Ben, Kevin Burke ve Seyfi, üçümüz bindik uçağa. Üçümüz yan yana atladık tayyareye, Beyrut'a indik, Seyfi de Beyrut'a indi.

— *Kevin Burke niye İstanbul'a geliyor?*

— Kevin Burke bizde kalacak birkaç gün, onun için geliyor. Neyse, araziden geldiğimiz için bütün çamaşırlar tam bir rezaletti. Annemden bizim çamaşırları yıkattırmasını istedim. Biz de Kevin'le okula gittik. İhsan Hoca'yla falan konuştuk. Herkes ne yaptığımızı merak ediyor. Çünkü Tibet'ten ilk kez Avrupalılar geliyor. Düşünsene, Tibet'i yıllar sonra ilk görenlerdeniz. Ama hiçbir gazete ilgilenmedi benimle Türkiye'de. Hiçbir gazetenin haberi yoktu. Sıfır. Entelektüel merak bizim medyada maşallah tam sıfır!

— *Nereden bilsinler ki Tibet'e gittiğinizi?*

— Nereden bilsinler olur mu? Bütün Çin gazeteleri yazdı. Deng Xiao Ping misafir etti bizi, dalga mı geçiyorsun? Amerika'daki bütün gazetelerde vardı. Ama bizde çıt yoktu! Hatta Peter Hedervari adlı Macar bir meslektaşımız, yıllar sonra beni Tibetli zannetti. "Tibet hakkında bu kadar bilgisi olan adam olsa olsa Tibetli olur" demiş içinden. Onun Macaristan'da benimle ilgili bir makalesi çıktı, "Tibetli jeolog" diye. Ben de adama, "Ben Tibetli değilim, İstanbulluyum" diye cevap yazdım. O da Macarca yayımlandı, Neyse biz o akşam eve geldik. Herkeste bir telaş, sıkıntı, üzüntü. Dedim ki, bir

şey oldu ama ne oldu? Bir ara annemi çağırdım ve ne olduğunu sordum. Annem büyük bir üzüntü içinde, “Kevin’in çamaşırları gitti, donu eridi” dedi. Tabii, annem Tibet’in pisliği gitsin diye kadınlara vermiş bizim giysileri, onlar da çamaşır suyuna dayanınca Kevin’in donu erimiş. Annem, adama ne diyeceğiz şimdi, diye telaşlanıyor. “Ben söylerim, sen telaşlanma” dedim. Annem de bana, “Ah Celâl, bu adamları getirip rezil ediyorsun bizi” diye bir güzel kızdı. Ben de Kevin’e dönüp, “Senin çamaşırlar yıkanırken donun erimiş, annem çok mahcup oldu” dedim. Annem kıpkırmızı oldu tabii. Kevin döndü anneme, “Mrs. Şengör, hiç üzülme, ben eski elbise giyme uzmanıyım, hanım da çok kızar, elbiseler eski olduğu için gitmiştir, hiç merak etmeyin” dedi. Biz tabii gülmekten yerlere yattık. Annem hâlâ, bizi rezil ettin, ne kadar gamsız insansın, derdinde. “Anne” dedim, “bu gayet doğal, ne var yani, söylersin, gider bir don alırsın adama.”

— *Kevin Burke’ün hayatta bir tane mi donu var?*

— Hayır efendim, bir sürü var, bir tanesi erimiş. Annem de, “Prof. Kevin Burke’in donu eridi” diye kahroldu...

## ONUNCU BÖLÜM

### Kıbrıs Dolaylarından Bir Türkü

*Ben aldım pasaportumu gittim New York'a. Adresi bulduk, konsolosluğa müracaat ettim. "Ben vize istiyorum" dedim. Tabii adamlar bir garip oldular, "Bir dakika sizi konsolosla görüştürmemiz lazım" dediler. Euripides diye bir konsolos çıktı karşıma. Genç, tatlı bir oğlan. Geldi, pasaportumu ve davetiyemi uzattım. "Siz Kıbrıs'a gitmek istiyorsunuz, öyle mi?" diye sordu. "Evet" dedim. Adam bana, "Bizim için bir şereftir bu" diye memnuniyetini ifade etti bemen. Bırak zorluk çıkarmayı, istesem üstüne bir de pasaport verecek. "Sayın konsolos, ben de memnun oldum" dedim. Adamcağz kapıya kadar yolcu etti beni. Ne kadar şaşırdığımı tahmin edebilirsiniz. Albany'ye döndüm ve akşama babamı arayarak olup biteni anlattım.*



*1984 -yazında  
Tibet'in başkenti  
Lhasa  
havaalanında hava  
şartları nedeniyle  
mahsur kalmışken  
akşam Alman  
jeologu Franz  
Kockel ile "La d  
dar em la mano"  
düetini söylerken.*





— *Bir de Kıbrıs meselesi vardı, neydi o?*

— Kıbrıs Tibet'ten önce, 1979'da oldu...

— *O sırada neredesiniz siz?*

— Öğrenciyim Amerika'da. Şak diye davet geldi.

— *Adınıza ve Türk olduğunuzu bilerek...*

— Adıma geldi ama Türk olduğumu bilmiyorlar. Benim adresim, Albany New York, diye görünüyor. Adıma davetiye geldi ama nasıl gideceğiz Kıbrıs'a? En azından vize lazım. Öğrendim ki, New York'ta Kıbrıs Konsolosluğu var. İstanbul'u arayıp babamı buldum ve durum böyle böyle, adamlar beni davet ediyorlar ama vize almam lazım" dedim. Babam da, "Git konsolosluğa, bir sorun olursa Ortodoks metropoliti Yahovos'u ara, Mehmet Sipahioğlu'nun torunu olduğunu söyle" dedi. Babamın sözünü ettiği isim, yani Metropolit Yahovos, bizimkilerin düğününde asa tutmuş. Patrik Athenagoras'ın o zamanki diakosuymuş. Patrik gelemediği için asayı bu adam tutmuş. Ben aldım pasaportumu, gittim New York'a. Adresi bulduk, konsolosluğa müracaat ettim. "Ben vize istiyorum" dedim. Tabii adamlar bir garip oldular, "Bir dakika sizi konsolosla görüştürmemiz lazım" dediler. Euripides diye bir konsolos çıktı karşıma. Genç, tatlı bir oğlan. Geldi, pasaportumu ve davetiyemi uzattım. "Siz Kıbrıs'a gitmek istiyorsunuz, öyle mi?" diye sordu. "Evet" dedim. Adam bana, "Bizim için bir şereftir bu" diye memnuniyetini ifade etti hemen. Bırak zorluk çıkarmayı, istesem üstüne bir de pasaport verecek. "Sayın konsolos, ben de memnun oldum" dedim. Adamcağız kapıya kadar yolcu etti beni. Ne kadar şaşırıldığını tahmin edebilirsin. Albany'ye döndüm ve akşama babamı arayarak olup biteni anlattım.

— *Konsolosun ismi Euripides, bildiğimiz Euripides...*

— Evet, hiç unutmuyorum. 1979'da New York'ta Kıbrıs Konsolosu olarak görev yapan Euripides. O adamın adını mutlaka anmak lazım, müthişti, ben hayran oldum. Vizeyi aldık almasına ama bir sorun daha var: Biz şimdi Kıbrıs'a nasıl gideceğiz?

— *Türkiye'den...*

— Türkiye'den gidemezsin...

— *Atina üzerinden...*

— Ah evet! Atina üzerinden. Albany üzerinden Atina'ya geldik, oradan Kıbrıs'a uçtuk. Kıbrıs'a geldik, elimizde pasaportlar. Ben pasaportu sınır polisinin önüne koydum. Herif bir baktı, hiç unutmuyorum, fena halde irkildi. Arkamda da John Rodgers duruyor. John, orijinal çok çalışma yapmamış olmasına rağmen çok bilgili bir insandı, İhsan Ketin Hoca'nın dostuydu. Hatta Türkiye'ye geldi, onlar için ben Türkiye Petrolleri'nde rahmetli Ozan Sungurlu'nun yardımıyla bir arazi gezisi bile organize etmişim. John Rogers da daha sonra rahmetli oldu. İçinde bahsettiğim gezinin de anlatıldığı bir anı kitabı yazmıştı. Bunları anlatan bir kitabı var. Her neyse, Kıbrıs Rum tarafının sınır polisi açtı pasaportu, baktı, baktı, vizeyi gördü, bir vizeye bakıyor, bir bana bakıyor ama bir türlü de ikna olamıyor. "Bir dakika" dedi. Kalktı yerinden, gitti içeriye. İçeride bir telaş başladı. Telefonlar ediliyor filan... John, "Celâl ya seni bırakmazlarsa?" dedi. "Bilmem valla, tutuklayabilirler, hiç belli olmaz" dedim. Pasaport görevlisi geldi, "Siz Kıbrıs'a niye geldiniz?" dedi. Sebebi ni söyledim, "Pekâlâ" dedi, vurdu damgayı. Damganın üzerinde bir ay müsaade yazıyor, sildi orayı, "Ne zaman bitiyor konferans?" diye sordu. Tarihi söyledim, o da o tarihi pasaporta yazdı. Yani o tarihten sonra bir gün bile durmam mümkün değil Kıbrıs'ta. Verdi pasaportu, geçtim ben.

— *Ama geçemeyebilirdiniz de...*

— Elbette, oradaki adamın insafına kalıyorsun. Her neyse, benim tebliğim yoktu. Ben Jeff Fox'un tebliğini verecektim. Kıbrıs gezisinin en faydalı tarafı şu oldu: Bir kere Troodos ofiyolitini gördüm. Aynı zamanda Paphos-Polis bölgesindeki bütün melanjlari gördüm. Kıbrıs'ın güney kısmı, en önemli jeolojisi Kıbrıs'ın. Bunları ilk elden görme imkânı elde ettim. Orada çalışmış yabancılar ve Rumlar'la beraber bölgeyi gezdik. Yorgiyadis isminde çok akli başında bir jeolog vardı, çok güzel İngilizce konuşuyordu. Çok tatlı bir adamcağızdı. Şöyle diyeyim sana, müthiş bir hüzne kapıldım. Müthiş!

— *Neden?*

— Çünkü Kıbrıslı Rumlar'ın gösterdiği yakınlık inanılmazdı. Ben bir tane literatür almak istedim, ne istediysen hepsini satın alabildim, hepsini verdiler, hediye ettiler hatta. Dolayısıyla çok faydalı oldu benim için.

— *Sürekli araziye çıkmaktan söz ediyorsunuz. Bir jeolog için araziye çıkmak ne demek?*

— Taşların tür ve konumlarını tespit etmeye çalışmak demek. Arazide gözünüz her yerde olur. Mostra dediğimiz şey, üzerinde yürümekte olduğumuz kayanın yüzeyindeki toprağı sıyırdığın zaman ortaya çıkan şeydir. Ona bakıyorsun. Onun içerisinde hangi taş tipi olduğunu tespit ediyorsun. Bu bir kireçtaşı mıdır, kumtaşı mıdır, nedir? Onu tespit ettikten sonra hangi konumda olduğuna bakıyorsun. Tabakalı mıdır, kütle midir? Mesela tabakalıysa, tabakasının eğim doğrultu yönlerini tespit ediyorsun. Onu tespit ettiğin zaman, tabakayı bir çarşaf gibi düşün, ama bu çarşaf sonra deforme oluyor, bunun her bir köşesini ölçüyorsun. Bütün köşelerini tabii göremiyorsun ama açığa çıkmış köşelerini ölçüyorsun, sonra ölçtüğün yerlerden hareketle onun genel geometrisini çıkarmaya çalışıyorsun. O deformasyonu geri çeviriyorsun. O deformasyonu geri çevirdiğin zaman kayanın geçmişine bakmaya başlıyorsun.

— *Yeryüzü jeologların laboratuvarı yani...*

— Tamamen öyle.

— *Pekâlâ sürekli arazide dolaşmak, insan bedeninde birtakım deformasyonlara sebep oluyor mu?*

— Nerelerde ve kimlerle çalıştığına çok bağlı bu. Arazi ölümünüze de sebep olabilir. John Dewey'nin bir öğrencisi Afar'da eşkıyalar tarafından vuruldu. Mesela rahmetli İhsan Bey belinden hastaydı, Ozan Sungurlu da öyle. Bu bir ömür boyu hoplayıp zıplayıp ciplerde gitmekten kaynaklanıyor. Dağa çıkmak tek başına zarar vermez ama bozuk yollarda ha babam hoplayıp zıplayan ciplerle falan gittiğin zaman sonunda belini sakatlıyorsun. Jeolog hastalığıdır bel sakatlığı. Bu tip şeyler tabii.

— *Jeologların hayatlarının kaçta kaç arazide geçiyor?*

— Jeoloğun tipine bağlı. Eğer geniş alanda teorik çalışıyorsanız, pek araziye gitmezsiniz. Ama onun dışında, hayatınızın en azından dörtte biri arazide geçer. Arazi dediğim zaman hep İstanbul'da Boğaz çevresini dolaşmıyorsun. Böyle arada bir Himalayalar'da da dolaşıyorsun.

— *Sonra da harita yapıyorsunuz...*

— Tabii. Bu haritalara arazinin özelliklerini yazıyorsun, kayalık tiplerini geçiriyorsun. Nerede ne tür kaya var, bu kayaların birbirleriyle sınırları ve içindeki yapıların geometrik elemanları nelerdir, bunları haritaya döküyorsun. Bunu yaptığın zaman da bir nevi yeraltının üç boyutlu bir modelini çıkarmış oluyorsun.

— *Onun için son derece kıymetli oluyor bu haritalar. Fransa'da satın aldığımız haritalar böyleydi mesela...*

— Tabii, o tarihli değeri olan bir haritaydı ama haklısın, jeoloğun temel aleti jeolojik haritalardır. Jeolojik harita yapmadan bir halta yaramaz jeolog.

— *Jeolojik harita dediğiniz şey bizim bildiğimiz haritalardan...*

— Çok farklı...

— *Pekâlâ Türkiye’de ilk jeoloji haritasını kim yapmış?*

— Türkiye’de Cumhuriyet’e kadar jeoloji haritası yapan adam yok. Sadece 1911’de Damat Ali Kenan Bey ve asistanı Malik Sayar uluslararası Avrupa jeolojik haritasının Türkiye’yi de içeren paftasından yola çıkarak böyle bir teşebbüste bulunuyorlar; veriler ise, Tcihatcheff, Philipponson falan gibi yabancılara ait. Malik Bey, daha sonra Damat Ali Kenan Bey’in yerine Mühendis Mektebi’nde profesör oluyor. Onun dışında o tarihlerde bu işe ilgi gösteren pek kimse yok.

— *Türkler’in yaptığı ilk jeoloji haritası hangisi?*

— İlk defa Türkler’in katkılarının bulunduğu haritalar, ufak çaplı. Mesela Ahmet Müştak Bey’in yaptığı Kargı civarının haritası, 1925’te Darülfünun Fen Fakültesi mecmuasının 3. sayısında da yayımlanır. Kızılırmak’ın Kuzey Anadolu Fayı üzerinde yaptığı o keskin dönüşü gösterir (ama Kuzey Anadolu Fayını göstermez). Fakat Osmanlı döneminde Türkiye’de jeolog diyebileceğin, benim bildiğim en çok dört kişi var ki (Ali Kenan, Ahmet Müştak, Hamit Nafiz ve Ahmet Malik beyler) bunların en az ikisinin (Hamit Nafiz ve Ahmet Malik) jeoloji diplomaları yok. Düşün ki, üniversite reformu gerçekleştiriliyor, jeoloji profesörlüğü yapsın diye atanan Hamit Nafiz Bey’in jeoloji diploması yok! 1944-48 arasında Türkiye’nin 1:800.000’lik haritası yapıldı. 1961-63 arasında 1:500.000’lik yapıldı. AKP iktidarı MTA yönetimini değiştirmeden önce Ali Kemal Işıker orada direktörken, başlamış projeleri bitirdi ve 1:500.000’lik ikinci bir harita daha çıktı. Ondan sonra bir sürü 1:100.000’lik yayımlanmaya başladı. Çok gerideyiz tabii. Ama MTA’nın haritaları da kaliteli değil. Kaya tipleri yanlış, yaşlar yanlış. Ama mühim değil, şimdi eline alıp şurada ne var burada ne var diye sorgulayabileceğin haritalar mevcut artık.

— *Bu arazi işi insanı canından bezdirmiyor mu?*

— Tam tersine. Bir kere sağlıklı kalıyorsun, çünkü bol bol yürüyorsun. Çok büyük zevk alıyorsun. O kadar zevklidir ki, üzerinde yürüdüğün yerin geometrisini öğreniyorsun, düşünabiliyor musun? Yorulduğunu bile anlamıyorsun. Benim çok hoşuma gider arazide dolaşmak. Onun için jeolog oldum zaten.

— *Jeolog olduğunuz için mi arazide dolaşmayı seviyorsunuz, yoksa arazide dolaşmayı sevdiğiniz için mi jeolog oldunuz?*

— Hayır hayır. Benim jeolog olmamın temel sebebi şuydu: İnsanın bulaşmadığı bir iş yapmak. Yani konunun içinde insan olmayacak.

— *Niye?*

— İnsanları sevmediğim için. Ben asosyal bir adamım. İnsanlardan uzak durabileceğim, yani insanla temas kurmak zorunda olmayacağım bir alan olduğu için hoşuma gitti jeoloji. Bir de, fosillerle, bilmem nelerle falan uğraşıyorsun. Kitaplar, dersler, ödüller, hiç laf eden yok. Sen istediğini söylüyorsun, onlar istediğin cevapları veriyorlar. Kendileri hiçbir şey söylemiyorlar ama. Bundan daha hoş bir ortam olamaz. Benim sosyal bilimlere çok şiddetli alerjim var. Çünkü uğraştığı sorunları adam gibi tanımlayamıyor. Hiçbir sorunu çözememiş. Hiçbir kural, kaide, yasa vazedememiş. Hiçbir işe yaramayan bir laf kalabalığıdır sosyal bilimler. Mesela ben tarihi sosyal bilimlerin dışında görürüm. Çünkü tarih somut şeylerle uğraşılıyor. Belgesini buluyor ve söylüyor.

— *Bu nedenle mi hiç idari görev almadınız?*

— Ben en baştan, “Hiçbir idari görev kabul etmem” dedim. Buna rağmen beni bir-iki kere komisyonda kullanmaya çalıştı üniversite. Sonra TÜBİTAK denedi, ben hepsini kabul ettim. Hiçbir iş yapmadım. Bir müddet sonra da tabii olarak ben istifa ettim. Büyük bir memnuniyetle istifamı kabul ettiler.

— *Bu sizin karakterinize hiç yakışmayan bir şey aslında; hiçbir şey yapmamak...*

— Hayır ama ben baştan söylüyorum, “Ben bu işi yapmak istemiyorum” diyorum. İllaki yap diye ısrar ediyorlarsa, kabul ediyorum. Ediyorum ama hiçbir şey yapmıyorum. Onlar da zaten beni bir daha davet etmiyorlar. Bu bir kendini koruma mekanizması. “Bilim işinde ne istiyorsanız yaparım ama ben idari işlerde yokum” diyorum. Çünkü üniversitede idari makamda çalışabilmen için devlet memuru gibi çalışan lazım. Bizim rektör Faruk Karadoğan Bey’le bu konuyu kaç kez konuştuk, “Ben ayrılmayı düşünüyorum” dedim. “Ben imzalamam, müsaade etmem” dedi. Bu bir dostluk gösterisi elbette. “Çok teşekkür ederim hocam” dedim. Arkasından da, “Mücadele edeceğiz lafını herkesten duyuyoruz Türkiye’de, sağcılar, solcular herkes mücadeleden bahsediyor. Yöntemi ne, nereye varacağız? Şimdi bizim şikâyetçi olduğumuz şeyler sadece İTÜ’de olsa hemen hallederiz, kolay onu halletmek. Ama bizim şikâyetimiz burada değil ki; biz gelen öğrenciden şikâyetçiyiz. Öğrenciyi biz hazırlamıyoruz ki, bizim önümüze geliyor bu öğrenci” dedim.

· *Ama öğrenciyi yetiştiren hocayı siz yetiştiriyorsunuz...*

· Onu da biz yetiştirmiyoruz. Bir sürü üniversite var Türkiye’de. Bu kadar üniversitenin kaliteli olması mümkün değil. Biz istediğimiz kadar öğrenci alalım diyoruz, ona da müsaade etmiyorlar. Bizim kapasitemiz yirmi kişi diyoruz, kırk öğrenci geliyor. Bu saçma sapan bir şey. Biz bunu kaldıramayız diyoruz, hayır, kaldırabilirsiniz, diyorlar.

*YÖK karar veriyor değil mi?*

YÖK karar veriyor. Ama kabahat YÖK’te de değil. YÖK dese ki, üniversitelere hakiki kapasiteleri kadar kontenjan ayırıyorum, anında kapatırlar YÖK’ü. Böyle müthiş bir demografik baskı var. Bu demografik baskıyla nasıl uğraşacağız? Biz politikacı değiliz ki! Biz onlara akıl verebiliriz ama, kimse dinlemiyor. Biz okul kalitesini düzeltemeyiz. Çünkü



okullar bize bağılı değil. Öğrencileri şekillendirmemiz mümkün değil. Bütün saydıklarına bir de aileleri ekle. Türkiye'nin ekonomik şartlarını biz tayin etmiyoruz, ailelerin görgüsünü biz tayin etmiyoruz. Televizyon programlarını biz yapmıyoruz. Bütün bunların bileşkesi karşımıza öğrenci olarak geliyor.

— *Bütün bunları İTÜ Rektörü Prof. Faruk Karadoğan ile konuşuyorsunuz, değil mi?*

— Evet. “Sonra” dedim, “siz Ankara’ya gidiyorsunuz, bana şu kadar bütçe lazım diyorsunuz, sebepleri şunlardır diye açıklıyorsunuz. Bir kere sizin gösterdiğiniz sebeplerin üçte biri kadar bütçe veriyor size Ankara. Ondan sonra da bunu mayıs-haziran ayına kadar kullanamazsın, diyor. Böyle bir sistem yürür mü, mümkün mü bu? Şimdi nasıl ve neyle mücadele edeceğiz? Mücadele edeceğiz demek kolay. Ama neyle edeceğiz, nasıl edeceğiz? Hiçbir kontrolümüz yok bunlar üzerinde. Yani davul bizim boynumuzda, tokmak başkasının elinde. Siz iyi niyetle mücadele edelim diyorsunuz ama bu kolay değil.” Tabii Faruk Bey’in buna verebileceği tek cevap şuydu: “İstediğin kadar istifa et, ben imzalamam.” Dostluğumuza güvenerek, “Ben izin vermezsem, sen gidemezsin” diyor. O doğru. Yani ben onu kırıp üniversiteden ayrılmam. Ama çaresizliğini belirtiyor nihayetinde adam. Dediğim gibi, benden daha tecrübeli adam, benden en az on sene daha evvelinden üniversitenin içinde.

— *Ama hocam, sonuçta bunlara karşı çözümü de üniversitenin üretmesi gerekiyor mu?*

— Tabii. Üniversitelerin üretmesi gerekiyor. Yalnız üniversitelerin ezici çoğunluğu çok kalitesiz. Nasıl üretsinler, kendileri çözümü bilmiyorlar ki!..

— *Üniversitelerin ezici çoğunluğunu kalitesiz hale getiren de YÖK...*

— Hayır, hayır.

— *Bu kadar üniversitenin açılmasına onay veren YÖK değil mi?*

— Yok, hayır. Bu çok önceden başlamış. Hatta Atatürk zamanında başlamış. Köprülü'nün meşhur dört tane makalesi vardır. Atatürk'ün üniversite reformuna veryansın ediyor.

— *1933'te yapılan reforma mı?*

— Hayır. 33'te reformun yapılmasına karşı değil Köprülü, hatta, "Çok lazımdı, iyi ki yapıldı. Ama ondan sonra tutulan yöntem tamamen yanlış. Çünkü üniversitelere politik atamalar yapıldı" diyor. Çünkü o zaman Atatürk'ün kafasında, Cumhuriyet rejimini ayakta tutacak adamların üniversitelere yerleştirilmesi fikri var. Köprülü de diyor ki, "Bu böyle olmaz. Darülfünun bir halta benzemiyordu, bu doğru. Ama Darülfünun içerisinde Türkiyat Enstitüsü, uluslararası bir üniversite kurumuna benziyordu. O da benim enstitümdü. Bunun için benim enstitüm alay-ı valâyla çıktı bu filtrelemekten. Ve bizden adam kaybetmedik."

— *Türkiyat Enstitüsü tasfiyelerin dışında kalıyor...*

— Tasfiyelerin dışında kalıyor ve reformun hemen akabinde maşallahlarla hop diye üniversitenin içine alınıyor. Köprülü de ordinaryüs profesör oluyor. Ama Köprülü bunu tenkit ediyor. Çünkü, "Öteki kürsülerdeki atamalara bakıyorum. Hayatında bilim yapmamış adamlar ordinaryüs profesör oldu" diyor.

— *Bir sürü insan dışarıda bırakılıyor.*

Köprülü ona karışmıyor pek. Çünkü Köprülü çok yukarıdan baktığı için, dışarıda bırakılan pek çok ismin iyi adam olduğu kanısında değil. "Buralara kaliteli adamlar gelmeli. Diyelim ki kaliteli adamlar yok, o zaman dışarıdan getireceksin. Dışarıdan getirdiğinde de Türk'le bu adam arasında ayırım yapmayacaksın" sözleri bizzat Köprülü'ye ait. O dört makaleyi ben Avrasya Enstitüsü'nün web sitesine koydum, millet okusun diye. Bir üniversite na-

sıl olur, Köprülü bunu anlatıyor ve bunu yapmazsanız başınıza şunlar gelecektir, diyor. Aynen hepsi geldi. Müthiş bir şey o. Onun için okuyun, diyorum. Kemal Gürüz'e gösterdiğimde, Kemal hemen fotokopilerini istedi. Müthiş bir adam Köprülü. Dolayısıyla üniversiteden ayrılmak benim için bir çözüm.

— *Siz bilimsel çalışmalarınıza evinizde de devam edebileceğiniz için gerisi umurunuzda değil...*

— Devam ederim, hiçbir şey umurumda değil. Ama karşı tarafı ne yapacağız şimdi? Üniversiteleri, öğrencileri ne yapacağız? Türkiye büyük bir hızla batağa çöküyor. Bir taraftan çok iyi şeyler oluyor. Gençler bir şeyler yapıyorlar. Jeoloji içerisinde dünya seviyesinde işler yapıyor Türkiye. Herhalde Türkiye'nin yaptığı en iyi bilim jeoloji. Bugün Türkiye bütün bilimlerde sahaya çıksa, jeolojide hani neredeyse eşit düzeydeyiz pek çok gelişmiş ülkeyle.

— *Tarihte, tıpta falan bir şey yok mu?*

— Hayır, hiç zannetmiyorum. Çünkü tarih farklı bir şey. Kendi tarihimizi biliyoruz, başka bir şey bildiğimiz yok. Bir Çin uzmanı var mı Türkiye'de?

— *Vaktiyle varmış Çin Kürsüsü...*

— Tabii, Wolfram Eberhard vardı başında çünkü. Bir Bizantolog var mı Türkiye'de? Yok. Bir zamanlar Hititologlar falan vardı, hiçbir şey kalmadı. Biz bir Osmanlı'yı biliyoruz, kör değneğini bellemiş gibi.

— *Osmanlı'yı yeterince biliyor muyuz sizce?*

— İşte Halil İnalcık Hoca var. Halil Hoca şahane bir adam. İlber Ortaylı çok iyi. Ama Halil Hoca Atatürk'ün yetiştirmesi, İlber de Avusturya doğumlu, Avrupalı bir ailenin çocuğu.

— *Mustafa Akdağ vardı hatırlar mısınız, birkaç kişi daha... Uzunçarşılı falan gibi.*

— Uzunçarşılı bir Köprülü değil. Türk tarihçiliğinin çok büyük bir avantajı Köprülü'yle başlıyor. Kaliteli adamların hepsi onun elinden geçmiş. Halil İnalcık Hoca, “Biz hepimiz onun elinde yetiştik. Hâlâ da onun sözünü ettiği problemlerle uğraşıyoruz” diyor. Ankara’da bir kere Halil Hoca’ya, “Hocam bu Köprülü neyin nesiydi? Çünkü okuyorsun, bakıyorsun, dışarıda hiçbir eğitimi yok adamın. Yabancı hiçbir hoca-dan eğitim görmemiş. Mercan İdadisi’ni bitirmiş. İki sene Mekteb-i Hukuk’a gitmiş, bırakmış mektebi. 1913’te, 23 yaşında müderris atanmış. Çünkü Halit Ziya (Uşaklıgil) bırakmış kürsüyü, başka bir işe gitmiş. Darülfünun’da bakmışlar, adam yok memlekette, sen gelir misin Türk edebiyatı kürsüsüne, demişler. Köprülü bir gelmiş kürsüye, bütün karakterini değiştirmiş kürsünün. 23 yaşında bir adam yahu! Yani 28 yaşında *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*’ı yazıyor, Türkçe yayımlanıyor ve Türkiye’de Türkçe yayımlanan kitap yüzünden Rus Bilimler Akademisi’ne seçiliyor Köprülü. Teklif edenlere bakıyorsun; Barthold, Kraçkovskiy, Oldenburg. Üç kişi. Bunlar konularının en büyük isimleri.

— *Barthold da var mıydı aralarında?*

— Tabii vardı. Vasiliy Vladimiroviç Barthold, Köprülü’nün arkadaşıydı. Arkadaşı dediğim, Köprülü nereden tanıyacaktı Barthold’u, zavallı... Köprülü’nün yayınlarını Barthold okuyor, Köprülü’yle temasa geçiyor. Köprülü, “Sayın profesör, acaba buraya gelir misiniz?” diyor? “Pekâlâ” diyor Barthold. “Bakü’deki Türkologlar Kongresi’ne gelince uğrarım İstanbul’a” diyor. 12 ders veriyor. Köprülü onları yayımlatıyor. Sonra bunlar Fransızca, Almanca ve galiba İngilizce’ye tercüme ediliyor. İstanbul’da verilmiş dersler, bunları Köprülü verdirtiyor. Hüdayinabit bir adam. Halil Hoca’ya, “Nereden çıktı bu adam hocam?” diye sordum. Halil Hoca bana, “Celâl bu adam dâhiydi, hiç izahı yok. Bu, Atatürk nereden çıktı, demeye benziyor. Türk edebiyatında filologdu. Biz Ankara Dil Tarih’te öğrenciydik, o zaman mebastu, seminerlere gelirdi” dedi.

— *Niye o işlere bulaştı acaba?*

— Atatürk bulaştırmış, başkası değil. “Sana ihtiyaç olacak” demiş. Her zamanki gibi, Atatürk gene haklı çıktı, 1946’daki Kars-Ardahan meselesinde gerçekten Meclis’te Köprülü’ye ihtiyaç oldu. Neyse, Halil Hoca şöyle anlattı bana Köprülü’yü: “Köprülü seminerlere gelirdi. Köşede bir sandalyede otururdu, oradan bir laf sıkardı. İnan elli sene sonra hâlâ onun sıkıldığı o laflarla uğraşıyoruz. Bambaşka bir adamdı Köprülü.” Bunun için Köprülü’ye çok büyük saygı duymuş ve bağlanmışlar.

— *Eh, bağlanılmayacak gibi de değil ki...*

— Halil İnalçık Hoca, başka bir şey daha anlatmıştı bana. Köprülü 1966 yılında sonunda kendisini ölüme götürecek olan kazayı geçirdikten sonra bir müddet Ankara’da evinde yatmış. Gidiyor bir gün evine. Orhan Bey yanında, Köprülü’nün hem meslektaşı, hem de oğlu. Bakıyor ki Halil Hoca, Köprülü’nün hanımı yatağı salonun ortasına sermiş, Köprülü yatakta yatıyor. Halil Bey’in geldiğini görmemiş önce. Oğlu Orhan’ın elini yakalıyor, “Orhan sen benim elim, gözüm, kulağım oldun” diyor. Bunu duyunca, Halil Bey başlıyor ağlamaya ve bir türlü giremiyor içeriye. Üzüntüsünün sebebi, koca Köprülü’nün o hale düşmesi. Böyle de etkiliymiş çevresi üzerinde.

— *Siyaset neresinde yer alıyor bu denklemin?*

— Şimdi sen, siyasete niye bulaştı bu adam, diyorsun. Atatürk’ün emriyle bulaşıyor. Atatürk 1935’te, “Gel mebus ol” demiş. Şimdi Atatürk niye gel mebus ol, diyor? Atatürk’ün mebus ol demesinin faydası tam on sene sonra, Atatürk öldükten sonra ortaya çıkıyor. 1945 veya 46 senesinde Stalin, Kars ve Ardahan’ı istiyor. İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda yani. Ve bu isteğini haklı çıkarabilmek için Gürcü akademisyenlere görev veriyor. Bunlar uydurma makaleler yazmaya başlıyorlar. İşte burası Gürcüler’e aittir, bizim vatanımızdır, diye. Köprülü bir döşeniyor bunlara, heriflere söyleyecek bir tek söz bile bırakmıyor.

— *İyi de Köprülü üniversite kürsüsünde değil ki!...*

— Üniversite kürsüsünden bu kadar etkili olur muydu? Bizim Meclis üzerinde, Rusya üzerinde bu kadar etkili olur muydu o zaman?

— *Köprülü bunları söyleyince ne oluyor?*

— Ne olacak, Stalin'in emriyle Köprülü'yü Rus Bilimler Akademisi'nden atıyorlar! O kadar kızmış Stalin.

— *Köprülü Rus Bilimler Akademisi'ne ilk seçilen Türk ve onu Stalin attırıyor. Siz ikinci seçilen Türk bilim adamısınız. Bakalım sizi kim attıracak?*

— O belli değil. Köprülü'yü Stalin attırıyor ve Stalin ölür ölmez, Rus büyükelçisi geliyor Köprülü'ye, -Köprülü Dışişleri Bakanı o zaman- diyor ki, "Stalin öldü, Akademi haber gönderdi, sizi tekrar seçmek istiyorlar." Köprülü, büyük bir nezaket gösteriyor ama kabul etmiyor elbette.

— *Tibet'e gitmiş olmak ne değiştirdi sizin hayatınızda?*

— Tibet'e gitmiş olmak ne değiştirdi? Çok şey. Bir kere benim çocukluğumdan beri bir hayalim vardı jeolojide de. Herhalde bu hayalim ilkokul sıralarında şekillenmeye başladı. Bunun birbirinden bağımsız iki sebebi vardı. Bir tanesi ilkokul sıralarındayken babam *Akşam* gazetesinde *Karaoğlan* okurdu.

- O zamanlar *Akşam* gazetesinde miydi *Karaoğlan*?

Evet. *Karaoğlan* tefrika edilirdi *Akşam* gazetesinde. Biz *Akşam* gazetesi de alırdık. Yani *Hürriyet* ile birlikte eve *Akşam* gazetesi de girerdi. *Cumhuriyet* zaten demirbaştı.

*Sizde mi meraklıydınız Karaoğlan'a?*

İlem de nasıl! Babam *Karaoğlan* okurdu. Tabii biz de öğrendik *Karaoğlan* okumayı. Arkasından dergilerini de aldık. *Karaoğlan*'ın dergisini okuyan herkes *Karaoğlan*'a, onun tavallılığı kızlara hayran olurken, ben *Karaoğlan*'ın içinde dolaş-

tığı manzaraya hayran olmuştum. Altay Dağları falan... Buna paralel olarak ortaokulda Faik Sabri Duran'ın bir kitabı vardı, çok güzeldi. İlkokulda altını çizdiğim yerleri sana göstermek isterdim; *Kaşifler Âlemi*. Sven Hedin'i de okudum. Çok meşhur bir adam. Orta Asya'nın kaşifi diyebilirim sana. Orta Asya'da iki büyük adam var: Biri coğrafyacı, diğeri arkeolog. Arkeolog olan Aurel Stein; Macar ama ömrünü İngiltere'de geçirmiş bir adam. Sven Hedin de İsveçli, Alman yetiştirmesi, bütün Orta Asya'yı, Taklamakan Çölü'nün çevresini, Tibet'in kuzeyini, Himalaya Dağları'nı incelemiş bir adam.

— 20. yüzyılda değil mi?

— 20. yüzyılda. İlk gezisini 1890'da yapıyor. Sven Hedin'in doktora tezi Demavend'dir, Demavend de kuzey İran'daki bir volkandır. Mesela İran hakkında bir kitabı vardır. İran'da geçtiği yolların haritalarını çıkarmıştır. Bütün kitapları var bende. Sven Hedin'in iki tür kitabı vardır. Birincisi popüler kitapları, Brockhaus yayımlıyordu Almanya'da. Bu kitapları hem gezdiği yerlerin reklamını yapmak, hem de popüler kitaplar çok sattığı için kullanıyordu. Bir de bütün gezilerin bilimsel raporları vardı. Bende hepsi var.

— O yıllarda bu kitabı nerden elinize geçti sizin?

— Hayır, o yıllarda geçmedi elime. Ben ilkokuldayken elime geçen Faik Sabri Duran'ın *Kaşifler Âlemi*'ydi. Orada Sven Hedin hakkında bilgi sahibi oldum. Sonra baktım ki, Sven Hedin Karaoğlan'ın dolaştığı yerlerde dolaşıyor. O bakımdan Suat Yalaz'a çok şey borçluyum ben. Benim kafamda, kavaklarıyla, dereleriyle, hafif yumuşak yontulmuş dağlarıyla Orta Asya jeolojisini ilk kez Suat Yalaz canlandırmıştır. Dediğim gibi, herkes Karaoğlan'ın tavladığı kızlara tutulurken, ben oradaki yer şekillerine, bitkilere falan tutuldum.

— Bir tuhaflık olduğu belli zaten...

— Değil mi? Neyse, dediğim gibi benim ta liseden beri bir Orta Asya aşkım vardı. Orta Asya'nın jeolojisi, Orta As-

ya'nın jeomorfolojisi, Orta Asya'yı anlamak türünden takıntılardı bunlar. Hem Sven Hedin, hem de *Karaoğlan* tarafından da sürekli besleniyordu.

— *Bir de milliyetçilikle alakalı bir tarafı var herhalde....*

— Var var. Milliyetçilik bileşeni benim hayatımın her döneminde oldu, hiç bitmedi o, hâlâ da var. Ama benim milliyetçiliğim çok enteresandır. Mesela Türkiye'deki milliyetçiliğin bileşeni ne yazık ki din olmuştur. Bende ise tam aksine, din karşıtlığı var. Dolayısıyla kesinlikle Türk milleti deyince, benim kafamda ideal olarak şamanist Türk milleti beliriyor. On iki hayvanlı Türk takvimi olan. Geçenlerde *Cumhuriyet*'te okudun mu Deniz Som'un köşesindeki yazıyı? TRT Daire Başkanı beyefendi buyurmuşlar ki, TRT'nin domuzu çizgi filmde reddetme hakkı vardır, kültürümüzde domuz yoktur. Ben de hemen Deniz'e iki satır yazdım, yayımladı. Şu adam keşke birkaç ay bekleseydi, kültürümüzde domuz yoktur lafını etmek için, dedim. Çünkü bu lafı, on iki hayvanlı Türk takviminin domuz yılında etmiş olacaktı.

— *Karaoğlan'a geri dönersek...*

— Orta Asya. Geri dönmemiz gereken *Karaoğlan*'dan ziyade Orta Asya. Dolayısıyla bende Orta Asya'ya karşı müthiş bir sevk uyanmıştı. Tabii Tibet'e gitmemin büyük faydası oldu. Biliyorsun Tibet çok uzun yıllar kapalı kaldı, Batı'ya açılmadı. Tibetliler kendileri kapattılar. Sven Hedin birkaç kere teşebbüste bulunmuş olmasına rağmen Lhasa'ya ulaşamamış. Her seferinde Tibet kuzeyinde geri çevrilmiş.

— *Çevirmelerinin bir gerekçesi var mı?*

— Yasak Tibet. Batı karışmasın istiyorlar, kültürlerini korumak istiyorlar. Kùltürleri dediğim, dini kùltür tamamen. Dalai-Lama'nın idaresinde bir dini sömürü düzeni bu, halkı sömürmekten ibaret olan bir düzen. Onun için uzun zaman Tibetliler müsaade etmemiştir içeri girilmesine. Mesela 1936 senesinde İsviçreliler bir Himalaya keşif gezisi yaptıkları zaman



çok yakına gelmişler, fakat İngilizler bunlardan “Tibet’e girmeyeceksiniz” diye yazılı taahhüt almış. Fakat bunlar büyük bindirmeleri keşfediyorlar Himalayalar’da. Onların kök kısımlarını bulmak gerekince, bakıyorlar ki kök sınırın ötesinde, yani Tibet’te. O kadar yakına gelmişler. En sonunda Prof. Gansser, o zaman henüz 26 yaşında, Arnold Heim’a, “Ben giderim” diyor. Heim da, “Ben gidemem, sen bana kendi kararın olduğuna dair yazılı kağıt ver” diyor.

— *Gansser kafaya koymuş, Tibet’e girecek anlaşılan...*

— Çadırın içinde bir anlaşma yapılıyor. Gansser, “Ben tamamen kendi mesuliyetimle sınırı geçtim” diye yazıp veriyor Prof. Heim’a. O zaman yerliler sınırı geçip duruyor tabii. Koyunlarını falan otlatıyorlar. Bir koyun kervanı buluyor Gansser, Tibetli lama kılığına giriyor. O garip kıyafeti giyiyor ve sınırı geçiyor. Ta Kailas’a kadar gidiyor. Kailas Tepesi kutsal. Çevresini vücutlarıyla ölçtükleri tepe. Oraya kadar gidiyor Gansser ve kök bölgesini buluyor. Daha doğrusu bugünkü yorumumuza göre, Hindistan ile Asya’nın çarpıştığı çizgiyi buluyor, oradan taşlar topluyor.

— *Kimse fark etmiyor mu?*

— Hayır. Zaten orada iki üç çobandan başka kimse yok. Bir basit harita ve kesit çiziyor. Ondan sonra taşları dönüş yolunda bir kervanda koyunların sırtına yüklüyor ve Prof. Heim’a takdim ediyor. “Al işte, gözlemlerim” diyor.

— *Hangi gözlemler?*

— Profil alıyor yani, yapıların ne durumda olduğunu anlamak için profil alıyor. Hakikaten bu naplar gidiyor, sonra aşağı doğru dönüyorlar ve kök bölgesi oluşturuluyor. Kök bölgesinde kayalar var. Bunlar demir ve magnezyum bakımından çok zengin. Bugün okyanus tabanını oluşturduğunu bildiğimiz kayalar, Hindistan ile Asya çarpışınca, Tetis Okyanusu’nun parçaları orada sıkışıp kalıyor. Gansser onları keşfediyor. Onun kuzeyinde, Kailas’ta muazzam bir konglome-

ranın içerisindeki volkanik kayalar keşfediyor. Yıllar sonra bunun çok önemli olduğu ortaya çıktı.

### *Ne zaman?*

Tam 50 yıl sonra. Bütün bu zorluklar dolayısıyla Tibet ulaşılabilen bir yerdi. Tibet 1950'lere kadar yarı bağımsız devam etti. Çin'e belli bir bağımlılığı vardı hep. Çin'le ekonomik bağları çok sıkıydı, tarihte Çin'in hep parçası olmuş Tibet. Çinliler de hep, "Tibet bizim" diyorlardı. 1959 senesinde, Tibetliler Çin'e isyan etmeye kalktılar. Amaçları tamamen bağımsız olmaktı. Çin buna müsaade etmedi. Çin Kızıl Ordusu ezip geçti Tibet'i. Bütün tapınakları bombaladılar ve Tibet'e tamamen el koydular. Tibet bir eyalet haline geldi. İki eyalet aslında, Qinghai ve Xizang eyaletleri. Esas Xizang'dı bağımsız olmak isteyen. Xizang, Lhasa'nın ve Xigatse'nin bulunduğu yer.

### *Bağımsızlık isterken tamamen işgal edildiler öyle mi?*

Ben olsam işgal kelimesini kullanmazdım ama Tibet tamamen Çin'in eline geçti. Çin'in eline geçmesi demek, dünyaya kapalı olması demek. Çünkü Çin ihtilalden sonra dünyaya kapılarını kapatmış bir ülke. Bu durumda ne oldu, Tibet yine kapalı kaldı. Oraya yine kimse ulaşamadı. Düşün ki, dünyanın en ilginç yerlerinden biri, beş kilometre irtifada duruyor. Dünyanın en büyük platosu olarak jeologların müthiş ilgisini çekiyor. Ama kimse ulaşamıyor. Daha önce de anlatmıştım, mesela Albany'de bizim çok ilgimizi çeken bir yerdi Tibet. Kıta kabuğunun gelişmesinde önemli bir merhaleyi temsil ediyordu falan filan. Onun üzerine 1980'de Çin böyle uluslararası sempozyum teklifiyle gelince, -hem de Tibet'te bir gezi yapılacak teklifiyle gelince- görün aradığı bir göz, Allah vermiş oldu iki göz. Öyle kenarından köşesinden görmek değil, "Gelin, görün ve gezin" diyorlar. "Tibet'i incelemek için uluslararası projeler yapılınsın" diyorlar. Tabii Mao ölmüştü o zaman. Deng Xiao Ping denen akıllı adam Çin'i pat diye açtı dünyaya ve Çin bundan çok istifade etti. Bir kere benim Orta

Asya aşkımanın muazzam bir parçası. Ondan sonra 1984 öncesinde bir şey oldu. 1984'te Uluslararası Jeologlar Kongresi Moskova'da toplandı.

— *Sizin Çin-Tibet gezisinden sonra...*

— Dört sene sonra. 1984 senesinde ben yine Tibet'e gittim.

— *O sırada İTÜ'de...*

— İTÜ'de artık asistanım. Tibet'e gittim yine. Bir arazi gezisi oldu. Bu sefer 1980'den hemen sonra –belki de söylemiştim- Fransızlar Çinliler'le bir anlaşma imzaladılar. Anlaşmanın amacı, Tibet'in jeolojik ve jeofizik olarak elden geçirilmesi. Bunun için Himalayalar'dan hemen hemen Orta Tibet'e kadar bir kesit üzerinde jeofizik gözlemler yapıldı. Tibet'teki kabuk kalınlığı ölçüldü falan. Fransızlar bu dört sene içerisinde yaptıkları çalışmaları dünyaya sunmak için birincisine çok benzer yerlerde yapılacak bir gezi düzenlediler. Toplantı bu sefer Chengdu'da olacaktı. “İlk toplantı Pekin'deydi, bunu Sichuan'ın başkenti Chengdu'da yapalım” dediler.

— *Aynı bölgeye ikinci kez gitmek cazip mi bir jeolog için?*

— Tibet'ten söz ediyoruz. Böyle bir şey kaçırılır mı? Ben ona da gittim. Fakat benim için en mühimi 1984'te Moskova'da toplanan Jeologlar Kongresi oldu. Şahane düzenlenmişti. Katıldığım en güzel organize edilmiş uluslararası jeologlar kongrelerinden bir tanesiydi. Fakat bu kongrenin en önemli tarafını Rusya'da yapılacak geziler teşkil ediyordu. Ben iki tane gezi seçtim, bir tanesi Tien Şan'a yapılacaktı.

— *Tien Şan bildik bir isim, Türkler'in anayurdunda galiba...*

— Tien Şan ismi, yani bizim Tanrı Dağları dediğimiz silsile, *Karaoğlan* okuyanlara yabancı değil elbette. Sven Hedin okuyanlar da gayet iyi bilir. Benim için hep bir hayaldi Tien Şan. Sonra Türkler'in cennetinin olduğu yer Tien Şan. Netice itibariyle enteresan bir yer. “Mutlaka Tien Şan'ı görmek lazım” dedim. Tabii, jeolojik olarak hiç bilmediğimiz bir yer.

Benim kafamda hep oralarda jeoloji yapmak var. Oraların jeolojisi nasıldır, neye benziyor, fena halde merak ediyorum. Bir de Kafkasya gezisi vardı. Büyük Kafkaslar'ı boydan boya kesen Mineralniye Vody'den başlayıp Tiflis'e, Tiflis'ten İnguri'ye kadar uzanan, oradan Soçi'ye, Soçi'den de tayyareyle tekrar Moskova'ya ulaşan bir güzergâhtı bu. Bir de o geziye katıldım.

— *Katıldığınıza değdi mi bari?*

— Değmez mi, hem de nasıl! Tien Şan gezisi çok önemli oldu benim için. Zaten Tien Şan gezisini yöneten adam meşhur Valentin Simyonoviç Burtman. Bu kıymetli jeolog 1993'te İstanbul'a geldi. Bir sene burada bizimle kaldı. Boris Natalin ile birlikte meşhur *Nature*'da kapak olan makalemizin yazarlarından biri oldu. Bu makalenin temelleri 1984 gezisinde atılmıştır.

— *O dönemde Rusya'da dolaşmak kolay mıydı o kadar?*

— Değildi tabii. Hatta enteresan bir durum vardı: o zaman her şehir için ayrı vize alınıyordu Rusya'dan. Rusya'ya gideceksin, bilmem ne şehrine gideceksin, onun için vize lazım. Öyle her tarafa gidemiyordun. Biz Fergana'ya gitmek için havaalanında buluştuk. Benim pasaporta bir baktı adam, "Senin Fergana vizen yok" dedi. Hiç öyle saçmalık olur mu? "Hemen ayarlarız, ama bugün olmaz, yarın gelmen gerekir" dediler. Bizi geri gönderdiler otele. Fena halde canım sıkıldı. Neyse, Fergana vizesi alındı. Ertesi gün ben atladım tayyareye, yine geceydi, gece uçuyorsun, sabah erkenden varıyorsun. Rusya o kadar devasa bir memleket ki, Rusya'nın içinde seyahat ederken Amerika'ya gidiyormuş gibi oluyorsun. Fergana'ya geldim. Gezi otobüsü beni havaalanında karşıladı. Onlar o gün geziye çıkıyorlar, fakat havaalanına uğrayıp beni aldılar. Bir kadıncağız vardı otobüste, İngilizce biliyor, görevi tercümanlık. Başka bir adam var, görevinin ne olduğu belli değil. Herif ortada dolanıyor, ne işi var, kimse bilmiyor. Ama hal ve hareketlerinden anlaşıldığı kadarıyla mahalli bir adam. Ma-

halli bir adam demek, Türkçe biliyor demek. Meğer bu adam zamanında İstanbul'a gelmiş. Neyse bu adamcağızla ahbab olduk. Otobüs şoförümüz Yakup Bey de Türk. Hatta bu gezi-  
de bazen fotoğraf çekmek için otobüsü durdurmak icap ediyor, Yakup Bey liderler dışında kimseyi anlamıyor, dinlemiyordu. Halbuki ben, Yakup şurada duralım, dedim mi, zınk diye duruyordu otobüs, istediğim fotoğrafı çekiyordum.

— *Bir tür Türklük dayanışması gibi mi?*

— Hem de nasıl! Hatta gezi başladı. İlk gittiğimiz yerde, bir baktım tipik bir renkli melanj. Melanj, okyanus tabanları kıtaların altına doğru dalarken, okyanus tabanının içerisinde aklına ne geliyorsa; derin deniz çökeli, volkanik kayaç, volkanın kendisi, bunların hepsini içeriyor. Okyanus kabuğunun üzerinden sökülüyor, bir yığılma karmaşığı halinde kıtanın önünde birikiyor. Bunlar birikiyor, birikiyor ve mesela İran'ın güneyinde 400 kilometre genişliğinde dağlar oluşturuyor. Kalınlık ise 30-40 kilometre. Mesela Amerika'nın batısında Olympic Yarımadası vardır. Burada kıta kabuğu 40 kilometre kalınlığında melanjdan oluşur. Bizim Anadolu'da çok yaygındır bu. Bütün çarpışma kuşakları boyunca melanjlar vardır. 1955 senesinde Prof. Gansser, hani 1936'da saklanarak Himalaya'dan Tibet'e geçen Prof. Gansser, İran'da çalışırken, buna "renkli melanj" adını vermiş. Hakikaten rengârenk görünür. Siyah renk bir okyanus kabuğu düşün, derin deniz taşları hafif metamorfizmaya uğrarsa, yeşillenip yemyeşil taşlara dönüşür. Mesela derin deniz çamurları ise kiremit rengidir. Bunların birbirine karıştığı yerlerde muazzam manzaralar oluşur. Bizim Ankara civarında çok yaygındır mesela. Elmadag'a falan gittiğin zaman rengârenktir.

— *Prof. Gansser'in "renkli melanj" adını verdiği oluşumlar Tien Şan'da da yaygın mıydı?*

— Renkli melanjlar, Alp-Himalaya kuşağı boyunca yüz on milyon yıldan başlar, en babası elli beş milyon yıla kadar gider. Daha genci pek yoktur. Biz gittik Tien Şan'a, baktık 300

küsur milyon yıl. Bizim gibi melanj denince hep Mezozoik düşünmeye alışmış adamlar, böyle göz alabildiğine melanj yakalayınca pek bir memnun oldular. Aman ne hoşumuza gitti! Yalnız orada milletin dikkat etmediği ama benim dikkatimi çeken bir şey vardı. Git Allah git melanj, hangi yönde gidersen git melanj!.. Halbuki bizim alıştığımız melanjlar dar uzun çarpışma zonları boyunda olur. Tien Şan'da nereye gitsen melanj çıkıyor karşına.

— *Ne anlama geliyor bu?*

— Bu şu anlama geliyor: Orada çarpışan iki kıtayı görmüyorsun. Bu melanjlar müthiş ilgimi çekti benim. Sürekli sorular soruyorum. Oraya gelenler ise hayatlarında Tien Şan'ın nerede olduğunu bilmeyen adamlar. Amerikalılar, İsviçreliler talan var. Ama ben Tien Şan'ı çok okuduğum için her tarafını biliyorum. Onun için de soruyorum. Zavallı Burtman bana daha detaylı bilgi vereyim derken ötekiler kaçmaya başladı. En sonunda, “Bu böyle olmayacak, sen buraları biliyorsun, senden ricam Abbas'la dolaşman” dedi. Abbas Bakirov, iki liderden birisi. İhtisası başkalaşım kayalar olan, ömrünü Tien Şan'da harita yapmakla geçirmiş bir adam.

*Bilin adamı yani....*

Tabii canım, akademisyen üstelik. Kırgız akademisyeni. Abbas'ın bir özelliği var, çok iyi Rusça ve Türkçe biliyor. Bunun için ötekiler Abbas'la konuşamıyordu. Bu benim için büyük fırsat oldu. Hakikaten bir-iki gün içinde Abbas benim Türkçeme, ben onun Türkçesine alıştım. Karşılıklı Türkçe konuşmaya başladık Abbas'la.

*Jeoloji konuşabilecek düzeyde mi?*

Tabii. Mesela güneyde bir yere geldik, orada bir vadinin içine girdik. Abbas bana, “Celâl gel bak, altında yahşi metanorfski kaya bar” dedi. Şimdi ast deyince önce biraz düşünürsün. Ama ben askerlik geçmişi olan bir adam olduğum için ast'ın aşağı demek olduğunu hemen anladım. Ast

demek aşığı demek. Yani Abbas aşığıda güzel metamorfik kayalar var, diyor. Ben Abbas'la dolaşıyorum. Melanj arazi-sinden çıktık, güneye doğru gidiyoruz. Melanjın güneyine geçtiğin zaman muazzam kalınlıkta fliş başlıyor. Bu dediğim, kumtaşı-kiltaşı ara katkılarından oluşuyor. Derin denizde oluşmuş muazzam bir şey. Tien Şan'da göz alabildiğine melanj gidiyor. Melanjı bırakıyorsun, fliş başlıyor.

— *Yani?*

— Doğu Anadolu'da da böyledir bu. Doğu Anadolu'da neredede temele inersen melanj çıkar karşına. Ben bunu Yücel'e (Yılmaz) sormuştum. Yücel, Doğu Anadolu'yu karış karış dolaşmış bir adam. Yücel'e, "Bu Doğu Anadolu'da bir gariplik var, burada kıta temeli yok. Doğu Anadolu'da arkası melanj olmayan, sağlam temel üzerine oturmuş bir şey biliyor musun?" dedim. Yücel, "Hiç düşünmedim" dedi. Rahmetli Ozan Sungurlu'ya sorduk. Sungurlu, Türkiye Petrolleri baş jeoloğu. Türkiye'de gelmiş geçmiş en kaliteli üç jeologdan biri. Müthiş bir herifti. Ne yazık ki, 1990'da bir araba kazasında öldü.

— *Oltan Sungurlu'nun kardeşıydı değil mi?*

— Küçük kardeşıydı. Ozan Ağabey öldü, ölür ölmez o zamanki TÜBİTAK, Kemal Gürüz başkanlığında (ki tarihinin en iyi TÜBİTAK'ıydı), derhal Ozan Ağabey'e bir Hizmet Ödülü verdi. İlk defa üniversite dışında bir adama, endüstriden gelen bir adama bilimsel Hizmet Ödülü verildi. Çok genç öldü. Yaşasaydı, Bilim Ödülü de alırdı. Çünkü Bilim Ödülü almak için yaşıyor olmak lazım. O tören Teknik Üniversite'de yapıldı. TÜBİTAK tarihinde galiba ilk ve son defa, TÜBİTAK dışında bir tören yapıldı. Oraya Oltan Amca geldi, bakan, Adalet Bakanı. Kapıda konuşuyoruz, ben, "Oltan Amca sizin gibi çok Adalet Bakanı gelir de, Ozan Ağabey gibi bir jeolog bir daha gelmez buraya" dedim. "Celâl," dedi Oltan Amca, "ailece, öldükten sonra fark ettik ne olduğunu Ozan'ın." Çok büyük bir kayıptı. Türkiye'nin jeoloji bilim

potansiyelinin yüzde ellisi o adamla beraber öldü. O kadar büyük bir adamdı.

— *Kimseyi yetiştirmemiş miydi?*

— 50 yaşında öldü adam. Tabii onun bir ekibi vardı. Bugün Türkiye Petrolleri'nde iyi işler yapılabiliyorsa, bu işleri yapanların hepsi Ozan Ağabey'in tezgahından geçmiş çocuklarıdır. Bu hepsinin içine biz de dahiliz. Yücel'le (Yılmaz) yazdığımız o Türkiye jeolojisinin Güneydoğu yorumları, Ozan Ağabey beni oralarda dolaştırmamış olsaydı hiçbir şekilde mümkün olamazdı. Ve Ozan Ağabey tamamen Türkiye'de okumuştur.

— *Hiç dışarı çıkmamış mı?*

— Hayır, hiç. Dil de bilmezdi. Kendince İngilizce makaleyi zar zor okuyabilecek kadar İngilizcesi vardı. Sırf yetenek bir adamdı. Yedi senede bitirmiş jeolojiyi. Mektebe de fazla önem veren bir adam değildi üstelik. Düşün, İstanbul Üniversitesi gibi berbat bir yeri yedi senede bitirebilmiş. Ama bu adam dâhiydi. Başka hiçbir izahı yok bunun

— *Dâhiler birbirini bir bakışta anlıyor galiba...*

— Türkiye makalesini yazdım ben, telefon ettim Ozan Sungurlu'ya, "Ağabey makaleyi yazdım, bunu bir okumanı istiyorum" dedim. "Akşam mesaiden sonra gel" dedi. Tabii, mesai saatinde işi gücü var adamın. Neyse ben gittim, diğer arkadaşlarla konuştum, mesai bitince odasına girdim. Rahmetli oturdu, sigarasını yaktı, ben verdim makaleyi, gözlüklerini taktı, ilk iş olarak hemen şekillere baktı. "Şimdi bunu bir okuyalım da, bakalım burada senin dediklerine ters düşen hangi gözlemler var" dedi. Bu dediği, bir hipotezi yanlışlamak, tam anlamıyla bilimsel bir yöntem. Kimse öğretmemiş ama bunu ona. Bu tamamen kendi kafasıyla vardığı bir yöntemi Ozan Ağabey'in. Ozan Ağabey böyle çalışan bir adamdı. Ozan Ağabey'le araziye gittiğin zaman Mozart'ın senfosini dinliyormuş gibi olurdun. Hayatında ilk defa gittiği bir arazi-



de, şöyle bir etrafına bakarak kabaca yapının ana hatlarını hemen çıkarabilirdi. Arazinin sorunları nedir, bunu hemen düşünebilen, muazzam bir adamdı. Sırf yetenekti.

— *Nasıl oluyor bu? Siz nasıl açıklıyorsunuz?*

— Bu yetenek, bunun başka açıklaması yok. Bunu sosyal teoriler gibi zırvalıklarla açıklamak mümkün değil. Bizim solcu ve sağcı takımın anlayamayacağı bir şey. Sağcı takım, Allah vergisi, diyor ama değil tabii. Çok üstün zekâsı olan bir adamdı. Bir de çok iyi bir gözü vardı. Çok iyi görürdü arazide. Müzisyen kulağı gibi bir şey bu. Çok güçlü gözlem yapabilen, iyi taş tanıyan ve gözlemlerini unutmayan bir adamdı Ozan Sungurlu. Müthiş bir hafızası vardı. Beni bir dolaştırdı Güneydoğu'da. Evinde dolaşılıyor gibiydik. Bütün Güneydoğu'yu düşün, Maraş'tan başla Bitlis'e kadar. Ozan Ağabey bir de hızlı yürürdü, peşinden koşacağım diye dilin bir karış dışarı çıkardı. Elinde sigara, girerdi vadinin içine, eliyle koymuş gibi bulurdu aradığını. Fi tarihinde görmüş ama unutmamış. Kendisi arama grup başkanı olduğu için çalışan ekipleri kontrole gidiyordu, ekipler de bulduklarını gösteriyordu ona. Ozan Ağabey bir gördüğünü bir daha unutmuyordu. Hayran olmuştum. Doğan Perinçek vardı, şimdi 18 Mart Üniversitesi'nde öğretim üyesi. O zaman Türkiye Petrolleri'nde çalışıyordu. Hepimizin ağzı açık kalırdı. Her seferinde yeniden hayran oluyorduk Ozan Ağabey'in yeteneğine. Böyle büyük bir adamdı Ozan Ağabey. Onun gibi Türkiye'de yetişmiş iki adam daha gördüm ben.

— *Onlar kimdi?*

— Dediğim ya, birisi Necdet Özgül, şu anda İstanbul Belediyesi'nde, deprem hazırlık bölümünde çalışıyor. Benim aklım durdu, Necdet Ağabey İstanbul Belediyesi ile nasıl bağdaşabiliyor, diye. Gittim, gördüm, çok da takdir ettim. Sorumluluk duygusu olan bir adam. Birilerinin yapması lazım, diyor. Ben de, ağabey seni mi buldular, dedim. Meğer bizim eski dekanımız Erdoğan Yüzer için başına getirilmiş, o da Necdet Özgül'ü almış hemen yanına.

— *Nerenin başına getirilmiş dediniz?*

— Metropolitan Planlama bilmem nesi var. Eski TÜYAP'ın olduğu yerde. Böyle bir büro kurmuş İstanbul Belediyesi. Belediye dışında özel bir şirket olarak kurmuş. Erdoğan Yüzer Ağabey'e jeoloji kısmını vermişler. Akıllı bir karar. Çünkü iyi bir bilim yöneticisi olduğunu dekanen göstermişti. Mesela bizim ekip, İhsan Ketin'in ekibi, büyük ölçüde Erdoğan Yüzer'in dekanlığı zamanında toparlanmıştı. O işe aldı herkesi. Hatta dekan olarak beni Aytin Göktekin Hoca almıştı ama o zaman yardımcısı Erdoğan Ağabey'di. Aytin Bey yokmuş o gün, tesadüf, benim işe alınma belgemin altında da Erdoğan Yüzer'in imzası vardır. Çok iyi bir insandır, çok sevdiğim bir insandır. Erdoğan Ağabey oraya atanır atanmaz Necdet Ağabey gelmiş. Çünkü Necdet Ağabey yıllardır İstanbul'da çalışıyor amatör olarak ve kimseden para almıyor. Boş zamanlarında İstanbul'un jeolojisini yapıyor.

— *Diğeri kim pekâlâ?*

— Fuat Şaroğlu. MTA jeologlarından. Mardinli. O da şu an Ankara'da danışmanlık yapıyor. MTA bu adamların hiçbirini tutamadı. Doğu Anadolu'da genç tektonizma hakkında benim yapabildiğim pek çok iş Fuat sayesinde. Fuat'ın ve arkadaşlarının gözlemlerini kullandım. Şahane. Fuat Amerika'ya da davet edildi. Tek kelime İngilizce bilmediği halde John Dewey, Fuat'ı Albany'ye davet etti. Amerika'ya, John Dewey gibi büyük bir adamın yanına geldi. Dewey, Fuat'ı bizim doktora öğrencilerine yardımcı olsun diye davet etmişti. Öğrenciler araziye giderken Fuat da giderdi onlarla birlikte ve araziye yerleştirirdi çocukları. Sonra da, sen onu yapacaksın, sen bunu, diye görev dağılımı yapardı. Müthiş bir adamdır. Fuat, yanılmıyorsam 50'sinden sonra, Yücel Yılmaz sayesinde doktora aldı.

— *Tien Şan'da kalmıştık...*

Çok ufuk açıcı bir geziydi Tien Şan gezisi. Tabii bu gezinin bir faydası da şu oldu: Bize harita dağıttılar. Gezi kıla-

vuzlarını okuduğın zaman, normal bilimsel makalelerde yayımlanmayacak kadar bilgi ediniyorsun. Mesela yolun kenarını göreceğiz; onun mosturasını koymuş adam. Böyle şeyler yayımlanmıyor genellikle. Bunlardan istifade edilerek yapılan genel yorum yayımlanıyor. Ama burada direkt verinin kendisini görüyorsun. Her akşam onu okuyordum ben, ertesi gün sorular sorayım diye. Tabii orada çalışan adamlar da vardı. Gezide bizimle birlikte dolaşan Kırgız ve Rus takımından yayınları olan adamlar vardı. Ben bu yayınları da topladım. Bir de Batı'dan gelen adamlar vardı. Tien-Şan hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı ama ortamları tanıyorlardı.

— *Bir makaleye dönüştü mü Tien Şan?*

— Hemen akabinde değil ama daha sonra evet. Benim 1993'te yazdığım o meşhur makalenin, yani benim Amerikan Bilimler Akademisi'ne seçilmeme neden olan makalenin temel çıkış noktası Tien Şan gezisidir. 1984'teki gezi uyandırmıştı beni.

— *Bu arada asistan olarak üniversite ile aranız ne durumda?*

— Teknik Üniversite beni tamamen serbest bıraktı. “Ne istersen yapabilirsin” dedi.

— *Serbest bırakırken birtakım imkânlar da hazırlıyorlar mıydı?*

— Elindeki her şeyi hizmetime sunuyordu ama ben maddi imkân istemedim açıkçası. İhtiyacım yoktu çünkü. Ama dedim ya, yer lazımsa hemen veriyordu. Efendim, ben izin istiyorum, şuraya buraya gideceğim, hemen veriyorlardı. Kütüphaneyi istediğim gibi kullanıyordum. Pek matah bir kütüphane yoktu gerçi ama bu da benim kendi kütüphanemi geliştirmeme yol açtı. İhsan Bey'in de kendine ait, fena olmayan bir koleksiyonu vardı.

— *Yeni eleman almak kolay oluyor muydu?*

— O konuda hiçbir sorun çıkmadı. Biz mesela, “Bizim ekibe şu şu adamlar lazım” diyorduk ve hemen alabiliyorduk o insanları bölüme. Aral Okay gelmişti İngiltere’den. İş arıyordu kendisine. Ya İstanbul Üniversitesi’ne gidecekti ya da bize gelecekti. İhsan Bey derhal devreye girdi ve Aral’ı aldık biz. Hemen! Mesela Yücel Yılmaz’ı İstanbul Üniversitesi’nden biz aldık. Orada tıkanmıştı zavallı Yücel, Teknik Üniversite hızla Yücel’i atadı. Hatta YÖK uzun zaman taş koydu buna. İhsan Doğramacı YÖK’ünden bahsediyorum. Onu dahi aştık. Kemal Kafalı o zaman rektördü. Kemal Bey’in bizim ekibin toplanmasında çok çabaları olmuştur. İhsan Bey’in hayalinde bir ekip vardı. Kemal Kafalı rektör, Erdoğan Yüzer de Maden Fakültesi dekanıydı. Her ikisi de çok yakın çalıştı İhsan Bey’le beraber. İhsan Bey’in ekibi böyle kuruldu.

— *Sizin istemediğiniz herhangi birisi alınmadı mı bölüme?*

— Erdoğan Ağabey bir keresinde bizim istemediğimiz birisini aldı. Çok kızdık kendisine. Bilhassa Naci ve ben. Hatta gidip tehdit ettik dekanı, düşünebiliyor musun? Ben daha asistanım...

— *Ne dedi Erdoğan Bey?*

— Erdoğan Ağabey, “Bu adam hoşunuza gitmezse size söz, sözleşmesi bitince derhal işine son vereceğim” dedi. Fakat sonunda Erdoğan Ağabey haklı çıktı.

— *Kimdi o ?*

— Mehmet Sakınç. O zaman 47 yaşında mı ne... Yardımcı doçent bile değil. Dedik ki, “Sen delirdin mi ya, böyle bir adam niye geliyor? Bizim rakibimiz Oxford, Cambridge filan. İstanbul Üniversitesi’nde yardımcı doçent bile olamamış bir adamı nasıl bizim kürsüye alırsın, böyle bir şey olabilir mi?” Erdoğan Ağabey de, “İstanbul Üniversitesi’ni bilmezsiniz, bu çocuk harcanmış bir adamdır, iyi adamdır” dedi. Düşün, karşımızda dekan oturuyor, Naci o zaman doçentti, galiba yeni doçent olmuştu, ben de asistanım. Ne halt ediyorsun, diyoruz dekana.

— *İyi ki kovalamamış sizi...*

— Hayır, bu Erdoğan Ağabey'in stili değildi; zaten İTÜ gele-  
neğine de tamamen ters düşerdi öyle bir şey yapsaydı. Eninde  
sonunda bizimle anlaşmaya vardı. “Beğenmediğiniz takdirde  
ben bu adamın işine son vereceğim” dedi. Biz sonra gittik Er-  
doğan Ağabey’e, “İyi ki bu adamı aldın” dedik. Müthişti,  
çünkü paleontolojiyi kurtardı Teknik Üniversite’de. Nefret  
edilen bir dersti. Mehmet bir geldi, tam tersi oldu, paleonto-  
loji kulüpleri kurulmaya başlandı. Tabii, Mehmet’in bizim  
hiç bilmediğimiz tarafları da vardı. Mesela Mehmet zooloji  
okumuş. Kimden okumuş? Curt Kosswig’in öğrencilerinden  
okumuş. Hepimizden yaşlı olduğu için İstanbul Üniversite-  
si’nin tamamen çökmediği bir dönemde okumuş üstelik. Çok  
iyi zoologların elinde yetişmiş, sonra bir aile dostu münase-  
betiyle gitmiş, jeoloji de okumuş. Mehmet bize, “Biz labora-  
tuarlara girerdik, minerali, fosili adam gibi çizene kadar,  
icap ederse gece saat on ikiye kadar otururduk” diye anlatı-  
yor kendi yetişme şartlarını.

— *İstanbul Üniversitesi’nde...*

— İstanbul Üniversitesi’nde. “Asistan da kapıda beklerdi, bi-  
zim şekillerimize bakardı, ismimizin hizasına artıyı koyma-  
dan biz laboratuvardan çıkamazdık” diyor.

— *Demek ki o zamanlar Türkiye’de bilim yapılmıyordu...*

— Bilim yapılmıyordu belki ama bilim eğitime benzer bir  
eğitim sürdürülüyordu. Alman kalıntılarının olması, Alman-  
lar’ın gelmiş olması müthiş bir etki yapmıştı İstanbul Üniver-  
sitesi’nde. Belli bir üniversite dili yerleştirilmişti. Tabii çok kı-  
sa zamanda yok oldu bu. Fakat Mehmet’in şansı, bunun he-  
nüz yok olmadığı dönemde okuyabilmesi. Bunun için iyi ye-  
tişmiş. Bir de Mehmet, bilimi sadece sevdiği için yapan nadir  
amatörlerdendi. Tıpkı benim gibi. Yani Mehmet bugün aldığı  
maaşa ihtiyacı olmayan bir adam, o maaşın beş kuruşuna bi-  
le muhtaç değildi. Ama müthiş bir amatör hisle gece gündüz  
çalışan da Mehmet’ten başkası değildi.

— *Hâlâ öyle mi?*

— Tabii canım. Benim odamın karşısında oturuyor, profesör. Düşün ki, Mehmet geldiğinde yardımcı doçent bile değildi. 17 senesi böyle geçmiş adamın. Teknik Üniversite'ye bir geldi, büyük bir hızla profesör oldu. "Senin derdin neydi İstanbul Üniversitesi'nde?" diye sorduk. Bir anlattı, ortam felaket. Hocalar birbiriyle kavgalı, bir hocanın adamı olunca ötekinin yüzüne bakamıyorsun, çalışan yok. "Biz gider otururduk sabahleyin ve çay içmeye başlardık, akşama kadar yapacak başka bir şey yoktu çünkü" diyordu. Bir şey yapmaya kalkınca da mutlaka birisi taş koyuyormuş. Hatıralarını yazıyor şimdi Mehmet, "Tam 17 senemi yedi orası benim, bunu yazmam lazım ki, başkalarının başına gelmesin böyle şeyler" diyor. Mehmet geldiği için çok mutlu olduk biz ve Erdoğan Ağabey'e de gidip teşekkür ettik. Erdoğan Ağabey, "Size sorsaydım hayatta almazdınız bu adamı aranızda" dedi.

— *Bunlar galiba sadece İTÜ'de olabiliyor. Başka üniversitelerde bu tür örneklerle rastlanabilir mi sizce?*

— Zannetmem. İTÜ'nün böyle çok iyi tarafları vardı. Hiçbir zaman engel çıkarmadı bize. Engel çıkarmanın ötesinde, dediğim gibi, bir Cengiz Dökmeci'nin şahsiyetinde yol gösterdi bize. Onun muazzam tavsiyeleri hep yol gösterici oldu bizim için. Zaten Cengiz Hoca bizim hiç peşimizi bırakmadı. Naci Görür, Cengiz Hoca'nın hemşerisi bir de...

— *Nereliler?*

— Harputlu! Bilhassa Harputlu diyorum, çünkü Elazığlılar'la aralarında aristokrasi farkı olduğunu söylerlerdi. Bunlar, Elazığ'ın aristokrat takımı olarak yukarıda otururlarmış. Yani Naci ile böyle bir yakınlığı da vardı. Buna rağmen, her sene Naci'yi bulup, "Sen bu sene ne yayınladın?" diye sorar, Naci de, "Bu herif niye bizi sıkboğaz edip duruyor?" diye kızardı. Cengiz Bey Naci'yi de, Yücel'i de, beni de ısrarla takip etti.

— *Siz benzer bir şey yapıyor musunuz?*

— Cengiz Bey kadar mı, hayır. Cengiz Bey çok muntazam adamdı, müthişti, hâlâ öyle zaten. Cengiz Bey emekli oldu ama hâlâ hiçbir şey farketmiyor. Hâlâ ensemizde boza pişirmeye devam ediyor. Ben Rus Bilimler Akademisi'ne seçildim. Daha duyulmadan Cengiz Bey'den tebrik telgrafı geldi. Bu kadar yakından izliyor yani. Dolayısıyla Cengiz Bey'in desteğiyle İTÜ'nün bazı bölümleri müthiş gelişti.

— *Başka kimler etkili oldu üzerinizde?*

— Benim üzerimde etkili olan başkaları da vardı tabii. Ben asistan olarak geldim, Mithat İdemen'in yeğeni, yani kardeşinin kızı Rektör Kemal Kafalı'nın sekreterlerinden biriydi. Bir gün ben Kemal Hoca'ya gittim. Fahriye beni gördü, "Celâl, amcam sana gelmek istiyor" dedi. Amcası Mithat İdemen benim ayağıma gelecek. "Hayır, ben giderim hocaya" dedim. Fahriye, "Ama amcam Gebze'de TÜBİTAK'ta çalışıyor" dedi. "Amcan nerede olursa olsun, ben onun ayağına giderim" dedim. Hatta telefon ettik, "Hocam ben hemen geliyorum" dedim.

— *Siz de saygıda kusur etmiyorsunuz, size tanınan imkânları kesinlikle istismar etmiyorsunuz. Belki bunun için bu kadar destek gördünüz...*

— Belki de, bilmiyorum. Neyse, ben hocayı görmek için TÜBİTAK'a gittim. Baktım önünde, yurtdışında yayımlanan ve önemli bilim dergilerinin içeriklerini basan bir mecmua duruyor. Bu dediğim internet'ten çok önce oluyor. Bu mecmuaya bakarsın, seni ilgilendiren bir şey varsa, adresleri de verilir yazarların, mektup yazıp ayrı baskı istersin.

— *Sizin yazdığımız bir makalenin özeti mi var mecmuada?*

— Ben Mithat İdemen Hoca'nın elini öptüm. Önündeki mecmuayı göstererek, "Ben senin adını ilk defa burada gördüm. Bizde ne arıyor böyle bir adam diye merak edip tanımak istedim seni" dedi. Sonra oturduk, uzun uzun konuştuk. Cengiz

(Dökmeci) Bey'inkine benzer tavsiyelerde bulundu. Mithat Bey mesuliyetini müthiş bilen bir insandır. Fransız terbiyesi ile yetişmişti. Bunun için benim Fransızca bildiğimi duyunca çok memnun oldu. Fransa'dan, oradan buradan bahsettik. Hatta bana Littré sözlüğünü almamı söyledi.

— *Nedir o sözlük?*

— Littré adını ilk defa Mithat Bey'den duydum. Fransızlar'ın büyük sözlüğü. Littré, Auguste Comte'un öğrencilerinden. "Zamanında ben alamamıştım, param çıkışmamıştı, ama sen zengin adamsın, sen mutlaka bir takım Littré sözlüğü al" dedi. Sen misin diyen, ben Fransa'ya gider gitmez ilk iş olarak Littré sözlüğünü aldım. Bana da müthiş faydası oldu. Kullandıkça Mithat Hocama şükran duygularım tazelenir.

— *Bir de Erdoğan Şuhubi vardı değil mi sizi etkileyen, takip eden hocalar arasında?*

— Erdoğan Şuhubi Hoca, İTÜ'nün büyük yıldızlarından biri. Cengiz Bey'in, Mithat Bey'in falan çok saygı duyduğu bir adam Erdoğan Hoca. Tabii Erdoğan Hoca ulaşılmazdı, Olympos'un en tepesinde oturan adamlardan biri olduğu için ulaşılmazdı. Benim şansım, onu liseden beri tanıyor olma.

— *Nasıl tanışmıştınız?*

— Mustafa İnan'ın oğlu beni götürmüştü. Ben liseyi yeni bitirmiştim galiba, jeoloji okuyorum. Mustafa İnan'ın oğlu da bizim şirkette mühendis, Hüseyin İnan. Çok sevdiğim adamlardan biri. Konuşuyorduk. Hüseyin bana, "Sen bilim adamı olacağın diyorsun, benim babamın öğrencilerinden biri var. Türkiye'nin en büyük bilim adamlarından biri, onunla tanışmak ister misin?" dedi. "Çok memnun olurum, kim bu?" dedim. "Erdoğan Şuhubi" dedi.

— *Duymuş muydunuz daha önce adını?*

— Nereden duyayım, hoca matematikçi. Ben ise kendi halinde bilim yapan bir adamım. Tabii İTÜ'nün çevresini orta-



okuldan beri biliyorum, çünkü ailedeki bütün haylazlar İTÜ'ye girme hayaliyle yaşıyordu. Ama hiçbirisi giremedi. Dayımın oğlu, bilmem kimin oğlu falan İTÜ'ye girmeyi çok istiyorlardı.

— *Neden İTÜ?*

— Çünkü o zaman İTÜ'ye girmek bir ayrıcalıktı. İTÜ'ye girdin mi, adam damgasını vuruyorlardı alınına.

— *Sadece siz girdiniz galiba...*

— Hayır, ben Teknik Üniversite'ye girmedim, teşebbüs bile etmedim. Ben doğru Amerika'ya gittim. Ama sonra hocası oldum Teknik Üniversite'nin. Orada hoca olmamda iki kişinin önemli rolü vardır. Biri İhsan Ketin, diğeri de Erdoğan Şuhubi.

— *Nasıl tanıştığınızı anlatıyordunuz Erdoğan Hoca ile...*

— Hüseyin İnan beni İTÜ'ye götürüp Erdoğan Şuhubi'yle tanıştırdı. İhsan Ketin'den sonra tanıştırıldım ben Erdoğan Hoca'yla. O zaman Erdoğan Hoca'nın ofisi Taşkışla'daydı. Biz yukarı çıktık. Bir baktım, uzun boylu, iriyarı, hakikaten, baktığın zaman karşısında küçüldüğün bir adam. “Gel otur bakalım, sen nerede okudun?” dedi. “Ben Robert Kolej'i bitirdim hocam” dedim. “Aferin, İngilizce biliyor musun?” dedi. “Biliyorum hocam” dedim. “Matematiğin nasıl?” dedi. “Fena değil” dedim. Hakikaten iyiydi benim matematiğim. Gerçi çaktım matematikten lise birde ama mühim değil. Ondan sonra çok iyiydi, 95 ortalama filan almıştım.

— *Erdoğan Hoca soruyor, siz uslu uslu cevap veriyorsunuz...*

— Evet. Erdoğan Hoca, “Ne yapmak niyetindesin?” dedi. Ben, “Jeoloji profesörü olacağım” deyince Erdoğan Bey, “Bana bak, mutlaka Teknik Üniversite'ye gel, senin gibi bir adamı Türkiye'de başka yerde yaşatmazlar” dedi. “Pekâlâ hocam” dedim.

— O sırada başka üniversitelerde neler olup bittiğini biliyor muydunuz?

— Hayır, İTÜ'den başka üniversite bilmiyordum ki zaten. Erdoğan Hoca'ya, "İhsan Ketin'i tanıyorum" dedim. Çok memnun oldu. Sonra tekrar bana, "Mutlaka Teknik Üniversite'ye gel" dedi. Ben de, "Peki hocam" dedim.

— *Görüşüyorsunuz değil mi Erdoğan Hoca ile?*

— Tabii. Hatta bugün bile sömestr başlamadan gider, Erdoğan Bey'in elini öperim ben. Çünkü benim Teknik Üniversite'de istediğimi yapabilmemdeki en önemli faktörlerden biri de Erdoğan Bey olmuştur. Bir düşün, üniversite birinci sınıfta mıyım neyim o zaman, karşında Türkiye'nin en büyük adamlarından biri var, "Sen bize gel" diyor. Bundan büyük mutluluk olur mu? İhsan Bey'e gittim söyledim. İhsan Bey de çok memnun oldu.

— *Çok sağlam yerlerden destek görmüşsünüz. Bu da önemli bir şans olmalı sizin için...*

— Hiç şüphesiz. Teknik Üniversite'deki büyük adamlar mütahhiş destek verdiler bana ve bu adamların sözü çok geçiyordu. Bir gün şöyle bir şeye şahit oldum ben: Doğan Kuban ile beraber Taşkılla binasından çıkıyoruz. Tam o sırada Rektör Prof. Kemal Kafalı giriyordu binaya. Doğan Hoca gördü, "Merhaba Kemal, ben iki hafta yokum, haberin olsun" dedi. Kemal Hoca da, "İyi yolculuklar" dedi. Bu kadar. Şimdi tabii İstanbul Üniversitesi'nde böyle bir şeyin olabileceğini düşünmüyorum ben. Bırak böyle bir şeyin olmasını, rektörden randevu alamıyor adamlar. Ama Teknik Üniversite'de böyle tamamen değişik, sıcak bir hava vardı.



## 12 Eylül’de İTÜ’den Bir Tek Öğretim Üyesi Bile Atılmadı

*Rektör Kemal Kafalı. Gidiyor Evren’e, “Bakan paşam, cebimde iki mektupla geldim, biri aklın yolu, diğeri benim istifam. Benim üniversitemden adam atabilirsiniz ama önce beni atmanız gerekir” diyor. Kemal Bey’in de ne hikmetse askerlerle arası çok iyiydi. Gemici ya, Deniz Kuvvetleri ile çok iyi ilişkileri vardı. Fakat Kemal Bey bir taraftan da sağcı olarak bilinen bir adam. Ne kadar doğru bilmiyorum ama şöhreti öyle. Sağa olarak bilinen bu adam, ihtilalcilere gidip, “Komünist diye damgaladığımız hiç kimseye dokunamazsınız. Dokunursunuz ama önce bana dokunursunuz” diyor.*



*İTÜ’nün büyük rektörü, sevgili hocam ve dostum rahmetli Kemal Kafalı ile  
2000’li yılların başında.*



— YÖK'ten sonra İTÜ'nün genel havasında bir değişme oldu mu? YÖK'ten sonra da aynı hava devam edebildi mi?

— YÖK, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne hiçbir şey yapamadı. Ne kadar istedi, tabii onu bilmiyorum ama dokunamadığını biliyorum. Mesela ODTÜ'nün bütün fakülteleri kapatıldı. Hepsi Mühendislik Fakültesi çatısı altında toplandı. Bizde böyle bir şey olmadı. 1402'lik yapılp bir sürü adam atıldı üniversitelerden. İTÜ'den bir kişi bile 1402'lik olmadı. Düşün ki, bir sürü komünist vardı İTÜ'de.

— İTÜ'den bir tek öğretim üyesi bile atılmadı mı?

— Hayır, bir tek kişi bile atılmadı. Bunun nedenini de herkes biliyor..

— Nedir?

— Rektör Kemal Kafalı. Gidiyor Evren'e, "Bakın paşam, cebimde iki mektupla geldim, biri aklın yolu, diğeri benim istifam. Benim üniversitemden adam atabilirsiniz ama önce beni atmanız gerekir" diyor. Kemal Bey'in askerlerle arası çok iyiydi. Gemici ya, Deniz Kuvvetleri ile çok iyi ilişkileri vardı. Fakat Kemal Bey bir taraftan da sağcı olarak bilinen bir adam. Ne kadar doğru bilmiyorum ama şöhreti öyle. Sağcı olarak bilinen bu adam, ihtilalcilere gidip, "Komünist diye dalgaladığınız hiç kimseye dokunamazsınız. Dokunursunuz ama önce bana dokunursunuz" diyor. O dönemlerde Teknik Üniversite'de efsane gibi anlatılırdı bu.

— Biliniyor, öyle mi?

— Tabii herkes biliyor Teknik Üniversite'de bunu Kemal Bey'in yaptığını. Ne diyorum, bir tek kişi bile atılmadı biz-

den. Bütün üniversitelerde 1402'likler oldu, Teknik Üniversite'de sıfır. Bu durum çok saygınlık kazandırdı tabii Kemal Bey'e de, Teknik Üniversite'ye de. Sonra diğer üniversitelerin baştan yapılandırılması söz konusu oldu ama Teknik Üniversite bunun da dışında kaldı. Yani Doğramacı Efendi dokunamadı Teknik Üniversite'ye...

— *YÖK konusunda ne düşünüyorsunuz? Amerika'dan geldiniz ve deyim yerindeyse YÖK'ün kucağına düştünüz...*

— Ben YÖK kurulmadan önce geldim ve ben asistanken YÖK kuruldu. Aslına bakarsan YÖK çok güzel bir kanundu. Keşke uygulanabilseydi. Ne yazık ki, hiç uygulanmadı. Daha açık söylemek gerekirse, bizzat Doğramacı uygulatmadı. Kendisi rezil etti kanunu. YÖK kanunu yazıldığı şekliyle uygulanabilseydi çok güzel olurdu.

— *Ne bakımdan?*

— Mesela seçimi kaldırıyor, bu çok akıllıca bir şeydi. Rektör seçimini, dekan seçimini kaldırıyor ve yerine atama sistemini getiriyordu. Çünkü seçim yaptığın zaman politika giriyor işin içine. Üniversitenin içine politika giriyor yani. “Sen benim adamımsın, ben senin adamınım”a dönüşüyor iş. Dolayısıyla, birisi atandığı zaman bütün üniversite ona karşı birleşiyor. Thomas Jefferson'un meşhur lafıdır: “Anayasanın görevi nedir? Milleti hükümete karşı korumaktır.” Bu bakımdan, atama yaptığın zaman bütün üniversite bir arada duruyor. Atanan adam üniversiteyle iş yapmak zorunda.

— *Seçilmiş için de aynı şeyler söz konusu değil mi?*

— Hayır değil. Atanmış rektör veya dekan, adamlarını atarken de titizlik gösteriyor. Seçilmişin öyle bir derdi olmaz. İkincisi, mesela, yayın mecburiyetleri ilk kez YÖK ile geldi. YÖK'ün yasasında, araştırma eğitiminde önce gelir. Üniversite hocasının birinci görevi araştırma yapmaktır, ondan sonra ona dayanarak eğitim yapmaktır. Kanunun maddesidir bu. Daha doğrusu, ilk maddelerinden birinde var. Ayrıca YÖK

ideal kadrolar kurdu. İstanbul Üniversitesi'nin bir kürsüsünde kırk profesör olması kadar büyük bir rezillik olamaz. Komedi! Kenan Paşa'nın güzel bir lafı var: "Bizim başımız kel mi, biz asker olarak yurdumuzun her yerine gidiyoruz da bunlar niye gitmiyorlar?" Doğru. Mesela Van Üniversitesi'ne gittim. O kadar hayran oldum ki, bekar ve genç olsaydım, Van'a giderdim vallahi. Oraya yerleşirdim. Niçin millet Van'a gitmesin? Mesela Sivas'ta çok iyi bir ekip oluştu...

— *Buradaki imkân orada da var mı bilim yapmak için?*

— Burada ne imkân var ki, orada olsun...

— *Kütüphane mesela...*

— İstanbul'da çok mu kütüphane var zannediyorsun sen?

— *Az sayılmaz herhalde...*

— Hayır efendim, hiç alakası yok. Jeoloji için Van ne kadar iyiye, burası da o kadar iyi, hiçbir şey fark etmiyor. Tabii siz Türkiye'de üniversite var zannediyorsunuz. Yok böyle bir şey! Teknik Üniversite'nin 250 bin kitabı vardı. Gülsün Sağlamer bir sayım yaptırdı, 35 bin çıktı.

— *Nereye gitmiş o kadar kitap?*

— Belli değil. Sonra ortaya çıktı ki, kürsülere dağılmış, adamlara dağılmış falan. Gülsün Sağlamer, rektör olarak şu andaki merkezdeki Mustafa İnan Kütüphanesi'ni kurabilmek için çok yırtındı. 250 senelik üniversitenin bir kütüphane geleneği olmaz mı? Yoktu. Fransız Jeoloji Derneği'nin koleksiyonunu SEKA'ya gitmekten ben kurtardım. Dolayısıyla, Van'ın, Niğde'nin, Sivas'ın, bilmem nerenin imkânlarıyla buranın imkânları arasında bir fark yok. Hatta oralanın lehine şöyle bir fark var: Genç bir adam oraya atandığı zaman hem maaşı fazla, hem masrafı az. Bir asistan burada yaşayamaz ki!..

*Bu kadar çok üniversite doğru mu sizce?*



— Az bile, yetmiyor. Ama böyle aptalca üniversite kurulmaz. İlber Ortaylı dedi ya, bu ahlaksızlıktır.

— *İyi ama siz sürekli üniversitelerin kalitesinin düşüklüğünden şikâyet ediyorsunuz. Çelişki yok mu burada?*

— Hayır efendim, üniversitenin kalitesi zaten yoktu. Olmayan bir kalite nasıl düşer? Bir de YÖK kurulduğu zaman Türkiye’de toplam üretim üç yüz küsur makaleydi. Uluslararası sıralamada Türkiye 42’nci mi, 45’inci miydi neydi? Bugün toplam üretim on binleri geçti. Türkiye de 19’uncu sıraya yükseldi. 45’inci ile 19’unculuk arasında pek bir fark yok aslında. Çünkü dünya biliminin ilk yüzde onunu zaten on ülke yönetiyor. Bunun arkasından gelen on ülke daha var, onun gerisindeysen zaten kuyruktasın. Dünya bilimi için olup olmaman fark etmez bile. Türkiye hâlâ o olup olmamasının fark etmediği kısımda. Ama gelişme muazzam. Kimse inkar edemez bunu.

— *Bu gelişmeyi YÖK’e mi borçluyuz?*

— Kesinlikle YÖK’e borçluyuz ve bunu kimse inkar edemez. Başka hiçbir faktör yok ortalıkta. YÖK kuruldu, belli bir disiplin geldi üniversitelere, kontrol mekanizmaları geldi. İstedğin asistanı, istediğin adamı atayamaz oldun. Belli bir üretim yapmadan terfi edemez oldun.

— *YÖK’ün bu kadar eleştiri almasının hiçbir sebebi yok mu sizce?*

— Olmaz olur mu, milletin rahatı kaçtı! YÖK, “Sen burada profesör olamazsın” deyince insanlar rahatsız oluyorlar haliyle. O güne kadar öyle idare etmiş, YÖK onu Doğu’ya da göndermek isteyince rahatı kaçıyor tabii. Doktorlarımız muayenehanelerini bırakıp nereye gitsinler? Sonra eskiden selam çakıp profesör olmak mümkündü. O da ortadan kalktı. Eskiden senato kararıyla rektör seçiliyordu, o da ortadan kalktı. Direkt kafadan atamaya başladılar.

— *Doğramacı faktörüne ne diyorsunuz peki?*

— Başında İhsan Doğramacı'nın bulunması YÖK'ün en büyük talihsizliği idi. Doğramacı sadece YÖK için değil, askerler için de büyük bir talihsizlikti. Askerler orada büyük bir tongaya düştüler. Bunun sebebi de konuyu bilmemeleri ve yanlış yönlendirilmeleri.

— *Kim yanlış yönlendiriyor askerleri?*

— Kim olacak, yine üniversite. Doğramacı üniversite tarafından tavsiye edildi. Askerler de Doğramacı'ya istediği her türlü yetkiyi verdiler. Üstelik, ben şahidim ki, hiçbir şeye karışmadılar. Hatta karışmak isteyenlere mani oldular. Mesela, Tahsin Şahinkaya Paşa mani oldu. Ben Kandilli'nin Boğaziçi Üniversitesi'ne bağlanmasına karşıydım, bütün üniversite olarak karşıydık.

— *Neden?*

— Tercih edilmesi gereken Kandilli'nin bağımsız kalmasıydı. Ama bir üniversiteye bağlanması gerekiyorsa da bize bağlanması lazımdı. Sebebi de gayet açık, Türkiye'deki en iyi jeoloji ve jeofizik bizde yapılıyor. Ama tabii YÖK'e bunu anlatmanız mümkün değil. Ben Tahsin Şahinkaya'yı aradım. O zaman Konsey üyesi. Randevu istedim. Tabii randevu isterken, komutanlarla hangi konuda görüşmek istediğini de söylüyorsunuz. Çünkü adamın vakti yok benimle laklak etmeye. Şahinkaya'dan, "Celâl gelsin, konuşalım, görüşelim ama bu konuyu konuşmayalım" diye cevap geldi. Çünkü bu konu Konsey'in görevleri dahilinde değilmiş. Bu görev doğrudan verilmiş Doğramacı'ya. Bu nedenle karışmaları da mümkün değilmiş. Hakikaten Doğramacı'ya hiç karışmadılar, keşke karışsalar, çok daha iyi yaparlardı.

— *1402'likler İhsan Doğramacı'nın fikri değil miydi?*

— Onu tam olarak bilmiyorum ama üniversitenin katkısı olduğunu biliyorum. Düşün, İTÜ rektörü gidiyor, "Ben buna izin vermem" diyor, Öteki üniversiteler neredeydi?

— *Mesela Ankara Üniversitesi...*

— Değil mi? Göbek attılar bazı adamları üniversiteden kovalamak için.

— *Generaller de önlerine getirilen listeleri sorgusuz-sualsiz onayladılar ama...*

— Evet ama 12 Eylül'de bütün fatura haksız yere askerlere çıkartıldı. Halbuki, mesela bu 1402'likler meselesinde askerlerin suçu yoktu. Biz kendi kendimize yaptık. Profesörler birbirlerinin ismini vermişler. Felaketti yani.

— *Doğramacı'dan söz ediyorduk...*

— Doğramacı YÖK'ü, belli birtakım arzularını gerçekleştirmek için araç olarak kullandı. Doğramacı'nın arzusu, bir üniversite yaratmaktı. Bunda da haksız sayılmazdı, çünkü Türkiye'de üniversite yoktu. O da tutup Bilkent'i kurdu. Bu üniversite Doğramacı'nın üniversitesi olacaktı. Dolayısıyla, diğerlerinin ne olacağı önemli değildi. Dikkat edersen, akademiler vardı, bilmem neler vardı, hepsine birden üniversite dedi Doğramacı. Akıllıca bir adımdı. Hepsi yüksekokul seviyesine inmişti çünkü. Bunun arkasından da, bütün kaynakları bir üniversiteye aktardı. O kadar ki, Kemal Gürüz dahi ancak YÖK Başkanı olduktan sonra, Bilkent'in YÖK'ten bağımsız bütçe aldığını fark ediyor.

— *Nasıl oluyor bu?*

— Kemal Gürüz de ilk başta anlamamış bunu. Bilkent'in YÖK'ten bağımsız olarak da para aldığını duyunca bütün kontakları atmış. Dolayısıyla, Doğramacı'nın hedefi, Bilkent'i "Doğramacı Üniversitesi" haline getirip diğer bütün üniversiteleri yüksekokul düzeyine indirmektir. Bana sorarsan aslında gerçekçi bir yaklaşımdı bu. Türk üniversiteleri yok zaten, dolayısıyla meslek okulu haline getireceksin. Ama bir tane de hakiki üniversite olacak. Doğramacı'nın burada anlamadığı şey üniversite kavramının kendisiydi. Kendisinin üniversite kavramı olmadığı için bir üniversiteyi bir yıl içinde ya-

ratabileceğini sanıyordu. Bir üniversite için minimum yüz yıl gerekir. Bir İstanbul Üniversitesi'ni, bir Teknik Üniversite'yi birdenbire silemezsin. Şu anda İTÜ, üniversite geleneklerinin belki de en iyi yerleşmiş olduğu üniversite. Eğer bu gelenekler yerleşmeseydi İTÜ bana hiçbir şekilde tahammül etmezdi. Ama etti, hâlâ da ediyor.

— *Neyinize tahammül edemezdi mesela?*

— Ben kural, kaide dinlemeyen bir adamım. Notları zamanında göndermem, istediğim zaman seyahate giderim, bazen izin almayı unuttur giderim. İTÜ hemen izin yaratır. Bunun için İTÜ, çok önemli bir müessese Türkiye'de. Bunun çeşitli nedenleri var. Bir kere çok iyi bir mezunlar grubu var. Türkiye'nin en önemli adamları bunlar. Bugün Türkiye'yi iyi bir yere taşımakta olan adamların büyük çoğunluğu İTÜ'den mezun. Süleyman Demirel mesela. Bugün siyaset sahnesine bakınca aklı başında sadece bir adam görüyorsun, o da Demirel.

— *Yapmayın Allah aşkına...*

— Geçmişten bahsetmiyorum, cumhurbaşkanlığı döneminden bahsediyorum. Demirel'in özellikleri arasında neler var? Okumayı seviyor mesela, belki her zaman seviyordu. Çünkü, okumak sonradan sevicek bir şey değil. Araştırmacı bir adam. Bir konuda meraklandığı zaman mutlaka araştırma yapıyor. Diyeceksin ki nereden geliyor bu özellikler? İlki kendi zekâsı ebette ama belli ki okulunda iyi bir terbiye görmüş. Nereden almış peki bu formasyonu? Tabii ki İTÜ'den. Mesela Tayyip Erdoğan'da hiç olmayan bir formasyondur bu.

— *Turgut Özal'da var mıydı?*

— Özal da İTÜ'lü. Bu adamlar, belli bir probleme nasıl yaklaşırlar, problem konusunda bilgi nasıl toplanır ve problem nasıl çözülür, konusunda terbiye almış adamlar. Benim böyle bir şey söylememe şaşırınlar olacaktır ama söyleyeyim, Necmettin Erbakan'da da vardır bu. Ama onun niyeti kötüydü.

Buna rağmen, o kötü niyetine bile çok sistematik yaklaşıyordu. Kafasında problemi formüle ediyor, tak diye çözüyordu.

— 1984'e dönersek...

— Şimdi ben İTÜ'ye geldim. Gerek Tibet'e yaptığım gezi, gerekse Rusya'ya yaptığım gezi, Asya'nın jeolojisi hakkında epey gözümü açtı benim. Bu bilgiler ışığında Suess'ün *Das Antlitz der Erde* (Arzın Çehresi) adlı kitabındaki Asya verilerini baştan yorumladım. O müthiş sükse yaptı. Son derece faydalı oldu.

— O makaleyi asistan olarak yayımladınız değil mi?

— Asistan olarak. Bir sürü makalem olmuştu zaten. Mesela ben sana hemen söyleyeyim; A.M. Celâl Şengör'ün kaç makalesi vardı: 1982'de ilk kitabım çıkmıştı. Asistanlığı bitmeden, Celâl Şengör'ün 54 tane yayımlanmış makalesi, iki tane de kitabı vardı. Bu arada, 1984'te bir gün eve gideceğim, okuldan çıktım, İTÜ'nün kapıcısı, "Hocam size telgraf var" dedi. "Hayırdır" dedim. Çünkü telgraf sık kullanılan bir şey değildir. Aldım telgrafı açtım. Londra Jeoloji Cemiyeti'nden geliyor ve benim o yılın President's Award'ı, yani Başkanlık Ödülü'nü kazandığımı bildiriyor. Bu ödül son derece önemliydi, çünkü diğer bütün ödüller Konsey'de tartışılıp oylanıyor, başkan tarafından da değerlendiriliyordu. Sadece President's Award bizzat başkan tarafından takdir ediliyordu.

— Başkan adına bir ödül var...

— Evet, sadece başkanın kendi kararıyla verilir. Tabii hemen telefon ettik Londra'ya, neyin nesidir diye. Dediler ki, "Bu 30 yaşın altındaki araştırmacılar için ihdas edilmiş bir ödül. Bu sene başkan sizi seçti, her sene iki kişiye veriliyor, siz bu iki kişiden birisiniz ve ilk yabancısınız. İlk defa İngiliz olmayan birisine veriliyor."

— İnsanın hoşuna gider herhalde böyle bir şey...

— Gitmez mi, hem de çok hoşuma gitti.

— *Maddi karşılığı var mıydı?*

— Vardı ama o çok önemli değildi. Londra Jeoloji Cemiyeti'nden ödül almakta önemli olan. Düşün ki, ödül listesinin en sonundasın. En başta büyük ödülü alan adam duruyor, en son da sen duruyorsun. Üstelik 30 yaşından küçük bir bilim adamısın. Baştaki adam 60 yaşından fazla oluyor, en arkadaki de 30 yaşından küçük bir adam...

— *Evdekiler ne dedi bu işe?*

— Evde anneme ve babama, “İngilizler bana ödül vermişler” dedim. Onlar da, “Tebrik ederiz, aferin” falan dediler. Daha önce söylemiştim belki, Houston'da bir öğrenci ödülü kazanmışım, En İyi Öğrenci Makale'sini yazmışım ve o ödül bana verilmişti. Sonra bir de Geological Society of Houston Ödülü'nü kazandım. Ama bu sadece öğrencilere verilen küçük ödül ne yazık ki. Dolayısıyla, Londra Jeoloji Cemiyeti'nin ödülü ile ilk defa uluslararası bir ödül verilmiş oluyordu bana.

— *İTÜ'de nasıl karşılandı?*

— Tabii, İhsan Hoca'ya tebligatta bulundum, “Hocam böyle böyle” dedim. “Çok tebrik ederim, çok memnun oldum, şimdi bunu rektöre söyle” dedi. “Pekâlâ” dedim. Kemal Kafalı'ya tebligatta bulundum, “Böyle böyle ödül aldım hocam” dedim. “Pekâlâ, sen buraya gel” dedi. Biz o zaman Maçka'daki Maden Fakültesi'ndeyiz. Atladım gittim. “Gel bakalım delikanlı” dedi. Kemal Bey'in karşısına oturdum. Kemal Bey kendisinden çekinilen bir rektör. 12 Eylül'deki cuntaya kafa tutmuş bir adam olarak bilinen rektör. “Pekâlâ, benden ne istiyorsun” dedi. “Hiçbir şey hocam, siz beni çağırdınız, geldim” dedim. “Hayır hayır, öyle değil. Bak benim pozisyonumdaki insanların görevi, senin pozisyonundaki insanların önündeki çalı çırpıyı temizlemektir. Dolayısıyla, ben sana ne yapabilirim, onu söyle” dedi. “Hocam çok teşekkür ederim, İhsan Hoca çok iyi bakıyor bize. Teknik Üniversite de çok iyi bakıyor. Ama öyle bir isteğim olursa, artık adres belli, size gelirim. Yalnız bu seyahatler sorun çıkarabilir” dedim. Kafalı

Hoca da, “Yok yok hiçbir şey olmaz” dedi. Zaten bir kere-  
sinde fakülteye geldiğinde benim yanımda Dekan Erdoğan  
Bey’e, “Erdoğan yetkini kullan, Celâl ne zaman istiyorsa izin  
ver, yetkini geçtiği zaman da bana haber ver” dedi. Erdoğan  
Ağabey, “Bu iş de çözüldü, benim pozisyonumu kurtardın”  
dedi. Dolayısıyla, biz kalkıp Londra’ya gittik. Güzel bir tö-  
ren oldu, annem babam hepsi geldi.

— *Aile boyu gittiniz...*

— Aile boyu gittik. Hatta Baha Bey Amca’nın büyük oğlu  
Yılmaz Ağabey de geldi törene. Törenden sonra otelimize git-  
tik, hiç unutmuyorum. Otelin lobisinde oturuyoruz. Yılmaz  
Ağabey elini cebine attı. “Ben sana bir şey vereceğim” dedi.  
Babasının saatini çıkardı cebinden ve “Bizden çok sana la-  
yık” dedi. Çok hoşuma gitmişti bu jest, en az madalya kadar  
sevindirdi beni. Öyle güzel bir gün geçirdik orada. Sonra İs-  
tanbul’a döndük. Bu arada İhsan Bey emekli oldu. Eh, İhsan  
Bey çapında birisi emekli olunca, bütün dünyada özel bir ki-  
tap hazırlanır.

— *Armağan kitap...*

— Evet. Bu akıllı da bize Cengiz (Dökmeci) Bey verdi. Cengiz  
Bey o zaman İTÜ Bülteni’nin editörü. Cengiz Bey daha sonra  
İhsan Bey için özel bir sayı yaptı. İhsan Bey emekli olduktan  
sonra, “Ne yapıyorsunuz hoca için?” diye sormuştu. Biz bir-  
birimize baktık, “Hiçbir şey yapmıyoruz” dedik. Cengiz Bey,  
“Olmaz öyle şey, İhsan Hoca önemli bir adam, emekli oldu,  
ismine yaraşır bir şey yapmak gerekir” dedi. O zaman benim  
kafama dank etti, hemen Kevin’i aradım, durumu anlattım.  
Sonra bir toplantıda Prof. Clark Burchfiel bir araya geldik ve  
ne yapabiliriz, diye konuştuk. Arkasından da harika bir Ulus-  
lararası İhsan Ketin Sempozyumu düzenledik. Rektör Kemal  
Kafalı’ya gittik, haber verdik. Kemal Hoca, “Gayet iyi fikir,  
biz de yardımcı oluruz, orayı veririz, burayı veririz, yemeği  
İTÜ ayarlar” falan dedi. Tam ben kapıdan çıkıyordum; “Ne-  
rede senin rozetin?” diye sormaz mı?

— *Ne rozeti?*

— Ne rozeti olacak, İTÜ rozeti! “Ama hocam ben İTÜ mezunu değilim” dedim. “Öyle şey olur mu, sen İTÜ’nün hocasıydın. Ben sana bir rozet takacağım, bir daha hiç çıkartmayacaksın onu” dedi. “Teşekkür ederim hocam” deyip çıktım.

— *Kaç yılında oluyor bu?*

— 1984 senesiydi. 1985’te yapacaktık toplantıyı. Davetiyeler falan gidiyor. Yaz başında yapılacak toplantı. Arazi gezileri ayarlandı, çok güzel, şahane oldu ama bu arada bir haber geldi. Cengiz Dökmeci, TÜBİTAK’tan Bilim Ödülü aldı.

— *Uluslararası İhsan Ketin Sempozyumu nasıl oldu?*

— Şahane oldu. Toplantı İTÜ’de, Mustafa Kemal Amfisi’nde yapıldı. Hakikaten başta Rektör Kemal Kafalı olmak üzere bütün takım geldi açılışa. Herkes oradaydı. Açılış konuşmasını ben yaptım, İhsan Bey’in hayatını filan anlattım. Kemal Hoca çıktı, güzel bir konuşma yaptı.

— *İhsan Hoca ne dedi?*

— Bayıldı. Bütün arkadaşları oradaydı çünkü. Tabii bir taraftan da üzüldü İhsan Bey. Çünkü Türkiye’den sadece beş kişi çıkabilmişti kendi toplantısına gelebilecek düzeyde. Onu da söyledi bize. “Bunun değişmesi lazım, ben sizin doğru yaptığınıza inanıyorum, standartları koydunuz ama bunun değişmesi lazım” dedi.

— *Değişti mi?*

— Değişti, değişti... Bu toplantının çok önemli katkısı oldu değişmesine. Çünkü gençler ilk defa, Türkiye’de de ciddi toplantı yapılabileceğini anladılar. Mesela, ODTÜ’de Erdin Bozkurt kaliteli toplantı düzenleme işini bizden aldı ve büyük bir başarıyla sürdürdü, hâlâ da sürdürüyor. Erdin sayesinde Türkiye’de birkaç tane çok ciddi toplantı yapılabildi. Buralarda verilen tebliğler çok ciddi yerlerde yayımlandı.



Mesela, Orhan Tatar Sivas'ta benzer işler yaptı. Bu çocuklar gördüler ki, Türkiye'de bir şeyler yapmak mümkün. Ama kaliteyi tutturman şart. Hiç taviz vermeyeceksin. Tabii en acımasız şekilde yaptık biz. Onlar bizim kadar acımasız yapamadılar bu işi. Hem rütbeleri küçük olduğu için hocalarını davet etmek zorunda kaldılar.

— *İhsan Hoca için kitap da hazırlandı mı?*

— Sempozyumun çok güzel bir kitabı çıktı. Uzun sürdü kitabın çıkması ama benim tembelliğimden. Başka işlerle uğraşıyordum.

— *Üniversite mi bastı?*

— Hayır, Hollanda'da basıldı. Üniversiteyle ne alakası var? Bu ciddi bir işti.

— *Siz bu arada ders veriyor muydunuz?*

— Tabii, muntazam olarak...

— *Nasıldı öğrencilerle aranız? Sizin yaptıklarınızı öğrencileriniz size karşı yapabiliyorlar mıydı?*

— Ne yazık ki hayır. Ben hazırdım da, öğrencilerde o cesaret yoktu. Ama yapabilen üç kişi çıktı. Biri Ali Polat, ikincisi Sinan Akçiz, üçüncüsü de Gürcü kızı Saniye. Hatta Sinan gelip bizim evde kalırdı da. Bir köşeye oturur, sorular sorardı bana. Ben Sinan'ı birinci sınıfta arazi asistanı olarak Tibet'e götürmüştüm. Sinan yeni gelmişti, öğrendim ki dağcı bu. Tabiatı çok seviyor, üstelik Robert Kolej'li.

— *Jeoloji Bölümü'nü kendisi mi seçmiş, yoksa tesadüfen gelenlerden mi?*

— Olur mu hiç, jeolojiyi seçerek gelmiş, ben jeolog olacağım diye gelmiş. Ve çok başarılı oldu. Ali de öyleydi. O da, ben jeolog olacağım diye gelmişti. Hatta Ali'ye sormuştum. Neden merak sardın diye, benim dağlarda olmak hoşuma gidiyor, dolayısıyla jeolog olmak istiyorum, demişti. Şahane bir

jeolog oldu. Sırf jeolog olmakla kalmadı, meşhur bir jeolog oldu dünyada. Arkeen konusunda çok sözü geçen bir adam oldu.

— *Pekâlâ, 1984'te ülkedeki siyasal durum falan değişmişti; yani yeniden demokratik sisteme dönülmüştü ve seçimler yapılıyordu. Siz bunlarla hiç ilgilenmiyor muydunuz? Turgut Özal ortaya çıkmıştı mesela sizden biri olarak.*

— Ben Özal'a oy verdim, onu hatırlıyorum.

— *İTÜ'lü olduğu için mi tercih ettiniz, yoksa başka bir sebebi var mıydı?*

— Babam askerlere oy vermemiz gerektiğini söyledi. Bırakalım bitirsinler adamlar işlerini, dedi. Bitirmediler daha, dedi. Kenan Paşa zaten televizyona çıkıp Özal'a oy vermeyin, dedi. Tabii o zaman Özal çok güzel şeyler söylüyordu. Büyük bir hata yaparak ben oyumu Özal'a verdim.

— *Sonradan pişman mı oldunuz?*

— Pişman oldum. Çünkü bu yobazlık hikâyelerini falan Özal sardı başımıza. Ben Kenan Paşa'nın haklı olduğunu daha sonra gördüm. Keşke komutanı dinleseydim, dedim. Hayatında bir defa komutan dinlememezlik ettim, ondan sonra da pişman oldum.

— *Ne zaman doçent oldunuz siz?*

— Şimdi en kritik soruyu sordun. Biz 1987 senesine girdik ama bu arada Bilim Ödülü'nü falan aldık. İşte Cengiz (Dökmeçi) Bey, İhsan Hoca ile konuşmuş, İhsan Bey raporunu yazmış filan. Tam bu olaylar olurken bir gün Kemal Kafalı geldi fakülteye. Bir toplantı vardı bizde. Koridorda karşılaştım, elini öptüm. “Bana bak, ne oldu doçentlik işi?” dedi. “Ben müracaat etmedim hocam, zaten müracaatın vakti geçti” dedim. “Bak, şimdi ben buraya toplantıya giriyorum, hemen belgelerini hazırla, bana ver” dedi. “Hocam daha bir seneye var” diye itiraz ettim. “O seni ilgilendirmez” dedi. Gittim

İhsan Bey'e söyledim. İhsan Hoca da, "Ne diyorsa onu yap" dedi. Hakikaten ben sekreterliğe bıraktım belgeleri, "Hoca bunları istedi" dedim.

— *Kemal Bey hâlâ rektör tabii...*

— Evet, rektör. Ama o zaman Doğramacı'ya alternatif diye düşünülen bir adamdı. Keşke olsaydı. Doğramacı'dan çok daha faydalı olurdu Türk üniversite sistemine. Kemal Bey vakti geçmiş olduğu halde benim dosyayı muameleye soktu. İşlemler başladı.

— *Niye ihmal ediyordunuz?*

— Aklıma bile gelmiyordu. İhsan Bey'in de gelmedi. 1982'de doktor oldum, 1986'da doçent oldum. Halbuki kanuna göre 1982'de doçent olabilmişim. Ne İhsan Bey'in aklına geldi, ne de benim. Doçent olsam ne olur, olmasam ne olur? Doçent dediğin adamların çoğu kaç paralık adam ki Türkiye'de? Ben asistanım ama istediğim her şeyi yapabilmek gibi bir özgürlüğüm var. Bir de ödül almışım Londra Jeoloji Cemiyeti'nden. Dolayısıyla, aklıma bile gelmedi.

— *Ama Kemal Kafalı'nın aklına geldi...*

— Kemal Bey'in aklına geldi. "Senin umurunda olmayabilir ama üniversite için mühim" dedi. Yardımcı doçent bile değilim, İhsan Bey'in asistanı gözükiyorum. Ama ne o şikâyetçi ne de ben. Hayatımızdan memnunuz.

— *Sonra?*

— Ondan sonra Oya'yla Çin'e gittik, anlatmıştım onu. Geldik biz, şu tarihte sınav olacak diye ilan edildi, doçentlik sınavı. O zaman yayınlarını gönderiyorsun, o yayınlar kabul ediliyor, jüri kabul ederse ertesi gün sınava alınıyorsun.

— *1986'da 66 tane makaleniz vardı ve 66 makale sundunuz.*

— Evet ve doçent oldum...

— *Siz jeolojinin yanı sıra sanatla, müzikle, tarihle ve edebiyatla da uğraşıyorsunuz. Mesela Nâzım Hikmet desem ne dersiniz?*

— Boş heriflerden biridir, derim.

— *Neden?*

— Ne yapmış, söyle bana.

— *Güzel şiirler yazmış.*

— Ne şiiri? Onların çoğu saçma sapan şeylerdir. Milli Mücadele’yi anlatan bir güzel destanı var. Ben onun müzikalitesini de güzel bulmuyorum ama babamın çok hoşuna gidiyor. Herhalde hissi bir tutum. Bunun dışında ne yapmış bu bey? Ne farkı var Yaşar Kemal’den?

— *Yaşar Kemal’le neden kıyaslıyorsunuz?*

— Kiminle kıyaslayayım? Nâzım Hikmet benim hoşuma gitmeyen şiirler yazmış, Yaşar Kemal de benim hoşuma gitmeyen romanlar. Her ikisinin de dünyaları bana fevkalade yabancısı. Yazdıklarında sanatta aradığım güzellik öğesini bulamıyorum.

— *Dünya çapında bir şairden ve dünya çapında bir romancıdan söz ediyorsunuz...*

— Ekseriyetin beğenmesi benim beğenmemi gerektirmiyor. Hatta tam tersi: Ekseriyet genellikle düşük seviyenin peşine düşer. Bernard Shaw’ın Henry Higgins ve tutkuları hakkında söylediklerini bir hatırla, *Pygmalion*’a yazdığı önsöz ve son sözlerde.

— *Edebiyatçılar arasında beğendiğiniz bir kişi bile yok mu?*

— Nâzım Hikmet ve Yaşar Kemal yok.

— *Kim var beğendiğiniz?*

— Çok beğendiğim kimler var? Mesela Yahya Kemal’den bahsettik. Şahanedir. Ama Türk edebiyatında Tefik Fikret’i

de severim ben.

— *Yahya Kemal tabii iyi şairdir ama Tevfik Fikret kötü şairdir...*

— Tevfik Fikret'in bazı şiirleri çok güzeldir, üstelik zengin. Her okuduğumda en azından kelime ve imaj hazinem zenginleşiyor; yabancı dillerde bile olsa.

— *Pekâlâ Yahya Kemal ve Tevfik Fikret dediniz, başka?*

— Fikirlerinden hiç hoşlanmadığım halde Mehmet Âkif'i çok beğenirim.

— *Karakter olarak mı beğeniyorsunuz, şair olarak mı?*

— Yalnızca şair olarak. Karakter ve fikirleri açısından beğenmem.

— *Niye, çok düzgün adamdır...*

— Bana öyle gelmiyor, Fikret'e sataşma şekli makbul bir tarza sahip olmadığını gösteriyor. Yani bugünkü yobazlardan pek az farkı olan bir adam. Farkı da herhalde veterinerlik okumuş olmasından ileri geliyor. Yani dini şeyler dışında akıl ürünü bir şeyler de okumuş.

— *Polemik yapıyorlar ama, öyle şeyler olur...*

— Ben karakterini sevmem ama o “Çanakkale Şehitleri” inanılmaz bir şiir. Yani onun içinde Bedir filan gibi Müslümanlıkla ilgili şeylerden söz etmese şuraya asacağı o şiiri.

— *İyi ama Çanakkale'de ölen insanların neredeyse tamamı Müslüman'dı...*

— Maalesef. Ama aralarında pek çok Osmanlı gayrimüslimini de es geçmeyelim. Onlar da bizler için hayatlarını verdiler.

— *Oğlunuz Asım'ın ismiyle, Mehmet Âkif'in “Âsım'ın Nesli” arasında bir bağlantı var mı?*

— Ben o şiirlerden etkilendiğim için Asım koydum oğlumun

ismini. Hoş bir tesâdüf babamın adının da Asım olması. O da ismi kararlaştırmamızda etken oldu tabii. Ailede bir süreklilik lazım.

*Febiyatı bırakıp akademik kariyerinize dönelim. Doçent olmuşsunuz. İki kitabınız ve tam 66 makaleniz vardı.*

66 tane olması mühim değil. Doçent olana kadar ben hangi problemleri çözdüm, önemli olan bu.

*66 makalede jeolojinin birtakım problemlerini çözdünüz herhalde değil mi?*

Makale sayısı bir bilim adamı için hiçbir şey ifade etmez. İfade edecek olan şey, hangi problemleri ne zamana kadar çözdüğüdür. Bunun altını özellikle çizmek isterim. Benim büyük şansım şuydu: Ben üniversiteye hiçbir zaman sıradan bir öğrenci olarak girmedim. Ben üniversiteye girdiğim zaman hayatta ne yapmak istediğimi biliyordum. Ve üniversite eğitimi bunu tamamen mümkün kılacak bir şey olarak değil, benim amacıma giden bir aşama olarak gördüm her zaman. Mesela Houston'daki hocalarımla anlaşılamadım. Çünkü onlar üniversiteyi bir mesleğin edinildiği yer olarak görüyorlardı. Bu mesleği edindikten sonra o mesleğin icra edilmesine sıra geleceğini zannediyorlardı. Ben de onlara diyordum ki, "Ben jeolojiyi bir meslek olarak yapmıyorum. Yapmayacağım da. Ben jeolojiyi hobi olarak yapacağım. Ben para kazanmaya ihtiyacı olan bir adam değilim. Ben istesem playboyluk yaparım. O kulüp senin bu kulüp benim, o yat senin bu yat benim gezerim ömür boyu. Bunu yapabilecek mali gücüm var benim. Fakat ben bundan zevk almadığım için başka tür bir insan faaliyetinden zevk alıyorum, bilimden zevk alıyorum."

*Hocam burada bir süre durup da şu üniversite tanımını tartıştirezbilir misiniz?*

Üniversite mesleğin kazanıldığı bir yer değil. Üniversite, her şeyden önce bilgi üreten ve bilgi üretme yöntemlerini öğ-

rencilerine öğretmeye çalışan bir müessesedir. Çünkü bilgi üretme yöntemleri de çok iyi belirlenmiş yöntemler değildir. Albert Einstein'ın söylediği çok güzel bir laf vardır: Bilim adamının iki tür görevi vardır. Bir tanesi gözlem yapmak, laboratuvarında çalışmak, gözlemleri kaydetmek, gözlemlerden raporlar çıkartmak. Bunlar için fevkalade güzel bir eğitim alınır mektepte. Üniversiteye girdin mi nasıl gözlem yapacaksın, nasıl deney yapacaksın, kütüphaneyi nasıl kullanacaksın, nasıl makale yazacaksın, bunlar gayet güzel öğretilir insana. Fakat bilim adamlarının esas başka bir görevi daha vardır. O da tabiatla diyaloga girebilmektir, tabiatın sırlarına müfuz edebilmek, tabiatın kuralları varsa bunları keşfedebilmektir.

— *Fen bilimlerinden söz ediyorsunuz tabii ki...*

— Bütün bilimlerden söz ediyoruz.

— *Sosyal bilimlerden değil...*

— Sosyal bilimler tabiatın dışında mı çalışıyor?

— *Tabiattan ziyade toplumun içinde çalışıyor...*

— Toplum da insanın parçası, insan da bir hayvan. Yani sosyal bilimci dediğin, insan hayvanıyla uğraşan bir etolog. Bu kadar basit. Yani Konrad Lorenz kazlara etoloji yapıyor da insanlara niye etoloji yapılmıyor? Etoloji, biliyorsun, davranış bilimi demek...

— *Tarih...*

— Tarih de tabiatın bir parçası. Jeoloji doğanın tarihini inceliyor. Paleontolojiyi inceliyoruz, tiranozor nasıl davranıyordu, yavrusuna nasıl bakıyordu, bunlar bizi ilgilendiriyor paleontolojide. Öteki tarafta, tarihte, Sezar, Kleopatra'yı niçin istiyordu, Kleopatra bunu kullanıp, Sezar'a karşı nasıl güç kazanmaya çalışıyordu, gibi konular var. Bunların hepsi, insan hayvanının davranışları.

— *Einstein'ın tanımına tekrar dönersek...*

— Einstein diyor ki, tabiata nüfuz etmek, tabiatın sırlarını öğrenmek lazım. Şimdi bütün bunları yapabilmek için herhangi bir yöntemi öğretmemiz mümkün değil çocuğa. Einstein, “Bunları doğabilimci kendi kendine keşfetsin” diyor.

— *Nasıl keşfedecek?*

— Yöntemi yok bunun. Kendi kendine bakacaksın. Yanındaki nasıl yapıyor, o nasıl yapmış, bu nasıl yapmış, içinden nasıl bir dürtü geliyor, bunlara bakacaksın. Fakat keşif yapmanın yöntemini öğretmek mümkün değil. Yani kimisi analizi kullanır, kimisine de bir şekilde ilham gelir. Bir sorunla ilgili parçalar birdenbire yerine tak tak oturur ve kafanda bir hipotez teşekkül eder. Aaa, dersin, bu bu...

*Ilham dediniz...*

Kafanda bir şimşek çakar. Parça parça bulunan bir resim birdenbire bir araya gelir.

*Newton’un kafasına elmanın düşmesi gibi mi?*

Yok, öyle bir şey olmamıştır. O şuradan çıkmıştır: Newton, yerçekiminden bahsederken –tabii keşfini falan yapıp yayınladıktan sonra– demiş ki, düşünüyordum, bir gezegeni dünyaya çeken kuvvet ile bir elmayı dünyaya çeken kuvvetin aynı olması lazım. Burada elmadan söz ettiği için kimileri de çıkıp öyle bir efsane uyduruyor. Böyle bir şey yok. Bilim tarihinde belgeli bir şey yok. Mühim olan keşfin nasıl yapıldığı, hangi mekanizmaya göre yapıldığı zaten. Ama keşif yapılana kadar insanı keşif yapmaya götürecek belli bir yöntemi birisine öğretmek mümkün değil. Biz sadece bunun şartlarını koyabiliriz.

*Mesela nasıl?*

Mesela diyoruz ki, bir keşif yapabilmek için bir hipotez ortaya atmak lazım. Bunu test etmek lazım. Ama bu hipotezi nasıl ortaya atacaksın? Aklına bir şeyin gelmesi lazım. Tabii bunun çeşitli önşartları olduğu da söyleniyor. Mesela deniliyor ki,



şans hazırlıklı akılları tercih eder. Eğer çok şey biliyorsan, bir sürü ilişkiyi başkalarından daha iyi görebilirsin. Dolayısıyla bir şeyler keşfedebilirsin. Başkalarının göremediği ilişkileri görebilirsin, gibi şeyler. Ama şart değil. Ben çok allame adam bilirim, bir sürü şey bilir, hiçbirisini birbirine bağlayamaz. Yani aptalın birisidir. Kafada depolamıştır. O içinde depolandığı kutuların kapakları bir türlü açılmaz.

— *Analitik düşünemez yani...*

— Ben bu analitik, sentetik gibi kelimeleri kullanmıyorum. Adamcağızın kafasında bir sürü bilgi var ama bilgiyi kullanmıyor. Anlatabiliyor muyum? Bir sürü şey öğrenmiş, fakat o öğrendikleri, öğrendiği gibi duruyor kafasında. Özümseyip ondan bir şey yaratmamış. Aradaki ilişkileri kuramamış. Boşlukları kapatamamış. Şimdi burada bilim ile sanat birbirine çok benziyor. Hatta aynı neredeyse.

— *Yaratıcılık bakımından benzetiyorsunuz galiba...*

— Evet, yaratıcılık bakımından. İkisinde de bir yaratıcılık elemanı olması lazım. Şimdi bilimde veri topluyorsun. Diyelim ki herhangi bir konu ile ilgileniyorsun, bu konu hakkında bilgi toplamaya başlıyorsun. Ondan sonra bu elindeki verilere bir bakıyorsun, eksik veri var. Bunu tamamlayıp bir süreç yaratman lazım kafanda. Diyeceksin ki, benim kafamda yarattığım süreç, tabiatla olan süreçtir. Mesela Aristoteles belli bir hareket süreci yaratıyor kafasında ve diyor ki, tabiatla bu budur. Fakat sonra bakıyoruz ki, Aristoteles yanılmış. Gözlem hatası yapmış, gözlem eksikliği var, yorum eksikliği var. Arkasından Galilei bir yorum yapmış, hareket budur demiş. Bunların hepsi Galilei'nin, Aristoteles'in kafasındaki şeyler. Ve ilk defa Kant bunun farkına varmış. Çünkü Kant diyor ki, biz kafamızda yarattıklarımızı doğaya empoze ederiz. Biz doğaya bakıyoruz. Bölük pörçük bir şey. Onları biz kafamızda topluyoruz. Bir şey yaratıyoruz kafamızda ve kendimize işte doğadaki budur, diyoruz.

— *Bir tür illüzyon mu?*

— Tabii illüzyon. Öyle olmadığını da meslektaşlarımız söylüyorlar bize.

— *Sanatla benzerliği nerede?*

— Sanatla benzerliği şurada: Sanatçı da yaratıyor, biz de yaratıyoruz kafamızda bir şeyler. Bizim sınırlarımız var. Gözlemler, bizim yarattığımız heykelin ucuna benziyor. Bir resim yapacaksın ve bizim elimizde bir yapbozun birkaç parçası var. Belli bir resim var orada. Sanatçı istediği gibi bir resim yapabilir. Ama her sanatçı değil. Mesela Rembrandt böyle bir portre yapardı. Mesela Michelangelo, *Davut*'u yaparken bir insan figürü yaratmak istiyor. Eller çok büyük falan ama bir insan figürü yaratmak istiyor. Orada onunla sınırlı.

— *İyi ama buna yaratıcılık mı diyoruz, kopya mı?*

— Kopya diyemezsin, çünkü fotoğraf değil ki bu! Kendi yorumunu katıyorsun. Yaratıcılık orada işin içine giriyor. Mesela Michelangelo resmini yaparken, karşısında Davut'un damarlarını görmüyor, ama o damarlar var. Onları yerleştiriyor. Bir bakıyorsun eller büyük, normal bir insandan daha büyüktür elleri. Niye? Bilmiyorum. En azından ben bilmiyorum. İncelemedim *Davut*'u ama gittim gördüm tabii. Raffaello'ya bakıyorsun, *Atina Ekolü*, Vatikan'da Stanza della Segnatura'daki o muhteşem duvar resmi. Şimdi oradaki adamlara bakıyorsun, biliyorsun işte, bu Platon'dur, bu Aristoteles'tir diye. Sonra Platon'a bakıyorsun, Leonardo da Vinci olduğunu görüyorsun. Herakleitos'a bir bakıyorsun, Michelangelo. Çünkü Raffaello kendi arkadaşlarını koymuş tabloya. Bütün o Yunan ekolünü temsil eden adamların hepsi Raffaello'nun çevresindeki adamlar. Raffaello'nun kendisi de var resimde.

— *Yani?*

— Yani Raffaello *Atina Ekolü* diye bir portre yaratıyor. Ortada klasik bir sahne, o sahnede bulunan insanlar mevcut.

Bir okul havası var. Platon okul müdürü durumunda nerdeyse. Raffaello kafasında böyle bir imaj yaratmış. “Bu Atina Ekolü orada kalmadı, sonra bilim yarattı” diye düşünüyor Rafaello. En azından onun kafasında o var, şu anda da bilim yaratılıyor, yeni bir başlangıç var. Rönesans var. Rönesans’ı onun *Atina Ekolü* kadar iyi anlatan başka hiçbir tablo görmedim ben.

— *Yaratıcılık konusunu ben hâlâ anlayamadım...*

— Öyle bir şeyi düşünmek yaratıcılık işte. Rönesans ile Atina ekolünü aynı şahıslarda resmetmek yani. Aslında öyle olmayan bir şey o. Orada resmi olan insanların hepsi değişik dönemlerde yaşamışlar. Hepsini bir ekol halinde topluyor, güzel bir kompozisyon yaratıyor. Rönesans’la Yunan Mucizesi dediği şeyi bir araya getiriyor. Müthiş bir şey.

— *Belki de bunların hiçbirisini düşünmedi, biz öyle yorumluyoruz.*

— Belki de, olabilir. Düşündüğü kesin ama bana sorarsan. Niye yapsın ki yoksa böyle bir şeyi?

— *Düşünmüştür mutlaka ama muhtemelen bizim aklımıza gelen boyutları hiç hesap etmemiştir...*

— O kadar değil, ama onun için yüzde yüz emin olamıyorum neticelerinden ve biraz önce dediğim gibi, hakikat empoze edilmek ister, diye düşünüyorum. Başka da çaremiz yok aslında. Bilimi bilim yapan, sanattan ayıran o hakikati biz kafamızda yarattıktan sonra, hadi bakalım bu hakikat mi, değil mi, diye sorgulamaya başlıyoruz, çıkarımlar yapmaya çalışıyoruz. Böyle bir varsayımdan yola çıkarak, o varsayımı kontrol edecek mekanizmayı harekete geçiriyoruz.

— *Deneyebileceğimiz, üzerinde deney yapabileceğimiz tek şey tabiat, insan da tabiatın bir parçası olarak bu deneylerin doğal öznesi...*

— Yani değil mi? Nihayetinde sosyal bilimler insan davranı-

şıyla ilgileniyor. Mesela sen bir tarihçisin ve bir hipotez ortaya atıyorsun, birdenbire ortaya bir şey çıkıyor ve senin hipotezin güme gidiyor. Ne yapalım öyle değilmiş, diyorsun. Biz kafamızda yaratıyoruz bunları. Kant orada çok haklı. Kant, kafamızda yarattıklarımızın apriori bilgiler dolayısıyla doğru olması gerektiğini düşünüyor. Kant'ı yanıltan şey şu: Kant, Newton'un kesin gerçeği bulduğuna inanıyor ve oradan hareket ederek problemi çözmeye çalışıyor.

— *Bir anlamda, bilinebileceği biliyorlar diyebilir miyiz?*

— Bilinebileceği bilmek falan değil. Newton'un yarattığı öyle bir bilim ki, elmanın elinden nasıl düştüğünü hesap edebiliyorsun. Kuleden attığın taşın düşüşünü hesap edebiliyorsun. Gezegenlerin dolaşımını hesap edebiliyorsun. Med-cezirleri hesap edebiliyorsun. Top güllesinin gidişini hesap edebiliyorsun. Çünkü bir formüle bağlanıyor bütün iş. Herkes diyor ki, bu nasıl mümkün olabilir? Bir insan hakikati nasıl böyle bulabilir? O ana kadar insanlığın hiç aklına hayaline gelmemiş bir başarıdır Newton'un ki...

— *O da hakikatin sadece bir parçası, bütünü değil...*

— Ama o zaman tamamı zannediliyordu. Kant'ın yanıldığı nokta da o zaten. Newton çözdü problemi, diyor. Newton her şeyi gördü mü? Hayır. İşte o zaman Kant diyor ki, Newton kafasında bir şey yarattı, bunu doğaya empoze etti, fakat kafasında yarattığı şey doğrudu. O nasıl mümkün olabilir? Kant bunun apriori bilgilerimiz sayesinde mümkün olduğunu düşünüyor.

— *Apriori derken...*

— Apriori, yani önceden bilgi, önsel bilgi derken şu kastediliyor: doğumdan önce insanın bilgileri var. Biz bunun doğru olduğunu, şimdi genetik dolayısıyla artık biliyoruz. Bir bebek doğar doğmaz anasının memesini pat diye buluyor ve emmeye başlıyor. Nereden biliyor bunu?

— *İçgüdü ile değil mi?*

— İşte içgüdü dediğin şey bir apriori bilgidir. Çünkü o bebek bir hipotez taşıyor kafasında. Meme arıyor. Anası ölmüşse ne halt edecek?

— *Başka bir memeye saldıracak...*

— Yoksa meme ne olacak? O memenin olacağını varsayıyor. Ama bulamadığı zaman da hipotezi çuvalladı gitti. O hipotezin dahi doğru olması şart değil. Ama genetik şartlanma onu yerleştirmiş içine. Senin içgüdü dediğin şey o çocuğun kromozomlarında var. Mesela, kaplumbağa doğuyor, dümdüz denize koşuyor. Niye dağa koşmuyor? Çünkü genetik şartlanması var. Apriori bilgisi var. Ama bu apriori bilgi mutlaka gerçeği göstermiyor. O mekanizmalar senin hayatta kalmanı sağladığı zaman veya senin kendi türünün diğer elemanlarına karşı veya diğer türlere karşı daha başarılı olmanı sağladığı an ötekiler gidiyor, sen hayatta kalıyorsun. Ama bir mutasyon olup da senden iyi birisi çıktı mı, sen hapi yutuyorsun.

— *Bu durumda sizin yazdığınız 66 makalenin kaderi ne oluyor?*

— Burada önemli olan şu: Ben ne yaptım, benden önce bilinmeyen ne kattım bilime? Türkiye Bilimler Akademisi kurulduğu zaman en önemli sorun, hangi kritere göre adam seçileceğiydi. Kaç makalesi olsun filan... Bir gün Yavuz Nutku dedi ki, "Bunları bir kenara bırakın, bunlar önemli değil, önemli olan, bu insanın öldüğü zaman neyle anılacağı." O kadar güzel bir soru ki bu aslında. Yani, sen bir sürü makale yazmışsın ama seninle beraber hepsi ölmüş. O zaman bana ne onlardan? Beni ilgilendirmiyor senin yazdığın o makaleler. Sen hangi sorunları çözdün, önemli olan bu? Bilimin karşısında hangi sorunlar vardı, sen bunlar arasından neleri çözdün? Mesela ben ilk makalemi 1975'te yazdım. Üstelik o sipariş üzerine yazılmış bir makaleydi ve hiçbir sorunu çözüyordu.

— *Niye yazdınız o zaman?*

— Bir sorunu çözmüyordu ama çözümüne katkı sağlıyordu. O zamana kadar derli toplu Türkiye karstını anlatan bir makale yoktu. Onu ben yazdım. Ama orada yeni bir şey yok. Ancak benim ikinci makalem çok önemli bir sorunu çözmüştür.

— *Hangi sorunu?*

— 1974'te Prof. Carl Norman'la beraber Amerika'dan kalkıp Almanya'da kratonize olmuş alanların tektoniğiyle ilgili bir toplantıya gittik. Orada Ren grabeni ile Alpler'in ilişkisi gündeme geldi. Profesör İllies kalktı, "Burada Alpler oluşuyor, hemen önünde Ren grabeni oluşuyor, zamanlama falan tutuyor, demek ki, Alpler'in oluşumu Ren grabeninin oluşumuna neden oldu" dedi. Fakat Prof. İllies'in kafasındaki model, Hans Cloos'un 1939'da Ren grabeni yorumuna uygun bir model. Güzel de bana uymuyor. Ben orada adamı dinlerken, "Bu iş Prof. İllies'in dediği gibi olmaz" dedim.

— *O anda mı fark ettiniz bunu?*

— Tabii, Prof. İllies'i dinlerken. Fakat adam bir yerde haklıydı. Zamanlama birebir tutuyor. İşte orada benim imdadıma yetişen şey hayal gücüm oldu. Düşündüm ki, bir cama çekici yandan vurunca cam çatlar ve vurduğun istikamette bir çatlak oluşur. Veya bozuk paraların konduğu küçük çantalar vardı eskiden, hatırlar mısın, bastırdın mı, çat diye açılır. Bu böyle oluyor herhalde, dedim. Alpler Avrupa'ya bir tane çakıyor, Ren grabeni çatlıyor. Ren grabeninin çöküşünde de bunu izliyoruz. Ben bunu Prof. İllies'le konuştum. Sonra bu konudaki bütün literatürü aldım. Sonra da Ren grabeni hakkında John Dewey ile birlikte bir makale yazmış ve bu makalede Cloos'un modelini kabul etmiş olan Kevin Burke'e, "Sizin dediğiniz gibi olmuyor bunlar, bambaşka bir şey var" dedim. Arkasından da oturup "Ren grabeni nasıl oluşur" diye bir makale yazdım. Fakat ben işi Ren grabeniyle bırakmadım. Kıta kıta çarpışma kuşaklarındaki önüllükelerin, dağ kuşağına

dik grabenlerle çatlaması lazım, dedim. Ve kısa bir süre sonra bunun böyle olduğu çıktı ortaya.

— *Nasıl çıktı? Siz mi kanıtladınız bunu?*

— Başkaları da kanıtladı. Ondan sonra bu moda oldu. Herkes bu tip grabenler aramaya başladı ve bulundu bunlar.

— *Sizin adınız geçiyor tabii sürekli olarak...*

— Tabii ki bana referans veriliyor, “İşte bunu Celâl söylemişti” deniliyor. Böylece ben önemli bir problemi çözmüş oldum. Kıta kıta çarpışmasının önülleri nasıl etkilediği önemli bir sorundu. Bu sorun çözüldü. Benim hallettiğim ikinci sorun, Türkiye’nin tektoniği meselesidir.

— *O problem neydi?*

— Türkiye nasıl bir evrim geçirmiş, Türkiye’nin yapısının ana hatları nedir, bilinmiyordu. İhsan (Ketin) Bey’in 1959’da yaptığı, 1966’da yenilediği çok kaba bir sentez vardı. İşte kuzeyden güneye gelişen bir dağ kuşağı var. Bu kadar. 1966’da yayımlanan makale yetmişli yıllarda tamamen bayatlamıştı ve herkes de biliyordu bunu. Dolayısıyla, Türkiye’ye yeni bir kılıf bulmak, yeni bir yorum getirmek lazımdı. Levha tektoniği, teori olarak yeni çıkmıştı ortaya. Bu teori içerisinde Türkiye’yi değerlendirmek lazımdı. Bunu Yücel Yılmaz ile beraber yaptık. Bu konuda bize Luc-Emmanuel Ricou, Jean Marcoux ve İon Argyriadis tarafından 1975 yılında yayımlanmış “Toros Kireçtaşı Ekseni” adlı makale çok yardımcı oldu. Bu makalede ilk defa, o zaman “Anatolidler” denilen metamorfik ara masifler ile “Tauridler” denilen dağ kuşağının aslında aynı paleocoğrafi alandan türediği görülüyor, Toroslar’da bulunan ve eski okyanus tabanlarını temsil eden, ofiyolit denilen kayaların Anatolidler’in de kuzeyinde bulunan ve bugün artık kapanmış olan bir okyanustan geldikleri söyleniyordu. Biz İhsan Bey’in gözlemlerini Ricou ve diğerlerinin modeli çerçevesinde baştan yorumladık ve ortaya yepyeni bir model çıktı. Bu yalnız Türkiye’nin yapısını ortaya çı-

karmakla kalmadı, bazı teorik konulara da ışık tuttu. Bunlardan en önemlisi, Doğu Anadolu'nun altında kıta kabuğunun olmamasıydı. Elbette bir kıta kabuğu var ama bu kıta kabuğu son derece genç. Yani son 60 milyon yılda oluşmuş bir kıta kabuğu. Bilinmiyordu bu. 2000'li yıllarda yapılan jeofizik gözlemler bu modele büyük ölçüde yeni destekler sağladı.

— *Ne anlama geliyor bu?*

— Bu, kıta kabuğunun oluşmasına ışık tutuyor. Bakıyorsun ve diyorsun ki, eğer burada böyle olduysa başka yerde de böyle olmuş olabilir. Yıllar sonra bu düşünce tarzı bütün Orta Asya'nın yorumuna ışık tuttu. Yücel'le 1981'de yayımladığımız makale bir atıf klasiği olmuştur. Çünkü uluslararası indeks kurallarına göre, bir makale dört yüz atıf geçince klasik haline gelir.

— *Sizinkine kaç atıf yapıldı?*

— Yedi yüzü geçti, belki bine yaklaştı. Bilmiyorum. Ama en son baktığımda yedi yüze yaklaştı. Hâlâ sürekli referans alıyor. Kim Türkiye hakkında bir şey yazacak olsa, bizimle, “Şengör ve Yılmaz dedi ki” diye başlıyor. Bu 1981 yılında yazılmış bir makale. Geldik 2009 senesine. 28 yıl geçmiş aradan. Çeyrek yüzyıldan fazla. Çeyrek yüzyıldır Türkiye jeolojisinin ana bayrağı oldu bu makale. Bu tabii Türkiye jeolojisi-ni ilgilendiren kısmı. Bir de makalenin içerisinde daha sonra benim kullandığım teorik yenilikler var. Nasıl birbirine bağlı gidiyor bilim, görüyor musun? Doğu Anadolu'da bir şey görüyorsun, Çin'e gidiyorsun, bakıyorsun, bu buna benziyor, diyorsun. Ondan sonra Çin'dekinin çok büyük örneğini Orta Asya'da görüyorsun, bir anda karşına çıkıyor. Mesela bu tür tecrübesi olmayan Rus jeologlar yıllardır çözememişler Orta Asya'yı. Bölük pörçük ele almışlar. Bizimle birlikte bütün sistem birbirine bağlandı. Ve moda oldu ondan sonra Orta Asya'da çalışmak.

— *Etti iki. Diğer katkılarınız?..*



— Üçüncüsü şu: Türkiye’de Üçüncü Zaman’da kapanan okyanus için herkes oradadır buradadır diye ahkâm keserken ortaya çıktı ki, Türkiye’de bir değil iki büyük okyanus kapanmış. İkincisinin de, bugüne kadar birincinin kapandığı yerlerde değil, daha kuzeyde olması lazım. Sonra ben onun izini sürdürdüm ve yeni bir okyanus kapanımının izlerini buldum. Fakat burada Eski Tetis, burada Yeni Tetis deyip bırakmadım. Dedim ki, Eski Tetis ile Yeni Tetis arasında ne var? Bu bir şerit kıta. Bu şeridin uzunluğu, Türkiye’den başlıyor, Çin’e kadar gidiyor. İnanılmaz bir uzunluk. Bugün de incecik. Bazı yerlerde hiç yok. Faylanıp gitmiş. Fakat, diyorsun, demek orijinal olarak bayağı ince bir şey bu. Bu ince şey buradan gidiyor, ta kuzeye vuruyor. Ben bunun yalnız burada değil, bütün dünyadaki önemini ortaya koydum. Şerit kıtalarının, dağ kuşaklarının yapısına nasıl etki ettiklerini ifade ettim...

— *Bunun önemi ne?*

— Şerit kıtanın önemi şu: Bir dağ kuşağının içerisine bakıyorsun, o dağ kuşağının içerisinde kaç tane okyanus kapanmış, yapıyı ne kontrol ediyor? Tek bir okyanus mu kontrol ediyor, birkaç okyanus mu? Ve bu şerit kıtalar eğer sürekli iseler, hayvanlar âlemine, akıntılara falan ne gibi etkiler yapıyorlar? Bütün bu soruların cevabını vermiş oluyorsun bir bakıma. Tabii, bütün bunların belgelenmesi lazım. Yıllar sonra bu konuda ABD’de bir sempozyum yapıldı. Yani benim bu fikri ortaya atmamdan aşağı yukarı 23-24 sene sonra.

— *Sizi de davet ettiler herhalde...*

— Tabii davet ettiler ve ben açılış konuşmalarından birini yaptım. Demek ki, kıta kıta çarpışmasına ben yeni bir eleman kattım. Türkiye’nin tektoniğini yeni bir temele oturttuk Yücel’le beraber. Buradan teorik bazı şeyler çıktı: Kıta kabuğunun büyümesi, Doğu Anadolu gibi; bizim kenet düğümü dediğimiz yerlerin mevcudiyeti; benim 1979’da bulduğum şerit kıta. Ben bu şerit kıtaya, Herodot’un Türkiye’nin kuzeyinde-

ki alanlarda yaşadığını haber verdiği Kimmer halkından esinlenerek, “Kimmer Kıtası” adını verdim. Neden biliyor musun? Bu şerit kıtanın Avrupa’ya yaklaşık 160 milyon yıl önce çarptığı yerlerde neden olduğu deformasyonun ürünlerine, daha 20. yüzyılın başında meşhur Romen jeologlarından Mrazec “Kimmer Dağları” adını vermişti. 1901 yılında Eduard Suess, bu deformasyonlarla oluşan dağ kuşağına Mrazec’i izleyerek Kimmer Dağları dedi. Ben de bu adı kıtaya teşmil ettim. Bu kıta, Dobruca’dan başlıyor, ta Çin’e kadar gidiyor. Yapıştı o isim. “Kimmeria” diyorlar artık. Ondan sonraki en önemli keşiflerimden bir tanesi de Orta Asya’nın yapısının ortaya çıkarılmasıdır. Müthiş bir şey oldu. Mesela İran’ın yapısını da büyük ölçüde ben çözdüm.

— *Tamamen size mi ait Orta Asya’nın çözümü?*

— Evet, sırf benim malım diyebilirim. Benimle birlikte çalışan arkadaşlarımla çok katkısı oldu, fakat fikir olarak Orta Asya’nın tek bir yayın ürünü olduğunu, kendi içinde çok deforme olmuş, katlanmış, spagetti gibi olmuş bir Japon yayına benzer bir ada yayının ürünü olduğunu, bu ada yayının aslında yığılma karmaşıkları üzerinde büyüdüğünü ve yığılma karmaşıklarından kıta kabuğu türediğini ilk defa ben söyledim. Ve müthiş popüler oldum. Dolayısıyla, Orta Asya’nın yapısının ortaya konulması çok önemli. Ama sadece bu değil, kıta kabuğunun nasıl büyüdüğü, hangi mekanizmalarla büyüdüğü, burada hangi süreçlerin önemli olduğu gibi bir sürü yan ürünü de oldu bu işin. Benim yayımladığım makalelerin önemini sayısından değil, buradan kaynaklanıyor. Aldıkları atıflar çok mühim. Niye atıf alıyor makaleler, çünkü yeni bir şey söylüyorlar. Şimdi benden çok makalesi olan bir sürü jeolog var ortalıkta. Hele Fransızlar’da! Çok kolay yayın yapıyor onlar. Ama bu adamların hiçbirisi benim kadar ödül almadı dünyada. Akademi üyelikleri, madalyalar, bunlar nereden geliyor? Niçin geliyor bunlar?

— *Buluşlarınızdan herhalde...*

— Bir buluş, bir yenilik olması lazım. Bölük pörçük yeni gözlemler yapmak veya başkalarının yapıp ettiğini derleyip toparlamak değil mesele. Eldeki veriler üzerinde yepyeni bir yorum yapabilmek, o güne kadar insanlığın aklına gelmeyen bir şey söyleyebilmek, bilimin en zevkli tarafı bu. Yani bir yerde doğayla karşı karşıya ve tek başınasın. Doğa bir şey söylüyor, bir tek sen duyuyorsun...

— *Sırrı çözüyorsunuz...*

— Sırrı çözüyorsun, başkalarına söylüyorsun, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak gibi oluyor millet. Bunun insana verdiği zevk başka hiçbir şeyde olamaz. Sen bu sırrı çözerken, kendi kafanda bir teori yaratıyorsun ve bunu doğaya uyguluyorsun. Herkes de diyor ki, “Evet bu doğru.” Tabii, bunun ne kadar doğru olduğu belli değil. Günün birinde bunun yanlışları bulunabilir, tümünden yanlışlanabilir. Fakat bütün o çalışmalar bu sebep oluyor. Sen kafanda dünyanın bir kısmını baştan yaratıyorsun. Bu ne demek, biliyor musun? Sen Tanrı’sın demek. Orası senin kafanda başka teşekkül ediyor. Pascal’ın meşhur bir lafı vardır, daha önce söylemiştim. Diyor ki, “Kainat insan beyninde kendini tefekkür eder.”

— *Müthiş bir laf...*

— Müthiş bir laftır hakikaten. Benim hayatımda duyduğum en güzel laftır. Yani bizim beynimizde kainat kendini düşünüyor, bizim beynimize yansıyor kainat. Fakat mükemmel değil o beyin, bir ayna gibi yansıtmıyor. Dalgalı bir suyun üzerine yansır gibi yansıyor. Orası burası yamuk çıkıyor. Ondan sonra bazıları geliyor, orasının burasının yamuk olduğunu gösteriyor. Onları değiştiriyor ve ideal bir resim yaratılmaya çalışılıyor. O ideal resim, bizim karşımızda öyle kendiliğinden durmuyor. Bizim kafamızın içinde bu resim.

— *Parça parça mı?*

— Parça parça değil. Olduğu gibi kafamızın içinde ama biz tabiata baktığımız zaman ancak parçalarını görebiliyoruz

resmin. Onun için büyük Alman jeoloğu Leopold von Buch, 19. yüzyıl başında, Prusya Bilimler Akademisi'ne seçildiği zaman yaptığı konuşmada, "Jeolojinin görevi, tabiatın başladığı işi bitirmektir. Diğer bilim dallarının da görevidir bu. Jeoloji, görevi tabiatın başladığı işi bitirmek olan diğer bilim dallarının arasına katılabildiği gün ciddi bir bilim dalı olacaktır..."

— *Bu sözler, jeolojinin o zamanlar o kadar gelişmemiş olduğunu koyuyor ortaya...*

— Gelişmemiş olabilir ama kendisine çizilen görev ve bu görevi ifade eden bu laf çok mühim. Tabiatın başladığı işi bitirmek. Kendi kafanda bütün âlemi yaratacaksın. Muhteşem bir olay bu. Onun için millet Tanrı'dan falan bahsettiği zaman sinirleniyorum.

— *Kendinize rakip görüyorsunuz da onun için....*

— Ama böyle bir rakip yok, ona sinirleniyorum.

— *Niye sinirleniyorsunuz rakip yoksa?*

— Rakip var zannedenlere sinirleniyorum.

*Bırakın onlar da öyle zannetsin.*

Ama o öyle zannettiği sürece saplanıp kalıyorsun. Halbuki ben saplanıp kalmak istemiyorum. Tamamen hür düşünebilmek istiyorum. Çünkü yeteri kadar saplantım var zaten.

*Ne gibi?*

Yetişmemin verdiği, çevremin verdiği, gözlemlerimin verdiği bir sürü saplantım var benim. Ben bilimi bunlardan kurutulup hakikate bir nebze yaklaşabilmek için yapıyorum. İlave lüzumsuz bir saplantıya daha gerek yok.

*Ama varsa eğer böyle bir saplantı, sizin için değil, başkaları için söz konusu...*

— Başkaları ama başkaları benim etrafımdaki öğrencilerimin eğitimini etkiliyor. Saçma sapan şeyler öğretiyorlar çocuklara. O kadar zor ki tabiatı anlamak, bunun için de bizim yapabildiğimiz tek şey, yanlış olduğunu bildiğimiz fikirleri elemek. Bu fikirleri biz ne kadar hızla elersek, o kadar hızla tekamül göstereceğiz. Yanlış olduğunu bildiğin fikirde ısrar etmek kadar abes bir şey olamaz. Üstelik bu ısrarın adı da başkalarının fikrine hürmet olsun... Böyle bir şey olmaz!

— *Niye olmasın hocam?*

— Olamaz. Yanlış olduğu sabit bir şeye hürmeti anlamam mümkün değildir. Dünyanın düz olduğunu iddia eden bir adamın hiçbir şeye etki edememesi lazım bu dünyada.

— *Ama bu dünyanın düz olduğunu iddia etmek gibi bir şey değil ki...*

— Benim için hiçbir farkı yok.

— *İnsanların inanca ihtiyacı var. Bu sosyolojik bir olgu...*

— Niçin var yahu, ben bu zırvalığı anlayamıyorum.

— *Siz zihninizdeki sorunları çözmüş, onlar da çözememiş olabilirler...*

— Ama ben de diyorum ki, bunlara şunu öğretilim: Eğer düşünürseniz, eğer okursanız, eğer tahsil ederseniz bunları göreceksiniz. Dolayısıyla, yapmanız gereken şey bu konuda düşünmüş olan insanlara kulak vermek.

— *Urfa'da Oxford vardı da okumadılar mı?*

— Hayır ama Urfa'ya Oxford'u götürmeye çalışalım.

— *Götürdünüz de elinizden mi aldık?*

— Hayır ama ben onu yapmaya çalışıyorum. Niçin yayın yapıyoruz? Bir defa kendimiz bir şeyler öğrenmek için yapıyoruz. Ayrıca, fikirlerimin reklamını yapıyorum. Benim amacım ne, fikirlerimin reklamını yaparken? Burada bir hata varsa,

birileri bana söylesin ki ben de hatamı görüp düzeltebileyim. Yeni bir makale yayımladığım zaman beni en çok sinirlendiren şey, birisinin bana gelip, “Makalenı okudum, muhteşem, ne kadar doğru” demesi. Söyleme bana bunu kardeşim, ben doğru olduğunu zaten biliyorum. Ben kendim yazmışım onu. Ama yanlışını görürsen o zaman söyle bana. O zaman bana hizmet etmiş olursun. Değil mi? Ben yeni bir şey öğreniyorum o zaman. Benim modelimi yanlışlamak için çalış lütfen. Ben zaten doğru zannettiğimi koymuşum ortaya, bir de senin doğru demene ihtiyacım yok benim.

— *Madem konu açıldı soralım: Celâl Şengör’ün kendisinin de rahatsız olduğu saplantılar nelerdir?*

— Saymakla bitmez. Binlerce saplantım var. Mesela bunlardan bir tanesi napların gravite etkisi altında yürümesini ben ömür boyu kabul edemedim, hâlâ da edemiyorum. Hâlâ benim kafamda büyük bir rahatsızlıktır o.

— *Niye öyle bir yaramazlık yapıyorlar?*

- Hayır, niye yapıyorlar değil, bu olmuyor diyorum ben. Böyle bir şey yok diyorum. Bu konuda ne zaman bir makale yazılsa ben çok önyargılı yaklaşıyorum. Bu hakikaten çok rahatsız ediyor beni. Hatta öyle ki, bazı gelişmeleri benim tam zamanında izleyemememe sebep olmuştur. Mesela, zırvalıktır diye bakmamışımı yayımlanan makalelere. Bu bende liseden beri gelen bir saplantı.

*Bunlar bilimle ilgili şeyler. Bilim dışında da var mı sizi rahatsız eden saplantılarımız?*

Beni rahatsız eden saplantı var mıdır, diye düşünüyorum. Yani, vardır herhalde.

*Mesela nedir?*

Mesela, insan toplumuna çok fazla sevgi ve şefkatle bakmamak.

— *İnsan düşmanlığı mı?*

— İnsan düşmanlığı demeyeyim de, insanları karıncadan farklı görememek gibi bir şey diyelim.

— *Ne zamandan beri var bu?*

— Çocukluğumdan beri var. Ben insana verilen özel değeri hiçbir zaman anlayamıyorum. İnsan aklını anlıyorum, o çok önemli bir şey. Ama akıl elemanını çıkarınca geriye kalanın kutsallığını hiçbir zaman anlayamamışumdır. Sevmemek değil, yanlış bir kelime olacak, özel bir değeri olduğuna inanmıyorum. Halbuki, insan aklının çok özel bir değeri var. Dolaşısıyla, bunu kullananlara, bununla bir şeyler yaratanlara benim saygım ve ilgim sonsuz. Diğerleri ise o kadar anlamlı gelmiyor bana.

— *İnsan aklı, insandan bağımsız bir şey midir?*

— Öyle gözüktüyor.

— *Ama akli insandan alıp ayrı bir yere koyamıyoruz ki...*

— Ama dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan insanlara bakıyorsun ve diyorsun ki, bunların yaşama şartları akıllarının çalışmadığını gösteriyor. Aslında onlarda da insan aklı var ama akıl etkili olamıyor demek ki. Aklın orada etkili olabilmesi için bir şeyler yapmak lazım. Eğitim yapmak lazım falan. Ben her zaman derim, sömürge imparatorlukları yüz yıl erken çökmüştür.

— *İyi de sömürgelerin adam gibi eğittiği bir yerden söz edebiliyor muyuz?*

— Hindistan var, Vietnam var.

— *Hindistan ne kadar eğitilmiştir ki İngilizler tarafından?*

— Bugün Hindistan dünya yazılım piyasasının çok önemli bir kısmını idare ediyor. Bugün Hindistan'da herkes İngilizce biliyor. Devletin resmi dili İngilizce.

— *Sömürgecinin diliyle konuşmak çok mu matah bir şey?*  
— Evet. Çünkü daha önce birbirleriyle temas edemiyorlardı. Bir Hindistan yoktu daha önce. Pek çok racialığa ve sultanlığa ayrılmıştı, pek çok da dil konuşuluyordu. Üstelik, feci şartlarda yaşıyorlardı. Ne yazık ki, İngilizler'in öğretilerinden bazı yerlerde geri dönüldü. Mesela "sati" geleneği tekrar başladı. Felaket. Ona mani olmak lazım. İngilizler mani olmuşlardı.

— *Nedir o?*

— Kadını kocasıyla beraber yakma geleneği. Bu, ne yazık ki postmodernist kültürel rölativizm denen zırvalık uğruna dünyadan destek görüyor. Bir sürü geri zekâlinın ne olacağını düşünmeden, işlerin nereye gideceğini düşünmeden ettikleri saçma sapan laflar var. Mesela, "Tibet kültürü, aman ne muhteşem" diyorlar. Oradaki Tibetlinin çektiklerini düşünmeden ediyorlar bu tür lafları. Halbuki zavallı adamın yiyecek ekmeği yok, gidecek okulu yok, ortaçağ şartlarında yaşayan adamı buna mahkum ediyorsun. Ne için? Sen Avrupa'da otururken, "Tibet kültürü ne kadar güzel" falan diye bilmek için.

— *Bir tür sömürgeci mantık değil mi bu?*

— Benimkini kastediyorsan müstemlekeci diyelim, yani gavurcasıyla kolonyalist. Bir yeri istimlak etmekle sömürmek arasında büyük fark var. Hatırlarsan Jules Verne *Esrarengiz Ada* adlı romanında içinde kimsenin yaşamadığı bir adaya düşüp orayı bilgileri sayesinde cennete çeviren kazazedelere, müstemlekeçiler der. Ben müstemlekeci, yani kolonyalist mantığını her zaman savunmuşumdur. Sömürge kötü bir kelime; alışverişin yalnızca bir yönlü olduğunu ima ediyor ki bu tarihsel olarak doğru değil. Pek sersemce bir solcu saplantısı. Ben onun için bunlara müstemlekeci diyorum.

— *İyi ama "Tibet kültürü kalsın, yerel kültürleri koruyalım" sözlerinin gerisinde de sonuçta Avrupa mantığı yatmıyor mu?*



— Tabii yatıyor, hem de kötü bir sömürgeci (müstemlekeci değil, bu apaçık sömürgeci) mantığı yatıyor. Kendi keyfimiz için o zavallıları kültürlerine mahkum ederek sömürmek bu. Eksik söyledim: Bu sömürgeci mantığı değil, onun içinden doğduğu beyinsiz bir romantik solcu ya da sağcı mantığı. Yok dinine sahip çıksın, ona saygı duyalım, içinde süründüğü kültürene sahip çıksın ki o kültür yüzünden kendini aşağılanmış hissetmesin (ama rezilane bir hayatı olsun!) buna saygı duyalım... Saçma sapan şeyler bunlar. Dünyada çağımızdaki en çirkin etnik ve dinsel çarpışmaları ya solcular fişekliyor (mesela o meşum PKK), ya sağcılar (Pakistan-Hindistan çatışması, Afgan iç savaşı, Irak).

— *Koşullar elverişli olsa, yani beslenme, barınma, eğitim, sağlık gibi sorunlar olmasa, oradaki kültürün ortadan kalkması için herhangi bir sebep kalmayacak herhalde...*

— Ben de aynı fikirdeyim. O zaman kültür ortadan kalkmasın tabii. Ama o kültürde yaşamak acılıysa, 21. yüzyılın değerleri açısından baktığımızda da insanları ilkel bir düzeyde bırakıyorsa, onun yaşaması da gerekmiyor artık. Bu konuda büyük Amerikalı sosyal psikolog Robert Edgerton'un *Sick Societies* (Hasta Topluluklar) isimli pek güzel bir kitabı vardır. Tüm solcu ve sağcı dostlarımıza öneririm. Hele onu Richard Dawkins'in eserleriyle beraber okurlarsa, solculuk ve sağcılık hastalıklarından kurtulmalarına büyük ölçüde katkı yapacaktır.

— *Tek tip bir kültür mü yeryüzüne egemen olsun istiyorsunuz?*

— Böyle çok kültür olacaksa eğer, tek tip kültür olsun daha iyi. Bilimin ışığında git istediğini yap ve eleştirel yaşa. Yaptığın iş doğru mu, değil mi düşün. Tabiatla bir iletişim içerisinde yaşadığın sürece ne yaparsan yap, hiç umurumda değil. Ama yaptığın iş tabiatla iletişim içinde olmanı gerektirecek, yaptığın her şeyi sorgulayabilmeni gerektirecek. Ben kendime zarar veriyor muyum, çevreme zarar veriyor muyum, bütün bunları eleştirel düşünerek yaşa.

— *Kolay mı böyle yaşamak?*

— Bu tabii mümkün olmayacak bir ideal. Ama bu mümkün olmayacak bir ideal diye buna doğru çalışmaktan kimse beni men edemez.

— *Sizde ilginç bir Alman hayranlığı var. Nedir bunun sebebi?*

— Almanlar'ın askeri ve bilimsel disiplinine hayranım ben. Öyle bir disiplin vardır ki Alman ordusunda, Nürnberg'de sadece iki asker asılmıştır. Neydi sebebi biliyor musun?

— *Neydi?*

— Sivillere eziyet etmek ve orduyu sivil katliamı yapılmasında kullanmaktan suçlu bulundular. Buna hiçbir itirazım yok. İyi ama bugün İsrail ne yapıyor? Diyeceksin ki, İsrail bir ölüm kalım savaşı veriyor. Kabul. Ama bu ölüm kalım savaşının bir şekli şemali olur. Çoluk çocuk öldürüyorlar. Çoluk çocuk sana karşı kullanılırsa ne yaparsın? O zaman gidersin BM'ye, asker gönder buraya, dersin. Dolayısıyla bugün İsrail'in yaptığı yöntem açısından affedilemez. Yani bir asker öldü diye, sen gider yüz kişiyi öldürürsen karşılığında, bu olmaz. Almanlar da bunu yaptılar.

— *Neyi?*

— Mesela Çekoslovakya'da yüzlerce kişiyi öldürdüler bir Heydrich suikastı karşılığında. Bir Alman suikasta kurban gitti, suikastı yapanlar ortaya çıkmadığı için yüzlerce kişiyi öldürdü Almanlar. Yani İsrail'in bugün yaptığını yaptılar. Dolayısıyla, şimdi İsrail'e şunu sormak lazım: Siz bunu niye yapıyorsunuz, arkanızda kimler var? Amerika. Birleşmiş Milletler'de bütün milletler bir araya geliyor, lütfen şu işi kınayalım, diyorlar. Amerika, hayır, diyor.

— *Neyle açıklıyorsunuz siz bunu?*

— Hiçbir şeyle açıklayamıyorum. İnsan davranışdır bu. Amerika'daki Yahudi parasının gücüdür. Bu kadar basit. Şimdi İsrailliler dönüp kendilerine hesap sormalılar. Bizim

başımızdan böyle bir felaket geçti, bizi sırf Yahudi olduğumuz için hedef alan bir rejim geldi, altı milyon insanımız öldü, bu korkunç bir şey. Başka hiçbir ulusun başına gelmemiş bir şey. Tarihte görülmemiş bir şey. İsrail'in herkese bunu hatırlatması lazım. Demesi lazım ki, kardeşim bakın, bizim şartlarımız ne olursa olsun biz bu yöntemlere tevessül etmeyeceğiz. Prens Kropotkin, Lenin'e mektup yazıyor 1921'de, "Vladimir İliç, sen komünizmin baş havarisisin. Ama Vrangeli Ordusu'ndan rehine almaya başladığını duydum. Sen buna nasıl tevessül edersin? Eğer sen bu alçakça yöntemlere yönelirsen, komünizmin istikbali ne olacak?" diyor. Bunu söyleyen Prens Kropotkin benim meslektaşım, jeolog. İhtilalci fa-lan ama jeolog adam, yani bilim adamı.

— *Kropotkin jeolog muydu?*

— Tabii, hem de çok meşhur bir jeolog. Çok büyük işler yapmış bir jeolog. Şahane bir adam. Çok seviyorum ben Kropotkin'i. Şimdi benim İsrail'le alıp veremediğim, İsrail'in kendi başına gelenlerden ders almamış olması. İsrail'in bir ölüm kalım savaşı verdiğini ben kabul ediyorum elbette ama o başka, bu başka.

— *Kim ölüm kalım savaşı veriyor?*

— Bugün Araplar'ı bıraksan bir kaşık suda boğarlar bütün İsrailiiler'i.

— *Hangi güçle?*

— Mühim değil, niyet o.

— *Niyete bakarsanız, Naziler'in niyeti de bütün Yahudiler'i ortadan kaldırmaktı.*

— Onun için lanetliyoruz kendilerini. Ve diyoruz ki, dünya bundan ders almalı. Yalnız Naziler'i lanetliyoruz, tabii orada hata yapıyoruz.

— *Yahudiler'i de mi lanetlememiz lazım?*

— Hayır hayır, öyle değil. Zavallıların bir günahı yok. Ama Stalin'i de lanetlemek lazım. O rejimi lanetlemek lazım. Mao'yu lanetlemek lazım. Amerikalılar Kızılдерili nüfusunu yok etti. Onu lanetlemek lazım. Temerküz kampı fikrini kim icat etti, biliyor musun?

— *Amerikalılar...*

— Amerikalılar icat etti. Ama bu işi Almanlar gibi resmiyete İngilizler döktü Güney Afrika'da 20. yüzyıl başında düşmanları için temerküz kampları yaptı İngilizler. Yani Almanlar'ın icadı değildir bunlar. Dolayısıyla, ben diyorum ki, lütfen geniş bir bilimsel perspektifle bakalım. Dünyadaki Nazi eleştirisinin Alman nefretine dönüşmesi bence çok büyük haksızlıktır. Kabul edilemez buluyorum bunu ben. Mesela bir aptal var Harvard'da, *Hitler'in Gönüllü Cellatları* diye bir kitap yazdı. Bütün Alman milletini suç ortağı yaptı herif.

— *Kim?*

— Harvard'da bir Amerikalı. Aptal bir profesör. Kim yazar böyle şeyleri? Anlatabiliyor muyum? Öyle bir saçmalık olabilir mi? Bütün Alman milletini nasıl töhmet altında bırakırsın? Ki bu Almanlar öyle bir millet ki dünyaya yaptığı iyiliğin haddi hesabı yok.

— *Neler mesela?*

— Her şey bir yana, tek başına aspirin yeter ya!.. 1990'lı yıllarda, bir sabah bir kalktım, bir gözüm çift görüyor. Doktoru aradım hemen. Evindeydi Ayhan Tokgöz. Ayhan hiç velveleye vermez ortalığı. Telaş etme, gel göreyim, der. Hayatımda ilk ve son defa duydum Ayhan'dan böyle bir şeyi, derhal muayeneye gel, dedi. Bir dakika kaybetme, ben de hemen giyinip gidiyorum muayenahaneye, dedi. Tabii biz de hemen gittik. Ayhan dedi ki, bu çok ciddi bir şey. Beyin tümörü olabilir. Hemen hastaneye gönderdi beni, MR'lar çekildi. Doktorlu bana bakıyorlar, bir şeyin yok, diyorlar.

— *Bu arada siz çift görmeye devam ediyor musunuz?*

— Evette. Alay mı ediyorsunuz, çift görüyorum ben, ne demek bir şeyin yok, diye de kızıyorum doktorlara. Diyorlar ki, ölçümlerde hiçbir şey çıkmadı. Beyinde tümör yok, bütün sinirler normal. Kusura bakmayın ama sizin yok demeniz benim görüşümü tekleştirmiyor, dedim. Tekrar Ayhan'a gittik. Ayhan dedi ki, bak kardeşim, Amerika'ya git, ben bir rapor yazayım. Amerika'da benim David Rowley diye bir jeolog arkadaşım var. Annesi meşhur bir doktor. Chicago Üniversitesi'nin Nobel adayları arasında. Ben Janet'i arayıp, durum böyle böyle dedim. Janet de telaşlandı ve ilk uçağa atlayıp gel, dedi. Gidince de beni bir İzlandalı'ya havale etti.

— *Çift görme ne oldu?*

— Yok, çift görmem geçmişti. İzlandalı bana, sen Türk'sün değil mi, dedi. Evet, dedim. Şimdi intikam sırası bende, dedi. Siz 17. yüzyılda bizden kız kaçırmıştınız. Biz bütün parlamento bir araya geldik, zar zor bu parayı denkleştirdik, kızlarımızı kurtardık. Şimdi elime düştün, dedi. Çok tatlı bir adamdı. *Time*'da kapak olmuş bir adamdı. Sonra, tahmin ediyorum sende ne olduğunu ama bu sinir hastalıkları çok pistir, dolayısıyla bütün muayeneleri tekrar yapacağız, dedi. Bütün muayeneleri yaptılar, canıma okudular, elektrik falan verdiler.

— *Öyle mi, elektroşok yani....*

— Tabii. Cumartesi gel, dedi. Oya'nın kardeşiyle gittim. Senin vücudunda bir elektrik sorunu var. Elektrik kalsiyum tarafından nakledilir vücutta. Bu sorun 79'da keşfedildi, bir hastalık değil, dedi. 80'de Almanlar ilacını bulmuşlar. Ben ilacı aldım, ne migren ağrısı kaldı, ne çift görme, her şey bitti. Hastalık keşfediliyor, bir sene sonra Almanlar ilacını buluyorlar. Dolayısıyla benim Almanlar'a büyük hayranlığım ve sevgim vardır. İnsanlığa çok şey vermiş bir toplumdan söz ediyoruz.

— Öyle ama Almanlar'da da müthiş bir Yahudi düşmanlığı var.

— Bunun sebebi tamamen ekonomik. Yahudiler faizle para veriyorlar.

— Tefecilik yapıyorlar yani...

— Ortaçağdan beri tefecilik yapıyorlar. Kimlere yapıyorlar? Asilzadelere yapıyorlar. Krallara da yapıyorlar. Bir kralın borcu birikiyor, birikiyor, ödeyemezsen ne yaparsın, kralsın, borçlu olduğun herifi temizlersin ve iş biter. Zavallı Yahudiler her zaman kendilerini bu durumda buldular. Borç verdikleri adamlar güçlü adamlar, borçlarını ödeyemeyecek duruma düştükleri zaman vur abalıya. Sonra Hristiyanlıktan gelen bir gelenek var. Hristiyanlığa göre, Yahudi şeytandır. İsa'yı ihbar eden herifin adı Yahuda çünkü. Dolayısıyla Hristiyan, düşman olarak görüyor Yahudi'yi. İsa da Yahudi ama dinden gelen bir düşmanlık var. Ekonomik düşmanlık var. Bir de Yahudiler'in dine çok büyük bağlılıkları var. Garip garip kıyafetleri var, içinde yaşadıkları toplumda sürekli yabancı olarak algılanıyorlar. Yabancıya karşı da her zaman bir ksenofobi, yani yabancı düşmanlığı olur. Her toplumda vardır bu. Bunlar da bunu bu halleriyle körüklüyorlar. Yeni de değil, ta ortaçağdan itibaren, Yahudi, Hristiyan Avrupalı'nın kafasında kötü adam. Dinin ne kadar fena bir şey olduğunun bir başka tezahürü.

*İyi de kimse yakmayı düşünmemiştir herhalde..*

Nasıl düşünmemiş. "Pogrom" kelimesi nereden geliyor? Almanlar yaptığı her işi çok iyi yapıyor. Böyle bir sıkıntı var. Ruslar da Yahudiler'i kesiyor, hem ne biçim! Zaten "Pogrom" kelimesi Rusça'dan geliyor. Birebir karşılığı da "Yahudi kıyımı" demek.

*İspanya'da da benzer bir tavra maruz kalıyorlar...*

İspanyollar da mahvediyor zavallıları. Koca bir Yahudi topluluğunu yok ediyorlar İspanya'da. Benim bir arkadaşım

vardı ilkokulda, ailesi İspanya'dan Türkiye'ye göç edenlerden. Şimdi düşünüyorum da, ne kadar hoş bir şey. Bizim aramızda 500 yıldır Yahudiler yaşıyor. Biz Yahudi düşmanlığının dışındayız. Biz, Yahudiler dahil kimin sırtına vurulduysa kabul etmişiz. Bu yüzden Türk-Yahudi dostluğunu sarsmak zordur. Mesela Ermeni tasarısı bir türlü Amerikan Kongresi'nden geçmiyor. Zannediyor musun ki, Türk Dışişleri'nin büyük başarısı bu. Yahudiler mani oluyorlar. Takır takır bizim için çalışıyor Yahudiler.

— *Kendi soykırımlarını benzersiz kılma gayreti de var ama bunun arkasında.*

— Var tabii. O da anlaşılır bir şey. Kendilerine yapılan jenosidi çok özel bir yerde muhafaza etmek istiyorlar. Böyle bir şey yok tarihte diyorlar ki haklılar. Dediğim gibi, bunu Ruslar'ın, İspanyollar'ın yaptığı “pogrom”lardan ayıran şey, Almanlar'ın yöntemi. Hepimizi dehşete düşürüyor bu yöntem.

— *Pekâlâ hocam buradan geriye dönelim şimdi. Doçent olduğunuz süratte profesör oluyorsunuz. Ne yapıyorsunuz o sırada?*

— Araştırma yapmaya devam ediyorum. 86 senesinde doçent oldum. 87'de Tetis çalışmalarına devam ettim. Yine 87'de ilginç bir şey oldu. Teksas Üniversitesi Tom Hilde'nin liderliğinde Levha Tektoniğinin 25. Yılı Sempozyumu'nu düzenlendi. Çok güzel bir sempozyum oldu. Bu arada Tuzo Wilson da oradaydı. Levha tektoniğini yaratan adamcağız.

— *Kim bu Tuzo Wilson?*

— Tuzo merhum, levha tektoniğinin mimarıydı, benim de çok sevdiğim bir insandı. Kendisi ile ilk nerede tanıştığımı hatırlamıyorum. Benim hocalarımdan ya John Dewey, ya da Kevin Burke bizi tanıştırmıştı. 1980 yılında Amerikan Jeofizik Birliği'nin yıllık toplantısında. Tuzo o zaman bu kurumun başkanıydı. Ben toplantıda tebliğimi verdim, salondan çıktım, baktım koşarak arkamdan geliyor, “Celâl Celâl, ben

bazı arkadaşlarıma parti veriyorum, seni de bekliyorum” dedi. “Şeref duyurum, çok memnun olurum” dedim.

— *Hangi kentte yapılıyor toplantı?*

— San Francisco. Akşam oteldeki odasına ben herkesten önce gittim. “Hoş geldin” dedi. Odası muhteşemdi hakikaten, bütün San Francisco ayaklar altında. San Andreas fayı falan gayet güzel görünüyor. “Bak şuraya, görüyor musun fayı?” dedi. “Evet” dedim, “Bursa’ya benziyor değil mi burası?” dedi. “Siz nereden biliyorsunuz Bursa’yı?” dedim. “Ben 56’da Bursa’daydım” dedi. Üstelik bütün detaylarını hatırlıyordu.

— *Niye gelmiş Bursa’ya?*

— Bilmiyorum, sorduğumu bile hatırlamıyorum. Ben o kadar şoke oldum ki, Tuzo Wilson gibi bir adamın, pat diye “Bursa’ya benziyor, değil mi?” demesine müthiş şaşırdım. Ayrıca, ben Bursa’yı iyi bildiğim için hoşuma gitti. Oturduk, sohbet ettik. Sonra arkadaşları gelmeye başladılar. Şöyle etrafına bakındım, benden sonraki en genç insan, benden 10 yaş büyük olan Tanya Atwater. Tanya’dan sonra en genç, minimum 30 yaş daha büyük. Etrafımıza bir bakındık, biz en çömezleriyiz. Yaşlı başlı adamlar etrafımızda. Hele ben öğrenciyim daha, düşün. Tuzo ise levha tektoniğini yaratan adam. Yani 20. yüzyılda jeoloji tarihindeki en büyük devrime imza atan adam, bir dev. Şahane de bir adamdı. 87’deki toplantıya o da geldi. Ve orada ona çok kritik birkaç soru sorma imkânı buldum. Kısa bir süre sonra da öldü. Çok da üzüldüm doğrusu...

*Sizin sorduğunuz soru yüzünden ölmedi değil mi?*

Hayır, çok basit sorular sordum. Onun gıyabında söylenen şeyler vardı. Ama benim aklım hiç kesmiyordu söylenenleri. Ama benim asıl hoşuma giden taraf, beni o toplantıya davet etmeleriydi. Düşün ki ben levha tektoniğinin ortaya çıkmasında hiçbir katkı yapmamış bir neslin çocuğuyum. Değil mi? Bizden önceki nesil yaptı bunu. Ben oraya orojenik



kuşakları anlatmak üzere davet edildim. Bunun neticesinde de iki yüz sayfalık bir makale yazdım. O makale o kadar popüler oldu ki, Çinceye bile bir kitap olarak tercüme edildi.

— *Bilim böyle bir şey olmalı...*

— 1987 bu kadarla da kalmadı. O sene Durham'da da çok güzel bir toplantı yapıldı, oraya da gittim. Bizim Batı Anadolu'da garip gözlemler yapılmaya başladığı zamandı; 1986-87. Garipliği de şu: Biz o zamana kadar biliyoruz ki, bizim Batı Anadolu kuzey-güney açılıyor, uzuyor yani ve çöküyor. Onun üzerinde de çöküntü havzaları meydana geliyor. Ta 1915'ten beri böyle yorumlanagelmıştır bu. İlk defa bunlar arasındaki kütlelerde düşey eksenler etrafında dönmeler tespit edildi. Bunların kendi eksenleri etrafında dönmelerini bir kuzey-güney rejimi içerisinde nasıl açıklamak lazım? Bu ciddi bir sorun oluşturdu. Ve ben olaya çok hoş bir çözüm buldum. Durham'da yapılan toplantının organizatörlerinden biri John Dewey'di. Durham'da profesördü zaten. Orada güzel bir tebliğ verdim. Hemen ertesi sene de Fransızlar'la ortak olarak bunun bazı çıkarımlarını test ettik. Hakikaten çok enteresan daha başka dönmeler de tespit ettik Batı Anadolu'da. Ne yazık ki bugünlerde pek kimse ilgilenmiyor bu konuyla. Aslında son derece enteresan bir konu. İlgi lenilmesi gereken bir konu. 1987'de bu işlerle uğraştım. 88 senesine geldiğimizde....

— *Çocuğa nasıl karar verdiniz? Sizin bilimsel çalışmalarınızı engelleyecek diye bir endişeniz yok muydu? Bağirtı, çağirtı, bir de siz bebek sevmesiniz...*

— Yok canım, ben bebekleri çok severim.

— *Hadi canım...*

— Vallahi bayılıyorum. Sürekli etrafımda olmamak şartıyla tabii. Sana komik bir şey anlatayım bununla ilgili olarak. Galiba 86 Mart'ıydı. Himalaya Tibet konusunda İngiltere'nin Leicester kentinde bir toplantı yapıldı. Davet edildim, gittim. Augusto Gansser de davetliydi. Gansser 36'larda Himalaya-

lar'a gitmiş ve ömür boyu Himalayalar'da çalışmış 1910 doğumlu bir İsviçreli. Rahmetli İhsan Ketin'in de dostu. Benim de çok sevdiğim bir insan. Bembeyaz bir kafa. Muazzam bir adamdı. Öğrenciliğimden beri tanıyorum. Bir şey oldu, odasına çağırdı beni. Otel odasına. Hatta yatağın üzerine uzanmış, haritaları açmış, bir şeye bakıyordu. Hatırlamıyorum ne olduğunu. "Prof. Gansser, ben nişanlandım" dedim. "Tebrik ederim" dedi. "Nişanlığının resmi var" dedim. "Göster bakalım" dedi. Oya'nın resmini gösterdim. Baktı, çok beğendi. "Şimdi bak, sana bir tavsiye, üç sene çocuk yok" dedi. "Pekâlâ" dedim. Hakikaten üç sene çocuğumuz olmadı.

— *Prof. Gansser'e verdiğiniz sözü tuttunuz yani...*

— Evet, çocuk yapmadık. 1989'da Asım doğdu. 1992 Uluslararası Jeologlar Kongresi Kyoto'da toplandı ve biz Oya'yla beraber gittik. Bir baktık Prof. Gansser oturuyor karşıda lobi gibi bir yerde. "Gel" dedim Oya'ya, gittik yanına. Prof. Gansser, "Çocuğunuz oldu mu?" diye sordu. "Şimdi üç yaşında" dedik. Oya'ya baktı, "Sıra ikincide" dedi. Kendisinin altı çocuğu vardı. Ama o dediğini tutamadık...

— *Prof. Gansser öyle dedi diye mi üç yıl çocuk yapmadınız?*

— Hayır, bir kere evimiz yoktu, göçebeydik. Bu ev inşaat halindeydi. Bir sene Bebek'te, Oya'nın annesinin, babasının evinde oturduk, ondan sonra iki sene Teşvikiye'de oturduk. Oralarda çocuk bakmak zor olacaktı. Apartman dairesinde çocuk büyütülmez. Çocuk geniş bir çevre, temiz bir hava, güzel bir bahçeyle falan büyümeli. Sonra planlı da olmadı zaten. Bir gün hiç unutmuyorum, Naci'yle (Görür) üniversitedeki odamda oturuyoruz, Oya geldi, "Biliyor musun, ben hamileyim" dedi. "İyi, ne yapalım?" dedim.

— *O kadar doğal, hatta doğal da değil, ruhsuz karşıladınız yani...*

— Ne yapsaydım yani? Naci'yle ben işimize devam ettik, Oya da gitti. Asım'ın doğumu enteresan oldu. Asıl Oya'dan dinle-

men lazım. Buradaydık. Oya beni, “Doğum esnasında karına nasıl yardım edeceksin” kurslarına götürdü. Neyse gittim. 1989’un 20 Temmuz’unda sabaha karşı Oya, “Galiba doğum yaklaştı, sancılar başladı” dedi. Hemen Cevdet’e telefon ettik. Cevdet, sabaha karşı üçte geldi, o zaman telefonu yok, ikaz edilmiş, biliyor durumu, o da komşusunu ikaz etmiş, bana telefon gelecek gecenin geç saatinde de gelebilir, aman bana haber verin, diye. Neyse, Cevdet aldı arabayı, geldi. Bu arada Naci de (Görür) kendisine haber verilmesini istemişti.

— *Niye?*

— Naci, “Çocuğun kulağına ben ezan okuyacağım” diyordu.

— *Var mıdır Naci Bey’in öyle tarafları?*

— Nakşibendi şeyhi ya.

— *Kim? Kendisi mi şeyh?*

— Evet, hem de en büyük şeyh...

— *Nasıl şeyh?*

— Naci hiç kabul etmemiş böyle şeyleri ama aslında onun üstünde şeyhlik. Ama o kabul etmeyince akrabalarına kalmış. Naci’nin dedesi Harput’ta türbede yatıyor. Naci’nin annesi öldü, cenaze yüzünden Göztepe’de trafik tıkanı, düşün. Resmen bütün semt birbirine girdi. Kendisi o zaman denizdeydi, Avustralya açıklarında, haber bile veremedik. Remzi (Akkök) ile ben yardımcı olduk. Naci’nin annesinin naaşı Malatya’dan karşılandı. Naci çok mühim bir adam. Cengiz Dökmeci Hoca şöyle söyleyerek dalga geçerdi Naci’yle:”Naci’nin enayi olduğu şuradan belli ki, bu desteği arkasına alsaydı, bugün multi-milyarderdi. Meclis’teki yeri de garantiydi.”

— *Canım her şeyh Meclis’e girmiyor. Bazı şeyhler de hakikaten şeyh olduğu için böyle şeylerle ilgilenmiyor zaten...*

— Naci şeyhlikle hiç ilgilenmemiş. Bilim adamı olmayı tercih etmiş.

— *Ama çocuğun kulağına ezan okuyacak kadar da işin bilincinde...*

— Evet, mesela oruç tutar Naci, bayram namazlarına gider, bana da zındık der. Asım doğacağı zaman dini taraflarının ihmal edileceğini yüzde yüz bildiği için müdahil olmak istedi. Biz de üzülmesin diye pekâlâ dedik. Annem de tabii Naci'nin geleceğini duyunca çok memnun oldu. Neyse, biz haber verdik, kalktı, geldi.

— *Gece üçte ona da haber verdiniz.*

— Haber verdik, hemen kalktı, geldi.

— *Anne ve babalara haber verdiniz mi?*

— Hatırlamıyorum, belki sabaha karşı haber verdik, onların kalkmalarına lüzum yok, dedik. Çünkü doktor belli, Cevdet orada, ben oradayım.

— *O zaman Anadoluhisarı'ndaki bu evde yaşıyordunuz değil mi?*

— Evet, buradaydık.

— *Nereye gittiniz?*

— Amerikan Hastanesi'ne gittik. Gitmeden önce Oya'ya, aradığım bir kravatın ve kravat iğnesinin nerede olduğunu sordum. Oya da çok kızdı. “Önce benim elbisemi uzatıver, sen de herhangi bir şey giy” dedi.

— *Kadıncağız sancılar içinde kıvrılırken siz bunu soruyorsunuz. Niye?*

— Ne giyeceğime hep Oya karar vermiştir. Yanılıp kendim bir şey giyersem, genellikle beğenmez. Ben de, bu sıkışık zamanda böyle bir sorun olmasın diye doğru sandığım bazı şeyleri arıyordum.

— *Amerikalılar'ı sevmezsiniz ama hastanelerinden de vazgeçmiyorsunuz...*

— Efendim, o Oya'nın tercihi. Ben gitmem, zira ben her zaman üniversite hastanesinden yanaydım. Gerçi AKP'den sonra bu güven de kalmadı ya.

— *Herhangi bir üniversite hastanesinden yanasınız...*

— Tabii, mesela Çapa. Üniversite hastaneleri daha iyidir.

— *Ne bakımdan iyidir, çok kalabalık değiller mi?*

— Hayır, tam tersi. Ben 5 yaşında apandisit ameliyatı oldum. Aile, dönemin meşhur doktoru Halit Ziya Konuralp'e haber verdi. Halit Ziya Konuralp, Türkiye'ye plastik cerrahiye getiren doktor. Dedemin yakın arkadaşı, yakın aile dostumuz. O kadar yakın ki, anneannem ölürken herkesi odadan çıkarttı, Halit Ziya Hoca'yla baş başa kaldı. O kadar yakındı. Ben onun özel odasında yattım. 1990'da safrakesesi krizi tuttu, ben gene üniversite hastanesini tercih ettim.

— *Asım'ın doğumunu anlatıyordunuz...*

— Gittik. Oya'nın krizi tuttu ama ben sıkılıyorum tabii, ne yapacağım orada? Oya uğraşırken ben de bir iş yapayım diye yanıma meşhur İsviçreli jeolog Arnold Escher von der Linth'e Eduard Suess'ün yazdığı mektupları almıştım zaten. Bu arada, o kurslarda, “karının elini tutacaksın, nefes temposunun düzgün olmasında yardımcı olacaksın” filan diye şeyler öğrenmiştik. Ben bir yandan Oya'nın elini tutuyor, bir taraftan da mektupları okuyordum.

— *Kurs faydalı olmuş bir miktar ama kursta, “Bir elinizle karınızın elini tutup diğeriyle de bir şey okuyun” denilmiyordu herhalde...*

— Ben mektupları kendim ilave ettim, çünkü insan sıkılır orada beklerken. Zaten nefes temposunu da becerememişim.

— *Hocam dünyanın en ilginç şeyi oluyor, bir insan dünyaya geliyor ve siz kitap okumayı tercih ediyorsunuz....*

— Doğurmuyordu henüz, ağrısı sızısı vardı, ben elini tutuyordum. Bir taraftan da son derece enteresan bir mektup okuyordum. Ne var ki bunda? Zürih'ten gelmiş, orijinal mektuplardan fotokopi ile çoğaltılmış mektuplardı üstelik.

— *Oya Hanım bir şey demiyor muydu size?*

— Demez mi, Oya da senin gibi kızılıyordu bana. Ben de, “Ne yapmamı istiyorsun, doktor değilim, bir şey değilim” diyordum. Doktora söyledim, geldi baktı adam, “Biraz bekleyelim” dedi ve gitti. Yapacak hiçbir şey yok. Ben de mektuplarımı okuyorum. Bu arada Oya'nın annesi babası geldi. Naci orada. Ondan sonra doktor, “Bu olmayacak” dedi.

— *Ne olmayacak?*

— “Doğum olmuyor, sezaryenle almak lazım” dedi doktor. İyi ki o mektupları götürmüşüm. Çünkü Oya'yı alıp götürdüler ve biz açıkta kaldık. Ben de oturdum, bir güzel onları okudum. Tabii Naci'nin küfürlerini işittim bol bol.

— *Niye?*

— Okuduğum için kızıyor bana...

— *Başka bir şey okumanızı mı istiyor, yoksa doğum anında kitap okumanıza mı kızıyor?*

— Hayır, “Okumayı bırak da bu işlerle ilgilen” diye kızıyor. Ne yapabilirim ki? Orada sandalyede oturmuş, bekliyoruz. Doğdu diye haber gelecek. Sonra gidip çocuğu ve Oya'yı göreceğiz. Hepsi bu... Bunun dışında da yapacak bir şey yok.

— *Çocuğun cinsiyetini biliyor muydunuz?*

— Hayır.

— *O zamanlar yok muydu bu teknikler?*

— Vardı.

— *Siz mi öğrenmek istemediniz?*

— Öğrenip ne yapacağız, nasılsa gelecek çocuk! Beğenmeyip geri gönderecek halimiz yok ya. Dolayısıyla, böyle bir şey yapmadık. Neyse, “Oğlunuz oldu” diye haber geldi, teşekkür ettik. “Oya Hanım’ı odaya alıyoruz” dediler. Tabii, zavallı Oya, dehşet acılar içinde. Şakır şakır kesmişler, dikmişler, şakası yok. Çok zor durumda. Bunu görünce ben mektupları bir kenara bıraktım.

— *Valla zahmet olmuş...*

— Ben mektupları bırakıp Oya’nın yanına gittim. “Nasılsın, iyi misin?” dedim. “Çok ağrım, sancım var” dedi. Ben de, “Normal, ben bu acıyı iyi biliyorum” dedim.

— *Siz nereden biliyorsunuz Allah aşkına?*

— Ben ameliyat oldum, kesilip dikilmenin ne olduğunu biliyorum.

— *5 yaşındaydınız ameliyat olduğunuzda, ne hatırlıyorsunuz ki?*

— Gayet açık hatırlıyorum. Ali Uras, o zaman başasistandı. Ali Ağabey eve geldi, benim dikişlerimi aldı. Ben anbean hatırlıyorum. O ameliyattan sonra ne olduğunu, bana gelen hediyeleri gayet iyi hatırlıyorum. Hediyelerin en güzelini de Güngör yengemin aldığını hatırlıyorum. Oya’ya, “Vücudunu kestiler, bu acıyı çekmen gayet normaldir, biraz katlanacaksınız, yapacak bir şey yok” dedim. Ayrıca, çocuk isteyen Oya’nın kendisiydi.

— *Sizin de katkınız var...*

— Evet ama asıl isteyen oydu. Evleneceğimiz zaman Oya bana, “Çocuk konusunda ne düşünüyorsun?” dedi. Ben de bu kararı tamamen kendisine bıraktım. Sebebi de gayet açık. Mesuliyetin yüzde doksanı annenin üzerindedir. Hamileliği dokuz ay o çekecek. Dolayısıyla, ben bunu bile bile, “Ben çocuk istiyorum, doğur” diyemem. Kimseye o sıkıntı dokuz ay çektilirilemez. “Ama sen istiyorsan o başka” dedim. Doğura-

caksın, felaket bir sıkıntı, insanın hayatı tehlikeye giriyor. Sonra çocuk büyürken mesuliyetin büyüğü annenin üzerinde. Altını değiştir, bilmem ne yap, hep kadınların yapacağı işler bunlar.

— *Niye? Baba değiştiremez mi çocuğun altını?*

— Ben yapamam, dolayısıyla bilmem. Niyetim de yok yapmaya. Ben Oya'ya şunu söyledim: "Yardıma muhtaç olduğun takdirde elimden gelen her türlü yardımı yaparım. Kesin. Ama çocuk sahibi olup olmama kararı tamamen senin. Ben nötrüm. Benim ömrüm boyunca çocuğum olmazsa, ne yapalım, derim. Aramam da. Olursa da, niye oldu demem, çok da memnun olurum. Evde bir arkadaş daha olmuş olur. Oturur, sohbet ederiz. Bir insanın geliştiğini, büyüdüğünü falan görmek hoş bir deneyim. Güzel bir tecrübe. İnsanın bunu da görmesi lazım. Dolayısıyla karar sana ait." O da doğurma kararını kendisi verdi. Gayet güzel çocuk doğdu. Üstelik, onlar eve gelene kadar her akşam Oya'yla kaldım ben.

— *Hastanede mi?*

— Evet, yanında yattım.

— *Asım ismini nasıl koydunuz, kimin kararıydı bu?*

— Beraber karar verdik.

— *Babaya saygıdan mı?*

— Asım'ın tüm isimleri ailedeki belli bir sürekliliği sağlamak için seçilmiştir. Hem Oya'nın baba tarafında, hem benim baba tarafında. Ama kullanılacak adının Asım olmasında, daha önce de söylediğim gibi kuşkusuz Mehmet Âkif'in o enfes "Âsım" şiirinin etkisi vardır.

— *Sizden bu kadar gelenekçi bir tavır hiç beklenmez doğrusu.*

— Ben bu konularda fevkalade muhafazakâрім. Bana da anne babamın, hem baba babamın adlarını koymuşlar. Ben de



aynı şeyi yaptım, niye yapmayayım ki? Zaten ben toplumda moda olan “Savaş, Irgaç, Irguç” gibi garip isimleri sevmem. Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin gibi normal isimler var ortalıkta, onlardan birini koyduk biz de.

— *Mehmet Âkif’in “Âsım’ın Nesli”nde sizi çeken neydi?*

— Âsım’ın nesli müthiş bir nesildir, inanılmazdır. Varlığımızı borçlu olduğumuz nesildir. Mehmet Âkif’in Âsım’ın neslini anlattığı bölüm beni çok etkilemiştir.

## ON İKİNCİ BÖLÜM

# “Çanakkale Şehitleri” Okuduğum En Muhteşem Şiirdir

*Mehmet Akif'in Müslümanlığıyla ilgili fikirlerine katılmam. O başka. Ama Safahat'taki “Asım” bölümü muhteşemdir. Ayrıca, “Çanakkale Şehitleri” şiiri de benim hayatımda okuduğum en muhteşem şiirdir.*

*İnsan o şiiri okuduğu zaman, o muharebe gözünün önüne geliyor. Korkunç bir şey. Onun yanında Nâzım'ı okuduğu zaman gülesi geliyor insanın. Nâzım'ın ne şiire benziyor, ne başka bir şeye. Zaten o heyecanı vermesi de mümkün değil.*



*İlk ve unutulmaz aşkım C-47'nin içinde.*



— *Hocam inanılmaz bir terkip olduğunuzun farkındasınız değil mi? Bir taraftan Mehmet Âkif'in "Âsım'ın Nesli"nden etkileniyorsunuz, bir tarafta Hasan Âli Yücel var. Diğer taraftan da, bilim her şeyin başı ve sonudur diyorsunuz...*

— Evet ama niye şaşıyorsun ki? Mehmet Âkif'in Âsım'ın nesline tavsiye ettiği, insanoğlunun kömürden enerji çıkarmasıdır. Âkif, "Gidin, onu öğrenin, gelin" diyor. Aynı şeyi Atatürk de söylüyordu bize. Ben de onu yaptım. Yani bilimi bu topluma getirip şırınga etmemiz lazım. Mehmet Âkif'in Müslümanlığıyla ilgili fikirlerine katılmam. O başka. Ama *Safahat*'taki "Âsım" bölümü muhteşemdir. Ayrıca, "Çanakkale Şehitleri" şiiri de benim hayatımda okuduğum en muhteşem şiirdir. İnsan o şiiri okuduğu zaman, o muharebe gözünün önüne geliyor. Korkunç bir şey. Âsım'ın neslinin kahraman, fedakâr çocukları tasvir ediliyor orada. Bizim yaşamamızı sağlayan, bize vatanımızı hediye eden o devler nesli, Atatürk'ün aslanları. Onun yanında Nâzım'ı okuduğu zaman gülesi geliyor insanın. Nâzım'ın ne şiire benziyor, ne başka bir şeye. Zaten o heyecanı vermesi de mümkün değil.

— *Ama Kuvayı Milliye Destanı hiç de fena değildir...*

— Belki hissiyat benzer, ama maalesef Mehmet Âkif'teki müzikalite yok...

— *Biz yine doğuma dönelim isterseniz. Naci Görür Hoca, Âsım'ın kulağına ezan okudu mu?*

— Okuduğunu söyledi, ben görmedim. "Emzirmeye getirirken okudum" dedi. "Ne yaparsan yap, beni ilgilendirmez. Büyüdüğü zaman söylersin. Ama benden bu çocuğa dini terbiye vermemi bekleme" dedim.

— *Şimdi Naci Görür amcası Asım'a dini bilgiler veriyor mu?*  
— Gelir konuşur falan da, sonra gülüşürüz, geçer. Naci çok kızıyor tabii gülüşmemize. Ben oğluma kendi düşüncelerimin ne olduğunu ve sebeplerini anlattım. Benim anam babam da dindar insanlardı ama beni tamamen serbest bıraktılar. Dolayısıyla, ben de oğluma, “Sen tamamen serbestsin” dedim.

— *Neticede Asım'ın üzerinde bir Nakşi gölgesi var...*

— Valla sen Naci'ye sor onu. O gölge nasıl düşer, nasıl verilir, bilmiyorum. Ama Naci derhal müdahale etti. Dolayısıyla Asım'ın kulağına ezan okunması gerekiyorsa, bir gelenekse bu, yapıldı. Onu da Naci yaptı.

— *Siz Asım'ı ilk gördüğünüzde nasıl bir tepki gösterdiniz? Yoksa yine mektupları mı okuyordunuz?*

— Hayır, hayır. Oya'ya emzirmeye getirdiler, gittim, baktım.

— *Eyvah, şimdi hapı yuttuk diye mi düşündünüz, yoksa çok sevimli mi geldi size?*

— Ne o, ne öteki... Hatırlamıyorum, gidip baktığımı hatırlıyorum sadece. O anda anormal bir şey düşündüm mü, daha önce düşünmediğim bir şey mi geldi aklıma, hayır. Yalnız Oya'ya şunu söylediğimi hatırlıyorum, ki Asım doğmadan da söylemiştim, o zaman da tekrar ettim: “Bak bu çocuk doğacak, bu çocuk kendi başına adam olacak, sen bu çocuğu etkileyemezsin. Etkileme ümidindeysen, derhal bu ümitten vazgeç. Çünkü bedbaht olursun. Nasıl arkadaşına, dostuna, tanımadığın bir kişiye kendi fikirlerini beyan edersin, onu alıp almamak karşındakinin sorumluluğundadır, çocuk da aynıdır. Tek farkı seninle temasının daha çok ve daha yakın olması. Dolayısıyla, sen adam gibi bir hayat yaşıyorsan, çocuk bunu beğenir veya beğenmez, bu onun bileceği iş. Hiçbir zaman karışamazsın. Karışmamak da en akıllıcası.”

— *Kabul etti mi Oya Hanım bunları?*

— Evet. Arada bir bazı şeylere üzülüyor ama ben hep hatırlatıyorum, “Bak, ben sana söylemiştim” diyorum. Çünkü kardeşime ve kendime bakıyorum, biz aynı ana babadan çıkmış, aynı evde büyümüş iki çocuğuz. Ama karakterlerimiz tamamen değişik, dünyaya bakışımız farklı. Dolayısıyla, her insan kendi başına bireydir.

— *Ama temel özelliklerini de aileden alır...*

— Bazı şeyleri alır. Sen ne çevreni kontrol edebilirsin, ne aileni. Senin kontrol edemediğin bir şekilde anan var, baban var, kardeşin var, bunlar zaten mevcut. Bunlardan izole olamazsın. Türkiye’de yaşamaya karar vermişsin, Türkiye’den de izole olamazsın. Belli bir çevre var, kültür var falan. Çocuk bunların her birinden bir şey alacak. Buna göre reaksiyon gösterecek. Çocuğun bunlara göstereceği reaksiyonun bileşenleri nelerdir? Bir kere tabii zekâsı. Fakat o da senin elinde değil, doğuşuyla beraber geliyor. Bu zekâyı köreltmemek, geliştirmek için çocuğun etrafına stimülan koymak ise senin görevindir.

— *Ne koymak?*

— Stimülan, yani çocuğun zekâsını dürtecek bir şeyler koymak. Ne yaparsın? Adam gibi oyuncak alırsın. Elinden geldiği kadar adam gibi bir çevrede, adam gibi bir evde büyümesini sağlarsın. Senin zevkli zannettiğin şeyleri gösterirsin. Bir de mümkün olduğu kadar çeşitli insanlara ekspozе olmasını temin etmeye çalışırsın. Çünkü senin doğru zannettiğin pek çok şey doğru olmayabilir. Dolayısıyla çocuğun tercih hakkı olması lazım. Ondan sonra okuma çağına gelince, aklın erdiğince verebileceğin en iyi okula vermeye çalışırsın. Doğru bir seçim olmayabilir ama aklın o kadar eriyor, başka bir şey yapamazsın.

— *Siz Asım’ın yetişme döneminde kafanızdaki pedagojik formasyonu uygulayabildiniz mi?*

— Aynen uyguladık. Çünkü Oya’yla en küçük bir fikir ayrılığımız yoktu. Tabii çok büyük bir avantajdı bu. Ayrıca,

Oya'nın ve benim yetiştiğimiz çevrelerin çok avantajlı olması da olumlu bir puandı.

— *Neyi kastediyorsunuz bunu derken?*

— Madde 1: İkimiz de üst sınıf ailelerin çocuklarıyız. Bununla yalnız parayı kastetmiyorum: Ailelerimiz, köklerinde Avrupa kültürü olan, Rumeli'den gelmiş aileler. Madde 2: İkimiz de zengin aile çocuklarıyız. Dolayısıyla istediğimizi elde edebilmiş insanlarız. Madde 3: İkimiz de çok iyi yabancı diller öğrenmişiz. Değişik kültürleri yerlerinde tanıma imkânı bulmuşuz. Oya benden çok daha değişik kültürlerle ekspozé olmuş. Gitmiş on iki sene Amerika'da yaşamış. Oya'yı eş olarak seçerken bunların hepsinin hesabını yaptım ben. “Ben bu kızı seviyorum, güzeldir, sevişir koklaşırız ama bir süre sonra biter bu iş” diye düşünmedim. Hatta ben evlenirken Oya'ya, “Aşk, seks, şehvet “bir süre sonra biter”. Sonrasında aileyi bir arada tutacak şey sevgi ve onun temel kaynağı olan saygıdır. Benim sana, senin de bana saygı duyman lazım ki, bir arada durabilelim” dedim. Oya'nın da aynı şeyleri düşündüğünü biliyorum.

— *Aşkın veya cinsel hayatın bir süre sonra biteceği fikri sizde nasıl oluştu?*

— Kaçınılmaz olarak biter. Sık görülen bir şey.

— *Bunu anlatan pek çok kitap var.*

— Evet, aşkın ömrü kısadır, ki bu da insan evriminin doğal sonucudur, biyolojik bir gerçektir. Bunu en güzel kim ifade etmiştir benim tecrübemde biliyor musun? *Corelli'nin Mandolini* filmi gördün mü? Orada Doktor Yannis, kızı Pelagia'ya, “Bak Pelagia, aşk dediğin şey âşık olmanın rüzgârı geçtikten sonra geri kalandır” diyor. Bu müthiş bir laf. Ben Oya'ya söylerken bu kadar güzel ifade edemedim ama, “Bak, bunların hepsi geçecek. Âşık oldum bilmem ne, o palavra bitecek. Bittikten sonra geriye ne kalacak? Birlikte yaşamamızı gerektirecek nedenler olması lazım” dedim.

— O nedenleri bulmuş olmalıyız ki hâlâ evlisiniz...

— Evleneli tam yirmi üç sene oldu, yirmi dördüncü seneye girdik. Bugün bana sorsalar evlenir misin, diye, evlenirim derim. En küçük tereddüdüm yok. Etraftan birileri bana, “Oya’nın yerine şu olsaydı daha iyi olmaz mıydı, Oya’nın yerini doldurabilecek başka bir aday gördün mü” diye soracak olsa, onlara gönül rahatlığıyla, “Hayır, hiç görmedim” derim. Ben tam istediğini bulmuş bir adamım.

— Asım için de aynı şeyi söyleyebiliyor musunuz?

— Asım yetişebilecek en iyi şekilde yetişti. Benden iyi yetişti mesela. Bu çok mühim.

— İmkânlarını iyi değerlendirdi diyorsunuz....

— Evet. Asım’ın imkânları benden geniş. Benim babam Yüksek Ticaret mezunu. Yabancı dil öğrenmemiş. Annem orta birden terk. Dört dil biliyor ama hiçbirini adam gibi bilmiyor. Onların avantajları, ikisinin de Avrupalı zengin aile çocuğu olmalarıydı. Ama ikisinin de anası babası okumamış. Dedelerim, anneannelerim, babaannelerim arasında bir tane okumuş adam yok. İlkokulu bitirmiş adam bile yok. Hiçbir şey okumamışlar. Bu zavallılar büyürken Balkan Harbi çıkmış, arkadan Birinci Dünya Savaşı çıkmış, o esnada yaşadıkları topraklar kaybedilmiş, bunlar muhacir olmuşlar. Rahmetli Celâl dedem, “Biz iki defa muhacir olduk” derdi, başlardı ağlamaya. Düşün ki, hiçbir gün o muhaceretini anlatmadı adam gibi. Çünkü o travmayı bir daha yaşamak istemiyordu. Annemin babası da öyle. Aklı başında, hoş adamdı ama Yanya dedin mi başlardı ağlamaya. Korkunç bir şey bu. Benim tabii bilmediğim bir his bu. Cevdet’le bazen konuşuyoruz da, Cevdet, “Siz bilemezsiniz onu” diyor.

*Ben bilirim.*

*Öyle mi?*

*Ben beş yıl İngiltere’de yaşamaya mecbur kaldım.*

*() başka. Ben de sekiz sene Amerika’da yaşadım.*



— *Ama ben mecbur kaldım, buraya geleliyordum...*

— O başka. Ama dedelerim, anneannem, babaannem ve Cevdet ebediyen gelmişler, yani doğup büyüdüğü çevreden ebediyen kopmuşlar. Düşün, annem bundan on sene evvel Preveze'ye gidiyor. Dolaşıyorlar sokaklarda, güya anneannemin evini bulacaklar. Babam diyor ki, "Böyle ev mi aranır, hiçbir halt bilmiyoruz." Sadece sokağı biliyorlar. Sokakta volta atıyorlar. Neresiydi acaba derken, bir evin önünde duruyorlar. Yaşlı bir Rum hanım oturuyormuş evin önünde. "Nereyi arıyorsunuz siz?" demiş. Annem de anlatmış. Kadın ayağa kalkmış, "Sen nesi oluyorsun Kudret'in?" demiş. Annem, "Kızıyım" deyince kadın anneme sarılıp başlıyor ağlamaya. Annem, annesinin evini aradıklarını söylüyor. Rum hanım da, orasının aradıkları ev olduğunu söylüyor.

— *Oysa Asım bütün bu travmaların, olumsuzlukların dışında bir hayatın içine doğdu...*

— Evet. Benim içinde yetiştiğim evde iki nesil önce kimse mektebe gitmemiş. Bu açıdan aynı zamanda bağınaz bir ev. Bağnazlığın bileşenleri ne? Vatanperverlik, Atatürk. Bu iki kelime söz konusu olduğunda, hiçbir şekilde en küçük bir eleştiriye tahammül edilemezdi. Atatürk hiç kimseyle mukayese edilemezdi çünkü, tenkit edilemezdi.

— *İsmet Paşa'nın durumu neydi, o eleştirilebiliyor muydu?*

— Hayır, İsmet Paşa da tenkit edilemezdi. Mümkün değildi bunlar. Benim o zamanlar aklıma geliyordu eleştirmek. İsmet Paşa'yı anlatıyor millet. Varlık Vergisi'ni koydu, rezil etti, bilmem ne... Rahmetli dedem diyordu ki, Hasan Âli'nin Milli Eğitim Bakanlığı'nı terki, çöküşün başlangıcıdır. Soru soramıyorsun ki adama, kardeşim niye terk etti? İsmet İnönü cumhurbaşkanıydı ya; partinin başı değil mi? Bu soruyu soramıyorsun. Çünkü İsmet Paşa ve Atatürk, hata yapmaları mümkün olmayan insanlardı.

— *Hatadan münezzeh...*

— Her şeyden münezzeh. Ama tabii anlattıkları zaman sebebini anlıyorsun. İrrasyonel, ama anlaşılabilir. Yanya diyorsun. Prizren diyorsun, Preveze diyorsun... Anneannem, “Neyir ağabeyim korkudan öldü” diye anlatıyor. Korkudan insan ölür mü, diyemiyorsun. Kağı arabası üzerinde giderlerken, üzerine gümüş bir tabaka saklamışlar. Yunan askeri de görmüş bunu, el atmış, almış ve Neyir kısa süre sonra sarılık olmuş. “Korkudan sarılık oldu” diyordu anneannem. Çocuk belki pislikten sarılık oldu kağıının üzerinde giderken. Veyahut dedemin ablasının kızı Nimet Abla anlatırdı. Dedem ablasını Ankara’ya gönderiyor, orası emin diye. Çünkü Atatürk orada. Buradan Ankara’ya gidiyorlar. Sakarya Savaşı esnasında Ankara’nın boşaltılması emri geliyor. Sivil halk gitsin deniyor. Dedemin ablası, yanında küçük çocukla Kayseri’ye giderken peritonit oluyor.

— *Ne oluyor?*

— Peritonit. İçeride, periton zarında bir iltihaplanma oluyor ve dedemin ablası ölüyor. Tabii dedeme çok sonra haber geliyor ve dedem diyor ki, ben bunlardan sorumluydum, nasıl oldu bu? Ama esas sorumlu kim, Osmanlılar. Bizi bu hale onlar getirdiler. Paşa bizi kurtardı ama işte hepimize yetiemedi. Bunları anlatırken başlardı hüngür hüngür ağlamaya koskoca adam.

— *Asım’ın şansından söz ediyordunuz.*

— Benim içinde yetiştiğim çevre buydu. Cumhuriyet’e kesin bağlılık vardı ve Atatürk’e tapılırdı. Kural şuydu: Vatanını her şeyden çok seveceksin ve bunun için çok çalışacaksın. Çok çalışmanın bileşenleri nedir? Müspet ilim okuyacaksın. Safsata okumayacaksın. Ben bir ara tarih okuyayım diye düşündüm, çok meraklıydım küçükken, katiyen hayır dediler, öyle şey olmaz. Çünkü bütün sosyal bilimler safsata. Müspet ilim okunacak. Türkiye müspet ilimde yükselecek. Kafasında o vardı dedemin. Mesela askere hürmet sonsuzdu. Asker de tenkit edilemezdi. Ben hatırlarım, Birinci Kıbrıs Harekatı’nda

dedem derhal harekete geçti, tanıdığı komutanları aradı, ne yapabiliriz, diye. Para mı lazım, ne lazımsa öğrenmek için. O günlerdeki Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Paşa, dedeme, “Mehmet senin şirket olduğu gibi lazım” deseydi, dedem yarım saat sonra götürür, teslim ederdi. Hiç düşünmeden. Ben böyle bir ortamda büyüdüm.

— *O kadar da sağlıklı değil. Bir süre sonra dogmatizm egemen olur her şeye...*

— Tabii, böyle bir ortamda büyüdüğün zaman kritik düşünce falan, daha zor diye düşünüyor insan. Fakat bunun yanında müthiş bir Batı hayranlığı var ailede. Her şeyin iyisi Batı’dan gelir düşüncesi var. Batı müziği öğreneceksin, piyano çalmayı öğreneceksin, dans etmeyi öğreneceksin, müspet ilim öğreneceksin, adam gibi giyineceksin. Bir gün hiç unutmuyorum, dedemle yürüyoruz, elimde eldivenler var, eldivenleri aldım cebime koyuyorum, dedem, hayır dur, dedi. Bak eldiven öyle konulmaz, şişkinlik yapar, her cebe bir eldiven, dedi. Mesela annem ile babam nişanlılar, sinemaya gidecekler, rahmetli Cemal Efendi getiriyor arabayı, arabaya biniyorlar, dedem birden bağıyor arkalarından, dur dur diye, ne oldu diyorlar, dedem, babamın kapısını açıyor, babam sağa oturmuş. İn ordan, hanımlar sağa oturur, diyor. Titizdi bu konularda.

— *Bunun bir faydası olmuş mu peki, çok göstermelik şeyler değil mi bunlar?*

— Atatürk, biz medeni olacağız, demiş. Medeni olmak ne demek, şapka giyeceksin, frak giyeceksin, balolara frakla, en azından smokinle gideceksin. Bunların hepsini yapmış dedem. Dedemin resimleri var yukarıda, aklın durur. Frak giymiş, Cumhuriyet balolarına gidiyor. Düşünebiliyor musun, bizim Eğinli garson Süleyman, beyaz eldivenler giyiyor, siyah elbiseler giyiyor.

— *Batı hayranlığı bu kadar aşırı noktalarda öyle mi?*

— Onlar bunu aşırı olarak görmüyorlardı. Cumhuriyet’in sembolü bu. Avrupalı gibi olmak, ama asla Türk ruhunu kaybetmemek. Batı’yı öğrenmek, ama asla Batı abusu olmak. Kısacası Atatürk’ün çok haklı olarak tek gördüğü insan uygarlığının parçası olmak. Mesela ben yıllar sonra Selanikli Kemal Gürüz’ü tanıdığımda hayretle gördüm ki o da aynı medeniyet kavramı ile yetişmiş. Bu herhalde Rumeli Türkleri’nde o zaman yaygın bir düşünceydi. Bizimkiler çocuklarını okusun diye dışarı göndermişler. Annem tembellik etmiş, gitmemiş. Ama annemi de Robert Kolej’e vermişler. Üç sene okumuş. İki sene hazırlık, bir sene de orta bir. Sonra, “Ben okumayacağım” demiş. “Pekâlâ” demiş dedem de. Dövünüyor şimdi annem. İki dayım ise Amerika’ya gönderiliyor. En iyi şekilde okusunlar diye yırtınıyor dedem. Her türlü imkânı veriyor. Düşün ki kendisi heceleyerek zor okuyan bir adam.

— *Fakat çocukların en iyi şartlarda okuması için çırpınma geleneği Türk halkının hemen hepsinde var. Yemez içmez çocuğunu okutur...*

— Ama dedemde çok bilinçli bir kalite yargısı da vardı. Dedemin derdi diploma değil, gerçek bilgiydi. Belki de bu, havacılığından kalma bir görgüydü. Soruyordu, öğreniyordu. Mesela kendisi grand tuvalet giyinirdi. Nasıl güzel giyinirdi bu hiç okuyamamış adam, inanamazsın. Yanya’da ayağında şalvar, kafasında fesle doğmuş. Gelmiş 1915’te tıkmışlar Ayastefanos Tayyare İstasyonu’na. Fotoğrafları vardır ya o hırpani üniformalı, zavallı adamların, dedem onlardan biriydi. Bu adam bir giyinirdi, sanırsın eski bir İngiliz aristokrat ailesinde büyümüş. Anneannem de öyleydi. Zaten Kraliçe Viktorya’ya benzetirdim kendisini. Davranışları da öyleydi. Sevgili dostum, büyük jeofizikçi Dan McKenzie bir keresinde Bursa’daki evinizde anneannemin kırklı yıllarda New York’ta çekilmiş bir resmini görmüştü: Şapka, yüzde bir tül, elinde uzun ağızlık, ucunda bir sigara. O kadar etkilendi, o kadar hayran oldu ki, tuttu o resmin bir resmini çekti. Keşke Kudret Hanım hayatta olsaydı da bizzat kendisini tanıyabilseydi.



## ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

# Bilimin Olmadığı Yerde Akademi Olur mu? TÜBA'nın Kuruluş Öyküsü

*1993 'te Çin'e gitmek için hazırlık yapıyordum. Namık Kemal Pak aradı beni, "Celâl, bir Türkiye Bilimler Akademisi kurulacak " dedi. Ben bunu duyunca, "Aman hocam yapmayın! Bilimin olmadığı yerde Bilimler Akademisi olmaz" dedim, "Türkiye'de bilimi biraz organize etmeye çalışan sadece TÜBİTAK var. Yeni bir güç odağı yaratmak yerine, TÜBİTAK'ı adam etmeye çalışalım. Yarın bu kurulan yer birisinin eline geçer ve akademinin canına okur. " Çünkü, üniversitenin başına gelen akademinin de başına gelebilirdi ve bu tam bir felaket olurdu. "Yok yok, " dedi Namık Hoca, "biz bu işi kontrol ederiz. "*



*Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) kurucu üyeleri olarak Atatürk'ün huzuruna çıkarken.*



— *Şimdi artık ortada yeni bir durum var. Asım'ın doğumu sizin hayatınızı nasıl etkiledi?*

— Hiç etkilemedi. Benim değil, esas Oya'nın hayatında değişiklikler oldu. Çocuğa asıl o bakıyor çünkü. Bizim yatağın yanına küçük bir yatak koyduk, Asım orada yatıyor. Ama 90'ın başında benim hayatımın başka alanlarında önemli değişiklikler oldu. Bunlardan birisi TÜBİTAK'a Kemal Gürüz'ün atanmasıydı. O sadece benim hayatım için değil, Türkiye için de büyük bir değişiklikti.

— *Neden?*

— TÜBİTAK eski hükümetler zamanında getirilmiş, hiçbir şey yapmayan bir grubun elindeydi. Başında kim olduğunu bile hatırlamıyorum. Bir gün odamda otururken Namık Kemal Pak telefon etti. Ben Pak'ı daha önceden tanıyorum. Çünkü o Bilim Ödülü aldığı zaman arayıp tebrik etmişim, sonra ahbap olmuştuk. Aklı başında bir adamdır. Telefonda bana, "TÜBİTAK'ta çalışmak ister misin?" dedi. Ben de, "Delirdin mi sen, ne işimiz var bizim orada?" diye cevap verdim. "TÜBİTAK'ın başına Kemal Gürüz atanacak, ben de onun yardımcısı olacağım" dedi.

— *Kemal Gürüz'ü tanıyor muydunuz?*

— Adını bile duymamıştım. "Kim bu?" diye sordum. Namık Bey'in tek reaksiyonu, "Çok iyi çocuktur, ben de kendisine yardımcı olacağım" demek oldu. Bunun üzerine ben, "Hocam sizin bulunduğunuz yerde memnuniyetle görev alırım" dedim. O da, "Kemal seninle konuşmak istiyor, seni arayabilir mi?" dedi. On dakika sonra Kemal Gürüz aradı. "Ben TÜ'nün virtüöz takımıyla tanışmak istiyorum, bunu ayarla-



yabilir misin?” dedi. Ben de, “Tabii, kabul ederlerse tanışır-  
nız” diye cevap verdim. Bunun üzerine Kemal, “O zaman  
ben gelip sizde kalayım” dedi.

— *Yatıya gelecek yani..*

— Evet, hayatımda ilk defa konuştuğum adam, kendisini ya-  
tıya davet etti. Bu medeni cesaret benim hoşuma gitti. Ama  
bu adamın kim olduğunu da araştırmak lazım. Cengiz Dök-  
meci Hoca’ya telefon ettim. Cengiz Hoca Türkiye’de herkesi  
tanır ve ne mal olduğunu bilir. Cengiz Hoca, “Kendisini tanı-  
mıyorum, ama müsaade edersen ben sana geleyim” dedi. Ben  
de, “Şeref verirsiniz” dedim. Cengiz Bey geldi, “Bu adam  
Trabzon’da rektördü. Rektörken yaptığı iki şey dikkatimi  
çekti. Yurtdışına en çok doktora öğrencisini o gönderdi, pro-  
fesörlükte en çok kişiyi de o çaktırdı” dedi. İkisi de fevkalade  
güzel ve pozitif özellikler. Arkasından, “Ama Kemal Gürüz,  
İhsan Doğramacı’ya yakın bir isimdi” dedi. Bu da fevkalade  
negatif bir unsur. Biraz daha konuştuk, Cengiz Bey tam gi-  
derken, “Sana Kemal Gürüz hakkında hoşuna gidecek bir  
başka şey daha söyleyeyim. Kemal Gürüz Selanikli’dir, göç-  
men çocuğudur” dedi.

— *Sonra Kemal Bey gelip kaldı mı sizde?*

— Geldi. Gelince de ben kendisine Erdoğan Şuhubi Hoca ile  
görüşmeyi teklif ettim. Çünkü İTÜ’nün virtüöz takımı arasın-  
da en çok sözü geçen kişi Erdoğan Bey’di. Kendisine de açık-  
ça, “Erdoğan Hoca’ya adam beğendirmek son derece güç bir  
iştir. Erdoğan Hoca’dan geçerseniz, diğerleri daha kolay  
olur” dedim. Erdoğan Bey’e telefon edip durumu anlattım,  
“Doğramacı’nın adamıdır ama gelsin bakalım” dedi.

— *Ve kalkıp gittiniz...*

— Kemal’le birlikte Erdoğan Bey’in odasına gittik. Daha ka-  
pıda, Erdoğan Hoca’nın Kemal’e bakışından pek hoşlanma-  
dığını anladım. “Kim bu adam?” der gibi bakıyordu çünkü.  
Biz oturduk. Kemal son derece büyük bir kibarlıkla, “arz

ederim” diyerek yapmak istediklerini Erdoğan Bey’e anlatmaya başladı. Kemal konuştuğu, ben Erdoğan Bey’in Kemal’e ısındığını fark ettim. Çünkü Erdoğan Bey bir ara Kemal’e “Arz etmeyi keser misiniz?” dedi. Bana da, “Hilmi’yi çağır” dedi. Hilmi Demiray da İTÜ’nün virtüöz takımından ve odası Erdoğan Hoca’nın odasının hemen karşısında. Ben gidip Hilmi Hoca’yı çağırdım. Erdoğan Hoca, Kemal Gürüz’ü Hilmi Bey ile de tanıştırdı. Ben bütün bunlardan Kemal Gürüz’ün imtihanı geçtiğini anladım. Zaten bir süre Erdoğan Bey de, Hilmi Bey de, “Biz bu işte varız” dediler. Arkasından o virtüöz takımı benim odada toplandı.

— *Kimler vardı?*

— Erdoğan Şuhubi, Mithat İdemen, Hilmi Demiray, Mehmetçik Beyazıt, Cengiz Dökmeci, İhsan Ketin, Kazım Çeçen. Bu isimlerle bir toplantı yapıldı ve Kemal hepsinden yardım ve destek istedi. Bu kabul edildi. Sadece Mehmetçik Beyazıt, destek vereceğini fakat rahatsızlığı dolayısıyla görev alamayacağını söyledi. Kemal Gürüz, Cengiz Dökmeci’yi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu’na tavsiye etti ki yaptığı en akıllıca işlerden birisiydi. Kemal, o zamanki bilim camiasının *crème de la crème* tabakasını TÜBİTAK’ta topladı. Bunu yaparken de, siyasi görüş, dini aidiyet gibi şeylerin hiçbirini dikkate almadı. Ölçüsü, dünya çapında iş yapmış bilim adamı olmaktı. Bu TÜBİTAK tarihinin en kaliteli ekibiydi. Bu ekip bir buçuk sene içerisinde çok faydalı işler yaptı.

— *Neden bir buçuk sene sürdü?*

— Hükümet değişti. Yeni hükümette TÜBİTAK, Erdal İnönü’ye bağlandı. İnönü de dağıttı bu ekibi. Üstelik tamamen politik nedenlerle dağıttı.

— *Erdal İnönü de fizik profesörü. Bu ekibin kıymetini bilmiyor mu?*

— Erdal Bey’in Türk biliminin teşkilatlanmasına yaptığı katkı çok azdır. Hatta diyebilirim ki, faydası yerine zararı ol-

muştur. ODTÜ rektörü iken zarar vermiştir, başbakan yardımcısı olarak zarar vermiştir. TÜBİTAK'tan sorumlu bakan oldu, TÜBİTAK'ın tarihinde gördüğü en iyi ekibi dağıttı.

— *Kimi getirdi Kemal Gürüz'ün yerine?*

— Tosun Terzioğlu gibi çok tartışmalı birini getirdi ve çok sayıda istifa oldu.

— *Tosun Bey neden tartışmalı olsun ki? Çok iyi bir matematikçidir...*

— Ben de başka bazı şeylere tanık oldum. TÜBİTAK'ta bizden gizli Doğa Tarihi Müzesi kurdurmaya kalktı. Kendisine böyle bir saçmalık olamayacağını söyledim üstelik.

— *Tosun Bey geldikten sonra siz biraz daha kaldınız o halde...*

— Namık Bey, benden Bilim Kurulu'nda kalmamı rica etti. Ben de kaldım. Benim Tosun Bey'le bir alıp veremediğim yok. Konuşur şakalaşırdık bile. Ama Bilim Kurulu'nda işler benim istediğim gibi gitmedi. Tabiat Tarihi Müzesi işi de çıkınca ben istifa ettim. Bunlar olup bitmeden daha önce, Kemal TÜBİTAK başkanıyken bana Xavier Le Pichon'dan bir mektup geldi. Mektupta, "Derhal özgeçmişini ve yayın listeni gönder, seni Avrupa Akademisi'ne seçeceğiz" diyordu.

— *Avrupa Akademisi de ne?*

— O zamana kadar ben de senin gibi, böyle bir akademinin varlığından haberdar değildim. Ben istenenleri gönderdim. Çok kısa bir süre sonra bana Avrupa Akademisi Başkanı'ndan akademiye seçildiğimi bildiren bir mektup geldi.

— *Siz daha doçentsiniz değil mi?*

— Evet. Sonra bana oradan, Türkiye'de bu akademiye kabul edilebilecek başka adam olup olmadığını sordular. Benim aklıma hemen Erdoğan Şuhubi geldi. Ben Erdoğan Bey'i teklif ettim. Benim teklifimden iki ay sonra Erdoğan Bey de seçildi.

Sonra bir de Namık Kemal Pak seçildi ama onun seçimi daha uzun sürdü.

— *Avrupa Akademisi'ne daha önce seçilen Türk var mı?*

— Hayır ben ilkim. Erdoğan Bey'in de oraya seçilmesi ben-den daha önemliydi. Çünkü Akademi'nin Türkiye'de ciddiye alınmasının temel göstergesiydi.

— *Bu arada akademik faaliyetleriniz de devam ediyor her-halde..*

— O sene ben bilimsel olarak İran'la ilgilenmeye başladım. Bunun da sebebi şu: Türkiye'de geliştirdiğim bir modelin önemli bileşenlerinden bir tanesi, bütün Türkiye arazisinin bundan 200 milyon yıl öncesine kadar Afrika'ya ait olduğu ve bu arazinin kuzeyinde bugünkü And Dağları'na benzeyen bir okyanusun dalmasıyla oluşmuş bir dağ kuşağının sahibi olduğu idi. Bu dağ kuşağı, sadece Türkiye'ye has bir dağ ku-şağı olamazdı. Andlar nasıl bütün Güney Amerika boyunca uzanıyorsa, Türkiye'deki oluşumun da bir devamı olmalı, di-ye düşündüm. Bu normal olarak Bulgaristan'da da, İran'da da olmalıydı. İran'da ben bunu takip edeyim derken ortaya son derece enteresan bir şey çıktı.

— *Ne gibi?*

— Hep zannedilen, Kuzey Karadeniz Dağları'nın Küçük Kaf-kaslar üzerinden Elbruz'a devam ettiğiydi. Hiç alakası yok. Bizim bu dağlar birdenbire güneydoğuya dönüyor, Zagros'un hemen kuzeybatısından Sanandaj - Sirjan ile birleşiyorlar. Sa-nandaj - Sirjan'ı Arap platformuna karşı sınırlayan ofiyolitler (yani eski okyanus kabuğu) bizim ofiyolitlere çok benziyor. Oraya baktığım zaman şu ortaya çıktı: İran'ın kuzeyini ve or-tasını oluşturan bölgeler, aslında Sanandaj - Sirjan'a paralel-miş eskiden. Faylanma ile üstüne veya kuzeyine çıkmışlar. Ben bunu derleyip toplayınca İran hakkında yepyeni bir manzara ve yepyeni bir anlayış çıktı ortaya. Tesadüf o sene Edinburg Kraliyet Cemiyeti, dostum Alastair Robertson

başkanlığında Umman hakkında bir toplantı düzenledi. Umman, Alp-Himalaya kuşağının en ilginç yerlerinden biridir. Burada Semail Napı adı altında koskoca bir tektonik birlik bulunuyor. Bu eskiden okyanus tabanıymış, sonra kıta kabuğunun üstüne çıkmış. Dünyada buna benzer pek çok nap var, ama Semail en güzellerinden biri. Hemen gidip görmek lazım. Ama Umman'a değil, Edinburgh'a gidiyoruz. Umman'ı görmüş adamların tebliğlerini dinleyeceğiz. Alastair bana ne anlatacağımı sordu. Ben de Umman'ın oluşumuyla ilgili yeni fikrimi açıkladım kendisine. Alastair bunun üzerine benim son konuşmacı olarak her şeyi derleyip toparlamama karar verdi.

— *Ve siz ilk defa bu toplantıda yeni modelinizi anlattınız.*

— Evet, ilk defa bu toplantıda takdim ettim. Benim model çok popüler oldu. Bana da Tetis problemleri üzerinde çalışmak için yeni bir bakış açısı kazandırdı. Paleo-Tetis'in dalma batma hattını İran'dan sonra nasıl takip edeceğiz, Afganistan'da ne oluyor, değil mi? Bu konuda ortalığın bir hayli aydınlanmasına sebep oldum. Bu da benim çok hoşuma gitti.

— *Bu arada Asım kendi kendine büyüyor...*

— Onunla Oya ilgileniyor. Bu çalışmanın hemen ardından bu sefer Umman'da, Sultan Qabus Üniversitesi'nde bir sempozyum düzenlendi. Sempozyumun en güzel tarafı da arazi gezisi. Yani Semail Napı'nı gözlerimizle göreceğiz. O üniversitede o zaman Mike O'Hara filan gibi çok kıymetli adamlar da vardı.

— *Gittiniz...*

— Gittim. Hepimizi müthiş bir misafirperverlikle karşıladılar. Nefis otellerde kaldık, çok güzel yerlerde toplantılar yaptık. Sonra bir gün Umman sultanı bize sarayının bahçesinde bir çay partisi verdi. Biz sultanın sarayına gidiyoruz diye zevkten dört köşe olduk. Otobüslere binip sultanın sarayına gittik. Sultanın sarayı, kayalık bir koyun dibinde ve sarayın üstünde

İngiliz elçiliği var. Sarayda elçiliğin göremeyeceği herhangi bir şey yapman mümkün değil.

— *Saray nasıldı?*

— Sarayın enfes bir bahçesi vardı. Beni Rus Bilimler Akademisi'ne teklif eden Andreas Knipper de orada ve benim öbür tarafımdaki masada oturuyor. Bir de yaşlılar grubu var. Onlar sultanla oturacaklar. Biz oturduk ve oturur oturmaz yağmur başladı. Umman'da senede üç gün yağmur yağıyor ve onlardan birisi büyük bir talihsizlik eseri olarak o güne denk geldi. Yağmura karşı hiçbir hazırlık yapmamış tabii adamlar. Çünkü akıllarına bile gelmemiş o gün yağmur yağabileceği. Yirmi dakika yağmurun altında oturduk ve tamamen ıslandık, kadınların makyajı aktı. Yağmurun altında bekliyoruz. Bir süre sonra sultan geldi, genç bir adam. O da yağmurun altında masaya oturdu ve ıslandı.

— *Bu kadar bilim adamının aklına itiraz etmek, içeri geçelim bari, demek gelmiyor mu?*

— Ben hayatımda böyle bir şey görmedim. Bir ara üzerinden sular damlayan pantolonunu çekistirerek Andreas yerinden kalktı, yanıma gelerek bana, “On dakika önce sultan sadistti, şimdi mazoşist oldu” dedi. İşin ilginç tarafı, hiç kimse ev sahiplerini tenkit etmedi. Çünkü herkes son derece olağandışı bir durum olduğunun farkındaydı. Bir de orada Sultan Qabus Üniversitesi'nde bizim Naci Görür'ün sınıf arkadaşı olan Samir Hanna diye Mısırlı bir çocukla karşılaştım. Naci, Imperial College'de doktora yaparken beraber okumuşlar. Samir bizi gezdirmek istedi. Biz de çok memnun olduk tabii. Robert Shackleton, eşi Peggy Wallace ve Samir dolaşıyoruz. Samir bizi bir vadiye götürdü. İki kenarı dimdik, kuru bir vadi ve ben hayran hayran dağlara bakıyorum. Birdenbire gözüme 20 metre uzunluğunda, üzerinde ölçüler olan bir direk ilişti. Samir'e bunun ne olduğunu sordum. O da bunun sel ölçüsü olduğunu söyledi. Sel aniden gelip vadiyi doldurduğu zaman bununla ölçülüyor. “Samir” dedim, “şu anda yağmur

yağdığının farkında mısınız?” Robert Shackleton etrafa baktı ve “Çabuk buradan çıkalım” dedi. Samir hemen gaza bastı ve biz büyük bir hız ve telaşla oradan çıktık. Biraz daha kal-sak belki de sonumuz olacaktı.

— *Umman’da gördükleriniz sizin tezlerinizi destekledi mi?*

— Samir’in bize gösterdiği en önemli şeylerden birisi, Permi-yen yaşlı Saiq ismi verilmiş bir formasyon var. Bu formasyon geliyor, Paleozoik zamanın şiddetle deforme olmuş birimleri-nin üzerine diskordansla, yani uyumsuz olarak oturuyor. Bu, Umman’da Paleozoik içinde şiddetli bir deformasyon yaşan-dığını gösteriyor. Biz bu deformasyonu Ortadoğu’nun başka yerlerinden de biliyoruz.

— *Yani?*

— Yani Arabistan’ı tamamiyle kuzeyinden çeviren ve yaşı geç Paleozoik olan bir dağ kuşağı var. Bu durum benim sentezi-me destek sağlayan çok büyük bir keşif oldu.

— *Anlaşılan 1990 yılı sizin için her açıdan çok verimli geç-ti...*

— Evet öyle oldu. Bütün bunlar olurken, bir başka olay daha cereyan etti. 1989’da Nanjing yakınlarında, daha sonra me-tamorfik elmas bulduğumuz Dabie Şan Dağları’nda Aral’la çalışıyoruz. Nanjing’de Amerikalılar, “terrane”, yani bizim Aral’ın bulunduğu Türkçe karşılığı ile tektonik mıntıka kavramı hakkında Çinliler’le ortak bir toplantı düzenliyorlar. Bu ter-rane kavramı, uzun zamandır benim sinirimi bozan bir geliş-meydi.

— *Niye?*

— ABD’liler bunu yenilik diye dünyaya sattılar ama bence bu 1950’lerde Alpler’de yapılanların tekrarıydı ve geri bir adımdı. Bu da, bunu yapan adamların cehaletinden kaynak-lanıyordu. Ben de bunları eleştiren bir sürü makale yazmış-tım. Konuşmam için beni de davet etti bunlar. Gittim ve ter-

ranoloji hakkında bir tebliğ verdim. Bu tebliğ çok işe yaradı ve çok atıf aldı. Şimdi Çin’de o tarihte ne aradığımızı anlatabayım: Ben 1980’den sonra Çin’de çalıştığım için bölgeyi biliyorum. Kuzey Çin’le Güney Çin’in çarpışmasından meydana gelmiş bir dağ kuşağı var, Dabie Şan. Ben daha önceki bir gezide, bu dağ kuşağını görmüştüm ve içerisinde derinden gelmiş kayalar olduğu izlenimini edinmiştim. Kendi kendime, “Buraya Aral’ı getirmek lazım” dedim.

— *Niçin Aral Okay?*

— Malum, Aral Okay, bütün dünyada yüksek basınç / düşük sıcaklık metamorfizması konusunun önemli uzmanlarından biridir. O tarihte de ilk defa Alpler’de elmas bulundu. Elmas, genellikle çok derinden gelen volkanik kayalarda bulunur. Fakat Alpler’de bulunan elmas metamorfikti, yani kıta kabuğunu oluşturan kayalar yüz kilometreye kadar gömülmüş ve tekrar geri gelmiş, bu sayede oluşmuş. Biz bir proje geliştirip Aral’la beraber Çin’e gittik. Oradaki ortağımız Prof. Xu Shutong. Bu Çin’deki ihtilalden zarar görmüş bir ailenin çocuğu. Kültür Devrimi sırasında çok sıkıntı çekmiş ve neticede filozof olmuş bir adam. Biz Dabie Şan’da çalışmaya başladık. Meğer bizimle aynı anda orada bir de Stanford grubu çalışıyormuş. Biz kesitlerimizi aldık ve İstanbul’a döndük. Çok kısa bir süre sonra Aral, “Bu taşlarda koezit var” dedi. Yani kuvars mineralinin yüksek basınç şekli.

— *Bunun anlamı ne?*

— Bunun anlamı müthiş bir buluş olması. O zamana kadar bir Alpler’de çıkmış, bir Norveç’te çıkmış. Metomorfizma olaylarına yepyeni bir bakış açısı getirecek bir buluş bu. Aral, bu arada haber aldı ki, ABD’liler de bu işin peşinde ve bir Amerikan Çinlisi ile birlikte çalışıyorlar. Aral’la yazımızı Fransa’ya, Chopin’e yolladık. Chopin, Avrupa Mineraloji Dergisi’nin baş editörü. Amerikalılar’ın bu işin peşinde olduğunu Chopin de biliyor. Bizim makalemiz iki ay gibi çok kısa bir sürede yayımlandı. Stanford grubu buna çok kızdı ama



biz onları geçmiş olduk. Bizim makalenin yayınından kısa bir süre sonra Çinli ortağımız Xu Shutong'dan bir mektup geldi. Kayaları incelerken içinde koezitten başka elmas da bulunduğunu fark etmişler. Bu suretle *Science* dergisinde bizim ekibin bir de elmas makalesi çıktı. Aral. "Elmasın ve koezitin Çin'de bulunduğu belirten bu makaleler benim en çok atıf aldığım iki makedir" diyor.

— *Aral'ı götürdüğünüze değdi yani...*

— Değmez mi? Aral Okay, dünyanın en iyi petrograflarından biridir. Böyle bir şey olduğu zaman gözünden kaçmaz. Bir de Aral bir şey bulduğu zaman üzerine oturmak yerine hemen yayımlamayı tercih eden bir adamdır. Tembel değildir. Aral bizim kayalarımızın bir grubunu Tübingen'de Muharrem Satır'a da gönderdi. Bu kayalar orada yaşlandırıldı. Bunlar geri gelince, Aral, Muharrem Ağabey ve ben üçüncü bir makale yazdık.

— *Bu arada Asım kardeşimiz de büyümeye devam ediyor...*

— Büyüyor ve ben de akşamları oğlumu görüyorum, konuşuyorum, oynuyorum.

— *Evde bir canlı büyüyor. Bu, kayalardan çok daha ilginç olmalı. Ama sizin o kadar ilginizi çekmiyor herhalde...*

— Asım üzerine bir araştırma yaptım desem yalan olur. Gözümün önünde Oya'nın kontrol ve sorumluluğunda gelişen, anlayabildiğim kadarıyla da iyi gelişen, dolayısıyla da müdahalemi gerektirmeyen bir hadise diye bakıyordum ben buna. Ama evin dışında olanlar çok daha önemliydi...

— *Son derece heyecanlı ve verimli bir dönem geçiriyorsunuz...*

— 1991 yılında bir başka önemli olay oldu. Daha doğrusu 90'da oldu ama biz neticelerini 91'de aldık. 1940, Émile Argand'ın ölüm yıldönümüdür. Kimdir Émile Argand, diye sorsan, Eduard Suess ile birlikte jeoloji tarihinin en büyük ve

önemli iki dâhisinden birisidir. 1911’de Alpler’in yapısını çizmiş. Aradan geçen bunca yıla ve muazzam teknolojiye rağmen çizdiklerinde çok önemli değişiklikler yapılamadı. 1922’de davet üzerine Belçika’da 13. Uluslararası Jeologlar Kongresi’nde Asya’nın tektoniği üzerine verdiği bir konferans vardır, bugün kıta deformasyonu ile ilgili araştırmalar, orada vazettiği prensipler üzerinden sürmektedir.

— *Peki ne oldu 1990’da?*

— Émile Argand’ın ölümünün 50. yılı münasebetiyle Cenevre’de İsviçre Jeoloji Derneği tarafından bir anma toplantısı düzenlendi. Bu toplantıya beni de davet ettiler. Prof. Clark Burchfiel ile ben Asya’yı anlatacağız. Burchfiel benim hocam, ben hemen hocamı arayıp görev bölümümünü nasıl yapacağımızı sordum. Burchfiel bana, “Ben neotektonik üzerinde çalışıyorum, güney kısmının neotektoniğini yapayım” dedi. Ben buna çok sevindim. Çünkü ben de paleotektonik üzerinde çalışıyorum. Çocukluğumdan beri de Suat Yalaz’ın yarattığı *Karaoğlan* nedeniyle Orta Asya’ya meraklıyım (bunlar anlatıldı daha önce) Bu arada Tetis’i ta Çin’e kadar çalışmışız ve anlamışız. Ama Tetis dağ kuşakları ile Orta Asya dağ kuşakları arasındaki ilişki ne? Ben ona kafayı taktıydım. Bu arada öğrencilerimizden Haldun Okuroğulları ile birlikte İsviçre’ye davet edilmiş olan tebliği birlikte hazırlamaya karar verdik. Okuroğulları, bugün bir granit şirketinde çalışan bir arkadaş.

— *Kim?*

— Haldun Okuroğulları. Haldun, Edirne kökenli, akli başında bir oğlan ve bizde de öğrenci. Haldun’a, “Gel bana yardım et, şu işi beraber yapalım” dedim. Tetis’in her tarafını iyi anlamıştık ama Faik Sabri Duran’ın atlasında Karanlık Dağlar olarak geçen ve Tibet’i sınırlayan muazzam Kuen-Lun Dağlarını bir türlü anlayamamıştık. Burası Çinliler için kutsal bir dağ silsilesidir. Bu dağlar konusunda Çinliler’den öğrendiklerimiz beni tatmin etmiyordu. Bu dağların güneyinde Songpan-Ganzi diye bir sistem var, sırf flışten, yani derin deniz hendek-

lerinde çökelmiş kırıntılı kayaçlardan oluşuyor. Bütün Songpan-Ganzi sistemi, dar bir zaman aralığında çökelmiş bir yığılma karmaşığını temsil ediyor. Haldun'a, "Kuen-Lun'u çalışmak için en eski jeolog raporlarına dönelim" dedim. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında bu geziler atlarla yapıldığı için bunların raporlarında hemen her ayrıntı not edilmiş vaziyettedir. Bu raporlardan her adımda hangi taşın bulunduğu, özelliği ve konumu öğrenilebilir. Bunlar eksiksiz olarak şahsi kütüphanemde mevcuttur. Haldun'la oturup 1878'den itibaren yazılan bütün bu etütleri elden geçirdik.

— *Amacınız ne?*

— En çok geçilen profilleri tespit etmek. Bunları tespit ettik ve o profiller üzerine bütün verileri yerleştirdik. Ortaya bir dağ sistemi çıktı ama ne Himalayalar'a ne de Alpler'e benziyor. Garip bir dağ sistemi, çünkü tüm jeolojik yapılar dimdik duruyor. Alpler'i düşünüyorsun, ekseri yapılar yatay. Himalaya'ya bakıyorsun, aynı şekilde. Ama bizimki bir şeye benzemiyor. Birdenbire aklıma geldi ki, yığılma karmaşıklarına benziyor. Mesela Makran'da, Oregon'un önünde, Alaska'nın güneyinde var böyle şeyler. Bunlar şöyle oluşuyor: bir okyanus tabanı kıtanın veya bir başka okyanusun altına girerken, üstteki levha, alttakinin üstünde ne var ne yok kürüyor. Küredikleri de, kar makinesinin küredığı karlar gibi biriktikçe birikiyor. En alta başka bir şey girince de üsttekiler dikilmeye başlıyor. Haldun'a, "Bizim dağların özelliği bu" dedim. Bu arada sevgili Japon dostum Seiya Uyeda'nın Matsuda ile birlikte, ben daha lise öğrencisi iken yazdığı bir makaleyi hatırladım.

— *Ne vardı o makalede?*

— Orada Japonya ile ilgili olarak da benzer şeylerden söz ediliyordu. Ben Haldun'a dedim ki, Kuen-Lun'da görmüş olduğumuz Japonya'ya, Makran'a, Oregon'a benzeyen dağ oluşum stiline kuzey sınırı nerede, ona bakalım? Çünkü güneydekinin Tibet'in içinden geçtiğini biliyoruz. Tibet'in içinden geçiyor ve Kızıl Yılga, Aksayçin hattı boyunca uzanıyor.

Songpan-Ganzi de Kuen-Lun'un sınırını oluşturuyor. Peki ama kuzeyde sınır nerede? Kuzeyde koca Tarım havzası var ama Tarım havzasının altında ne var, bilmiyoruz. Üstünde Taklamakan Çölü var çünkü. Fakat Tien-Şan'daki, Altay Dağları'ndaki, Kazakistan'daki stil nedir, bunları bilmiyoruz. Kazakistan'ı derleyip toplayan ve Keryayev tarafından yazılmış çok güzel bir makale vardı. Haldun'a, "Bunlardan sonra Kazakistan'a bakalım" dedim. Haldun da, "Nasıl yapacağız?" diye sordu.

— *Hakikaten nasıl yapacaksınız?*

— Keryayev'in makalesini alacağız, Kazakistan'ın olduğu haritayı açacağız. Kazakistan'ın olduğu haritadan isimleri takip edeceğiz ve onun üzerine bir aydinger kağıdı koyarak bunları birleştireceğiz, dedim. Keryayev'in haritasında, bütün Paleozoik süresince oluşmuş bir sürü granitler, volkanikler, flişler var. Bizim hipotezimiz nedir? Bütün bunlar yığışım karmaşıkları ve ada yaylarından oluşmuştur. O zaman ada yaylarına, kıta kenarı yaylarına bakmak lazım. Bunlarda faal magmatizmanın kapladığı maksimum alan genişlik olarak ne kadardır? 40 kilometre. Dolayısıyla, bu magmatizmanın tamamının Kazakistan'ı kaplamış olması mümkün değil. Bu durumda, dar zaman aralıklarında oluşmuş magmatikler birlikte haritalamak gerek. Bunları bir haritaladık, karşımıza bir yay çıktı. Kambriyen devrinde oluşmuş olan magmatikler. Ondan bir sonraki devrin magmatiklerini haritaladık, biraz önce çıkan yayın güneyinde bir başka yay çıktı. Silüryen devrinin yayını haritaladık, onun güneyinde bir başka yay daha çıktı. Bu sefer Devoniyen devrinin yayını haritaladık, onun güneyinde bir yay daha çıktı, o da Karbonifer. Anlaşıldı ki, Kazakistan kuzeyden güneye doğru yayların ileriye doğru ilerlemesiyle oluşmuş bir kitle.

— *Bu stil bilinen bir şey miydi?*

— Bu stil, bizim Kuen-Lun'dan bildiğimiz bir şey. Kazakistan'da durum böyle olduğuna göre, Altaylar'da da böyle ol-

ması gerekiyor. Çünkü ben Altaylar'la ilgili olarak şöyle bir okumuştum ama anlamamıştım ne olduğunu. Şimdi anlaşıldı ki, Altaylar da bölük pörçük yaylardan oluşuyor. Çok kaba bir şekilde bu yayları Altaylar'da da yerlerine yerleştirdik. Ortaya güzel bir şey çıktı. Haldun'a, "Şimdi bizim bunu anlatmamız lazım" dedim. Bu Kuen-Lun stili ta Altaylar'a ve Kazakistan'a kadar uzanıyor. Bunların kuzeyinde de Sibirya çekirdeği yer alıyor. Sibirya çekirdeği daha eski bir yapı. Demek ki kuzey sınır Sibirya çekirdeğinin kenarları. Sibirya çekirdeği ile Tibet arasındaki alan tamamen bu garip dağ oluşum stili ile karakterize ediliyor. Buralar da hep Türkler'in yaşadığı yerler. Kızıl Yılga, Kara Dağ, Ak Taş gibi isimler bunu apaçık ortaya koyuyor. Madem burası Türkçe konuşulan yerler, biz de bu dağ oluşum tipine Türk Tipi diyelim, dedim ve bu adı verdik. Bu da İsviçre'nin jeoloji bülteninde ikimizin adıyla yayımlandı.

— *Bu isim literatüre girdi yani...*

— Girdi. Ama ben tam tatmin olmadım ve kendi kendime bunun detaylarını öğrenmek lazım, dedim. Fakat detaylarını öğrenebilmek için Rusça literatürü elden geçirmek lazım. Literatürü tek başına gözden geçirmek de yetmiyor aslında. Çünkü Ruslar, uzun yıllar Batı'dan uzak kaldıkları için farklı bir terminoloji oluşturdular. Öyle bir adam bulacaksınız ki, hem Batı dünyasını bilecek, hem Doğu dünyasını bilecek. Hem dili, hem de kavramları tercüme edecek ölçüde Rusça ve İngilizce bilecek. Benim aklıma iki adam geldi. Bunlardan bir tanesinin Orta Asya'yı iyi bilen bir adam olması lazım. Bu da 1984'te beni Tien-Şan Dağları'nda dolaştıran Valentin Simyoloviç Burtman'dı. Bütün Orta Asya'yı çok iyi bilen bir adam. Diğeri de yığışım karmaşıklarını çok iyi bilen Boris Alekseyiç Natalin'di. Boris önemliydi çünkü bütün ömrünü Asya'nın doğusunda geçirmişti. Asya'nın en doğusunda olduğu için hem Amerikalılar'la, hem de Japonlar'la yakın temasta. Ben bu iki ismi Türkiye'ye davet etmeyi düşündüm.

— *Nasıl getireceksiniz bu insanları Türkiye'ye?*

— İşte tam bu arada TÜBİTAK'ta bir program başlatıldı. Namık Kemal Pak'ın çok akıllı bir yaklaşımıydı bu. Yurtdışından gelecek bilim adamları için bu program çerçevesinde kaynak ayrılmıştı. Ben Namık'a, "Rus bilim adamlarından birkaçını davet etmek istiyorum" dedim. O da, "Kimi istersen çağırabilirsin" dedi. Ben ikisine de haber verdim. Valentin kabul etti ama Boris'ten bir türlü cevap gelmiyor. Ben sonra Boris'le bir toplantıda karşılaştım. "Kardeşim, neler gönderdim sana, insan bir cevap yazar" dedim. Boris ne dese beğenirsin? "Bana hiçbir şey gelmedi" dedi. Bunun üzerine durumu ona anlattım, iki bin dolar alacağını söyledim. Kafamdaki fikri anlattım. Boris, "Hemen geliyorum" dedi. Ben oradan Namık Kemal Pak'ı aradım ve Burtman'la Natalin'in geleceklerini söyledim. İTÜ'yü de arayıp durumu haber verdim. Onlar da, "Başımızın üstünde yerleri var" dediler. Bu arada ben Oxford'a davet edildim.

## *Oxford*

— *Bu Oxford meselesi nereden çıktı?*

— Benim hocam John Dewey, benim haberim bile olmadan Royal Society of London'a bir teklif yapıyor. Şu şu adamlar, terranelerle ilgili bir toplantı düzenleyeceklerdir, diyor. Royal Society de bunu kabul ediyor. John bana telefon edip durumu anlattı ve arkasından da, "Sen buraya gel" dedi. Ben de, "Geleyim ama nasıl?" diye sordum. John da, "Seni Royal Society'de Research Fellow yapalım" dedi. Ben de, "Ne yapmam gerekiyor?" dedim. O da "Hiçbir şey yapmana gerek yok" dedi.

*John Dewey Royal Society'nin başkanı mı?*

— Hayır, sadece üyesi, yani FRS. Oxford'da da bölüm başkanı. Royal Society'ye müracaat edecek ve "Bu arkadaş bir yıllığına maaşla benim bölüme atayın" diyecek. Böyle bir imkan var. Robert Shackleton ve Ian Gass de benim hakkımda

rapor yazmışlar hakem olarak. John daha sonra bana, “O raporlarla sen her yere seçilirdin, senin hakkında çok güzel rapor verdiler” dedi. Dolayısıyla, ben kabul edildim ve biz Oxford’a gittik.

— Yıl...

— 1989 ve Oya Asım’a hamile. Oxford’da üniversiteye ait küçük bir apartmana yerleştik. Ben University College’in üyesi oldum. Öğle ve akşam yemeklerimi istersem orada ve üstelik high table’da yiyebileceğim. Bölümde de kör bir koridoru ofis olarak verdiler. Hiçbir şey yapmama gerek yok.

— *Ne yaptınız peki?*

— Bol bol kitap aldım. Kendi konularımla ilgilendim. Toplantıların yapılması için bile hiçbir zahmete katlanmadım. Her şeyi Royal Society organize etti. Biz de Londra’ya gidip tebliğimizi verdik. Ben Kral Charles’ın koltuğunda oturup oturumu yönetirken John Sutton’ı sinirlendirdim.

— *Nasıldı Oxford?*

— Benim açımdan ilk altı ayı çok güzel geçti. Bana hemen bir kütüphane kartı çıkarttılar. Ben kütüphane kartı çıkartılacak yere gittim. Bir hanım oturuyor. Duvarda cüppeler asılı. Diploman magister derecesinin altındaysa zaten kütüphaneye kabul etmiyorlar. Bunun için Oya’ya vermediler ve buna müthiş sinirlendi. O Amerikan terbiyesinden geldiği için yadırgıyor bunları. Neyse, ben kendimi tanıttım. Görevli kadın benden duvardaki cüppelerden birini giymemi istedi. Giydim. “Şimdi” dedi kadın, “kitapları çalmayacağınıza, kitaplara zarar vermeyeceğinize, kitapları yakmayacağınıza ve yırtmayacağınıza dair yemin edin.” Bana bir metin verdi. Ben sırtımda cüppe ile o metni okuyarak yemin ettim. Ancak bundan sonra kütüphane giriş kartımı verdi bana. Oxford kütüphanelerinde yok yok, ne istersen elinin altında. Bunun bana büyük faydası oldu.

— *Asım dünyaya gelmekte acele etmiyor galiba...*

— Bu arada Asım dünyaya gelecek. Ama biz Asım İngiltere’de doğsun istemiyoruz. Oxford’un hakikisi varken yalan-cısında niye doğsun çocuk? Oya Türkiye’ye döndü. Ben de peşinden gittim. Asım Efendi dünyaya geldi ve ben bir süre sonra yeniden Oxford’a döndüm. Asım birkaç aylık olana kadar İstanbul’da kaldı. Sonra Oya, Asım’ı alarak Oxford’a geldi. Asım’la ben hoş vakit geçirdim ama Oya için, kendi ifadesine göre, Oxford dönemi çok zor geçmiş.

— *Neden?*

— Çünkü adam yok. Her şeyi kendi yapmak zorunda. Alış-verişini kendisi yapmak ve Asım’a bakmak zorunda. Üstelik Amerika veya İstanbul’daki konfor da yok. Oya büyük buzdolaplarına alışmış, evde küçük bir dolap var. Muslukların birisinden sıcak, diğerinden soğuk su akar. Bunları birleştirmek mümkün değildir. Amerika’da büyümüş, her türlü konfora alışmış bir kız, birdenbire ortaçağdan kalma bir üniversitenin içine atılıyor. Bunun için sürekli isyan ediyordu. Oya’nın çok hoş hatıraları yok Oxford hakkında ama benim için her şey muhteşimdi.

— *Mesela?*

— Bir akşam kütüphaneden çıkıyorum. Üç tane sarhoş öğrenci, birbirlerine tutunarak yürüyorlar ve yüksek sesle, Mozart’ın *Requiem*’inden *Confutatis*’i söylüyorlar. Baktım ve kendi kendime dedim ki, “Dünyanın başka neresinde üç sarhoş Mozart söyler?” Bu olsa olsa ya Oxford’da olur, ya Cambridge’de olur, ya Heidelberg’de olur, ya Göttingen’de olur, ya da Sorbonne’un civarında bir yerde olur. Ben o akşam eve o kadar mutlu döndüm ki. Oya’ya da anlattım bunu. İnanılmaz bir şeydi çünkü.

*Bu high table nedir?*

High table, üniversite hocalarının öğrencilerle birlikte yemek yediği yerde, hocaların oturduğu baş masa. Oraya misa-



fır götürebiliyorsun ama kendi eşini götüremiyorsun. John Dewey dedi ki bir gün, “Sen benim eşimi götür, ben senin eşini götüreyim ve böylece hep beraber yemeğe gidelim.” High table’a gitmeden önce common room’da oturup bir cherry içiyorsun. Biz kendi aramızda konuşurken ben Milet’te bilimin doğmuş olması nedeniyle orada yaşayan Yunan halkının akılcılığından bahsediyordum ki, ilerde sırtı bize dönük vaziyette cüppesiyle oturan bir zat, yavaş yavaş yerinden kalktı, bize doğru geldi ve “Muhterem dostum, konuşmanızı dinliyordum da dediklerinizin tamamen zırva olduğunu söyleyebilirim” dedi. Ben o sırada eski Yunan’da demokrasinin, bilimin gelişmesini filan anlatıyordum. Bu zat, benim yanlış düşündüğümü, eski Yunan’da halkın son derece cahil olduğunu, filozofların son derece istisnai olduğunu ve halktan ne kadar kötü muamele gördüklerini anlattı bize.

— *Kimmiş bu arkadaş?*

— Meşhur George Cockwell. Sonra biz George ile çok iyi ahabap olduk. Bizi evine davet etti. Evde servisi kendisi yapıyordu. Ben yardım etmek istedim, “Katiyen, Oxford’da benim servisime kimse ulaşamaz, benim kadar güzel garsonluk yapan yoktur” diyerek reddetti.

— *Ne kadar kaldınız Oxford’da?*

— Tam bir yıl. Müthiş kitaplar aldım. Zaten ben Oxford’a gidince, John, Blackwell’de hesap açtırmamı söyledi. Yanında para taşımamış oluyorsun böylece. Neyse, Oxford’da bizim işimiz bitti, artık Türkiye’ye döneceğiz. Ben Blackwell’deki mahalli hesabımı uluslararası hesap haline getirmek için kitapçıya gittim. Benim en fazla alışveriş yaptığım bölüm klasikler bölümüydü. Klasikler bölümünün başında Mr. Saxell diye birisi vardı ve biz onunla ahabap olmuştuk. Ama hesabı değiştirmek için gittiğimde bir genç kız duruyordu kasada. Ben ne istediğimi söyledim. Kız bilgisayara girdi, hesapları görünce, “Hangi kolej” diye sordu. Ben de, “University College” dedim. Bunun üzerine kız, “Biz kolejlerin hesaplarını

aylık yapıyoruz” dedi. Ben de, “Bu kolejin hesabı değil, benim şahsi hesabım” diye cevap verdim. Kız çok şaşırdı, “Ama nasıl olur, son bir ayda üç bin sterlinlik alışveriş edilmiş” dedi. Mr. Saxell içeride oturuyordu. Bu konuşmayı duyunca koşarak geldi ve duruma müdahale etti. “Mr. Şengör bizim A sınıfı müşterilerimizdendir, onun hesabını biz yıllık yapıyoruz” dedi.

— *Oxford’dan dönüş vakti geldi ama aldığınız dünya kadar kitap var. Nasıl getirdiniz o kitapları Türkiye’ye?*

— Cevdet geldi. Çünkü biz evi taşıyacağız artık. Oya da Asım için bazı şeyler aldı İngiltere’den. Ama asıl kutu kutu kitap var. “Biz bunları götüremeyiz, bari Cevdet’i çağıralım” dedik. O zaman bizim bir Toyota’mız vardı, büyük bir arazi arabası. Cevdet’i arayıp, “Arabaya atla gel” dedik. Bu arada da, adresi tarif ettik, bulamaz diye de, yakın bir yere gelince bize telefon etmesini istedik. Çünkü bizim ev bir kompleksin içindeydi.

— *Sonra?*

— Sonra ben bir gün departmanda otururken telefon çaldı. Açtım ki Oya. “Cevdet geldi, biz yemeğe gidiyoruz” dedi. “Nasıl buluştunuz?” diye sordum. Oya, “Cevdet eve geldi, eliyle koymuş gibi buldu” dedi.

— *Sınırdan nasıl geçmiş?*

— Onun da güzel bir hikâyesi var. Cevdet o zamanlar İngilizce bilmediği için Dover’a geçerken gözüne bir Yugoslav kestirmiş ve yanına gidip İngilizce bilip bilmediğini sormuş. O da bildiğini söyleyince, “Geçerken gel de bana yardım et” demiş.

— *Nasıl oluyor o?*

— Yugoslav Cevdet’e Sırpça soruyor, Cevdet cevap veriyor, Yugoslav da bu cevabı İngilizce’ye çeviriyor.

— *İyi ama İngiltere’de trafik Türkiye’ye göre ters taraftandır...*

— Ben de onu merak ettim zaten. Cevdet’e nasıl alıştığını sordum. O da bana, “İlk başta biraz midem bulandı ama ondan sonra alıştım” dedi. Sonra Cevdet’le biz biraz gezdik Oxford’da. Bir gün de, bugün artık kapanmış olan bir sahafa gittik. Sahafa Cevdet’in Rusça bildiğini söyledim. O da hemen kendisinde Rusça kitaplar bulunduğunu haber verdi. Cevdet oradan kendine Rusça kitaplar aldı.

— *Seyahat nasıl başladı?*

— Biz Oya’yla Asım’ı tayyareye koyup gönderdik. Biz de Cevdet’le evi kapatıp Paris’e gideceğiz.

— *Niye Paris’e?*

— Çünkü Paris’te bir toplantı var. Yola çıkmadan önce Cevdet’e, “Gel seni high table’a götüreyim” dedim. Tesadüf bu ya, tatil olduğu için high table yok. Sadece aynı yere dört kişilik bir masa koymuşlar. Ben, Cevdet, Rusça okutmanı ve bir kişi daha. Ben Rusça okutmanı ile Cevdet’i tanıştırdım. Aman, bir sohbete daldılar yemekte... Rus bilim adamı Cevdet’e hangi fakültede hocalık yaptığını sormuş. Cevdet de, “Ben beyefendinin şoförüym” diye cevap verince çok şaşır-mış.

— *Cevdet Bey oraya da uyum sağladı yani...*

— Ben pek az Türk meslektaşımı öyle bir yere götürebilirim. Dil bilmezler, kültürü tanımazlar, kendi kültürlerinin o kadar farkında değillerdir. Cevdet’i götürüyorsun, adam çatır çatır Rusça konuşuyor.

— *Sonra Paris’e doğru yola çıktınız...*

— Evet, Paris’te Fransız Jeoloji Cemiyeti’nde Tetis’le ilgili bir toplantı vardı. Ben o toplantıya iştirak ettim. Sonra vurduk, Avusturya ve Yugoslavya üzerinden geldik. Netice itibarıyla Oxford’da olmak benim çok hoşuma gitmişti. Çok güzel

günler geçirdim Oxford'da. Mesela, öyle ciltçiler bulup ciltler yaptırdım ki, hayran olmamak mümkün değildir. Muhteşemdir. Genç bir çocuk vardı. Ona bir cilt yaptırdım. Kendisi bizzat getirdi Oxford'a. Hakikaten muhteşemdi. Evet, pahalıydı ama her kuruşuna değerdı. Oxford'un bir avantajı da Londra'ya yakın olmasıydı. Londra'ya gidip kitap alabiliyordum. Cambridge iki adımdı. Cambridge'deki arkadaşları ziyaret edebiliyordum. Dolayısıyla, Oxford'da olmak benim çok hoşuma gitti. Ama bir yandan da Türkiye'ye dönmeyi dört gözle bekliyordum. Çünkü bilhassa yemek açısından tatminkar bir yer değildi. Yemek kültürü zayıftı. Bir de hava Oya için kötüydü.

— *Artık İstanbul'dasınız...*

— Hayır, bir süre sonra Tetis kavramının Suess tarafından ortaya atılışının 100. yılı münasebetiyle beni Viyana'ya davet ettiler. Benden Tetis'in tarihini ve o gün içinde bulunduğu durumu ele alan bir saatlik bir konuşma istediler. Törenin de üniversitenin ana binasında yapılacağını, dekanla birlikte rektörün de toplantıya katılacağını söylediler. Ayrıca Avusturya Jeoloji Cemiyeti başkanı, Avusturya Paleontoloji Cemiyeti başkanı, Jeoloji Servisi başkanı ve enstitü başkanları da toplantıya katılacak dediler. Bu benim için büyük bir şerefti.

— *Neden?*

— Bir Avusturyalı'nın icat ettiği kavramı anlatmam için beni İstanbul'dan davet ediyorlardı. Bundan büyük bir şey olabilir miydi? Biz bu şerefi ailece paylaşmaya karar verdik ve ailece Viyana'ya gittik.

— *Kimler?*

— Oya, annem, babam...

— *Asım?*

— Asım'ı götüremedik, çünkü çok küçüktü. Ama biz ailece bir Viyana çıkartması yaptık. Benim orada verdiğim konfe-

ransı Avusturya Jeoloji Cemiyeti daha sonra kitap haline getirdi. 1998 yılında basıldı.

— *Siz Viyana'yı çok seviyorsunuz galiba...*

— Ben hakikaten Viyana'yı çok severim. Ben Viyana'ya ilk defa 1977 senesinde gittim. 1977'den sonra hemen her yıl gittim. Her yıl aynı otelde, Hotel Kaiserin Elisabeth'de kaldım. Ben gitmeden telefon ederim. O haftanın opera programını alırım. Görmek istediğim operalar varsa bana biletleri hazırlarlar. Ve bu adamlar bana hep en iyi yerlerden bilet alırlar. Arkasından, "Ben geliyorum" diye Viyana'daki dostlarımı haberdar ederim. Ya Viyana Jeoloji Cemiyeti, ya Jeoloji Bölümü mutlaka beni bir konferansa davet eder. Ben konferans veririm, sonra hep birlikte yemeğe gideriz. Ben Avusturya'nın her şeyini çok severim.

— *Niye acaba?*

— Psikolojik bir şey galiba. Almanca konuşuluyor, Suess'in memleketi, ayrıca Alpler orada... Viyana'da bir de asalet vardır. Operaya gittiğin zaman bunu görebiliyorsun. Herkes smokinlerini giymiş vaziyette. Birkaç Amerikalı zıpır bluejean'le geliyor ama ne yapalım. Onlara da bir garabet gibi, müze objesi gibi bakıyorsun. Asım'ı da ilk defa 9 yaşında opera-ya Viyana'da götürdük.

— *Operadan bu kadar zevk almanızın gerisinde ne yatıyor?*

— Çok hoşuma gidiyor. Ayrıca ben sadece operayı değil, daha önce de söylediğim gibi klasik müziği çok severim. Bunun sebebi de bana 17. yüzyıl ile 19. yüzyıl Avrupası'nı çağrıştırmaması olsa gerek. Avrupa'ya olan hayranlığımı ben opera aracılığıyla yaşıyorum. Viyana'ya her gittiğimde mutlaka teker teker sahafları da gezerim.

— *Siz klasik Türk müziğini de seviyorsunuz değil mi?*

— O kadar değil, klasik Türk müziğini pek nadir olarak dinlerim ama bir Anadolu türküsüne yüz defa tercih ederim. Türk halk müziğini hiçbir zaman zevkle dinleyemedim.

— *Rumeli türküleri de dahil mi buna?*

— Hayır. O çok enterasandır, Rumeli türkülerini zevkle dinlerim. Ama bir uzun hava duyduğum zaman tahammül edemem. Kaba ve barbar bulurum. Bu biraz da yetişme tarzıyla ilgili. Bizimkiler buraya geldikleri zaman yerli halkın kabalığını çok yadırgıyorlar. Geldikleri yerlerde böyle şeyler yok çünkü. Onun için mesela evde kendi aralarında Rumca konuşurlardı.

— *Hem Rumlar yüzünden yerlerinden yurtlarından olmuşlar, hem de kendi aralarında Rumca konuşuyorlar. Burada bir gelişki yok mu?*

— Var belki ama içinde yetişilen kültürden kopulamıyor bir türlü. Ben o zamanlar çok küçüktüm, onun için sormak aklıma bile gelmedi. Ben sosyolog değilim. Ayrıca beni de çok fazla ilgilendirmiyor. İşte bizim Cevdet, “Celâl Bey ben 1978’de geldim ama hâlâ alışamadım bu ülkeye” diyor. Çünkü o da Balkanlar’dan gelen birisi.

— *Anadolu-Rumeli ayrımı tuhaf değil mi?*

— Ama bu ayrım hep vardı. Ben evlenme çağına geldim. Babaannemin tek ölçüsü vardı: Evleneceğim kız Rumelili olacak.

— *Rumeli ayrımı garip geldi bana...*

Bu bir kültür farklılığı. Böyle bakıyordu. “Onların temizlikleri bile farklı” diyordu. Ona tu kaka demiyor ki?

— *Anadolu halkı Rumeli’den gelen göçmenlere hiç böyle bakmıyor ama...*

Anadolu’da bir muhacir sorunu var mıdır, ben onu bilmiyorum. Bildiğim tek şey muhacirlerin yaşadığı köyler çok daha bakımlı, tertemiz köylerdir. Ama evlenmeye karar verdiğim zaman babaannemin lafı kulaklarımdan çıkmadı. Bugün dönüp baktığımda, anneanneme de, babaanneme de hak veriyorum. Ben bu ayrımı hayatım boyunca hissettim.

— *Türkiye Bilimler Akademisi'nin kuruluşuna geldik galiba...*

— Ben 1993'te Çin'e gitmek için hazırlık yapıyordum. Namık Kemal Pak aradı beni, "Celâl, bir Türkiye Bilimler Akademisi kurulacak" dedi. Ben bunu duyunca, "Aman hocam yapmayın. Bilimin olmadığı yerde Bilimler Akademisi olmaz" dedim. Ayrıca 17. ve 18. yüzyılda Avrupa'da bilimler akademisi kurulmasının sebepleri var. Bunlar üniversitedeki tutucu güçlerden kaçan insanların bir araya geldiği yerler. Fransız Akademisi böyledir mesela ama bizim böyle bir sorununuz yok. Şu anda Türkiye'de bilimi biraz organize etmeye çalışan sadece TÜBİTAK var. Ben, "Yeni bir güç odağı yaratmak yerine, onu adam etmeye çalışalım. Yarın bu kurulan yer birisinin eline geçer ve akademinin canına okur" dedim. Çünkü, üniversitenin başına gelen akademinin de başına gelebilirdi ve bu tam bir felaket olurdu. "Yok yok" dedi Namık Hoca, "biz bu işi kontrol ederiz."

— *Nasıl kontrol edeceklermiş?*

— Bilmiyorum. "Erdal Bey çok istiyor" dedi bu kez Namık Kemal Pak.

— *Oyuncak mı bu Allah aşkına?*

— Bunun arkasından söyleyecek bir şey yoktu. "Yapacaksanız yapın" dedim. Bunun üzerine Namık Kemal Hoca, "Seni ilk 10'un içine koyacağız" dedi.

— *Kurucu heyete yani...*

— Evet, kurucu heyete. Teşekkür ettim. Elimden geleni yapacağımı söyledim. Sonra diğer üyeler hakkında konuştuk, kim olsun, kim olmasın, onu tartıştık. Arkasından ben kalktım Çin'e gittim. Geldim ki akademi kurulmuş. Ama hâlâ kanun gücünde kararnameye dayanıyor. Bugün dahi müstakil bir kanunu yok TÜBA'nın.

— *İlk toplantıyı nerede yaptınız?*

— İlk toplantımızı Boğaziçi Üniversitesi'nde yaptık. Rektörlük sağolsun, bize bir oda verdi. Benim hatırladıklarım, Erdoğan Şuhubi, Murat Sertel, Metin Heper, Ayhan Çavdar, Burak Erman, Engin Bermek, Ufuk Esin'in de aralarında bulunduğu on kişi bir araya geldik. Ben bu isimlerden sadece Erdoğan Şuhubi'yi tanıyorum, başka hiç kimseyi tanımıyorum. Sonra ortaya çıktı ki, onlar da beni tanımıyorlar. Birden dikkatimi çekti ki entelektüel bir ortam yok Türkiye'de, çünkü kimse birbirini tanımıyor.

*— Ilgisizlikten mi kaynaklanıyor bu?*

Kimse birbiriyle ilgilenmiyor. Sonra tartışmalar başladı. Şeref üyeleri seçilecek. İhsan Ketin ismi ortaya geldi. Rahmetli Murat Sertel, “Ben bu ismi ilk defa duyuyorum” dedi. Murat Sertel çok entelektüel bir adamdı, pek çok dil bilirdi. Erdoğan Şuhubi'nin saygı duyduğu bir-iki matematikçiden biriydi. Bu kalitede bir adam İhsan Bey'i hiç duymamıştı. Ben de dayanamadım, “Murat Bey insaf edin” dedim. Ama daha sonra Metin And'ın adı geldi ortaya. Ben de onu hayatımda ilk defa duyuyordum ve çok da utandım.

*Bilim camiası neden bu kadar birbirinden habersiz?*

Sorun da bu zaten; bir bilim camiası yok, bu insanların bir araya geldiği yahut gelebileceği ortamlar yok. O zaman benim aklıma, akademinin bu açıdan faydalı olabileceği geldi.

*Oldu mu peki?*

Hakikaten de bilhassa bu açıdan faydalı oldu. Birbiriyle hiç alakası olmayan bir sürü adam sık sık bir araya geldi, birbirini tanıdı, birbirlerinin ne yaptığı hakkında bilgi sahibi oldu. Doğrusu ben böyle olabileceğini beklemiyordum. Buna rağmen, ben çok fazla zahmet edip araştırmıyordum. İşin kolayına kaçıp Erdoğan Şuhubi veya Cengiz Dökmeci hocalarına soruyordum ve ona göre oy veriyordum.

*İnsanları böyle mi seçiyordunuz?*

Evet.



— *Peki Şerif Mardin'in reddedildiği toplantıda siz var mıydınız?*

— Ben o toplantıya gittim. Şerif Mardin'in reddedilmesi son derece enteresandır.

— *Siz Şerif Mardin'i daha önceden biliyor muydunuz?*

— Tabii biliyordum. Ama sadece adını biliyordum, işte sosyal bilimci filan, bir de tabii Mardin ailesini biliyorum. Hatta genç bir Mardin, benim öğrencim bile oldu. O toplantıya Doğan Kuban çok gitmek istiyordu. Erdoğan Şuhubi bir gece telefon edip bu toplantıya gelmemi istedi. Ben de Doğan Bey'le beraber gittim. İyi ki de gitmişim.

— *Ne oldu?*

— Bir tarihçi ve yanılmıyorsam bir de sosyolog Şerif Mardin'i takdim etti. Birisi Şevket Pamuk'tu ama diğerini hatırlamıyorum. Şevket Pamuk, Şerif Mardin'in çalışmalarını anlattı, aldığı atıfları filan söyledi. Ama bunları bizim alıştığımız metotlarla söylemiyordu. Bunun üzerine Doğan Kuban birtakım şeyler söyledi. Doğan Kuban'ın söyledikleriyle Şevket Pamuk'un verdiği rakamlar birbirini tutmuyordu. Doğan Bey, "Benim bildiğim Şerif Mardin'in öyle çok ciddiye alınacak bir sürü çalışması yoktur" dedi.

— *Sonra?*

— Sonra Cengiz Dökmeci söz istedi. Hiç unutmuyorum, Erdoğan Şuhubi şöyle bir baktı bana ve "Şerif Mardin şimdi hapyı yuttu" dedi.

— *Ne anlattı Cengiz Dökmeci?*

— Cengiz Dökmeci, Şerif Mardin'in bütün akademik tarihini ortaya döktü. Son yirmi senede kaç tane atıf var, kaç tane yayını var, bunlar nerelerde yayımlanmıştır, diye bir bir saydı. Bir baktık ki, Cengiz Dökmeci'nin söyledikleri ile Şevket Pamuk'un tahtaya yazdıkları hiç ama hiç birbirini tutmuyor. Sonuçta birkaç makale dışında Şerif Mardin'in önemli sayıda

akademik çalışma yapmadığı çıktı ortaya. Birkaç makale, birkaç atf. “Kusura bakmayın ama böyle bir adam akademiye seçilemez” denildi. Oylandı ve kabul edilmedi.

— *Bu tartışmalar esnasında Şerif Mardin’in çalıştığı konular gündeme geldi mi?*

— Hayır efendim. Toplantı bittikten sonra yemekte Boğaziçi’nden bir sosyolog Cengiz Bey’e, “Sizin elinizdeki veriler eski olabilir hocam” diyor. Cengiz Bey de, cebinden fotokopileri çıkartıyor, “Özür dilerim, haklısınız, bunlar iki gün önceki veriler” diye cevap veriyor. Demek istediğim şu: Şerif Mardin’i savunacakları hiçbir şey yoktu ellerinde.

— *İkinci kez önerildiğinde ne oldu?*

— Benim anlattığım ikinci kez olanı. Birincisinde ben yoktum. Cengiz Bey bu konuda son derece tarafsızdır, ben kendisine sonuna kadar güvenirim. Düşün ki, Cengiz Dökmeci, bir MHP’linin TÜBİTAK’ın başına getirilmesi lehinde oy verdi. Tek dayandığı ölçü, adamın yaptığı yayınlardı. Cengiz Bey, “Bu adamın ne olduğu değil, ne yaptığı bizi ilgilendirir. Ne yaptığı da işte ortada. Makaleleri burada, buna itiraz edecek varsa buyursun” dedi. Onlara da itiraz edecek kimse çıkmadı.

— *Anladığım kadarıyla, TÜBA seçimlerinde ideolojik tavır yoktur diyorsunuz...*

— Ben görmedim.

— *TÜBA vatana millete faydalı olacak ne yapıyor?*

— TÜBA yayın yapıyor. Genç öğretim üyelerine araştırma parası ve ödül veriyor. Anadolu üniversitelerinde bol bol konferans düzenliyor. TÜBA başta bir hayli sendeledi. Çünkü kriter yoktu. Ama sonra işler rayına oturdu. Ne var ki, Türkiye’nin bilim adamı fakirliğinin akıllara durgunluk verici boyutlarda olduğu da ortaya çıktı.

— Peki TÜBA bunun farkında değil mi, YÖK farkında değil mi, TÜBİTAK farkında değil mi?

— TÜBA bunun farkında. Ama bilim adamı yetiştirmek TÜBA'nın görevi değil. TÜBA'nın görevi hükümetlere akıl vermek. Ama senin hükümetlerin bilimden nasibini almamış insanlardan oluşursa, TÜBA'ya danışmak akıllarına bile gelmez.

— TÜBA'yı Fransız Akademisi ile filan kıyaslayabilir miyiz?

— Kıyaslayamazsın. Çünkü Fransız Akademisi veya Royal Society, yüzyıllar öncesine dayanan akademiler. Onlar uygar toplumların ürünleri, bizimki değil. Bizimki daha çok yeni. Ama fonksiyon olarak aynı işleri yapıyor, organları aynı.

— 1994'e geldik. Bu arada, 1993'te Turgut Özal öldü...

— Ne dememi bekliyorsun? Hiçbir tesiri olmadı bana. Sadece anıtmezar yapmaya kalktıkları zaman çok kızdım. Ben Özal'a oy vermiş bir adamım ama normal mezarlık dururken anıtmezar hak edecek kadar müthiş şeyler yaptığına da kani değilim.

Özal'ın ölümü beni ilgilendirmede, çünkü o tarihte bizim cephede daha ciddi şeyler oluyordu. 1992 senesinin Eylül'ünde Boris Natalin İstanbul'a ulaştı. Ulaşır ulaşmaz da soyuldu. Bunun haberi geldi bize. Bunun üzerine Cevdet koşup gitti, alıp getirdi. Boris uzun aylar bizim evde kaldı. Arkadan Valentin Burtman geldi. Biz bunlara İstinye'de birer ev bulduk. Valentin'in hanımı Ludmilla da geldi. Bunlar aynı sitede iki ayrı daireye taşındılar. Sonra İTÜ'ye geldiler ve ben bunlara projeyi anlatarak niçin davet ettiğimizi söyledim. Sonra biz bu adamlarla bütün bilgiyi elden geçirdik. Rusya'dan bazı kitaplar getirdik, ben Rusya'ya gittim. Benim daha önce Rusya'dan getirdiğim iki bavul dolusu hairta çok faydalı oldu. Kyoto'daki Uluslararası Jeologlar Kongresinde Robert Coleman'ın yönettiği bir oturumda ben Orta Asya hakkındaki düşüncelerimi anlattım. Coleman bunu yazmamı ve çıkartacakları kitap için göndermemi istedi. Ben de kabul ettim.

Çünkü Boris ve Valentin geldikten sonra ortaya müthiş bir hikâye çıktı. Suess'un ne kadar haklı olduğu bir kez daha anlaşıldı. Bir gün gece yatakta yatarken Oya bana o makaleyi *Nature*'a göndermemizin daha iyi olacağını söyledi.

— *Sizin aklınıza gelmemiş miydi?*

— Doğrusu hiç gelmemişti. Son derece makul bir öneriydi. Biz bu makaleyi *Nature*'a göndermeye karar verdik. Bu arada da Strasbourg'da Avrupa Yer Bilimleri Birliği toplanıyor. Ben oraya da gidiyorum. Ben makaleyi yanıma alıp Strasbourg'a gittim. Orada eski dostum Lord Ronald E. Oxburgh'yu ve eşi Ursula'yı gördüm. Ron, İngiltere Savunma Bakanlığı Müsteşarı olduğu için bilim dünyasından biraz kopmuştu. Ben bunları alıp yemeğe götürdüm. Yemek esnasında çantamdan makaleyi çıkartıp okuması için Ron'a verdim. Ron haritaları gördü. "Kimse Orta Asya'yı bilmiyor, bunu siyah-beyaz bastırırsan kimse bir şey anlamaz. Bu haritanın renkli olması lazım" dedi. Ron'un bir öğrencisi olan Dr. Laura Garwin *Nature*'ın jeoloji editörüydü. Laura benim Cambridge'den de ahbabım. Ben Laura'yı aradım. Durumu anlattım, haritaların renkli olması gerektiğini söyledim. Laura, hazırlayıp göndermemi söyledi. O zaman bilgisayar yok. Benim makalelerin bütün şekillerini *Milliyet* gazetesinden emekli Atlas Grafik şirketinin sahibi Sabahattin Usta diye birisi vardı, o yapardı. Sabahattin Usta'ya gidip ne istediğimi söyledim. "Tamam, ben bunu yaparım" dedi. Sabah dörde kadar bizimle çalıştı. Renk ayrımları yapıldı. Ve biz makaleyi renkli haritalarla birlikte *Nature*'a gönderdik.

— *Ama hemen yayımlanmıyor elbette...*

— Laura makaleyi alınca arayıp iki hakem teklif etmemi istedi. Ben Burchfiel ile Bob Coleman'ı önerdim. İkisi de çok iyi tanıdığım ve Asya'yı çok iyi bilen adamlar. Laura bu isimleri görünce, "Bu ikisi de Celâl'i gayet iyi tanır, bir üçüncü isim de ben önereyim" demiş. Ben bu üçüncü ismin kim olduğunu bugüne kadar öğrenemedim. Burchfiel sadece iki satırlık bir

not düşmüş: “Muhteşem bir makale. Ama bu aysbergin sadece bir ucudur, arkasının geleceğinden eminim.” Coleman ise, “Bu bizim grubun amacıydı. Celâl bu makalesini bizim kitaba gönderecekti ama *Nature*’ı tercih etmesi daha makul” gibisinden bir şeyler yazmıştı. Üçüncü kişinin görüşü ise çok daha enteresandı. Kötü bir daktilo ile yazılmıştı ve benim yaşayan en büyük tektonikçi olduğumu söylüyordu. Biz günlerce bunun kim olduğunu bulmaya çalıştık. Ama adam ismini gizli tuttuğu için bir türlü bulamadık. Çünkü *Nature*’da isteyen ismini gizleyebiliyordu. Laura’ya sordum, o da söylemedi. Ama o mektup bende duruyor.

— *Bu görüşlerden sonra makale kabul edildi...*

— Edildi ve yayımlanacak artık. Ama Laura telefon edip bir giriş bölümü istedi. Tasvirleri bir kutu haline getirmemi istedi. Bütün bunlar *Nature*’ın standartlarına aykırı şeyler. Bizim makale dokuz sayfa olarak yayımlandı. Makalenin bittiği sayfanın altında da, “*Nature*’da yayımlanacak makaleler beş sayfadan fazla olamaz” notu vardı... Boris ile biz buna çok güldük, hatta Boris, “Bunu bizim için değil, kendileri için koymuş olmalılar” diye espri yaptı.

— *Makalenin etkisi ne oldu?*

— Bizim makale 1993’te yayımlandı ve bütün dünyada bir bomba tesiri yaptı. Benim Amerikan Bilimler Akademisi’ne seçilmemde çok ciddi bir rol oynadı. Çünkü, Batılılar’ın hiç ulaşamadıkları, milletin 1920’lerden beri merak ettiği bir alandı Orta Asya. Bu makale yayımlandıktan hemen sonra Valentin Rusya’ya döndü.

— *Boris kaldı mı?*

— Boris kaldı. Valentin yaşlıydı, bir de 100 yaşında annesi vardı. Onun için dönmek zorundaydı. Bu arada benim jeoloji tarihiyle ilgili yazdığım makalelerde de bir artış oldu. Rusça kaynaklardan çok enteresan ilişkiler ortaya çıktı ve biz bunları makale haline getirdik.

— *Ve 16 Aralık 1995'te İhsan Hoca'yı kaybettiniz...*

— İhsan Hoca, 1993'ten itibaren zayıflamaya başlamıştı. Biz de bunu sağlıklı olmasına yormuş ve hatta, “Hocam ne kadar sağlıklısınız, inceceksiniz” demiştik. Hoca bize, “Yahu ben kilo alamıyorum, bir de çok çabuk yoruluyorum” dedi. Bu arada hatıralarını filan yazıyordu. Ben bir ara yurtdışına çıkmıştım. Hoca hastalanıyor. Bizim Oya ve Naci eve doktor götürüyorlar. O doktor gittikten sonra daha da kötüleşiyor hoca. 16 Aralık gecesi saat üçte telefon çaldı. Açtık, Bedia Teyze, İhsan Hoca'nın eşi, “İhsan galiba öldü” dedi. Biz hemen atladık gittik. Gitmeden önce Naci'yi aradım, Naci, “Ben de geliyorum” dedi.

— *Nasıl öldüğünü öğrenebildiniz mi?*

— Gece geç saate kadar hatıraları üzerinde tashih yaptığını söyledi Bedia Teyze. Tuvalet giderken düşmüş.

— *Öğrencileri toplandı mı?*

— Ne yapacağımızı, ne yapmamız gerektiğini konuştuk kendi aramızda. İlk isimiz Sırrı Erinç Hoca'ya haber vermek oldu. Sırrı Bey, “Hemen gelip beni alın” dedi. Kemal Gürüz YÖK Başkanı'ydı. Onun telesekreterine not bıraktım. Gittim Sırrı Bey'i aldım. Sırrı Bey, üniversiteden arkadaşı İhsan Hoca'nın. O sırada telefon çaldı. Kemal Gürüz. Kemal, bir gün önce İhsan Hoca'yı aramış, “Ben YÖK Başkanı oldum, çarşamba günü İstanbul'a geliyorum, müsaade ederseniz gelip elinizi öpmek istiyorum” demiş. İhsan Bey de, “Kemal çok memnun oldum, ben burada olmayabilirim, hayırlısı olsun” demiş. Bu olaydan 12 saat sonra da ben arayıp telesekreterine “İhsan Hoca öldü” diye not bırakmışım. Kemal, Hoca'nın cenazesine geldiğinde hâlâ bu konuşmanın etkisi altındaydı. Ortaya çıktı ki, İhsan Bey'le telefonda son konuşan Kemal Gürüz olmuş.

— *İhsan Hoca bir vasiyet bıraktı mı?*

— Hayır. Tek vasiyeti bilimseldi ve sözlüydü: “İşinize bakın, üniversiteyle fazla uğraşmaya kalkmayın.”

— *Sonra?*

— Ben 1993 veya 1994'te Los Angeles'te bir konferansa davet edildim. UCLA'nın hocalarından An Yin ve Mark Harrison'un düzenlediği bir toplantı yapıldı UCLA'da. Bu daveti alınca, Boris'e, bütün Asya'nın jeolojisini içine alan bir sentez yapalım, dedim. Böyle bir yayın 1924'ten beri yapılmış değildi. Bizim bu çalışmamız o sempozyumun kitabının içinde de yayımlandı.

— *Ama İhsan Hoca göremedi herhalde...*

— Maalesef göremedi ama üzerinde çalıştığımızı biliyordu. Bizim yaptığımız bu sentez çok başarılı oldu. Öyle ki daha yayımlanmadan, *Annual Review of Earth and Planetary Sciences* diye yılda sadece bir sayı çıkan çok prestijli bir dergiye bir özet istendi. Bu derginin özelliği, dışarıdan yazı kabul etmeyip kendisinin konu ile ilgili uzmanı davet ederek yazı istemesidir. 1995'in sonunda biz bu dergiye davet edildik. Dediler ki, "Asya yapısı içinde Türk tipi orojenezi (dağ oluşumu) tanıtın bize. Çünkü, dünyanın Arkeen adı verilen ilk dönemlerinde meydana gelen dağ oluşumlarında Türk tipi orojenez çok önemli rol oynuyor. Onun için siz bunu yazın" dediler. Bizim makale orada yayımlandı. İhsan Hoca görseydi, hiç şüphesiz çok memnun olurdu.

— *İhsan Hoca'nın cenazesi nereden kaldırıldı?*

— Şişli Camii'nden kaldırdık. Ama öldükten sonra İhsan Bey'in bedeni ile ilgimi hemen koparttım ben. Zaten İhsan Bey'in fiziki varlığı hiçbir zaman mühim değildi, İhsan Hoca'nın kafasının içinde olanlar mühimdi. O bittiği an gerisini ne yapacağım ki? İhsan Bey artık kitaplarında, hatıralarımızda, onunla yaptığımız sohbetlerde yaşıyor.

— *Siz çalışmalarınıza devam ettiniz...*

— 1995'ten 2000'e kadar olan dönemde benim Asya üzerindeki çalışmalarım devam etti. Ayrıca birkaç önemli bilim tarihi yazım yayımlandı. Bu arada bir de Kocaeli ve Kaynaşlı

depremleri oldu. Bu depremler Türkiye'nin genç ve faal tektoniğinin anlaşılması konusunda çok büyük fırsatlar yarattılar. Onlar sonrasında yabancı bilim insanlarının (bilhassa Xavier Le Pichon) ve uygar ülkelerdeki bilimi destekleme programlarının sayesinde Marmara Denizi jeolojik açıdan çok az bilinirken, birdenbire dünyanın en iyi bilinen iç denizlerinden biri oluverdi.

— *Yani depremler iyi ki oldu diyorsunuz...*

— Jeoloji konusundaki bilgilerimizin artması açısından mı soruyorsun?

— *Hayır öyle ortadan sordum.*

— Öyle bir soruya cevap veremem. Bizim Efesli Herakleitos'u hatırla. Ne diyor? Deniz suyu balık için yaşam, insan için ölümdür. Sen sorunu balık açısından mı, insan açısından mı soruyorsun?

— *Diyelim ki insan açısından...*

— Ölenler, yaralanan ve sakat kalanlar, sevdiklerini ve mallarını kaybedenler açısından büyük birer felaketti o depremler tabii. Ama geride kalanların emniyeti için gerekli olan bilgilerin toplanması arzusunu kamçılادıkları için de büyük birer nimet olmuşlardır. Bunu kimse inkar edemez.

— *Ve sizin tabirinizle çok da yakışıklıydılar...*

— Evet öyleydiler. Yani kırılan fay hattı boyunca her gördüğün yapıyı al, ders kitabına koy. O kadar belirgin, o kadar karakteristik, o kadar öğreticiydi oluşan yapılar. Hepsini büyük bir hayranlıkla uzun uzun inceledim. Bizi güldüren olaylar bile oldu. Arifiye yakınlarında bir benzin istasyonunun iki binasının tam arasından geçmiş fay kırığı ve iki binayı birbirine nazaran birkaç metre ötelemiş. Bizim Okan (İTÜ'den Prof. Dr. Okan Tüysüz) bunu görünce görülen manzaranın eufes öğretici vaziyetini yanındakilere hayran hayran anlatırken, istasyonun sahibi buna bir çıkışmış. "Az kaldı sopayı yiyecektim" diye anlatıyor Okan.



— *Kim bilir adamcağız ne korku, ne acı çekmiştir. Sonra siz de gidip olayın nefasetinden bahsediyorsunuz.*

— Herakelitos'u gene unuttun. Biz kendi açımızdan bakıyoruz, o da kendi açısından.

— *Sonra?*

— Sonra beni birkaç gün içinde Xavier Le Pichon Fransa'dan aradı ve depremi anlatmamı istedi. Ben de kendisine bunun telefonda anlatmakla anlaşılamayacağını, kendisinin gelip görmesini tavsiye ettiğimi söyledim. Gerçekten Xavier derhal geldi ve birlikte kırılan fay güzergâhını dolaştık. Fayın İzmit Körfezi dibinde denize girdiğini görünce Xavier, bunun çok büyük bir fırsat olduğunu söyledi.

— *Neden?*

— Çünkü, karada olan fayların izini ayrışma ve erozyon kısa zamanda yok eder. Halbuki denizin dibinde bu olaylar çok daha yavaş olur ve yapının tamamının şeklini çıkartmak kolaylaşır. Üstelik sana kabaca yerin içinin röntgenini çekmek gibi tanımlayabileceğim sismik yansıma profilleriyle fayın derin yapısını anlamak, denizde karadakinine nazaran çok daha ucuzdur. Kaldı ki o zaman biz fayın Marmara Denizi tabanındaki geometrisini bile bilmiyorduk. Bu tabii tipik bir üçüncü dünya ülkesi durumu. 1946'dan beri (1938'den beri mi desem?) cahillerin yönettiği Türkiye, kendisini tehdit eden doğa olaylarından bihaber. Ama depremler bize fayı ve tehlikesini pek acı bir şekilde hatırlattı. MTA'yı yetmişli yılların sonundan beri çiftliklerine çevirip, temel görevi olan yurdumuzun jeolojisini anlamayı olanaksız kılan politikacıların hepsi hâlâ hayatta. Düşünüyorum da acaba yürekleri sızlamış mıdır, ceset torbalarını seyrederken? Onların şimdiki muhalifleri, iktidarı ellerinde tutanlar, onların yaptığının aynısını yapıyorlar. Ne feci bir kader bu, bir ülke için.

— *Xavier ile ne yaptınız fayı dolaştıktan sonra?*

— Derhal bir deniz araştırması projesi oluşturarak Fransa'ya ve Avrupa Birliği'ne sunduk. Uzun zamandır denizlerimizin araştırılması için çaba sarfetmiş olan sevgili arkadaşım Naci Görür'ü de koordinatör yaptık.

— *Niçin Naci Görür?*

— İki nedenden ötürü. İlki, Naci'nin çok iyi bir bilim yöneticisi ve çok sabırlı, hoşgörülü bir insan olması. Mesela Naci politikacılarla onlara hakaret etmeden konuşabilir. İkincisi, Naci öğrençiliğinden beri hem Akdeniz'de, hem Hint Okyanusu'nda araştırma gemilerinde, bu arada onların en mükemmeli olan Glomar Challenger'da da çalışmış, tecrübeli bir deniz jeoloğu. Üstelik deniz jeoloji ve jeofiziğinin büyük önemini Türkiye'ye yıllardır anlatmaya çalışan, bu uğurda emek harcayan bir bilim insanı. Sonra Naci Fransızlar'la da daha önce yaptığımız projeler nedeniyle birlikte çalışmış, hatta Fransa'ya gidip ders vermiş olan, yani karşı tarafı da iyi tanıyan bir insan. Tüm bu özellikler onu ideal bir koordinatör yaptı.

— *Naci Bey koordinatör oldu ve sizin proje başladı.*

— Evet. İlk etapta, fayın geometrisinin ortaya çıkartılması gerekiyordu. Bu işi Le Suroit gemisiyle ilk ayağında benim Xavier ile ortak bilimsel lider olduğum araştırmalar gerçekleştirdi ve fayın gerçekten pek enfes bir haritası ortaya çıktı.

— *Bu arada Türkiye Cumhuriyeti makamlarıyla hâlâ herhangi bir ilginiz yok.*

— Yabancı bir geminin ve bilim insanlarının ülkemizde çalışmaları için Dışişleri Bakanlığı'ndan alınan izin var, ama en önemlisi Silahlı Kuvvetler'in müthiş desteği var. Onların desteği olmasaydı biz bu araştırmaları yapamazdık. Zaten biz Türk bilim insanlarını, bugün de devam eden tüm bu araştırmalar esnasında paraları bastıran Avrupalı meslektaşlarımıza karşı mahcubiyetten kurtaran ordumuz olmuştur.

— *Nasıl yani?*

— Hemen bir örnek vereyim. Fransız araştırma filosunun en büyük araştırma gemisi olan Marion Dufresne geldi. İlk ayağın ortak lideri olduğum için ben gemiye Çanakkale Boğazı'nda katıldım. Gemiye gelir gelmez de kaptanın yanına gitmem istendi. Kaptan bizi aldığı noktadan ileri gidemeyeceğini söylüyordu. Tabii büyük bir şaşkınlıkla nedenini sordum. İznimiz henüz gelmedi, demesin mi? Halbuki Naci tüm bu işlemlerin Dışişleri Bakanlığımız tarafından altı ay önce bitirildiğini sanıyordu. Ben hemen o zaman Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanı olan Tuğamiral Sayın Nazım Çubukçu'yu gemiden telefonla arayarak durumu komutana arz ettim. Saat olmuş 16.45. Çubukçu Amiralim, "Bana biraz zaman ver, ben size döneceğim" dedi. "Komutanım, kaptan, faks ile izin belgesini istiyor" dedim. "Tamam, ben şimdi araştırıyorum, çünkü bu çok garip bir durum. Biz sizin araştırmanızla ilgili tamimleri altı aydır yayınlıyoruz" diye cevap verdi. Saat 17.05'te, yani yirmi dakika sonra, bir astsubay gemiyi aradı: "Hocam, faks numarasını vererseniz, izin belgenizi hemen yolluyorum" dedi. "Sayın komutanım görev icabı bir yere gitmek zorundaydı, onun için ben fakslıyorum" dedi ve gerçekten beş dakika sonra ben alınımdaki terleri silerek kaptana izin belgesini takdim ettim, gemi de yoluna devam edebildi. Çubukçu Amiral, daha doğrusu o anda onun şahsında temsil edilen Deniz Kuvvetlerimiz olmasaydı ve biz Dışişleri Bakanlığımıza güvenmek zorunda kalsaydık, yolda kalmıştık.

— *İnanılır gibi değil.*

— Profesör Namık Çağatay da benimle birlikte aynı gemideydi. Ona sorabilirsin. Le Suroit ile yaptığımız ilk seferde de bir keresinde bizi zor bir durumdan zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı Hv. Orgeneral Sayın Ergin Celasin kurtarmıştı, hem de bir pazar günü. Nautille ile dalış yapabilmemizi gene Sahil Muhafaza'ya ve onun o zamanki komutanı Can Erenoğlu Amiralim'le o zamanki Deniz Kuvvetleri Komutanımız

Oramiral Sayın Metin Ataç'a borçluyuz. Araştırmalara Türkiye'nin yaptığı tek ciddi katkıyı ordu yapmıştır. Gerisi fasa fiso. Bunu mesela Profesör Xavier Le Pichon'a da sorabilirsin. O da pek çok benzer olayı bizlerle birlikte yaşadı ve hiç unutmuyorum, Paris'te benim Collège de France'taki açış dersime gelen Hava Ataşemiz Hv. Pilot Kurmay Albay Erhan Pamuk'un (şimdi Tuğgeneral) şahsında tüm Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sağlanan bu desteklerden dolayı yüksek sesle, tüm davetliler arasında teşekkür etti.

— *Şu dalış hikâyesi nedir?*

— Marmara Denizi'nde, insansız robot denizaltı Victor ile yapılan araştırmaların akabinde, fayın bazı noktalarını jeologların bizzat görmelerinin faydalı olacağı düşünüldüğünden, Fransız batiskafı Nautile ile ana gemisi l'Atalante 2007 yılı Mayıs ayında Marmara'ya geldiler. İşte Nautile'in dalışları esnasında yaşamsal önemi olan korumayı bize o zaman Can Erenoğlu Amiralim komutasındaki Sahil Güvenlik hücumbotları sağlamıştır. Ben 24 Mayıs 2007 günü Nautile ile 7 saatlik bir dalış yaptım ki bunun hikâyesi Naci Görür'ün *Fay'a Seyahat* adlı kitabında kısmen anlatılmıştır. O dalışta ben 1200 metreye ulaştım. Tuzla'nın hemen güneyindeki büyük yer kaymasının jeolojisini inceledik. Onunla ilgili bir makalemiz şu anda baskıda. Benimle beraber (ancak tabii her birimiz ayrı ayrı dalışlarla), bizim ekipten, Prof. Boris Natal'in, Dr. Sinan Özeren ve doktora öğrencisi Gülşen Uçarkuş da daldılar. Bir sonraki ayakta Naci ile Namık Çağatay daldılar. Sanırım sonunda en derine dalma rekoru 1262 metre ile Çınarcık Havzası'nın güney kesimlerindeki dalışı esnasında Sinan'da kaldı. Sanırım bu hâlâ Türkiye denizlerinde en derine dalma rekorudur.



ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM  
Türkiye'yi Ciddiye Almıyorum

*Türkiye'de benim saygı duyduğum jeologlar, bana aynı reaksiyonu gösteriyorlar, yani sözümü dinliyorlar. Fakat bunun dışında Türkiye'de, dünyanın ciddiye almadığı, benim de ciddiye almadığım büyük bir grup var. Dolayısıyla ben kendime, "Türkiye beni ciddiye alıyor mu?" diye hiçbir zaman sormadım. Çünkü ben Türkiye'yi ciddiye almıyorum. Türkiye'nin içinde benim çok ciddiye aldığım bireyler var. Kendileriyle bir arada olmaktan zevk duyduğum, bir şeyler öğrendiğim bireyler var. Ama ülkeyi ve milleti ciddiye almıyorum, ciddiye almam için de hiçbir neden yok.*



*Menderes Masifi gezisinde Buda rolünde.*



— 2000 yılına geri dönelim: Sizin Çin’e bir geziniz var, değil mi?

— Evet. Çin’e çok gittim geldim, 2000 yılından önce de, sonra da... Hangi tarihte nereye gittiğimi şimdi pek hatırlamıyorum, çünkü çok gezdim. Önemli bir olay, benim Caltech’e davet edilmem oldu. Ama ondan biraz önceye gidelim. 1999’da ben Amerikan Bilimler Akademisi’ne seçildim. Bu durum 2000 senesinde resmîyet kazandı. Washington’a gittik, defteri imzaladık falan. Babam geldi, oğlum geldi, eşim geldi, hepimiz Washington’da buluştuk. Ben Amerikan Bilimler Akademisi’ne seçildikten çok kısa bir süre sonra Caltech’in Jeoloji Bölümü Başkanı Ed Stolper bana bir mektup yazdı ve “Caltech’e ziyaretçi olarak gelmek ister misiniz?” dedi.

— *Amerikan Bilimler Akademisi’ne seçilmek ne manaya geliyor, bunun önemi nedir?*

— Amerikan Bilimler Akademisi’ne kabul edilmek, hele bir de yabancı bir üye olarak kabul edilmek çok önemli. Amerikan bilim âleminin içerisinde küçük bir elitin parçası oluyorsunuz. Bu bakımdan çok önemli, bir de yabancı üyesiniz, daha da küçük bir elitin parçasısınız. Akademi’ye seçilmek, sana üstün bir değer verdiklerini gösteriyor. Çünkü Amerikan Bilimler Akademisi’ne Amerikalı olarak seçilmeye yaş ortalaması 53. Ben Amerikan Bilimler Akademisi’ne yabancı üye olarak seçildiğimde 44 yaşındaydım....

— *Seçilme şartlarını mı değiştirdiler?*

— Hayır, ortalama. Öyle bir şey yok. Tabii çok büyük bir iş yaparsan, 20 yaşında bir adamı da seçerler, yani yaptığın işe bağlı ama ben ortalamadan daha önce seçildim.



— Seçildiğinizde hiç Türkiye’den Akademi’ye seçilmiş bilim insanı var mıydı?

— Ben Amerikan Bilimler Akademisi’nde bütün Türkiye tarihi boyunca seçilen ilk insanım.

— Bu seçim Türkiye’de herhangi bir yankı uyandırdı mı?

— *Hürriyet* gazetesi haber yaptı. En büyük yankıyı, yanılmıyorsa, Hava Kuvvetleri’nde uyandırdı, çünkü en büyük tebriki oradan aldım. Kendi rektörüm de, o zaman Rektör Gülsün Sağlamer’di, üniversite adına bir tebrik mektubu gönderdi.

— Sizin duygularınız nasıldı?

— Haber *Hürriyet* gazetesinde çıktıktan sonra duyuldu. Ben de bu haberi alınca çok sevindim. Dedim ki, bunu bir şekilde kayda geçirmek lazım. Benim aklıma gelen kayda geçirme şekli de Anıtkabir’e gitmekti. Düşündüm ki, eğer ben Amerikan Bilimler Akademisi’ne seçildimse, bundaki en büyük katkı payı Atatürk’ündür. Dolayısıyla ona bir şükran borcum var, bu borcu ödemek için hayatımda ilk defa Anıtkabir’e resmi bir ziyaret yapayım dedim. Kemal Gürüz o zaman YÖK başkanı idi, Kemal’i aradım ve düşüncemi anlattım. Kemal’in de hoşuna gitti. “Hemen ayarlayayım bunu, askerlerden de rica edeyim, sen resmi bir ziyaret yap Anıtkabir’e” dedi. Çok iyi olur, dedik. “Ben bunu gazetecilerden sadece Kâmuran’a söyleyeceğim” dedi.

— Kâmuran?

— Kâmuran Zeren. *Hürriyet*’in Ankara muhabirlerinden, “Bir tek ona söyleyeceğim ki *Hürriyet* geniş bir haber yapsın, diğer gazetelere bildirmeyeceğim” dedi. Ben de, “Peki” dedim. Ben bu işlerden anlamam. Ankara’ya gittik; oğlum, ben ve eşim; Ankara’da Kemal’e gittik tabii. Kemal direkt, “Hadi gidelim” dedi. Bir binbaşı karşıladı bizi.

— Siz hangi sıfatla Anıtkabir’e resmi ziyarette bulunabiliyorsunuz ki?

— Amerikan Bilimler Akademisi'ne seçilmiş ilk Türk sıfatıyla! Basit bir formül, başka ne olabilir ki? Neyse, bir binbaşı karşıladı, işte çelenk, askerler, falan filan. Oya, ben, Asım; Aslanlı Yol'da yürüyeceğiz. Kemal'e, "Sen de gel" dedim ancak Kemal kabul etmedi, "Benim haddim değil, ben kenarda yürürüm, sizi kenardan izlerim" dedi. "Ya yapma etme, sen YÖK başkanısin, senin de olmanda fayda var" dedimse de itiraz etti. Sonunda binbaşı dayanamadı, "Hocam, lütfen siz de buyurun" dedi. Kemal yine ısrarla reddetti, "Ben katılacağım ama yan tarafta katılacağım. Ben kortejin bir parçası olamam" dedi. Aslanlı Yol'dan yürüdük, tören meydanını geçtik, Mozole'ye çıktık, askerlerle birlikte Atatürk'ün kabrine çelengi yerleştirdik, saygı duruşunda bulunduk ve ondan sonra özel deftere gittik. Ben o zamana kadar özel defterde Atatürk'e nasıl hitap edeceğimi düşünüyordum. Şimdi herkes "Ulu Atam, Büyük Önder, Büyük Atam" falan diyordu. Sabiha Gökçen Hanım'ın anılarında anlattığı bir şey aklıma geldi. Sabiha Hanım, "Cumhuriyet'le beraber paşalık maşalık kaldırıldı. Ben, Cumhuriyet'le beraber kimseye paşam demedim, bir kişi hariç: Atatürk. Ona hep 'Paşam' diye hitap ettim." Kendi kendime, "Ben de böyle hitap edeyim" dedim ve yazıma "Paşam" diye başladım.

— *Ne yazdınız?*

— Şunu yazdım: "‘Bir Türk dünyaya bedeldir’ sözünün altında, aslında insan zekâ, akıl ve becerisinin sonsuzluğuna duyduğun itimat yatıyordu. ‘Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir, başka mürşit aramak gaflettir, delalettir’ sözün, kuşkusuz insanlık tarihinden çıkabilecek en önemli derstir. Üstüne basa basa ne demiştin? ‘Her terakki ve kurtuluşun anası hürriyettir.’ Sen bize gelişme için mutlak gerekli gördüğün bu özgürlüğü bahsettin. Açtığın yol, yarattığın Cumhuriyet için sana minnettar ve müteşekkirim. Omuzlarıma yüklemiş olduğun görevin küçük bir kısmını tamamladım. Görevimin geri kalan kısmını tamamlamaya ve bayrağı, huzuruna getirdiğim oğlum Asım'ın nesline devretmek için son nefesime kadar elimden geleni yapacağıma söz veririm..."

— *Amerikan Bilimler Akademisi'ne seçilmiş ve pozitif bilimlerle ilgilenen bir profesör olarak, bu Mustafa Kemal de olsa, bu başarıyı bir tek kişiye bağlamak doğru mu? Ailenizin çabası, sizin çabanız olmasaydı, hocalarınız olmasaydı böyle bir başarı gelir miydi?*

— Bunların hepsi doğru ama Mustafa Kemal olmasaydı, babam olmayacaktı ki... Babam Prizren'de oturan gariban bir köylü olacaktı herhalde, değil mi? Prizren de belki başkalarının yönetiminde olacaktı. Dolayısıyla, Celâl Şengör ortaya çıkar mıydı, onu bilmiyoruz. İkincisi, Celâl Şengör'ün meraklandığı bilim dallarına ilgi duymasına neden olan şartlar oluşabilir miydi, onu da bilmiyoruz veya Celâl Şengör bu zekâyâ rağmen belirli imkânlar bulabilir miydi, onu da bilmiyoruz. 600 senelik Osmanlı İmparatorluğu döneminde herhalde Celâl Şengör gibi pek çok adam doğup ölmüştür. Ama Cumhuriyet döneminde çok şeyler değişmiş, bir şeyler olmuş ki böyle bir başarı da gelebiliyor. Olan tek değişiklik de Atatürk'ün kurduğu yeni devlet.

— *Bir kişiye bağlamak?...*

— Türkiye Cumhuriyeti'ni bir kişiye bağlar mısın, bağlamaz mısın? Ben, Atatürk'ten başka herhangi bir kişiye bağlanmasının mümkün olmadığını düşünüyorum.

— *O sırada Atatürk'ün koltuğunda oturan sayın meslektaşınız, sizin okulunuzdan mezun olan Süleyman Demirel arayıp tebrik etti mi sizi?*

— Süleyman Demirel tebrik etti beni. Hatta çağırıp tebrik etti. Bu arada bana bir sürü tebrik geldi ama çok açık söyleyeyim, en yoğun biçimde bir kurumdan geldi. Hani neredeyse anamdan babamdan önce onlar tebrik etti...

— *Hava Kuvvetleri...*

— Hava Kuvvetleri. Benim Amerikan Bilimler Akademisi'ne seçildiğim gazetelerde haber oldu. Ertesi gün sabahleyin okula gidiyordum. Arabayı Cevdet kullanıyor, ben de yanında

oturuyorum. 08:30'muydu, neydi, telefon çaldı. Mercedes'te telefon çalınca numara çıkıyor, kimin aradığı belli oluyor. Cevdet baktı, "Hava Kuvvetleri arıyor" dedi. Ben telefonu kaldırdım, karşımdaki ses, "Sayın Hava Kuvvetleri Komutanımız görüşecek" dediler. Celasin Paşa'yı bağladılar. Ben, "Emredin komutanım" dedim, komutanın ilk sözü, "Vatanseverlik dediğin böyle olur, tebrik ederim" oldu...

— *Siz ne cevap verdiniz?*

— Ben de, "Sağolun komutanım" dedim. Biraz konuştuk, arkasından, Hava Kuvvetleri'nden kelimenin tam anlamıyla bir çığ gibi tebrikler gelmeye başladı,. Çeşitli komutanlar, dostlarım olan albaylar, binbaşılar, yüzbaşılar falan. Onun ötesinde, bir keresinde Harp Okulu'na gittim, kapıda nöbet tutan uzman çavuşlar, her zaman gülümser, selam verirler, geçersin. Bu seferinde durdurdular arabayı, geldiler, camı açtık, merhabalaştık, tebrik ettiler, ondan sonra içeriye geçtik.

— *Gören de Celâl Şengör, akademiden ziyade Hava Kuvvetleri'ne mensup diyecek...*

— Evet, bu çok ilginç bir durum. Bu kitabın başlarında da sık sık belirttiğim gibi, benim Hava Kuvvetleri ile ilişkim çok özel ve benim sosyal yaşantımın yüzde 90'ı Hava Kuvvetleri mensupları ile kurulmuş vaziyette. Yani benim eşimin doktorlarının çoğu onlardan, benim doktorlarımın çoğu onlardan, yıl içinde akşamları dışarıda yemeğe çıktığımız zamanların yüzde 90'ı da Hava Kuvvetleri etkinlikleridir. Efendime söyleyeyim, başka ailece gittiğiniz neresi vardır dersin; diploma törenleridir, devir teslim törenleridir, yani onlar da genelde Hava Kuvvetleri faaliyetleridir. Çünkü Türkiye'de üniversitenin bu şekilde kurumlaşmış faaliyetleri yok. Mesela Oxford ve Cambridge'de bir high table yemeği var, arada bir gidilir ve oraya gidildiği zaman insan dostlarını görür, sohbet eder, bir şeyler öğrenir. Ben Oxford'dayken çok hoşuma giderdi high table'a gitmek. High table Türkiye'de bir tek Harp Okulları'nda vardır.

— *Gelelim Caltech meselesine.*

— Caltech’e davet edildim. Ed Stolper diye hiç tanımadığım bir adam, bana mektup yazdı, dedi ki, “Gordon Moore’un bize verdiği bir para var ve bu paranın amacı buraya dünyanın önde gelen bilim adamlarını davet etmek. Bu çerçevede bir Moore Bursu oluşturduk. Bunu dört aylık da yapabiliriz, altı aylık veya bir senelik de yapabiliriz, nasıl istersen...” Ben de düşündüm, mezuniyetimden beri Amerika’da hiç uzun süreli oturmadıydım. “Hadi bir seneliğine geleyim” dedim, “Tabii” dediler ve ben bir seneliğine gittim.

— *Ailece mi gittiniz, siz, Oya Hanım, Asım...*

— Hayır, çünkü Asım’ın mektebi var, nasıl gelsin oraya... Onlar yazın geldiler. Ben yalnız gittim. Caltech bana bir ev verdi. Araba kullanmayı bilmediğim için hemen çalıştığım yerin karşı sokağında bir apartman verildi. Ben oradayken, Cambridge’den çok yakın dostum, çağımızın en büyük jeofizikçisi Dan McKenzie de oradaydı. Dan’ın orada olması çok iyi oldu. Çünkü arabası vardı ve beraber yemeklere gidiyor, sohbet ediyorduk. Oradayken Dan’dan çok şey de öğrendim. Dan iki ay sonra ayrıldı. O da benim gibi misafir profesördü ve içinde yüzme havuzu filan da olan büyük bir evde oturuyordu. Dan giderken, Ed Stolper’e, “Benim evi Celâl’e ver” diyor. Ben Dan’ın oturduğu eve geçtim ve orada çalışmalarımı sürdürmeye başladım. Caltech’teyken hem eski çalışmalarımı devam ettirdim, hem de iki yeni çalışma yaptım.

— *Ne üzerine çalışıyordunuz?*

— Kitap yazdım, çünkü Gordon Moore bu fellowship’i açarken şöyle bir şart koşmuş: “Buraya gelen adamlardan Caltech hiçbir şey isteyemez, isteyeceği tek şey kampus içerisinde mevcut olmak. Onun dışında hiçbir şey isteyemez.” Hatta oradaki çocuklar bir gün bana, “Biz hiç bölgesel jeoloji görmedik, sen bize bölgesel jeoloji anlatır mısın?” dediler. Ben de memnuniyetle kabul ettim. Bölüm başkanıyla konuşmaya gittim. Başkan, “İyi fikir ama biz sana burada resmen ders

verdiremeyiz, çünkü kurallara aykırı. Ancak sen ders vermek istersen, buna da kimse mani olamaz. Fakat biz senden bunu isteyemeyiz ve resmen kataloğa koyamayız. Çünkü Gordon Moore'un bu konuda getirdiği kesin bir kural var. Gordon Moore Fellowship'ini alan adam, yüzde yüz hürriyetine sahiptir" dedi.

— *Amaç rahat çalışabilmesi...*

— Ama bir de bir tek hürriyetine engel koyuyor "kampüste olacaksın!" Yani millet seninle konuşacak, tek istediği o. Kabul ettim tabii ve çocuklara da durumu izah ettim. Sevgili dostum Brian Wernicke'nin dış ofisi, böyle geniş, kocaman masalı bir yerdi. "Bunun etrafında toplanalım, masanın üstüne haritaları yayalım, ben masanın üstüne çıkayım, siz etrafımda oturun, dersi böyle, haritanın üzerinde anlatayım" dedim...

— *Bir dakika, masanın üstüne çıkacaksınız...*

— Ama masa çok büyük bir masa, düşün kocaman; etrafında beş altı çocuk oturup harita inceleyecek...

— *Ölü Ozanlar Derneği filmini izlediniz mi?*

— Hayır.

— *O filmin en önemli sahnelerinden biridir hocanın masanın üzerine çıktığı sahne...*

— Benim masanın üzerine çıkmamdaki maksat, masanın üzerine haritaları rahatça yayabilmek. Haritalar büyük, orayı burayı işaret edebilmem için masanın üzerinde olmamda fayda var.

— *Masanın üzerinde uğraşıyorsunuz.*

— Evet, çocuklar da etrafa oturuyorlar. Tabii akşam yemeği zamanı yapacağız bunu...

— *Piri Reis'in haritası üzerinde lahmacun yiyenlere kızırıyorsunuz ama siz de haritaların üzerinde pizza yiyorsunuz...*

— Lahmacun değil, şeftali. Her neyse, evet, masanın etrafında pizzalar yeniyor, haritalar da masanın üstünde, ben de masanın üstünde ve bu arada kardeş profesörlerden Brian de iştirak ediyor.

— *Pizza yemeye mi, masanın üzerinden ders dinlemeye mi?*

— Her ikisine de. Brian gurme olduğu için nereden ne alınması gerektiği konusundaki fikirlerinden çok istifade ettik. Ama Brian aynı zamanda Amerika'nın en iyi jeologlarından biridir; benim yaşımda, çok sevgili bir dostumdur benim. Neyse ben çocuklara, “Ben size bu dersi anlatırım, yani kıta kıta gideriz ama canınız sıkılır, katalog ezberlemek kadar sıkıcı bir şey olamaz! Ben Asya'nın orasında bu vardır, burasında bu vardır, bilmem neresinde şu vardır, Güney Amerika'da bu vardır diye başlarsam, size fenalık gelir. Bundan kurtulmak için bir problem çözelim ve bu problemi çözerken, siz bölgesel jeoloji nasıl yapılır, bunun yöntemini öğrenmiş olun” dedim. Bu fikir herkesin hoşuna gitti. Sonra da problemi ortaya attım: “Gondwanid kuşağı nasıl gelişti?”

— *Ne demek bu?*

— Gondwanidler, ilk defa Alman jeoloğu Hans (Güney Amerika'ya gittikten sonra ismini İspanyolcaya çevirerek Juan olarak kullanmış) Keidel (1877-1954) tarafından 1916'da isimlendirilmiş bir dağ kuşağı. Bu dağ kuşağı, Andlar'ın hemen önünde başlıyor. Rio de Janeiro'nun kuzeyinde Sierra de la Ventana'dan Afrika'ya geçiyor, orada Kap Sıradağları'nı oluşturuyor. Kap Sıradağları'nı oluştururken aynı zamanda onun güneyinde eskiden mevcut bulunan Antartika'daki Transantartik dağlarını oluşturuyor, oradan da Avustralya'ya geçerek Tasmanidler'i oluşturuyor. Bu dağ kuşağı nasıl oluştu? Bunu inceleyeceğiz. Ağırlığımızı büyük ölçüde Güney Amerika'ya verdik. Güney Amerika haritaları ısmarlandı, Güney Amerika haritaları geldi. Sonra ben çocuklara bir dağ kuşağının nasıl karakterize edileceğini, anatomisinin nasıl yapılacağını anlattım. Bu şuna benziyor, sen

bir boynuz buluyorsun, bir toynak buluyorsun, iki üç kemik buluyorsun, bu bir inektir diyorsun. Öteki parçalarını görmediğin halde bunu diyebiliyorsun. Çünkü kafanda ineğe dair bir anatomik yapı var. Çocuklara dedim ki, “Dağlar da böyledir, bunların anatomik yapıları vardır. Burada, karşımızda hangi organlar gözüktüyor? Ve hangi konumdalar? İçsel konumlarındalar mı, dağılmışlar mı?” Değil mi? Mesela bir inek öldü, iskeleti parçalanıyor, boynuz bir tarafa gidiyor, bilmem ne bir tarafa gidiyor ama sen ineği baştan kurarken neyin nereye gittiğini biliyorsun. Dağ kuşakları da aynı vaziyette. Bu dağ kuşaklarını baştan nasıl kuracağımızı tartışırken ortaya çıktı ki, Güney Amerika’nın batısında sürekli tekrarlanan magmatik alanlar var. Bunlar buraya daha sonradan itilmişler, böylece bunları geri çekmemiz, yani ilksel konumlarına getirmemiz lazım. Biz bunları yaparken yepyeni bir yorum ortaya çıktı.

— O nedir?

— O yorum da şuydu: O zamanlar bugünkü Afrika’nın güneyini oluşturan Pangea kıtasının güney kenarına okyanusal bir plato çarpıyor ve bu okyanusal platonun çarpması esnasında büyük yanıl atımlı faylar oluşuyor. Her iki tarafta da; hem Antarktika’ya doğru, hem Güney Amerika’ya doğru. Bu konuda bir tebliğ hazırladık ve hep birlikte ekip olarak Amerika Jeoloji Cemiyeti yıllık toplantısına sunduk. Hatta aynı toplantıda bir başka üniversiteden bir öğrenci, Arequipa masifini çalışmış, oradaki yaş tayinlerini yapmış ve kızcağız hayretle bakmış ki Arequipa masifindeki yaşlarla, Brezilya kalkanındaki yaşlar birbirini tutmuyor ve kız bunun sebebini merak ediyor. Bu arada, benim sınıftan Nathan Niemi yanımda oturuyor, baktım beni dürttü, “Bak,” dedi, “bilmiyor ne olduğunu.”

— Siz ne dediniz?

— Ben de şunu dedim: “Nereden bilsin, biz yaptık bu işi, üstelik daha yeni bir iş. Bu kız bir Arequipa masifini çalışmış,



belli ki iki üç tane yaş tayini yapmış, sonra da bir iki paper okumuş, ‘ya olmadı, bu buraya tutmuyor’ diyor ama bu iş böyle yapılmaz. Ben size bunu öğrettim; bu işi anlayabilmek için bütün dünyaya bakacaksınız”. Çok hoşlarına gitti çocukların, bayıldılar. Bu arada ben kendim bir kitap yazdım. Oradayken bu litosferin büyük dalga boyolu yapılarının evriminin tarihçesi, bu konudaki fikirlerin evrimi hakkında bir kitap yazdım, çok güzel oldu. Caltech kitabın bütün hazırlanma masraflarını ödedi.

— *‘Fellowship’ için uygun görülen ücret neydi?*

— Ayda 10 bin dolar, her şey çıktıktan sonra tertemiz para, bir de ev, bir de araba. Tabii ben kullanmayı bilmediğim için arabayı Cevdet geldikten sonra alabildik. Orada bir sürü araştırma yapma imkânım oldu. O güne kadar hiç dalmadığım konulara daldım, mesela bu kıta kabuğunun evrimi konusuna, oksijen izotoplarının rolü konusuna... Orada bu konuda çalışan çocuklar vardı, onlarla beraber bazı tebliğler verdik.

— *Hiç canınız sıkılmıyor muydu?*

— Orada yalnızdım. Sosyal hayatım yoktu. Çünkü orada sadece bir kızcağız vardı, adı da Anke Friederich’ti. Anke bana çok yardımcı oldu. Anke ile tabii Almanca konuşabiliyordum ve bu durum onun da hoşuna gidiyordu, benim de hoşuma gidiyordu. İşte alışverişimdi, bilmem neyimdi filan, Anke ilgiliniyordu...

— *O, üniversitede mi görevliydi?*

— Efendim Anke ‘post-doc’, yani doktora sonrası bir çalışma yapıyordu ve Brian Wernicke ile beraber genç tektonik üzerine çalışıyordu. Bu arada da Amerika’da iş arıyordu. Ben de ona, “Amerika’da iş arama. Çünkü Amerika’nın işi bitti. Ben senin yerinde olsam Avrupa’ya, mümkünse memleketime, Almanya’ya dönerim. Çünkü Almanya, bilimde yeni bir atılım yapacak ve musluğun başında olanlar kazanacak” dedim.

— *Nereden çıkarıyorsunuz Almanya'nın bilimde yeni atılım yapacağını?*

— Çünkü muazzam para harcıyorlar. Bütün aklı başında çocukları tekrar Almanya'ya topluyorlar. Zaten bunun neticesi görülmeye başlandı ve bilim ödülleri peş peşe Almanya'ya gitmeye başladı. Almanlar zaten adam gibi bir millet. Şimdi mesela Almanya'da bir Donald Duck Cemiyeti var. Donald Duck'un her şeyi konusunda bilimsel araştırma yapıyorlar. Bunu ancak bir Alman yapar! Düşünsenize, Walt Disney'in yarattığı bir karakterin tüm hayatı söz konusu olan! Hangi memlekette olur bu? Bunun için Anke'ye, "Sakin ha burada kalma, mutlak surette memleketine dön. Orada jeolojik açıdan çok ciddi sorunlar var. Jeolojik sorunların halledilmesi bilimsel olarak çok önemli ve seni dünyada parlatır. Amerikalılar'ın çalıştığı sorunları çalışmak zorunda değilsin. Zaten onların çoğunu millet moda haline geldiği için yapıyor" dedim. Bunları Anke ile epey bir tartıştık.

— *Nerede şimdi Anke?*

— Şu anda Münih'te ordinaryüs profesör ve Münih'te kendisini ziyaret ettiğimde, "Yahu, eğer seni dinlemeseydim, şu anda Arizona'da sıradan bir doçenttim, iyi ki buraya geldim" dedi.

— *Caltech'te Türk öğrenci yok muydu?*

• Bizim Uçak Fakültesi'nden gelen bir çocuk vardı, onu gördüm. Onun dışında pek hatırlamıyorum. Zaten gittiğim yerlerde mümkün olduğu kadar Türkler'den uzak durmaya çalıştığım için pek de farkına varmadım...

*Bu arada kitap yazdınız.*

Kitabımı yazıyordum ve arada George Rossman'ın dersine girdim. George Rosman dünyanın son büyük klasik mineraloglarından. "George Rossman'ın dersine gireyim, -klasik mineralojiyi öğrenmediydim- burada öğreneyim" dedim ve çok şey öğrendim. Öğrencilerle birlikte derse girmek çok güzel oluyordu.

— *Tuhaf karşılanmıyor muydu?*

— Yo, çok hoş oluyordu. Hatta ben hiç spor yapmadığım için yürümemi tavsiye ettiler. Benim evim, çalıştığım yere yüz metre. Üstelik Pasadena felaket bir yer, Allah'ın köyü, bir de evler birbirine benziyor, bütün adamlar birbirine benziyor, yapılacak enteresan hiçbir şey yok. Dediler ki, "Öyle değil, mesela Huntington Bahçeleri'ne git. Huntington Bahçeleri içinde çok güzel bir kütüphane var. Amerika'nın en büyük el-yazması kütüphanelerinden biri ve Amerika'nın en büyük ortaçağ elyazmaları koleksiyonunun bulunduğu bir yer, tam senlik bir yer. Hoşuna gider, müzesi de var" dediler. Ben hemen "Peki" dedim. Biliyorsun, Huntington ailesi meşhur demiryolcu aile.

— *Samuel Huntington'la bir akrabalık var mı?*

— Samuel Huntington bunların akrabası mı, bilmiyorum. Bunlar 20. yüzyılın başında demiryolundan büyük para kazanmışlar ve Pasadena'da muazzam bir malikaneleri var. Bütün bu malikane kompleksini ve bahçeleri Pasadena şehrine bağışlamışlar. Pasadena şehri malikaneyi müze haline getirmiş, içinde muazzam bir kütüphane var, zaten onu da Huntington yapmış. Ben de kitabımı yazarken oradan istifade ediyordum, okuyucu kartım vardı, oradan Humboldt'un falan kitaplarına bakıyordum. Çünkü Caltech'in çok kötü bir kütüphanesi var, hakikaten içinde hiçbir şey yok. Kitapları ha babam başka yerden getirtmek zorunda kalıyorduk. İşte, "Oraya yürüyerek git" dediler.

— *Yürümek ve siz! Sizi hiç tanımıyorlar anlaşılan...*

— Hayır, bir keresinde yürüdüm ama felaket canım sıkıldı. Sürekli birörnek evlerin arasından gidiyorsun. Bu olacak iş değil...

— *Kafanızda binlerce düşünce vardır herhalde.*

— Ama insan sıkılıyor yahu! Kendi kendine konuşup sokaklarda deli gibi dolaşmanın âlemi yok. Ne yapayım, ne yap-

yım diye düşündüm ve daha önce de anlattığım gibi, benimle beraber yürüyecek güzel bir kız tavlamaya karar verdim. Sarah diye şahane bir kız. Amerikalı. Sonradan ortaya çıktı ki bu kız bölümün de en iyi öğrencisi, en zeki öğrencisi ve daha sonra ben kendim keşfettim ki müthiş de kültürlü bir kız. Üstelik George'un dersinin asistanı bu kız... Kaçırdığım dersleri George'un asistanı Sarah'dan öğreneceğim. Sarah'la konuştum ve onu kaçırdığım dersleri bana anlatması için Atheneum'a davet ettim.

— *Neresi orası?*

— Atheneum, Caltech'te hocaların yemek yediği çok güzel bir yer. Avrupa özentisi bir yer ama çok hoş, kulüp gibi bir şey. Birkaç kere orada çalıştık. Ben, arkasından yine birkaç dersi kaçırdım, tekrar Sarah ilgilendi. Ama en sonunda Sarah'ın tepesi attı, "Bana bak, daha fazla ders kaçırmasan iyi edersin" dedi. Bu tavrı hoşuma gitti. Düşünsenize, Caltech'te benim gibi hürmet gören meşhur bir adama böyle kafa tutmak kolay mı? Bana doğrudan öğrenciye yaptığı muameleyi yapıyor.

— *Bu arada kendisiyle ilgilendiğinizi biliyor mu?*

— Hayır, kendisiyle ilgilenmemin tek sebebi benimle yürümesi zaten. Sebebini sordu. Canımın sıkıldığını söyledim, "45 dakika yürüyorum fenalık geliyor, hem seni kütüphaneye de götürürüm, bahçeyi de beraber dolaşırız" dedim. Çünkü geniş arazide bir çöl bahçesi var, bir Japon bahçesi var, bir tropik bahçe var...

— *O kadar büyük bir yer mi?*

— Devasa, muazzam bir yer. Farklı farklı bahçeler var. Japon bahçesi, İngiliz bahçesi, Fransız bahçesi filan. "Bir İngiliz çay odası var, orada sana öğle yemeği ısmarlarım" dedim. Onunla beraber sohbet ederek gittik, orada çayımızı içtik, sohbetimizi ettik, kütüphaneyi gezdik, bahçeleri gezdik. Bu sohbetler esnasında Sarah, benim jeolojiye niye bu kadar düşkün olduğuma hayret ettiğini söyledi. "Sende müthiş bir tutku var, sen

başka hiçbir şey yapmıyor musun?” dedi. Cevaben, “Hayır, ben jeoloji yapıyorum. Çünkü çok keyif alıyorum. Başka bir şey yapmış olmak için başka bir şey yapmak abes. O benim hoşuma gidiyor; o benim hem işim, hem hobim” dedim. Bunun üzerine Sarah, “Ben hiç bu derecede tutkulu bir adam görmedim” dedi.

— *Siz ne dediniz bu haklı tespit karşısında?*

— Daha önce de anlattım sanırım. Ona dedim ki: “Erkek arkadaşınla tam mercimeği fırına vermek üzeresin, aklına bir şey geldi, ‘bir dakika, bir not alayım, geliyorum’ diyebiliyor musun? Tutkunun derecesi işte bu! Ne yaparsan yap, aklında bilimsel sorunların olacak. Bu bilimsel sorunlar senin bütün benliğini saracak, seni rahatsız edecek, bunlar çözülmediği sürece uyuyamayacaksın. Bunu yaptığın zaman büyük bilim adamı olursun...”

— *İyi ama hastalıklı bir durum değil mi bu?*

— Değil. Bu tabii aptalların anormal ve hastalıklı gördüğü bir durum.

— *Bütün saplantılar gibi bu saplantı da psikolojik olarak bir sorun...*

— Tabii anormal, çok anormal! İnsanların ekseriyetinin salak olduğunu düşünürsen, onlar açısından son derece anormal bir durum ama bir problemi çözmek için başka türlü bir davranışı kabul etmeyen bir işle karşı karşıyayız: Bilim. Bilim, ortak kabul etmiyor.

— *Bu kadar bilimperest olmak...*

— Bilimperestten ne anladığına bağlı. Ben bilimden hoşlanıyorum.

— *Bütün perestlikler nasıl sorunluysa bu da öyle işte...*

— Hayır, problem çözüyorum, dolayısıyla tatmin oluyorum. Kimsenin çözmediği, kimsenin bilmediği, o ana kadar kimse-

nin aklına gelmemiş, o ana kadar kainatta hiç kimsenin görmediği bir şeyleri görüyorum. Sonra bir problemi çözmek için o problemin öğelerini kafada yaratmak lazım. Çözeceğim problemin bütün öğelerini baştan kafamda yaratmak zorundayım ki onları karşılıklı oynattırabilirim.

— *Siz öyle deyince Sarah ne dedi?*

— “Yahu, bu müthiş ama ben böyle olamam” dedi. “Reçete bu,” dedim, “ne kadarını yapabilirsen o kadar başarılı olursun.” Sonra Oya geldi, Sarah ile Asım ahbap oldular, beraber basketbola falan gittiler. Arada bir de Oya, ben, Sarah, Asım bir araya geliyorduk. Hatta zamanımızın en büyük jeologlarından Gerry Wasseruburg evine yemeğe davet etti bizi. Sarah da geldi. Sarah orada benim aynı zamanda iyi bir aile hayatım olduğunu da gördü. Onu da kendisine söyledim.

— *Para olmasaydı, aynı şekilde bu aile hayatı da gayet uyumlu bir şekilde devam edebilir miydi?*

— Şimdi bunu benim bilebilmem mümkün değil, çünkü para olmasaydı hipotezini hayatımda yaşamadım, hep param vardı. Yalnız, geçmişe yönelik bakıyorsan, hiç parası olmayan adamlar da mutlu aileler içerisinde çok başarılı bilim adamları olmuşlardır. Onlardan ikisi benim hocamdı.

— *Kimler?*

— Kevin Burke mesela. Kevin’in hiçbir zaman parası yoktu, maaşıyla yaşamış bir adamdı. Üç çocuğu ve eşi Angela ile birlikte hepimize örnek olacak bir aile düzenleri vardı. Kevin’in bütün hayatı jeolojidi, başka bir şey yoktu hayatında.

*Demek ki para tek unsur değil...*

Aynen, John Dewey de aynı şekildeydi, doktora hocam. Onun eşi de botanistti mesela. O kendi araştırmalarını yapıyordu, John kendi araştırmalarını yapıyordu. Çocukları da son derece başarılı oldu. Hem Kevin’in, hem de John’un ailelerinde en küçük bir sorun çıkmadı. Dolayısıyla ben, “Efen-

dim, sırf bilim yaparsan öteki tarafları ihmal edersin” lafını bir türlü anlayamıyorum. Ben müthiş zevk alıyorum yaptığım işten ve etrafımda da pek şikâyetçi olan yok. Ve dediğim gibi, ben kendi açımdan, “Para olmasaydı ne yapardım” sorusuna cevap vermekten acizim. Neden? Ben Türkiye’de yaşıyorum. Türkiye’de bilim yapmak kolay değil...

— *Caltech bitti!*

— Hayır, Caltech bitmedi. Ondan sonra yaz geldi. Yazla birlikte bizinkiler geldi. Asım’ın mektebi bitti. Oya, Cevdet ve Asım Caltech’e geldiler. Eve yerleştiler. Tabii Cevdet gelir gelmez Caltech hemen emrimize bir Sport Utility Vehical verdi...

— *Nedir o? Büyük Amerikan arabalarından mı?*

— Büyük Amerikan arabası. Öyle ki, lastiklerin de hangi tür lastik olacağını Dan McKenzie tayin etti. Bilmem ne lastikleri Amerika’da tehlikeliymiş. İlk defa duyuyordum hayatımda, onlar özellikle Cevdet Bey’e bildirildi, araba teslim alınırken lastiği nasıl olacak, bilmen nesi nasıl olacak, söylendi. Cevdet bunların hepsini not etti ve araba bize teslim edildi. Şimdi araba bize teslim edildikten sonra dolaşma imkânı ortaya çıktı. Önce bir plan yaptık. Yellowstone’a girmek için yola çıktık. Utah’da Salt Lake City’ye uçtuk, oradan da Jackson Hole’e uçtuk, Jackson Hole’de bir araba kiraladık ve bütün Yellow Stone Parkı’nı gezdik. İşte o gayzerleri mayzerleri hiç görmediydim hayatımda.

— *Aldığımız arabayla gitmediniz mi?*

— Oradan aldığımız arabayla gitmedik ama dinle, daha bitmedi. Bütün buraları gezdik gördük, çok hoş oldu. Bizonları gördük, kurtları gördük. Yellowstone National Park çok önemli bir yer. 640 bin sene evvel orada bulunan süper volkan patlayarak muazzam bir kaldera oluşturmuş ve bir buz çağını tetiklemiş. Bu süper patlamalar, bugün dünya için büyük tehlike. Her an olabilir, Napoli yakınlarındaki Campi Flegrei’de benzer şeyler her an olabilir...

— *Öyle mi?*

— Tabii. Böyle bir şey olursa da Akdeniz bölgesi biter...

— *Böyle bir ihtimal var mı?*

— Tabii, bekleniyor zaten.

— *Bütün Akdeniz mi?*

— Bütün Akdeniz biter, öyle bir şey oluyor zaten. Tabii politikacılar bunu anlamadığı için, kimse pek ciddiye almıyor. Yine de İtalyan hükümeti, Napoli'yi terk edene para veriyor.

— *Napoli'yi terk etmekle kurtulmak mümkün mü?*

— Tabii ama şimdilik Vezüv'den korkuyorlar ancak Campi Flegrei Kalderası patlarsa ne olur? Felaket. Neyse. Şimdi Yellowstone'a gittik, nefis şeyler öğrendik, çok hoşumuza gitti falan. Ondan sonra arabayla Caltech'ten Las Vegas'a gittik.

— *Kumar oynamaya...*

— Efendim, sadece Cevdet Bey kumar oynadılar. Las Vegas'ta kumar oynadım, diyebilmek için kumar oynadı, 20 dolar mı ne verdi. Bu arada, Basin and Range'nin yapılarını gördük, onlar da Las Vegas'ı gördüler. Las Vegas hakikaten görülmeye değer bir yer. Las Vegas'a yetişkinlerin Disneyland'ı diyorlar, öyle garip bir yer. Las Vegas'ta bir dakika durulmaz. İnsanın midesini bulandırıyor. Ama insanların çok basit aptallıklarından, mesela kumar tutkusundan yararlanarak ne muazzam paralar kazanabiliyor adamlar. Çölün ortasında muhteşem bir yer. Oradan güneye döndük ve Hoover Barajı'nı gördük. O da enteresan yapılardan biri; Mead Gölü'nü oluşturan bir yapı. Sonra Kolorado Kanyonu'na gittik.

( ) *muhteşem kanyon...*

Evet. Hakikaten muazzam, o çok hoşumuza gitti. Ama Oya yükseklikten korkar, onun ödü patladı. Asım'a sürekli benara gitme, diyordu, Asım da inadına en uç kayaların üstüne çıkıp aşağıya bakıyordu. Oradan Flagstaff'e uğradık,



San Francisco tepelerini gördük: Bunlar iki tane volkan, Kolorado platosunda genç volkanlar, onları gördük. Flagstaff'te büyük omurgalı paleontoloğu Edwin Colbert tarafından kurulmuş olan meşhur Tabiat Tarihi Müzesi'ni gezdik ve sonra Tucson'a geçtik. Tucson'da sevgili dostum Bill Dickinson'un misafiri olduk. Ben bir konferans verdim. Bill bizi şahane bir otelde ağırladı. Arizona Inn diye bir oteldi ve enfesti. Bill'le bir arada olmak herkesin çok hoşuna gitti. Bill Dickinson çağımızın en mühim jeologlarından biri ve benim de çok eski bir dostum. Ve oradan tekrar Caltech'e döndük.

— *Amerika'nın o kıyıları daha ziyade İspanyol kültürü etkisi altında değil mi?*

— Tabii ama şöyle diyeyim sana: Amerika çok homojen bir yer, çünkü insanlar çok hareketli, yani sen Boston'da doğuyorsun, ömrünün sonuna kadar orada yaşamıyorsun. Boston'da oturuyorsun, bir iş buluyorsun Kaliforniya'ya geliyorsun, bir iş buluyorsun Seattle'a gidiyorsun. Çok mobil bir toplum, dolayısıyla böyle önemli farklar gözüküyor ama mesela Güney'le Kuzey arasında fark var, neden? Çünkü Güneyliler toprak sahipleriymiş eskiden, onun vermiş olduğu böyle yalancı aristokratik bir durum var.

— *Güney-Kuzey farkından mı söz ediyorsunuz?*

— Evet. Güneyliler, Avrupa'nın aristokrat takımına biraz benziyorlar. Bunun en güzel örneği de Bill Dickinson'un ailesi. Bill Dickinson, ömrünün çok büyük bir kısmını Kaliforniya'da geçirmiş olmakla birlikte Tennessee'li. Bu gezi esnasında Bill'in doğduğu evin müze olduğunu öğrendim. Bill'in kız kardeşi Maxine'in evine uğradık. Maxine, Santa Barbara'da müze gibi bir evde oturuyor. Koltuğa oturuyorsun, yanında gümüşten bir viski şişesi duruyor. "ABD Başkanı Taft'ın (Wililam Howard Taft: 1857-1930) bilmem ne amcamıza hediyesi!" diyor. Evin içerisinde George Washington'dan beri gelen bir sürü eşya var. Çünkü Bill'in ailesinin kimisi yüksek yargıç, kimisi vali, kimisi başkan yardımcısı. Hepsi, Ameri-

ka'nın toplum hayatında çok önemli rol oynamış insanlar. Hayretler içerisinde kaldım o evde. Beni çok hayrete düşüren başka bir şey daha oldu: Bill'i ben öğrenciliğimin ilk yıllarından beri tanıyorum. 1974'ten bugüne kadar say, 35 senedir tanıdığım bir adam. Bill'in Güneyli olduğunu da biliyorum ama Bill'in konuşmasından bunu anlamam mümkün değildi. Çok güzel bir Amerikan İngilizcesi konuşuyordu. O kapıdan içeri girdik ve....

— *Güney aksanı ile konuşmaya başladı!*

— İnanılır gibi değil ama, korkunç bir şey yahu! Bill'e de söyledim, "Kulaklarıma inanamadım ben" dedim. O da, "Eski ortamlara girince öyle oluyor" dedi... Neticede bu Caltech tecrübesi benim için çok hoş oldu. Ondan sonra Brian'den beni dünyanın en önemli gerilme tektoniği alanlarından biri olan ve bu açıdan bizim batı Anadolu'ya jeolojik olarak çok benzeyen Basin and Range'e götürmesini rica ettim. Brian'ın bir arabası var, onu aldık. Brian, iyi yaşamayı seven, yani jeoloji yaparken vücuda işkence yapılmasının gerekli olmadığını bilen bir adam, ki Amerikalılar genellikle jeologlukla izciliği karıştırıyorlar. Brian'ın doktora alanı Basin and Range idi. Basin and Range'de çalışmış, yeni yapılar keşfetmiş.

— *Kendine eziyet etmeden jeoloji yapmak ne anlama geliyor?*

— Amerika'da jeologlar çadırda yatmayı, çok uzun ve gereksiz yol yürümeyi, bütün malzemeyi sırtında taşımayı marifet zanneder. Gerekliyse tabii yap ama gereksizse böyle aptalca davranmanın ne anlamı var? Mesela Basin and Range bölgesini çalışacağız. Ne yaptık biz? Las Vegas'a karargâh kurduk, şahane bir otele gittik, odalarımızı ayırttık. Bütün gün çalışıyorduk, akşam geliyorduk, güzel bir yemek yiyorduk. Oturup o günü değerlendirdikten sonra da yataklarımıza çekiliyorduk. Sabahleyin gene kalkıyorduk, gene araziye, değil mi? Ve Brian ısıtılacak yemekler alıyordu. Gidiyorsun, Basin and

Range'de sıcaklık yazın 40 dereceyi geçiyor. O ısıtılacak yemekleri camın önüne koyardı. Öğle yemeği vaktine kadar ısınmırdı onlar. Ayrıca arabasında açılır kapanır sandalye taşırdı. Bir yerde durduğun zaman kayaların üstüne oturup kışını yırtmanın manası yok! Açıyordu sandalyeleri, beraber oturuyorduk, yemeklerimizi yiyorduk, içeceklerimizi içiyorduk.

— *Peki, Türkiye'deki jeoloji anlayışı hangisine yakın bunların?*

— Türkiye'deki jeoloji anlayışı hiçbirisine yakın değil. Çünkü Türkiye'deki jeoloji anlayışı genellikle jeoloji yapmamaya dayanıyor. Buna hemen bir örnek vereyim: Biz Naci Görür'le Ankara ile Alacahöyük arasında Sungurlu fayı üzerinde çalışıyoruz. Orada bakkalda alışveriş yaparken küçük bir yerleşim yerinde bir MTA kampının olduğunu duyduk. Aman ne iyi, gidelim, dedik. Naci, "Akşam uğrarız" dedi. Bakkal hemen gitmemizi tavsiye etti. Bunun üzerine Naci, onların bu saatte arazide olacağını filan söyledi. Bakkal da, "Hocam, onların hepsi ordadır" dedi. Naci inanmadı. Bir uğradık ki bakkal haklı, herkes kampta!

— *Ne yapıyorlar?*

— Bir şey yapmıyorlar; hanımlarını, çocuklarını da getirmişler, tatil yapıyorlar...

— *Onlar da jeolog...*

— Tabii canım, MTA'nın elemanları. Görevleri orada harita yapmak, harita üretmek. Hanımlarını getirmiş, çocuklarını almış oturuyorlar orada. Sözümona yaptıkları haritaları gösterdiler, korkunç bir şeydi...

— *Caltech'ten döndüğünüzde ne yaptınız?*

— Ben Caltech'teyken büyük bir felaket cereyan etti. Hayatımda beni çok üzen olaylardan biridir bu.

— *2001 miydi bu?*

— 2001. Sırrı Erinç Hoca ben yokken hastalanmış. Telefonda, “Geçmiş olsun hocam” dedim. Bana telefonda aynen şöyle söyledi: “Yahu bir gel be!” Ben de, “Hocam, mayısta geliyorum nasıl olsa” diye cevap verdim. Bu konuşma ocakta cereyan etti ve Sırrı Hoca şubatta öldü. Bunun sıkıntısını içimden hiç atamadım. Hoca, sanki öleceğini biliyormuş gibi ısrarla gel, diyordu...

— *Cenazesine de gelemediniz...*

— Hiçbir şeye gelemedim tabii. İçimde bir ukde olarak kalmıştır o. Sırrı Bey’in ölümü çok feci oldu, çok sarstı beni. Çünkü İhsan Bey gittikten sonra sadece Sırrı Bey vardı. Sırrı Bey de gittikten sonra ben tek başıma kaldım Türkiye’de ve bu çok korkunç bir his...

— *Öyle olsa gerek...*

— Caltech’te hatırladığım pek çok mutlu şeyin yanında böyle çok acı bir olay da oldu. Sonra Caltech’ten Türkiye’ye döndüm ben...

— *“Amerika’da kalsam daha iyi olur” diye düşünmediniz mi hiç?*

— Hayır, hiçbir zaman düşünmedim. İstanbul’u terk etmeyi hiçbir zaman düşünmedim ben. Sadece son zamanlarda aklımdan geçirmeye başladım bunu, ama Amerika’ya değil, Avrupa’ya gitmeyi. Bir yandan da İstanbul’dan ayrılıp gitmek bir yenilgi gibi geliyor bana. İki paralık adamların beni yenmiş olabileceğini düşünmek beni rahatsız ettiği için yapmıyorum. ‘İstanbul benim şehrim, gidecekse onlar gitsin’ diyorum.

— *Uluslararası camiada bu kadar sözü dinlenir bir insanın yurtiçinde de aynı oranda ciddiye alındığını düşünüyor muyuz?*

Hayır, burada benim sözümün herhangi bir anlam ifade ettiği yok. Beni Hava Kuvvetleri dışında bir de jeolog meslektaşlarım dinliyor. Türkiye’de benim saygı duyduğum jeolog-

lar (ki sayıları hızla artıyor), bana değer veriyorlar. Fakat bunun dışında Türkiye’de, dünyanın ciddiye almadığı, benim de ciddiye almadığım büyük bir grup var. Dolayısıyla ben kendime, “Türkiye beni ciddiye alıyor mu?” diye hiçbir zaman sormadım. Çünkü ben Türkiye’yi ciddiye almıyorum. Türkiye’nin içinde benim çok ciddiye aldığım bir kurum, yani Silahlı Kuvvetler ve onun dışında bazı bireyler var. Kendileriyle bir arada olmaktan zevk duyduğum, bir şeyler öğrendiğim bireyler bunlar. Ama ülkeyi ve milleti toplam olarak ciddiye almıyorum, ciddiye almam için de hiçbir neden yok.

— *Caltech’ten döndünüz...*

— Caltech’ten döndük. İstanbul’da da Caltech’te başlamış olan çalışmalar devam ediyordu. Öncelikle, Marmara’da toplanmış olan verilerin değerlendirmesi sürüyordu ve bunun için arada bir Paris’e gidip geliyordum. Xavier Le Pichon’la beraber yapmış olduğumuz çalışmaları devam ettiriyorduk. İkincisi, 2002 senesinden sonra jeolojinin tarihçesiyle daha yakından ilgilenmeye başladım. Bunun iki nedeni vardı: Avusturya’daki arkadaşlar Avusturya Jeoloji Cemiyeti’ne bağlı bir çalışma grubu kurdu. Bu çalışma grubu, belirli aralıklarla hemen hemen her yıl toplandı ve on yıl içerisinde sekiz toplantı yapıldı. Ben ilk günden itibaren bu çalışma grubunun üyesi oldum. Çünkü ben jeolog olarak Eduard Suess’ü dünyada en iyi bilen birkaç kişiden biriyim, belki de en iyi bilenim. Dolayısıyla Eduard Suess nedeniyle Avusturya jeolojisinin tarihçesini yakından tanıyorum. İkincisi bir Alp jeoloğu olarak Avusturya’nın jeolojisini ilk elden biliyorum. Bütün bunlardan dolayı benim üye olmamı istediler ve her yıl yapılan toplantılara ben de katkıda bulundum. Sonra bu toplantılara sunduğum tebliğleri makale haline getirdim. O nedenle benim jeoloji biliminin tarihine yaptığım katkılarda belli bir artış ortaya çıktı. 2003’te ise yeni bir araştırma konusu karşıma geldi. O da Cornell Üniversitesi’ndeki sevgili dostum Muaviye Barazangi (Borazan-  
cı) münasebetiyle.

— *Muaviye mi? Türk mü bu arkadaş?*

— Hayır hayır, bu adam çok meşhur bir sismolog, Arap, Suriyeli, Şamlı. Amerikalılar'a sorarsan adı Barazangi ama Muaviye, benim daha ilk öğrencilik yıllarımdan tanıdığım, bana müthiş destek olmuş, çok sevdiğim bir dostum.

— *İlk kez söz ediyorsunuz.*

— Çok sevdiğim bir adamdır Muaviye.

— *Öğrencilik yılları derken Amerika'yı mı kastediyorsunuz?*

— Taa Amerika'da, Albany'de, çünkü Muaviye Lamont-Doherty Geological Observatory'deydi, ilk defa 60'lı yıllarda dünya levha sınırlarını belirleyen deprem dağılımının ilk yayınlarını yapanlardan. Muaviye memleketinden gelmiş, Amerika'da doktor olmuş, çok başarılı çalışmalar yapmış, sonra Suudi Arabistan'da Kral Abdülaziz Üniversitesi'ne dönmeye kalkmış. İşte "ben Araplar'a da biraz bilim milim götüreyim" demiş ve büyük bir hızla pişman olarak Amerika'ya geri gelmiş. Ve Jack Oliver'in ekibiyle beraber Cornell Üniversitesi'ne giderek orada profesör olmuş bir adam. Muaviye, her şeye rağmen, içinden geldiği topluma yararlı olabilmek için Suriye'de, Mısır'da, orada burada bir sürü proje yapan, bunu Türkiye'de de yapmak isteyen bir adam. Muaviye'nin bir başka özelliği de -nasıl geçindiğimize hayret edeceksin- çok ciddi bir Müslüman olması. İnançlı bir adam, eşi Nimet Hanım başörtülüdür, Ramazan'da oruç tutan, namaz kılan, içki içmeyen bir adamdır Muaviye...

— *Tam sizlik!*

— Tamam, ama çok da ciddi bir adamdır Muaviye.

— *Sizin için engel teşkil etmez elbette bir insanın inancı veya inançsızlığı...*

— Benim için önemli olan işini iyi yapması, ciddi bir bilim adamı olmasıdır. Muaviye büyük bir teorisyen değildir ama çok iyi bir gözlem sismologudur. Muaviye, Boğaziçi Üniversi-

tesi ve Atatürk Üniversitesi ile ortak olarak Türkiye'ye 2000'li yılların başında 29 tane sismograf getirdi. Çünkü bizim en az bildiğimiz yerlerden biri Doğu Anadolu. Bu sismografları bir "V" harfi şeklinde, güneyden kuzeye açılan bir V şeklinde bütün Doğu Anadolu'ya yerleştirdi ve bu sismograflar beş sene boyunca dinlendi. Toplanan veri neticesinde Doğu Anadolu'nun kabuk yapısı ortaya çıktı. Bu müthiş bir katkı oldu ve kabuk yapısı tespit edilince, 1979 senesinde benim Bill Kidd'le yazmış olduğum makaledeki, Doğu Anadolu'da kabuğun kalınlığının 55 km kadar olması gerektiği iddiasının yanlış olduğu görüldü. Doğu Anadolu yüksek bir yer, üstte volkanik kayalar var, bilmem ne var; biz onu Tibet'le mukayese ettik, Tibet'e benziyor, dedik. Gerçekten çarpın bir kıtanın önünde yüksek bir alan, kendi içinde sıkışma tektoniği var, yanal atım tektoniği var, Tibet'e çok benzeyen göller var; her şey benziyor.

— *Yanlışınız neydi o zaman?*

— Fakat, gözümüzden kaçan değil, görmek istemediğimiz bir özelliği vardı Doğu Anadolu'nun: çok yaygın alkali magmatizma. Çok yaygın alkali magmatizma şu demek: Alkali dediğin zaman aklına ne geliyor? Potasyum, sodyum falan geliyor, değil mi? Bunlar çok şişman iyonlar, benim gibi. Herhangi bir kayacı ilk erittiğin zaman en küçük bir ergime neticesinde bunlar hemen magmanın içine giriyorlar. Alkali magmalar, genellikle derin alanlardan gelen magmalardır ve bunlar genellikle bir gerilme tektoniğine işaret ederler. Biz, bunu göz ardı ettik. Oradaki kalkalkali volkanları öne çıkarttık. Zaten çok veri de yoktu 1979'da. Olan bütün veriler kartografik verilerdi, onların hepsini kullandık falan, çok başarılı, güzel bir makale yazdık, 1979'da Bill Kidd'le beraber. Çok atıf aldı, hâlâ da alıyor. Muaviye'nin topladığı veriler sonucunda bizim tamamıyla yanlış yaptığımız tabak gibi ortaya çıktı.

— *Ne oldu bunun üzerine?*

— Bana, “Erzurum’da bir çalıştay yapacağız, oraya gelmeni istiyorum” dedi. Daha önce Muaviye, Adana’da böyle bir çalıştaya dahil olduydu da ben gitmediydim. Bunun için Muaviye bana çok kızarak, “Sen kendi memleketindeki çalıştaylara gitmezsen, Türkiye’deki insanları kim eğitecek?” demişti.

— *Adam haklı...*

— Belki de! Neyse, Muaviye’den sıkı bir zılgıt yedik ama bu arada söylemeyi unuttum: Muaviye, İhsan Ketin’in de çok yakın bir dostuydu. Hatta, İhsan Bey’in emekliliği sempozyumuna geldi. O zamana kadar biz hepimiz, “Barazangi, Barazangi” deyip duruyorduk, Amerikalılar’a uyarak. Sempozyuma geldiği zaman İhsan Bey’le sohbet ediyorlardı. İhsan Bey, “Yaz bakayım adını şuraya” dedi, Muaviye de Arap harfleriyle yazdı. İhsan Bey bir baktı, “Borazancı bu” dedi. “Evet” dedi Muaviye, “benim ailemde Türk var ve benim soyadım hakikaten Borazancı.” Ben o an kendimi ne kadar kötü hissettiğimi anlatamam. O zaman tak etti kafama ki “Barazangi, Barazangi” dediğin adam Borazancı. Aklıma bile gelmediydi.

— *Erzurum işi ne oldu?*

— “Erzurum’a geleceksin” dedi. “Peki” dedim. “Şu bizim verileri kullan, bize bir jeolojik yorum sun” dedi. “Peki” dedim,. Arkasından da, “Senin elde ettiğin sonuçlarla bizim bugüne kadar yaptıklarımızın yanlış olduğu ortaya çıktı” dedi. “Evet, ama şimdi bunu nasıl yorumlayacağız?” diye sordu ciddi ciddi. Gittik. Sinan Özeren de benimle beraber geldi. Bu arada Sinan’dan daha önce bahsettim mi bu biyografide, bilmiyorum.

— *Bahsetmiştiniz....*

— Sinan çok önemli bir adam. Diyebilirim ki, Türkiye’de tanıdığım dört dörtlük bilim adamı diyebileceğim birkaç kişiden biri, belki de en önemlisi. Sinan da toplantıya geldi. Toplantıda Muaviye topladığı verileri gösterdi. Bakınca, ortaya



çıktı ki, ben Doğu Anadolu'nun kabuğunu çok kalın zannediyordum. Oysa kabuk gayet ince. Doğu Anadolu'nun altında, kabuğun altında olması gereken litosfer kısmı hiç yok. Doğu Anadolu, tamamen çok sıcak bir manto tarafından destekleniyor. Doğu Anadolu'nun altı çok sıcak, adeta bu manto sorguçlarının yaratmış olduğu bir topografya gözüktüyor üstünde ama öyle bir şey yok altında. "Bunun oluşmasının tek yolu," dedik, "Arabistan'ın bir zamanlar ucunda bulunan ve dalmış olan okyanus litosferinin kaybolup gitmiş olmasıdır. Bu kaybolan levha, üzerinde de ince bir yığışım karmaşığı durmaktadır. "

— *Yayımladınız mı bunu?*

— Evet, ama yığışım karmaşığı fikrini daha önce, Yücel Yılmaz'la 1981'de yayınlamıştık. O yorum hâlâ geçerli. Dedik ki, "Bizim o zaman dikkat etmediğimiz şöyle bir şey var: O yığışım karmaşığının altında giden okyanus litosferi, çarpışmadan sonra kopup düşüyor. Yığışım karmaşığının altında yığışım karmaşığını mantonun sıcaklığından koruyacak hiçbir şey kalmıyor; daha doğrusu, kabuğu astenosferin, sıcaklığından koruyacak hiçbir şey kalmıyor ve birdenbire normal bir halde 800 derece sıcaklıkta durması gereken kayalar, 1200, 1300 santigratlık bir sıcaklıkla karşı karşıya kalıyorlar ve yaygın bir ergime başlıyor. Bu arada okyanusal litosfer düşerken, onun yerini dolduran astenosfer, tabii onun yerini doldurmak için yükselmek zorunda; şiddetli bir ergimeye uğruyor, alkali magmatizmayı yaratıyor." Uzun lafın kısısı çok güzel bir model çıktı ve ilk defa hakikaten Doğu Anadolu'yu bütün topografik özellikleriyle anladık ve bunu Erzurum'da takdim ettik. Bu da Muaviye'nin çok hoşuna gitti.

— *Bu arada diğer makalenizi geri çektiniz mi?*

— Diğer makale 79'da yayımlanmıştı.

— *Tamam ama...*

— "Biz yanlış yapmışız" dedik.

— *Dediniz mi?*

— Evet, tabii canım, öyle denmez mi?

— *Ama hâlâ atıflar alan bir makale...*

— O atfı yapanın sorunu, benim değil. Tabii, o makalede doğru olan şeyler var ama temel yorum yanlış. Dolayısıyla bu makalede biz onu söyledik, dedik ki “temel yorum yanlış.” Bu arada...

— *Bildiğim kadarıyla bu akademide sık yapılan bir şey değil...*

— Akli başında insanların sık yaptığı bir şeydir. Akli başında olmayan bir adam zaten kendi yanlışını kolay kabul etmez. Onun için de kendi fikirlerine âşık olur, saplanır kalır bir yerde. Bu, araştırmacının başına gelebilecek en büyük tehlikedir: kendi fikirlerine âşık olmayacaksınız. Mehmet Keskin diye bir arkadaşımız var; Mehmet, İstanbul Üniversitesi’nde çalışıyor, doçent. Julian Pearce gibi çok ciddi bir araştırmacının yanında doktora yapmış, doktorası Doğu Anadolu. Mehmet çok bilgili ve çok yetenekli bir arkadaş, fakat ben onu hep tembel sanırdım; halbuki zavallı Mehmet’i İstanbul Üniversitesi’ndeki sivri akıllılar ilgisi olmayan işlere koşturdukları için kendi işini yapamıyormuş.

Şimdi efendim, Mehmet’i çalıştırmak lazım; neden? Çünkü Mehmet’in elinde çok güzel petrografik veriler var. Dolayısıyla, bu yeni model ışığında Mehmet’in söyleyeceği çok şey var. Ben Mehmet’e, “Muaviye’nin ricası üzerine Erzurum’da anlattıklarımı yazıyorum, bir makale haline getiriyorum. Bunun petrolojik çıkarımlarını ve neticelerini de birisinin yazması lazım. Senden başka birisi bunu yapamaz. Sen doktora- nı orada yapmışın, konuyu gayet iyi biliyorsun” falan dedim. “Ben yaparım hocam” dedi. “Öyle değil, karşıma oturacağ- ının, bitene kadar odadan çıkmayacaksınız!” dedim. “Ya işte çocuk var!” diye sızlanmaya başladı. “Mehmet, öyle bir şey yok, makale bitmeden çıkmayacaksınız! İstersen karını ara, ‘Celâl beni metazori tutuyor’ de, hiç umurumda değil! Ama

bu bitecek, ondan sonra gideceksin. Karın seni boşarsa da umurumda değil! Sıkıysa çık!”

— *Göze alabildi mi?*

— Mehmet benimle oturdu sabahlara kadar. Ben makalemi yazdım, o makalesini yazdı. Bunların ikisi de yayımlandı ve müthiş citation aldı. Bundan sonra Mehmet, gerek Ruslar’la, gerek diğer gruplarla ortak projeler üretti, tekrar Doğu Anadolu’ya gitti ve yeni modeller ışığında veri topladı. Buradan bir sürü makale çıktı.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM  
College de France'da Bir Hoca

*Ben, Fuat Sezgin'le tanışana kadar İslam âleminin bilimde bu kadar büyük işler yaptığını bilmiyordum. Benim bildiğim, herkesin bildiği: İslam âleminin görevi, eski Yunan bilimini tercüme ederek, yani konserve yaparak Batı'ya, Rönesans'a takdim etmektir. Fuat Bey'le tanıştıktan sonra bunun böyle olmadığını, İslam âleminin Yunan bilimini çok temkinli bir gözle ele aldığını, buna bir sürü buna ilaveler yaptığını hayretler içerisinde gördüm ve Fuat Bey'in üretimi karşısında da bir o kadar hayrete düştüm. Düşün, bin küsur kitap, insanın aklı duruyor.*



*1998 Mayıs. College de France'da verdiğim ilk derste annem ve babamla  
Gillautne Bude heykelinin önünde.*



— *Sonra?*

— Bütün bu gelişmeler olurken Xavier Le Pichon'un aklına beni Collège de France'a hoca yapmak geldi.

— *Sene?*

— Sene 2005. Xavier Le Pichon, "Seni Collège de France profesörü yapalım, ister misin?" diye sordu. İstemem denilecek bir şey değil ki bu, müthiş, dehşet, hayal bile edilemeyecek bir şey. Benim Collège de France'la ilk temasım da şöyle olmuştı: Üniversite öğrencisiyken Paris'te Olivier Monod'nun evinde kalıyordum. Olivier'nin babası Nobel almış meşhur Jacques Monod. Jacques Monod nerede çalışıyordu? Collège de France'ta. Ben Collège de France'ı ilk defa duyuyorum. Olivier anlattıydı, Collège de France'ın ne olduğunu o zaman. Ulaşılamaz yerlerden biri Collège de France, bulutların üzerindeki Olimpos tepelerinden birisi. Birdenbire biri, "Collège de France'ta profesör olmak ister misin?" deyince, hemen gözümün önüne Jacques Monod geldi. Jacques Monod'nun bulunmuş olduğu yerde insan görev kabul etmez mi?

— *Hiç tereddüt etmediniz...*

— Hiç tereddüt etmedim. Ne kadar para alacağım, diye bile sormadım. Hatta Oya'ya bile fikrini sormadım ve kabul ettim. Oya'ya daha sonra söyledim. Oya da, "Zamanı mıydı? Asım'ın mektebi var" falan dedi. "Hiç mühim değil, hatta Asım'ı da götürüyorum. Asım'ın da Türkiye'deki bu havadan çıkması lazım. Gerçek bir mektep görsün çocuk" dedim. Gerçi Alman mektebi iyi mektep ama Türkiye'de ne kadar iyi

olabilirse o kadar iyi tabii. Çocuk gerçekten modern bir şehirde yaşasın, gerçek insanlarla bir arada olsun, gerçek entelektüelleri görsün istiyordum ben. Dolayısıyla biz kalkıp Paris'e gittik. Oya, Amerika'daki bir arkadaşının aracılığıyla Paris'te bir apartman dairesi buldu; enfes, direkt Eyfel'e bakıyor. Tabii Paris'te bir başka büyük avantaj vardı ki onu daha sonra öğrendik.

— *Neydi o?*

— Hava Ataşemiz Hava Pilot Kurmay Albay Erhan Pamuk (şimdi Tuğgeneral) ve ailesi.

— *Nasl bir avantajdı bu?*

— Pamuk Generalim ve ailesi bizim oradaki ailemiz oldular. Kendisine, Celasin Generalim, benim Paris'e Collège de France profesörü olarak geleceğimi haber vermiş. Biz oraya gider gitmez, Pamuk ailesine dahil olduk. Gerek Pamuk Generalimin kendisi ve muhterem eşi Ferda Hanımefendi, gerek kızları Gizem ve Gözde bize çok büyük bir yakınlık gösterdiler. Oya diyor ki, "Onlar olmasaydı o kadar Paris'te kalabilir miydim, bilmiyorum."

— *Niye?*

— Hayatımız kolaylaştı. Pamuk Generalim sayesinde orada Silahlı Kuvvetler Ataşemiz Muhabere Kurmay Albay (şimdi Tuğgeneral) Mehmet Okkan, Deniz Ataşemiz Deniz Albay Abdullah Günbatan ve Silahlı Kuvvetler Ataşe Yardımcısı Jandarma Binbaşı (şimdi Albay) Vural Erol'u da tanımak fırsatını yakaladık, dördü müthiş bir ekip oluşturmışlardı. Onlarla iftihar ettim. Ülkemizi Paris'te en iyi onlar (ve eşleri) temsil ediyordu. Eşlerinin askeri misyon şeflerini toplayıp verdikleri yemekleri ve beceriyle yaptıkları Türkiye propagandasını anlatmaya bu kitabın hacmi inan yetmez. Her şeyden evvel, modern Türk kadını nedir, onların saygıdeğer şahıslarında herkes onu tanıyordu. Mesela somut bildiğim bir şey, Ferda Hanım'ın pek çok yabancı misyon şefini ve ailele-

rini Türkiye'yi ziyaret etmeye ikna etmesi olmuştur. Gene mesela, yıllardır Paris'te yapılmayan 23 Nisan kutlamalarını askeri atışelerimiz başlattılar. Benim açış dersime, -bu tür açış derslerine, dersi veren yabancıysa eğer, ait olduğu ülkenin büyükelçisinin gelmesi gelenek olduğu halde- büyükelçimiz zahmet buyurup gelmedi, ama askerler (o gün ikisi Paris dışında görevli olduğu için) Pamuk Generalimin şahsında geldiler. Yukarıda dediğim gibi, Xavier Le Pichon da buna çok memnun oldu ve Pamuk Generalimin şahsında tüm Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bilimsel araştırmalara verdiğı destekten ötürü herkesin arasında yüksek sesle teşekkür etti.

— *Ne kadar kalacaksınız ki orada?*

— Bir akademik yıl kalacağız, Asım'ın buradaki Alman Lisesi ile anlaştık, “Hiç mühim değil, orada da Alman Lisesi var” dediler. Asım hemen oraya transfer edildi. Biz de gidip yerleştik. Benim için bir cennet ama Oya aynı fikirde değil. Efendim apartmanı pis buldu, mobilyaları beğenmedi. Hiç mühim değil, bunları unut, Paris'tesin. Şöyle çık dışarı, ciğerlerini Paris'in havasıyla doldur, başka bir şeye gerek yok. Büyük bir şans eseri Paris'te sevgili dostum Şevket Şen var. Şevket Şen, o tarihte Milli Tabiat Tarihi Müzesi Paleontoloji ve Jeoloji Bölümü Direktörü olmuştur.

— *Paris'te...*

— Paris'te. Dolayısıyla kendi ofisini terk etmiş, direktör ofisine yerleşmiş. Kendi ofisi boş duruyor. Şevket'in ofisi müzede herkesten uzak bir köşede ve oraya gidebilmek için koleksiyonların içinden yürüyorsun. “Orayı sana vereyim” dedi. Bu arada Collège de France bana nerede ofis istediğini sormuştu. Böyle bir seçme hakkım da var. Ben, “Muséum National d'Histoire Naturelle'de bir yer istiyorum” dedim. Dünyanın en eski ve en zengin doğa tarihi koleksiyonlarının bulunduğu yer bu müze. Fransa'nın en büyük doğa tarihi kütüphanelerinden birinin bulunduğu yer. Öyle bir kütüphane ki yok yok! Ben bir keresinde kütüphaneye git-



tim, Steno'nun 1667 yılında kaslar hakkında yayımladığı kitabı arıyorum. Öğlen vaktiydi. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte genç bir zenci çocuk oturuyordu. Belli ki esas kütüphaneciler yemeğe gitmişler ve bunu bırakmışlar oraya. Çocuğa istediğim kitabı söyledim. Bilgisayara baktı ve "Bizde o kitap yok" dedi.

— *Şimdi size söylenecek laf mı bu?*

— Ben de, "Bak, bu kitap bu kütüphanede yoksa seni, Paris'teki bütün aileni ve Afrika'daki bütün kabileni Tour d'Argent'da -Paris'te kişi başına 500 Euro ödenen bir lokanta bu yemeğe davet ediyorum. Bak, sen, Paris'teki ailen ve Afrika'daki kabilen dahil. Uçak paraları da benden, hepsini vereceğim!" dedim. Bu konuşma cereyan ederken kütüphaneci bir kadıncağz, herhalde arka odada sandviçini yiyordu, duydu bunu ve geldi. "Ne arıyorsunuz?" dedi. "Ben Steno'nun *Myologicae Specimen*'ini arıyorum" dedim. Çocuğa döndü "O, orada değil, ancien fond'da" dedi. Ancien fond daha bilgisayara girmemiş. Kadıncağz büyük, basılı kataloğu açtı; çat, çat, çat sayfaları çevirdi, bir sayfaya geldi, "Hangi baskısını istiyorsunuz?" dedi. "Mühim değil, 1669 baskısı da olur" dedim. Gerçi kitap 1667'de basılmış, ben 1667'dekini gördüm (çünkü bende var), 1669'u bulması için ileri gitmesi lazım. "Tamam" dedi, "bunu verelim". Kitap geldi, kitabı bir açtım, üzerinde Cuvier'in şahsi damgası var. Cuvier'in şahsi kütüphanesinden çıkmış.

— *Kendi kitabı yani....*

— Kendi kütüphanesi, müzeye kalmış. Cuvier, müzenin adamıydı. Ve zenci çocuğa, "Bak" dedim, "burada, böyle kitapların olmaması mümkün değil. Sen, bilmiyorum ne kadar farkındasın, dünyadaki en büyük doğa tarihi müesseselerinden birindesin şu anda. Buraya ben çocukluğumdan beri gidip geliyorum; burada yok yok!"

— *Peki ne kadar ücret ödüyorlardı size?.*

— Hatırlamıyorum, Oya'ya sor onu. 5500 mü, 6000 Euro mu ne, yani Amerika'da aldığımdan çok daha az bir para ve Fransa'nın en büyük maaşı. Bir profesöre ödeyebileceği en yüksek maaşı alıyorum, fakat bana deseler ki üstüne para ver, onu da verecektim. Collège de France'ta profesörsün, şakası yok bunun. Ben Paris'e gittim, bir elimde atama mektubum, diğerinde Türk pasaportu. Pasaport polisi gayet küstah bir edayla her zamanki gibi, "Fransa'da ne yapacaksınız?" dedi. Öyle deyince ben hiç cevap bile vermedim, mektubumu ittim alttan. Mektubu bir açtı, ayağa kalktı, yani resmen ayağa kalktı herif. "Hoş geldiniz sayın profesör," dedi, "buyrun" dedi, bakmadı bile hiçbir şeye.

— *Yani Collège de France'ın böyle bir itibarı var...*

— Tabii herkes biliyor. Şimdi Collège de France'taki profesörlerin görevi şu: Her yıl dokuz saat konferans vereceksin.

— *Ders filan yok yani...*

— Dokuz tane konferans ve bunlar bir kurs, bir ders çerçevesi içinde toplanıyor. Sen ilan ediyorsun, şu konuda ders vereceğim, diyorsun. O dersin dokuz tane konferanstan ibaret. Bu dokuz konferansa paralel dokuz tane saatin daha var. İstersen o dokuz saati kendin doldurur, dersi 18 saate çıkartırsın. İstersen kendi dersine paralel, o konunun bir uzmanını davet edip seminer verdirirsin. Onu tercih ediyor Collège de France'ın profesörleri ki akıllıca bir şey. Çünkü bütün dünyadan adamlar davet ediliyor, bütün paraları da Collège de France veriyor. Ben de bunları sıraya dizdim. Mesela ilk benim konferansımın paralelini, nur içinde yatsın merhum Jean Pierre Vernant verdi. Jean Pierre Vernant, konferans verdiği zaman 80'inin üstünde, elinde hiçbir diapositif, hiçbir not, hiçbir şey yok. Geldi, konferansına bir başladı, bir buçuk saat, böyle bütün salon, ben dahil, ağzımız açık bir şekilde kendisini dinledik; muhteşemdi, muhteşemdi...

· *Sizin de benzer şeyler yapmanız gerekiyor...*

— Evet. Bu konferansçılar da seçmen lazım. Arkasından da, davet edip kabul ettiklerini öğrenerek Collège de France’a bildirmem lazım, ki onlar da davet edecekler. Şimdi önce Xavier ile benim dersimin konusunu konuştuk; “Hangi konularda ders vereyim” diye sordum. Xavier, “Bir derdimiz var, müşteri azalıyor” dedi. Çünkü bu verilen derslerin müşterisi kaydolan öğrenciler falan değil, Collège de France halka açık bir müessese; imtihanı yok, diploması yok, hiçbir şeyi yok. Tam bir saat konferans veriyorsun, iki kişi de gelip dinlese hiç mühim değil. Matematikçiler falan konferans verdiği zaman sadece üç beş kişi geliyor, onlar da kendileri, misafirler bile önemli adamlar oluyor. Xavier, “Burası halk için kurulmuş bir müessese. Dolayısıyla öyle bir konu seçelim ki müşteri fazla olsun. Sen yine Orta Asya’da kabuk büyümesi falan anlatırsan kimse gelmez.” “E ne yapalım?” “Tektonik tarihi anlat” dedi. Şimdi tektonik lafı biliniyor, “Ben eski Yunan’dan başlayıp bugüne kadar anlatırım” dedim. “Tabii bir de seminerci bulacaksın, bu kadar, senin mesuliyetin bundan ibaret” dedi. “Teşekkür ederim” dedim. Seminere davet ettiklerimden birisi, Alfred Stükelberger’in bir öğrencisiydi. Klaudios Ptolemaios hakkında tez yapmış çocuk. Tezini daha bitirmemişti ama onu davet ettim.

— *Öğrenciyi mi davet ettiniz?*

— Evet ve bu onun için çok önemliydi. Daha öğrenciyken Collège de France gibi bir yere davet edilmek ne demek, düşünsene... Gelirken Alfred bana, “Senden bir ricam var, biz Bibliothèque Nationale’de iki tane Ptolemaios elyazması görmek istiyoruz, bunu ayarlayabilir misin?” dedi. “Bakalım, memnuniyetle” dedim. Bibliothèque Nationale’e telefon ettim. “Ben Collège de France’ta profesör” deyince, karşıdaki “Hemen, peki, derhal, hiç dert değil” diye cevap verdi. Alfred ve öğrencisi Florian geldiler, “Haydi gidelim” dedik. Bibliothèque National’in Cardinal Richelieu’daki eski yerine gittik. Yunanca Elyazmaları Bölümü’nün başkanı bizi kapıda karşıladı. “Hoş geldiniz sayın profesör” dedi. Ben Alfred’i ta-

nıştırdım, yukarıya çıktık. Herkesin okuduğu bir salon var, hayır buraya değil, içeriye özel bir odaya alındık. Bir baktık Alfred'in istediği elyazmaları gelmiş, hazır, onlar açıldı. Tesadüf, bizi karşılayan Fransız çok iyi Almanca biliyor, Alfred'le oturdular, güzel bir Almanca sohbet ettiler. Tam kitaplara bakılacak, bir baktım Alfred çantasını açtı, bir çift eldiven çıkardı. Herkes eldivenini taktı...

— *Eh, bu kadar titizlik de son derece doğal herhalde...*

— Şimdi bu Alfred'in öğrencisi daha sonra Collège de France'ta kendi tezi hakkında bir konferans verdi. Tezindeki en önemli iddia şuydu: Ptolemaios'un, yani Batlamyus'un kitabı 6-7. yüzyılda ortadan kayboluyor, 13. yüzyılda tekrar ortaya çıkıyor. 13. yüzyılda tekrar bulunan nüshanın haritaları yok. Ondan sonra iddia çetrefilleşiyor. Bir grup bilim adamı diyor ki, "Hiçbir zaman haritalı bir Batlamyus bulunmadı ama Batlamyus'un kitabı dijital bilgi verdiği için haritayı baştan kurmak mümkün. Ben bunu denedim ve yapabildim.

— *Dijital bilgiden kastınız?*

— Dijital bilgi veriyor, yani şu nokta şu koordinat, şu nokta şu koordinat, şu nokta şu koordinat. Bu koordinatları yerine koyduğun zaman harita cuup diye çıkıyor ortaya, yani gayet güzel. Fakat Florian, yani Alfred'in öğrencisinin iddiası, ta Ptolemaios'un zamanından ortaçağa kadar gelen bir harita geleneği var ve haritasız Ptolemaios nüshası bulunduktan sonra bir tane de haritalı bulunuyor ve ilk haritasız nüshayı arattıran İstanbullu bilgin keşiş Maksimus Planudes, haritalısının da bulunmasına o kadar memnun oluyor ki bu konuda bir şiir yazıyor ve bu şiiri okuduğun zaman hakikaten adamın çok güzel şekillendirilmiş bir nüsha ele geçirdiğini anlıyorsun. Dolayısıyla ben Alfred ve Florian'la aynı fikirdeyim: 13. yüzyılda haritalarıyla birlikte bulundu Ptolemaios. Florian, Collège de France'ta bu konudaki yeni gelişmeler hakkında bize çok güzel bir konferans verdi. Ondan sonra Collège de France'taki bütün derslerime bu tip konferans veren kişile-

ri davet ettim. Bunlardan biri de Fuat Bey. Fuat Sezgin Hoca. Fuat Sezgin Hoca gelememi, fakat konferansımı gönderdi. Dolayısıyla ben de kalktım, konferansı orada okudum.

— *Siz Fuat Bey'i ne zamandan beri tanırıyorsunuz?*

— Ben Fuat Sezgin Hoca'yı 1980'li yılların sonundan beri tanıyorum. Tanışma vasıtamız da rahmetli Kazım Çeçen'di. Kazım Çeçen, Fuat Hoca'ya hayran bir insandı. "Fuat deli, fakat çok faydalı bir deli" derdi ve kendisiyle geçinmenin çok zor olduğunu söylerdi. Ben Fuat Bey'i tanıdıktan sonra Kazım Çeçen'le aynı fikre vardım. Hakikaten Fuat Hoca ile geçinmek çok zor, fakat Fuat Hoca'yla geçinmenin zorluğu Fuat Hoca'nın kendisinden ziyade, onunla geçinmeye çalışan insanlardan kaynaklanıyor. Yani belli bir aptallık ve cehalet düzeyindeyseniz, Fuat Bey'le geçinmeniz mümkün değil. Çünkü Fuat Bey sizi bir yerde yakalayıp atıyor çevresinden. Dolayısıyla Fuat Bey'le sürekli geçinebilmek için belli bir IQ ve bilgi seviyesinin üzerinde olmanız lazım, Fuat Bey çok açık belli ediyor, belli bir düzeyin altında çevresinde insan istemediğini. Öyle olunca, pek çok kişi için geçinilmesi zor bir adam haline geliyor. Fakat Fuat Sezgin, bana yeni bir dünya açmış bir adam.

— *Hangi manada?*

— Şöyle: Ben, Fuat Sezgin'le tanışana kadar İslam âleminin bilimde bu kadar büyük işler yaptığını bilmiyordum. Benim bildiğim, ekseriyetin bildiği idi: İslam âleminin yegane başarısı, eski Yunan bilimini alıp tercüme etmek, yani konserve yapıp Batı'ya, Rönesans'a takdim etmektir. Ben böyle düşünüyordum. Fuat Bey'le tanıştıktan sonra bunun böyle olmadığını, İslam âleminin Yunan bilimini çok eleştirel bir gözle ele aldığını, buna bir sürü ilaveler yaptığını, gelişmelere neden olduğunu hayretler içerisinde gördüm ve Fuat Bey'in üretimi karşısında daha çok hayrete düştüm. Düşün, 1000 küsur kitap (makale değil, koca koca kitaplar), insanın aklı duruyor; bunun yanında sayısız konferans, dünyanın çeşitli yerlerinde

kurulmuş müzeler; şahane bir şey. Ben Fuat Bey'in enstitüsünde birkaç kere onun misafiri oldum, gece de orada kaldım. Fuat Bey, bana doğrudan öğrencisi muamelesi yaptı. O kadar ki ebced hesabını ben Fuat Bey'den öğrendim ama nasıl öğrendim? Fuat Bey bana fotokopi verdi, aldım öğrendim. "Hocam, bir şey anlatmayacak mısınız?" diye sordum, "Seninle kaybedecek vaktim yok benim, bir sorun olursa gel" dedi. Hakikaten bir sorun olmadı ve ben ebced hesabını öğrendim. Arkasından da, gerek Hwarizmi'nin, gerek Suhra'ın koordinatlarını okuyabilir hale geldim. O koordinatlarda sorun olduğu zaman bazen hocayla konuşuyorduk. Mesela, İslam yazmalarının her zaman noktalandırılmadığını öğrendim. Buna benzer şeyleri Fuat Hoca ayaküstü söylüyordu.

— Yani "Aç çeşmeyi iç suyu, Han Ahmed'e eyle dua" mısramdan çeşmenin yapılış tarihini çıkartacak kadar biliyor musunuz tarih düşürmeyi...

— Tabii onu bilirim ama benim öğrendiğim o değildi. Fuat Bey'in bana öğrettiği şuydu: Hangi harflerin karşısına hangi rakam değerleri gelir, bunları bilmen lazım. Bunları bilmen lazım ki Ptolemaios'un, yani Araplar'ın tercüme ettiği ve geliştirdiği koordinatları okuyabilesin. Biliyorsun, ebced hesabı Yunancadan gelme. Harflere rakam değeri verilmesi ile ilk kez Milet'te yapılıyor. Bunun yanılmıyorsam bir de İbrani-ce'de daha da eski bir karşılığı var.

— Galiba...

— Onu bilmiyorum ben, bu eski bir Sami geleneği gibime geliyor ama o bizi ilgilendirmiyor tabii. Esas ilgilendiren elimizdeki koordinatlardan bir harita üretmek.

— Sadece o kadar değil elbette: Fuat Hoca'nın size bir fotokopi parçası verip "Al, ebcedi öğren" demesi ve sizin de öğrenmeniz son derece önemli...

— Evet ama maksadımız haritayı okumaktı. Çünkü Fuat Bey, benden o haritayı baştan kurmamı istedi. O haritayı

baştan kurduktan sonra bunu bilgisayara naklettik. Hatta Fuat Bey de geldi, İTÜ’de bilgisayarın başına oturdu, bizim Ufuk’la beraber tek tek bütün dağları filan elden geçirdi. Dolayısıyla o Collège de France’taki konferansların, daha doğrusu derslerin birini, Fuat Bey’in coğrafya tarihinde açtığı bu yeni çağıra ayırdım: Fuat Bey neler buldu? Sonra Fuat Bey’in konferansını arkasına ilave ettim. Son derece faydalı oldu.

— *Hayatınızda iki Fuat var. bunların ikisi de dünya görüşü itibariyle sizden farklı duruyorlar; Fuat Köprülü ve Fuat Sezgin...*

— Evet. Fuat Sezgin, inançlı bir Müslüman ama benimle olan ilişkilerinde sorun teşkil etmiyor bu. Çünkü benim ateist olduğumu biliyor. Bugüne kadar hiçbir pürüz ortaya çıkmadı aramızda...

— *Niye çıksın ki?*

— Hiçbir şekilde çıkmadı. Hatta o bana takılır, ben ona takılırım. Ben bir kere Enstitü’den çıkıyordum, Fuat Hoca, “Nereye gidiyorsun?” dedi. Benim de muzipliğim tuttu, “Hocam, sizin enstitünün misafirhanesinde kalıyorum ya, bazen akşamları burada yiyorum. Yemek için güzel domuz sosisleri alacağım kendime” dedim. Hiç unutmam, “Bana bak, onlarla içeri girme, nerede yiyorsan git ye, öyle gel” dedi. Hâlâ “Domuz sosislerini alıp size geleceğim hocam” diye takılırım.

— *Fuat Hoca’yla birlikte İslam dünyasının Rönesans’a katkıları olduğunu da gördünüz.*

— Rönesans’a katkı değil sadece. İslam dünyası Rönesans’ın oluşmasında çok önemli bir rol oynuyor. Zaten Fuat Hoca “rönesans”, yani yeniden doğuş lafına da karşı. “Yeniden doğan bir şey yok, sadece bir kültürden diğerine taşman, taşınırken de gelişen bilim var” diyor.

— *Yani bilim İslam dünyasında da var...*

— Çok önemli bir bilim üretimi var, öyle böyle değil. Bana bu anlayışı Fuat Bey kazandırdı ve şunu öğretti: Bilim iltifat gördüğü kültüre gidiyor. Bilimin içinde doğduğu kültür, Yunan kültürü. Daha sonra bu kültürü terk ediyor. Bir bakıyorsunuz, Müslümanlar uygun bir ortam yaratıyorlar. Beyt-ül Hikma ile beraber Bağdat'a geliyor. Sonra bir bakıyorsunuz, 12. yüzyılda manastırlarda bir ortam oluşmaya başlıyor, hafifçe oraya bulaşılıyor. Fakat esas 15. yüzyıldan sonra Avrupa'da ortam oluştuğu için o tarafa doğru kayıyor. Bilim bugün Avrupa'da, Batı dünyası dediğimiz dünyada yaşıyor. Bu konuda bir anımı nakledeyim: Makedonya Bilimler Akademisi'nin 30. kuruluş yıldönümü münasebetiyle Makedonya Bilimler Akademisi, Türkiye Bilimler Akademisi marifetiyle bir Türk akademisyeni davet ettiydi, O zaman da Türkiye Bilimler Akademisi Başkanı Ayhan Çavdar Hoca...

— *Sene?*

— 1998. Ayhan Çavdar Hoca bana, “Sen git” dedi. Nasıl olsa eski memleket bizim, Cevdet’le biz arabayla Üsküp’e gittik. Giderken ben Fuat Hoca’ya telefon ettim, “Hocam böyle böyle, orada bir konuşma yapacağım, sizin bana diyeceğiniz bir şey var mı?” diye sordum. “Bak, sana yeni bulduğum bir şeyi göstereyim. İstanbul’daki Selimiye Camii’ndeki bir muvakkidin elinde Avrupa şehirlerinden Üsküp’ün koordinatı var. Kepler’in elindeki koordinatlardan 10 derece daha doğru.” Fuat Bey, “Bak buradan şu ortaya çıkıyor: Selimiye’de iş yapan muvakkit, elindekinin kıymetinin farkında değil, onu bir yerden kopyalamış ama bu bilgi İslam âleminde var ve Kepler’inkinden daha iyi. Şimdi bunu ben sana niye anlatıyorum? Üsküp’e git de söyle diye anlatıyorum. Bunu ‘İşte Müslümanlar da neler yaptılar’ diye böbürlenelim diye anlatmıyorum. Bunu şunun için anlatıyorum: Bilim iltifat gördüğü yerde olur ve bilim, kültürden kültüre dolaşır. Hangi kültür bilime iltifat ediyorsa, bilim o kültüre gelip yerleşir” dedi.

*Bilim canlı bir organizmadır diyor...*



— Evet, bu çok önemli bir nokta. Ben bunun üzerine bir diyagram çizdim ve Fuat Sezgin’e, “Bakın şöyle olur: İki kültür temasa gelir, eğer bir kültür bilimi almak niyetindeyse, bir kuluçka dönemi vardır. O kuluçka döneminde kopya vardır, sonra yaratıcı dönem başlar, bilimi kendi yaratmaya başlar” dedim. Onların tarihlerini verdi, ben de bir diyagram çizdim. Böyle birbirini izleyen çizgiler halinde bir diyagram çizdim. İşte Yunan’dan Müslüman dünyasına, Müslüman dünyasından tekrar Avrupa’ya bilim nasıl geçiyor?

— *Ve bunu Üsküp’te anlattınız...*

— Üsküp’te bunu anlattım, yayımlandı da! Fuat Sezgin Hoca’nın verdiği bir bilgi ve bir yerde de nasihatı olarak yayımlandı. Ben, “Fuat Sezgin Hoca bana bu bilgiyi gönderdi, şunu anlamamız lazım ki Müslüman kültüründe de bir zamanlar bilim vardı ama yok oldu” dedim. “Şimdi bakın” dedim, “Balkanlar, toplumsal olarak hasta, fakat Balkanlar’da çok büyük bir avantajımız olduğunun farkında değiliz, çok değişik kültürler var. Bunlardan istifade edelim, birbirimizi yemek yerine birbirimizi desteklemek için bu kültür farklılıklarını kullanalım...”

— *Nasıl kullanalım?*

— Bu değişik kültürleri kendi lehimize kullanabiliriz. Birbirlerinden öğrenmeleri için bir ortam yaratabiliriz. Tabii oradaki bilim adamlarının hepsinin hoşuna gitti bu. Toplumlari yönlendiren insanlar bilim adamları olmalıdır. Bilim adamı yönetebilir mi? Yönetemez. Platon’un hayal ettiği filozof falan olmaz ama bilimi anlayan, bilimi özümsemiş ve özellikle görgülü politikacıların olması lazım, bu çok önemli. Görgülü politikacılarla ben neyi kastediyorum? İşte Collège de France’ta benim verdiğim açılış dersine bakanlar, elçiler davet edildi. Çünkü bu açılış dersi çok önemli addediliyor.

— *Bir sürü yerdeki açılışa bakanlar geliyor, cumhurbaşkanı geliyor, başbakan geliyor ona bakarsanız.*

— Valla ben üniversitelerimizde iki açılış dersi verdim, ne bakan gördüm, ne başka birisini. Üniversite personeli dışında hiç kimseyi görmedim. Askeri okullarda açılış yapılırken komutanlar geliyorlar. Ama sivil takımdan, en azından benim derslerime politikacılar kimsenin geldiğini görmedim. Lokal politikacı, belediye başkanıydı, bilmem neydi filan geliyor da...

— *Ama bilgi olarak biliyorsunuz, değil mi? İstanbul Üniversitesi'nin açılışına başbakan geldi..*

— Ama her zaman olmuyor bu, böyle bir âdet yok.

— *Başladı son zamanlarda...*

— Öyle mi, bilmiyorum...

— *İki Fuat'tan söz ediyorduk...*

— Bu iki Fuat benim hayatımda hakikaten çok önemli rol oynamış iki adam, ikisi de tarihçi ve ikisinin de benim üzerimde çok önemli etkileri olmuştur. Bilim nasıl yapılır konusunda her ikisinden de çok şey öğrenmişimdir. Fuat Köprülü ile tanışma imkânım olmadı ne yazık ki. Ama Fuat Sezgin, haftanın yedi günü çalışan bir adamdır, yedi gün, pazar dahil. Her gün saat sekiz gibi enstitüye gelir, en son o ayrılır. Düşünabiliyor musun, enstitüyü kilitliyor ve evine gidiyor Üstelik Fuat Hoca 1926 doğumlu...

— *Ve 147'liklere dahil edilip yurtdışına gönderiliyor 27 Mayıs'tan sonra...*

— Doğru ama bizim ordumuzun işi değil 147'likler. Birbirlerini gammazlamışlar. Fuat Bey, Ahmet Ateş'in kendisini attırdığı kanaatinde.

— *Öyle mi?*

— Evet. Onun ismini anmak dahi Fuat Bey'i çileden çıkarmaya yetiyor. Ahmet Ateş'in bunun hocasına hıncı varmış.

— *Kim o hoca?*

— Meşhur Helmuth Ritter. “Helmuth Ritter’i kovdurdular, Helmuth Ritter, Türkiye’yi ağlayarak terk etti” diyor. “Ben kendisini yolcu ediyordum, ağlayarak terk ettiğini gördüm, arkasından da beni attılar” diyor.

— *Yahudi profesörlerden mi?*

— Ritter’in Yahudi olduğunu zannetmiyorum. Ritter’in buraya gelme sebebi herhalde burdaki muazzam İslam eserleri kütüphaneleri. Bu adam bir de eşcinselmış üstelik.

— *İyi de Türkiye’de en azından görünürde eşcinsellere öyle pek hayırbah bakmazlar...*

— Valla, Türkiye Cumhuriyeti’nin o zamanki politikası, kaliteli bilim yap da, kim olursan ol gel tarzında. Atatürk’ün politikası bu, çünkü en iyisini istiyor. Bunun için de hepsini toplamış, ne gelirse toplamış. Fuat Bey, “Helmuth Ritter’in eşcinsel olması bahis konusu dahi olmıyordu. Aklımıza bile gelmediydi böyle bir şey” diyor.

— *Biliyorlar mıymış?*

— Biliyormuş tabii canım. “Ama bahis konusu bile olmıydı böyle bir şey” diyor Fuat Bey. O zamanlar üniversite içindeki hoşgörü inanılır gibi değil. Gençler arasında tabii....

— *Yeniden College de France’a dönersek....*

— Collège de France’taki derslerimi bitirdiğim zaman benden ders dinleyenleri, ders süresince tanıdığım zaman benden ders bittikten sonra yanıma gelenler vardı. Bunlar arasında taksi şoföründen, banka müdürüne kadar değişen spektrumda insanlar vardı. Mesela, bunlardan birisi, benim derslerimi dinlemek için her hafta Orléans’tan geliyordu. Son dersimde pek çok kişi bana hediye getirdi. Bir hanım, meşhur Abbé Soloviev hakkında babasının yazdığı bir kitabı getirdi. Ben bilmiyordum bu kitabı. Kadıncağzı, o kitabı bana hediye getirdi. “Siz Soloviev’den bahsettiniz, babamın onun hakkında

yazdığı kitabı size hediye ediyorum” dedi. Orleans’tan gelen adamcağız, bana Paris’in bir fotoğraf kitabını hediye etti. “Bir sene Paris’te kalacaksınız, hoş bir hatıranızın olması için bu fotoğraf kitabını veriyorum” dedi. Çok hoş bir jestti...

— *Öyle bir gelenek mi varmış orada?*

— Hayır, duymadım böyle bir şey.

— *O zaman size özel bir durum bu...*

— Hayır, kibar insanlar oldukları için böyle davranıyorlar. Benden ders dinlemeye gelen insanların çeşitliliği, beni hayretlere düşürdüydü. Mesela, dünyaca meşhur Claude Froidevaux vardır, jeofizikçi, muntazaman her derse geldi. Buna benzer bir sürü kişi geldi derslerimi dinlemeye ve ben çok etkilendim bundan. Collège de France tecrübesi çok hoş oldu. Bir seferinde Michael Foucault’nun adına bir meydan yapılması bahis konusu olduydu. Hemen Collège de France binasının önünde küçük bir park var, minicik, onun ortasında da Dante’nin bir heykeli duruyor. “Buraya Michael Foucault’nun adını verelim” dediler. Ben, “İtiraz ederim” dedim. Yabancı olduğum için benim oy verme hakkımın olmadığı çıktı ortaya daha sonra ama buna rağmen dinlediler beni. Ama gene de Foucault’nun adı verildi meydana; herhalde Dante’nin kemikleri sızlamıştır. O çok hoşuma gitti.

— *Foucault’ya karşı mısınız?*

— Hayır, yaptıklarını falan biliyorum, onun için itiraz ettim. Bu kadar adam dururken Michael Foucault’nun adını vermenin âlemi var mı? Collège de France’ın boğçasında neler var, değil mi? Niçin Jacques Monod’nun adını vermiyoruz, çok daha büyük bir adam. İnsanlığa olan hizmeti çok daha büyük olan bir adam. Ama enteresandı, oradaki hava benim çok hoşuma gitti.

— *Mexico City’de, kentin merkezinde bir mahalle vardı, bizim otelin olduğu mahalle. Çevredeki sokakların ismi Lenin*

*Sokağı, Aristo Sokağı, Dante Sokağı, Makyevel Sokağı'ydı... Aklınıza düşünce tarihinden kimler geliyorsa, onların isimlerinin olduğu sokaklar vardı. İşte İstanbul, dünyanın en önemli merkezlerinden birisi...*

— Değil, artık değil...

— *Öyle veya değil ama sokak isimlerimiz de ortada işte. Mustafa Kemal dışında kaç kişinin ismi var ki?*

— Şimdi, dünyanın tanıdığı insanları Türk toplumu tanımıyor...

— *Meksikalılar da belki tanımıyordu...*

— Yoo, o doğru değil. Meksika'da bu geleneği yerleştiren bir adam var, sen onu göz ardı ediyorsun.

— *Kim?*

— Alexander von Humboldt. Alexander von Humboldt'un Güney Amerika ülkeleri üzerinde etkisi çok büyüktür. Bütün Güney Amerika ülkelerinde heykeli var bu adamın, Meksika'da da var. Sen dikkat ettin mi Meksika'daki heykellere?

— *Çok fazla heykel vardı....*

— Meksika üzerinde hâlâ von Humboldt'un yarattığı aydınlanmanın etkisi var. Burada böyle bir şey yok. Ancak bize de von Humboldt kadar önemli olmasa bile çok önemli bir adam gelmiş, Prens Piotr Çihaçof, 15 sene kadar Türkiye'de çalışmış, şahane bir eser vücuda getirmiş: *Asie Mineure*. Bu eserin birinci cildi fiziki coğrafya ve arkeoloji. İkinci cildi zooloji ve klimatoloji, üçüncü cildi –bu cilt, üç cilt halinde yayınlanmıştır- jeoloji, dördüncü cildi paleontoloji, beşinci cildi –iki cilt halinde yayınlanmıştır ve atlası vardır- botanik; Türkiye'nin ilk detaylı botanik envanteri. *Asie Mineure*, Türkçeye tercüme edilmediği gibi, hiçbir kütüphanemizde de komple bir setini görmedim. Galiba İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü'nde bir tane vardı, o da yok oldu.

— Niye söylemiyorsunuz, bunu TÜBA veya İTÜ niye yapmıyor? Akademi'nin işi bu değil mi?

— Çeşitli ortamlarda bunları söylemekten dilimde tüy bitti. Fakat bunun yapılabilmesi için milletin bu adamı tanınması lazım.

— Akademi tanısa yetmez mi?.

— Başta Akademi'nin tanınması lazım elbette. Ben başka bir örnek vereyim. Akademi'nin kurucu üyelerinden biri, Murat Sertel, şimdi rahmetli oldu, çok kıymetli bir isim. Ben İhsan Ketin'in adını şeref üyesi olarak teklif ettiğimde, duymamıştı bile ismini. Kimdir bu adam, diye sordu.

— *Buyrun, burası da Türkiye Bilimler Akademisi...*

— Şimdi geçenlerde ben bir laf ettim, Orhan Bursalı da yazısında itiraf etti. Ben dedim ki, "Türkiye'de bilim âlemi yok. Türkiye'de bireysel olarak kıymetli bilim adamları var. Bu kıymetli bilim adamları hep dışarıdaki âlemlerle çalışıyorlar. Her birinin dışarıdaki bir âlemle bağlantısı var ama Türkiye içinde birbirleriyle bağlantıları yok. Akademi bunu sağlamak için kuruldu, bunu -daha önce de konuştuğumuz gibi- bir nebze başardı da ama çok başarılı olamadı.

— *Neden başarılı olamadı?*

— Çünkü Akademi'de bilimsel toplantı yapılmıyor. Arada bir konferans veriliyor, oraya da, İstanbul'da veriliyorsa İstanbul'dakilerin, Ankara'da veriliyorsa Ankara'dakilerin küçük bir kısmı gidiyor. Güzel güzel dinliyorlar, çaylarını içiyorlar, kuru pastalarını yiyorlar...

*Ama Akademi'nin kuruluş amaçlarından bir tanesi bilim camiasını bir araya getirmek değil miydi?*

İdi... İdi... Fakat daha Akademi kurulurken ben bunu söyledim. Dediğim gibi ben kurucu üyelerden biriyim. Bana bu teklif Namık Kemal Pak tarafından yapıldığı zaman, "Bu akademiyi lütfen kurmayın, çünkü bilimin olmadığı yerde Bi-

limler Akademisi olamaz. Bilimler Akademisi tepeden kuramaz” dedim.

— *Kurulursa da böyle olur...*

— Bilimler Akademisi bir ihtiyaç olursa kurulur. Ha, tepeden inme kurulmuş ve başarılı olmuş bir akademi yok mudur? Vardır. Rus Bilimler Akademisi. Rus Bilimler Akademisi’ni bizim deli dediğimiz Çar Büyük Petro kurmuştur, tepeden inme kurmuştur. Ama şu kaideyi koymuştur: Akademiyi hak etmeyen kimseyi seçmeyeceksiniz. Onun için Rus Bilimler Akademisi’ne yıllarca Rus seçilememiştir. Rus Bilimler Akademisi’ni Almanlar ve Fransızlar doldurmuştur. Bunlar Petro’nun ve ondan sonra gelenlerin davet ettiği adamlar, para verdikleri adamlar. Bernouilli’ler, Euler’ler, Lehmann’lar, bu gibi adamlar gelip Rus Bilimler Akademisi’ne oturdu. Ruslar da, “Nedir bu rezillik, bizim akademimiz var, içinde Rus yok” demediler. Çünkü çarlık yönetimi Rusya’ya şu mesajı verdi: Buraya seçilmenin bir yolu var, o da kaliteli bilim insanı olmak. Kaliteli bilim insanı değilsen, Rus olman hiçbir şey ifade etmiyor.

— *Peki bizdeki niye böyle olmadı?*

— Böyle bir şey yapılamaz. Çünkü onu empoze edecek bir irade yok...

— *Siz de kurucu kadrodaydınız, bu iradeyi göstermek sizin işiniz değil miydi?*

— Mümkün değildi. Kurucu üyelikten sonra oraya üye seçerken ne kadar zorlandığımızı çok iyi hatırlıyorum. Ne tür tartışmalar yapıldığını çok iyi hatırlıyorum. Orada derhal belli oldu ki bu mümkün değil. Bilim, laf olsunla olmuyor.

— *Olmaz tabii. Şerif Mardin’i almamak için verilen göz yaşartıcı mücadele, diğer seçimlerde de gösterilseydi, belki başka bir şey olurdu...*

— Efendim, diğer seçimlerde de gösterildi bu direniş. Ama, çeşitli argümanlarla hepsinin üstesinden gelindi sonunda. İnanılmaz argümanlardı bunlar: “Efendim, bu kişiyi seçmezsek, öteki kişi de seçilemez! O da aynı kriterlerde ama öteki kişi çok kıymetli, onu mutlaka seçmek lazım. Dolayısıyla hadi buna göz yumalım...”

— *Klasik Türk zihniyeti gelip yerleşti oraya da...*

— Tabii, ne yazık ki kaçınılmaz bu. Çünkü bilimi gelenek haline getirmiş, bilimi anlayan bir zümre yok. Evet nadir de olsa böyle kişiler var ama bu kişiler bir zümre oluşturabilmiş değil.

— *Neden?*

— Çünkü sayıları yetersiz. Kritik kütle oluşturamamışlar ve toplumu kendilerinin gerekliliği konusunda ikna edememişler. Bizde entelektüel dedin mi ya şair ya kıymeti kendinden menkul “yazar” denen adamlar anlaşılıyor. Osmanlı’ya bakıyorsun mesela bir Nedim, Cumhuriyet’e bakıyorsun mesela bir Nâzım Hikmet. Bunlar olmasa ne olurdu? Hiç. Ama bilim insanlarının olmaması toplumu felakete mahkum etmiştir. Böyle bir gelenek yok toplumda. Ben sık sık orduya vurgu yapıyorum, neden? Çünkü orduda bu gelenek var...

— *Üniversite 1933’te dağıtılmasaydı, bu gelenek teşekkül edebilirdi belki...*

— Doğan Kuban bu noktaya bir kere Paris’teki bir toplantıda temas etti. Hava Ataşemizin, Hava Pilot Kurmay Albay (şimdi Tuğgeneral) Erhan Pamuk’un evinde yenen akşam yemeğinde, Pamuk Albay, Doğan Bey’e, “Hocam, Celâl Türkiye’de üniversite yoktur diyor, siz ne diyorsunuz?” diye sordu. Pamuk Albay’ın da iki kızı var, kızlarını üniversiteye göndermek zorunda ve ailece bir seçim yapacaklar. Kızlar Fransa’da mı kalacak, Türkiye’ye mi dönecek? Ben, “Aman sakın Türkiye’ye gelmesinler, çünkü Türkiye felaket, Fransa’da kalsınlar” diyorum.



— *Doğan Bey ne dedi?*

— Doğan Bey, “Ben Celâl’e katılıyorum” dedi. Öyle deyince Pamuk Albay, “Yapmayın hocam siz de mi?” diye sordu. Bunun üzerine Doğan Bey şunları söyledi: “Bakın albayım, benim babam askerdi. Şimdi siz 1826’da kurulmuşsunuz, ke-sintisiz geliyorsunuz. Arada bir devlet değişimi olmuş, sizde bir değişiklik yok. Halbuki üniversite, 1848’de bir defa kurulmuş, olmamış. 1870’te bir daha denenmiş, olmamış. 1900’de bir daha denenmiş, olmamış. 1933’te bir daha denenmiş, olmamış. 1983’te bir defa daha denenmiş, gene olmuyor.” Üniversite hiçbir zaman dikiş tutturamamış ki Tür-kiye’de. Asker tutturmuş. Asker, Türk toplumun malı, üni-versite değil. Üniversite bir türlü toplumun malı olamamış.

— *Çünkü Batılı...*

— Tamamen Batı’dan alınan bir kurum ve haydi Batı’da var, bizde de olsun diye alınan bir kurum. Mesela Bilimler Akademisi denemesi yapılmış, işte Encümen-i Daniş ama sökmemiş. Orada yapılan hatalar Encümen-i Daniş’in sonu olmuş. Halbuki, zamanın Dışişleri Bakanı Âli Paşa ikaz ediyor, “Devletten adam seçmeyin, devletten seçilenler dengyci bozar” diyor. Ancak dinleyen yok! Bunun için de ancak 12 sene yaşamış. Ondan sonra salnamelerde bile adı çıkmaz hale gelmiş.



— *Siz yaptığınız tahsilden memnunsunuz. ‘Ben çok iyi tahsil gördüm’ diyorsunuz...*

— Ama iyi tahsilin nasıl olacağından kimsenin haberi yoktu. Sadece anam, babam, dedem “Çok iyi oku” falan diyordu, ‘Neden?’ dediğin zaman cevabı yok! Niye iyi okuyayım? İşte okursan adam olursun! Ailede bunun ötesinde cevap verebilecek kimse yoksa...

— *Sizin cevabınız nedir? Mesela Asım neden iyi okusun?*

— Hayattan keyif almak için. Hayatta rahat yaşayabilmek için...

— *Eğitimin karşılığı olarak böyle bir şey söyleyen nadir insanlardan birisiniz. Eğitim, iki nokta üst üste, “hayattan keyif alma...”*

— Tabii, hayatta etrafınla diyaloga girebilmek, etrafını tanıyabilmek, değil mi? Bir yere gittiğin zaman koyunun kavala baktığı gibi bakmamak...

— *İsterseniz kavalın koyuna diyelim!*

— Veya kavalın koyuna, ne istersen diyebilirsin, anlatabiliyor muyum? Gittiğin her yerden bir şeyler çıkartabilmek, bir şeyler öğrenebilmek ve neticede o kainatın yaradılış sürecini kailanda baştan yaratabilmek. Ve dolayısıyla ‘tanrı’ olmanın zevkini tatmak.

— *Yaradılış derken, bir rahatsızlık hissediyor musunuz?*

— Hayır, bir alışkanlığı olduğu için öyle söylüyorum. Nasıl oluştuğunu bilmiyorum, bir oluşum ama ben burada yaşıyorum. Dünyaya gelmişim, bu dünyada su var, taş var, ha-

va var, bilmem ne var; bunları bilmem lazım. Etrafımda cereyan etmiş bir sürü olaylar var, dolayısıyla tarih bilmem lazım. Yani ben konu dahi ayırmıyorum, bilgiyi birbirini etkileyen öğelerden oluşmuş bir bütün olarak görüyorum. Bunun mümkün olduğu kadar fazlasını edinmeye çalışarak yaşamak, hayattaki en büyük tat, daha büyük bir tatmin düşünülemez.

— *Herhalde siz son örneklerden birisiniz, çünkü insanlar belli bir konuya, bir branşa odaklanıp onun dışındaki her şeye kendilerini kapatıyorlar, diğer konularla pek fazla ilgilenmiyorlar. Oysa sizin ilgileriniz çok geniş bir alanda geziniyor...*

— Ben içinde yaşadığım âlemle ilgileniyorum, içinde yaşadığım âlemin her şeyi beni ilgilendiriyor. Âlem hakkında bilgi sahibi olduğun zaman o âlemle temasa gelmek ve diyalog kurabilmek çok kolay hale geliyor. Kendini yalnız hissetmiyorsun. Ben, dünyada hiçbir yerde kendimi yabancı hissetmedim. O kadar hoş bir histir ki bu...

— *Tabiatla mı, toplumda mı?*

— Her yerde. Çin'e gidiyorum; apayrı, yemeğini sevmem, bilmem nesini sevmem ama kendimi yabancı hissetmedim. Çin tarihini konuştuk, çocukken Çin masalları okudularmış bana. İyigün Yayınları'ndan *Çin Masalları* diye bir kitap vardı. Bunları hatırlıyorum ve Jules Verne'in kitaplarından *Çinli Centilmenin Başına Gelenler*, değil mi? Onu okuyorsun, Çin'i biliyorsun. Mesela Türk tarihini okuduğun zaman Çin'i tanıyorsun, özelliklerini biliyorsun, oraya gittiğin zaman, "Bıraktığım yerden devam edeyim" diyorsun...

— *Sanatı niye küçümsüyorsunuz?*

— Ben hiçbir zaman sanatı küçümsemedim.

— *Edebiyat ve şiir hakkında demediğinizi bırakmıyorsunuz ama....*

— Edebiyatı da küçümsemiyorum. Sanat çok önemli, sanat bilimin önşartıdır. Her ikisinde de yaratırsınız ama bilimde

yarattığını kontrol etmek zorundasın; uyuyor mu, uymuyor mu? Çünkü bilim bir nesnenin veya bir sürecin izahı olarak var. Sen o süreci veya nesneyi kafanda başka yaratıyorsun, ondan sonra gözlemlere uyuyor mu, uymuyor mu, kontrol ediyorsun. Sanatta öyle değil, yaratıyorsun, atıyorsun ortaya. Kalite kontrolü yok. Bu beni rahatsız ediyor.

— *Uçabildiğin kadar uç...*

— Tabii, değil mi? Ama sanat yapmayan bir toplum bilim de yapamaz. Hiçbir şekilde yaratıcılık olmaz. Yaşayamaz.

— *Hocam, bugüne kadar bana söylediklerinizden benim edindiğim izlenim şuydu: Edebiyatçılar, şairler, romancılar, tiyatrocular olmasa da olur; yanlış anlamışım o zaman.*

— Hayır hayır, tam tersi. Yaratıcılık çok çok önemli. Jules Verne olmasaydı, Jules Verne'in hayal dünyası olmasaydı, ben olmazdım. Sanatın görevi alternatif dünyalar üretmektir. Bu alternatif dünyalardan beğendiğimizi alıp gerçekleştirmeye çalışmak da belki bilime kalıyor. Fakat alternatif dünya üretemeyen insan değildir. İnsanın en önemli marifeti, alternatif dünya üretmesidir.

— *Bu çok önemli, bilimde de, sanatta da, siyasette de çok önemli...*

Hepsinde. Şimdi, insanı insan yapan yalan söylemektir. Yalan söylemeyen insan olamaz.

*Tabii ki bunu ilke haline getirmesek iyi olur...*

Hayır, ilke haline getirmezse insan insan olamaz...

*Neyi kastediyorsunuz?*

Şimdi neyi kastettiğime gelelim. Etrafımızda bir sürü şey var, bunu izah etmeye çalışıyoruz. Dün akşam sen ne güzel söyledin: “Ay çıkıyor, adam bakıyor, bu olsa olsa Tanrı’dır, diyerek bir izah getirmeye çalışıyor.” Bu izahı kontrol etmeye başladığın zaman bu bilim oluyor. İzahı kontrol etmeye

yanaşmadığın zaman da din oluyor. Bu izahın içerisinde kendini mutlu eden estetik öğeler kattığın zaman sanat oluyor ama hepsinin başında bir alternatif dünya var. Bu dünyayı açıklamaya çalışırken bile sen alternatif dünyalar kuruyorsun, çünkü bu dünyayı bilmiyorsun. Bütün yaptığın, mesela eğer bilim yapıyorsan, bu dünyaya çok benzeyen bir alternatif dünya yaratabilmek, ne kadar benzediğini kontrol ederek, benzemeyen yerlerini daha çok benzer hale getirip en sonunda o alternatif dünyayı bu dünyayla karşılaştırmak. Bu bilimin arzusu, değil mi? Dinin arzusu da alternatif bir dünya yaratmak, o dünya içerisinde hem izahlar olacak, hem kurallar olacak.

— *Peki bilim ya da din insanı mutlu ederken, sanat niye mutsuz ediyor?*

— Bilimin insanı mutlu ettiği doğru değil ki... Bilim bazı insanları mutlu eder, bazılarını mutsuz. Sanat da bazı insanları mutlu eder. Jules Verne, çok mutlu bir sanatkar. Zevkten dört köşe yaşamış. Din insanları mutlu mu ediyor sanıyorsun? Korkutuyor. İnsanı mutlu eden, dinin istediklerine uyarak dinin tehditlerinden kaynaklanan korkudan kurtulmaktır.

— *Van Gogh'tan Beethoven'e, Dostoyevski'den Ahmet Hamdi Tanpınar'a bir mutsuz insanlar galerisi de mevcut....*

— Efendim, doğru ama onları sanat mutsuz etmiyor, onları kendi yaşamları mutsuz ediyor. Mesela Beethoven, bir senede 33 defa ev değiştirmiş. Şimdi normal bir adamın davranışı değil bu. Bir senede 33 defa ev değiştiren bir adamın mutlu olması beklenemez. Ama Beethoven de 9. *Senfoni*'yi bestelerken mutlu oluyor, onun mutsuzluğu başka yerlerden geliyor. Mozart da mutsuz ancak onun mutsuzluğu babasından kaynaklanıyor. Ama müzik yaparken mutsuz değil. Bütün amaç müzik yapmak, öyle değil mi?

— *Belki de mutsuzluğu yüzünden müzik yapma ihtiyacı hissediyor...*

— Hayır, mutlu olmak için yapıyor, o mutsuzluğundan kurtulmak için yapıyor, anlatabiliyor muyum? Mesela Goya'nın o kara resimleri feci resimlerdir ama Goya onları yaparken mutlu oluyor...

— *Şimdi hem sanat hem de bilim adamları için ortak bir nokta var. Oğuz Atay, güzelim romanında der ki, "Benim bu kadar kitap okumuş olmam, bakkalın beni kazıklamasını engellemiyor!" Siz de en iyi bilim adamlarından birisiniz ve sosyal hayatla ilgili pratiğiniz neredeyse sıfır, çünkü sizin için onları idare eden Oya Hanım var.*

— Tabii, benim şanslı bir durumum var, o bilim adamlığından kaynaklanmadı, benim zengin olmamdan ve uygun bir eş seçmeyi bilmiş olmamdan kaynaklandı. Eğer ben bu durumda olmasaydım, İhsan Ketin'den değil, sıradan bir insandan eğitim almak zorunda kalacaktım.

— *Ama genel olarak zihnin tamamını bilime ya da sanata hasretmiş insanlarda, sosyal hayata ilişkin taraflar çok çocuk kalıyor...*

— Yani bir yer aşırı büyüyünce, diğer yerler beslenemiyor, güdük kalıyor. Doğru, doğru ama bunun da sebebi var. Bir şeye tutkuyla bağlandığı zaman gözü başka bir şey görmez insanın. Tıpkı âşık olmak gibi. Zaten bu tutku olmadan da bilim veya sanat yapılamaz. Her şeyde tutku şart. O tutkuyu geliştiremediyseniz, vah yazık size. Benim bir Türkçe hocam vardı ortaokulda Erkan Eren diye, çok kıymetli bir insan ve öğretmendi. Başmuavindi aynı zamanda Işık Lisesi'nde, kendisini hâlâ çok büyük bir saygıyla andığım bir hocamdır. O ikide bir bize, "Mantar gibi gelip geçmeyin" derdi. Eğer o tutkunuz yoksa mantar adayısınız.

— *Peki sizin bilimde bu kadar yoğunlaşmanız, sosyal hayatınızda ironik anekdotlara sebep oldu mu? Mesela cep telefonu kullanamıyorsunuz...*

— Aynen öyle. Cep telefonu sahibi olmadım hayatımda, öğrenmedim, öğrenmek de istemiyorum. Bazı şeyleri bilinçli olarak yapmadım, araba kullanmayı öğrenmedim hiç.

— *İhtiyaç duymadınız, çünkü şoförünüz var.*

— Şoförüm var, evet. Ama hele İstanbul'da otomobil kullanmak, sinir bozucu bir şey, değil mi? İstanbul'un trafiğinin sıkıntısını ben niye çekeyim? İstanbul trafiği olduğu zaman ben ya Cevdet'le sohbet ediyor ya da kitap okuyorum veya gözlerimi kapatıp düşünüyorum. Dolayısıyla o zamanı değerlendiriyorum. Böylece etrafımdaki bir sersem gelip bana vuracak mı diye her an korku içinde yaşamaktansa, gözlerimi kapatıp kendi âlemimde keyif yapıyorum. Onun için benim özel durumumun da yarattığı kolaylıklar var, yani araba kullanmak zorunda kalmadım. Çünkü benim için araba kullanan var. İşte evimin salonlarıyla ilgilenmiyorum, çünkü benim için ilgilenen var. Ben çok şanslı bir adamım. Anasını babasını doğru seçmiş bir adamım...

— *Seçmişten kastınız ne, siz nasıl seçtiniz ki?*

— Doğru, ben seçmedim ama tesadüfen bana bir sürü imkân verebilecek bir ailenin içinde doğdum. Türkiye'de doğmuş olmam çok büyük bir avantajdır. Mesela ben hangi bilimsel geleneği takip etmem gerektiğine kendim karar verdim. Yurtdışında olaydım, bu kadar kolay olmayabilirdi. Çünkü orada yerleşmiş sistemler var. Sizi, ister istemez birinden birine yönlendiriyorlar ama ben yurtdışında okumaya gittiğim zaman kafamda ne olmak istediğime, ne yapmak istediğime dair her şey vardı, böylece çok mutlu oldum.

— *Fuat Hoca'dan daha ünlü oldunuz, Türkiye'de bildiğim kadarıyla şu anda dünya çapında en çok tanınan kişi sizsiniz.*

— Yani...

— *Bu size zaman zaman rahatsızlık veriyor mu, yoksa bir haz kaynağı mı?*

— İşlerimi kolaylaştırıyor, bunun dışında hiçbir faydası yok.

— *Rahatsız olmak için sebep var mı?*



— Hayır. Hiç yok. Elbette, insanın saygı duyduğu insanlar tarafından ödüllendirilmesi hoşuna gidiyor. Mesela Amerikan Bilimler Akademisi'ne seçilmem sürecini Dan McKenzie başlattı ve Dan McKenzie, şu anda dünyada yaşayan en meşhur yerbilimci. Dan gibi bir adamın, "Yahu, Celâl'in de seçilmesi lazım" demesi çok hoş bir şey. Rus Bilimler Akademisi'ne seçilince Rusya'da çalıştım. Çok kıymetli bilim adamlarının olduğu bir memleket ve Rus Bilimler Akademisi'ne kolay kolay adam seçmiyorlar. Oraya seçilmek çok hoşuma gitti. Mesela İngiltere'den, Fransa'dan ödüller almak, Collège de France profesörü olmak, değil mi? Bu pek az insana nasip olan bir şey. Ben bir öğrenciyken Collège de France'ın varlığını Türkiye'de öğrenemediğim için Fransa'da öğrendim. Türkiye'de çalışan bir jeolog olan Olivier Monod ile ahabap oldum. Babası Mösyö Jacques Monod, Nobel ödüllü, Collège de France profesörüydü, o bahaneyle ben Collège de France'ı öğrendim. Yani ulaşamayacak yerlerden biri olarak bir hayal halinde duruyordu Collège de France. Günün birinde kütüphaneye ben onun profesörü oldum, çok hoşuma gitti.

— *Nasıl izah ediyorsunuz bunu?*

— İnsanın yaptığı işlerin belirli bir çevreden kabul görmesi, insana bir güç veriyor. Çünkü yaptığınız şeylerin doğru olup olmadığını her adımda sizin kontrol etmeniz gerekiyor. Dolayısıyla bunu kontrol edecek kaliteli bir zümre lazım. Eğer zümre kalitesizse, siz zıvanadan çıkıyorsunuz ve realiteyle her türlü dayanağınızı kaybediyorsunuz. Türkiye bilim âleminin içine düştüğü durum budur: Türkiye'nin kendi kendini kontrol edebilen bir bilim âlemi yok. Onun için Türkiye'deki kaliteli bilim insanları hep dışarıdakilerle çalışıyor. Çünkü Türkiye'nin kendi içerisinde sizi kontrol edebilecek, yaptığınızı değerlendirebilecek bir bilim âlemi oluşmamış. Dolayısıyla, böyle bir bilim âleminin içinde olduğunuz halde dünyadan iletat görmek, doğru yolda olduğunuzu teyit ediyor.

*'Tevazuu da beraberinde getiriyor mu bu?*

— Tevazudan neyi kastettiğine bağlı. Ben kendimi mütevazı bir insan olarak hiç görmedim hayatım boyunca. Tevazuun pozitif bir değer olduğu konusunda bilgi sahibi değilim.

— *Öyle mi?*

— Evet. Benim hocam John Dewey'nin bir lafı vardı, "Herkes seni, kendi üzerine koyduğun etiket kadar değerlendirir" diye ki, bence çok doğrudur. Ben de tamamen aynı fikirdeyim. Çünkü ürettiğiniz fikirler size mahsus, ürettiğiniz teoriler size mahsus, bir marifetin sahibisiniz...

— *İşte o da tevazuu getirmez mi?*

— Hayır. Niçin? Tevazu ne demek? Bunu bir açar mısın bana?

— *İşte bütün o başarılar olgu olarak ortada zaten. Bütün bunlar ortadayken, kalkıp da "ben, ben" diye ortada gezinmenin anlamı var mı? Mesela, üçüncü şahsın dilinden konuşmak daha mütevazı bir tavır değil mi?*

— Hayır. Benim makalelerimi okursan, üçüncü şahsı hayatta kullanmam. Kendisine derin bir hürmetle bağlı olduğum sevgili dostum Oktay Ekşi Bey'in tersine hep "ben" diye yazıyorum.

— *Neden?*

— Çünkü ben yazıyorum. Yanlış da varsa benim, doğrusu da varsa benim, ben sorumluyum.

— *Oktay Bey de bunu bilerek yazıyor. Üçüncü tekil şahıs üslubu bir terbiyenin gereği...*

— Ama işte o terbiye bende yok. Ben çok önemli olduğum kanaatindeyim. Katıyen önemsizliği kabul edemem. Pascal'ın dediği gibi, "Bütün kainat kendini benim beynimde tefekkür ediyor." Bundan daha büyük bir şey olabilir mi?

— *Zaten bu büyüklüğün insana getirdiği şeyin tevazuu olması gerekmez mi?*

— Hayır, tam tersine. Senin o dediğin ahlaksızlıktır, bildiğini saklamaktır. Kendi kıymetini bildiği halde kıymetsizmiş gibi davranıp daha çok kıymet istemek gayreti. Yani iltifata dave-tiye çıkartmak. Benim öyle bir niyetim yok...

— *Burada şark kurnazlığından söz etmiyoruz ki...*

— Ama bunun kaynağı o, tevazuun kaynağı iltifat avcılığından ibaret...

— *Siz Türkiye’de bilim yok diyorsunuz, Teknik Üniversite’de yok diyorsunuz, Hülya Avşar’ı dinlemeye gelen meslektaşla-rınıza kızılıyorsunuz vesaire. Asım’ı yetiştirirken, Asım’ın eğiti-mini planlarken nelere dikkat ettiniz?*

— Şimdi efendim, Asım’ın eğitimini planlarken bir kere şu prensibi kabul ettik, Oya ne kadar yapabildi bilmiyorum ama ben Oya’ya bunun kabul edilmesi gerektiğini söyledim. Dedim ki, “Asım, kendi başına bir insandır. Bizim çocuğu-muz olması, bizim dediklerimizi yapmasını, bizim değerleri-mizi benimsemesini, bizim çizdiğimiz yolda yürümesini ge-rektirmiyor.”

— *Demokrat bir tavır...*

— Demokrat değil, gerçekçi bir tavır. Bir çocuğun ne kadar üstüne gidilirse, o çocuk o kadar reaksiyon gösterir. Bu her ailede görülen bir şeydir. Ben kendi ailemde gördüm bunu. Çocuklu kuzenlerimde gördüm, hatta kendi kardeşimde gör-düm. Dolayısıyla ben Oya’ya baştan anlattım, “Bir kere biz doğru bildiğimizi Asım’a söyleyelim ama gerisi kendi bileceği bir şey. Bunu da kendisine ifade edelim ve diyelim ki mesuli-yet senindir. Biz hiçbir şey yapamayız, yardımcı olamayız...”

— *Kararını kendin vereceksin...*

— Ha, “Burada bütün mesuliyet sana aittir, biz sadece sana kendi tecrübemize dayanarak, bu nedir, bizim gördüğümüz doğru nedir, onu söyleriz. Bunun doğru olduğunun da ga-rantisini veremeyiz. Bir kere bunu kabul edelim” dedim.

Ondan sonra ne yapacağız? Ondan sonra en iyi okullar hangileri? Şimdi mali sıkıntı olmadığına göre en iyi okulu seçeceğiz. Bir kere Asım için annesinin anadilinin İngilizce olması çok büyük bir avantaj. Dedik ki, “Şu çocuğu bu evde bir Türk gibi yetiştirmeyelim. Türkçe ve İngilizce konuşarak büyüsün çocuk.” Öyle de oldu, Türkçe ve İngilizce konuşarak büyüdü, her iki dili de gayet rahat kullanarak büyüdü.

— *Daha sonra?*

— Ondan sonra en iyi okullara verelim, dedik. En iyi okullardan kasıt, sınıflar küçük olsun, görsel malzeme bol olsun, öğretmenler adam gibi olsun. Adam gibi olsundan kasıt bilgili olsunlar, çocuğa yakınlık gösterebilirler, çocuğa patronluk yapmaya kalkmasınlar. Yuvada bu tecrübe edildi ve çocuk çok şanslı oldu. Çok iyi insanların eline düştü Asım. Mesela yuvada Çiğdem isminde bir öğretmenin öğrencisi oldu. Çiğdem kitap yazıyor, çocuk üzerine yayınları var. Böyle birisinin öğrencisi oldu. Asım hâlâ da temasta Çiğdem Hoca’sıyla. Ondan sonra dedik ki, “Türkiye’deki eğitim yetmiyor, çocuğa ilave eğitim vermek lazım, dolayısıyla çok oyuncak alınması lazım, mütenevvi oyuncak alınması lazım ki hayal âlemi gelişsin.” Nitekim öyle oldu. Sonra Asım’ı Yüzyıl Işıl diye bir okula verdik. O da Bentler’deydi, orman içinde. Ondan sonra TED’e aldık. TED de fena değildi. Arkadan Alman Lisesi’ne gitti. Şimdi, bunların yetmeyeceğini bildiğimiz için Asım’a hep çok oyuncak almaya dikkat ettik, bir. İkincisi, Asım’a bol kitap aldık.

— *Oyuncakların, çocuğun zihinsel gelişmesine çok büyük faydası olduğu bilinciyle aldınız, değil mi?*

— Evet, ama çeşitli olması önemli. İşte legosu da olsun, efendime söyleyeyim tankı, topu, tüfeği, gemisi de olsun, bilmemesi de olsun şeklinde. Mesela televizyonda gördüklerini istediği zaman hemen alıyorduk. Bunun için öyle “power rangers” gibi ıvır zıvırdan çabuk bıktı. Halbuki, “Bunlar za-

rarlıdır, yapma” deseydik üstüne gidecekti. Tam tersine, ailemin bana *Tommiks*’te yaptığını yaptık. Yani *Tommiks* okumayı, benim lehime çevirdiler. Ben çok seviyordum *Tommiks*’i, o kadar çok okuyordum ki okumam hızlandı. Hiç de karışmadılar ve mesela *Tommiks*’teki o Culver Kalesi, benim kafamda sağlam bir yere oturdu. Gerçek hayatta da arkadaşlıktı, dostluktu, bu gibi kavramları da ben oradan öğrendim. Sonra Asım’ın Yunan mitolojisi okumasına özen gösterdim. Resimli Yunan mitolojisi kitapları aldım...

— *Nasıl etkiliyordu bunlar Asım’ı?*

— Mesela Hera’dan çok korkuyordu. Televizyonda bunu destekleyen *Herkül* filmi vardı, onu seyrediyordu. İşte Hera’nın Herkül’e kötülük yaptığını falan görüyor, Herkül’ü çok seviyordu Asım. Ben de arada yokluyordum Asım’ı. “Bak, Herkül’e bu kadar bağlı olursan, Hera sana da gelebilir” filan diye...

— *Herhangi bir konuda kısıtlama getiriyor muydunuz? Televizyon seyretme, müzik dinleme gibi...*

— Katı kurallar yoktu, kendisi karar veriyordu.

— *Hani bazılarında böyle bir şey vardır ya, “Şekerim aptal kutusunu izlemesine kesinlikle müsamaha göstermiyoruz...” gibisinden...*

— Asım’ın kendi meşgalesi o kadar çoktu ki televizyonla uğraşacak vakti de yoktu. Ama Susam Sokağı’na bayılırdı, 2yaşına kadar. Bazen de bazı şeyleri bilhassa seyrettirdiğimiz olurdu.

— *Mesela?*

— Mesela *Odyseus* filmi. Kanal D, iki gün üst üste *Odyseus*’u verdi, ben Asım’ı tuttum, yatırmadım...

— *Asım’ı askeriyeğe yönlendirmekte sizin tesiriniz ne kadardır?*

— Daha oraya gelmedik. Asım'da üzerinde durduğum ikinci konu da coğrafyayı bilmesiydi. Dolayısıyla kaşifleri okuyordum ve Asım çok etkilendi kaşiflerden. Hatta bir keresinde öğrencim Sinan Akçiz bizi ziyaret ediyordu. Bizim Asım durup dururken ağlamaya başladı. Asım yatak odasıdaydı, biz koştuk içeriye ne oluyor diye, düştü mü falan diye. Ortaya çıktı ki Asım, dünyada her yerin keşfedilmiş olduğunu ve kendisine dünyada keşfedecek yerin kalmadığını öğrenip çok sıkıntıya düşmüş! Sinan da hayret ettiydi.

— *Coğrafya konusunda nasıl beslediniz Asım'ı?*

— Yuvasındaki bir maskeli balo için Kaptan Cook'un gerçek kıyafetinin benzerini yaptırdık mesela. O zamanki İngiliz bahriyesi normlarına tamamen uygundu. Asım'ın kaptan kılığında resimleri var zaten. Özel olarak resmini de çekirdik. Yanında sekstantı, haritaları, pusulası, boynunda düdüğü ve bütün o İngiliz üniforması, perukası dahil... Hatta perukayı Beyoğlu'nda bulmuştuk...

— *İngiliz peruğu...*

— Tabii, aynısı. 18. yüzyıl peruğu, onları giydi Asım, ayak-kabısı dahi bulundu. Elbisesini diken kadıncağızda vardı tesadüf. Asım onları giydi gitti, kafasında şapkasıyla. Şapkasını da ben dizayn ettiydim, çünkü ben kendime de yapıyordum küçükken. Ben küçükken, Trevor Howard'ın ve Marlon Brando'nun oynadığı *Mutiny on the Bounty* filminden çok etkilendiydim. Herkes Marlon Brando'ya âşık olurken ben Kaptan William Bligh'e âşık olmuştum. Ve onu idealize ettiydim, çünkü marifetli adam orada Kaptan William Bligh. Müthiş, o olayı biliyorsun, bütün dünya tarihinde eşi olmayan bir şey. 6bin kilometreyi bir sandalla geçiyor, elinde haritası yok, geçtiği yerlerin haritasını yapıyor, 18 kişiden bir kişi kaybediyor, o da su almaya giderken yerliler ok atıyor ve ölüyor adamcağız; Bir kişi! 18 kişinin hepsi ayakta kalıyor, Tahiti'den Java Adası'na kadar. Torres Boğazı'nı geçiyorlar, dünyanın en tehlikeli yerleri ve kaptan, her adımda not alıyor. Hayatta kalıp

kalmayacağı belli değil ama bütün bunları not alıyor ve geri geldiği zaman defterleri donanmaya teslim ediyor. Bugün o defterler Avustralya’da kasada saklanıyor. Bu adama hayran olduydum, onun için şapkasını yaptydım ben küçükken. Asım’ı da Kaptan Cook yapalım dedik. Dolayısıyla Asım, böyle bir temel edindi. Askerlik bunun hemen arkasından geldi, tesadüf o da.

— *Zaten içine doğduğu atmosfer buna çok müsait...*

— 11 yaşında uçuyordu Asım. Bilgisayarı seviyordu, bilgisayar oyunlarını seviyordu. Simülatör programlarını almıştık ona, çeşitli uçaklar... Bilgisayardan dolayı uçakları çok sevdi, aynı uçuyormuş gibi ekranın önünde, işte pedalları bilmem nesi, şu bu...

— *Bu sevgi zamanla havacı genelkurmay başkanı olma hayaline kadar ilerledi...*

— Asım’ın esas kanına giren Celasin Paşa’nın eve gelmesi oldu. Kendi de onu söylüyor, “Komutan beni müthiş etkiledi” diyor.

— *Ama o zamana kadar altyapı oluşmuş zaten, uçaklara ilgili falan...*

— Tabii uçakları seviyor. Efendim, zaten bütün ailede uçaklara karşı bir sevgi var. Asım, mesela kaç yaşındaydı ilk pilot kabinini gördüğünde? 5 yaşında filan olmalı. Antalya’dan dönüyoruz, benim eski komutanlarımdan biri kaptan pilot. Hostese, “Biz arkadayız, kaptana haber ver” dedik. Kızcağız hemen geri geldi, “Sizi bekliyor” dedi. Biz Asım’ı aldık gittik. İşte komutanımla ve diğer pilotla sohbet ettik.

— *Kendini pilotluğa alıştırıyor.*

— Ben şöyle bir aşağıya baktım, “Asım, Bursa üzerinde uçuyoruz” dedim. Asım hemen, “Babanne aşağıda, gidelim mi” dedi. Hiç unutmuyorum, anlatabiliyor muyum? Ve mesela inişi yaşadı. Orada biz iniş esnasında beraberdik, bütün onları

gördü. Tabii komutan çok iltifat etti Asım'a. Herhalde teyyareden hatırasında bir şeyler kalmıştır. Bir kere tayyareden korktu, çok küçüktü. Marmara üzerinde bir dönüş yapıyordu tayyare, birden gaz verdi pilot. Ben de Oya'ya dedim ki, "Bak, kafayı kaptırmamak için gaz veriyor." O lafı duydu ve fena halde korktu Asım. Başladı ağlamaya. İzah ettik, bir şey yok, uçağı havada tutabilmek için belirli şeyler yapmak zorunda, dedik. Ama küçük yaştan itibaren çok seyahat etti Asım

— *İkiniz de tahsilli insanlarsınız, tek çocuğun zaman zaman problemlili olabileceğini düşünmediniz mi hiç?*

— Başka çocuk istemedik. Oya bir ara ister gibi oldu. Sonra o da vazgeçti. Asım zaten hiç istemedi. Neyse, Asım'ın askerliğe asıl hevesi Celasin Paşa ile başladı. Paşa eve eşiyle beraber misafirlige geldi. Ve yemekten sonra...

— *O zaman görevi neydi?*

— O zaman yeni emekli olmuştu, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'ndan. Asım'a, "Haydi gel beraber uçalım" dedi. Birlikte Asım'ın odasına gittiler. Asım açtı kompüterini, komutana anlattı nasıl yapıldığını. Ondan sonra, "Komutanım, bir tayyare seçin" dedi. Celasin Paşa da, "Bir Learjet seçelim" dedi, hiç unutmuyorum. Learjet seçtiler, işte komutan pist başı yaptı, gaz verdi, kalkacak tayyare. Hızla giderken tayyare pistten kaçmaya başladı. Bunu düzeltmek lazım, düzeltmenin yollarından biri de ayağındaki pedallarla istikamet dümenine hafifçe dokunmak. Belli bir hızı aldıysa tayyare burnunu çevirir. Celasin Paşa baktı, pedal yok! Çünkü Asım'ın o zamanki simülatöründe levveyi sağa sola oynatarak pedal gibi kullanabiliyordun. Asım, "Komutanım, levyeyle yapılır" falan derken, birden Asım'ın gözü speedometreye, sürat göstergesine takıldı. "Komutanım, kalkın kalkın, levveyi çekin komutanım kalkın" dedi. Şimdi, ben o manzarayı hiç unutmuyorum. Hava orgeneral oturmuş, elinde levye, arkasında 11 yaşında bir çocuk! Ondan sonra Celasin Paşa'yla çok seviştiler, bu kadar olur yani...



— O sırada Oya Hanım da Hava Harp Okulu'nda çalışmaya başladı, değil mi?

— Onu 1999'da Bilgin Balanlı Generalim Hava Harp Okulu komutanıyken işe aldıydı. O da Asım'ın ilgisini besledi. Oya'nın öğrencileriyle tanıştı, komutanlarla tanıştı. Oraya buraya davet edildik, törenler mörenler. Sürekli onlarla iç içeydi. Fakat bizzat Balanlı Generalim ve eşi İffet Hanımefendi, Asım üzerinde çok büyük bir etki yaptılar. Asım onlara çok özendi. Hatta bir kere, "Ben evlenirsem, İffet Teyze gibi bir eş bulmak istiyorum" dedi.

— *Bir atmosferin içine girdi yani...*

— Evet. Zaten bizim sosyal çevremiz büyük ölçüde askerlerden oluşuyor. Onun dışında görüştüğümüz çok az adam var. Evimize gidip gelenlerin büyük çoğunluğu askerdir. Bir de Asım, Bilgin Balanlı Paşa'nın evinde kaldı birkaç kere. Söylediğim gibi, Balanlı Paşa'ya ve eşi İffet Hanım'a derin bir hayranlık ve saygısı var. Onların da Asım üzerinde, tıpkı Celasin Paşa gibi çok büyük etkileri oldu. Ayrıca askerlerin hepsi Asım'a büyük yakınlık gösterdiler. Celasin Paşa ile başladı o iş ama her gelen komutan, Asım'ın tanıdığı her seviyedeki asker, Harbiyeliler dahil, çok büyük yakınlık gösterdiler. Bir keresinde İbrahim Fırtına Generalim Hava Kuvvetleri komutanıyken Asım'ı iki buçuk saat yanında tutmuş, onunla başbaşa yemek yemiş. Bunun bir çocuk üzerindeki etkisini tahmin edebilirsin. Yalnız Havacılar da değil, hepsi. Asım'ın çok hoşuna gitti o. Ve Asım'da şu fikir oluştu ki bunların dışında adam yoktur Türkiye'de.

— *Siz de beslemişsinizdir bunu herhalde...*

— Ben zaten her zaman bunun böyle olduğunu söylüyordum. Asım, Doğan Kuban Hoca'yı da tanıyor, çok saygı duyuyor, seviyor Doğan Bey'i. Doğan Bey'den bir sürü şey öğreniyor ama Doğan Bey bir sınıf oluşturmuyor, o tek başına. Onun gibi pek çok kıymetli bilim adamı var, Asım onları da tanıdı. Ancak, nereye giderse gitsin aynı düzeyi gördüğü, ay-

nı muameleyi gördüğü, aynı fiziki çevreyi gördüğü bir sınıf olarak bir tek Hava Kuvvetleri var. Dolayısıyla onları çok sevdi. Tabii Denizciler'le de tanıştı, Karacılar'la da tanıştı. Mesela İlker Başbuğ Generalimle tanıştı. Onu da çok sevdi, bayıldı. İlker Paşa, Asım'a bir günde üniforma diktirdi. Asım, mest oldu.

— *Anladığım kadarıyla Asım'a verdiğiniz eğitimden memnunsunuz...*

— Çok, çok, çok. Asım'a verdiğimiz eğitimin en başarılı tarafı, Alman Lisesi'ne girmesi oldu. İngilizceye ilaveten bir de Almancayı öğrendi. Benim bir sene Collège de France'a davet edilmem de bir avantaj oldu. Asım, Paris'teki Alman Lisesi'ne gitti. Orada Basklı bir kadından Fransızca öğrendi. Paris'teki lisesi çok güzeldi, çünkü bütün sınıf Alman'dı, hiç Türk yoktu. Ayrıca, ilk defa toplu taşıma vasıtaları kullanarak okula gidip gelmeye başladı.

— *Özel şoförlü falan değil...*

— Hayır. Gerçek şehir hayatını öğrendi. Paris'te istediği yere, istediği zaman gidiyordu ve çok rahat dolaşıyordu. Tabii metrosuna biniyor, otobüsüne biniyor, okul da epey uzak. Belli bir süre metroyla gidiyordu, iniyordu, sonra otobüse binip okuluna gidiyordu. Dolayısıyla o çok faydalı oldu Asım için. Sonra benimle beraber kitapçılara gelmeye başladı. Orada kitapçıları gördü. Türkiye'de öyle kitapçı yok. Hem sahaf-ları gördü, hem modern kitap satan adamları gördü. Beni de Paris'te ziyaret eden bir sürü adam oldu, onları tanıdı.

— *Dolayısıyla o atmosfer içerisinde başka ne olabilirdi ki?*

— Evet ama o yüzden kendi arkadaşlarıyla ilişki kurmakta bazen zorlandı. Çünkü onlar gezmekten tozmaktan, şakalaşmaktan hoşlanıyorlardı. Bizimki ise hep ciddi meselelerle ilgili. Bilim, tarih, ülke meseleleri falan. Hep böyle şeylerin konuşulduğu bir atmosferde büyüdüğü için ve askerlerle de aynı şeyler konuşulduğu için, kendi yaşında olmasa bile Harbi-

yeliler'le beraber olmayı tercih ediyordu. Çünkü daha ciddi bir ortam oluyordu ve daha çok hoşlanıyordu onlarla sohbet etmekten.

— *Peki, ergenlik döneminde hiç çatışma çıktı mı aranızda?*

— Hayır, hiç. Benim bildiğim Asım'la hiçbir sorun yaşamadık. Asım'ın en önemli tarafı, bizim değer yargılarımızı aynen paylaşan bir çocuk olması, çok enteresandır bu! Bunu Oya da, ben de Hava Kuvvetleri'ndeki dostlarımıza borçlu olduğumuzu sanıyoruz. Zira çocuk işin tabiatı gereği, anne ve babaya isyana eğilimlidir. Halbuki Asım komutanlarımızın değer yargılarını edindi. Bizim de o değer yargılarına saygı gösterdiğimizi, onlara sahip olmaya çalıştığımızı gördü. Yani bir yerde Oya, ben ve Asım, üçümüz bir arada daha yüksek bir ideale doğru yürüyoruz izlenimini edindi ki bu doğrudu. Bundan büyük keyif aldı. Dolayısıyla, hiçbir çatışma çıkmadı aramızda. Zira standartları koyan biz değildik. Onunla birlikte bize de standart koyan komutanlar vardı. Asım, tabiri caizse, anne ve babasıyla askerlik arkadaşı oldu. Bir de biz ona her şeyi açık açık anlattık, hiç gizlimiz saklımız olmadı. Bir büyümüş gibi, bir şey sorduğunda ona mutlaka cevabını veriyorduk. Dedim ya askerlik arkadaşları gibi...

— *Oya Hanım olmasaydı, hayatınız bu kadar kolay ilerleyebilir miydi?*

Hayır, mümkün olmazdı bu. Çünkü ben her zaman söylüyorum, Oya olmasaydı böyle yaşayamazdık. Ben bunları öngörerek çok bilinçli bir şekilde Oya'yla evlendim.

*Söylemiştiniz, evet...*

Tabii düşündüm, Oya'nın meziyetleri, güzel olmasıyla sıyrılmış değil. Bir kere bana ayak uydurabilecek birisi olması lazımdı. Dünyayı tanıyan birisi olması lazımdı, dediğin gibi sabırlı birisi olması lazımdı. Oya'yı tanıyordum ama anasını babasını da tanıyordum. Hepsini bir arada değerlendirdiğim de benim için ideal eş olduğunu gördüm..

— *Peki, hayatın sizin hiç ilgilenmediğiniz taraflarının tamamını üstleneceğini nereden tahmin ediyordunuz?*

— Annesi biraz öyleydi. Hâlâ da öyle, çok cevval Sevgin Ab-la da. Bir de görgü çok mühim, yani aile mesuliyetlerinin geniş olduğu bir yerden kız alman lazım. Gecekonduyan kız alamam ben veya köyden kız alamam. Ne kadar alırsan al, uymaz. Olmaz yani. Çünkü 20-21 yaşına gelmiş bir insanın o yaştan sonra bazı şeyleri edinmesi mümkün değil. Dolayısıyla öyle bir yerden alacaksın ki, senin ailenin gerektirdiği o çatıyı bilecek. Kendisi de oradan gelmiş olacak. Oya da bu kültür farklılığını vurguluyor, “Mutlu olabilmek için mutlaka kendi kültüründen evlenmen lazım” diyor. Kendi kültürün dediğin zaman bunun bir sürü bileşeni var. Oya’da, bu bir sürü bileşen vardı, bir de aileler birbirlerini çok uzun zamandır tanıyorlar. Yani yabancılık da yok, hani iki aileyi birbirine tanıştırmak diye bir dert de yok...

— *Gündelik hayatın bütün yüklerini Oya Hanım’ın üzerine bırakırken hiç vicdan azabı falan duymadınız mı?*

— Hayır, çünkü benim hayatım boyu yaptığım bir şeydi bu. Oya’dan önce annem ve babam ilgileniyordu böyle şeylerle. Ben kimseye bir şey bırakmadım aslında, benim etrafımdakiler benim üzerimdeki yükü zaten alıyorlardı.

— *Oya Hanım için de böyle mi oldu yoksa mecburiyet karşısında mı böyle davranmak zorunda kaldı?*

— Daha önce de dedim ya, ben çok şanslı bir adamım. İmkanları geniş bir çevrede büyüdüm, eli kolu çok yere uzanan bir çevrede büyüdüm. O bakımdan çok şanslıydım. Düşün, ben 5 yaşındayken, bizim evimize başbakan geliyordu. Ve gittikten sonra kendisinden, “Vah zavallı adam” diye bahsediliyordu. Ben yaşadım bunu, yani hem başbakan, hem de Emin Kalafat eve geldi. Sonra ben çok değişik şeyler de yaşadım, tabii daha sonra onların farkına vardım. İhtilal oldu, İstanbul Belediye Başkanı Kemal Aygün’ü içeri attılar. Kemal Aygün’ün içeri atıldığı gün, tabii ben buna şahit olma-

dım ama Kemal Aygün'ün kızı anlattı, dedem derhal gidiyor, hanımını ve kızını alıp bize geliyor. Baysan Abla, "Bunu unutmam mümkün değil" diyor. Düşün biri Demokrat Partili, biri Halk Partili. Dedem ölürken, bizim şirketin idare meclisinin fahri başkanlığını Kemal Ağabey'e devredip gidiyor.

— *O kadar yakın arkadaşlar...*

— Bu kadar yakın arkadaşlar; biri Demokrat Partili, biri Halk Partili. Kemal Ağabey, bizim ailemizde müthiş saygı görürdü, tam bir aile büyüğü muamelesi gören bir adamdı. Şimdi Mehmet Ali (Bayar) falan var ya, ben dayımın evine giderdim Kumburgaz'a, onlar yatıya gelirlerdi bize. Tabii Baysan Abla gencecik, çok güzel bir kadındı. Hep birlikte denize girerdik. Ben biraz daha büyüdüm, beynimde siyasi fikirler oluşmaya başladı. Hatta bir keresinde Nuri (Bayar) Ağabey'in evinde oturuyoruz. Galiba Milliyetçi Cephe hükümetlerinden biri vardı o zaman. Ben, Nuri Ağabey'e, "Ben ordu-  
nun yerinde olsam, sizin hepinizi Çankaya'ya kadar giden ağaçlara tek tek asardım" dedim. Nuri Ağabey de nur içinde yatsın "Ama evladım sen faşistsin, biz Türkiye'yi demokrasiyle yönetmeye çalışıyoruz" dedi. Bu hadise olduğunda ben lisedeydim ve adamcağıza, "Hepinizi ağaçlara tek tek asardım" dedim...

— *Eh, size de bu yakışır...*

— Ama ondan sonra oğlu Mehmet Ali'yi tahsil için benim yanıma Amerika'ya gönderdi. Nuri Ağabey çok kıymetli bir adamdı. Çok önemli bakanlıklarda bulundu ve beş parasız öldü. Mehmet Ali'nin de beş parası yok, düşün ki dedesi Kemal Aygün, Demokrat Parti'nin direklerinden biriydi.

*Peki, Demokrat Parti, AP geleneği ile böyle bir bağlantınız var da, AKP'ye niye bu kadar karşısınız?...*

Efendim, Demokrat Parti ile bağlantım yok, şahıslarla var.

*Şahıslardan söz ediyoruz...*

— Şahıslar dediğim, mesela başbakan eve geliyor, arkasından, “Vah vah zavallı adam” deniyor.

— *Menderes’ten mi söz ediyorsunuz?*

— Menderes’ten. Zaten “zavallı adam” lafını bizim evde başka birisi için kullanmak mümkün değil. İnönü’nün ve Atatürk’ün anneannemin, babaannemin gözünde kesin dokunulmazlıkları var, onlara kimse asla laf söyleyemezdi. Herkes tartışılabilirdi, o iki isim hariç! Onun için onların tartışıldığını ben zaten duymadım.

— *AP’den, Demokrat Parti’den önde gelen isimleri tanıyor-sunuz.*

— Evet efendim, tanıyorum...

— *Neyi temsil ettiklerini biliyorsunuz.*

— Bir tek Kemal Aygün gerçek bir aile dostuydu; mesela Baysan Abla’yı ben o Demokrat Parti geleneği içerisinde hiçbir yere oturtamıyorum. Belki liberal, demokrat gibi çizgilere oturtabilirsin ama başka bir yere oturtamazsın. Amerikan Koleji mezunu, son derece modern, görgülü, akıllı bir kadındı çünkü.

— *Böyle bir sürü insan var zaten...*

— Ama dediğim gibi Demokrat Parti ile bağlantıları bu düzeyde insanlardı. Zaten eve dedemi kandırmaya, CHP’den vazgeçirip DP’ye dahil etmeye gelirlerdi. Mesela Emin Kalafat’ı tayyare kazacından sonra hatırlıyorum. Koltuk değnekleriyle bizim köşkün merdivenlerini çıkarken hatırlıyorum.

— *Demokrat Parti’ye geçmesi için mi kandırmaya gelirlerdi diyorsunuz?*

— Evet, Demokrat Parti’ye geçmesi için. Hiçbir zaman başarılı olamadılar ama. Dedem Demokrat Parti’nin politikalarının Türkiye’ye çok büyük zararı olduğu fikrinden hiç vazgeçmedi, öyle de öldü zaten.

— *Ama siz birebir politikayla hiç ilgilenmediniz...*

— Hiçbir zaman. Dedemden aldığımız kesin nasihat, ‘Asla bulaşmayın’dı. Kendisi bulaşmış çünkü. Mesela annem, “Babam öldükten sonra onun MİT üyesi olduğunu öğrendim” diyor.

— *Burada şöyle bir çelişki yok mu? Akli başında adamlar politikaya bulaşmıyor, sonra da siz ayaktakımı bu işleri yapıyor diye eleştiriyorsunuz.*

— Evet. Benim konum olmadığı için, kendimi o yönde yetenekli hissetmediğim için, “Birileri yapsın ama bu adamlar yapmasın” derim. Akli başında adamlar, mesela bir Kemal Aygün yapsın, mesela onun torunu Mehmet Ali (Bayar) yapsın. Neden? Mehmet Ali görgülü bir ailede büyümüş, çevresi geniş, adam gibi tahsili var, sapına kadar dürüst. Zira evinde dürüstlükten başka bir şey görmemiş..

— *İyi de bunlar son derece azınlıkta, büyük çoğunluk işte...*

— Bütün sıkıntı oradan kaynaklanıyor. Demokrasiye benim antipatim de oradan geliyor zaten. Toplumları seçilmişler değil, kaymak tabakasının üstündeki grup yönetmelidir.

· *Bu faşizm işte.*

· Değil. Değil çünkü...

· *Aristokrasi diyelim...*

· Aristokrasi. Oligarşik bir yapı olmalı, bu oligarşinin yönetenleri de aristokrat olmalı. Evet. Dikkatini çekiyorum, meritokrat dahi demiyorum, aristokrat olmalı, yani nesillerdir imkânlı ailelerden gelen insanlar olmalı. Bunun çeşitli nedenleri var. Bir, tok olmalı. İki, görgülü olmalı. Üç, bilgili olmalı.

· *Türkiye’de kaç aile tanırıyorsunuz böyle?*

· Çok yok maalesef. Zaten Türkiye’nin büyük trajedisi buradan kaynaklanıyor ve benim Osmanlı’ya duyduğum büyük hınç da buradan kaynaklanıyor: Türkiye’yi taş devri düzeyin-

de tutmuşlar hep. Kendileri cahil kaldıkları gibi, toplumu da cahil bırakmışlar. Hiçbir şey yapılmıyor ve bu toplumun şu anda el yordamıyla bir yerlere gelmeye çalıştığını görüyorsun ama olmuyor işte.

— *Ama bu ülkenin genel kültürel yapısının tezahürü...*

— Öyle ama olmamalı, değil mi? Başbakan düzeyinde bir adam görgülü olmalı, kibar olmalı. Atatürk de köylüyle konuşuyor, hiç, “Ananı al da git” dediğini duydunuz mu? Töve. Peki, Atatürk’ün giydiği kıyafete bak köylüyle konuşurken. O köylü bir kere orada bir görgü tanıyor, “Demek ki devlet böyle giyiniyor” diyor. Sonra Atatürk’ün konuştuğu Türkçenin güzelliğini ve zenginliğini düşün. Arkasında muazzam bir bilgi yükü var. Çok büyük bir tecrübe var. Kendi mesleğinde çok başarılı olmuş bir insan çünkü. Onu karşındakine gösteriyor ve onda iyiye yönelme, iyiyi, güzeli yakalama arzusu uyandırıyor.

— *İyi de Mustafa Kemal ve çevresi, sizin beğenmediğiniz Osmanlı eğitim kurumlarından yetişmiş Osmanlı ordusuna mensup subaylar...*

— Efendim, Osmanlı’nın son döneminde bu tip adamlar bir sınıf oluşturmuşlar...

— *Kimin sayesinde?*

— Ordunun sayesinde.

— *Abdülhamid sayesinde olmasın....*

— Tabii Abdülhamid’in eğitim yatırımlarının bu oluşumda büyük payı var. Abdülhamid’in yaratmış olduğu o eğitim hamlesi müthüştür. Sonra da başını yemiştir ama o ayrı. Sadece Abdülhamid değil, Sultan II. Mahmut’la da başlıyor eğitim hamlesi. Sultan Mahmut askeri okulları kuruyor. Abdülhamid, sivil okulları da kuruyor ve bir entelektüel camia tam oluşmak üzereyken imparatorluk çöküyor. Yani geç kalınmış, bu hamle 18. yüzyılda yapılsaydı, herhalde çok daha başarılı



olurdu. Geç kalındığı için olamıyor. Atatürk bu adamların ürünü. Şimdi ben karşımda başbakan diye bu tür adamlar görmek istiyorum. Veya en azından Süleyman Demirel gibi, söyledikleriyle aynı fikirde olmasan bile zekâsına hayran olacağın adamlar olmalı. Mesela Demirel'in aforizma haline gelmiş sözleri kıvrak bir zekânın ürünüdür.

— Köylü kurnazlığı değil mi?

— Değil, işte o çok önemli.

— *Yollar yürümekle aşınmaz demek mesela! Demirel, bunu demokrasinin temeli olarak lanse ediyor bugün ama o günün şartlarını düşündüğünüzde tamamen şark kurnazlığının bir ürünü...*

— Şark kurnazlığı ama köylü kurnazlığı değil. Süleyman Demirel, çok iyi tahliller yapan bir adam, bak bu çok önemli.

— *İTÜ'de mi kazandı bu niteliği?*

— Evet, İTÜ'yü kastediyorum ama İslamköy'de okurken de farklı olduğuna eminim. Sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'ne geldi, düşün bunlar Türkiye'nin en elit çocukları, en seçilmiş çocukları...

— *Türkiye'ye önemli hizmetleri dokunmakla birlikte aynı zamanda büyük sorunlar da açan birtakım isimler neden hep İTÜ'lü?*

— Kimler?

— *Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan, Turgut Özal..*

— Bunların hepsi zamanlarının en zeki çocukları. Şimdi Necmettin Erbakan, softa bir aileden geliyor. Doğan Kuban'ın ranza arkadaşı. Doğan Kuban Hoca'ya soruyorsun, "O gün de softaydı" diyor. Benim dedemin okullar için söylediği bir lafı vardı: "Okula altın verirsin, parlatır iade ederler. Bakır verirsin, parlatır iade ederler. Ama hiçbir okul bakırı altın yapamaz!" Türkiye'nin sıkıntısı bu, anlatabiliyor muyum?

Çok parlatılmış bakır var ortalıkta. Altını yok Türkiye'nin. O altını yaratamamış Türkiye. Halbuki Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaratılabilirdi. Çünkü o zaman dünyanın sosyal yapısı buna müsaitti, bir aristokrasi yaratılabilirdi. Osmanlı asla izin vermemiş aristokrasiye. Aristokrasinin olmadığı bir toplum, toplum olamaz. Bugün Türkiye'de olduğu gibi facia olur.

— *Ama sonuçta bu halkı temsil ediyor...*

— Evet, onu diyorum zaten. Aristokrasi olmadığı için o halkın örnek alabileceği bir sınıf yok. O halkın üzerine eğilip onu eğitebilecek bir sınıf yok. O halka imkân götürecek bir çevre yok. Sen İngiltere'yi biliyorsun biraz. Çeşitli feodal gruplar var. Bakıyorsun, bu feodal grupların kurduğu müzeler var, okullar var. Bunlardan istifade etmiş bir halk var. Bunların yanında çalışmış insanlar var. Dolayısıyla, bu feodal grup yükselirken, halkı da beraber alıp yükselmiş. Bizdeki feodal yapının başındaki adam zavallı olduğu için halka hiçbir faydası olmuyor.

— *Şimdi bizde yavaş yavaş burjuvazi bu işlere soyunuyor sanki... İşte Sabancı Müzesi, Koç Müzesi, Ömer Koç'un kütüphanesi....*

— Ama çok yeni başladı ve çok yeni olmanın bir sürü sıkıntısını da beraberinde getiriyor. Patronlar buraları kendileri yönetmek istiyor mesela...

— *Siz, 2000'den sonra AKP'nin iktidara gelmesiyle birlikte siyasi konularda sesinizi daha fazla yükseltmeye başladınız...*

— Evet, çünkü ilk defa dehşete düştüm. İlk defa Türkiye'nin çok ciddi bir tehlike ile karşı karşıya olduğu kanaatine vardım.

— *Ondan önce Özal vardı...*

— Şöyle diyeyim: Demokrat Parti zamanını hayal meyal hatırlıyorum. Adalet Partisi zamanında güçlü bir sol gelişmeye

başlamıştı, en azından İstanbul'da. Komünistlere olan şiddetli antipatimden dolayı ben Adalet Partisi'nden yanaydım. Özal gelince, ben Özal'a oy verdim.

— *Söylemiştiniz, evet...*

— Yani Kenan Paşa'yı dinlemeyip, gittim oy verdim Özal'a. Elim kırılıydı keşke...

— *Bunu nasıl izah ediyorsunuz kendi kendinize?*

— Bunun izahı şu: Özal'ın bizzat televizyona çıkarak söyledikleri bana mantıklı geliyordu.

— *İTÜ'lü olmasının da bir payı var mıydı?*

— Yok, tamamen söyledikleri ilgilendiriyordu beni. Bir kere çok güzel konuşuyordu, tek tek konuşuyordu. Bir de işte iktisaden ne yapılması lazım, toplumsal olarak ne yapılması lazım, çok güzel anlatıyordu. Ben de, böyle bir adama oy verir, diyordum. Gittim, babamın ikazına rağmen o adama oy verdim. Babam gitti, Kenan Paşa'nın dediği adama oy verdi. Bana da, "Askerler bir iş yaptılar, bırakalım bitirsinler" dedi. Ben gittim, Özal'a oy verdim, bin pişmanım şimdi verdiğime...

— *Tanıştınız mı siz Özal'la?*

— Efendim TÜBİTAK Bilim Ödülü'nü alırken tanıştık. Bana ödülü Özal verdi. Özal'ın bizim aileyle de dayım ve yengem dolayısıyla bir tanışıklığı da vardı.

— *Öyle mi?*

— Melih dayım ve Güngör yengem üzerinden tanıyordu bizi. Ben Bilim Ödülü alırken, rahmetli Kemal Kafalı eğilip Özal'ın kulağına bir şeyler fısıldadı. Büyük bir ihtimalle benim kim olduğumu söyledi. Özal da Bilim Ödülü'nü verirken, "Sana bir hayır dua edeyim" dedi. Ben de, "Teşekkür ederim sayın başbakanım" dedim. Özal'la AKP'yi de asla mukayese etmiyorum. Çünkü Özal çok zeki, dünyayı iyi bi-

len bir adamdı. Mesela babam, “Özal’ın kambiyo da yaptıklarını, ondan öncekiler hayal bile edemezlerdi” demişti bana. Dolayısıyla Özal’ın çok başarılı işler yaptığı konusunda bir sürü adam laf söyledi. Teknik Üniversite de bunun üzerine kendisine fahri doktora vermeye karar verdi. Hem ona, hem Demirel’e. İki si de çok memnun oldular, geldiler kendileri aldılar doktoralarını. Hatta ben Demirel’inkine katıldım, Özal’inkine katılamadım, çünkü yurtdışında bir yerlerdedim. Demirel’inkine katıldım ve Demirel’in hayatında ilk defa tutulduğunu gördüm. Konuşamadı. O kadar heyecanlandı yani. Buna karşılık olarak da bütün salon ayakta alkışladı kendisini.

— *İşte bunların hepsinin üzerine AKP geldi. Aynı gelenekten geliyor...*

— Aynı gelenekten olmadığı kanaatindeyim. Belki Özal AKP’nin kapısını açtı. Bu gelenek oy alabilmek için dini kullandı ama hiçbir zaman Cumhuriyet’le tartışmaya girmedi, hiçbir zaman.

— *Demirel’in söylediği sözleri size hatırlatırım hocam...*

— Mesela?

— *“Bu devrimleri artık tartışmayacak sak, ne zaman tartışacağız?” lafı Demirel’indir...*

— Tamam ama Demirel veya partisi hiçbir zaman bunların yaptıklarını yapmadı. Belki Özal ufak ufak başladı atamalarla. Vehbi Dinçerler mesela, Türkiye’nin başına gelen en büyük felaketlerden biridir. Evrim karşıtı görüşlerin bizim eğitimimize girmesi, Vehbi Dinçerler’le başladı.

— *Siz dini eğitim almış insanların toplumları yönetmesine neden karşı çıkıyorsunuz?*

— Çünkü aldığı tahsilde iş yok. Bir Katolik papaz bir ülkeyi yönetemez, çünkü dayandığı bütün temel, alternatif bir dünyadır, bu dünya değildir. Aldığı terbiye, alternatif dünyanın

terbiyesidir, bu dünyanın terbiyesi değildir. O, ona inanabilir elbette, buna kimse karışamaz.

— *İmam hatip okullarında verilen eğitim, dört- beş meslek dersi dışında normal liselerde verilen eğitimin aynısı...*

— O meslek dersleri yetiyor. Zaten orada başka bir felsefe aşılanıyor insanlara. O alternatif dünyanın adamları oluyorlar, o alternatif dünya ile bu dünyayı yönetemezler, gayet basit.

— *Ama demokrasinin tanımı da bu...*

— Beni ilgilendirmiyor. Diyorum ya, demokrasiye büyük bir sempati yok zaten. Hitler'i de demokrasi getirdi. Ben bu sistemle bağdaşmak mecburiyetinde değilim. Bu sistemi tenkit edebiliyorum. Ben 80 milyonluk bir ülkeyi idare edebilecek insanların, görgülü bir çevreden, iyi okullardan geçip gelmeleri ve dünyayı bilmeleri lazım geldiğine inanıyorum. Dünyayı bilmeden, küreselleşen bir dünyada bir memleketi idare edemezsin. Ben onun için AKP'yi, bir DP-AP geleneğinden gelen bir parti olarak görmüyorum. Evet, onların açtığı yoldan gitti AKP ama bu tamamen yeni bir oluşum. Kanımca Türkiye'yi çok büyük bir felakete çekmekte olan bir süreci başlattı bu parti. Halkı çok ciddi olarak böldü. Buna izin verilmemesi lazım.

— *Demokrasi bu işte. Eleştirebilirsiniz ama seçimlerle indirilene kadar katlanmak mecburiyetindesiniz...*

— Bak, AKP'nin asıl büyük başarısı kavram kargaşası yaratmak olmuştur. Bir kez böyle bir kargaşayı halkın kafasında yaratırsanız, o halk içerisinde standart tutturmak mümkün olamaz. O zaman her şey yapılabilir. Gider, Heidegger gibi büyük bir düşünürü veya Max Planck gibi bir dâhiyi, Hitler'in emrinde görüverirsiniz. Veya Khariton veya Sakharov gibi büyük fizikçilerin Stalin gibi bir sapığın peşinden gittiklerine şahit olursunuz. Türkiye'de AKP'yi destekleyen bazı entelektüellerin böyle bir kavram kargaşasının kurbanı oldukla-

rını ben bazı dostlarım nedeniyle biliyorum. Bana uzun yıllar önce, Türkiye'ye kesin dönüş yapmadan önce, kendisine büyük saygım olan sevgili dostum Yücel Yılmaz Türkiye'de standartların olmadığını, bunun da ülkede kurumlaşmayı imkânsız kıldığını anlatarak beni ikaz etmişti. Örnek olarak da demişti ki, "Bir gün seni kulağından tutup atarlar, yerine de bir zırcahili atayıverirler ve bu hiç kimseyi rahatsız etmez. Buna katlanabileceksen gel." Ben ülkeme bunu göze alarak geldim. Eninde sonunda en temel nedeni de Koyuncu Albayımın odasında bayrağa elimi koyarak beş yaşında ettiğim Hava Harbiyeli yeminiydi. Orada benim kafama şu kazınmıştır: Önce vatan ve millet. Vatanlarını kaybetmiş olan dedelerim de bana aynı düşünceyi vermişlerdi: Atatürk'ün bize hediye ettiği bu vatana ve milletimize sahip çıkmak. Bugün bütün bu söylediklerim nedeniyle ciddiye alamadığım Türkiye'yi, Atatürk'ün yaptığı ve bizden de beklediği gibi ciddiye alınır hale getirmek istiyorum. Bu, sanırım kainatı anlamak kadar büyük bir ideal olmasa da, onun kadar ulvi, gerekli ve nihayet onunla uyumlu bir idealdir...

— *Türkiye'yi terk etmeyi düşünmüyorsunuz değil mi? Zaman zaman Avusturya'ya yerleşmekten filan söz ediyorsunuz da...*

— Türkiye'yi terk etmeyi ciddi olarak bu yakın zamana kadar hiç düşünmedim. Benim, sırtımda Hava Kuvvetleri üniformasıyla ettiğim bir yemin var. Ona olan sadakatim değişmez. Ancak AKP iktidara geldiğinden beri, kendimi ülkemde Türk Silâhlı Kuvvetleri ve ailem dışındaki çevrelerde bir yabancı gibi hissetmeye başladım. Bunun nedeni benimle hemen hiçbir değeri paylaşmayan ve görebildiğim kadarıyla bilgi düzeyleri benim çok altımda bulunan insanların ülke yönetimine her düzeyde el koymuş olmaları ve hayatımı yönlendirmeye başlamalarıdır.

Benim gözümde en kıymetli olan değerlerimin başında vatanıma hizmet gelir. Dedim ya, ben bu uğurda canımı vermek için, benim gözümde dünyadaki en kıymetli varlık olan bay-

rağımıza el koyarak yemin etmiş bir insanım. Bu irrasyonel bir değer olarak görülebilir ama değildir. Bir askerin vatanına ve milletine verdiği “canından bile feragat” sözü, akılcı davranışın en üst noktasıdır. Zira bu davranış bireyi bile aşan bir şeydir ve ölen tarafından arkada bırakılan topluma duyulan saygı ve güvenin ifadesidir. Canını veren asker şunu bilir: Evet ben gideceğim, ama arkamda kalanlara, onların değer verdikleri bir yaşamı sağlamış olarak, yani görevimi yapmış olarak gideceğim. Bu güven çok önemlidir ve bunun asla sarsılmaması gerekir. Yoksa bir toplumu bir arada tutamazsınız. Kanımca bugün bizlerin içindeki bu güvende çok büyük yaralar açılmıştır.

— *Peki ya ikincisi ne?*

— İkinci sırada akılcı yaşam vardır. Yani ben aklımın hür olduğu bir yerde yaşamak isterim. Aklımı herhangi bir şekilde prangalamak isteyen bir toplum içerisinde yaşayamam. Bir birey olarak, akıl dışı safsataya tutunmuş bir toplum içerisinde ben yukarıda bahsettiğim güveni duyamam, çünkü bilirim ki akıl dışı davranışların sonu hüsrandır, felakettir.

— *Üçüncüsü?..*

— Üçüncüsü, Atatürk’ün bize miras bıraktığı uygarlık çabasıdır. Ben tüm yaşamımı uygarlığa bir katkı yapmaya adanmış bir insanım. Bu yanlış anlaşılmasın: Ben yaptıklarımı sadece keyif aldığım için yapıyorum. Ama bunların insan uygarlığına yararlı şeyler olması tabii bana ayrı bir haz ve tatmin hissi veriyor. Atatürk düşmanlığının giderek yaygınlaştığı bir toplum, benim içinde yaşayabileceğim bir toplum değildir, zira Atatürk düşmanlığı ile insanlık düşmanlığı insana aynı fena şeyleri yaptırır sonunda. Şunu asla unutmayalım: Atatürkçülük demek yalnız ve yalnızca uygar insan olma savaşı demektir. Resmi dairelere veya bizim evimizde olduğu gibi, evinizde başköşeye ölmüş bir insanın resmini asmak demek değildir; bir uygarlık timsalini yaşam ortamınızda bulundurmanız demektir, onun akılcı insanlık emellerini paylaştığınızı göster-

meniz demektir. Atatürk, “Beni hatırlayınız!” derken, aslında unutulmamasını istediği onun o yüce insanlık idealleridir. Onlarla kendisine bir birey olarak beş paralık bir saygısı olan her insan gurur duyar. Hür yaşamak, toplum içerisinde yaratıcı olarak ama toplumu bedbaht etmeden yaşamak, çevremizdeki bu muazzam cansız ve canlı âlemi dürüst olarak anlamaya çalışmak, kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapmamaya özen göstererek yaşamak, ama “bireye saygı” bahanesiyle başkalarının yaşamının kalitesini artırmaya karşı çıkanlara bunun yanlış olduğunu anlatabilmek gibi idealleri benimsemeyen, onlarla övünmeyene nasıl insan denebilir, bilemiyorum. Çünkü böyle idealler olmasaydı biz bugün diğer primat kardeşlerimiz gibi ya ormanda ya da mağaralarda yaşıyor olurduk, yani insanlaşamazdık. Atatürkçülük bir insanlaşma, daha çok insanlaşma projesidir.

— *İyi ama böyle bir düşünce sistemi yok ki! Bu söyledikleriniz son derece genel ilkeler...*

— Bu düşüncelerle çevreme baktığımda çok bedbin olmuyor, yeise kapılmıyor değilim. Bir de Türkiye’deki entelektüel seviyede gördüğüm fakirlik beni korkutuyor. “Bu ülkenin tek bir üniversitesi yoktur” diyorum sık sık. “Hayır, vardır” diyen çıkarsa, bana kendi ülkesinde on dokuzuncu asrın ortasından bu yana çıkan tüm bilimsel dergilerin eksiksiz bir koleksiyonuna sahip bir tane üniversite kütüphanesi gösterebilir, derhal sözümü geri alacağım. Düşününüz ki, tek bir doğa tarihi müzemiz yok. Dünyanın en zengin arkeolojik mirasına sahip ülkelerden biriyiz. Gidip Arkeoloji Bölümleri’nin haline bakınız. Dünyanın en ilginç jeolojilerinden birinin üzerinde oturuyoruz: Gidip –bizimki de dahil– Jeoloji Bölümleri’mizin haline, analitik imkânlarına şöyle bir bakınız. Türkiye’nin faunasını mı bir Türk veya bir Türk bilim insanları grubu yapmıştır, yoksa florasını mı? Bir Avusturyalı 1848 İhtilali’nden kaçıp ülkemize sığınıyor, Avusturya’ya iade edilmemek için Müslüman oluyor, adını Abdullah yapıyor ve arkasında topladığı 10 bin fosil örneği (Bu rakamı Abdullah Bey’in kollek-



siyonlarının tarihini anlatan İspanyolca bir makaleden öğrendim), sayısız bitki, böcek vs. örneği ve onları teşhir eden bir doğa tarihi müzesi bırakıp 1874'te ölüyor. Bugün pompalamaya kalktıkları Osmanlı, bu Avusturyalının yaptığını bile koruyamıyor. Abdullah Bey'in fosillerini Paris'e veya Madrid'e hediye ettiği dubletler (iyi ki etmiş!) sayesinde oralarda görebiliyoruz. Bizden çalınan eserleri geri istiyoruz; geliyorlar; bir hafta sonra eserlerin emanet edildiği müze müdürü onları alıyor! Sonra da bazı sivri akıllılar çıkıp "Türkiye'ye tarihi veya tabii değeri olan hiçbir şeyi, hele hele eldeki tek bir örnekse asla iade etmeyiniz" diyorum diye bana kızıyor. Erich Obst, 1915'te İstanbul Üniversitesi'nde muhteşem bir coğrafya kütüphanesi kuruyor. Walther Penck aynı şeyi aynı tarihte jeoloji için yapıyor. O kütüphaneler nerede bugün? Ben paramla kitap almaktan ve yabancı kütüphanelerin dergi koleksiyonlarından istifade etmekten bıktım. Zahmetli ve pahalı olduğu için değil! Parayı da zevkle veriyorum, zahmetine de zevkle katlanıyorum. Ama ağırıma gidiyor. Biz niçin tek bir kütüphaneye bile bakamaz haldeyiz? Bunun yegâne cevabı cehalet ve görgüsüzlüktür. Düşününüz ki, devlet televizyonunuz, "Darwin teorisi çürütüldü" diye uygar ülkedeki ortaokul çocuklarının bile güleceği bir yayın yapıyor ve kimse o kurumun başındaki adamı kulağından tutup defetmiyor. Edemiyor, çünkü aynı kafada iki tane millî eğitim bakanınız olmuş! Yakın zamanda tek bir yabancı dil bilmeyen bir cumhurbaşkanımız vardı. Şimdi de gene tek bir yabancı dil bilmeyen (ama TBMM kayıtlarında biliyor görünen!) bir başbakanımız var. Böyle bir ülke olabilir mi? Olduğu zaman, buna katlanılabilir mi? Resmi devlet kayıtlarının alenen yalan söylediği bir ülkede nasıl güven içinde yaşayabilirsiniz?

— *Bütün bunlar yüzünden mi ülkeyi terk etmekten söz ediyorsunuz?*

— Bunları düşündüğüm zaman gerçekten de arada bir 'Gitsek mi ailece?' diye kendime sormuyorum dersem yalan olur. Viyana'dan bahsettin. Herhalde ya Viyana ya da Paris benim

en mutlu olarak yaşayabileceğim iki şehirdir İstanbul dışında. Viyana benim için daha caziptir, çünkü her şeyden önce Suess'ün şehridir. İkincisi, Alpler, dünyada en çok sevdiğim ve belki de jeolojisini en iyi bildiğim dağlar, iki adım uzakta. Üçüncüsü konuşulan dil Almanca, konuşmayı ve yazmayı en çok sevdiğim dil. Kütüphaneler ve kitapçılar çok iyi ve bunları yöntenlerin çoğu benim yakın arkadaşım. Avusturya Jeoloji Cemiyeti'nin şeref üyesiyim; Avusturya Jeoloji Servisi'nin muhabir üyesiyim, Avusturya Yerbilimleri Tarihi Çalışma Grubu'nun kurulduğundan beri üyesiyim vs. vs. Üstelik Viyana'daki pastaneler dünyanın en iyisi (hani Salzburg veya Graz'dakiler onlardan çok aşağı kalır değiller ya). Eh, benim gibi bir insan başka ne isteyebilir hayatta?

— *Asım bu projenin neresinde yer alıyor?*

— Asım biyoloji okuyor. Onun araştırma yapabileceği kurumlar Türkiye'de yok. Asım bunları kurabilir veya kurulumalarına yardımcı olabilir, ama tabii şu anda Türkiye'de egemen olan zehirli ortamda değil. Dolayısıyla o da kendine başka yerlerde bir gelecek kurabilir (gerçi şimdilik bunu duymak bile istemiyor).

Hal böyle olunca, 60'ıma yaklaşmakta olduğum bu günlerde, "Acaba ömrümün son yıllarını bir bilim adamı olarak daha verimli olabileceğim bir yerde geçirmem daha iyi olabilir mi" diye düşünüyorum. Açık konuşayım, bundan bugünlerde beni kesin olarak alıkoyan en güçlü etken Türk Hava Kuvvetleri'ndeki bağlarımdır. Türkiye'yi terkedersem bir daha oradaki komutanlarımdan, arkadaşlarımdan, Hava Harbiyeliler'in, Hava Astsubay Okulu ve Hava Lisesi öğrencilerinin yüzlerine nasıl bakarım düşüncesi, beni hicret düşüncelerinden uzaklaştırıyor. Hele onlardan biriyle yurtdışında karşılaştığımı düşünmek, beni kaldıramayacağım bir utanç hissi altında ezer diye düşünüyorum. Ya merhum Canip Orhun Albayım rüyama girer de nedir bu ettiğin halt, derse? Rüyanın kaynağının kendi bilinçaltım olduğunu bile bile, herhalde bir daha zinhar uyuyamam! Veya düşün ki, Koyuncu Albayım

telefonla arıyor ve diyor ki, “Sana o üniformayı kaçasın diye mi verdik?” Böyle bir sözü işittikten sonra yaşamak dahi mümkün olabilir mi?

Bunları düşünmek bile gözlerimi yaşartıyor. Ancak istikbale müteallik asla kesin konuşmamalıdır insan. Ne olacağını hiç kimse bilemez. Atatürk bile vatanı Selanik’e bir daha dönemedi ve kendisiyle bu konuda her konuşanın vurguladığı gibi, o büyük acı onu ömrünün sonuna kadar kemirdi. Söyleyebileceğim tek şey, öyle bir acıyı tatmamayı ümit ettiğimdir.

## ON ALTINCI BÖLÜM

# Ben Kendimi Dünyanın Hiçbir Yerinde Yalnız Hissetmedim

*Ben içinde yaşadığım âlemle ilgileniyorum, içinde yaşadığım âlemin her şeyi beni ilgilendiriyor. Alem hakkında bilgi sahibi olduğum zaman o âlemle temasa gelmek ve diyalog kurabilmek çok kolay hale geliyor. Kendini yalnız hissetmiyorsun. Ben, dünyada hiçbir yerde kendimi yabancı hissetmedim. O kadar hoş bir histir ki bu...*



*Barbara ve Oya He Barbara'nın Londra'daki evinde.*



## ALBÜM



*Mlt' deki iki büyük destekçinin arasında: Mehmet dedem ve Güngör yengem.*





*Anneannem Kudret Sipabiğlu'nun kucağında Yeşilköy'deki köşkün bahçesinde.*



*Pusette Yeşilköy'de bahçede.*





*İlkokul öncesi.*



*İki kuzen: Asım (pusette) ve ktkardeşimin oğlu Sinan Bursa'daki evimizde.*



*Kardeşim Meral ile.*



*Işık Lisesi'nde ortaokul  
öğrencisiyken.*



Ortaokulda kısa bir süre  
taktığım gözlüğümle. Lise II'de  
I sürekli gözlüklüydüm.



*Annem G. Güler, babam M. Asım ve kardeşim I. Merâl ile tatlı bir anı.*



*Robert Kolej'de bilim fuarında mineroloji koleksiyonumu sunarken.*



*1972 yazı, Londra.*

**TÜRKİYE JEOLojİ KURUMU**

Uye No. : 2456

Adı, Soyadı : A.M.C ŞENGÖR

Baba Adı : M. ASIM

Doğum Yeri : İSTANBUL

D. Tarihi : 24 MART 1953

Mesleği : JEOLÖG

Adresi : İSTANBUL CAD.  
YEŞİLİST - İSTANBUL

İmzası : [Signature]

  


*Lise öğrencisi iken üyesi olduğum ve 1986'da aşırı solcular tarafından kapatılan Türkiye Jeoloji Kurumu'nun kartı.*



1972 yazı. Londra  
Doğa Tarihi  
Müzesi'nin önünde.  
Jeolog olmaya kesin  
karar verdiğim gün.



1973: Oya'nın amcasının evinde. Önde Fikret amcamın kızı Yasemin (solda), Oya. Omuzumda Mete, kucağımda Emin. En solda Mehmet, onunla Emin arasında Selim (ikisi de Fikret amcamın oğulları).



Jeolog olmamda büyük rolü olan rahmetli coğrafya hocam Dr. Öğr. Albay Tarık İnözü ile lise mezuniyet töreninde Robert Kolej merdivenlerinde.



1980'de Çin dönüşü ilk işim  
saç ve sakal traşı olmak  
olmuştu.



1985 İhsan Ketin konferansında Beyti'de Çinli meslektaşlarıma yemek verirken.  
Yanımda hocam Kevin Burke.



*Asker arkadaşım sevgili Murtaza ile.*



*Dayım M. Melih Sipahioğlu ile bir şirketimizin kokteylinde.*





*198 S Alexandria, Wasbington D.C. Nişan yemeğimizde Oya'nın elinden pasta yerken annesi Sevgin Abla da gülümsüyor.*



*Bizim düğünden bir aile anısı. Soldan: Eniştem Halük Taşlıkhoğlu, Oya, babam Asım Şengör, kardeşim Merâl Taşlıkhoğlu, ben. Oturan: Annem Güler Şengör.*



*Oya ile nikâhı giderken.  
Hudû Kasrı.*



*)O Haziran 1986: Bekârlığa veda imzâsını atarken. Hayattaki en akıllıca iki kararımдан biri. Diğeri jeolog olma kararımdu.*



*Düğünde "kayınlarımla". Soldan Hakkı Maltepe, Oya, ben, Sevgin Maltepe, Mete Maltepe. Oturan, en çömezimiz Emin Maltepe.*



*Şahitlerimizle: Oya'nın yanında Fikret (Şengör) amcam, benim yanımda onun rahmetli eşi Ülkü yengem. Biri Oya'nın eniştesi, öteki de teyzesi!*



*Düğünde ITÜ ekibiyle. Cengiz Dökmeci resimde yok, çünkü köprüdeki bir kaza nedeniyle düğüne geç geliyordu.*



*Oya ve benim hayatımızdaki en önemli insanlardan biriyle: ITÜ'den Prof. Dr. Dr. Ing.*

*M. Cengiz Dökmeci.*

1986: Doçent olduğum gün  
Mehmet Akartuna'nın  
odasında. Sırtımdaki de onun  
ciğppesi.



1988 Neuchâtel: İlk şeref doktoranı alırken.



*İTÜ'deki odamda şeref doktorası kutlaması yapılırken: Solda Dekan Erdoğan Yüzer, sağda Rektör İlhan Kayan.*



*İTÜ'den diğer iki önemli hocam. Sağda Erdoğan Şuhubi, solda İhsan Ketin. İTÜ'ye gelmeme ikisi neden olduydu.*



*Hocam Kevin Burke'ün evinde eşi Angela Burke ve Oya ile.*



*Annemin teyzesinin çocuğu  
rahmetli Cenân (Gürgân) Ağabey  
ve eşi, ailemizin gözbebeği  
Barbara. Barbara'nın kucagında  
Âsim.*



1990: Oya ve Asım ile Oxford'daki evimizde.



Oxford'da doktora hocam John E Dewey'nin kızı Ann'in düğününde.  
Dewey sağdan üçüncü, kravatlı olan.





*İki Asmılar sohbet halinde.*



*1991 yılbaşı. Eode Oya ve Astın'la.*

*Dayılar! En solda Sinan  
(Taşlıklığlu), onun  
yanında dayısı Celâl,  
onun sağında dayısı  
Melih, oturan Melih'in  
dayısı Besim Çağlayan.*



*Florida Orlando'da  
Disneyworld'de Oya, Asım ve  
ben.*



*Akademik Viktor Efimoviç Khain'in bölümümüzü ziyareti.*



*Âsim yuvaya giderken yapılan bir maskeli baloda Kaptan Cook olarak!*



*Beyrut'ta 1994'te Rammal Madalyası'm aldıktan sonra Rammal'in annesi, babası ve Lübnan Kültür Bakanıyla.*



*Beyrut'ta Rammal Madalyası kabul konuşmanı yaparken (1994).*



*Burchfiel'lerle Cambridge, Massachusetts'de. Soldan: Âsim, Wiki, Benjamin, Prof. Burchfiel ve ben.*



*Türkiye'de modern yerbilimlerinin iki kurucusuyla bizim evde bir yemek. Soldan: Ben, Âsim, Sırrı Erinç, Oya, Bedia Ketin, Valide Erinç, İhsan Ketin.*



*Dostlarla bir yemekte. Soldan: Bîrsen Şuluhi, Erdoğan Şuluhi, ben, Cengiz Dökmeçi, Kemal Gürüz.*



*Aile dostumuz Stefan ("Stepo") Sirel ile evde bir yemekte.*



*Âsim, Göktürk alfabesini öğrenirken. Yıllar sonra bu bilgisi ile Moğolistan'da Orhun yazıtlarını okumuştur.*



*Salzburg'da Prof. Tichy'nin odasında. Âsim'in elinde Mozart'ın kafatası!*



1996: Şemo amcamın dükkânında Karadeniz Tufanı teorisini yaratanlar.  
Sağdan: Walter Pitman, III ve Bili Ryan. Ayrıca ben, Şemsettin Şengör ve  
Shimkus.



22 Nisan 1999'da Londra Jeoloji Demeği başkanı Dr. Robin Cocks'ın  
elinden Bigsby Madalyası'nı alırken.





*Oya 1999'da Hava Harp Okulu'ndaki ilk gününde öğrencisi Hava Harbiyeli Soner Özer'in elinden çiçeklerini alırken.*



*1997 ODTÜ Mustafa Parlar Bilim, Hizmet ve Onur Ödülü'nü aldıktan sonra Haşan Ali Yücel'in büyük kızı Canan Eronat Hanımefendi tarafından tebrik edilirken.*



*ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne kabul töreninde Akademi üyesi dostlarla. Soldan: Warren B. Hamilton, ben, Walter Pitman, III ve Tanya Atwater.*



*ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne seçildikten sonra Atatürk'e şükran ziyareti. Binbaşının yanında soldan: Âsim, Oya, Kemâl Gürüz (YÖK Başkanı), Kâmuran Zeren (Hürriyet muhabiri).*



*Hocam Kevin Burke'nin önünde oturmuş bir konuşma dinliyorum.*



*İlk filo komutanım Hv. Plt. Alb. Nuri Koyuncuoğlu ile, beni ilk kez 1960'ta göklerle tanıştırdığı tayyare olan C-47'nin önünde.*



*Asım, yetişmesindeki olumlu etkisi bizim aileninkinin tamamından daha fazla olmuş olan mânevî dedesi, 23. Hava Kuvvetleri Komutanımız Hv. Org. (E) Ergin Celasin ile, Celasin Paşa'nın Ankara'daki çalışma odasında.*



*2005 Paris'te unutulmayan bir Bateau Mouche yemeği. Soldan: Ferda Pamuk, Hv. Plt. Kur. Alb. Erhan Pamuk (şimdi Tuğgeneral), Kur. Alb. Mehmet Okkan (şimdi Tuğgeneral), Kadriye Okkan, ben, Oya, Hv. Korg. Aydoğan Babaoğlu (Hv. Org. 27. Hv. K. Komutanı), Asım.*



25. Hava Kuvvetleri Komutanımız: Hv. Org. Sayın H. İbrahim Fırtına'ya makamında ziyaret ederken.



Hava Harp Okulu 2005-2006 Akademik Yılı açış dersini emri üzerine verdiğim Hava Kuvvetleri Komutanı Org. Sayın Faruk Cömert ile, dersimi verdikten sonra.



2006: Bir Kartal Vakfı konserine giderken Oya ile bizim evin bahçesinde.



Naci Görür ile Hava Harp Okulu'nda muntazaman düzenlenen deprem sempozyumlarından birinde. Yüzümdeki ifade herhalde sivil yönetimlere veryansın ettiğim bir âm, Naci'ninki ise "Şimdi bu çocukların önünde bunlara ne gerek vardı?" düşüncesini yansıtıyor!



24. Hava Kuvvetleri Komutanımız Hu Org. Sayın Cümhur Asparuk ve muhterem eşi Ayla Hammefendi ile bir Hava Kuvvetleri davetinde.



Balıkesir 9. Ana jet Üssü'nü ziyaret. Soldan eski Cumhurbaşkanlığı başdanışmanı Dr. Coşkun Karadeniz, Ho. Plt. Tuğg. Mehmet Şanoer (şimdi Ho. Tümğ.), Oya, Ho. Korg. Bilgin Balanlı (şimdi Ho. Org.), ben, Sevda Şanoer ve Asım.





*Fikret amcamın torunu İpek'in nişanında. Soldan Ahmet Şengör (Şemo'nun oğlu), Şemo amcamı, Pala (Fikret) amcamı, onun oğlu Selim, Yücel Yılmaz ve ben.*



*Hava Harp Okulu Komutanı Ho. Plt. Tümg. Abidin Unal'ın (şimdi Korg.) elinden bir "ilk ders" amst alırken.*





*Dz. Kv. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi'nin 100. yılını kutlarken Daire Başkanı sevgili dostum Tuğ. Mustafa tpteş ve dostlarla.*

## DİZİN

- II. Mahmut 252, 534  
III. Mustafa 251-252  
III. Selim 49, 252-253  
IV. Mustafa 253  
XI. Konstantinos 172, 278
- Abdullah Bey 543  
Abdülaziz 302  
Abdülhamid 18, 302, 534  
Abdüsselamoğlu, Baki 262  
Abdüsselamoğlu, Şakir 262  
Abich, Hermann 181  
Adjani, Isabelle 132  
Afşar, Esin 246  
Ahmet Müştak Bey 323  
Akartuna, Mehmet 562  
Akçiz, Sinan 176, 241, 366, 524  
Akdağ, Mustafa 328  
Aki, Keiiti 138  
Akkök, Remzi 214, 400  
Akyol, İbrahim Hakkı 39  
Ali Emiri Efendi 173  
Âli Paşa 510  
Ali Rıza Bey (anneannesinin babası)  
3, 10  
Altınır, Demir 227, 228  
Altınlı, Enver 133-134  
Alvarez, Walter 114-115  
Amin, İdi 130  
An Yin 452  
And, Metin  
Aras, İhsan 12-13  
Aras, Kâmuran 12  
Argand, Emile 110, 430-431  
Argyriadis, İon 123, 380  
Aristoteles 374
- Asparuk, Ayla 580  
Asparuk, Cümhur 580  
Ataç, Metin 457  
Atatürk, Mustafa Kemal 1, 3, 6-7, 20-  
21, 49, 54, 125, 129, 217, 225,  
275-276, 327, 329-330, 414-  
417, 462-464, 504, 506, 532,  
534-535, 541-542, 545  
Atay, Oğuz 517  
Ateş, Ahmet 503  
Athenagoras (Patrik) 319  
Atsız, Nihal 30  
Atwater, Tanya 120, 397, 575  
Avşar, Hülya 88, 521  
Ayaz, Nevzat 230  
Aydın, Atilla 89  
Aygün, Baysan 531-532  
Aygün, Kemal 530-533  
Aylan, Fşref 176  
Aysu, Münir 258
- Babaoğlu, Aydoğan 26, 156, 577  
Babaoğlu, Dilek 26  
Bach, Johann Sebastian 172  
Bailey, Edward, Sir 175  
Baker, Diane 38  
Bakirov, Abbas 339-340  
Balanlı, Bilgin 527, 580  
Balanlı, İffet 527  
Bally, Albert Walther 86-87, 160,  
186  
Bally, Nelly 87, 186  
Barazangi, Muaviye 482-486  
Barrett, Tim 115, 239  
Barthold, Vasiliy Vladimiroviç 329  
Başbuğ, İlker 528

- Bayar, Mehmet Ali 531, 533  
 Bayar, Nuri 531  
 Bayezid Han 277, 278  
 Beaumarchais, Pierre 146  
 Beethoven, Ludwig von 128, 280, 282, 311, 516  
 Beloussov, Vladimir Vladimiroviç 93, 139-145  
 Beloussova, Natalia 144-145  
 Belov, Saşa 235-236  
 Benedict, Peter Karl 92, 159-164, 169, 195, 197  
 Bergougnan, Henri 135  
 Berker, Ratip 250  
 Bermek, Engin 445  
 Bernoulli, Daniel 158-159, 241, 508  
 Bethe, Hans 130  
 Beutner, Ed 76  
 Beyatlı, Yahya Kemal 212, 369-370  
 Beyazıt, Mehmetçik 423  
 Bilbaşar, Süheyl 44-45  
 Bilge Hanım (öğretmeni) 16-17  
 Bir, Çevik 155  
 Birol, Ali Esat 8  
 Bobyarchik, Andy 91  
 Boyner, Cem 28-29, 33  
 Bozkurt, Erdin 228, 365  
 Brando, Marlon 524  
 Brazzi, Rossano 38  
 Brunn, Jan Houghton 85, 123, 270  
 Burchfiel, Benjamin 570  
 Burchfiel, Clark 76-77, 97, 171, 178, 191, 227, 364, 431, 449, 570  
 Burchfiel, Wiki 570  
 Burke, Angela 564  
 Burke, Kevin 74, 78-79, 81, 85, 93-96, 99-105, 116, 119, 140-141, 175, 191, 193-195, 197-198, 216, 257, 269, 287, 290, 292, 294, 296, 297, 299, 303-304, 306-309, 312, 313, 315-316, 364, 379, 396, 475, 556, 576  
 Bursalı, Orhan 507  
 Burtman, Valentin Simyoloviç 337, 434-435, 448-450  
 Bury, John 141  
 Bush, George W. 129-130  
 Büyük Petro, (çar) 508  
 Cameron, Scott 76-77  
 Canitez, Nezihi 41  
 Carman, Max  
 Casey, Jack 257  
 Celal Bey 567  
 Celasin, Ergin 24, 456, 465, 492, 525-527, 577  
 Cemal Efendi (dedesinin şoförü) 14, 416  
 Cengiz Han 294  
 Cezayirli Gazi Hasan Paşa 251  
 Chafetz, Hank 73  
 Chakraborti 239  
 Chalfant, John (okul müdürü) 33  
 Chappuis, Esther 169-170  
 Charles, Kral 436  
 Chomsky, Noam 171  
 Chopin, Frederic 44, 329  
 Cloos, Hans 56, 379  
 Cocks, Robin 307, 573  
 Cockwell, George 438  
 Colbert, Edwin 478  
 Coleman, Robert 448-450  
 Colombini, Claudia 111, 113, 148-150, 153-154  
 Colombini, Gianni 151, 154  
 Comte, Auguste 349  
 Cömert, Faruk 578  
 Cuvier, Georges 494  
 Çağatay, Namık 456-457  
 Çağlayan, Besim 567  
 Çağlayan, İkbāl 10  
 Çağlayan, Neyyire 12, 47  
 Çandarlı Ali Paşa (vezir) 278  
 Çang, Chenfa 290, 292-293

Çavdar, Ayhan 445, 501  
 Çaykovski, Pyotr İlyiç 47  
 Çeçen, Kazım 244, 423, 498  
 Çiğdem Hanım (Âsım'ın yuva öğretmeni) 522  
 Çihaçof, Piotr 506  
 Çubukçu, Nazım 456  
  
 Da Vinci, Leonardo 375  
 Dalfes, Nüzhet 49, 63  
 Damat Ali Kenan Bey 323  
 Dante Alighieri 505  
 Darwin, Charles : 23, 30, 45, 543  
 Davis, Greg 121  
 Dawkins, Richard 390  
 De Fourcy, Lefebvre 271  
 DeLong, Steve 79, 99, 100, 103, 119, 193-194, 196,  
 De Vries, Hugo 30  
 Debelmas, Jacques 118, 122, 124, 131  
 Dede Efendi 49  
 Della Casa, Lisa 160  
 Demiray, Hilmi 246, 423  
 Demirel, Süleyman 254, 361, 464, 535, 538  
 Deng Xiao Ping 129, 285, 288, 289, 290, 315, 335  
 Desio, Ardito 94, 288, 290, 297  
 Dewey, John 71, 74-75, 77-81, 83-85, 87, 90-91, 93-94, 96, 98-100, 102, 104-105, 109, 110-111, 114-116, 137-138, 145, 154, 158, 171, 175, 178, 189, 191, 195, 197, 216, 269-270, 304, 322, 343, 379, 396, 398, 435-438, 475, 520  
 Dickinson, Bill (William R.) 478-479  
 Dinçerler, Vehbi 538  
 Dingiloğlu, Şevket 26  
 Dobrin, Milton 75  
 Doğramacı, İhsan 345, 356, 359-360, 368, 422  
 Dongsheng, Liu 269

Dostoyevski 516  
 Doyle, Arthur Conan 47,  
 Dökmeci, Cengiz 207, 209-216, 224-225, 229, 244-246, 248, 250, 256, 347-349, 364-365, 367, 400, 422-423, 445-447, 561, 571  
 Dökmeci, Vedia 216, 224  
 Drake, Chuck 145  
 Dramur, Kemal 8  
 Duran, Faik Sabri 14, 297, 332, 431  
 Dürr, Stefan 91-92  
 Dyer, Julie 91  
  
 Ebcioglu, Fecri 221  
 Eberhard, Wolfram 328  
 Eberli, Gregor 188,  
 Ecevit, Bülent 64  
 Edgerton, Robert 390  
 Efe, Yusuf Ziya 20  
 Einstein, Albert: 23, 32, 67, 130, 164-166, 372-373  
 Ekşi, Oktay 520  
 Elisabeth (dadısı) 11  
 Erbakan, Necmettin 204, 248, 254, 360, 535  
 Erdem, Turan 265, 268  
 Erdik, Mustafa 180  
 Erdoğan, Tayyip 248-249, 278-279, 360  
 Eronat, Canan 574  
 Eren, Erkan 517  
 Erenoğlu, Can 456-457  
 Erinc, Sırrı 39-40, 58, 88-90, 176, 180, 451, 481, 570  
 Erinc, Vahide 570  
 Erman, Burak 445  
 Ernst, Gary 120  
 Erol, Vural 492  
 Ersoy, Mehmet Akif 370, 405-407, 409  
 Ertl, Otto 43, 50  
 Esat Paşa 3  
 Esin, Ufuk 445, 500

- Euler, Leonhard 508  
 Euripides (ilkçağ yazarı) 320  
 Euripides (Yunanlı konsolos) 317, 319-320  
 Evans, Galli 241  
 Evans, Ian 76-77, 157-159  
 Evren, Kenan 353, 355, 357, 367, 537  
 Evren, Salih 12-13
- Fatih Sultan Mehmet 275-277  
 Fatma Hanım (büyük halası) 4  
 Fenmen, Refik 253  
 Fırtına, İbrahim 527, 577, 578  
 Fikret, Tevfik 369-370  
 Foucault, Michael 505  
 Fourquin, Claude 135  
 Fox, Janet 170, 185-186  
 Fox, Jeff 79-80, 91, 97, 99, 104, 170, 185-186, 193-194, 196, 230, 321  
 Frieda, Malcolm 104  
 Friederich, Anke 470-471  
 Froidevaux, Claude 505  
 Fritz, Arndt 10
- Galilei, Galileo 374  
 Gallo, David 118  
 Gansser, Augusto 94-96, 287-288, 297, 334, 338, 399  
 Garwin, Laura 449-450  
 Gass, Ian 306-307, 435  
 Gilia (profesör) 115  
 Gorbaçov, Mihail 144  
 Goya, Francisco 517  
 Göçmen, Kemal 40  
 Gökçen, Sabiha 463  
 Göktekin, Aydin 343  
 Göktaş Bey (Doğan Kuban'ın öğrencisi) 222  
 Görür, Naci 136, 186-191, 202, 214, 227, 230, 262, 345, 347, 399, 400-401, 403, 409-410, 427, 451, 455-457, 480, 579
- Gregoros, Nikephoros 174  
 Grimm Kardeşler: 11  
 Guth, Peter 97-98  
 Gül, Niyazi 25  
 Güleç, Nilgün 228  
 Günbatan, Abdullah 492  
 Güneyi, Nuriye 21-22, 27, 180, 258  
 Gürfırat, Akşit 18, 42-43  
 Gürfırat, Mustafa Bahattin (Baha Bey) 17-19, 28, 42, 47, 65-66, 173, 231, 364  
 Gürfırat, Saniye 18  
 Gürfırat, Yılmaz 18, 231, 364  
 Gürgân, Barbara 280-282, 511  
 Gürgân, Cenan 280-2, 564  
 Gürgân, Hilmi 280-281  
 Gürgân, Suzan 281-282  
 Gürüz, Kemal 245, 250, 262, 328, 340, 360, 417, 421-424, 451, 462-463, 571  
 Güven (Atayman), Saniye 176, 366
- Haierli, Hans 110  
 Hamilton, Warren B. 575  
 Hammer 276  
 Hampton, Mark 193  
 Hanna, Samir 427-428  
 Hansoy, Ferid Namık 34  
 Harrison, Mark 452  
 Hasefe Gürfırat, Melike 18  
 Hayri Bey 266  
 Hedervari, Peter 315  
 Hedin, Sven 95, 296, 304, 332-333, 336  
 Heidegger, Martin 539  
 Heilbronn, Alfred 21  
 Heim, Albert 110  
 Heim, Arnold 334  
 Heper, Metin 445  
 Herakleitos 375, 454  
 Herodot 382  
 Heydrich 391

- Higgins, Eugene 42, 58, 60-62  
 Hilde, Tom 396  
 Hitler, Adolf: 19, 22-23, 28-31, 44-45, 125, 159, 539  
 Holmes, Arthur 175  
 Howard, Trevor 524  
 Hsü, Kenneth Jinghwa (Ken Hsü) 74, 89, 90, 111-112, 235-236, 241  
 Huntington, Ellesworth 178, 472  
 Huntington, Samuel 472  
 Hunziker, Johannes 115-116  
 Hutchison, Charles 239  
 Iwarizmi 499  
  
 Idleman, Bruce 91  
 Işker, Ali Kemal 323  
  
 Idemen, Mithat 250, 348-349, 423  
 Illies, Hennig 379  
 İnal, İbnülemin Mahmut Kemal 173  
 İncalcık, Halil 328-330  
 İnan, Hüseyin 349-350  
 İnan, Jale 212  
 İnan, Mustafa 212, 244-245, 349, 357  
 İnönü, Erdal 423  
 İnönü, İsmet 7, 54, 130, 414, 532  
 İnönü, Mevhibe 7  
 İnözü, Tarık 32-33, 37-39, 59-60, 180, 258, 555  
 İpek, Kemal 222  
 İpteş, Mustafa 582  
 İshak Efendi 252  
 İşli, Nedret 18  
  
 Jager, Emilie 115  
 Jakobshagen, Volker 55  
 Janet, Ben 394  
 Jefferson, Thomas 217, 356  
 Ji Qing, Huang (T. K. Huang) 74  
 Jivkov, Todor 231  
 Johnson, Jim 33  
  
 Kafalı, Kemal 203, 215, 227, 229, 248, 345, 348, 351, 353, 355, 363-365, 367-368, 537  
 Kalafat, Emin 530, 532  
 Kanes, Bill 177  
 Kant, Immanuel 374, 377  
 Karaca, Kâni 65  
 Karadeniz, Coşkun 222, 580  
 Karadoğan, Faruk 325-326  
 Karpinski, Alexander Petroviç 302  
 Katip Çelebi 174  
 Kauffman, Earl 307  
 Kayan, İlhan 243, 250, 563  
 Keidel, Hans 468  
 Keith, Brian 38  
 Kepler, Johannes 501  
 Keryayev 433  
 Keskin, Mehmet 487-488  
 Ketin, Bedi 41, 90, 262, 451, 570  
 Ketin, İhsan 39-41, 43, 55-56, 58, 61, 89-90, 92, 105, 109, 117-118, 122-123, 135, 176-177, 180, 186-187, 189-191, 198, 207, 213-215, 226-230, 248, 250, 256-257, 261-263, 315, 320, 322, 343-344, 350-351, 363-368, 380, 399, 423, 445, 451-452, 485, 507, 517, 563, 570  
 Khain, Viktor Efimoviç 568  
 Khariton 539  
 Kidd, Bill 79-80, 91, 96, 99-100, 102, 193-196, 269, 304, 484  
 Kleopatra 372  
 Knipper, Andreas 427  
 Knopoff, Leon 307-308  
 Koç, Ömer 536  
 Konuk, İsmet 39  
 Konuralp, Halit Ziya 402  
 Kosswig, Curt 21, 346  
 Koyuncuoğlu, Nuri 12-14, 17, 544, 576  
 Köprülü, Fuat 327-331

- Köprülü, Orhan 330  
 Kraçkovskiy 329  
 Krebs, Bernhard 57  
 Kropotkin 392  
 Kuban, Doğan 207, 214, 221-222, 351, 446, 509-510, 527, 535  
 Kuban, Sabiha 221  
 Kühne, Walter Georg 56, 58
- Lavoisier, Antoine 124  
 Le Fort, Patrick 307  
 Le Pichon, Xavier 173-174, 424, 453-455, 457, 482, 491, 493, 496  
 Leblebici, Duran 243  
 Lehmann 508  
 Lenin, Vladimir İlyiç 21, 392, 505  
 Liszt, Franz 44-45  
 Littré, Émile 349  
 Lobeck, Armin Kohl 39  
 Lorenz, Konrad 372  
 Losey, Joseph 132  
 Lovett, Jim 258  
 Ludwig, (kral) 53  
 Lyell, Charles 45-46  
 Lynch 181
- Maddocks, Rosalie 71, 73, 75  
 Maltepe, Emin 555, 560  
 Maltepe, Hakkı 216, 218, 225-226, 560  
 Maltepe, Mete 555, 560  
 Maltepe, Sevgin 218, 225, 530, 558, 560  
 Mao Zedong 74, 129, 289, 335, 393  
 Marcoux, Jean 85-86, 123, 270, 380  
 Mardin, Şerif 446-447  
 Marx, Karl 19, 69, 141-142  
 Mathews, Samuel 59  
 Matsuda, T. 432  
 McKenzie, Dan 95, 143, 417, 466, 476, 519  
 Means, Win 99, 193-196
- Mendel, Gregor 30  
 Menderes, Adnan 20, 135-136, 532  
 Metcalfe, Ian 239-240  
 Mete Han 276  
 Mısırlı, Şükriye 7  
 Michelangelo 375  
 Müller, Elizabeth 76  
 Mimar Sinan 173  
 Mitscherlich 50  
 Mittenhuber, Florian 496-497  
 Miyaşiro, Akiho 84, 119, 133, 137-139, 170, 197  
 Molnar, Peter 94, 308  
 Monod, Jacques 123, 271, 273, 491, 505, 519  
 Monod, Olivier 85-86, 89, 123, 270, 272-273, 279, 491, 519  
 Moore, Gordon 466-467  
 Mozart, Wolfgang Amadeus 45, 126-128, 132-133, 172, 341, 437  
 Mrazec 383  
 Murtaza (asker arkadaşı) 266, 557  
 Musa (asker arkadaşı) 266  
 Mustafa İtri Efendi 49  
 Mutlu, Cevdet (şoför) 143-144, 198, 211, 231-232, 400-401, 413-414, 439-440, 443, 448, 464-465, 470, 476-477, 501, 518  
 Mutlu, Necmettin 232  
 Müjgan Hanım (annesinin arkadaşı) 41
- Namık Kemal 125  
 Natalin, Boris Alekseyiç 242, 337, 434-435, 448-450, 457  
 Nâzım Hikmet 369, 407, 409, 509  
 Nedim (şair) 509  
 Newton, Isaac 66, 272, 373, 377  
 Niemi, Nathan 469  
 Nimet Hanım 20, 415  
 Norin, Erik 94-96  
 Norman, Carl 379  
 Nutku, Yavuz 378

- O'Hara, Mike 426  
 Oberhauser, Rudolf 147  
 Obst, Erich 40, 543  
 Ogan, Aziz 212  
 Okay, Ahmet Can 215  
 Okay, Aral 214-215, 227, 230, 261, 345, 429, 430  
 Okkan, Kadriye 577  
 Okkan, Mehmet 492  
 Oktay, Fazlı Yılmaz 136  
 Okuroğulları, Haldun 431-434  
 Oldenburg 329  
 Oliver, Jack 483  
 Oppenheimer, Robert 131  
 Or, Faruk 221  
 Or, Ümran 221  
 Orbay, Rauf 211  
 Orff, Carl 44  
 Orhun, Canip 153, 544  
 Ortaylı, İlber 328, 358  
 Osborn, Henry Fairfield 37  
 Oswald, Felix 181  
 Oxburgh, Ronald E., Lord 449  
  
 Öke, Mim Kemal 15, 28-29, 33  
 Öncel, Sacit 20-21  
 Öneş, Ferda 23  
 Öpik, Dr. 43, 50  
 Özal, Turgut 245, 254, 361, 367, 448, 535-538  
 Özer, Soner 574  
 Özeren, Sinan 256, 457, 485  
 Özgül, Necdet 85, 87-88, 342-343  
  
 Page, Ben 90  
 Pak, Namık Kemal 419, 421, 424-425, 435, 444, 507  
 Pamir, Hamit 180, 323  
 Pamuk, Erhan 457, 492-493, 509, 577  
 Pamuk, Ferda 492, 577  
 Pamuk, Gizem 492  
 Pamuk, Gözde 492  
 Pamuk, Şevket 446  
 Pascal, Blaise 68, 384, 520  
 Paton, Diane (sekreter) 195-197  
 Pearce, Julian 487  
 Penck, Walther 543  
 Penrose, Alexander Fullerton 93  
 Perinçek, Doğan 342  
 Philippon, Alfred 323  
 Piri Reis 275, 467  
 Pitman, Walter 119, 250, 573, 575  
 Planck, Max 539  
 Planudes, Maximos 174, 497  
 Platon 375-376, 502  
 Poisson, Andre 85, 123, 270  
 Polat, Ali 176, 257, 366  
 Pool, Maja 157, 159, 161-169, 174  
 Pope, Kent 31  
 Pope, Laura 30-31  
 Popper, Karl 273  
 Purdy, Ed 192  
  
 Raffaello 375-376  
 Rahmaninov, Sergey 47  
 Ramsay, John 115  
 Rebeyrol, Yvonne 145  
 Recep Zühtü 217, 225-226  
 Rembrandt 375  
 Richter, Max 55-56, 74, 90  
 Ricou, Luc-Emmanuel 87, 92, 123, 380  
 Ripley, Sidney Dillon 290  
 Rita 157, 159, 163  
 Ritter, Helmuth 504  
 Robertson, Alastair 425  
 Rodgers, John 235, 320  
 Roosevelt, Franklin D. 130  
 Rosencrantz, Eric 195  
 Rossman, George 471, 473  
 Rousseau-Girard 270  
 Rowley, David 394  
 Ryan, Bill 119, 573



- Sabahattin Usta 449  
 Sadiye Hanım (öğretmeni) 16  
 Sağlamer, Gülsün 357, 461  
 Sakarya, Abbas 185,  
 Sakharov 539  
 Sakınç, Mehmet 307, 345-347  
 Salieri, Antonio 133  
 Saniye Hanım (babaannesi) 3  
 Satır, Muharrem 115-116, 430  
 Savcı, Gültekin 193  
 Saxell 438-439  
 Sayar, Malik Ahmet 323  
 Schell, Maximilian 38  
 Schiller, Friedrich 310-311  
 Schwab 114, 156-157, 159, 161-163  
 Seely, Jonathan 28  
 Sertel, Murat 445, 507  
 Seyfi Bey 5  
 Seyitoğlu, Gürol 228  
 Seymen, İhsan 63-64, 136  
 Seyyid Hasan Efendi 252  
 Sesar 372  
 Sezgin, Fuat 489, 498-504, 518  
 Shackleton, Peggy Wallace 427  
 Shackleton, Robert 297, 306-307,  
 311-312, 427-428, 435  
 Shaw, Bernard 132, 369  
 Shutong, Xu 429-430  
 Sinanoğlu, Oktay 246  
 Sipahioğlu, Güngör 68, 69, 229, 404,  
 537  
 Sipahioğlu, Kudret 6, 414, 417  
 Sipahioğlu, Mehmet 3, 6, 17, 319, 416,  
 547  
 Sipahioğlu, Melih 9-10, 44, 537, 567  
 Sipahioğlu, Semih 6, 9, 11, 27  
 Sirel, Stefan ("Stepo") 571  
 Smith, Adam 69  
 Smith, Joe 179  
 Som, Deniz 333  
 Soulavie Abbé 504  
 Sözer, Halil 12  
 Spieker, Edmund 74  
 Spillhouse, Fred 140  
 Stalin, Josef 129, 393, 539  
 Stanford 60  
 Staub, Rudolf 160  
 Stein, Aurel 332  
 Steno 144, 494  
 Stewart, John 140-141  
 Stille 135, 200  
 Stolper, Ed 461, 466  
 Strauss, Richard 160-161  
 Stroup, Janet 97  
 Studer, Bernhard 148  
 Stückelberger, Alfred 496-497  
 Suess, Eduard 38, 60, 110, 127-128,  
 136-137, 147, 170, 362, 383, 402,  
 430, 442, 482  
 Suhrab 499  
 Sun, Şu 236  
 Sungurlu, Oltan 340  
 Sungurlu, Ozan 88, 136, 228, 320,  
 322, 340-342  
 Sutton, John 436  
 Swanson, Mark 194  
 Szilard, Leo 130  
 Şaban Bey (şoför) 183, 198-203  
 Şahika Hanım (ilkokul öğretmeni) 15-  
 16  
 Şahinkaya, Tahsin 153-156, 359  
 Şahruh 277  
 Şallı, Fahriye 348  
 Şanver, Mehmet 580  
 Şanver, Sevda 580  
 Şaroğlu, Fuat 88, 343  
 Şen, Şevket 493  
 Şengör, Ahmet 580  
 Şengör, H. C. Asım (oğlu) 5, 148, 276,  
 282, 303, 370, 399-400, 402,  
 405, 410-411, 413-415, 421,  
 426, 430, 436-437, 440-441,  
 463, 466, 476-477, 491, 521-527,  
 529, 544, 565, 568

- Şengör, Celâlettin 3, 7, 413  
 Şengör, Fikret (amcası) 5, 10, 219, 560, 580  
 Şengör, Güler 7, 202, 552, 558  
 Şengör, İkbâl Merâl (Taşlıklioğlu - kız kardeşi) 10, 551  
 Şengör, M. Asım (babası) 7, 221-222, 371, 552, 558  
 Şengör, Mehmet 555  
 Şengör, Oya 24, 26, 39, 67, 144, 166, 168, 216-220, 223-226, 229-233, 235-238, 282, 368, 394, 399-405, 410-413, 421, 426, 430, 436-437, 439-441, 449, 451, 463, 466, 475-477, 491-493, 495, 517, 521, 526-527, 529, 530, 558-60, 564-65  
 Şengör, Selim 555, 580  
 Şengör, Şemsettin (Şemo amca) 5, 10, 167, 230, 580  
 Şengör, Ülkü 560  
 Şengör, Yasemin 219, 220, 555  
 Şido, Fumiko 84  
 Şuhubi, Birsên 571  
 Şuhubi, Erdoğan 207, 209, 214, 245, 248, 250, 254, 349-351, 422-425, 445, 446, 563, 571  
 Taft, William Howard 478  
 Tanpınar, Ahmet Hamdi 516  
 Tansel, İrfan 416  
 Tapponnier, Paul 94-96  
 Tarhan, Abdülhak Hamid 227  
 Taşı Lama 305  
 Taşkent, Ayşe 15  
 Taşkent, Kâzım: 1, 3, 6, 14-15  
 Taşkesen, Reha 276  
 Taşlıklioğlu, Halûk 558  
 Taşlıklioğlu, Sinan 567  
 Tatar, Orhan 366  
 Tcihatcheff 323  
 Terzioğlu, Tosun 424  
 Thein, Karl 49  
 Timur (Moğol komutan) 277  
 Titiz, Tınaz 245  
 Tokay, Melih 88  
 Toker, Mustafa 176  
 Tokgöz, Ayhan 393-394  
 Trümpy, Daniel 148  
 Trümpy, Marianne 148  
 Trümpy, Rudolf 110-111, 113-114, 146-148, 158-161, 163, 176, 191-192, 241  
 Tüysüz, Okan 453  
 Uçarkuş, Gülsen 457  
 Uğurluoğlu, Orhan 26  
 Ulusoy, İlhan 63  
 Ungan, Aydın 37  
 Uras, Ali 404  
 Uşaklıgil, Halit Ziya 329  
 Uyeda, Seiya 432  
 Uzunçarşılı, İsmail Hakkı 328-329  
 Ülkekul, Cevat 311  
 Ünal, Abidin 580  
 Vagancı, Cemal 5  
 Van Gogh, Vincent 516  
 Vartan Efendi 181  
 Vehip Paşa 3  
 Vernant, Jean Pierre 495  
 Verne, Jules 16-17, 34-35, 37, 45, 46, 51, 180, 389, 514-516  
 Von Buch, Leopold 385  
 Von der Linth, Arnold Escher 402  
 Von Humboldt, Alexander 50, 52-53, 506  
 Von Kármán, Theodor 131  
 Von Richthofen, Ferdinand, Baron 238  
 Von Thun-Hohenstein, Leo, Kont 127  
 Von Zittel, Karl Alfred 137

- Wagner, Richard 45  
 Washington, George 478  
 Wasserburg, Gerry 112, 171, 475  
 Weissart, Helmi 235  
 Wernicke, Brian 467-468, 470, 479  
 White, Gary 79, 90, 97-98, 121-122  
 Wilson, John Tuzo 59, 396-397  
 Windley, Brian 80-81  
 Wise, Don 102  
 Wyllie, Peter 93, 178-179
- Yahovos (Metropolit) 319  
 Yakup Bey 338  
 Yalaz, Suat 332, 431  
 Yalçın, Hüseyin Cahit 19  
 Yalkın, Vecihe 32-33  
 Yaşar Kemal 369  
 Yılmaz, Yücel 116-124, 132-136,  
 191, 214, 220, 227, 230, 249,
- 340-341, 343, 345, 347, 380, 381,  
 486, 540, 580  
 Yiyin, Sun 289  
 Younghusband, Francis, Sir 238  
 Yurdakul (şoför) 188, 192-193, 202-  
 203  
 Yücel, Hasan Âli 54, 409, 414  
 Yüzer, Erdoğan 209-210, 215, 229,  
 251, 342-343, 345-347, 364,  
 563
- Zanetti 290  
 Zeren, Kâmuran 462  
 Zhou Enlai 129  
 Ziegler, Alfred 178  
 Ziegler, Walter 192  
 Zinke (Dr. Zinke'nin kızı) 51, 53  
 Zinke, Dr. 51-52  
 Ziya Bey (dedesinin ağabeyi) 65

## CURRICULUM VITAE

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ  
Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü  
Genel Jeoloji Anabilim Dalı  
ve  
Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü

### ALİ MEHMET CELÂL ŞENGÖR

#### Personal

Born 24<sup>th</sup> March, 1955; İstanbul,  
Married to Oya (*née* Maltepe) on 30<sup>th</sup> June, 1986;  
One son (Hakkı Celâlettin Asım Şengör, born: 20<sup>th</sup> July, 1989)

#### Education

- 1962-1966 Şişli Terakki Lisesi İlkokulu, Nişantaşı, İstanbul  
(1961-1966) and Bayezit İlkokul, Bayezit İstanbul  
(1966) (Grammar School)
- 1966-1969 Işık Lisesi, Nişantaşı, İstanbul (Junior High  
School)
- 1969-1973 Robert Academy, Bebek, İstanbul (High-School)
- 1973-1974 Goethe-Institut, Munich and Berlin, Germany
- 1974-1976 University of Houston, Houston, Texas
- 1976-1982 State University of New York at Albany: B.S. De-  
gree obtained (*Summa Cum Laude*),
- May 1978 M.S. Degree obtained, May, 1979 (supervisor:  
John F. Dewey)  
Ph.D. Degree obtained, August, 1982 (supervisor:  
John F. Dewey)

## Professional Experience

- Autumn 1974 Undergraduate assistant, University of Houston, Geology Department
- 1975-1976 Research assistant in tectonics and regional geology, University of Houston, Geology Department
- April-May 1980 *Maître de Conference* at the Université de Paris-Sud, Laboratoire de Géologie Historique, Orsay, France
- 1981-1986 Lecturer, İstanbul Technical University, Department of Geology, General Geology Section.
- 1986-1992 Reader, İstanbul Technical University, Department of Geology, General Geology Section.
- 1992-present Professor of Geology, İstanbul Technical University, Department of Geology, General Geology Section
- 1983-1995 Associate Editor, *Tectonics*
- 1983-1990 Editorial Advisory Board Member, *Journal of Structural Geology*.
- 1983-present Editorial Advisory Board Member, *Earth Evolution Sciences*
- 1984-1998 Editorial Board Member, *Tectonophysics*
- 1985-1977 Editorial Advisory Board Member, *Bulletin of the İstanbul Technical University* (converted to ARI in 1977; see below)
- 1987-1995 Editorial Board Member, *Eclogae Geologicae Helvetiae*
- 1988-present Editorial Board Member *Bulletin of the Turkish Association of Petroleum Geologists*.
- 1989-1995 Associate Editor, *Geological Society of American Bulletin*.
- 1990-present Editorial Board Member, *Geologica Balcanica*
- 1992-present Editorial Board Member, *Türk Yerbilimleri Dergisi* (Turkish Journal of Earth Sciences)
- 1984-present International Lithosphere Project, WG 2 Member

- 1987-1991 International Lithosphere Project, WG 2,  
Chairman of Eastern Tethys Panel
- Dec.1983, May 1984&July 1985 Visiting Scientist, Lunar and Planetary Institute,  
Houston, Texas
- 1984-1986 Ocean Drilling Program, national representative for Turkey
- 1985-1987 Member of NATO Scientific Affairs Division  
Special Programme Panel on Global Transport  
Mechanisms in the Geo-Sciences.
- 1986-1990 European Science Foundation Consortium for  
Ocean Drilling Program Science Committee  
(ESCOM) member.
- 1986-1987 and  
1990-present TÜBİTAK Basic Research Institute, Department  
of Earth Sciences (Gebze, Kocaeli, Turkey); Ad-  
visor (resigned on 8<sup>th</sup> November, 1992, upon  
the resignation of the TÜBİTAK president)
- 1989 Visiting Research Fellow of the Royal Socie-  
ty of London in the Department of Earth Sci-  
ences , University of Oxford
- 1990-1991 Committee for the Training of Young Scientists,  
The Scientific and Technical Research Coun-  
cil of Turkey (TÜBİTAK), member.
- 1991-1992 Committee for Earth Sciences, The Scientific  
and Technical Research Council of Turkey  
(TÜBİTAK), member (resigned, 8<sup>th</sup> November,  
1992, upon the resignation of the President of  
the TÜBİTAK)
- 1991-1994 The Council of the *Geologische Vereinigung*  
(*Mitglied des Beirates*): member, elected No-  
vember 1990 (upon completion of term in  
1994, elected Vice-President)
- 1992 Advisor to the President, The Scientific and  
Technical Resarch Council of Turkey  
(TÜBİTAK) (resigned on 8<sup>th</sup> November, 1992  
upon the resignation of the President)

- 1992-1994      Yayın Kurulu Üyesi (Editorial Board Member),  
*Bilim Tarihi (History of Science)*
- 1993-            present Editorial Board Member, *Earth Sciences  
History*
- 1993-1999      Member of the Council of the European  
Union of Geosciences
- 1993-1994      Member of the Council of the Turkish Acad-  
emy of Sciences
- 1993-1994      Member of the Science Council (=executive  
council) of The Scientific and Technical Re-  
search Council of Turkey (TÜBİTAK)
- 1994-            present Vice President of the *Geologische Vere-  
inigung (Stellvertretender Vorsitzender)*: elect-  
ed 17<sup>th</sup> February, 1994
- 1994-            present Member of the Editorial Board of the  
*Geologische Rundschau*
- 1994-            present Specially invited Board Member,  
*Tethyan Geology* (published in Chinese in  
Chengdu, PRC)
- 1995-            present Member of the Standing Committee  
for Life and Environmental Sciences (L.E.  
SCO) of the European Science Foundation  
(ESF).
- 1995-            present Member of the Editorial Board of the  
*International Geology Review*
- 1996 -            Member, Science Centre Foundation, İstanbul
- 1996-            Member, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tar-  
ih Vakfı (Economic and Social History Foun-  
dation of Turkey)
- 1997-            Editor, *ARI Bulletin of the Technical Univer-  
sity of Istanbul*
- 1997-            Member of the Editorial Board of the *Asian  
Journal of Earth Sciences*
- 1998-            Head of the Department of Solid Earth Sciences,  
Eurasian Institute of Earth Sciences, İstanbul  
Technical University

- 1998- Advisor to the Minister of State responsible for TÜBİTAK (Scientific and Technological Research Council of Turkey), MTA (General Directorate of Mineral Research and Exploration of Turkey), and Etibank.
- 1999- Member of the Young Scientist Award Committee of the European Union of Geosciences
- 1999- Member of the Editorial Advisory Board of *Terra*
- April 2001-  
March 2002 Gordon W. Moore Distinguished Scholar, California Institute of Technology, Division of Geological and Planetary Sciences
- November 2001- November 2002 Chairman of the History of Geology Division of the Geological Society of America
- 2005- present President of the Earth Sciences Society of Turkey

### **Miscellaneous Experience in Scholarly Matters:**

- 1978 Co-reviser (for "Geosynclines and Tectonics" section) for the American Geological Institute Glossary of Geology, 2nd edition.
- 1981 Consultative Committee Member, International Symposium on Qinghai- Xizang (Tibet) Plateau, Beijing, China
- 1982 Editorial Advisory board Member of the Proceedings of the International Symposium on Earthquake Prediction in the North Anatolian Fault Zone, İstanbul, March 31-April 5, 1980.
- 1984 International Advisory Panel Member for Tübitak Natural History Museum and Science and Technology Museum (9-12 December, 1984).



- 1985 Co-convener of the NATO Advanced Study Institute on the Tectonic Evolution of the Tethyan Regions, Istanbul, September 28-October 2, 1985.
- 1989 Co-convener of Symposium "Tethyan tectonostratigraphic terrane models tested". EUGV, 20-23 March, 1989, Strasbourg
- 1989 Co-convener of symposium B9: "Stratigraphy and Evolution of the Tethyan Basins" International Geological Congress, Washington, D.C.
- 1989 Co-organizer of the Royal Society of London Discussion Meeting on ' Allochthonous Terranes', 8<sup>th</sup>-9<sup>th</sup> November, 1989, London.
- 1990 Co-organizer of the Eduard-SUESS-Symposium on the Development of Modern Geology and Austrian-Turkish relationships, 10<sup>th</sup> and 21<sup>st</sup> April, 1990, Istanbul.
- 1991 Co-convener of Symposium "Subduction processes, strike-slip faulting and continental collision in the Tethyan orogenic assembly" EUG, 24-28 March, Strasbourg.
- 1992 Co-convener of Symposium I-3-24 "Tectonic evolution of Tethyan and adjacent areas" 29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, 28<sup>th</sup> August, 1992
- 1996 Co-convener of two symposia in the 30<sup>th</sup> Int. Geol. Congress, Beijing, China, but was unable to attend.
- 1999 Co-convener of Symposium D06, "Inter-Relations between Palaeo-Tethys and Neotethys in Europe and Asia" EUG 10, 28<sup>th</sup> March-1<sup>st</sup> April, Strasbourg, pp. 189 ff.)
- 2002 Member of Wissenschaftliches Komitee of Pangeo I, Austria, Erdwissenschaften in Österreich/Earth Sciences in Austria, 28. — 30. 6. 2002, Salzburg.

2009 Chairman of the 62<sup>nd</sup> Geological Kurultai [=Congress] of Turkey, 13<sup>th</sup>-17<sup>th</sup> April, Ankara, Turkey.

### Membership in Scientific Societies

Türkiye Jeomorfologlar Derneği (Turkish Geomorphological Association)

Geologische Vereinigung

Geological Society of America (Fellow since 1988)

American Geophysical Union

Geological Society of Houston (1976 - one year's honorary membership)

Schweizerische Geologische Gesellschaft

Geological Society of London (Fellow)

Société Géologique de France (*Associée étrangère*, elected 1994)

Österreichische Geologische Gesellschaft (Honorary Member since 1990)

Geological Society of Malaysia.

### Distinguished Lectures

1. 'The Tectonics of Asia': James Wright Memorial Lecture, Edinburgh Geological Society, 30<sup>th</sup> March, 1988, Edinburgh.
2. 'Evolution of the Tethys': Annual Lecture of the Sylvester-Bradley Geological Society, 16<sup>th</sup> February, 1990, Leicester.
3. 'Turkic-type orogeny in the Altaids: Implications for the evolution of continental crust': The 34<sup>th</sup> Bennett Lecture, Geology Department, Leicester University, 8<sup>th</sup> March, 1993
4. 'Eduard Suess "Die Tethys" Vor 100 Jahren und Heute': *Festvortrag anlässlich der 100 jährigen Geschichte des Begriffs am 18. November 1993* ('Eduard Suess "The Tethys" 100 years ago and today': Celebration lecture on the occasion of the 100<sup>th</sup> anniversary of the "Tethys" concept, University of Vienna).

5. İhsan Ketin: Hayatı ve Eserleri (İhsan Ketin: His Life and Work): The First Ketin Lecture, İstanbul Technical University, İstanbul, 16<sup>th</sup> December 1996
6. 'Tectonics of the Altaids in Asia, and the evolution of the continental crust' and 'Is the present the key to the past or is the past the key to the present: An ongoing debate in geology as a general problem in historical sciences': Lewis G. Weeks Lectures, University of Wisconsin-Madison, Department of Geology and Geophysics, 4<sup>th</sup> and 5<sup>th</sup> October 2001.
7. American Association of Petroleum Geologists Distinguished Lecturer, 9<sup>th</sup> to 19<sup>th</sup> March 2004, Eastern Europe (Budapest, Bratislava, Brno, Prag, Warsaw, Bucharest, Kiev)
8. 'The Geology of the Middle East': The 6<sup>th</sup> Annual Robert E. Sheriff Dinner Lecture, University of Houston Geoscience Department and the University of Houston Geoscience Alumni Association, 15<sup>th</sup> November 2004.

### Honours and Awards

1. Best Student Paper Award, Geological Society of America, South-Central Section, 1976.
2. Outstanding Student Award, Geological Society of Houston, 1976.
3. Sigma Gamma Epsilon (National Honour Society in Earth Sciences, USA).
4. Presidential University Fellowship, State University of New York at Albany 1978-1981.
5. President's Award, The Geological Society of London, 1984.
6. *Bilim Ödülü* (Science Award) *Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu* (Tübitak), 1986 (the youngest recipient to date).
7. *Docteur honoris causa*, Université de Neuchâtel, 1988.
8. *Korrespondent der Geologischen Bundesanstalt* (Wien), named, 23rd June, 1989, on the occasion of the 140<sup>th</sup> An-

niversary of the *Geologische Bundesanstalt* (Austrian Geological Survey).

9. Member of the *Academia Europaea*. Elected 1990 (the first Turkish member, and the youngest member of the Academy at the time of election).
10. *Ehrenmitglied* (Honorary Member) *der Österreichischen Geologischen Gesellschaft* (Austrian Geological Society). Elected 1990.
11. *Kültür Bakanlığı Bilgi Çağı Ödülü* (Ministry of Culture, Era of Knowledge Prize), 1991.
12. Plaque given by the *Sosyaldemokrat Halkçı Parti* (Socialdemocrat People's Party) in recognition of "contribution to science for the development and advancement of mankind," 7<sup>th</sup> February, 1992
13. One of 10 founding members of the Turkish Academy of Sciences (*Türkiye Bilimler Akademisi*) appointed by the Prime Minister of the Republic of Turkey, 12<sup>th</sup> September, 1993 (youngest founding member).
14. *Membre Associé de la Société géologique de France* (elected 10<sup>th</sup> January 1994)
15. Honorary Fellow of the Geological Society of America (elected 14<sup>th</sup> May, 1994).
16. Foreign Fellow of the Academy of Natural Sciences of the Russian Federation (*Akademiya Estestvennikh Nauk*), elected 28<sup>th</sup> April, 1994.
17. The Rammal Medal of the *Société Française de Physique et la Fondation de l'École Normale Supérieure*, for 1994.
18. Plaque given by the Director on the occasion of the 60<sup>th</sup> Anniversary Celebrations of the *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü* (Turkish Mineral Research and Exploration Directorate: Turkish Geological Survey) in recognition of "contributions to the science of geology," 26<sup>th</sup> June, 1995.
19. *Prix Lutaud—Grand Prix de l'Académie des Sciences dans le domaine des Sciences de la Terre* (Lutaud Prize—é): decided on 24<sup>th</sup> March, 1997, presented on 1<sup>st</sup> December, 1997.

20. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Mustafa N. Parlar Eğitim ve Araştırma Vakfı Bilim, Hizmet ve Onur Ödülü* (Middle East Technical University, The Prof. Dr. Mustafa N. Parlar Educational and Research Foundation, Science, Service and Honour Award), 19<sup>th</sup> December, 1997.
21. *Medaille du Collège de France*, received on 28<sup>th</sup> May, 1998, for giving a course of lectures in the *Collège*.
22. The Bigsby Medal of the Geological Society of London: decided by the Council of the Society on 2<sup>nd</sup> December, 1998, presented on 22<sup>nd</sup> April, 1999 (citation and acceptance speech in *Geoscientist*, v. 9, no. 6, p. 10, citation, and pp. 10-11, acceptance).
23. Foreign Associate of the U.S. National Academy of Sciences. Elected 2000.
24. Melvin Jones Fellow, Lions Club International Foundation, 2001
25. Foreign Associate of the American Philosophical Society. Elected 24<sup>th</sup> April 2004.
26. *Medaille du Collège de France*, received on 20<sup>th</sup> March, 2005, for occupying the *Chaire internationale* of the *Collège* for the academic year of 2004-2005.
27. *Attaché honoraire du Muséum National d'Histoire Naturelle, Paris* for three years (2006-2009).
28. Foreign member of the Russian Academy of Sciences (2006)
29. *Çağdaş Eğitim Kooperatifi Ödülü* (Award given by Cooperative for Modern Education) (3<sup>rd</sup> March 2008)
30. Honorary Doctor of Science Degree, University of Chicago, conferred during the 500<sup>th</sup> Convocation on 9<sup>th</sup> October 2009
31. The *Steinmann Medaille* of the Geologische Vereinigung for 2010.

## Fossils Named After Şengör:

*Sengoerina argandi* ALTINER, 1999: Altiner, D., 1999, *Sengoerina argandi*, n. gen., n. sp., and its position in the evolution of Late Permian biserialamminid foraminifers: *Micropaleontology*, v. 45, pp. 215-22.

*Dicapnuchosphaera sengori* TEKİN, 1999: Tekin, U. K., 1999, Biostratigraphy and Systematics of Late Middle to Late Triassic Radiolarians from the Taurus Mountains and Ankara Region, Turkey: *Geologisch-Paläontologische Mitteilungen Innsbruck*, Sonderband 5, pp. 296 (see p. 75 and plate 5, figs. 3-6).

*Sengoerichthys ottoman* JANVIER, CLÉMENT and CLOUTIER, 2007: Janvier, P., Clément, G. and Cloutier, R., 2007, A primitive megalichthyid fish (Sarcopterygii, Tetrapodomorpha) from the Upper Devonian of Turkey and its biogeographical implications: *Geodiversitas*, v. 29, pp. 249-268.

## Non-academic Interests

Classical Ottoman, Baroque, and Classical Music, book collecting, aviation, travel, mythology, history and mythology of Central Asia, history of the Ottoman Empire, opera, spelunking.

## Languages

Turkish, English, German, French.



## LIST OF PUBLICATIONS

(*Publications do not include the numerous published interviews*)

### Publications - Books

1. **1982** (with A. Miyashiro and K. Aki) *Orogeny*: J. Wiley & Sons, Chichester, 242 pp.
- 1a. **1984** (with A. Miyashiro and K. Aki) *Orogenez*: Mir Publishers, Moscow, 286 p. (in Russian)
- 1b. **1985** (with A. Miyashiro and K. Aki) *Orogenese*: Franz Deuticke, Wien, 236 p. (in German)
- 1c. **1986** (with A. Miyashiro and K. Aki) *Mountain-building*, 295 p. (in Chinese)
2. **1984** *The Cimmeride Orogenic System and the Tectonics of Eurasia: Geological Society of America Special Paper 195*, xi+82 pp.
3. **1989** (Editor). *Tectonic Evolution of the Tethyan Region*: Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
4. **1990** (Co-editor with J.F. Dewey, Ian G. Gass, G.B. Curry, and N.B.W. Harris) *Allochthonous Terranes: Phil. Trans. Roy. Soc. London*, v. 331, pp.455-647.
5. **1992** *Plate Tectonics and Orogeny - A Tethyan Perspective*: Fu Dan University Press, Shanghai, 4 +2 + 182 pp. (in Chinese; this book is a combined translation of items 88 and 97 in the **Papers** section plus a preface added on 6<sup>th</sup> July, 1991)
6. **1998** (with N. Görür, A. Okay, N. Özgül, O. Tüysüz, M. Sakıncı, R. Akkök, E. , Yiğitbaş, T. Genç, S. Örcen, T. Erçan, B. Akyürek, F. Şaroğlu) *Türkiye'nin Triyas-Miyosen Paleocoğrafya Atlası*, editör: Naci Görür (Triassic to Miocene Palaeogeographic Atlas of Turkey. Naci Görür, editor): İstanbul Teknik Üniversitesi, Maden Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Genel Jeoloji Anabilim Dalı TÜBİTAK—Global Tektonik Araştırma Ünitesi ve Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etüt-



- leri Dairesi, Ankara, [IV]+41pp.+30 pp. of maps and sections, oblong elephant folio.
7. **2001** Is the Present the Key to the Past or the Past the Key to the Present? James Hutton and Adam Smith versus Abraham Gottlob Werner and Karl Marx in Interpreting History: *Geological Society of America Special Paper* 355, x+51 pp.
  8. **2001** (with X. Le Pichon and E. Demirbağ) Marine Atlas of the Sea of Marmara (Turkey) IFREMER, Paris, 13 pp. of Explanatory text, 11 foldout maps.
  9. **2003** The Large Wavelength Deformations of the Lithosphere: Materials for a history of the evolution of thought from the earliest times to plate tectonics: *Geological Society of America Memoir* 196, xvii+347 pp.+ 3 folded plates in pocket
  10. **2004** *Yaşamın Evrimi Fikrinin Darwin Dönemi Sonuna Kadarki Tarihi* (History of the Idea of the Evolution of Life to the End of Darwin's Period): İTÜ Yayınevi, İstanbul, 187 pp.
  11. **2005** *Une Autre Histoire de la Tectonique: Leçons Inaugurales du Collège de France*, Fayard, Paris, 79 pp.
  12. **2006** *99 Sayfada İstanbul Depremi* (The İstanbul Earthquake in 99 Pages): İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 99 pp.
  13. **2009** (with S. Atayman) The Permian Extinction and the Tethys: An Exercise in Global Geology: *Geological Society of America Special Paper* 448, x+96 pp.
  14. **2009** Globale Geologie und ihr Einfluss auf das Denken von Eduard Suess  
Der Katastrophismus-Uniformitarianismus-Streit: *Scripta Geo-Historica*, v. 2, 181 pp.
  15. **2009** (with B. A. Natal'in) Rifti Mira (uchebno-spavochnoye posobie): Geokart, Moskva, 187 pp. (Russian translation of item 166 below plus a preface)

## Publications - Short Course Notes

1. 1993 (with contributions from K. Burke and B. A. Natal'in) Continuing Education Manual on Asia: A Continent Built and Assembled Over the Past 500 Million Years: Geological Society of America, 262 pp.
2. 2003 (with J. F. Dewey and K. C. A. Burke) Plate Tectonics and Precambrian Geology, 3-4-5 September 2003 University of the Witwatersrand School of Geosciences, Johannesburg (Short course manual not continuously paginated)

## Publications - Papers

*(Exclusive of book reviews in scholarly journals and small notices in discussion sessions)*

### 1975

1. Outlines of the Turkish Karst: *Boğaziçi Univ. Speleol. Soc. Pub.*, No.1, İstanbul, 25 pp.
- 1a. See 1986.

### 1976

- \*2. Collision of irregular continental margins: implications for foreland deformation of Alpine-type orogens: *Geology*, v. 4, p. 779-782.

### 1977

3. New historical data on crustal subduction: *Jour. Geol.*, v. 85, p. 631-634.
4. Orojenik kuşaklarda tektonik taşınma (Tectonic transport in orogenic belts) *Yeryuvarı ve İnsan*, v. 2, p. 23-35 (in Turkish).

## 1978

- \*5. (with K. Burke and J.F. Dewey) Rifts at high angles to orogenic belts: tests for their origin and the upper Rhine Graben as an example: *Am. Jour. Sci.*, v. 278, p. 24-40.
- 5a. See 1985.
- 6. (with K. Burke and P.J. Fox) Buoyant ocean floor and the evolution of the Caribbean: *Jour. Geophys. Res.*, v. 83, p. 3949-3954.
- \*7. (with K. Burke) Relative timing of rifting and volcanism on Earth and its tectonic implications: *Geophys. Res. Lett.*, v. 5, p. 419-421.
- 7a. See 1985.
- 8. Über die angebliche primäre Vertikaltektonik im Ägäisraum: *N. Jb. Geol. Paläont., Mb.*, 11, p. 698-703.
- 9. (with K. Burke, L. Delano, J.F. Dewey, A. Edelstein, W.S.F. Kidd, K.D. Nelson, and J. Stroup) Rifts and sutures of the World: *Report to Geophysics Branch, ESA Div., NASA / GSFC, Greenbelt, MD.*

## 1979

- \*10. (with J.F. Dewey) Aegean and surrounding regions: complex multiplate and continuum tectonics in a convergent zone: *Geol. Soc. America Bull.*, Part I, v. 90, p. 84-92.
- \*11. The North Anatolian Transform Fault: its age, offset and tectonic significance: *Jour. Geol. Soc. London*, v. 136, p. 269-282.
- \*12. (with W.S.F. Kidd) The post-collisional tectonics of the Turkish-Iranian Plateau and a comparison with Tibet: *Tectonophysics*, v. 55, p. 361-376.
- 13. Classical Theories of Orogenesis: in A. Miyashiro and K. Aki, eds., *Mobile Earth, III, Orogeny* (v. 12 of the Iwanami Shoten Earth Science Series), Iwanami Shoten Publishers, Tokyo, p. 1-34 (in Japanese)
- 14. (with K. Burke) Review of plate tectonics: *Reviews of Geophys. and Space Phys.*, v. 17, p. 1081-1090.

- \*15. Mid-Mesozoic closure of Permo-Triassic Tethys and its implications: *Nature*, v. 279, p.590-593.
- 16. (with K. Burke) Comments on "Why do I not accept plate tectonics?" by V.V. Belousov: *EOS*, v. 60, p. 207-210.
- 17. (with G.W. White and J.F. Dewey) Tectonic evolution of the Bitlis Suture, southeastern Turkey: implications for the tectonics of the eastern Mediterranean: *Rapp. Comm. int. Mer. Médit.*, v. 25/26, p. 95-97.
- 18. On some 50% extension in the Aegean area and its implication for orogenic reconstructions in the Taurides: *Rapp. Comm. int. Mer Médit.*, v. 25/26, p. 41-42.

## 1980

- 19. Türkiye'nin Neotektoniğinin Esasları (Principles of the Neotectonics of Turkey): *Türk. Jeol. Kur., Konf. Serisi*, 2, 40 pp. (in Turkish).
- \*20. (with Y. Yılmaz and İ. Ketin) Remnants of a pre-late Jurassic ocean in northern Turkey: fragments of Permo-Triassic Paleo-Tethys? *Geol. Soc. America Bull.*, Part I, v. 91, p. 599-609.
- 21. (with J. Grippi and K. Burke) Neogene structures in Jamaica and the tectonic style of the northern Caribbean plate boundary zone: *Jour. Geol.*, v. 88, p. 375-386.
- 22. (with O. Monod) Océans sialiques et collisions continentales: *C.R. h'bd., Acad. Sci. Paris*, v. 290, p. 375-386.

## 1981

- \*23. (with Y. Yılmaz) Tethyan evolution of Turkey: a plate tectonic approach: *Tectonophysics*, v. 75, p. 181-241.
- 24. The evolution of Palaeo-Tethys in the Tibetan segment of the Alpides: in *Geological and Ecological Studies of Qinghai-Xizang Plateau*, v. 1, p. 51-56, Science Press, Beijing.
- 25. (with K. Burke, J.F. Dewey, and W.S.F. Kidd) Continental collisions analogous to that forming the Qinghai-

- Xizang Plateau: *in* Geological and Ecological Studies of Qinghai-Xizang Plateau; v. 1, p. 743-746, Science Press, Beijing.
26. Symposium on Qinghai-Xizang (Tibet) Plateau - Beijing (Peking), China: *EOS*, v. 62, p. 602-603.
  27. The geological exploration of Tibet: *Nature*, v. 294, p. 403-404.
  28. (with R.F. Livaccari and K. Burke) Was the Laramide orogeny related to subduction of an oceanic plateau? *Nature*, v. 289, p. 276-278.
  29. The main theories of orogeny - a historical review: *İstanbul Yerbilimleri*, v. 1, p. 1-26.
  30. (with K. Burke, W.S.F. Kidd, D.L. Turcotte, J.F. Dewey, P.J. Mouginiis-Mark, E.M. Parmentier, and P. Tapponnier) Tectonics of basaltic volcanism: *in* Basaltic Volcanism on the Terrestrial Planets, p. 830-898, Pergamon Press Inc., New York.

## 1982

31. A note on a late revision of the theory of embryotectonics by Argand himself: *Eclog. Geol. Helvet.*, v. 75, p. 177-188.
32. Eduard Suess' relations to the pre-1950 schools of thought in global tectonics: *Geol. Rundsch.*, v. 71, p. 381-420.
33. (with K. Burke and J.F. Dewey) Tectonics of the North Anatolian transform fault: *in* A.M. Işıkara and A. Vogel, eds., Multidisciplinary Approach to Earthquake Prediction, p. 3-22, Friedr. Vieweg Sohn, Braunschweig/Wiesbaden.
34. (with N. Canitez) The North Anatolian Fault: *in* Alpine-Mediterranean Geodynamics, p. 205-216, Geodynamics Series, v. 7.
35. (with Y. Yılmaz and İ. Ketin) Remnants of a pre-late Jurassic ocean in northern Turkey: fragments of Permo-Triassic Paleo-Tethys? Reply: *Geol. Soc. America Bull.*, v. 93, p. 932-936.

36. Ege'nin neotektonik evrimini yöneten etkenler (Factors governing the neotectonic evolution of the Aegean) in O. Erol and V. Oygür, eds., Batı Anadolu'nun Genç Tektoniği ve Volkanizması Paneli, p. 59-71, Türk. Jeol. Kur., Ankara (in Turkish)
37. Workshop/Discussion meeting at Veszprem, Hungary on Evolution of Extensional Basins within Regions of Compression, with Emphasis on the Intra-Carpathians: *Earth Evolution Sciences*, v. 3, p. 271-273.
38. "Babay Himalaya" Augusto Gansser 71 yaşında ("Babay Himalaya" Augusto Gansser is 71 years old): *Yeryuvarı ve İnsan*, v. 7, p. 12-16 (in Turkish)

### 1983

39. (with S. Büyükaşıkoglu and N. Canitez) Neotectonics of the Pontides: implications for 'incompatible' structures along the North Anatolian fault: *Jour. Struct. Geol.*, v. 5, p. 211-216.
40. Gondwana and "Gondwanaland": A discussion: *Geol. Rundsch.*, v. 72, p. 397-400.
41. (with N. Görür, R. Akkök, and Y. Yılmaz) Pontidlerde Neo-Tetis'in açılmasına ilişkin sedimentolojik veriler (Sedimentological evidence for the opening of the northern branch of Neo-Tethys in the Pontides): *Türk. Jeol. Kur. Bült.*, v. 26, p. 11-20 (in Turkish)
42. (with Y. Yılmaz) Türkiye'de Tetis'in evrimi: Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım (Evolution of Tethys in Turkey: A Plate Tectonics Approach): *Türk. Jeol. Kur., Yerbilimleri Özel Dizisi*, 1, 75 pp. (in Turkish).
43. Tanım (Definiton): in N. Canitez ed., Levha Tektoniği, p. 1-7, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).
44. Levha Tektoniğinin dünü, bugünü, yarını (Past, present and future of plate tectonics): in N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p. 33-50, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).

45. Yayılma merkezleri - Genel (Spreading centres, general): *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p. 369-382, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).
46. Kıt'asal gerilme alanları - Genel (Regions of extension within continents - general) : *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p. 461-478, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).
47. Transform faylar - Genel (Transform faults - general): *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p. 547-569, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish)
48. Dalma-batma bölgeleri - genel (Subduction zones - general): *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p.575-576, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).
49. Kıt'a-kıt'a çarpışma bölgeleri - Genel (Continental collision zones - general): *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p.649, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish).
50. Sıcak noktalar ve ilişkin tektonizma (Hot spots and related tectonism: *in* N. Canitez, ed., Levha Tektoniği, p.729-751, İTÜ Maden Fakültesi, Ofset Baskı Atölyesi, İstanbul (in Turkish)

## 1984

51. (with Y. Yılmaz and O. Sungurlu) Tectonics of the Mediterranean Cimmerides: nature and evolution of the western termination of Palaeo-Tethys: *in* J.E. Dixon and A.H.F. Robertson, eds., Geological Evolution of the Eastern Mediterranean, *Geol. Soc. London Spec. Pub.*, 17, p. 77-112.
52. (with N. Görür, F.Y. Oktay and İ. Seymen) Palaeotectonic evolution of the Tuzgölü basin complex, central Turkey: sedimentary record of a Neo-Tethyan closure: *in* J.E. Dixon and A.H.F. Robertson, eds., Geological Evolution

- of the Eastern Mediterranean, *Geol. Soc. London Spec. Pub.*, 17, p. 467-482.
53. (with M. Satır and R. Akkök) Timing of tectonic events in the Menderes Massif, Western Turkey: implications for tectonic evolution and evidence for Pan-African basement in Turkey: *Tectonics*, v. 3, p. 693-707.
  54. (with K.J. Hsü) The Cimmerides of Eastern Asia: History of the eastern end of Palaeo-Tethys: *Mém. Soc. Géol. France*, N.S., 1984, no. 147, p. 139-167.

## 1985

55. Türkiye'nin tektonik tarihinin yapısal sınıflaması (Structural classification of the tectonic history of Turkey): Ketin Simpozyumu Kitabı, Türkiye Jeoloji Kurumu, p. 37-61 (in Turkish).
56. İhsan Ketin: Hayatı ve Eserleri (İhsan Ketin: His life and work): Ketin Simpozyumu Kitabı, Türkiye Jeoloji Kurumu, p. 5-18 (in Turkish)
57. The Story of Tethys: How many wives did Okeanos have? *Episodes*, v. 8, no. 1, p.3-12.
- 57a. See 1986.
- 57b. See 1986.
58. Die Alpiden und die Kimmeriden: Die verdoppelte Geschichte der Tethys: *Geol. Rundsch.*, v. 74, p. 181-213.
59. East Asian tectonic collage: *Nature*, v. 318, p. 16-17.
60. (with Y. Yılmaz) Paleo-Tethyan ophiolites in northern Turkey: Petrology and tectonic setting: *Ophioliti*, v. 10, p. 485-504.
- \*61. (with N. Görür and F. Şaroğlu) Strike-slip faulting and related basin formation in zones of tectonic escape: Turkey as a case study: in Biddle, K.T. and Christie-Blick, N., eds, *Strike-slip Deformation, Basin Formation, and Sedimentation*, *Soc. Econ. Paleont. Min. Spec. Pub.* 37 (in honor of J.C. Crowell), p. 227-264.



- 5a. (with K. Burke and J.F. Dewey) Rifts at high angles to orogenic belts: tests for their origin and the upper Rhine Graben as an example: *Am. Jour. Sci.* v. 278 (1978), p. 24-40: reprinted in Quennell, A.M., ed., *Continental Rifts, Benchmark Papers in Geology*, v. 90, p. 59-75, Stroudsbou-  
rg, Pennsylvania.
- 7a. (with K. Burke) Relative timing of rifting and volcanism on Earth and its tectonic implications: *Geophys. Res. Lett.*, v. 5, p. 419-421: reprinted in Quennell, A.M., ed., *Con-  
tinental Rifts, Benchmark Papers in Geology*, v. 90, p. 12-  
14, Stroudsbou-rg, Pennsylvania.

## 1986

62. (with K. Burke) Tectonic escape in the evolution of the continental crust: in Barazangi, M., ed., *Reflection Seis-  
mology: The Continental Crust. Geodynamics Series*, v. 14, American Geophysical Union, Washington, D.C., p. 41-53.
63. (with J.F. Dewey, M.R. Hempton, W.S.F. Kidd, and F. Şaroğlu) Shortening of continental lithosphere: the neo-  
tectonics of Eastern Anatolia - a young collision zone: in Coward, M.P. and Ries, A.C., eds., *Collision Tectonics, Geol. Soc. London Spec. Pub.* 19 (R.M. Shackleton vol-  
ume), p. 3-36.
64. The dual nature of the Alpine-Himalayan System: Progress, problems, and prospects: *Tectonophysics*, v. 127, p. 177-195.
65. Die Alpiden und die Kimmeriden: die verdoppelte Geschichte der Tethys: Reply: *Geol. Rundsch.*, v. 75, p. 501-510.
66. (with J.F. Dewey) Post-Oligocene tectonic evolution of the Aegean and neighbouring regions: relations to the North Anatolian Transform Fault: in İzdar, E. and Nako-  
man, E., eds., *Sixth Colloquium on Geology of the Aegean Region. PİRİ REİS Int. Cont. Ser. Pub.* 2, 639-646.

- 57a. Tetis'in öyküsü: Okeanos'un kaç karısı vardır? *Yeryuvarı ve İnsan*, v. 11, p. 7-17 (translated by Altan Cin).
- 57b. The History of Tethys. On Tethyan and Neo-Tethyan Ocean (in Chinese). *Hai Yang Di Zhi Yi Cong* (Marine Geology Translation Collection), v. 32, no. 6, p. 9-17 (translated by Yang Yeujun and Jin Xinchun).
- 1a. Outlines of the Turkish Karst: *Boğaziçi University Speieological Society Publications* no. 1, 2nd Edition, 25 pp.

## 1987

- \*67. Tectonic subdivisions and evolution of Asia: *Bull. Tech. Univ., İstanbul*, v. 40 (Ratip Berker Volume), p. 355-435.
- 68. Tectonics of the Tethysides: Orogenic collage development in a collisional setting: *Ann. Rev. Earth Planet Sci.*, v. 15, p. 213-244.
- \*69. Cross-faults and differential stretching of hangingwalls in regions of low-angle normal faulting: examples from western Turkey: *Geol. Soc. London Spec. Pub.* 28, pp. 575-589.
- 70. Orojenik mozayiklerde yanal atım tektoniğinin önemine bir örnek: İran ve çevresinin Mesozoyik tektonik evrimi (An example of the importance of strike-slip tectonics in orogenic collages: Mesozoic evolution of Iran and surroundings: *in* Biannual Petroleum Congress of Turkey, Proceedings-Geology, p. 50-64.
- 71. (with C. Kissel, C. Laj, and A. Poisson) Palaeomagnetic evidence for rotation in opposite senses of adjacent blocks in north-eastern Aegea and western Anatolia: *Geophys. Res. Lett.*, v. 14, p. 907-910.
- 72. Aulacogen: *in* C. Seyfert, The Encyclopaedia of Structural Geology and Plate Tectonics: (Encyclopaedia of Earth Sciences volume X) Van Nostrand Reinhold Company, New York, pp. 18-25.
- 73. Impactogen: *in* C. Seyfert, ed., The Encyclopaedia of Structural Geology and Plate Tectonics: Encyclopaedia

of Earth Sciences, volume X) Van Nostrand Reinhold Company, New York, pp. 336-340.

## 1988

74. 1918'de Zürich'de İstanbullu bir doktora öğrencisi (A doctoral student from Istanbul in Zurich in 1918): *Türk. Petrol. Jeol. Derneği Bülteni*, v. 1, pp. 1-11.
75. (with K.J. Hsü, S. Sun, H.H. Chen, and H.P. Pen) Mesozoic overthrust tectonics in south China: *Geology*, v. 16, p.418-421.
- \*76. (with D. Altıner, A. Cin, T. Ustaömer, and K.J. Hsü). Origin and assembly of the Tethyside orogenic collage at the expense of Gondwana-Land: in Audley-Charles, M.G. and Hallam, A. (eds.) Gondwana and Tethys. *Geol. Soc. London Spec. Pub.* 37, p. 119-181.
77. (with A. Kröner) All-China Conference on Tectonics: *Episodes*, v. 11, p. 49-50.
78. (with Kevin Burke) Ten metre global sea-level change associated with South Atlantic Aptian salt deposition: *Marine Geology*, v. 83, pp. 309-312.
79. Evaluating nuclear accidents: *Nature*, v. 335, p. 391.

## 1989

80. The Tethyside Orogenic System: An Introduction. In Şengör, A.M.C., ed., Tectonic Evolution of the Tethyan Region, Kluwer, Dordrecht, pp. 1-22.
81. (with K. Burke) Regional Lineaments and Continental Evolution: *Mem. Geol. Soc. India*, no. 12, pp. 65-73.
- \*82. (with A.İ. Okay and Xu Shutong) Coesite from the Dabie Shan eclogites, central China: *Eur. J. Mineralogy*, v. 1, . 595-598.
83. (With A.İ. Okay and Xu Shutong) Merkezi Çin'deki Dabie Shan bölgesinin tektonik ve metamorfik evrimi (Tectonic and metamorphic evolution of the Dabie Shan region in

- central China). in Kural, O. and Kırkoğlu, S., eds., İTÜ Maden Fakültesi 35. Yıl Sempozyumu, İstanbul, pp. 158-166.
84. İTÜ Maden Fakültesi öğretim elemanlarına Üniversite dışından verilen ödüller: Türkiye’de yerbilimlerinin tarihine bir katkı (Awards given to the faculty members of the İTÜ School of Mines from outside the university: a contribution to the history of the earth sciences in Turkey): *İTÜ Maden Fakültesi Bülteni*, Haziran 1989, pp. 56-69.
  85. (with K.J. Hsü, Sun Shu, Li Jiliang, Chen Haihong, and Pen Haipo) Mesozoic overthrust tectonics in south China, Reply: *Geology*, v. 17, pp.386-387.
  86. (with K.J. Hsü, Sun Shu, Li Jiliang, Chen Haihong, and Pen Haipo) Mesozoic overthrust tectonics in south China, Reply: *Geology*, v. 17, pp. 672-673.

## 1990

- \*87. A new model for the late Palaeozoic-Mesozoic tectonic evolution of Iran and implications for Oman: *Geol. Soc. London Spec. Pub.* No. 49, pp. 797-831.
88. Plate tectonics and orogenic research after 25 years: A Tethyan perspective: *Earth Sci. Rev.*, v. 27, pp. 1-201.
- \*89. Lithotectonic terranes and the plate tectonic theory of orogeny: a critique of the principles of terrane analysis in T.J. Wiley D.G. Howell, and F.L. Wong eds. - Terrane Analysis of China and the Pacific Rim: Houston, Circum-Pacific Council for Energy and Mineral Resources, Earth Science Series, v. 13, pp. 9-44.
90. (with J.F. Dewey) Terranology: Vice or Virtue? *Phil. Trans. Roy. Soc. London*, v. 331, pp. 457-477.
91. Tethys, Thetis, Thethys or Thetys? What, where and when was it? Comment: *Geology*, v. 18, p. 575.
92. (with K.J. Hsü, Li Jiliang, Chen Haihong, Wang Qingchen, and Sun Shu) Tectonics of South China: Key to understanding of west Pacific geology. *Tectonophysics*, v. 183, pp. 9-39.

93. (with Mustafa Sarıbudak, Muzaffer Sarıver, and Naci Görür) Palaeomagnetic evidence for substantial rotation of the Almacık flake within the North Anatolian Fault zone, north-western Turkey. *Geophys. Jour.*, v. 102, pp. 563-568.
94. (with A. Kröner) Archean and Proterozoic ancestry in late Precambrian to early Paleozoic crustal elements of southern Turkey as revealed by single zircon dating: *Geology*, v. 18, pp. 1886-1990.
95. (with A. Berthelsen) How was Europe put together? *in* Calder, N. (ed.) Scientific Europe Research and Technology in 20 Countries: Nature & Technology, Scientific Publishers, Maastricht, pp. 108-121.
- 95a (with A. Berthelsen) Wie Europa entstand? (German edition of 96): Spektrum, Heidelberg, pp. 108-121.
- 95b (with A. Berthelsen) ¿Cómo se formó Europa? (Catalan edition of 96): Editorial Labor, Barcelona, pp. 108-121.

## 1991

- \*96. Timing of orogenic events: a persistent geological controversy. *in* Modern Controversies in Geology (Proceedings of the Hsü Symposium edited by D.W. Müller, J.A. McKenzie, and H. Weissert: Academic Press, London, pp. 405-473.
97. Plate tectonics and orogenic research after 25 years: synopsis of a Tethyan perspective. *Tectonophysics*, v. 187, pp. 315-344.
98. Difference between Gondwana and Gondwana-Land: *Geology*, v. 19, pp. 287-288.
99. Late Palaeozoic and Mesozoic tectonic evolution of the Middle Eastern Tethysides: Implications for the Palaeozoic geodynamics of the Tethyan realm. *in* Baud, A., Thélín, P. & Stampfli, G. (eds.). Newsletter No. 2 of IGCP Project No. 276, Mém. Géol. (Lausanne), no. 10, pp.111-149.

100. L'Evolution de l'univers. Galaxies, étoiles et planètes: *Diogène*, no. 155, pp. 20-28.
101. Notre maison, la planète terre: *Diogène*, no. 155, pp. 29-55.
- 100a. The Evolution of the Universe: *Diogenes*, no. 155, pp. 17-24
- 101a. Our home the Planet Earth: *Diogenes*, no. 155, pp. 25-51
102. Orogenic architecture as a guide to size of ocean lost in collisional mountain belts. *Bull. Tech. Univ. Istanbul* (Ketin Festschrift), v. 44, pp. 43-74.
- 103.(with A. Cin, D.B. Rowley and Nie S.Y.) Magmatic evolution of the Tethysides: a guide to reconstruction of collage history. *Palaeogeogr. Palaeoclimat. Palaeoecol.*, v. 87, pp. 411-440.
- \*104. (with A.H. Okuroğulları) The rôle of accretionary wedges in the growth of continents: Asiatic examples from Argand to plate tectonics. *Eclogae Geologicae Helvetiae*. v. 84, pp. 535-597.
105. (with N. Görür, M. Sakıncı, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, F. Y. Oktay, S. Engin, A. H. Okuroğulları, and K. Özgül) Türkiye ve Çevresinin Geç Triyas-Miyosen dönemindeki paleocoğrafik evrimi (Late Triassic- Late Miocene palaeogeographic evolution of Turkey and its surroundings): in, S. Turgut (ed.), *Türkiye ve Çevresinin Tektoniği - Petrol Potansiyeli, Ozan Sungurlu Sempozyumu Bildirileri, Kasım 1991/ Ankara, Türkiye: Ozan Sungurlu Bilim, Eğitim ve Yardım Vakfı, Ankara*, pp. 174-189.

## 1992

106. (with N. Görür) The palaeogeographic and tectonic evolution of the eastern Tethysides: implications for the NW Australian margin breakup history: *In* von Rad, U., and Haq, B. U. et al., *Proc. ODP, Sci. Results*, v. 122, College Station, TX (Ocean Drilling Program), pp. 83-106.

107. How to view the evolution of the Tethys: as a slide show or as a movie? *Am. Jour. Sci.* v. 292, p. 274-286
108. Asia. Geologic History in *Encyclopaedia Britannica - Macropaedia*, 16<sup>th</sup> Edition. Chicago, v. 14, p. 129-139
109. Onsekizinci yüzyıl sonunda jeolojide Neptünist-Volkanist tartışmasının felsefi temelleri (Philosophical foundations of the Neptunist-Vulcanist controversy at the end of the eighteenth century): *Bilim Tarihi*, Nisan 1992 (no. 6), p. 16-24
110. (with Xu, S T., Okay, A. İ., Ji, Shouyuan, Su, W., Liu Y. C., Jiang, L. I.) Diamond from the Dabie Shan Metamorphic Rocks and its implication for tectonic setting: *Science*, v. 256, pp. 80-82
111. (with A. İ. Okay) Evidence for intracontinental thrust-related exhumation of the ultra-high-pressure rocks in China: *Geology*, v. 20, pp. 411-414
112. (with Lev P. Zonenshain) Laudatio auf Viktor Efimowitsch Chain: *Geol. Rundsch.*, v. 81, p. 263-265
- \*113. The Palaeo-Tethyan suture: A line of demarcation between two fundamentally different architectural styles in the structure of Asia. *The Island Arc*, v. 1, pp. 78-91
114. Batlamyüs'ü Batiya tanıtan adam: İstanbul'lu Emanuel Chrysoloras (The man who introduced Ptolemy to the west: Emanuel Chrysoloras from İstanbul): *Bilim Tarihi*, Temmuz 1992 (no. 9), pp. 11-12
115. The mountain and the bull: The origin of the word "Taurus" as part of the earliest tectonic hypothesis: in, Başgelen, N., Çelgin, G. and Çelgin, V., eds., Zafer Taşlıklioğlu Armağanı (Festschrift für Zafer Taşlıklioğlu), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, pp. 1-48
- 100b. La evolución del Universo. Galaxias, estrellas y planetas: *Diógenes*, n. 155, pp. 20-28.
- 101b. Nuestro hogar, el planeta Tierra: *Diógenes*, n. 155, pp. 29-57.

- \*116. (With A. Cin, David B. Rowley, and Nie Shengyou) Space-time patterns of magmatism along the Tethysides: a preliminary study: *Jour. Geology*, v. 101, pp. 51-84.
- \*117. (With Boris A. Natal'in and Valentin S. Burtman) Evolution of the Altaid tectonic collage and Palaeozoic crustal growth in Eurasia: *Nature*, v. 364, pp. 299-307 (Title-story with News & Views article by William R. Dickinson).
- 118. Some current problems on the tectonic evolution of the Mediterranean during the Cainozoic: in Boschi, E., Mantovani, E., and Morelli, A., eds., *Recent Evolution and Seismicity of the Mediterranean Region*, NATO ASI Series, Series C: Mathematical and Physical Sciences, v. 402: Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Holland pp. 1-51.
- 119. Turkic-type orogeny in the Altai: Implications for the evolution of continental crust and methodology of regional tectonic analysis (The 34<sup>th</sup> Bennett Lecture): *Trans. Leicester Lit. Phil. Soc.*, v. 87, p. 37-54.
- 120. Tarihsel disiplinlerin bilimselliği üzerine (on the scientific status of historical disciplines): *Bilim Tarihi*, Kasım 1993 (no. 25), pp. 11-30.
- 121. (with Aral İ. Okay and Muharrem Satır) Tectonics of an ultra-high pressure metamorphic terrane: The Dabie Shan/Tongbai Shan orogen, China: *Tectonics*, v. 12, pp. 1320-1334.
- 122. Niçin Kuvaterner? (Why Quaternary?): Türkiye Kuvaterneri Workshop Bildiri Özleri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Maden Fakültesi, Jeoloji mühendisliği Bölümü, Genel Jeoloji Anabilim Dalı TÜBİTAK-GloTek, pp. 1-2 (Foreword)



## 1994

123. (with B. A. Natal'in and V. S. Burtman) Tektonitscheskaja evoljuzija Altaid (Tectonic evolution of the Altai): *Geol. i Geof.*, 7-8, 41-58 (in Russian)
124. (with A. I. Okay and N. Görür) The Black Sea: Kinematic history of its opening and its effect on the surrounding regions: *Geology*, v. 22, pp. 267-270.
125. Charles Lyell: In Eblen, R. A. and Eblen, W. R., eds., *The Encyclopaedia of the Environment*: Houghton Mifflin Co., Boston, pp. 430-431
126. Eduard Suess: In Eblen, R. A. and Eblen, W. R., eds., *The Encyclopaedia of the Environment*: Houghton Mifflin Co., Boston, pp. 676-677.
127. (with N. Görür, M. Sakıncı, O. Tüysüz, R. Akkök, E. Yiğitbas, F. Y. Oktay, A. Barka, and N. Sarıca) Cross-cutting rift systems of the Gökova Region, SW. Anatolia; implications for the formation of the Aegean Sea: *Bull. Tech. Univ. Istanbul* (Şuhubi Festschrift), v. 47, pp. 275-292.

## 1995

128. (with M. B. Allen and B. A. Natal'in) Junggar, Turfan, and Alakol basins as Late Permian to ?Early Triassic sinistral shear structures in the Altaid orogenic collage, Central Asia. *Jour. Geol. Soc London*, v. 152, pp. 327-338.
129. (with A. I. Okay and N. Görür) Karadeniz'in açılması ve bunun çevre bölgeleri üzerindeki etkisi (The opening of the Black Sea and its effects on the surrounding regions): Nezihi Canitez Simpozyumu, 12-14 Nisan, İstanbul, *Jeofizik*, v. 9, pp. 83-89.
130. The larger tectonic framework of the Zonguldak Coal Basin in Northern Turkey: An outsider's view: In Yalçın, M. N., and Gürdal, G., eds., *Zonguldak Basin Research Wells—I Kozlu-K20/G*: Special Publication of TUBITAK, MAM, pp. 1-26 (with a Turkish summary).

131. Sedimentation and tectonics of fossil rifts: *In* Busby, C. J. and Ingersoll, R. V., eds., *Tectonics of Sedimentary Basins*, Blackwell, Oxford, pp. 53-117.
132. (with N. Görür, M. Sakıncı, O. Tüysüz, R. Akkök, E. Yiğirbaş, F. Y. Oktay, A. Barka, N. Sarıca, B. Ecevitoglu, E. Demirbağ, Ş. Ersoy, O. Algan, C. Güneysu, and A. Aykol) Rift formation in the Gökova region, southwest Anatolia: implications for the opening of the Aegean Sea: *Geol. Mag.*, v. 132, pp. 637-650.
133. Prens Pierre de Tchihatchef: *Toplumsal Tarih*, v. 3, no. 14, pp. 34-38.
134. (with K. J. Hsü, G. T. Pan, Briegel, U., H. H. Chen, C. H. Chen, N. Harris, P. Hsü, J. L. Li, J. N. Luo, T. Lee, Z. X. Li, C. Y. Lu, C. Powell, Q. C. Wang, E. L. Winterer) Tectonic evolution of the Tibetan Plateau: A working hypothesis based on the archipelago model of orogenesis: *Int. Geol. Rev.*, v. 37, pp. 473-508.

## 1996

135. Eine Ergänzung der Carlé'schen Liste der Veröffentlichungen von Hans Stille und einige Schlüsse: Ein Beitrag zur Geschichte und Philosophie der tektonischen Forschung (Additions to Carlé's list of the publications of Hans Stille and some implications: a contribution to the history and philosophy of tectonic research): *Zentralblatt für Geologie und Paläontologie*, Jg. 1994, no. 9/10, pp. 1051-1106.
- \*136. (with B. A. Natal'in) Palaeotectonics of Asia: Fragments of A Synthesis : *In*, Yin, A. and Harrison, M., eds., *The Tectonic Evolution of Asia*, Rubey Colloquium, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 486-640
- \*137. (with B. A. Natal'in) Turkic-type orogeny and its rôle in the making of the continental crust: *Ann. Rev. Earth Planet. Sci.* v. 24, pp. 263-337.
138. (with J. E. T. Channel, O. Tüysüz, and O. Bektaş) Jurassic-Cretaceous paleomagnetism and paleogeography of the Pontides (Turkey): *Tectonics*, v. 15, pp. 201-212

139. (with O. Tatar) Editorial Note: *International Geology Review*, v. 38, p. 691.
140. (with O. Tatar and G. W. Ernst) Editorial Note: *International Geology Review*, v. 38, p. 787.

## 1997

141. Asia: in Moores, E. and Fairbridge, E., eds., *Encyclopedia of European and Asian Regional Geology*: Chapman and Hall, London, pp. 34-51
142. Turkey: in Moores, E. and Fairbridge, E., eds., *Encyclopedia of European and Asian Regional Geology*: Chapman and Hall, London, pp. 732-743.
143. (with N. Görür, O. Monod, A. I. Okay, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, M. Sakıncı, and R. Akkök) Palaeogeographic and tectonic position of the Carboniferous rocks of the western Pontides (Turkey) in the frame of the Variscan Belt: *Bull. Soc. Géol. France*, v. 168, pp. 197-205.
144. (with A. Barka, R. Reilinger, F. Şaroğlu) The Isparta Angle: Its importance in the neotectonics of the Eastern Mediterranean region: in Pişkin, Ö., Ergün, M., Savaşçın, Y., and Tarcan, G., editors, *Proceedings of the International Earth Sciences Colloquium on the Aegean Region (IESCA-95)*, İzmir, v. I, pp. 3-17.
145. (with Dan McKenzie) Memorial to İhsan Ketin: *Geol. Soc. America Memorials*, v. 28 (November 1977), pp. 31-35.

## 1998

146. (with Y. Yılmaz, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, Ş. C. Genç) Geology and tectonic evolution of the Pontides: in Robinson, A. editor, *Regional and Petroleum Geology of the Black sea and Surrounding Region*, AAPG Memoir 68, pp. 183-226

147. (with N. Görür and O. Tüysüz) Tectonic evolution of the Central Anatolian Basins: *Int. Geol. Rev.*, v. 40, pp. 831-850.
148. Die Tethys: vor hundert Jahren und heute: *Mitt. Österr. Geol. Ges.*, v. 89, pp. 5-176.

## 1999

- \*149. Continental interiors and cratons: any relation? *Tectonophysics*, v. 305, pp. 1-42.
150. Some salient European contributions to Cordilleran tectonics: in Moores, E. M., Sloan, D., and Stout, D. L., editors, *Classic Cordilleran Concepts: A View from California*, The Geological Society of America, Special Paper 338, pp. 31-36.
151. *İstanbul Teknik Üniversitesi 227. Açış Dersi—Akıl, Bilim, Deprem, İnsan* [227<sup>th</sup> Opening Lesson of the İstanbul Technical University—Rationality, Science, Earthquake, Man]: İTÜ, İstanbul, [I]+39 pp.
- 151a. *Akıl, Bilim, Deprem, İnsan* [Rationality, Science, Earthquake, Man]: *Cogito*, no. 20 Deprem Özel Sayısı, Ek, 39 pp. (reprint of 151).
152. Popüler yerbilimi—gerek ve amaçları [Popular earth science—its necessity and purpose]: *Mavi Gezegen*, no. 1, pp. 6-9.
153. Önsöz [Preface]: *Cogito*, no. 20 Deprem Özel Sayısı [Earthquake Special Issue], pp. 9-10.
154. (with Emin Demirbağ, Okan Tüysüz, Hülya Kurt, Naci Görür and İsmail Kuşçu) A preliminary note on the structure of the Gulf of İzmit: implications for the westerly prolongation of the North Anatolian Fault: in Karaca, M. and Ural, D. N., editors, *Proceedings ITU-IAHS International Conference on the Kocaeli Earthquake 17 August 1999 A Scientific Assessment and Recommendations for Re-Building*, İstanbul Technical University, Turkey, pp. 25-37.

155. (with Xavier Le Pichon and Tuncay Taymaz) The Marmara Fault and the future İstanbul earthquake: in Karaca, M. and Ural, D. N., editors, Proceedings ITU-IAHS International Conference on the Kocaeli Earthquake 17 August 1999 A Scientific Assessment and Recommendations for Re-Building, İstanbul Technical University, Turkey, pp. 41-54
156. (with J. R. Parke, T. A. Minshull, G. Anderson, R. S. White, D. McKenzie, İ. Kuşçu, J. M. Bull and N. Görür) Active faults in the Sea of Marmara, western Turkey, imaged by seismic reflection profiles: *Terra Nova*, v. 11, pp. 223-227.

## 2000

157. Çeviriye Önsöz [Preface to the translation]: in Levy, M. and Salvadori, M., *Deprem Kuşağı—Deprem Nedir? Ne Değildir?* çeviren Turgut Gürer: Doğan Kitapçılık A. Ş., İstanbul, pp. 11-17.
158. Jeolojik Takvim [Geological Calendar]: *Cogito*, no. 22, Ek [Supplement], 47 pp.+ one foldout geological timetable.
159. Amasyalı Strabon ve coğrafyası [Strabo of Amasya and his geography]: *Cogito*, no. 22, pp. 17-18.
160. Prens Pierre de Tchihatchef ve Eserleri [Prince Pierre de Tchihatchef and his work]: in Pierre de Tchihatchef *İstanbul ve Boğaziçi* (çeviri Ali Berktaş), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 97, İstanbul, pp. vii-xvii.
161. Die Bedeutung von Eduard Suess (1831-1914) für die Geschichte der Tektonik: Berichte der Geologischen Bundesanstalt, v. 51, pp. 57-72.
162. 17 Ağustos 1999 Kocaeli depremi: jeolojik ortam [The 17<sup>th</sup> August 1999 Kocaeli earthquake: its geological environment]: Hava Harp Okulu Bülteni, Deprem Özel Sayısı, pp. 59-104.
163. Ben neredeyim, sen neredesin, o nerede? Kültür ve uygarlık tarihinin bir parçası olarak haritalar ve haritacılık

- (Where am I? Where are you? Where is that? Maps and mapmaking as elements of the history of culture and civilization): in Yeryüzü Suretleri Images of the Earth F. Muhtar Katircıoğlu Harita Koleksiyonu (F. Muhtar Katircıoğlu Map Collection), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, pp. 11-29. (bilingual publication)
- 151b. *İstanbul Teknik Üniversitesi* 227. *Açış Dersi—Akıl, Bilim, Deprem, İnsan* [227<sup>th</sup> Opening Lesson of the İstanbul Technical University—Rationality, Science, Earthquake, Man]: Hava Harp Okulu Bülteni, Deprem Özel Sayısı, pp. 1-57 (new edition of item 151, revised and enlarged by a foreword)

## 2001

164. Lyell, Charles: in Eblen, R. A. and Eblen, W. R., editors, *The Environment Encyclopedia*, v. 6, Marshall Cavendish, Tarrytown, NY, pp. 784-785.
- \*165. Elevation as indicator of mantle plume activity: in Ernst, R. and Buchan, K., editors, *Geological Society of America Special Paper* 352, pp. 183-225.
166. (with B. A. Natal'in) Rifts of the world: in Ernst, R. and Buchan, K., editors, *Geological Society of America Special Paper* 352, pp. 389-482.
167. (with X. Le Pichon, E. Demirbağ, C. Rangin, C. Imren, R. Armijo, N. Görür, N. Çağatay, B. Mercier de Lepinay, B. Meyer, R. Saatçılar and B. Tok) The active Marmara fault: *Earth and Planet. Sci. Lett.*, v. 192, pp. 595-616.
168. Essay review: A new portrait of the Swiss Alps: *American Journal of Science*, v. 301, pp. 593-596.
169. (with Mehmet Sakıncı) Structural Rocks: Stratigraphic Implications: in Briegel, U. and Xiao, W. J., eds., *Paradoxes in Geology* (Hsü Volume), Elsevier, Amsterdam, pp. 131-227

170. What's wrong with shortening? *GSA Today*, v. 12, no. 1, p. 31.
171. Citation for the Penrose Medal presented to Kenneth Jinghwa Hsu: *GSA Today*, v. 12, no. 2, pp. 14-15 (short version in 113<sup>th</sup> Annual Meeting, The Geological Society of America—Presidential Address and Awards Ceremony, Boston 2001: A Geo-Odyssey, p. 9)
172. On Sir Charles Lyell's alleged distortion of Abraham Gottlob Werner in *Principles of Geology* and its implications for the nature of the scientific enterprise: *Journal of Geology*, v. 110, pp. 355-368.
173. Is the 'Symplegades' myth the record of a tsunami that entered the Bosphorus? Simple empirical roots of complex mythological concepts: in Aslan, R., Blum, S., Kastl, G., Schweizer, F. and Thumm, D., eds., Mauerschau, Festschrift für Manfred Korfmann, Verlag Bernhard Albert Greiner, Remshalden-Grunbach, v. 3, pp. 1005-1028.
174. (with E. Demirbağ, C. Rangin and X. Le Pichon) Investigation of the tectonics of the Main Marmara Fault by means of deep-towed seismic data: *Tectonophysics*, v. 361, pp. 1-19.
175. (with Stüwe K., Grasemann B. and deVivo B.), 2002, 1.5 – Geology: in: Knowledge for Sustainable Development - An Insight into the Encyclopedia of Life Support Systems, UNESCO Publishing / Eolss Publishers, Paris, France, Oxford, UK. Pp.119-144.
176. Parke, J. R.; White, R. S.; McKenzie, D.; Minshull, T. A.; Bull, J. M.; Kuşçu, İ.; Görür, N.; Şengör, C. Interaction between faulting and sedimentation in the Sea of Marmara, western Turkey: *Journal of Geophysical Research*, v.10.1029/2001JB000450

## 2003

177. (with Xavier Le Pichon, N. Chamot-Rooke and C. Rangin) The North Anatolian Fault in the Sea of Marmara: *Journal of Geophysical Research*, v. 108 (B4), 2179, doi: 10.1029/2002JB001862
178. (with S. Özeren, E. Zor and T. Genç) Doğu Anadolu litosfer mekaniğine yeni bir yaklaşım (a new approach to the lithospheric mechanics of Eastern Anatolia): in Türkiye Kuvaterneri Çalıştayı IV, 29-30 Mayıs 2003 İstanbul, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü-TÜBİTAK, pp. 100-109.
179. The repeated rediscovery of mélanges and its implications for the possibility and the role of objective evidence in the scientific enterprise: in Dilek, Y. and Newcomb, S., editors, Ophiolite Concept and the Evolution of Geological Thought, *Geological Society of America Special Paper* 373, pp. 385-445.
180. (with S. Özeren, T. Genç and E. Zor) East Anatolian high plateau as a mantle supported, north-south shortened domal structure: *Geophysical Research Letters*, v. 30 (24). 8045

## 2004

181. (with B. A. Natal'in) Tectonics of the Altaids: an example of a Turkic-type orogen: in van der Pluijm, B. A. and Marshak, S., *Earth Structure—An Introduction to Structural Geology and Tectonics*, second edition: W. W. Norton & Co., New York, pp. 535-546.
182. (with B. A. Natal'in) Phanerozoic analogues of Archaean oceanic basement fragments: Altaid ophiolites and ophi-rags: in Kusky, T. M., editor, *Precambrian Ophiolites and Related Rocks, Developments in Precambrian Geology*, v. 13, Elsevier, Amsterdam, pp. 675-726.
183. (with İ. Kuşçu, J. R. Parke, R. S. White, D. McKenzie, G. A. Anderson, T. A. Minshull and N. Görür) Amasra



- açıklarında (Güneybatı Karadeniz) aktif kütle kayması ve bunun bölgesel tektonik hareketlerle ilişkisi [Active mass movement offshore Amasra (southwestern Black Sea) and its relationshp with regional tectonic movements]: *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, No. 128, pp. 27-47.
- 183a. (with İ. Kuşçu, J. R. Parke, R. S. White, D. McKenzie, G. A. Anderson, T. A. Minshull and N. Görür) Active slumping offshore Amasra (Southwest Black sea) and its relation with regional tectonics: *Bulletin of the Mineral Research and Exploration*, No. 128, pp. 27-47.

## 2005

184. (with O. Tüysüz, C. İnren, M. Sakınç, H. Eyidoğan, N. Görür, X. Le Pichon and C. Rangin) The North Anatolian Fault: A new look: *Annual Review of Earth and Planetary Sciences*, v. 33, pp. 37-112.
- 11a. (of the Books section): Extrait de la leçon inaugurale: *La Lettre du Collège de France*, No 13, Fevrier 2005, p. 5
185. (with B. A. Natal'in) Late Palaeozoic to Triassic evolution of the Turan and Scythian platforms: The pre-history of the Palaeo-Tethyan closure: *Tectonophysics*, v. 404, pp. 175-202
186. Repeated independent discovery and 'objective evidence' in science: an example from geology: in Irzık, G. and Güzeldere, G., eds., *Turkish Studies in the History and Philosophy of Science*, Springer, The Netherlands, pp. 113-136.
187. (with F. Çağman) Pirî Reis'in 1513 tarihli haritasını kim buldu? in *Uluslararası Piri Reis Sempozyumu Tebliğler Kitabı 27-29 Eylül 2004 (Proceedings of the International Piri Reis Symposium 27-29 September 2004)*, no publisher [T. C. Deniz Kuvvetleri Seyir, hidrografi ve Oşinografi Dairesi], İstanbul, pp. 1-50 to 1-65.
- 187a. (with F. Çağman) Who discovered the 1513 map of Pirî Reis: in *Uluslararası Piri Reis Sempozyumu Tebliğler*

*Kitabı 27-29 Eylül 2004 (Proceedings of the International Piri Reis Symposium 27-29 September 2004)*, no publisher [T. C. Deniz Kuvvetleri Seyir, hidrografi ve Oşinografi Dairesi], İstanbul, pp. 1-66 to 1-75

- 158a. Jeolojik Takvim [Geological Calendar]: *Cogito*, no. 22, Ek [Supplement], 47 pp.+ one foldout geological timetable. Jeoloji Mühendisleri Odası adına ek olarak basılmıştır. [Printed as a supplement for the Chamber of Geological Engineers] no date of reprinting.

## 2006

188. Orogenic style, sea-level, Sr isotopes and a brief history of the Earth for the last 600 million years: *Russian Geology and Geophysics*, v. 47 (N.L. Dobretsov volume), pp. 26-34
189. Chaire Interationale: *Cours et Travaux du Collège de France, Résumés 2004-2005, Annuaire 105<sup>e</sup> Année*, Collège de France, Paris, ss. 805-829.
190. Ex oriente lux mundi (essay review): *Annals of Science*, v. 63, pp. 483-492.
191. Osmanlı niçin bir deniz devleti olamadı? Osmanlı Devleti'nin çöküş süreci ile denizlerde gerilemesi arasındaki ilişkiler [Why the Ottomans could not become a sea power? Relationships between the fall of the Ottoman Empire and its decline in the seas]: *Donanma Komutanlığı, Donanma Komutanlığı 3ncü Deniz Harp Tarihi Semineri: Ankara Deniz İkmal Grup Komutanlığı Basımevi Amirliği*, Ankara, pp. 3-16—3-39
192. Grundzüge der geologischen Gedanken von Eduard Suess Teil 1: Einführung und erkenntnistheoretische Grundlagen: *Jahrbuch der Geologischen Bundesanstalt*, Wien, v. 146, pp. 265-301.

193. A lot about a little bit of England (essay review): *Annals of Science*, v. 64, pp. 251-279.
194. (with B. A. Natal'in) Eduard Suess and the Altaids: What is in a name? in Seltmann, R., Borisenko, A. and Fedoseev, G., Editors, *Magmatism and Metallogeny of the Altai and Adjacent Large Igneous Provinces with an introductory Essay on the Altaids*, IAGOD Guidebook Series 16. CER-CAMS/NHM, London, SS. 185-294.

197. (with M. S. Özeren, M. Keskin, M. Sakıncı, A. D. Özbakır and İ. Kayan) Eastern Turkish high plateau as a small Turkic-type orogen: implications for post-collisional crust-forming processes: *Earth Science Reviews* v. 90, pp. 1-48 doi:10.1016/j.earthscirev.2008.05.002
196. (with S. Atayman and S. Özeren) A scale of greatness and causal classification of mass extinctions: implications for mechanisms: *Proceedings of the National Academy of Sciences*, v. 105, pp. 13736-13740
197. (with S. Atayman and R. Presnell) Palaeo-Tethys, Permian extinction and stratabound copper-sulfide deposits of the Cimmerides: in Spencer, J. E. and Titley, S. R., editors, *Circum-Pacific Tectonics, Geologic Evolution and Ore Deposits: Arizona Geological Society Digest*, no. 22 (W. R. Dickinson volume), pp. 19-30
198. (with L. Géli, P. Henry, T. Zitter, S. Dupré, M. Tryon, M. N. Çağatay, B. Mercier de Lépinay, X. Le Pichon, N. Görür, B. Natalin, G. Uçarkuş, S. Özeren, D. Volker, L. Gasperini, P. Burnard, S. Bourlange and the Marnaut Scientific Party) Gas emissions and active tectonics within the submerged section of the North Anatolian Fault zone in the Sea of Marmara: *Earth and Planetary Science Letters*, v. 274, pp. 34-39  
doi:10.1016/j.epsi.2008.06.047

199. In Memoriam Jean Philippe Marcoux: *Turkish Journal of Earth Sciences*, v. 17, pp. 637-652.

## 2009

200. Tectonic evolution of the Mediterranean: a dame with four husbands: *Trabajos de Geologia*
201. Warum wurde Suess zum Tektoniker? in Seidl, J., editor, *Eduard Sueß und die Entwicklung der Erdwissenschaften zwischen Biedermeier und Sezession*, Schriften des Universitätsarchivs Wien 14, Vienna University Press V&R Unipress- Göttingen, pp. 275-294
202. 17. yüzyılın başlarına ait yeni bir Osmanlı dünya haritası [A new Ottoman world map from the beginning of the 17<sup>th</sup> century]: in *Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu 16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı*, 20-22 Ekim 2008 İstanbul, Deniz Eğitim ve Öğretim Komutanlığı, İstanbul, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, pp. VI-2—VI-8 (this is the introductory part of a joint presentation with Elisabeth Countess Kuefstein)
203. Essay Review: A Rankean view of historical geology and its development: *Earth Sciences History*, v. 28, pp. 108-134.
204. Açılış Konuşması (Opening Speech): 62. *Türkiye Jeoloji Kurultayı, Bildiri Özleri Kitabı-I (Abstracts Book-I)* 31-17 Nisan/April 2009, Ankara, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, pp. Unpaginated [pp. IX-X]
205. Einleitung: in Obru ev, V. A. And Zotina, M., *Eduard Suess 1937*, Berichte der Geologischen Bundesanstalt, Wien, pp. 4-16.
206. Energy potential and safety in the Mediterranean region: in Küçükşahin, A., editor, *Seeking of Common Resolution for Energy Security*, Republic of Turkey, General Staff, War College Command, Strategic Research Institute, İstanbul, pp. 279-321.

207. Zum Lauf des Oxos, ein Nachtrag: in Stückelberger, A. und Mittenhuber, F., editors, *Ptolemaios Handbuch der Geographie Ergänzungsband mit einer Edition des Kanons bedeutender Städte*, Schwabe, Basel, pp. 316-318.
208. (with Florian Mittenhuber) *Die Geographie des Ptolemaios in der arabischen Tradition*: in Stückelberger, A. Und Mittenhuber, F., editors, *Ptolemaios Handbuch der Geographie Ergänzungsband mit einer Edition des Kanons bedeutender Städte*, Schwabe, Basel, pp. 337-355.
209. Der tektonisch einseitige Schub von Eduard Sueß: mechanischer Unsinn oder geologische Wahrheit? *Jahrbuch der Geologischen Bundesanstalt Wien*, v. 149, Nr 2+3 (Cernajsek-Festschrift), pp. 391-410

### **Books in Preparation**

1. (With N. Görür, A. İ. Okay, Y. Yılmaz, A. Haldun Okuroğulları, and Serdar Engin) *Palaeozoic and Mesozoic tectonic evolution of the Arabian Plate* (to be submitted as a memoir of a learned society)
2. *From Storm God to Plate Tectonics: A Prodrömus to a History of Ideas on the structure and evolution of Asia in the last 8 millenia* (contract signed with Cambridge Univ Press)
3. *Lectures on Stratigraphy* (with Mehmet Saking; textbook to come out in Turkish)

### **Papers in Preparation**

1. (With S. Akçiz, R. Yılmaz, B. Dokur, T. Güre, T. Heriş and O. Tüysüz) *Ayancık fold-and-thrust belt: The buttressing effect of an oceanic crust in a continental collision zone*: submitted to *Geology*
2. *Tectonic units of Turkey as an example of tectonic taxonomy in orogenic belts*

3. (with O. Tüysüz, A. İ. Okay, N. Görür, and Y. Yılmaz) Explanatory text for the tectonic map of Turkey, scale 1/5,000,000 (International Tectonic Map of Europe)
4. (with O. Tüysüz, A. İ. Okay, N. Görür, and Y. Yılmaz) Explanatory text for the tectonic map of Turkey, scale 1/7,500,000 (International Tectonic Map of Asia)
5. (with Stephen A. Graham and Kevin T. Biddle) Was the Tarim basin a late Proterozoic oceanic plateau?
6. (with O. Erol, A. Barka and T. Genç) Was the site of the Tarim basin occupied by a giant late Pleistocene-early Holocene lake?
7. (with Boris Natal'in) history of thought on the tectonics of the Altai
8. (with Boris Natal'in, Paul D. Asimow and J. M. Eiler) The genesis of the continental crust in Turkic-type orogens: tectonics and geochemistry

## Publications - Translations

1975

1. The origin of Lunar craters: *The Moon*, v. 14, p. 211-236 (translated from A. Wegener, 1921, *Die Entstehung der Mondkrater: Sammlung Vieweg*, heft 55, 48 pp., Friedrich Vieweg & Sohn, Braunschweig.

## Publications - Popular Science Articles

(Exclusive of about 500 weekly columns on science contributed to date to Cumhuriyet Bilim Teknik, a weekly science supplement to the daily national newspaper Cumhuriyet)

1990

1. (with A. Aykol) Profesör Eduard Suess (1831-1914) ve Türkiye'nin Jeolojisi. Yerel Uğraşından Evrensel Bilime [Pro-

fessor Eduard Suess (1831-1914) and the geology of Turkey: from local hobby to universal science]: *Aylık Dünya Dergi*, v. 1, no. 4, pp. 5-6.

## 1991

2. (with A.İ. Okay and N. Görür) Ozan Sungurlu'nun ardından [Ozan Sungurlu: In Memoriam]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 199, 5<sup>th</sup> January 1991, p. 4.

## 1992

3. Bilim felsefesi, Feyerabend ve mağaraya davet [Philosophy of science, Feyerabend, and invitation to the cave]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 256, 8<sup>th</sup> February, 1992, pp. 12-13
4. İlk bilimsel eleştiri, ilk dünya haritası, ilk kozmoloji, ilk evrim teorisi ve ilk doğabilim kitabı. İşte size bizim Miletli Anaksimander [The first scientific criticism, the first world map, the first cosmology, the first theory of evolution and the first natural science book: *Voilà* our Anaximander of Miletus]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 258, 22<sup>nd</sup> February, 1992, pp. 12-13
5. Bilim felsefesi ve Feyerabend amigoluğu [Philosophy of Science and cheering for Feyerabend]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 259, 29<sup>th</sup> February, 1992, p. 17
6. İhsan Ketin ve Kuzey Anadolu Fayı'nın Keşfi: Türk yerbiliminin büyük başarılarından biri [İhsan Ketin and the discovery of the North Anatolian Fault: One of the great successes of the Turkish earth sciences]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 262, 21<sup>st</sup> March 1992, pp. 8-9 (cover story)
7. Jeolojide “yayla” kavramının mûcidi, İlkçağ doğabiliminin büyük temsilcilerinden Amasyalı memleketimiz coğrafyacısı Strabon [The inventor of the concept of “plateau” in geology, the great representative of the natural sciences

in Antiquity, and our countryman from Amasya: The geographer Strabo]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 282, 15<sup>th</sup> August, 1992, pp. 10-11

8. Doğabilimleri eğitimi ve Singapur örneği [Natural science education and the example of Singapore]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 284, 29<sup>th</sup> August, 1992, p. 6
9. 29. Uluslararası Jeoloji Kongresi Dünya yerbilimcileri buluştu [29<sup>th</sup> International Geological Congress World's earth scientists came together]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 285, 5<sup>th</sup> September 1992, p. 12
10. Çürütülebilir "varsayımlar" ve "yönlendirici tasavvurlar": [Falsifiable "hypotheses" and "guiding conceptions"]]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 286, 12<sup>th</sup> September, 1992, pp. 10-11
11. Eriçhe Kenti ve Biz [We and the town of Eriçhe]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 289, 3<sup>rd</sup> October, 1992, p. 4

## 1993

12. Bursa Arkeoloji Müzesi'nin feci durumu [The awful state of the Bursa Archaeological Museum]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 304, 16<sup>th</sup> January, 1993, p. 6
13. • Toros adı nereden geliyor? [Where does the name Taurus come from?]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 307, 6<sup>th</sup> February, 1993, pp. 8-10 (cover story)
14. Bilim felsefesinde paradigma sorunu [The paradigm problem in the philosophy of science]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 311, 6<sup>th</sup> March, 1993, p. 14
15. (with B. A. Natal'in and V. S. Burtman) Orta Asya'da dağ oluşumu ve kıt'a evrimi [Mountain-building and continental evolution in Central Asia]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 332, 30<sup>th</sup> July, 1993, pp. 8-11 (cover story)
16. (with O. Bursalı, H. N. Dalfes and M. Aktar) Canlılar Yokoluşa mı Programlı? [Are organisms programmed for extinction?]: in, Bursalı, O., ed., *Yarına Koşan Bilim*.



- Bir XX. Yüzyıl Takvimi*, Salı Toplantıları 92-93, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, p. 175-206
17. (with B. Çirakoğlu and H. N. Dalfes) Bilim nereye koşuyor? [Where is science running towards?]: in, Bursalı, O., ed., *Yarına Koşan Bilim. Bir XX. Yüzyıl Takvimi*, Salı Toplantıları 92-93, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, p. 209-232.
18. Jura dönemi nedir ne değildir? [The Jurassic Period: What is it and what is it not?]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 352, 18<sup>th</sup> December, 1993, p. 14.

## 1994

19. Shoemaker ve Arizona krateri üzerine [On Shoemaker and the Arizona Crater]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 385, 6<sup>th</sup> August, 1994, pp. 6-7.

## 1995

20. Büyük Dünya Atlası üzerine... [On the Grand World Atlas...]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 429, 10<sup>th</sup> June, 1995, p. 12.
21. Reply to "Kaf Dağının Ardında Ne Var?" [What is behind the Kaf Mountain?] by Yalçın Pekşen: *Hürriyet*, 48<sup>th</sup> year, no. 17115, 25<sup>th</sup> November, 1995, p. 21, col. 6.
22. (with M. Sakıncı) İlk kuş *Archaeopteryx*: Evrimin en çarpıcı kanıtı [The first bird *Archaeopteryx*: the most striking evidence for evolution]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 456, 16<sup>th</sup> December, 1995, pp. 6-9 (cover story).
23. Tüm Yaşam Problem Çözmektir [All life consists of problem solving]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 457, 23<sup>rd</sup> December, 1995, p. 11. (review of K. R. Popper's book *Alles Leben ist Problemlösen*).
24. Kuzey Anadolu Fayı'nın Keşfi Hakkında [On the discovery of the North Anatolian Fault]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 458, 30<sup>th</sup> December, 1995, pp. 6-8 (cover story).

25. Anatolian Fault]: *Bilim ve Teknik*, v. 29, no. 338, pp. 8-15.
26. Sosyal bilimciler ve doğa bilimi yöntemi [Social scientists and the method of natural science]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 460, 13<sup>th</sup> January, 1996, pp. 4-5
27. “Antik Çağ İkonografisinde Erciyes” ya da tanrı bir dağ mıydı? [“Erciyes in the Iconography of Antiquity” or was the God a mountain?]: *Cumhuriyet Kitap*, no. 310, 25<sup>th</sup> January, 1996, p. 15.
28. Piri Reis haritasına yeniden bir bakış: masal ve gerçek [A new look at the Piri Reis map: myth and reality]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 486, 13<sup>th</sup> July, 1996, pp. 6-9 (cover story).
- 28a. “Piri Reis haritasına yeniden bir bakış: masal ve gerçek” başlıklı yazıya düzeltme [Correction to “A new look at the Piri Reis map: myth and reality”]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 487, 20<sup>th</sup> July, 1996, p. 3
29. ‘Tekmil’ bir yerbilimci [A ‘complete’ earth scientist]: *in* Bir bilim adamının coğrafyası Sırrı Erinç: *Bilim ve Teknik*, v. 29, no. 346, pp. 72-73.
30. Yunan Mucizesi Vardır [There is a Greek Miracle]: *Cumhuriyet*, 73<sup>rd</sup> year, no. 25917 (21<sup>st</sup> September, 1996), p. 2
31. Popüler Bilim ve Gelecek [Popular science and the future]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 500, 19<sup>th</sup> October, 1996, p. 4 (“special article” invited for the 500<sup>th</sup> issue)
32. Bilim kurgu mu, bilim korku mu? [Science fiction or science fright?]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 505, 23<sup>rd</sup> October, 1996, pp. 2-3.
33. Felsefe akıl dışı olmamalıdır (ama bazan oluyor) [Philosophy should not be irrational (but it sometimes is)]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 507, 7<sup>th</sup> December, 1996, pp. 4 and 8

34. Korku, Crichton'un niyetinde [Fright is in Crichton's intention]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 514, 25<sup>th</sup> January, 1997, p. 4.
35. Herakles'i olmayan bir Prometheus [A Prometheus without a Herakles]: *in* Bir mekanik virtüözu Erdoğan Şuhubi: *Bilim ve Teknik*, v. 30, no. 351, pp. 84-85.
36. Şenlikli bilim [Science with festivity]: *Bilim ve Teknik*, v. 30, no. 353, p. 29.
37. CBT'nin 10. yılı: Bilim ve toplumun bekâsı [The 10<sup>th</sup> year of CBT: Science and the survival of the society]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 524, 5<sup>th</sup> April, 1997, p. 8.
38. Jurassic Park değil, Crichton'un korku tüneli [Not Jurassic Park, but Crichton's horror tunnel]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 525, 12<sup>th</sup> April, 1997, p. 4.
39. (with M. Sakıncı) Tüylü dinazor bulundu [Feathered dinosaur found]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 527, 26<sup>th</sup> April, 1997, pp. 6-7
40. İskenderiye Feneri ve Dostum Ekrem Akurgal [The Lighthouse of Alexandria and my friend Ekrem Akurgal] *in* Ekrem Akurgal : *Bilim ve Teknik*, v. 30, no. 355, pp. 86-87.
41. Gerekli olan ömür boyu akılcı eğitimidir [Life-long rational education is what is needed]: *İTÜ Vakıf Dergisi*, 1997, No. 23 (July, 1997), pp. 44-49.
42. İTÜ'nün ulu çınarlarından biri daha devrildi: Prof. Dr. Kâzım Çeçen'in (1919-1997) ardından...[Another of ITU's mighty trees fell: Prof. Dr. Kazım Çeçen (1919-1997): In memoriam]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 544, 23<sup>rd</sup> August, 1997, p. 8.
43. Jules Verne'i yanlış tanıtmaya çabaları [Attempts to misrepresent Jules Verne]: *Bilim ve Teknik*, v. 30, no. 359, p. 93.
44. Kâzım Çeçen ve aydınlanmanın tarih anlayışı [Kâzım Çeçen and the Enlightenment's understanding of history]: *İTÜ Vakıf Dergisi*, 1997, No. 24 (November, 1977), pp. 65-67.

## 1998

45. Çeyrek bin yıla çeyrek kala [Quarter to quarter of a mil-lenium]: *İTÜ Haberler*, no. 58, pp. [1-3]
46. Adana'da n'oluyo? [What's happenin' in Adana?]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 590 (11<sup>th</sup> July, 1998), pp. 12-14.
47. "Coğrafyacı" 80 yaşında ["The Geographer" is at his 80<sup>th</sup> year]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 594 (8<sup>th</sup> August, 1998), pp. 8-9.
48. Osmanlı astronomide neydi, ne değildi? [What was the Ottoman astronomy and what was it not?]: *Milliyet*, year 49, no. 18223 (8<sup>th</sup> August, 1998), p. 20.

## 1999

49. Olay bilimciyi, kişi tarihçiyi ilgilendirir [Phenomenon in-terests the scientist, individual, the historian]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 648 (21<sup>st</sup> August 1999), p. 18.
50. KAF gene hapşırdı [NAF sneezed again]: *Cumhuriyet Bil-im Teknik*, no. 649 (28<sup>th</sup> August, 1999), p. 15.
51. Yayın, bilimin haberleşme aracıdır; başka hiçbir görevi de yoktur [Publication is the means of communication of science; and it has no other function]: *Cumhuriyet Bil-im Teknik*, no. 649 (28<sup>th</sup> August, 1999), p. 21.
52. Kuramın gücü [The force of theory]: *Bilim ve Teknik*, v. 32, pp. 24-25.
53. (with Xavier Le Pichon and Tuncay Taymaz), Büyük Mar-mara Fayı: Niçin, nerede ve ne olabilir? [The Great Mar-mara Fault: Why, where, and what might happen?]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 661 (20<sup>th</sup> November, 1999), pp. 8-11.
54. (with Emin Demirbağ, Okan Tüysüz, Hülya Kurt, Naci Görür and İsmail Kuşçu) İzmit Körfezinin denizaltında kalan kısmının\* jeolojik yapısı [The geological structure of the submarine part of the Gulf of İzmit]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 663 (4<sup>th</sup> December 1999), pp. 12-13.

---

\* *kısımının* was incorrectly printed as *resminin*.

## 2000

55. Bir Türk devi, bir İngiliz devi ve bir burs programı [A Turkish giant, an English giant and a scholarship programme]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, no. 683 (22<sup>nd</sup> April 2000), pp. 4-5, 21.
56. Pangloss, Jules Verne ve modern bir Leibniz olmak [Pangloss, Jules Verne and to be a modern Leibniz]: *Kitap-lık*, no. 44, pp. 12-128.

## 2001

57. Türkiye'ye modern bilim standartlarını getiren adam: Fuad Köprülü [The man who brought the standards of modern science to Turkey: Fuad Köprülü]: *Bütün Dünya* [Turkish edition of *Reader's Digest*], no. 2001/07, pp. 19-27.
58. Usü yaratan su—Suyu anlayan us [Water that created the mind—Mind that understands the water]: in *Su/Us*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, pp. 55-76.

## 2002

59. Marx ve Darwin [Marx and Darwin]: *Bilim ve Ütopya*, no. 99 (September 2002), pp. 2-3.

## 2003

60. Irak'ta kültür yağması [The plundering of culture in Iraq]: *Atlas—Savaşın Kitabı*, Doğan Burda Rizzoli, Doğan Yayıncılık ve Pazarlama, A. Ş., İstanbul, pp. 86-87.
61. (with Okan Tüysüz, Mehmet Sakıncı, Caner İmren, Haluk Eyidoğan and Naci Görür) Kuzey Anadolu Fayından haberler [News from the North Anatolian Fault]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, year 17, no. 856, pp. 6-7.

62. Piri Reis Haritası hakkında Muazzez İlmiye Çığ'a cevap [Reply to Muazzez İlmiye Çığ on the Piri Reis Map]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, year 17, no. 857, p. 13.
63. (with X. le Pichon, N. Chamot-Rooke and C. Rangin) Marmara Fayında yeni bulgular [New discoveries on the Marmara Fault]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, year 17, no. 871, pp. 6-7 (cover story).

## 2004

64. İslam bilim tarihinde bir başyapıt [A masterpiece in the history of Islamic science]: *Cumhuriyet Bilim Teknik*, year 18, no. 887, pp. 8-9.
65. Bilim ve Halk [Science and the people]: *Günce*, no.29, pp. 8-11.

## 2006

66. Türk bilim devlerinden Sedat Alp'in ardından [One of the giants of the Turkish science, Sedat Alp: in Memoriam]: *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, yıl 20, sayı 1027 (24<sup>th</sup> November 2006), pp. 8-9
67. Etiksiz bilim olur mu? [Can there be science without ethics?]: *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, yıl 20, sayı 1030 (15<sup>th</sup> December 2006), pp. 18-20.

## 2008

68. Kılılı sürünge ve tüylü dinozoru bilmemenin bedeli yüksek [The price of not knowing about the hairy reptiles and feathery dinosaurs is high]: *Cumhuriyet Bilim Teknoloji*, yıl 21, sayı 1087 (18<sup>th</sup> January 2008), pp. 9-11.

2009

69. Hayatı yaşamaya değer kılan yazar: Jules Verne [The author who makes life worth living: Jules Verne]: *VatanKıtap*, year 5, no. 62, pp. 20-22.

### Publications - Popular Books

1999

*Zümrütnâme* (Emerald Prose): Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 207 pp.

2003

2. *Zümrüt Ayna* (The Emerald Mirror): Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 218 pp.

### Scholarly Publications Outside the Earth Sciences

1987

1. Mühendishâne'den Teknik Üniversite'ye: İTÜ'nün geçmişinde bir gezinti (From an Engineering School to the Technical University: a tour in the past of the İTÜ). *İTÜ'den Haberler*, no. 19, pp. 16-27 (Address at the Celebration in the İTÜ Taşkılla Building on the occasion of Şengör's reception of the 1986 Tübitak Science Award).

1988

2. (with K. Çeçen) Mühendishâne-i Berrî-i Hûmâyûn'un 1210/1795 Tarihli Kanunnamesi (Imperial Charter of 1210/1795 for the Imperial School of Engineers): *İTÜ Bilim ve Teknoloji Tarihi Araştırma Merkezi*, publ. no. 4, 37 pp.

## 1994

3. Prof. Dr. Dr. h. c. mult. Sir Karl Raimund Popper: *Bilim Tarihi*, Kasım 1993 (no. 25), p. 2.
4. (with K. Çeçen) İstanbul Teknik Üniversitesi [İstanbul Technical University]: *İstanbul Ansiklopedisi*, v. 4, pp. 236-241.
5. (with K. Çeçen) Mühendishane-i Bahri-i Hümayun [The Imperial School of Naval Engineers]: *İstanbul Ansiklopedisi*, v. 6, pp. 13-14
6. (with K. Çeçen) Mühendishane-i Berri-i Hümayun [The Imperial School of Army Engineers]: *İstanbul Ansiklopedisi*, v. 6, pp. 14-15
7. (with K. Gürüz, E. Şuhubi, K. Türker and E. Yurtsever) *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji* (Higher Education, Science and Technology in the World and in Turkey): Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Yayın No. TÜSIAD-T/94, 6-167, 341 pp.

## 1997

8. *Doğa Bilimleri Açısından Özgürlük ve Tarih Kavramları: Hasan-Âli Yücel’in günümüze yansıyan düşünce kırıntılarından bir tutam* [The Concepts of Freedom and History from the Viewpoint of the Natural Sciences: A pinch of fragments from the thought of Hasan-Âli Yücel reflected in our own day]: O. D. T. Ü. Prof. Dr. Mustafa N. Parlar Eğitim ve Araştırma Vakfı, 1997 Yılı Bilim, Hizmet ve Onur Ödülü, Ankara, 39 pp.
- 8a. *Doğa Bilimleri Açısından Özgürlük ve Tarih Kavramları: Hasan-Âli Yücel’in günümüze yansıyan düşünce kırıntılarından bir tutam* (özet) (The Concepts of Freedom and History from the Viewpoint of the Natural Sciences: A pinch of fragments from the thought of Hasan-Âli Yücel reflected in our own day (summary)): O. D. T. Ü. Prof. Dr. Mustafa N. Parlar Eğitim ve Araştırma Vakfı, 1997 Yılı Ödülleri, Ankara, pp. 33-36.



9. Türk aydınlanması ve doğa bilimlerinin ışığında eğitim kuramının başmimarı yüce bir maarif vekili [The Turkish Enlightenment and the chief architect of the theory of education in the light of natural sciences, a sublime minister of education]: *Bilim ve Teknik*, v. 31, no. 363, pp. 82-93.
10. *Hasan-Âli Yücel ve Türk Aydınlanmasının Metabilimsel Temelleri* (Hasan-Âli Yücel and the Metascientific Foundations of the Turkish Enlightenment): Yükseköğretim Kurulu Matbaasında Basılmıştır, Ankara, XI+144 pp.
11. İki eğitim yöntemi ve bilim merkezleri (Two methods of instruction and science centres): in *Bilim Merkezleri Nedir?* Panel, Bilim Merkezi Vakfı, İstanbul, pp. 11-26.
12. Science in southeastern Europe: Advantages and problems of a melting pot: in Andreevski, A., Pop-Jordanov, J. and Gjurginov, M., editors, *Science and Culture for the Joint Future of South Eastern Europe—Papers from a symposium held in Skopje on 31<sup>st</sup> October 1997 on the occasion of the 30<sup>th</sup> Anniversary of Foundation of the Macedonian Academy of Sciences and Arts*, Macedonian Academy of Sciences and Arts Skopje, pp. 69-79.
13. Uzmanlığın tuzakları [Pitfalls of specialisation]: *Arredamento Mimarlık*, no.100+6, 1998/09, p. 46.

## 2000

14. Is the military defensible? *The Wings Magazine*, v. 18, March 2000 issue, pp. 12-13.
15. *Mehmet Fuat Köprülü—A citation by A. M. Celal Şengör*: The British Embassy, Ankara, April 11\*, 2000, 6 pp.

---

\* Misdated. Should have been April 8, 2000.

## 2001

16. Nietzsche ve 'akla' isyan [Nietzsche and the revolt against 'reason']: *Cogito*, no. 25, pp. 240-249.
- 10a. *Hasan Âli Yücel ve Türk Aydınlanması, genişletilmiş ikinci baskı* (Hasan-Âli Yücel and the Turkish Enlightenment, second, enlarged edition): TÜBİTAK Yayınları, Ankara, VIII+159 pp.

## 2002

17. Yayın Yönetmenine mektup [letter to the editor]: *İTÜ Dergisi/d* (mühendislik), no. 1, p. 111.

## 2004

18. TÜBA'ya zoraki ebelik: anılar ve düşünceler [Forced to be a midwife for the Turkish Academy of Sciences: memoirs and reflexions]: *Günce*, no. 28, pp. 17-18.

## 2005

19. *Bilim Adamı Olarak Atatürk* [Atatürk as a scientist]: Hava Harp Okulu, [İstanbul], 26 pp.

## 2006

20. Cumhuriyet bilim ve eğitim politikası ve Hasan-Âli Yücel [The science and education policy of the Republic and Hasan-Âli Yücel]: in Özdemir, Ç., Yüksel, G. and Sezgin, F., editors, *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri 16-17 Mart 2006*, Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, Ankara, pp. 133-175.
- 19a *Bilim Adamı Olarak Atatürk* [Atatürk as a scientist]: *Hava Kuvvetleri Dergisi Ek*, Şubat 2006, 16 pp.

21. Atatürk ve Eğitim [Atatürk and education]: *Harp Akademileri Komutanlığı 2006-2007 Eğitim ve Öğretim Yılı Açılış Töreni Konuşma ve İlk Ders Metinleri* (02 Ekim 2006), Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından, Harp Akademileri Basım Evi, Yenilevent/İstanbul, pp. 3-1-3-11.

## 2008

22. Bilgi çağında bilginin önemi [The importance of knowledge in the era of knowledge]: in İnan, E., İnce, S. and Kaygusuz, A., editors, *Bilgiye Yatırım—Birlikteliğin Gücü*, T. C. İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü No. 1639, İstanbul, pp. 34-46.
23. Bilgi, birikim, kütüphaneler, arşivler, müzeler ve üniversiteler [Knowledge, accumulation, libraries, archives, museums and universities]: in *Mustafa İnan Kütüphanesi Açılış Konuşmaları 4 Mart 2008*, Süleyman Demirel Kültür Merkezi/Ayazağa Yerleşkesi [İstanbul technical University, İstanbul]pp. 11-16.

## Publications -News Media Articles & Letters

### 1992

1. (with Erdoğan S. Şuhubi) Çağdaş bir üniversite nasıl olmalıdır? (What should a modern university be like?): *Cumhuriyet*, 69<sup>th</sup> year, no. 24388 (15<sup>th</sup> July, 1992), p. 16

### 1995

2. (with R. Berker, İ. Ketin, E. Şuhubi, M. İdemen, M. C. Dökmeci, and H. Demiray) Kitaba KDV, kültüre darbe vurur (VAT on books would be a blow to culture): *Cumhuriyet*, 71<sup>st</sup> year, no. 25331 (13<sup>th</sup> February, 1995), pp. 1 and 3.

## 1998

3. Üçüncü Troia Savaşını biz kazanalım (We should win the Third Troian War): *Cumhuriyet*, year 75, no. 26643, 6<sup>th</sup> September 1998, p. 2.
4. 'Türkiye Cumhuriyeti' ne demek? (What does 'The Republic of Turkey' mean?): *Cumhuriyet*, year 75, no. 26695, 8<sup>th</sup> November 1998, p. 2.

## 1999

5. Avrupa'nın Akıl'a ikinci ihaneti (Europe's second betrayal of reason): *Cumhuriyet*, year 76, no. 26860, 22<sup>nd</sup> April 1999, p. 2.
6. YÖK, Gürüz ve standartlar (Council of Higher Education, Gürüz, and the standards): *Cumhuriyet*, year 76, no. 27102, 20<sup>th</sup> December, 1999, p. 2.

## 2000

7. Irrationaler Kreuzzug gegen Europas zivile Tradition: *Neue Zürcher Zeitung*, Nr. 38 (15. Februar 2000), p. 55.
8. Gürüz YÖK'üne insafılı olalım [We should be fair to Gürüz's Higher Education Council]: *Milliyet*, year 51, no. 18935 (21<sup>st</sup> July, 2000), p. 24.
9. YÖK dahil tüm soruların cevabı açık ve dürüst olmakla verilebilir—çare açıklıkta [all problems, including the Higher Education Council, can be solved by being open and trustworthy—the solution lies in being open]: *Milliyet*, year 51, no. 18955 (10<sup>th</sup> August 2000), p. 24.
10. Sayın Sezer'e katılmıyorum (I disagree with Mr. Sezer): *Hürriyet*, year 52, no. 18896 (16<sup>th</sup> October, 2000), p. 22.
11. Özgürlükten vazgeçilmez (Freedom must not be relinquished): *Milliyet*, year 51, no. (not printed, probably owing to a typo: 27<sup>th</sup> October 2000), p. 22.

## 2002

12. Öğretim üyeliği kitap yazmak değil midir? (Is book writing incompatible with being a faculty member in a university?) *Hürriyet*, year 54, no. 19479 (25<sup>th</sup> May, 2002), p. 23.
13. Üniversitede insan kaynakları üzerine tartışma (Debate on the human resources in the university): *Cumhuriyet*, year 79, no. 28088, 1<sup>st</sup> September 2002, p. 2.
14. YÖK saplantısı ve tehlikesi [the obsession concerning the Higher Education Council and its danger]: *Cumhuriyet*, year 79, no. 28201 (23<sup>rd</sup> December 2002), p. 2

## 2003

15. (with Erdoğan S. Şuhubi) YÖK'le hükümetin eğitim tartışması (the argument on education between the Higher Education Council and the government): *Cumhuriyet*, year 80, no. 28388 (28<sup>th</sup> June, 2003), p. 2

## 2004

16. O üniformanın anlamı [The meaning of that uniform]: *Hürriyet*, year 55, no. 20069, 8<sup>th</sup> January 2004, p. 18.
17. Tricks eines Premiers—Die Türkei bevormundet die Wissenschaft: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Nr. 41 (18. Februar 2004), p. 35 (Feuilleton)
18. Nachsitzen! Die EU und die Generäle: Zum Hochschulstreit in der Türkei: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Nr. 112 (14. Mai 2004), p. 42 (Feuilleton)
19. TBMM'nin otoritesi üniversitenin kapısında durur Niçin mi [The authority of the TBMM {Turkish Parliament} stops at the gate of the university. Shall I say why]: *Hürriyet*, year 56, no. 20202, 20<sup>th</sup> May 2004, p. 20.

## 2006

20. Ey şanlı asker!.. [O glorious soldier!..]: *Cumhuriyet*, year 82, no. 29348, 12<sup>th</sup> February 2006, p. 2.
21. Yaradılış müfredattan çıkmalı [Creation must be purged from the curriculum]: *Radikal*, year 10, no. 3432 (6<sup>th</sup> march 2006), p. 11 (also headline on the front page)

## 2008

22. Prof. Şengör'den sert yanıt [Sharp response from Prof. Şengör]: *Milliyet*, year 58, no. 21781 (3 March 2008), p. 15.

## Publications - Abstracts

### 1975

1. (with I.C. Jones) A new interpretation of Martian tectonics with special reference to the Tharsis region: *Geol. Soc. America. Absts. Progs.* v. 7, p. 164.

### 1976

2. Rift Valley formation as a combined result of parting and uplift: *Geol. Soc. America. Absts. Progs.*, v. 8, p.65.
3. Continental collision, brittle foreland deformation and lineament tectonics: *Geol. Soc. America. Absts. Progs.*, v. 8, p.1098.
4. (with J.F. Dewey) A diffuse boundary with graben complexes between the Aegean and Anatolian plates: *EOS*, v. 57, p. 1003.

### 1977

5. (With J.C. Butler) The Liano Uplift, central Texas: a Proterozoic example of continental collision? *Geol. Soc. America. Absts. Progs.*, v. 9, p.72-73.

6. Post-Miocene tectonic evolution of eastern Turkey: initial steps in the formation of a Tibetan-type high plateau: *Geol. Soc. America. Absts. Progs.*, v. 9, p. 1167-1168.
7. (with J.F. Dewey) Post-oligocene tectonic evolution of the Aegean and surrounding regions and its relation to the North Anatolian Fault Zone: List of Papers and Abstracts, Sixth Colloq. on Geology of the Aegean Region, İzmir, Turkey, p. 48.
8. (with K. Burke) Relative timing of rifting and volcanism on Earth: Papers presented to the Second Inter-Team Meeting, Basaltic Volcanism Project, 1, Lunar Sci. Inst., Houston, Texas, p. 5-6.

## 1978

9. (with J.F. Dewey) Post-collisional structural evolution of sutures: *Geol. Soc. America, Absts. Progs.*, v. 10, p.85.
10. (with W.S.F. Kidd) Post-collisional tectonics of the Turkish-Iranian plateau and a comparison with Tibet: *EOS*, v. 59, p. 323.
11. (with K. Burke and P.J. Fox) Buoyant ocean floor and the evolution of the Caribbean: *EOS*, v. 59, p.405.
12. (with G.W. White) Late Jurassic to present tectonic evolution of the eastern Mediterranean: *Geol. Soc. America. Absts Progs.*, v. 10, p. 490.
13. (with K. Burke and J. Grippi) Tectonic style of the northern boundary of the Caribbean plate: *EOS*, v. 59, p. 1203.

## 1979

14. The multifarious nature of Tethyan oceans: *Transactions, New York Acad. Sci.*

15. (with Y. Yılmaz) A pre-Malm ocean in northern Turkey: A part of Permo-Triassic Tethys? *Geol. Soc. America. Absts Progs.*, v. 11, p. 546.
16. (with Y. Yılmaz) The suture zone of Permo-Triassic Tethys: extent and tectonic history: *Geol. Soc. America. Absts Progs.*, v. 11, p. 513-514.
17. (with J. Dyer) Neotectonic provinces of the Tethyan orogenic belt of the eastern Mediterranean: variations in tectonic style and magmatism in a collision zone: *EOS*, v. 60, p. 390.17.

## 1980

18. (with J. Dyer, S.E. De Long, and S. Moorbath) Petrology of the Kula alkaline volcanics: melting of a metasomatized mantle? *Geol. Soc. America. Absts Progs.*, v. 12, p. 419.
19. (with M.R. Hempton) The East Anatolian transform fault: its age, offset and tectonic significance in the neotectonics of the eastern Mediterranean: *EOS*, v. 61, p. 360.
20. (with F. Şaroğlu, Y. Güner and W.S.F. Kidd) Neotectonics of eastern Turkey: new evidence for crustal shortening and thickening in a collision zone: *EOS*, v. 61, p. 360.
21. (with J.F. Dewey, W.S.F. Kidd, and F. Şaroğlu) Neotectonics of eastern Anatolia: *EOS*, v. 61, p. 1107-1108.
22. (with D.G. Gallo, W.S.F. Kidd and H.S. Sloan) Large angular rotations of blocks along strike-slip zones as shallow décollement features: *EOS*, v. 61, p. 1120.
23. (with Y. Yılmaz) Tethyan basins in Turkey: Internat. Conf. Sed. Basins of Mediterranean Margins, Abstracts, p. 43-44.
24. (with N. Yalçın and N. Canitez) The origin of the Adana/Cilicia Basin: an incompatibility structure arising at the common termination of the East Anatolian and the Dead Sea transform faults: Internat. Conf. Sed. Basins of Mediterranean Margins, Abstracts, p. 45-46.



25. (with İ. Ketin and Y. Yılmaz) Kuzey Türkiye'de Paleotetis: Geç Jura öncesi bir okyanusun kalıntıları (Palaeo-Tethys in northern Turkey: Remnants of a pre-late Jurassic ocean): 34. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Program ve Bildiri Özetleri, p. 75-76.
26. (with Y. Yılmaz) Mesozoic-Cainozoic tectonic evolution of Anatolia and surrounding regions: Colloque C5, Géologie des chaînes alpines issues de la Téthys, 26e CGI, p. 137; also in Abstracts of the 26<sup>th</sup> IGC, v. 3, p. 1397.
27. Eduard Suess' place in the development of thought on the tectonic behaviour of the Earth: in Abstracts of the 26<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., v. 3, p. 1275.
28. (with K. Burke, J.F. Dewey, and W.S.F. Kidd) The Alpine-Himalayan zone of continental collision and collision as a stage in continental evolution: Proceedings of the Symposium on Qinghai-Xizang (Tibet) plateau (Abstracts), p. 72-73.
29. Outlines of Tethyan evolution in the Tibetan/Himalayan segment of the Eurasian Alpides: Proceedings of the Symposium on Qinghai-Xizang (Tibet) plateau (Abstracts), p. 311-312.

## 1981

30. (with J.F. Dewey, M.R. Hempton and F. Şaroğlu) Convergence mechanisms and detachment zones in eastern Anatolia: EOS, v. 62, p. 393.

## 1982

31. (with R. Akkök) Yeryuvarının tektoniğinde Arkeen-Proterozoyik sınırında manto kinematığından otonom kinematığa geçiş (Transition from mantle kinematics to autonomous kinematics of terrestrial tectonics during the Archean-Proterozoic boundary): Türkiye Jeoloji Kurultayı, Abstracts, p. 41-42 (in Turkish).

32. Kimmerid orojenik sisteminin evrimi: Orta Meso-zoyik'te Paleo-Tetis'in kapanması olayı ve ürünleri (The evolution of the Cimmeride orogenic system: Products of the mid-Mesozoic closure of Palaeo-Tethys): Türkiye Jeoloji Kurultayı, Abstracts p. 45-46.
33. (with N. Canitez and Y. Yılmaz) The Aegean as a broad shear zone between the Balkans and the Anatolian scholle complex: Evolution of Extensional Basins within Regions of Compression, with Emphasis on the Intra-Carpathians, Meeting at Veszprém, Hungary, Abstract book, p. 86-87.
34. (with Y. Yılmaz and O. Sungurlu) Tectonics of the Mediterranean Cimmerides: Evolution of the western termination of Palaeo-Tethys: The Geological Evolution of the Eastern Mediterranean, Abstracts, p. 98, Edinburgh.
35. Türkiye Orojeni içerisinde tortul havzaların evrimi ve sürempoze havza kavramı (Evolution of sedimentary basins within the Turkish Orogen and the concept of superimposed basins): Türkiye Petrol Kongresi, 1982, Program ve Bildiri Özetleri, p. 33-34.

## 1983

36. (with N. Görür, R. Akkök and Y. Yılmaz) Pontidler'de Neo-Tetis'in kuzey kıta kenarının Liyas'daki sedimentolojik özellikleri ve tektonik durumu (Sedimentological features and the tectonic setting of the northern continental margin of the Neo-Tethys in the Pontides): 37. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Abstracts, p. 39-40 (in Turkish)

## 1984

37. Türkiye'nin tektonik tarihinin yapısal sınıflaması (Structural classification of the tectonic history of Turkey)

- Türkiye Jeoloji Kurumu, 38. Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Abstracts, p. 3-5 (in Turkish)
38. (with M. Satır and R. Akkök) Menderes Masifinde Tektonik olayların zamanlaması ve sonuçları (Timing of tectonic events in the Menderes Massif and its implications): Türkiye Jeoloji Kurumu 38. Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Abstracts, p. 9-11.
  39. (with K. Burke and P. Francis) Maxwell Montes in Ishtar - A collisional Plateau on Venus? Lunar and Planetary Conference.
  40. (with N. Görür) Strike-slip tectonics, related basin formation, and sedimentology in zones of continental escape: Turkey as a case study: Book of Abstracts, AAPG Annual Convention, May 20-23, 1984.
  41. Alpides ad Cimmerides in the Tibetan-Himalayan area: Continental growth and collage development in a composite orogenic complex: Himalayan Geology, International Symposium, Abstracts, Suppl. p. 32-33.
  42. Alpides and Cimmerides: the double nature of the Alpine-Himalayan mountain ranges: 27<sup>th</sup> Int. Geol. Congress, Moscow, Abstracts, v. III, p. 396.
  43. (With N. Özgül) Tectonics of Turkey: a progress report: 27<sup>th</sup> Int. Geol. Congress, Moscow, Abstracts, v. XI(1); p. 287-288.
  44. (with K. Burke) An estimate of the amplitude of global sea-level change associated with the break between the older and younger Cretaceous global super cycles: *Geol. Soc. America Abst. Progs.*, v. 16, p. 650-651.

## 1985

45. (with M. Sarıbudak and E. Ponat) Gebze civarında yapılan paleomanyetik gözlemlere göre batı Pontid'lerin erken Triyas esnasındaki konumu (Location of the western Pontides according to Palaeomagnetic observations near Gebze): Türkiye Jeoloji Kurultayı, 1985, Bildiri özetleri, p. 24.

46. Possible thin-skinned extensional structures in western Turkey: EUG III, Strasbourg, Programme Supplement, p. 15.
47. (with M. Sarıbudak and E. Ponat) Location of the Istanbul Nappe, NW Turkey, during early Triassic time: Implications for the geometry of Palaeo-Tethys in the eastern Mediterranean area: EUG III, Strasbourg, Programme Supplement, p. 4.
48. Differential stretching of upper and lower plates of low angle normal faults: Implications for orientation and evolution of basins in time within regions of continental extension: Continental Extensional Tectonics Conference, Durham, 1985, Abstracts, p. 17 (pages unpaginated).
49. Türkiye'nin jeomorfolojik evriminde Orta Miyosen'in önemi (The significance of the Middle Miocene in the geomorphological evolution of Turkey): 9. Türkiye Jeomorfoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Program-Bildiri Özetleri, p. 39-42.

## 1986

50. Gerilme allohtonlarının farklı uzaması ve tafrojenlerde sık transversal faylar (Differential stretching of extensional allochthons and thin-skinned transversal faults in taphrogens): 1986 40. Türkiye Jeoloji Kurumu Kurultayı, Bildiri Özetleri, p. 2.
51. Asya'nın tektonik birlikleri ve evrimi (Tectonic units and evolution of Asia): 1986 40. Türkiye Jeoloji Kurumu Kurultayı, Bildiri Özetleri, p. 77-78.
52. (with D. Altınır and C. Laj) Assembly of Tethyside Collage at expense of Gondwanaland: *Geol. Soc. Newsletter*, v. 15, No. 2, p. 20.
53. (with T. Ustaömer and A. Cin) Tectonics of the Palaeo-Tethys: Record from the suture zones: 1986 Geodynamics Symposium, Mesozoic and Cenozoic Plate Reconstructions, Texas A & M University, Abstracts (unpaginated).

54. (with H. Amini, C.R. Stern and M. Erdoğan) Late Cenozoic magmatic evolution of the Nevşehir-Kayseri area, Cappadocia, Central Anatolia, Turkey: *Geol. Soc. Am. Abst. Progs.*, v. 18, p. 526.

## 1987

55. (with N. Canitez, K. Ergin, N. Görür and i. Ketin) Türkiye Birinci Jeotravers Projesinin Amacı, Kapsamı ve Beklentileri (Ruppse, Scope and Prospects of the First Turkish Geotraverse Project): Türkiye Jeoloji Kurultayı 1987 Bildiri Özetleri, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Türkiye Jeoloji Kurumu, p. 3-4.
56. Palaeogeography of Tibet during the Late Palaeozoic-medial Mesozoic interval: Himalaya-Karakorum Workshop, Nancy, p. 63.
57. Strike-slip motion along the Tethyside sutures: implications for continental reconstructions: *Terra Cognita*, v. 7, p. 99.
58. Structure activation types and depth of deformation in continental plate boundary zones: *Terra Cognita*, v. 7, p. 118.
59. (with T. Ustaömer and A. Cin) Magmatic evolution along the Tethysides: *Terra Cognita*, v. 7, p. 99.
60. (with C. Laj, C. Kissel, and A. Poisson) Block rotations in central Aegea by strike-slip and extensional faulting: *Terra Cognita*, v. 7, p. 312.
61. Plate tectonics and orogenic research: View from the Tethys after 25 years: Texas A & M Geodynamics Symposium, Abstracts (unpaginated).
62. (with K. Burke) Regional lineaments and continental evolution: in Extended Abstracts, Indo-US Workshop on Regional Geophysical Lineaments and Their Tectonic and Economic Significance, Bangalore, p. 20-25.
63. Tectonic relations between the Tethysides and the Circum-Pacific super orogenic complex: International Symposium

on Tectonic Evolution and Dynamics of Continental Lithosphere: The Third All China Conference on Tectonics, Abstracts, Beijing, v. 1, p. 184-185.

64. (With D.B. Rowley) Late Triassic to Recent orogenic history of the Longmenshan, Sichuan Province, China: *EOS*, v. 68, p. 1444.

## 1988

65. The back-arc origin of Neo-Tethys in Oman as a consequence of the Cimmeride evolution of Iran: Abstract, The Geology and Tectonics of the Oman Region, An international discussion meeting sponsored by the Geological society. Edinburgh March 29-31, 1988, p. 51.
66. The tectonics of Asia: Edinburgh Geological Society, 1987-1988 admission Billet no. 4, p. 2-3.
67. (with N. Canitez, N. Görür, Y. Yılmaz, H. Eyidoğan, A. Okay, And F. Şaroğlu) Consequences and causes of crustal extension in western Turkey: Abstracts and Programme, The Structural and Sedimentary Evolution of the Neotectonic Aegean Basins. Conference held at the Geol. Soc., Burlington House, 5-6 April, 1988 (unpaginated).
68. Evolution of thought on thrust faulting and the Alpine-Himalayan system: Abstracts. Thrust tectonics in Fennoscandia. Törnebohm Memorial Meeting (Annual Meeting 1988 of the Geological Society of Sweden) 19-20<sup>th</sup> May, 1988, p. 18-19. Also in *Geol. Fören. Förhand.*, v. 110, p. 416.
69. Cross-faults and rotations around vertical axes in zones of continental extension: examples from western Turkey: Abstracts, NATO Advanced Research Workshop, Palaeomagnetic rotations and continental deformation, Loutra Edipsos, Greece, 8-12 May 1988 (unpaginated).
70. (with M. Sarıbudak, M. Sanver and N. Görür) On a possible 180° rotation of the Almacık flake, Bolu and Adapazarı provinces, Northwestern Turkey: Abstracts,

NATO Advanced Research Workshop, Palaeomagnetic rotations and continental deformation, Loutra Edipsos, Greece, 8-12 May 1988 (unpaginated).

71. The Circum-Pacific Tectonics compared with Tethyan tectonics. 1988 DELP Tokyo International Symposium, *DELP Publication no. 22*, pp. 69-70.

## 1989

72. (with A.I. Okay and Xu Shutong) A regional eclogite facies terrain in the Dabie Shan, Central China: *Terra Abstracts*, v. 1, pp. 307-308.
73. Lithotectonic terranes in the Tethysides: Old hats in a new fashion: *Terra Abstracts*, v. 1, p. 60.
74. (with A. Kröner) The oldest rocks in Turkey: early to late Proterozoic ages from the basement of the Taurides: *Terra Abstracts*, v. 1, p. 54.
75. (with N. Görür and F.Y. Oktay) Sedimentological evolution of central Anatolian basins and the assembly of the Alpine tectonic collage in Turkey: *Terra Abstracts*, v. 1, p. 55.
76. Timing of orogenic events: Two centuries of controversy: Special Symposium on controversies in modern geology, Abstracts [ETH, Zürich], (unpaginated).
77. (with Y. Yılmaz) Strike-slip faulting in orogenic processes: Significance and example from Tethysides: 28<sup>th</sup> Int. Geol. Congr. Abstr. v. 3, p. 3-77.
78. (with N. Görür) Tethyan oceanic connections from Mediterranean to Southeast Asia: 28<sup>th</sup> Int. Geol. Congr. Abstr. v. 3, pp. 3-77, 3-78.
79. (with J.F. Dewey) Tectonostratigraphic terranes and the Tethysides. Discussion Meeting Allochthonous Terranes. Abstracts p. 4.

## 1990

80. Tethyan Evolution of Central Asia: Am. Assoc. Petrol. Geol. 1990 Ann. Conv., Official Program. Abstracts, p. 165.
81. Tectonics of continental accretion and the evolution of Asia: from Argand to plate tectonics: Symposium De l'Arc des Alpes occidentales à la Tectonique de l'Asie de la mort d'Emile Argand. Abstracts (unpaginated)
82. (with N. Görür, A.İ. Okay, A.H. Okuroğulları, O. Tüysüz and Y. Yılmaz) The tectonic evolution of the Tethyan domain: Paleomap & G.S. Téthys. Programme et Résumés. p. 3.

## 1991

83. (with T. Reischmann, A. Kröner, W. Todt, and S. Dürr) Episodes of crustal growth in the Menderes Massif, W Turkey, inferred from zircon dating: *Terra Abstracts*, v. 3, p. 34.
84. Architectural style in collisional orogens as a guide to size of ocean lost: *Terra Abstracts*, v. 3, p. 243.
85. (with A.H. Okuroğulları) The rôle of subduction-accretion complexes in the evolution of the continental crust: Asia as a case history: *Terra Abstracts*, v. 3, p. 257.
86. (with A.H. Okuroğulları and F.Y. Oktay).
87. (with O. Tüysüz, H. Serdar and Vasfi Erol) The internal structure of the Rhodope-Pontide fragment: implications for the survival of relict oceanic basins in continents (Rodop-Pontid kıt'acığının iç yapısı ve bunun kıt'a içindeki kalıntı okyanusal havzaların korunması üzerine düşündürdükleri). Ozan Sungurlu Symposium, 26-28 November, 1991, Ankara, Technical Programme and Abstracts of Papers, pp. 39-40 (37-38).
88. (with N. Görür, M. Sakıncı, O. Tüysüz, e. Yiğitbaş, F.Y. Oktay, S. Engin, A.H. Okuroğulları, K. Özgül) Late Tri-



assic-late Miocene palaeogeographic evolution of Turkey and its surroundings (Türkiye ve çevresinin geç Triyas-geç Miyosen dönemindeki paleocoğrafik evrimi): Ozan Sungurlu Symposium, 26-28 November, 1991, Ankara, Technical Programme and Abstracts of Papers, pp. 61-62 (59-60).

## 1992

89. The Palaeo-Tethyan suture: A line of demarcation between two fundamentally different architectural styles in the structure of Asia: *Abstracts, International Symposium on the Karakorum and Kunlun Mountains, June 5-9, 1992, Kashi China*, p. 5
90. (with A. Barka) Evolution of escape-related strike-slip systems: Implications for disruption of collisional orogens: *29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, Abstracts*, v. 1, p. 232
91. Unconformities in mountain belts: Does the sequence stratigraphy make sense? *29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, Abstracts*, v. 2, p. 294
92. (with N. Görür, M. Sakıncı, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, F. Y. Oktay, S. Engin, A. H. Okuroğulları and K. Özgül) Palaeogeographic evolution of the Tethysides: *29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, Abstracts*, v. 1, p. 119
93. (with Xu Shutong, A. İ. Okay, Ji Shouyuan, , Su Wen, Liu Yican, and Jiang Laili) Diamond from Dabie Shan eclogite and its implications for tectonic setting: *29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, Abstracts*, v. 2, p. 598
94. (with A. İ. Okay and Xu Shutong) Ultra-high pressure metamorphic rocks from the Dabie Shan, China: *29<sup>th</sup> Int. Geol. Congr., Kyoto, Japan, Abstracts*, v. 2, p. 601
95. Tectonic Evolution of the Mediterranean during the Cainozoic: *International School of solid Earth Geophysics, 8<sup>th</sup> Course: Recent Evolution and Seismicity of the Mediterranean Region, Abstracts (unpaginated)*. Erice-Sicily: 18-

27 September 1992, Ettore Majorana Centre for Scientific Culture

## 1993

96. Tectonics of post-Hercynian Europe: Local problems and outsider causes: *Terra Abstracts*, v. 5., Abst.-Suppl. no. 1, p. 3
97. The triple orocline hypothesis of the western Altaid structure and its collisional disruption: *EUG VII, Supplementary Abstracts* (unpaginated).
98. (with B. A. Natal'in and V. S. Burtman) Evolution of the Altaid tectonic collage and Palaeozoic crustal growth in Eurasia: Report No. 4 of the IGCP Project 283: Geodynamic Evolution of Paleasian Ocean, Novosibirsk, p. 124.
99. (with Boris A. Natal'in and V.S. Burtman) Collage assembly and crustal growth in the Altai, *in*: L.P. Zonenshain memorial conference on plate tectonics, Moscow, November 17-20, 1993, p. 125.
100. (with Boris A. Natal'in and Valentin S. Burtman) Palaeozoic crustal growth by subduction-accretion in the Altai of Northern and central Asia: *Geol. Soc. America Abts. Progs.*, v. 25, p. A-117.

## 1994

101. (with B. A. Natal'in and Valentin S. Burtman) The evolution of the Altai or why are there no Hercynides in Asia? Jour. Czech Geol. Soc., v. 39, p. 105 (Abstract Volume of the Joint Meeting of the Geologische Vereinigung e. V. and the Česká geologická společnost: Evolution of Variscan (Hercynian) and comparable Palaeozoic orogenic belts)
102. The Australian Tethys: Disentangling Asia to read its record: 12<sup>th</sup> Australian Geological Convention, Perth, 26-

30 September 1994, *Geological Society of Australia, Abstracts Number 37 (Geoscience Australia • 1994 and Beyond)*, Keynote address, p. 501.

103. (with B. A. Natal'in) Subduction-accretion and continental growth through time: a new approach: *Geol. Soc. America, Absts. Progs.*, v. 26/7, p. A-341
104. (with B. A. Natal'in) Tectonic setting of the Tien Shan within the Altaid orogenic collage: *Geol. Soc. America, Absts. Progs.*, v. 26/7, p. A-464.
105. (with A. Barka, M. Sakıncı, N. Görür, Y. Yılmaz, and V. Ediger) Is Aegean extension a consequence of the westerly escape of Turkey? *EOS Transactions of the American Geophysical Union* v. 75, pp. 116-117

## 1995

106. (with B. A. Natal'in) Origin and evolution of the continental lithosphere in zones of subduction-accretion: Example from the Altaids in Asia: *International Union of geodesy and Geophysics, XXIst General Assembly, Week B, Boulder, Colorado, July 2<sup>nd</sup>-14<sup>th</sup>, UB12A-3.*

## 1996

107. (with S. A. Graham and K. T. Biddle) Is the Tarim Basin underlain by a Neoproterozoic oceanic plateau? *Geol. Soc. America Absts. Progs.*, v. 28/7, p. A-67.
108. (with B. A. Natal'in) Arc-slicing and arc-shaving strike-slip faults in the Palaeozoic collage of the Altaids, Central Asia: *Geol. Soc. America Absts. Progs.*, v. 28/7, p. A-67—A-68.
109. (with Y. Yılmaz, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş and Ş. C. Genç) Geology and tectonic evolution of the Pontides: *Geol. Soc. America Absts. Progs.*, v. 28/7, p. A-369
110. (with O. Erol, A. Barka and T. Genç) Was the Tarim Basin occupied entirely by a giant late Pleistocene lake? *Geol. Soc. America Absts. Progs.*, v. 28/7, p. A-497

## 1997

111. (with B. A. Natal'in) Cratonisation by extension: Two case studies from western Siberia and Arabia: *Abstract Supplement No. 1, Terra Nova* v. 9, p. 362
112. (with Y. Yılmaz, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, and Ş. C. Genç) Tectonics of the Pontides: *Abstract Supplement No. 1, Terra Nova* v. 9, p. 341
113. (with N. Görür, O. Monod, A. İ. Okay, O. Tüysüz, E. Yiğitbaş, M. Sakiñç, and R. Akkök) Place of the Palaeozoic of İstanbul (Turkey) in the frame of Variscan Belt: *Abstract Supplement No. 1, Terra Nova* v. 9, p. 101
114. (with A. L. Tchepalyga and Y. İslâmoğlu) Late Pleistocene marine terraces on the Anatolian coast of the Black Sea: The Late Quaternary in the Eastern Mediterranean, An International Symposium at MTA General Directorate, Ankara, Turkey, 1-4 April 1997, Programme and Abstracts (unpaginated, abstracts listed alphabetically by first author).
115. Is the present the key to the past or the past the key to the present? James Hutton and Adam Smith versus Abraham Gottlob Werner and Karl Marx in interpreting history: *Programme & Abstracts The Hutton/Lyell Bicentennial Conference, Edinburgh, 5-9 August 1997*, p. 16

## 1998

116. Life cycles of cratons: Central Asia and Africa as two ends of a cycle: *Abstracts International Conference on Precambrian and Craton Tectonics 14<sup>th</sup> International Conference on Basement Tectonics, Ouro Preto, MG, Brazil June, 1-5, 1998*, p. 93
117. (with Z. Çakır and K. Eriş) Continental elevation as an indicator of mantle plume activity: Late Devonian Eastern Europe as a test case: *Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 30, no. 7, p. A-341

## 1999

118. Franz Eduard Suess als der letzte Wiener Gigant: seine Bedeutung für die Geschichte der Wegener-Argand Schule: *Res Montanarum*, no. 20, pp. 25-26.
119. Die Bedeutung des Eduard Suess für die Geschichte der Tektonik: *Res Montanarum*, no. 20, p. 26.
120. North American Cordillera as seen from an Alpine height: American versus European concepts of mountain building? *Geol. Soc. America Abstracts with Programs*, v. 31, no. 6, p. A-94.
121. Science: The glorious legacy of Ionia: 19<sup>th</sup> International meeting on Organic Geochemistry, 6-10 September 1999 İstanbul – Turkey, Abstracts, Part I, Tübitak Marmara Research Center, Earth Sciences Research Institute, pp. xxxix-xi (Key-Note Speech)
122. Alexander von Humboldt and the tectonics of Central Asia: Geography, geology, botany, history and sinology in the service of tectonics: *Geol. Soc. America Abstracts with Programs*, v. 31, no. 7, p. A-200.

## 2000

123. (with B. A. Natal'in) Regional tectonics and evolution of the greater Caspian region: AAPG's *Inaugural Regional International Conference July 9-12, 2000, İstanbul, Turkey, Official Program Book*, p. 34.
124. Distributed shear in southeastern Congo and northeastern Zambia: An active analogue for South African and Falkland Spur rifts: *Workshop on Active Tectonics of Western Turkey In Memoriam to [sic] Paul L. Hancock—Abstracts*, İstanbul Technical University, İstanbul (unpaginated).
125. (with X. Le Pichon and T. Taymaz) Important problems to be solved in the Sea of Marmara: in *Nato Advanced Research Seminar: Integration of Earth Sciences Research*

on the 1999 Turkish and Greek Earthquakes and Needs for Future Cooperative Research, N. Görür, editor, Tübitak, İstanbul, pp. 66-67.

126. Die Ansicht von Eduard Sueß über das Aussterben der Dinosaurier: in Geschichte der Erdwissenschaften in Österreich 2. Symposium Abstracts, *Berichte des Institutes für Geologie und Paläontologie der Karl-Franzens-Universität Graz*, v. 1, p. 56.

## 2001

127. The discovery of the Ankara mélange and its unsung hero Oğuz Erol: *Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 33, no. 6, p. A-227.
128. (with Niemi, N., McQuarrie, N., Friedrich, A. M. and Wernicke, B.) A large, subduction-generated syntaxis in the Gondwanides of southern Gondwana-Land: *Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 33, no. 6, p. A-397.
129. (with Demirbağ, E., Rangin, C. and Le Pichon, X.) The North Anatolian Fault in the Sea of Marmara, Turkey: Results of a deep-towed seismic and multi-beam bathymetric survey: EOS, Transactions, American Geophysical Union, v. 82, no. 47, Supplement, AGU Fall Meeting, December 10-14, 2001, San Francisco, California, p. F936.
130. (with Natal'in, B. A.) Late Palaeozoic to Triassic evolution of the Turan-Scythian Platform: the pre-history of Palaeo-Tethyan closure: in Dobretsov, N. L., Jahn, B.-M. and Vladimirov, A. G., eds., IGCP-420 Continental Growth in the Phanerozoic: Evidence from Central Asia, Third Workshop, Abstracts, August 6-16, 2001, Novosibirsk, Russia, pp. 81-84.
131. (with Natal'in, B. A.) Unravelling the Altaid evolution and tracking the growth of Asia in the 600 to 160 Ma interval: in Dobretsov, N. L., Jahn, B.-M. and Vladimirov, A. G., eds., IGCP-420 Continental Growth in the

Phanerozoic: Evidence from Central Asia, Third Workshop, Abstracts, August 6-16, 2001, Novosibirsk, Russia, pp. 92-94.

## 2002

132. (with P. D. Asimow, J. M. Eiler and B. A. Natal'in) The origin and structuration of the continental crust: Pangeo I Austria, Programm & Kurzfassungen, Institut für Geologie und Paläontologie, Universität Salzburg, Salzburg, p. 166.
133. (with B. A. Natal'in) The Paleozoic and Mesozoic evolution of the Manchuride/Nipponide junction: in Wu, F.-Y., Wilde, S. A. and Jahn, B.-M., eds., IGCP-420 continental Growth in the Phanerozoic. Evidence from central Asia Fourth Workshop Abstracts and Guidebook, August 5-14, 2002, Changchun, China, pp. 76-80
134. (with P. D. Asimow, J. M. Eiler and B. A. Natal'in) Origin and evolution of the continental crust by subduction-accretion in Turkic-type orogens: in Wu, F.-Y., Wilde, S. A. and Jahn, B.-M., eds., IGCP-420 continental Growth in the Phanerozoic. Evidence from central Asia Fourth Workshop Abstracts and Guidebook, August 5-14, 2002, Changchun, China, pp. 86-91.
135. The Turkish-Iranian High Plateau as a falcogenic structure: The Tectonics of Eastern Turkey and the Northern Arabian Plate, 23-25 September 2002 Erzurum, Turkey, International Workshop (Abstracts and Programme), p. 28.
136. Tethysides: where are the various bits of Tethys today? In "Workshop on Tethysides Structure and Evolution" 12-15 October 2002, The Abdus Salam International Centre for Theoretical Physics H4.SMR/1431, Trieste, Abstracts (unpaginated).
137. The influence of American geologists working west of 100<sup>th</sup> meridian during the latter half of the 19<sup>th</sup> century

on Eduard Suess: The Geological Society of America Abstracts and Programs, v. 34, p. 95.

## 2003

138. Kuaterner'de jeolojik süreçlerin hızları: jeolojik geçmişin yorumuna yardımcı mı engel mi? (Rates of geological processes in the Quaternary: aid or hindrance to the interpretation of the geological past): in Türkiye Kuaterneri Çalıştayı IV, 29-30 Mayıs 2003 İstanbul, İTÜ Avrasya Yerbilimleri Enstitüsü-TÜBİTAK, pp. 7-8.

## 2004

139. (with B. A. Natal'in) Late Palaeozoic to Triassic orogeny in the Scythian-Turan domain and the evolution of the Paleo-Tethyan margin of Central Asia: *Regional Geology and Hydrocarbon Systems of European & Russian Basins: Looking for Sweet Spots. AAPG European Region Conference with GSA. October 10-13, 2004, Prague, Official Program and Abstract Book*, p. 94.
140. (with B. A. Natal'in) Ribbon continents: a marginal affair of central importance: *The Geological Society of America, Abstracts with Programs*, v. 36, no. 3, p. 534.
141. (with O. Tüysüz, C. İmren, M. Sakıncı, H. Eyidoğan, N. Görür, X. Le Pichon and C. Rangin) The North Anatolian Fault: A new look: *Plate Tectonics, Plumes and Planetary Lithospheres— A Conference to Celebrate the 75<sup>th</sup> Birthday of Kevin Burke, November 12-15<sup>th</sup> 2004, Houston, Texas, Unpaginated Abstract Book*
142. The Geology of the Middle East: *Plate Tectonics, Plumes and Planetary Lithospheres— A Conference to Celebrate the 75<sup>th</sup> Birthday of Kevin Burke, November 12-15<sup>th</sup> 2004, Houston, Texas, Unpaginated Abstract Book*



## 2005

143. Orogeny, sea-level and strontium isotopes: in Sklyarov, E. V., editor, *Structural and tectonic Correlation Across the Central Asia Orogenic collage: North-eastern Segment Project IGCP-480*, Irkutsk, pp. 252-253.

## 2006

144. An actualistic example of crustal consolidation in accretionary wedges: Eastern Turkey: in Tomurhuu, D., Natal'in, B., Ariunchimeg, Y., Khishigsuren, S. and Erdenesaikhan, G., editors, *Structural and Tectonic Correlation Across the Central Asian Orogenic Collage: Implications for Continental Growth and Intracontinental Deformation—Abstracts and Excursion Guidebook. Second international Workshop and Field Excursions for IGC Project-480*: Institute of Geology and Mineral Resources Mongolian Academy of Sciences, July 27-August 7, 2006, Ulaanbaatar, pp. 26-27.
145. (with O. Tüysüz, C. İmren, M. Sakıncı, H. Eyidoğan, N. Görür, X. Le Pichon and C. Rangin) The North Anatolian Fault: *International Workshop on comparative Studies of the North Anatolian Fault (Northwest Turkey) and the San Andreas Fault (Southern California) Abstracts*: 14-18 August 2006, İstanbul, p. 5
146. Widespread areal extensional volcanism atop a shortening orogen: implications for crustal evolution: *The Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 38, no.7, p. 238.
147. Globale Geologie und ihr Einfluß auf das Denken von Eduard Sueß: der Katastrophismus-Uniformitarianismus-Streit: *Berichte der Geologischen Bundesanstalt*, v. 69/ *Berichte des Institutes für Erdwissenschaften, Karl-Franzens-Universität Graz*, v. 12, pp. 60-61.

## 2007

148. Şengör, A. M. C., and B. A. Natalin, 2007, Regional tectonics and evolution of the Greater Caspian region, in P. O. Yilmaz and G. H. Isaksen, editors, *Oil and Gas of the Greater Caspian Area (Chapter 5): AAPG Studies in Geology 55*, p. 11.
149. (with S. Atayman, s. Özeren and S. Hüsrevoğlu, 2007, Was Palaeo-Tethys the most effective killer in earth history? *Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 39, p. 586.
150. (with S. Atayman) Eduard Suess, eustatic movements and global biostratigraphic correlations: *Geological Society of America Abstracts with Programs*, v. 39, pp 414-415.

## 2008

151. (with Boris A. Natalin) Edard Suess and the Altaids: what is in a name? *ASI-05 Tectonics and Crustal Growth in Central Asia, 33<sup>rd</sup> International Geological Congress, Oslo, Abstracts (CD-Rom)*
152. What is the use of the history of geology to a practicing geologist? *IEH-01 General contributions to history of geosciences, 33<sup>rd</sup> International Geological Congress, Oslo, Abstracts (CD-Rom)*
153. (with M. Sinan Özeren, Nazmi Postacıoğlu, and Ali Değer Özbakır) A Green's function-based semi-analytical approach to the forward flexure problem of Eastern Anatolia: *Geophysical Research Abstracts*, v. 10, EGU 2008-a-08691, 2008 S-Ref ID: 1607-7962/gra/EGU2008-A-08691 EGU General Assembly 2008
154. (with Sinan Özeren, Namık Çağatay, Tiphaine Zitter, Naci Görür, Pierre Henry, Luca Gasperini, Louis Géli, Nazmi Postacıoğlu, Kadir Eriş and Nabil Sultan) Submarine landslide risk in the Sea of Marmara revisited after MAR-NAUT cruise: *Geophysical Research Abstracts*, v. 10, EGU

2008-a-08384, 2008 S-Ref ID: 1607-7962/gra/EGU2008-A-08384 EGU General Assembly 2008

155. (with L. Géli, P. Henry, T. A. C. Zitter, S. Dupré, M. Tyron, M. N. Çağatay, Mercier de Lépinay, X. Le Pichon, N. Görür, B. Natal'in, G. Uçarkuş, S. Özeren, S. Bourlange, D. Volker, and the marnaut Scientific Party) Acoustic detection of gas emissions and active tectonics within the submerged section of the North Anatolian Fault Zone in the Sea of Marmara: 9<sup>th</sup> International Conference on Gas in marine sediments 15-19 September 2008 University of Bremen, Germany, Congress Schedule, Information & Abstracts, p. 28.
156. (with Jean-Paul Schaer) Alpine geology and geosynclines: birth and death of the concept in a small mountain range: The Geological Society of America 2008 Joint Annual Meeting Abstracts with Programs, v. 40, No. 6, p. 353
157. Discovery of strike-slip faulting in the Alps: The Geological Society of America 2008 Joint Annual Meeting Abstracts with Programs, v. 40, No. 6, p. 353
158. Tectonic evolution of the Mediterranean: a dame with four husbands: Programme & Extended Abstracts International Meeting of Young Researchers in structural Geology and tectonics YORSGET-08 Oviedo, Spain 1-3 July 2008, unpaginated supplement (Keynote address).

## 2009

159. Global stratigrafinin temelleri: Global olaylar mı? Antlaşma mı?: 62. *Türkiye Jeoloji Kurultayı, Bildiri Özleri Kitabı-I (Abstracts Book-I)* 31-17 Nisan/April 2009, Ankara, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, p. 1 (Keynote address)
- 159a. Foundations of stratigraphy: Global events or consensus?: 62. *Türkiye Jeoloji Kurultayı, Bildiri Özleri Kitabı-I (Abstracts Book-I)* 31-17 Nisan/April 2009, Ankara, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, p. 2 (English version of no. 156.)

160. A Japanese geologist at a time of turnover: Akiho Miyashiro: *Abstracts The 116<sup>th</sup> Annual Meeting of the Geological Society of Japan*, The Geological Society of Japan, Tokyo, p. 16.
161. The tectonics of Eurasia and its effects on the history of our planet: *Abstracts The 116<sup>th</sup> Annual Meeting of the Geological Society of Japan*, The Geological Society of Japan, Tokyo, p. 26.
162. Eduard Suess' one-sided push: mechanical nonsense or geological truth? *The Geological Society of America 2009 Annual Meeting & Exposition, Abstracts with Programs*, v. 41, no. 7, p. 504.
163. (with N. Özgül) The Istanbul Zone: a connecting link between the Hercynides and the Scythides: *The Geological Society of America 2009 Annual Meeting & Exposition, Abstracts with Programs*, v. 41, no. 7, p. 691.
164. (with Saniye Atayman) The Palaeo-Tethys and the Permian Extinction: problems of tectonics and palaeontology: in *Out of Africa 140 Years With Kevin Burke and Lew Ashwal 15-18 November 2009*, University of the Witwatersrand, Johannesburg, South Africa, p. 63.

## Short Courses

### 1993

1. (with Kevin Burke) Asia: A continent built and assembled over the past 500 million years:  
23rd and 24<sup>th</sup> October, 1993: Geological Society of America Continuing Education Courses (sponsored by the International Division of the GSA).

### 1998

2. La contribution des géologues françaises au développement de la tectonique pendant le XIX<sup>e</sup> siècle: Course given at the Collège de France in May 1998

**2003**

3. (with J. F. Dewey and K. C. A. Burke) Plate Tectonics and Precambrian Geology, 3-4-5 September 2003: University of the Witwatersrand School of Geosciences, Johannesburg, South Africa

### **Consulting**

Dobex, Int. Exxon Production Research (Houston) Esso Europe/Africa (Houston)

Erico (Senal, England)

Gulf Research (Pittsburgh, Penn.)

Amoco Int., New Ventures (Houston)

TPAO (Ankara, Turkey)

Texaco (Houston)

Shell Research and Development Co. (Houston)

Unocal (Sunbury, UK)

BP (London)

Total

Elf-Aquitaine

AGOCO (Bengazi)

### **Past Research**

Geomorphology of Turkish karst terrains, with special emphasis on karst/tectonics relationships and speleology.

Tectonics of Mars

Geology of the volcanic province of Kula

Evolution of the Upper Rhine Graben

Evolution of the Caribbean plate and its frame

Tectonic evolution of the Alps, with special emphasis on the Austroalpine domain.

## **Present Research**

Geometry and kinematics of foreland deformation in collision-type orogenic belts.

Tectonic evolution of the Tethyan domain during the late Palaeozoic to the present interval

Tectonics of China, with special emphasis on Tibet/Himalaya area

Tectonics of Turkey

Tectonics of extensional areas with special emphasis on the Aegean region

Tectonics and oil geology of Asia

History of tectonics and philosophy of science with emphasis on tectonics.

Eustatic sea-level controls and orogeny

Evolution of orogenic belts.

Tectonic evolution of the Altaids in Central Asia and the growth of continental crust through subduction-accretion

Climate/orogeny/biosphere relationships.

Avrupa Bilimler Akademisi'nin ve Amerikan Bilimler Akademisi'nin ilk Türk üyesi, Rus Bilimler Akademisi'ne Fuat Köprülü'den sonra seçilen ikinci Türk, Türkiye Bilimler Akademisi'nin en genç kurucu üyesi, TÜBİTAK Bilim Ödülü kazanan en genç bilim adamı... İki şeref doktorası, Paris'te Collège de France'da profesörlük, ulusal ve uluslararası otuz bir adet şeref payesi ve ödül... Jeolog Prof. Dr. A.M. Celâl Şengör'ün sıfat ve ödüllерinin bir kısmı. Şimdilik...

Neden dünyanın en saygın akademisyenlerinden biri olarak kabul ediyor, sorusunun cevaplarından bazıları:

- Şerit kıtaların dağ kuşaklarının yapısına etkisini ortaya koydu ve Kimmer Kıtası adını verdiği bir şerit kıta keşfetti,
- Orta Asya'nın jeolojik yapısını ortaya çıkardı,
- Kıta-kıta çarpışmasının önükeleri nasıl etkilediği meselesini çözdü,
- Levha tektoniği içinde Türkiye'nin yerini değerlendiren ve atıf klasiği haline gelen bir makale yazdı (Yücel Yılmaz ile birlikte).

Öte yandan hali, tavrı ve fikirleriyle renkli bir kişilik, Celâl Şengör. Çılgın bir ışıqla parlayan gözleri, papyonu, yüksek volümlü neşeli sesi, havada çınlayan kahkahaları ve canlı el kol hareketlerinden her zaman belli olmasa bile aristokrasisiz ülkenin fikrî aristokrati. Çalışkanlığı, bilgisi ve enerjisiyle genç yaştan itibaren hüsnükabul gördüğü dünya jeoloji camiasına yön verenler arasında. Ama onun gözündeki en büyük değer, beş yaşında maskotu olduğı günden bu yana fizikî ve kalbî irtibatını hep sürdürdüğü Türk Hava Kuvvetleri. Bir de yeterince önem verilmediğini düşündüğü ve bunun için ülkesine sitem duyduğu Atatürk ilkeleri.

